เอกสารประกอบการสอน

รายวิชาความเป็นครูและคุณธรรมจริยธรรม

คณะครุศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

2562

คำนำ

เอกสารประกอบการสอน รายวิชาความเป็นครูและคุณธรรมจริยธรรม รหัสวิชา EDU0101 ได้เรียบเรียงขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ประกอบการเรียนการสอนนักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิตวิชาชีพครู คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

เนื้อหาในเอกสารการสอนนี้แบ่งออกเป็น 10 บท คลอบคลุมเนื้อหาที่จำเป็นของความเป็นครูวิชาชีพ ซึ่งประกอบด้วย วิชาชีพครู บทบาท หน้าที่ และภาระงานครู สมรรถภาพครู คุณลักษณะของครูที่ดี จรรยาบรรณแห่งวิชาชีพครู การเป็นบุคคลและสังคมแห่งการเรียนรู้ ทักษะการเป็นผู้นำทางวิชาการ คุณธรรมจริยธรรมของครู เกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครู ซึ่งเจตนาของการจัดทำเอกสารนี้เพื่อให้นักศึกษาได้ใช้ศึกษาด้วยตนเองเป็นสำคัญ เพื่อใช้เวลาในชั้นเรียนในการทำกิจกรรมกลุ่มและฝึกปฏิบัติต่างๆ ให้มากขึ้น

หวังว่าเอกสารเล่มนี้คงจะให้สาระความรู้แก่นักศึกษาได้ตามเนื้อหารายวิชาในหลักสูตรและเป็นพื้นฐานสำหรับประกอบอาชีพครูให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นในโอกาสต่อไป

คณะครุศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
2562

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 วิชาชีพครู	1
ความหมายของครู	1
ความสำคัญของครู	7
ประเภทของครู	16
ลักษณะสำคัญของวิชาชีพครู	18
พัฒนาการของวิชาชีพครู	20
สรุปท้ายบท	23
คำถามทบทวน	23
เอกสารอ้างอิง	24
2 บทบาท หน้าที่ และภาระงานครู	28
บทบาทครู	28
บทบาทครูไทยในอดีต	33
หน้าที่ครู	35
ภาระงานครู	43
บทบาท หน้าที่ ภาระงานครูในศตวรรษที่ 21	49
สรุปท้ายบท	56
คำถามทบทวน	57
เอกสารอ้างอิง	58
3 สมรรถภาพครู	61
ความหมายและความสำคัญของสมรรถนะวิชาชีพครู	61
สมรรถนะครูตามข้อบังคับคุรุสภาว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพ พ.ศ. 2556	77
สมรรถนะครูตามการเกณฑ์การประเมินของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน	76
เทคนิคการประเมินตนเองของการพัฒนาศักยภาพครู	88
แนวทางการพัฒนาสมรรถนะเชิงวิชาชีพของครูศตวรรษที่ 21	96
สรุปท้ายบท	108
คำถามทบทวน	108
เอกสารอ้างอิง	109

สารบัญ (ต่อ)

บทที่		หน้า
4	**คุณลักษณะของครูที่ดี**	113
	แนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะของครูที่ดี	113
	องค์ประกอบของบุคคลผู้เป็นครูดี	122
	ลักษณะของครูไทยที่พึงประสงค์	135
	การเสริมสร้างบุคลิกภาพและลักษณะนิสัยของครู	143
	คุณลักษณะของครูดีในศตวรรษที่ 21	151
	สรุปท้ายบท	158
	คำถามทบทวน	158
	เอกสารอ้างอิง	159
5	**จรรยาบรรณแห่งวิชาชีพครู**	163
	ความหมาย และความสำคัญของจรรยาบรรณวิชาชีพครู	163
	ความเป็นมาของจรรยาบรรณครูไทย	166
	จรรยาบรรณวิชาชีพครู พ.ศ. 2556	175
	จรรยาบรรณอาจารย์	182
	วินัยครู	184
	สรุปท้ายบท	192
	คำถามทบทวน	193
	เอกสารอ้างอิง	194
6	**การเป็นบุคคลและสังคมแห่งการเรียนรู้**	197
	บุคคลแห่งการเรียนรู้	197
	การพัฒนาครูสู่การเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้	202
	การเสริมสร้างผู้เรียนให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้	212
	ครูยุคใหม่กับการเป็นตัวอย่างบุคคลแห่งการเรียนรู้	218
	สังคมแห่งการเรียนรู้	227
	สรุปท้ายบท	235
	คำถามทบทวน	235
	เอกสารอ้างอิง	236

สารบัญ (ต่อ)

บทที่		หน้า
7	**ทักษะการเป็นผู้นำทางวิชาการ**	239
	แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการเป็นผู้นำทางวิชาการ	239
	คุณลักษณะและองค์ประกอบผู้นำทางวิชาการ	252
	ภาวะผู้นำครู	256
	ทักษะผู้นำยุคใหม่	262
	แนวทางการพัฒนาครูสู่การเป็นผู้นำทางวิชาการ	272
	สรุปท้ายบท	288
	คำถามทบทวน	289
	เอกสารอ้างอิง	290
8	**คุณธรรมจริยธรรมของครู**	296
	ความหมาย และความสำคัญของคุณธรรม	296
	คุณธรรมของครู	301
	การปลูกฝังคุณธรรมสำหรับครู	311
	แนวคิดทฤษฎีจริยธรรม	316
	จริยธรรมของครู	323
	แนวทางเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม สำหรับครูในศตวรรษที่ 21	326
	สรุปท้ายบท	333
	คำถามทบทวน	334
	เอกสารอ้างอิง	335
9	**เกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครู**	337
	วิชาชีพควบคุมทางการศึกษา	337
	มาตรฐานความรู้และประสบการณ์วิชาชีพ	340
	มาตรฐานการปฏิบัติงาน	349
	มาตรฐานการปฏิบัติตน	351
	ใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครู	354
	แนวทางการพัฒนาและส่งเสริมวิชาชีพครู	361
	สรุปท้ายบท	376
	คำถามทบทวน	376
	เอกสารอ้างอิง	377

สารบัญ (ต่อ)

บทที่ หน้า

10 โครงงานวิชาชีพและโครงการฝึกอาชีพ 379

แนวคิดเกี่ยวกับโครงการ และโครงงาน 379

โครงงานทางวิชาชีพ 385

การดำเนินงานโครงงานวิชาชีพ 394

ความเป็นมาและความสำคัญของโครงการฝึกอาชีพ 406

การดำเนินโครงการฝึกอาชีพในสถานศึกษา 409

สรุปท้ายบท 413

คำถามทบทวน 414

เอกสารอ้างอิง 415

บทที่ 1
วิชาชีพครู

การศึกษาเป็นกระบวนการที่ทำให้มนุษย์สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองให้สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข มีการเกื้อหนุนการพัฒนาประเทศได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในทุก ๆ ด้าน และบุคคลที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการจัดการศึกษาดังกล่าวคือ "ครู" เพราะครูเป็นผู้ที่มีหน้าที่สร้างประสบการณ์การเรียนรู้ และการพัฒนาโดยรอบให้เกิดในตัวผู้เรียน เพื่อให้มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ในเชิงวิชาการ นำไปสู่การมีสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น รวมทั้งการดำรงตนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ดังนั้น การจะพัฒนาการศึกษาให้มีคุณภาพจึงย่อมต้องพึ่งพาอาศัยครูที่มีคุณภาพหรือครูที่มีความเป็นครูวิชาชีพ การพัฒนาครูในโลกปัจจุบัน ทุกประเทศต่างให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพครูอย่างต่อเนื่อง มีการส่งเสริมพัฒนาศาสตร์และศิลป์แห่งวิชาชีพครู พัฒนาผู้ประกอบวิชาชีพครูให้เป็นครูมืออาชีพ จากอดีตครูมีหน้าที่สั่งสอนศิษย์ ครูเป็นศูนย์กลางของการให้ความรู้แก่ศิษย์ แต่ในปัจจุบันครูต้องปรับบทบาทของตนเป็นผู้ออกแบบการเรียนรู้ให้เหมาะสมแก่ศิษย์ และต้องศึกษาค้นคว้าหาความรู้ใหม่ ๆ ให้ทันต่อเหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เพื่อจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมแก่ศิษย์ ฉะนั้นวิชาชีพครูในปัจจุบันและอนาคตจึงไม่ได้มีขอบเขตเฉพาะการอบรมสั่งสอนศิษย์เท่านั้น แต่ยังเป็นงานพัฒนาบุคลากรของประเทศซึ่งเป็นกลไกสำคัญของการพัฒนาสิ่งอื่น ๆ ให้เจริญก้าวหน้าอีกด้วย

ความหมายของครู

คำว่า "ครู" มีความหมายกว้างขวางมาก แต่ถ้าดูจากรากศัพท์ภาษาบาลีว่า "ครุ" หรือภาษาสันสกฤตว่า "คุรุ" นั้น มีความหมายว่า "ผู้สั่งสอนศิษย์หรือผู้ควรได้รับการเคารพ" ได้มีผู้ให้ความหมายของคำว่า "ครู" ไว้หลายอย่าง เช่น "ครู" คือ ผู้ทำหน้าที่สอนและให้ความรู้แก่ศิษย์เพื่อให้ศิษย์เกิดความรู้ความก้าวหน้าในสาขาวิชานั้น ๆ

1. ความหมายของคำว่า "ครู"

คาร์เตอร์ วี.กู๊ด (Carter V. Good, 1973: 586) ได้ให้ความหมายของคำว่า "ครู" (teacher) ไว้ดังนี้

1) person who becomes of rich or unusual experiencing or education or both in given field is able to contribute to the growth or development of other person who comes to contact with him.

2) person who has completed a professional curriculum in a teacher education institution and whose training has been officially recognized by the award of an appropriate teaching certificate.

3) person who instructs the other.

จากคำภาษาอังกฤษข้างบนนั้นจะเห็นได้ว่า ความหมายของคำว่า “ครู” (Teacher) คือ

1) ครู คือ ผู้ที่มีความสามารถให้คำแนะนำ เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางการเรียนสำหรับนักเรียนหรือนักศึกษาในสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ทั้งของรัฐและเอกชน

2) ครู คือ ผู้ที่มีความรู้ประสบการณ์และมีการศึกษามากหรือดีเป็นพิเศษ หรือมีทั้งประสบการณ์และการศึกษาดีเป็นพิเศษในสาขาใดสาขาหนึ่งที่สามารถช่วยให้ผู้อื่นเกิดความเจริญก้าวหน้าได้

3) ครู คือ ผู้ที่เรียนสำเร็จหลักสูตรวิชาชีพจากสถาบันการฝึกหัดครูและได้ใบรับรองทางการสอนด้วย

4) ครู คือ ผู้ที่ทำหน้าที่สอนให้ความรู้แก่ศิษย์

ในหนังสือ Collins Cobuild Dictionary English Language (Collins, 2011 : 1) กล่าวไว้ ดังนี้

Teacher หมายถึง บุคคลซึ่งปฏิบัติหน้าที่ประจำในโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ตรงกับคำว่า ครู หรือผู้สอน

Instructor หมายถึง บุคคลผู้ทำหน้าที่เป็นผู้สอน โดยเฉพาะในมหาวิทยาลัย ตรงกับคำว่า อาจารย์

Facilitator หมายถึง ผู้ทำหน้าที่จัดการเรียนรู้หรือเป็นผู้อำนวยการจัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนในสถานศึกษาทุกระดับ

Professor ในประเทศอังกฤษ หมายถึง ตำแหน่งผู้สอนที่ถือว่าเป็นตำแหน่งสูงสุดในแต่ละสาขาวิชาในมหาวิทยาลัย

Lecturer หมายถึง บุคคลผู้สอนในมหาวิทยาลัยหรือวิทยาลัย ตรงกับคำว่า ผู้บรรยายหรือผู้สอนเป็นรายบุคคล (Macquarie Thesaurus, 1992 : 400)

Advisor หมายถึง บุคคลที่รับผิดชอบให้คำแนะนำ คำปรึกษาในเรื่องการศึกษาและเรื่องส่วนตัว ในเรื่องการแนะนำสถาบันการศึกษาและแนะแนวอาชีพ (Farlex, 2011 : 1)

Monitor หมายถึง บุคคลที่มีหน้าที่กำกับดูแล ให้ความช่วยเหลือนักเรียนในสถาบัน (Farlex, 2011 : 1)

พุทธทาสภิกขุ (2539 : 1) กล่าวว่า ครู คือ ผู้ยกวิญญาณของสัตว์โลก คำว่า ครู นี้ อย่างน้อยก็คือ Spiritual Guide คือ เป็นมัคคุเทศก์ทางวิญญาณ ครูที่เป็นครูอย่างเต็มที่อย่างถูกต้อง ก็คือผู้ยก

วิญญาณของมนุษย์ให้สูงขึ้นมา โดยวิธีต่าง ๆ ตั้งแต่ต้นจนปลาย เราเรียกว่าครูบาอาจารย์ เป็นผู้มีพระคุณเหนือเกล้าเหนือเศียร มีพระคุณยิ่งกว่าบิดามารดา เพราะว่าบิดามารดายังไม่ได้ยกสถานะทางวิญญาณ เพียงให้กำเนิดชีวิตมา และที่สามารถยกสถานะทางวิญญาณก็มีเป็นส่วนน้อย เพียงแต่เป็นพื้นฐานให้ครูบาอาจารย์ที่สอนนักเรียนนักศึกษานั้นยกสถานะทางวิญญาณต่อไปจนดวงวิญญาณของเด็ก ของเยาวชนของคนคนนั้นสูงสุดเท่าที่มันจะสูงได้ นี้คือครูบาอาจารย์ ไม่ใช่เพื่อน ไม่ใช่คนรับจ้างสอนหนังสือ

ยนต์ ชุ่มจิต (2541 : 29) ได้อธิบายคำว่า “ครู” ดังนี้

1) ครู เป็นผู้นำทางศิษย์ไปสู่คุณธรรมชั้นสูง

2) ครู คือ ผู้อบรมสั่งสอนถ่ายทอดวิชาความรู้ให้แก่ศิษย์เป็นผู้มีความหนักแน่นควรแก่การเคารพของลูกศิษย์

3) ครู คือผู้ประกอบอาชีพอย่างหนึ่งที่ทำหน้าที่สอน มักใช้กับผู้สอนในระดับต่ำกว่าวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยหรือสถาบันอุดมศึกษา

ประไพ สิทธิเลิศ (2542 : 1) ได้อธิบายความหมายของคำว่า “ครู” หมายถึง ผู้ถ่ายทอดวิชาความรู้ ให้การอบรมสั่งสอน ปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม ผู้จัดประสบการณ์เพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้เรียน เป็นผู้กำกับ ผู้ชี้แนะสาระที่ท้าทายและแหล่งความรู้ที่ผู้เรียนสามารถศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิต และถ้าหากพิจารณาในแง่ของวิชาชีพแล้ว ครู หมายถึง ผู้เปิดประตูทางวิญญาณของศิษย์ เพื่อให้ได้พัฒนาความเป็นมนุษย์มีชีวิตจิตใจที่สูง คือ รู้ผิดชอบชั่วดี รู้สิ่งใดควรไม่ควร

ผกา สัตยธรรม (2544 : 1) ได้ให้ความหมายว่า ครู คือ ผู้ที่ให้ความรู้และอบรมสั่งสอนให้ลูกศิษย์เป็นบุคคลที่มีความสามารถและมีคุณธรรมควบคู่กันไป คือ ทั้งให้ความรู้และให้แนวทางที่จะประพฤติตนเป็นคนดีไปด้วย

รังสรรค์ แสงสุข (2550 : 38) ได้ให้ความเห็นว่า “ครู” คือ ผู้ให้ผู้เติมเต็ม และผู้มีเมตตา ครู คือ ผู้ที่ให้ความรู้ไม่จำกัดทุกที่ทุกเมื่อ ครูต้องเต็มไปด้วยความรู้และรู้จักขวนขวายหาองค์ความรู้ใหม่ ๆ สะสมความดีมีบารมีมาก และครูที่ดีจะต้องไม่ปิดบังความรู้ ควรมีจิตและวิญญาณของความเป็นครู ครู คือ ผู้เติมเต็ม การที่ครูจะเป็นผู้เติมเต็มได้ครูควรจะเป็นผู้แสวงหาความรู้ต้องวิเคราะห์ วิจัย วิจารณ์และมาบูรณาการความรู้ต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ครู คือ ผู้ที่มีเมตตา จะต้องสอนเต็มที่ โดยไม่มีการขี้เกียจหรือปิดบังความรู้ ครูต้องไม่ลำเอียง ไม่เบียดเบียนศิษย์

วรรณะ บรรจง (2551 : 1) ครู หมายถึง ผู้ที่ได้รับการฝึกหัดให้มีความรู้เหมาะสมกับการประกอบอาชีพ ทั้งเชิงวิชาการและเชิงวิชาชีพครู และมีคุณลักษณะเฉพาะตามมาตรฐานของวิชาชีพชั้นสูงเพื่อให้มีความพร้อมในพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุเป้าหมายของการศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553) และฉบับปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พุทธศักราช 2553 ได้บัญญัติความหมายของคำว่า ครู ไว้ในส่วนนำของพระราชบัญญัติว่า "ครู" หมายถึง บุคลากรวิชาชีพซึ่งทำหน้าที่หลักทางด้านการเรียนการสอนและการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยวิธีการต่าง ๆ ในสถานศึกษาทั้งรัฐและเอกชน

รุ่ง แก้วแดง (2554 : 1) ครู คือ ผู้กำหนดอนาคตของชาติ ชาติใดก็ตามที่ได้ครูเป็นผู้มีความรู้ เป็นคนเก่ง เป็นคนเสียสละตั้งใจทำงาน เพื่อประโยชน์ของนักเรียน ชาตินั้นจะได้พลเมืองที่เก่งและฉลาดมีศักยภาพและมีความสามารถที่จะแข่งขันกับทุกประเทศในโลกได้

หนังสือพจนะ - สารานุกรมไทย เปลื้อง ณ นคร (2554 : 1) ได้ให้ความหมายของคำว่า "ครู" ไว้ดังนี้

1) ผู้มีความหนักแน่น

2) ผู้ควรแก่การเคารพของศิษย์

3) ผู้สั่งสอน

ราชบัณฑิตสถาน (2557 : 1) พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้นิยามความหมายคำว่า "ครู" หมายถึง ผู้สั่งสอนศิษย์หรือผู้ถ่ายทอดความรู้ให้แก่ศิษย์

สรุปได้ว่า ครู หมายถึง ผู้ที่ให้ความรู้ โดยเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ ผู้อบรมสั่งสอนคุณธรรมจริยธรรม สืบสานวัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาต่าง ๆ เป็นผู้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาตน ในทักษะการคิด การฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน เป็นผู้จัดประสบการณ์ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้เรียนทั้งในวิทยาการสมัยใหม่ และวิถีการดำเนินชีวิตที่เหมาะสม ทั้งนี้เพื่อให้ศิษย์ได้พัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ที่มีสำนึกรู้ผิดชอบชั่วดี รู้บาปบุญคุณโทษ รู้ประโยชน์ มิใช่ประโยชน์

2. ความหมายของคำว่า "อาจารย์"

ปัจจุบันคำว่า "ครู" กับ "อาจารย์" มักจะใช้ปะปนหรือควบคู่กันเสมอ จนบางครั้งดูเหมือนว่าจะมีความหมายเป็นคำคำเดียวกัน แต่ในความเป็นจริงแล้ว รากศัพท์เดิมของคำว่า "อาจารย์" ไม่เหมือนกับคำว่า "ครู" และเมื่อพิจารณาถึงความหมายดั้งเดิมแล้วยิ่งไม่เหมือนกัน ท่านพุทธทาสภิกขุ (2529 : 93) ได้จำแนกความหมายของ "อาจารย์" เป็น 2 แบบ คือ

1) ความหมายดั้งเดิม หมายถึง ผู้ฝึกมารยาท หรือเป็นผู้ควบคุมให้อยู่ในระเบียบวินัย เป็นผู้รักษาระเบียบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ

2) ความหมายปัจจุบัน หมายถึง ฐานะชั้นสูงหรือชั้นหนึ่งของผู้ที่เป็นครู

ในหนังสือพจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรมของพระราชวรมุนี (ประยุกต์ ปยุตฺโต, 2528 : 185) อธิบายความหมายของอาจารย์ไว้ ดังนี้

1) ผู้ประพฤติการอันเกื้อกูลแก่ศิษย์

2) ผู้ที่ศิษย์พึงประพฤติด้วยความเอื้อเฟื้อ

3) ผู้สั่งสอนวิชาและอบรมดูแลความประพฤติ แต่ความหมายของคำว่า “อาจารย์” ตามทัศนะของชาวตะวันตก จะหมายถึง ผู้สอนในวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยที่มีตำแหน่งต่ำกว่าระดับศาสตราจารย์และเป็นผู้สอนที่ต้องรับผิดชอบต่อการสอนนักศึกษาให้เกิดความก้าวหน้าตามประสงค์เฉพาะของการศึกษาที่กำหนดไว้ เมื่อพิจารณาความหมายของคำว่า “อาจารย์” ตามทัศนะของคนไทยกับทัศนะของชาวตะวันตกแล้วจะเห็นได้ว่า อาจารย์ของชาวตะวันตกจะเน้นความสำคัญไปที่การสอน คือเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญในการสอนเฉพาะด้าน และเป็นผู้ที่ทำการสอนในสถาบันการศึกษาชั้นสูง แต่ความหมายของคำว่า “อาจารย์” ตามทัศนะของคนไทย จะมีความหมายกว้างกว่า คือเป็นทั้งผู้สอนวิชาความรู้ อบรมดูแลความประพฤติและเป็นผู้ที่มีฐานะสูงกว่าผู้เป็นครู

และคำว่า “อาจารย์” ตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ หมายถึง ผู้สั่งสอนวิชาความรู้ คำที่ใช้เรียกนำหน้าชื่อบุคคลเพื่อแสดงความยกย่องว่ามีความรู้ในทางใดทางหนึ่ง (ราชบัณฑิตสถาน, 2554 : 1)

ศุภานัน สิทธิเลิศ (2549 : 13) ได้ให้ความหมายของอาจารย์ไว้ตามบทบาทหน้าที่ 5 ประการคือ

1) อาจารย์เป็นผู้ชี้แนะสรรพวิทยาการต่าง ๆ เป็นแหล่งเรียนรู้ และชี้แนะแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายและท้าทายความคิดของผู้เรียน ให้ผู้เรียนได้แสวงหาความรู้ด้วยตนเองอย่างอิสระ

2) อาจารย์เป็นผู้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ จัดสถานการณ์ จัดบรรยากาศที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และจัดประสบการณ์ให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้เรียน

3) อาจารย์เป็นผู้ปลูกฝังระเบียบวินัย อบรมจริยาลักษณะนิสัยที่ดี เช่น ความอดทน ความมุ่งมั่น ความขยันหมั่นเพียร ความซื่อสัตย์ ความรักงาน ความเสียสละ ค่านิยมที่พึงประสงค์ และความเป็นประชาธิปไตย

4) อาจารย์เป็นผู้อำนวยการ เป็นผู้กำกับติดตาม และให้คำปรึกษาแก่ผู้เรียนทั้งด้านวิชาการ ด้านวิชาชีพ และการใช้ทักษะชีวิตที่เหมาะสมและมีคุณภาพ

5) อาจารย์เป็นผู้พัฒนาตนเองด้วยการศึกษาค้นคว้าวิจัย เพื่อแสวงหาความรู้และสร้างองค์ความรู้ใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่องไม่หยุดนิ่ง

ดังนั้นจึงพอสรุปความหมายของคำว่า “อาจารย์” ได้ว่า “เป็นผู้สอนวิชาความรู้และอบรมความประพฤติของลูกศิษย์ เป็นผู้มีสถานภาพสูงกว่า “ครู” และมักเป็นผู้ที่ทำการสอนในระดับ

วิทยาลัยและมหาวิทยาลัย” ในปัจจุบันนี้ผู้ที่ทำหน้าที่สอนไม่ว่าจะมีคุณวุฒิระดับใด ทำการสอนในระดับไหน จะนิยมเรียกว่า “อาจารย์” เหมือนกันหมด ซึ่งมิใช่เรื่องเสียหายอะไร ในทางตรงกันข้ามกลับจะเป็นการยกย่องและให้มีความเท่าเทียมกันกับคนที่ประกอบวิชาชีพเดียวกัน ดังนั้น สิ่งสำคัญที่สุดมิใช่เป็นคำว่า “ครู” หรือ “อาจารย์” แต่อยู่ที่การทำหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์ที่สุด

3. ความหมายของคำที่เกี่ยวกับครูและอาจารย์

มหาวิทยาลัยรามคำแหง (2557 : 16-22) กล่าวถึงคำที่มีความหมายคล้ายกับ ครู มีหลายคำ เช่น

1) อุปัชฌาย์ - ท่านพุทธทาสภิกขุ อธิบายความหมายของ “อุปัชฌาย์” ว่า หมายถึง ผู้สอนวิชาชีพ แต่ในปัจจุบันนี้หมายถึง พระเถระ ผู้ใหญ่ ที่ทำหน้าที่เป็นผู้บวชกุลบุตรในพระพุทธศาสนา

2) ทิศาปาโมกข์ - หมายถึง อาจารย์ที่มีความรู้และชื่อเสียงโด่งดัง ในสมัยโบราณ ผู้มีอันจะกินจะต้องส่งบุตรหลานของตนไปสู่สำนักทิศาปาโมกข์ เพื่อให้เรียนวิชาที่เป็นอาชีพ หรือวิชาชั้นสูงในสาขาวิชาต่าง ๆ เพื่อกลับไปรับหน้าที่ทำการงานที่สำคัญ ๆ

3) บุรพาจารย์ หรือบูรพาจารย์ คือ อาจารย์เบื้องต้น หมายถึง บิดา มารดา ซึ่งถือว่าเป็นครูคนแรกของบุตร ธิดา

4) ปรมาจารย์ คือ อาจารย์ผู้เป็นเอกหรือยอดเยี่ยมในทางวิชาใดวิชาหนึ่ง

5) ปาจารย์ คือ อาจารย์ของอาจารย์

ส่วนคำศัพท์ในภาษาอังกฤษมีความหมายคล้ายกับคำว่า ครู หรือ Teacher มีหลายคำ คือ

1) Teacher หมายถึง ผู้ที่ทำหน้าที่ประจำในโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา ต่าง ๆ ตรงกับคำว่า ครู หรือ ผู้สอน

2) Instructor หมายถึง ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นผู้สอนโดยเฉพาะในวิทยาลัยหรือมหาวิทยาลัย ตรงกับคำว่า อาจารย์

3) Professor (ในประเทศอังกฤษ) หมายถึง ตำแหน่งผู้สอนที่ถือว่าเป็นตำแหน่งสูงสุดในแต่ละสาขาวิชาในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ แต่ในอเมริกาและแคนาดาใช้เป็นคำนำหน้านามสำหรับผู้สอนในวิทยาลัยหรือมหาวิทยาลัยต่าง ๆ เช่น

3.1) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ใช้คำว่า Assistant Professor

3.2) รองศาสตราจารย์ ใช้คำว่า Associate Professor

3.3) ศาสตราจารย์ ใช้คำว่า Professor

4) Lecturer หมายถึง บุคคลผู้สอนในมหาวิทยาลัยหรือวิทยาลัย ตรงกับคำว่า ผู้บรรยาย

5) Tutor หมายถึง ผู้ที่ทำหน้าที่สอนนักศึกษาเป็นกลุ่มเล็ก ๆ หรือรายบุคคล โดยทำงานเป็นส่วนหนึ่งของผู้บรรยาย คล้าย ๆ กับผู้สอนเสริมหรือสอนกวดวิชา

6) Sophist เป็นภาษากรีกโบราณ หมายถึง ปราชญ์ผู้สอนวิชาต่าง ๆ คล้ายกับคำว่า “ทิศาปาโมกข์”

คำที่มีความหมายคล้ายกับครู ในประเทศไทยคือ คณาจารย์ จากพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2547 (ราชกิจจานุเบกษา, 2547) คำว่า "คณาจารย์" หมายความว่า บุคลากรซึ่งทำหน้าที่หลักการด้านการสอนและการวิจัย ในสถานศึกษาระดับอุดมศึกษาระดับปริญญาตรีของรัฐ และมาตรา 40 กล่าวถึงตำแหน่งคณาจารย์ดังต่อไปนี้ เป็นตำแหน่งทางวิชาการ

1) อาจารย์

2) ผู้ช่วยศาสตราจารย์

3) รองศาสตราจารย์

4) ศาสตราจารย์

ดังนั้น เมื่อพิจารณาความหมายของคณาจารย์ เห็นว่า "คณาจารย์" เป็นคำที่ใช้เรียกผู้สอนในสถาบันระดับอุดมศึกษาที่เท่ากับหรือสูงกว่าระดับปริญญาตรีเท่านั้น จึงสรุปได้ความหมายของตำแหน่งทางวิชาการของคณาจารย์ ดังนี้

1) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ใช้อักษรย่อว่า "ผศ." เป็นตำแหน่งทางวิชาการ สำหรับผู้สอนในระดับอุดมศึกษาที่มีความรู้ความชำนาญในสาขาวิชาที่สอน โดยมีผลงานวิชาการผ่านเกณฑ์ประเมินตามวิธีการของสำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา

2) รองศาสตราจารย์ ใช้อักษรย่อว่า "รศ." เป็นตำแหน่งทางวิชาการสำหรับผู้สอนในระดับอุดมศึกษาที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่สอนสูงกว่าตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ แต่ต่ำกว่าตำแหน่งศาสตราจารย์

3) ศาสตราจารย์ ใช้อักษรย่อว่า "ศ." เป็นตำแหน่งทางวิชาการสำหรับผู้สอนในระดับอุดมศึกษาที่มีความรู้ความชำนาญอย่างยอดเยี่ยมในสาขาวิชาที่สอนสูงกว่าตำแหน่งรองศาสตราจารย์ และถือว่าเป็นตำแหน่งสูงสุดทางวิชาการ

ความสำคัญของครู

ครูเป็นผู้มีพระคุณคล้ายบิดามารดา คือ เป็นผู้อบรมสั่งสอนถ่ายทอดวิชาความรู้ให้ รวมทั้งให้ความรัก ความเมตตาต่อศิษย์ทุกคน นับได้ว่าครูเป็นผู้เสียสละที่ไม่แพ้บุพการี ครูจึงเป็นปูชนียบุคคลที่มีความสำคัญอย่างมาก ในการให้การศึกษาเรียนรู้ ทั้งในด้านวิชาการ และประสบการณ์ ตลอดเป็นผู้มีความเสียสละ ดูแลเอาใจใส่ สั่งสอนอบรมให้เด็กได้พบกับแสงสว่างแห่งปัญญาอันเป็นหนทางแห่งการประกอบอาชีพเลี้ยงดูตนเอง รวมทั้งนำพาสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครองของประเทศชาติก้าวไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง ฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่าครูมี

ความสำคัญการพัฒนาประเทศ โดยมีความสำคัญต่อการพัฒนาบุคคล ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ ต่อการพัฒนาสังคม ต่อการพัฒนาการเมืองการปกครองดังนี้

1. ความสำคัญของครูต่อการพัฒนาบุคคล

จากพระราโชวาทของสมเด็จพระบรมโอรสสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยครู ณ อาคารใหม่สวนอัมพร วันพุธที่ 26 พฤศจิกายน พ.ศ. 2523 มากล่าวในที่นี้ ดังปรากฏข้อความตอนหนึ่งว่า

"...หน้าที่ของครูนั้นเป็นหน้าที่ที่มีความสำคัญยิ่ง เพราะเป็นการปลูกฝังความรู้ ความคิด และจิตใจให้แก่เยาวชน เพื่อที่จะได้เติบโตขึ้นเป็นพลเมืองที่ดีและมีประสิทธิภาพของประเทศชาติในกาลข้างหน้า ผู้เป็นครูจึงจัดได้ว่าเป็นผู้มีบทบาทอย่างสำคัญในการสร้างสรรค์บันดาลอนาคตของชาติบ้านเมือง..."

และอีกตอนหนึ่งเป็นพระราโชวาทของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยครู ณ อาคารใหม่สวนอัมพร วันพุธที่ 18 พฤษภาคม พ.ศ. 2526 ความตอนหนึ่งว่า

"...อาชีพครูถึงว่าสำคัญอย่างยิ่ง เพราะครูมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาประเทศให้เจริญมั่นคง และก่อนที่จะพัฒนาบ้านเมืองให้เจริญได้นั้น จะต้องพัฒนาคน ซึ่งก็ได้แก่เยาวชนของชาติเสียก่อน เพื่อให้เยาวชนเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณค่าสมบูรณ์ทุกด้าน จึงจะสามารถช่วยกันสร้างความเจริญให้แก่ชาติต่อไปได้ ..."

พระราโชวาทของทั้ง 2 พระองค์ดังกล่าว สามารถสรุปความได้ว่า ผู้ที่เป็นครูนั้นมีความสำคัญอย่างมาก เพราะครูเป็นผู้ปลูกฝังความรู้สึกความคิดและจิตใจและพัฒนาเยาวชนให้มีความเจริญในทุก ๆ ด้าน เพื่อให้เยาวชนเหล่านั้นเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาชาติบ้านเมืองต่อไป จากพระราโชวาทของทั้ง 2 พระองค์ตามที่ได้อัญเชิญมานี้ เป็นเครื่องยืนยันให้เห็นถึงความสำคัญของบุคคลที่เป็นครูที่มีต่อความเจริญของบุคคลและชาติบ้านเมืองเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้เพราะชาติบ้านเมืองจะมีความเจริญมั่นคงอยู่ได้ ก็เพราะประชาชนในชาติได้รับการพัฒนาอย่างถูกวิธี การพัฒนาคนจะดำเนินไปอย่างถูกต้องก็เพราะมีระบบการศึกษาที่ดี และระบบการศึกษาจะดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพก็เพราะมีครูที่มีคุณภาพ

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง (มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2557 : 16-22) ได้เปรียบเทียบความสำคัญของครูต่อบุคคลในอดีตและปัจจุบันว่าครูมีความสำคัญต่อบุคคลหลายด้าน ดังนี้

1) จำนวนครู

ในอดีตจำนวนครูมีน้อย คนที่จะมาเป็นครูได้นั้นจะต้องมีการคัดเลือกผู้ที่มีสติปัญญา

ดี และมีนิสัยเหมาะสมที่จะเป็นครูสามารถประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างแก่ลูกศิษย์ได้ ดังนั้น ความสำคัญของครูจึงมีมาก ในปัจจุบันหลักสูตรการเรียนการสอนในระดับต่าง ๆ มีมาก และแต่ละสาขาวิชาก็จะมีครูเฉพาะสาขาวิชาทำการสอนในวิชานั้น ๆ อยู่ นักเรียนจะมีโอกาสได้เรียนกับครูหลาย ๆ คน ทำให้ความผูกพันระหว่างครูกับนักเรียนลดน้อยลง นักเรียนจะไม่ค่อยเห็นคุณค่าความสำคัญของครูเท่าใดนัก

2) หลักสูตรการสอน

ในอดีต "ตัวครู" คือ "หลักสูตร" ครูมีความสามารถในเรื่องใด หรือมีวิธีการสอนอย่างใดก็สอนกันไปเช่นนั้น ครูมีความสำคัญมากในการที่จะดูแลปรับปรุงพฤติกรรมของเด็ก ในปัจจุบันหลักสูตรการเรียนการสอนในระดับต่าง ๆ มีมาก และแต่ละสาขาวิชาก็จะมีครูเฉพาะสาขาวิชาทำการสอนในวิชานั้น ๆ อยู่ นักเรียนจะมีโอกาสได้ เรียนกับครูหลาย ๆ คน ทำให้ความผูกพันระหว่างครูกับนักเรียนลดน้อยลง นักเรียนจะไม่ค่อยเห็นคุณค่าความสำคัญของครูเท่าใดนัก

3) จำนวนนักเรียน

ในอดีตจำนวนประชากรมีน้อยกว่าปัจจุบันมาก ผู้ที่สนใจจะเรียนหนังสือก็มีจำนวนไม่มาก ครูผู้สอนแต่ละคนสามารถดูแลอบรมนักเรียนได้อย่างทั่วถึง มีความผูกพันซึ่งกันและกันในปัจจุบัน จำนวนนักเรียนในแต่ละระดับ แต่ละห้องมีมากขึ้น ครูบางคนต้องสอนนักเรียนหลายห้อง เมื่อสอนหมดชั่วโมงหนึ่งก็ต้องรีบไปสอนต่ออีกห้องต่อไป ทำให้ความผูกพันใกล้ชิดกันระหว่างครูกับลูกศิษย์ลดน้อยลงตามลำดับ

4) อนาคตของศิษย์

ในอดีตคนที่มีโอกาสได้ศึกษาเล่าเรียนเกือบทุกคนจะได้ดีมีงานทำ ในปัจจุบันคนที่เรียนหนังสือมีมากขึ้น เมื่อเรียนสำเร็จแล้วต้องแย่งกันหางานทำ แต่งานมีจำนวนน้อย เพราะฉะนั้น คนที่เรียนสำเร็จแล้วไม่มีงานทำจะมีมาก และเป็นพวกที่ไม่เห็นความสำคัญของครูเท่าไรนัก

5) ความรู้สึกของศิษย์และผู้ปกครอง

ในอดีตลูกศิษย์เรียนจบมีงานทำดี ๆ ทั้งลูกศิษย์และผู้ปกครองมักจะนึกถึงบุญคุณครูที่เคี่ยวเข็ญและสั่งสอนมา ในปัจจุบันลูกศิษย์มักจะไม่นึกถึงบุญคุณครูเท่าไรนัก เพราะครูไม่ได้ใกล้ชิดสั่งสอนอบรมลูกศิษย์เช่นครูในอดีต

สรุปว่า ครูมีหน้าที่สำคัญในการพัฒนาบุคลากรของชาติให้มีคุณภาพ มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่ช่วยฝึกฝน ขัดเกลา เสริมสร้าง พัฒนาบุคคลให้มีความรู้ในวิทยาการต่าง ๆ มีทักษะชำนาญการในวิชาเฉพาะด้านเพื่อการประกอบอาชีพ ปลูกฝังความสำนึกรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่พึงกระทำต่อตนเองและสังคมตลอดจนประเทศชาติในการรักษาความมั่นคงและเอกราชของประเทศ นอกจากนี้ ผู้ประกอบวิชาชีพครูยังมีหน้าที่อบรมบ่มนิสัย

บุคคลตลอดจนเยาวชนของชาติให้มีคุณสมบัติที่ดี เช่น ขยัน ซื่อสัตย์ สุจริต ประหยัด พึ่งตนเองและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ มีมารยาทดี มีอิริยาบถเหมาะสมกับกาลเทศะ มีความรักชาติ มีความสามารถในการเผชิญปัญหาและแก้ปัญหาด้วยสติปัญญา และความมั่นคงแห่งอารมณ์ สามารถนำข้อคิดข้อปฏิบัติทางศาสนาที่ตนนับถือมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตอย่างสันติสุขได้

2. **ความสำคัญของครูต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ**

สถาบันไอเอ็มดี (IMD : International Institute for Management Development, 2553) ในประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ได้สรุปผลความสามารถทางการแข่งขันของประเทศต่าง ๆ (World Competitiveness) ในพ.ศ. 2552 โดยสำรวจจาก 52 ประเทศ ซึ่งประเทศไทยนั้นภาพรวมความสามารถทางการแข่งขัน ด้านประสิทธิภาพทางด้านเศรษฐกิจ (Economic Performance) ประเทศไทยอยู่ที่อันดับที่ 14 โดยในปีนี้ไทยถูกปรับอันดับลดลงหลังจากที่ขึ้นอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่พ.ศ. 2549 ที่ลงไปอยู่อันดับที่ 19 จนพ.ศ. 2551 ขึ้นมาที่อันดับที่ 12 แล้วถูกปรับลดลงอีกครั้งใน พ.ศ. 2553

การจัดการศึกษาในปัจจุบัน มีปัญหาเช่นเดียวกันกับระบบเศรษฐกิจ เพราะเป็นจัดการศึกษาบนพื้นฐานของเศรษฐกิจแบบตลาดเสรี ด้วยเหตุว่ามนุษย์ส่วนใหญ่มีความรู้ชุดเดียวกัน การจัดหลักสูตรการศึกษา จึงต้องสอดคล้องกับความต้องการของมนุษย์ เมื่อมนุษย์ส่วนใหญ่เห็นผิดเป็นชอบ การจัดการศึกษาก็เป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องตามไปด้วย แต่หากมนุษย์ส่วนใหญ่เห็นว่าถูกต้องแล้ว เพราะตรงกับความต้องการของคนส่วนใหญ่ที่ไม่ได้ขัดเกลาความรู้ให้ถึง “ความถูกต้องที่แท้จริง” ก็ควรที่จะมีการปรับหลักสูตรการศึกษาเสียใหม่

การแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ โดยใช้แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้มนุษย์สามารถพึ่งตนเองได้ ก็เท่ากับว่าได้ช่วยตั้งคำถามว่า การศึกษาแบบใดที่สามารถพึ่งตนเองได้ คำตอบที่เหมือนกัน และเป็นแนวทางเดียวกันของทั้ง 2 สิ่ง คือ การคำนึง ถึงพื้นฐานทางจริยธรรม เพื่อเป็นพื้นฐานในการมีความรู้ที่ถูกต้อง และยกระดับความรู้ ให้เข้าถึงความรู้แท้จริงที่ไม่เปลี่ยนแปลงได้ หน้าที่ของการจัดการศึกษาและหน้าที่ของเศรษฐกิจพอเพียง คือ ทำการลดส่วนเกินที่พอกพูนจากความไม่รู้ และความต้องการเกินพอดีให้อยู่ในระดับที่เหมาะสม เช่น สิ่งมีชีวิตที่อาศัยอยู่ในโลกใบเดียวกันนี้ ไม่ว่าจะเป็นนายทุนหรือชนชั้นแรงงานทั้งที่มีความรู้สูงและความรู้ต่ำ ก็ต้องประสบชะตาเดียวกัน คือ ความทุกข์ยากและความขัดแย้ง ความทุกข์และความขัดแย้งก็จะทับถมลงบนสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย ซึ่งความรู้แบบทุนนิยมประชาธิปไตย หรือสังคมนิยม ก็ไม่อาจแก้ไขปัญหาได้ หากเราไม่รู้ต้นตอของปัญหา การแก้ไขก็คือ ใช้ชีวิตแบบพอเพียงเคารพในหนี้บุญคุณของมนุษย์

และสิ่งแวดล้อม การช่วยเหลือกันเพราะเป็นหน้าที่ตามธรรมชาติ ทั้งหมดนี้คือจุดหมายของการจัดการศึกษาแบบเศรษฐกิจพอเพียง

ปรียานุช พิบูลสราวุธ (2549 : 13-15) กล่าวไว้โดยสรุปว่า ควรส่งเสริมให้ครู อาจารย์มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างถ่องแท้ก่อน เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ศิษย์ ครูจะปฏิบัติตนเองและสอนนักเรียนไปพร้อมกันในเรื่องของการอยู่อย่างพอเพียง รู้จักเลือกรับและต่อยอดองค์ความรู้ที่มีอยู่ หมั่นศึกษาเพิ่มพูนความรู้ทีละขั้นตอนไม่ก้าวกระโดด รู้จักพิจารณาและรู้จักแก้ไขปัญหาอย่างรอบคอบและมีเหตุผล ประเมินความรู้และสถานการณ์อยู่ตลอดเวลา เตรียมพร้อมที่จะรับมือกับสภาพและผลจากการเปลี่ยนแปลงในมติต่าง ๆ ได้ การทำให้นักเรียนรู้จักความพอเพียง ด้วยการปลูกฝัง อบรม บ่มเพาะจนเป็นนิสัย ให้เป็นคนที่มีความสมดุลทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม โดยสอดแทรกปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้เข้าเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตร และสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อสอนให้เขารู้จักการใช้ชีวิตได้อย่างพอเพียง เห็นคุณค่าของทรัพยากรต่าง ๆ รู้จักอยู่ร่วมกับผู้อื่น รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และแบ่งปัน มีจิตสำนึกรักษ์สิ่งแวดล้อม เห็นคุณค่าของวัฒนธรรม ประเพณี และค่านิยมของความเป็นไทยท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ รู้ว่าตนเองเป็นองค์ประกอบหนึ่งในสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมของโลก การกระทำของตนย่อมส่งผลและเชื่อมโยงกับสภาพแวดล้อมในโลกที่ตนเองเป็นสมาชิกอยู่ ครู อาจารย์จะต้องรู้จักบูรณาการสาระในการเรียนการสอนให้นักเรียนเห็นถึงความเชื่อมโยงในมิติต่าง ๆ ทั้งด้านสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม สังคมและเศรษฐกิจ ต้องใช้ความรู้และคุณธรรมเป็นปัจจัยในการจัดการเรียนรู้ เริ่มต้น และปลูกฝังโดยผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ในสถานศึกษา เช่น การส่งเสริมประเพณีและวัฒนธรรม การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การกำจัดขยะ การสำรวจและอนุรักษ์ทรัพยากรของชุมชน

วิทยากร เชียงกูล (2552 : 1) กล่าวว่า การจัดการศึกษาเป็นการพัฒนาทุนมนุษย์และทุนทางสังคมที่เป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในกระบวนการพัฒนาทางเศรษฐกิจสังคม ประเทศต้องจัดการศึกษาให้ทั่วถึงอย่างมีประสิทธิภาพ/คุณภาพ ทำให้ประชากรส่วนใหญ่มีความรู้ความสามารถทักษะและเป็นพลเมืองที่รับผิดชอบ จึงจะสามารถแก้ไขปัญหาและพัฒนาเศรษฐกิจสังคมให้ประสบความสำเร็จได้

สรุปได้ว่า ผู้ประกอบวิชาชีพครู มีหน้าที่สร้างพลเมืองชาติให้เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่สอดคล้องกับความต้องการของระบบเศรษฐกิจไทยและโลก ในรูปของ “กำลังคน” โดยเตรียมบุคคลเข้าสู่วงการอาชีพต่าง ๆ โดยพัฒนาศักยภาพของบุคคลให้มีทักษะ ความชำนาญ มีเทคนิควิธีการในการพัฒนางานอาชีพ มีความคิดในการสร้างงานด้วยตนเอง โดยวิธีการที่ผู้ประกอบวิชาชีพครูสามารถช่วยพัฒนาผู้เรียนได้ จะผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่ฝึกให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบ

ตนเองในการเรียนรู้เต็มเวลา เต็มหลักสูตร โดยไม่เกิดความสูญเปล่าทางการศึกษา ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์สูงสุด ส่งเสริมการออมทรัพย์ สร้างนิสัยการประหยัดอดออม เป็นต้น

3. ความสำคัญของครูต่อการพัฒนาสังคม

จากรายงานการวิจัย เรื่องภาพการศึกษาไทยในอนาคต 10-20 ปี และสภาวะการศึกษาไทย พ.ศ. 2550-2551 ปัญหาความเสมอภาค และคุณภาพของการศึกษาไทย พบว่าสมรรถนะการศึกษาของไทยปัจจุบันมีแนวโน้มตกต่ำลงเรื่อย ๆ และจะยังคงต่อเนื่องเช่นนี้ในอนาคต ดังจะเห็นได้จากการจัดอันดับโดยสถาบันนานาชาติว่าด้วยการพัฒนา การจัดการ (International Institute for Management Development : IMD) ระหว่าง พ.ศ. 2547-2550 อันดับการศึกษาไทยอยู่ในอันดับที่ 48, 46, 48 และ 46 จากจำนวน 60, 60, 61 และ 55 ประเทศตามลำดับ (พิณสุดา สิริธรังศรี, 2552 : 93-94 ; วิทยากร เชียงกูล, 2552 : 14-16) นอกจากนี้ยังพบว่า ปัญหาที่ต้องการแก้ไขอย่างเร่งด่วนของการศึกษาไทย ได้แก่ ปัญหาความไม่เสมอภาคในการได้รับบริการทางการศึกษา ปัญหาการพัฒนาคุณภาพในการจัดการศึกษา ปัญหาการพัฒนาครูอาจารย์และบุคคลากรทางการศึกษา และปัญหาที่สืบเนื่องมาจากการปฏิรูปการศึกษา ฯลฯ (การปฏิรูประบบการศึกษาไทยปัจจุบัน, 2552 : 3)

สรุปได้ว่า ครูเป็นผู้สร้างโอกาสให้แก่คนทุกเพศทุกวัยในสังคมสามารถเข้าถึงการศึกษาได้ตั้งแต่เกิดถึงตาย ช่วยสร้างคนที่มีคุณภาพสู่สังคม ซึ่งนับเป็นกุญแจดอกสำคัญในการให้สังคมก้าวไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ และสังคมแห่งการเรียนรู้นี้เองจะนำพาสังคมไปสู่การเป็นสังคมคุณภาพ สังคมแห่งภูมิปัญญาและสังคมแห่งความสมานฉันท์และเอื้ออาทร ซึ่งเป็นสภาพสังคมที่พึงประสงค์ ฉะนั้นจะเห็นได้ว่า ความรู้ที่ผู้ประกอบวิชาชีพครูให้แก่บุคคลในสังคม จะเป็นรากฐานในสร้างความมั่นคงให้สังคม และวิธีการที่ผู้ประกอบวิชาชีพครูสามารถช่วยพัฒนาบุคคลในสังคมได้นั้น นอกจากการอบรมบ่มนิสัยเยาวชนในสถานศึกษาให้มีคุณภาพด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ แล้ว ยังสามารถทำการหน้าที่ผ่านความเป็นผู้นำ ผู้ริเริ่ม กระตุ้นให้บุคคลในสังคมตื่นตัว ในการปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ในสังคมให้ดีขึ้น ทั้งในด้านการดูแลสุขภาพอนามัย การปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีการสืบสานวัฒนธรรมที่ดีงาม การรักษามรดกความเป็นไทย ตลอดจนการแก้ปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ โดยสันติวิธี

4. ความสำคัญของครูต่อการพัฒนาการเมืองการปกครอง

ไม่ว่าจะเป็นอดีต ปัจจุบัน หรืออนาคต ครูย่อมมีความสำคัญต่อสังคมและประเทศชาติ กล่าวคือ นอกจากครูจะต้องมีหน้าที่เป็นผู้สอนนักเรียนให้มีความรู้ ความสามารถด้านวิชาการต่าง ๆ

แล้ว ครูยังต้องรับบทบาทในการพัฒนาประเทศชาติ ในด้านต่าง ๆ อีก เช่น การพัฒนาสังคม การเมือง ศาสนาและวัฒนธรรม

ชุลีพร เทวรัตน์ (2557 : 1) กล่าวว่า ครูต้องรับบทบาทในการสร้างสังคมให้มีความเจริญก้าวหน้า หากครูให้การศึกษาแก่สมาชิกของสังคมอย่างไร สังคมก็จะเป็นอย่างนั้น เช่น การให้การศึกษาเรื่องระบอบประชาธิปไตยอย่างถูกต้อง สังคมก็จะเป็นประชาธิปไตย

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2557 : 1) กล่าวว่า ครูนักประชาธิปไตย เป็นจุดเริ่มต้นสร้างสังคมประชาธิปไตย จำเป็นต้องส่งเสริมให้คนไทยมีแนวคิดและวิถีปฏิบัติในกรอบของประชาธิปไตย เพื่อลดปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต โดยเริ่มจากการปลูกฝังตั้งแต่ยังเด็ก ปัจจัยสำคัญที่มีส่วนค่อนข้างมากต่อการสร้างและหล่อหลอมเด็กไทยให้มีแนวคิดและพฤติกรรมแบบประชาธิปไตยคือ ครูผู้สอนจำเป็นต้องพัฒนาตนเองให้เป็นนักประชาธิปไตย เพื่อให้ผู้เรียนเห็นแบบอย่างที่ดี อันจะช่วยให้การปลูกฝังแนวคิดและวิธีปฏิบัติแบบประชาธิปไตยมีประสิทธิภาพมากขึ้น ครูนักประชาธิปไตย หมายถึง ครูที่มีค่านิยม แนวคิดและพฤติกรรมการเห็นคุณค่าความเป็นมนุษย์ เคารพในสิทธิส่วนบุคคล และมีส่วนร่วมและการตัดสินใจในนามกลุ่ม ใช้สิทธิของตนและกลุ่มตามระบอบประชาธิปไตยในทางที่ถูกต้อง เกิดประโยชน์สูงสุดในภาพรวม และมีความปรารถนาที่จะเป็นแบบอย่างในการถ่ายทอดแนวคิดประชาธิปไตยสู่ผู้เรียนและคนในสังคม ลักษณะของครูนักประชาธิปไตยมีดังนี้

4.1 เห็นคุณค่าความเป็นมนุษย์

พื้นฐานของแนวคิดประชาธิปไตยคือ การเห็นคุณค่าของมนุษย์ ครูนักประชาธิปไตยจะเข้าใจและเห็นคุณค่าในเอกลักษณ์ของแต่ละบุคคล ที่แม้มีความแตกต่างกันตามฐานะเกียรติยศ รูปร่างหน้า หรือเชื้อชาติ ฯลฯ และปฏิบัติต่อทุกคนอย่างเหมาะสมและเท่าเทียม โดยเคารพในสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น และรู้จักใช้สิทธิเสรีภาพของตนในขอบเขตที่เหมาะสม

4.2 เคารพในสิทธิส่วนบุคคล

ครูนักประชาธิปไตยย่อมรู้จักที่จะใช้สิทธิเสรีภาพของตนในขอบเขตที่เหมาะสม โดยไม่ล่วงละเมิดหรือลิดรอนสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลของผู้อื่นที่พึงมี จนทำให้ผู้อื่นเดือนร้อนหรือไม่ได้ใช้สิทธิเสรีภาพของตนเองอย่างที่ควรจะเป็น หรือกีดกันไม่ให้เกิดการแสดงความคิดเห็นและการกระทำที่แตกต่างจากตนหรือกลุ่มของตน

4.3 ใช้สิทธิในการแสดงความคิดเห็นและเคารพต่อการตัดสินใจของกลุ่ม

ครูนักประชาธิปไตยควรใช้สิทธิในการเข้าไปมีส่วนแสดงความคิดเห็นในกลุ่ม แต่ในขณะเดียวกันควรเคารพในมติของกลุ่ม ซึ่งต้องอยู่ภายใต้ความถูกต้อง และไม่ลดสิทธิของกลุ่มคนที่มีเสียงข้างน้อย นั่นหมายความถึง ครูต้องมีลักษณะของผู้ที่มีความยุติธรรม ไม่ลำเอียง และรักษาความถูกต้องร่วมด้วยแนวทางพัฒนาสู่การเป็นครูนักประชาธิปไตย

4.4 ทำความเข้าใจในหลักการและแนวคิดประชาธิปไตย

ครูควรเริ่มศึกษาหลักการและแนวคิดประชาธิปไตยที่ถูกต้อง โดยสามารถศึกษาจากหนังสือหรือเอกสารที่อธิบายถึงแนวคิดของประชาธิปไตย และวิธีการปฏิบัติตนในฐานะที่อยู่ภายใต้ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย

4.5 กล้าที่จะเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งที่ดีขึ้น

ครูควรเป็นผู้ที่กล้าเสนอความคิดเห็น และมีส่วนร่วมตัดสินใจในสิ่งต่างๆ อย่างถูกต้องชอบธรรม และเกิดประโยชน์ต่อตนผู้อื่นในสังคมโดยก้าวข้ามอุปสรรคความกลัวต่างๆ เช่น กลัวจะไม่ได้รับการยอมรับ กลัวที่จะแปลกแยกจากผู้อื่น กลัวไม่มีเกียรติ กลัวการดูถูกเหยียดหยาม ฯลฯ เพราะความกลัวเป็นอุปสรรคของการพัฒนาความเป็นนักประชาธิปไตย

4.6 เปิดกว้างทางความคิด

ครูไม่ถือเอาความคิดเห็นของตนเป็นใหญ่ แต่ควรเปิดกว้างที่จะให้ผู้อื่นแสดงความเห็นได้หลากหลาย และเป็นผู้ฟังที่ดี เช่น รับฟังความคิดเห็นของนักเรียนหรือกลุ่มครูด้วยกันเอง แม้ความคิดเห็นต่าง ๆ จะไม่สอดคล้องกับสิ่งที่ครูได้คิดไว้ ซึ่งสามารถที่จะถกเถียงกันในตอนท้ายได้

4.7 เห็นคุณค่าความแตกต่าง

ครูควรพัฒนามุมมองในเรื่องการเห็นคุณค่าของแต่ละบุคคล ที่มีความคิด วัฒนธรรม เชื้อชาติ ที่แตกต่างกัน โดยไม่ละทิ้งหรือมองข้ามคุณค่าของกลุ่มคนต่าง ๆ แต่นำส่วนทีดีมาประสานกันเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์และความสงบสุข

4.8 ร่วมวิพากษ์และเสนอในกิจกรรมต่าง ๆ

ไม่ได้หมายถึงการเข้าร่วมชุมนุมเรียกร้องประชาธิปไตยเท่านั้น แต่หมายถึงกิจกรรม

ต่าง ๆ ที่ครูสามารถเข้ามีส่วนร่วมได้ตามบทบาทหน้าที่ เช่น การแสดงความคิดเห็นในการพัฒนาโรงเรียน การพัฒนาชุมชน การวิพากษ์วิจารณ์และเสนอแนวทางออกให้กับสังคม ฯลฯ เพื่อทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นในสังคม

4.9 ประกาศจุดยืนความชอบธรรม

แม้ประชาธิปไตยจะเน้นเสียงส่วนใหญ่ แต่ครูไม่ควรที่ตามเสียงส่วนใหญ่ที่ขัดต่อคุณธรรมจริยธรรม หรือละเมิดสิทธิชนของคนบางกลุ่มในสังคม หมายถึง ครูต้องเป็นผู้ที่ชี้นำทิศที่ถูกต้องเหมาะสมให้แก่กลุ่ม และไม่ยินยอมในการตัดสินใจของกลุ่ม หากเป็นการไม่ยุติธรรมต่อคนบางกลุ่ม

4.10 การพัฒนาคนไทยให้มีแนวคิดและวิถีแบบประชาธิปไตย

การพัฒนาคนไทยให้มีแนวคิดและวิถีแบบประชาธิปไตย เป็นวิธีหนึ่งช่วยลดปัญหาการเป็นจำเลยชนของคนบางกลุ่มในสังคมที่ต้องปฏิบัติตามแม้ถูกลิดรอนสิทธิ ครูซึ่งเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างคน จึงควรตระหนักและพัฒนาตนเองให้เป็นครูนักประชาธิปไตย เพื่อเป็นแบบอย่างให้แก่ผู้เรียนและสังคม

สรุปได้ว่า ครูมีความสำคัญต่อการผลิตพลเมืองของชาติให้มีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข สร้างผู้นำที่มีคุณสมบัติสอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตย ปลูกฝังจิตสำนึกความเป็นไทย ความเป็นกลุ่มเดียวกันเพื่อความมั่นคงของชาติ ปลูกฝังให้บุคคลเป็นผู้มีอุดมการณ์ มีความซื่อสัตย์ และเห็นแก่ประโยชน์ของประเทศชาติมากกว่าประโยชน์ส่วนตน โดยวิธีการที่ผู้ประกอบวิชาชีพครูสามารถช่วยพัฒนาการเมืองการปกครองได้นั้นสามารถทำได้โดยฝึกหัดเยาวชนในสถานศึกษา นำรูปแบบการปกครองประเทศมาใช้กับการดำเนินกิจกรรมบางอย่างในสถานศึกษา เช่น การจัดตั้งสภานักเรียน นักศึกษา การคัดเลือกผู้นำกลุ่ม การฝึกให้นักเรียนกล้าแสดงความคิดเห็นต่อโรงเรียน ฯลฯ นอกจากนี้ กิจกรรมต่างๆ ที่ผู้ประกอบวิชาชีพครูสามารถช่วยเหลือประชาชนในชุมชนที่สถานศึกษาตั้งอยู่ให้มีความเข้าใจในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยสามารถดำเนินการผ่านกิจกรรมการรณรงค์ไม่ขายสิทธิขายเสียง การยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นที่แตกต่างจากตน การไปเลือกตั้ง เป็นต้น

ประเภทของครู

การแบ่งครูเป็นประเภทต่าง ๆ ย่อมขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถและหน้าที่ของแต่ละบุคคล การแบ่งประเภทของครูอาจจะเป็นการช่วยกระตุ้นความเป็นครูให้ผู้ประกอบวิชาชีพครูด้วย ซึ่งผู้เขียนแบ่งประเภทของครูได้ 4 ประเภท ดังนี้

1. ประเภทครูตามลักษณะของงาน

รุ่ง แก้วแดง (2540 : 147-149) ได้แบ่งครูเป็น 5 ประเภท คือ

1) ครูโดยอัธยาศัย หรือครูโดยวัฒนธรรม หมายถึง ผู้สั่งสอนเยาวชนในรูปแบบการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งมีมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และจะมีต่อไปในอนาคต ได้แก่ พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย พี่ ป้า น้า อา พระภิกษุ และผู้มีความรู้ในท้องถิ่น

2) ครูโดยอาชีพ หมายถึง ผู้ที่ประกอบอาชีพครูซึ่งสำเร็จการศึกษามาจากสถาบัน การฝึกหัดครูหรือสถานศึกษาอื่น ๆ ซึ่งต่อไปบุคคลที่จะเป็นครูได้ต้องมีใบประกอบวิชาชีพครู ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

3) ครูโดยธรรมชาติ หมายถึง ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรอบตัวที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้และประสบการณ์แก่มนุษย์

4) ครูโดยเทคโนโลยี หมายถึง เทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology) ที่ช่วย ให้เกิดการเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็ว กว้างขวาง หลากหลาย และไร้พรมแดนพร้อมทั้งจะก่อให้เกิดเครือข่ายการเรียนรู้ และทำให้บุคคลได้เรียนเร็วหรือช้าตามอัตราความสามารถของตนเอง

5) ครูโดยตนเอง หมายถึง ความใฝ่รู้ ใฝ่เรียน และการที่แต่ละคนสามารถสอนหรือเรียนรู้ด้วยตนเองได้ อันจะก่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

ยนต์ ชุ่มจิต (2541 : 22-23) ได้แบ่งประเภทครูตามลักษณะของงานออกเป็น 4 ประเภท คือ

1) ครูประจำบ้าน ได้แก่ พ่อ แม่ ซึ่งถือว่าเป็นครูคนแรกของลูก เพราะทั้ง 2 ท่านย่อมจะมีความใกล้ชิดคอยดูแลปกป้องลูกตลอดเวลา จึงมีการยกย่องให้ พ่อ แม่ เป็น บูรพาจารย์ของลูก

2) ครูประจำโรงเรียน ได้แก่ ครูอาจารย์ที่ทำการสอนนักเรียนตามโรงเรียน หรือสถานศึกษาต่าง ๆ จะกระทำโดยสำนึกหรือด้วยวิญญาณของความเป็นครูอย่างแท้จริง หรือกระทำตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากทางราชการ

3) ครูประจำวัด ได้แก่ พระภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนาหรือนักบวชในศาสนา นั้น ๆ ที่มีความรู้ความเข้าใจในหลักคำสอนในศาสนาของตนเพียงพอ และทำหน้าที่เผยแผ่หลักธรรมคำสอนเพื่อให้ประชาชนมีศีลธรรมคุณธรรมประจำใจ

4) ครูประจำโลก ได้แก่ พระบรมศาสดาของพระพุทธศาสนา และศาสดาของศาสนาต่าง ๆ ที่ได้ค้นพบหลักธรรมคำสอนอันประเสริฐ แล้วนำหลักธรรมนั้น ๆ มาเผยแพร่อบรมให้มนุษย์ในโลกได้รู้ได้เข้าใจ และนำไปประพฤติปฏิบัติเพื่อความสุขความเจริญและความร่มเย็นแห่งชีวิต

2. ประเภทครูตามลักษณะคุณสมบัติ

ภาวิไล นาควงษ์ (2545 : 6-9) ได้แบ่งครูตามคุณสมบัติ ความสามารถและลักษณะการทำงานออกเป็น 3 ประเภท คือ

1) ครูที่ดี คือ ครูที่มีความรู้และเชี่ยวชาญในสาขาวิชาของตน มีทักษะทางการสอน มีคุณธรรม จริยธรรม มีความรับผิดชอบสูง เอาใจใส่ปรับปรุงตนเองทั้งในด้านความรู้ การสอน และคุณธรรมอย่างสม่ำเสมอ ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีของลูก

2) ครูที่พอใช้ได้ คือ ครูที่มีความรู้ดี สอนใช้ได้แต่ไม่ทุ่มเทในการสอน ไม่เคร่งครัดในจรรยาบรรณวิชาชีพครู ไม่สนใจในการพัฒนาตนเอง และมีความประพฤติที่เป็นแบบอย่างได้ในบางเรื่อง

3) ครูที่ไม่ควรเป็นครู คือ ครูที่รู้ไม่จริงในวิชาที่สอนและสอนไม่ดี ไม่ตั้งใจทำงาน ขาดคุณธรรม ไม่สนใจปรับปรุงพัฒนาตนและประพฤติตนไม่เหมาะสม ไม่สมควรเอาเป็นตัวอย่าง

3. ประเภทครูตามตามลัทธิปรัชญาการศึกษา

รังสิมา จำริ (2556 : 1) ได้กล่าวถึงครูตามลัทธิปรัชญาการศึกษาทั้ง 6 ปรัชญามีดังนี้

1) สารัตถนิยม (Essentialism) คือ ครูประเภทที่ถ่ายทอดเก่ง และประพฤติเป็นแบบอย่างได้

2) นิรันตรนิยม (Perennialism) คือ ครูประเภทที่สอนความรู้เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาปัญญาและความมีเหตุผล

3) พิพัฒนาการนิยม (Progressivism) คือ ครูประเภทที่เป็นผู้ใฝ่รู้ มีประสบการณ์กว้างขวาง สอนตามความสนใจของผู้เรียน และให้ผู้เรียนแก้ปัญหาด้วยตนเอง

4) ปฏิรูปนิยม (Reconstructionism) คือ ครูประเภทที่ทันสมัย จะกระตุ้นให้ผู้เรียนคิดวิเคราะห์แก้ปัญหาสังคมและสร้างสรรค์ประชาธิปไตย

5) อัตถิภาวนิยม (Existentialism) คือ ครูประเภทที่ให้เสรีภาพแก่ผู้เรียนอย่างเต็มที่ ช่วยให้ผู้เรียนรู้จักและเข้าใจตนเอง สามารถพัฒนาตนเองและนำศักยภาพของตนมาใช้ให้เกิดประโยชน์

6) พุทธปรัชญา (Buddhism) คือ ครูประเภทที่มีปัญญา เป็นพหูสูตรและกัลยาณมิตรของผู้เรียน มีคุณธรรมและประพฤติตนน่าเลื่อมใส

สรุป ครูและอาจารย์คือผู้ให้ความรู้ ดูแลความประพฤติของศิษย์ มีหน้าที่พัฒนาให้ศิษย์เป็นคนมีคุณภาพต่อประเทศและสังคม นอกจากนี้ ไม่ว่าจะมีครูกี่ประเภท สังคมในปัจจุบันและในอนาคตย่อมต้องการครูดีหรือครูแท้ทั้งสิ้น

ลักษณะสำคัญของวิชาชีพครู

งานครูเป็นงานที่ยาก เป็นงานที่ต้องฝึกฝนตนจนมีความชำนาญทั้งในวิชาความรู้ และวิชาสอน งานครูมีคุณลักษณะของความเป็นศาสตร์และความเป็นวิชาชีพระดับสูงแขนงหนึ่งในสังคม โดยพิจารณาจากองค์ประกอบของแต่ละศาสตร์ประกอบเข้าด้วยกัน

1. องค์ประกอบสำคัญของวิชาชีพครู

วิจิตร ศรีสอ้าน (2539 : 1) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบสำคัญของศาสตร์ ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ ดังนี้

1) องค์ประกอบที่ 1 ศาสตร์ทุกศาสตร์จะต้องมีศัพท์เฉพาะวิชาของตนเอง (Nomen – culture หรือ Terminologies)

2) องค์ประกอบที่ 2 องค์ประกอบของศาสตร์ทุกสาขา เรียกว่า Classificatory System หรือ Taxonomy หมายถึง การแบ่งระบบศาสตร์ออกเป็นส่วน ๆ

3) องค์ประกอบที่ 3 คือ วิชาการค้นคว้า หรือการวิจัยที่เรียกว่า Mode of Inquiry

เมื่อพิจารณาจากองค์ประกอบของศาสตร์หรือสายวิชาแล้ว วิชาชีพครูนับเป็นศาสตร์ เพราะมีองค์ประกอบครบ กล่าวคือ

3.1) วิชาครูมีศัพท์เฉพาะศาสตร์ของตน

3.2) มีการแบ่งระบบของศาสตร์เป็นส่วน ๆ เช่น ส่วนวิชาการศึกษาทั่วไป (General Education) และวิชาเฉพาะ (Subject Specialty)

3.3) มีการวิจัยเพื่อค้นคว้าหาความรู้ใหม่ในศาสตร์ของวิชาชีพครูเสมอ

ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร (2557 : 1) ได้แสดงทัศนะว่า ในความเป็นวิชาชีพของอาชีพครู มีองค์ประกอบที่สำคัญคือ วิชาชีพครูเป็นวิชาชีพที่ให้การบริการแก่สังคมในลักษณะที่มีความจำเพาะเจาะจง (social service) สมาชิกในวงการวิชาชีพครูจะต้องใช้วิธีการแห่งปัญญาในการให้บริการ (intellectual method) สมาชิกในวงการวิชาชีพครูจักต้องได้รับการศึกษาอบรมให้มีความรู้กว้างขวางลึกซึ้งโดยใช้ระยะเวลายาวนานพอสมควร (long period training) สมาชิกในวงการวิชาชีพครูจักต้องมีเสรีภาพในการใช้วิชาชีพนั้น ๆ ตามมาตรฐานของวิชาชีพ (Professional autonomy) และวิชาชีพครูจะต้องมีจรรยาบรรณวิชาชีพ (professional ethics) และมีสถาบันแห่งวิชาชีพเป็นแหล่งกลางในการสร้างสรรค์ จรรโลงความเป็นมาตรฐานวิชาชีพ (professional

institute) รวมทั้งมีลักษณะของความเป็นมืออาชีพที่สำคัญ กล่าวคือ บุคคลนั้นที่ยึดถือวิชาชีพนั้น ๆ จะต้องมีความรู้ในวิชาชีพ มีเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพ มีทักษะที่เหมาะสมกับวิชาชีพ มีจิตวิญญาณต่อวิชาชีพ กล้ารับผิดชอบ กล้าเผชิญต่อผลการกระทำอันเนื่องมาจากภารกิจที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพ

2. คุณลักษณะสำคัญของวิชาชีพครู

เจอรัล ที, รูนเต อาร์ (1995) ได้ให้ทัศนะว่า ผู้ประกอบวิชาชีพครูที่เป็นระดับมืออาชีพ เพื่อวิชาชีพครูสามารถเป็นวิชาชีพชั้นสูงได้นั้น ผู้ประกอบวิชาชีพครูจะมีคุณลักษณะดังนี้

1) ครูในระดับวิชาชีพต้องมีทักษะความรู้ด้านการศึกษา และมีประสบการณ์ในการจัดการเรียนการสอนหรือการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ในระดับสูง

2) ครูในระดับวิชาชีพต้องเป็นบุคคลที่ใฝ่หาความรู้ พัฒนาและ ฝึกอบรมด้านวิชาการในวิชาชีพของตนเองอยู่เสมอเพื่อให้ทันกับความเจริญก้าวหน้าทางวิชาชีพ และร่วมมือกับคณาจารย์ในระดับมหาวิทยาลัยเพื่อพัฒนาศาสตร์แห่งวิชาชีพครู

3) มีสมาคมวิชาชีพที่ให้ใบประกาศนียบัตรรับรองความสามารถของความเป็นครูระดับวิชาชีพ

4) ครูในระดับวิชาชีพจะทำงานในองค์กรหรือหน่วยงานที่เป็นทางการหรือที่มีความมั่นคง

5) ครูอยู่ในระดับวิชาชีพ ควรมีพฤติกรรมที่เหมาะสม เช่น เคารพ รับผิดชอบ ให้เกียรติผู้อื่นเป็นต้น

6) ครูในระดับวิชาชีพต้องมีความรักความศรัทธาในวิชาชีพ ให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เรียนไม่เห็นแก่ตัว

กูเทค (2011 : 382-384) กล่าวไว้ว่า คุณลักษณะของวิชาชีพครูนับเป็นวิชาชีพระดับสูงแขนงหนึ่งในสังคม เป็นวิชาชีพพิเศษสาขาหนึ่งที่สังคมยอมรับ โดยพิจารณาจากเกณฑ์วิชาชีพครู ดังนี้

1) วิชาชีพครู เป็นวิชาชีพที่มีกิจกรรมที่ใช้วิถีทางแห่งปัญญา ใช้วิชาความรู้เฉพาะด้าน การสอนเป็นกิจกรรมทางปัญญา เป็นการถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ ค่านิยม ทักษะต่าง ๆ ไปสู่ผู้เรียน ผู้ประกอบวิชาชีพครูต้องใช้ศาสตร์และศิลป์แห่งวิชาชีพอันเป็นวิทยาการเฉพาะด้าน

2) การประกอบวิชาชีพครู เป็นกิจกรรมที่ให้บริการแก่สังคมที่เฉพาะเจาะจง การสอนเป็นการให้บริการแก่สังคม เพื่อพัฒนาสมาชิกใหม่ในสังคมให้ดำรงตนอยู่ได้ เป็นกิจกรรมสำคัญที่เป็นรากฐานของสังคม เป็นวิชาชีพหลักที่เป็นแหล่งกำเนิดของอาชีพต่าง ๆ ในสังคม

3) การประกอบวิชาชีพครูอยู่บนพื้นฐานทางทฤษฎีทางวิทยาการของศาสตร์แต่ละสาขาที่ประยุกต์มาเป็นการปฏิบัติ การสอนเป็นการผสมผสานวิทยาการมากมายทั้งปรัชญาการศึกษา ประวัติศาสตร์ จิตวิทยา สังคมวิทยา หลักการสอน การประเมินผลการศึกษา เป็นต้น

4) การเข้าสู่วงการวิชาชีพครู ผู้ประกอบวิชาชีพครูต้องเตรียมตัวในการศึกษาเล่าเรียนวิชาชีพจากวิทยาลัยหรือมหาวิทยาลัย เป็นระยะเวลาที่มากพอสมควรและใช้ระยะเวลาในการฝึกฝนอบรมในสถาบันผลิตครูไม่น้อยกว่า 4 ปีจึงจะสำเร็จการศึกษาออกไปทำการสอนได้

5) วิชาชีพแต่ละสาขาจะกำหนดมาตรฐานวิชาชีพขึ้น ทั้งมีจรรยาบรรณวิชาชีพเพื่อควบคุมความประพฤติและการปฏิบัติตน ตลอดจนมาตรฐานและคุณภาพในการประกอบวิชาชีพของมวลสมาชิกในวิชาชีพ

6) ผู้ประกอบวิชาชีพครูมีเอกสิทธิ์และเสรีภาพทางวิชาชีพ มีเอกสิทธิ์ในการตกลงใจและตัดสินใจที่จะใช้ความรู้ในการแก้ไขปัญหา มีเอกสิทธิในการกำหนดวิธีสอน และออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ที่กำหนดในหลักสูตร

7) สมาชิกแห่งวิชาชีพมีการจัดตั้งองค์กรวิชาชีพที่เป็นอิสระในการควบคุมจรรยาบรรณมาตรฐานในการประกอบวิชาชีพ และสามารถลงโทษสมาชิก ตลอดจนส่งเสริมความก้าวหน้าของวิชาชีพ

จากการศึกษาลักษณะวิชาชีพตามทัศนะต่าง ๆ สรุปว่า ลักษณะสำคัญของวิชาชีพครูคือการเป็นวิชาชีพชั้นสูง ประกอบด้วย

1) การมีความจำเพาะและเจาะจงในวิชาชีพ

2) การมีวิถีทางแห่งปัญญาในการบริการ

3) การมีเสรีภาพทางวิชาการและวิชาชีพ

4) การศึกษาการอบรมเพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ ทักษะความชำนาญ สมรรถนะ และทัศนค

5) การมีหลักสูตรและระยะเวลาที่เพียงพอ

6) การฝึกงานหรือประสบการณ์วิชาชีพ

7) การมีใบรับรอง

8) การมีจรรยาบรรณวิชาชีพ

9) การมีองค์กรหรือสมาคมวิชาชีพชั้นสูง รวมทั้งการมีจิตวิญญาณต่ออาชีพ กล้ารับผิดชอบ กล้าเผชิญต่อผลการกระทำอันเนื่องมาจากภารกิจที่เกี่ยวข้องกับอาชีพ มีความเป็นมืออาชีพด้านความรู้ มีเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพ และทักษะที่เหมาะสมต่อวิชาชีพ

พัฒนาการวิชาชีพครู

ในสมัยโบราณก่อนมีระบบโรงเรียน “ครู”คือผู้ทำหน้าที่อบรมสั่งสอนหรือถ่ายทอดความรู้แก่ผู้อื่น อบรมศีลธรรม สั่งสอนศิษย์ให้เป็นคนดี มีวิชาความรู้ ในอดีตตั้งแต่สมัยสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา จนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ เรียนที่วัด ครูที่สอนคือพระจึงได้เป็นที่เคารพนับถือจาก

ประชาชน ต่อมาภายหลังในสมัยรัชกาลที่ 5 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีระบบโรงเรียน และในปีพ.ศ. 2430 มีพระบรมราชโองการประกาศตั้งกรมศึกษาธิการขึ้นเพื่อดูแลโรงเรียนทั้งปวง ในสมัยรัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6 วิชาชีพครูนับได้ว่าเป็นวิชาชีพชั้นสูง โดยก่อนที่จะเข้าสู่วิชาชีพครูจะต้องคัดสรรคนเก่ง คนดีเข้ามาเรียนครู โดยได้รับทุนการศึกษา มีการบ่มเพาะบุคคลให้มีคุณลักษณะครูดี รักศรัทธาในวิชาชีพครู เมื่อมีอาชีพครูจะได้รับการบรรจุเป็นครูของทางราชการ มีเงินเดือนในการยังชีพ คนเก่ง ๆ สมัยนั้นจึงนิยมเข้าสู่อาชีพครู

สำหรับการจัดตั้งสถานศึกษาเพื่อจัดการศึกษาสำหรับผู้ที่จะศึกษาเล่าเรียน เพื่อประกอบวิชาชีพครูนั้น จัดตั้งขึ้นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2435 ที่โรงเลี้ยงเด็กและตึกปั้นหยา ถนนบำรุงเมือง เรียกว่า “โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์” เปิดสอนเมื่อวันที่ 12 ตุลาคม พ.ศ. 2435 โดยปีแรกที่เปิดเรียนมีนักเรียน ฝึกหัดอาจารย์ 3 คนซึ่งได้รับทุนเล่าเรียนสนับสนุนจากรัฐบาลเพื่อเป็นข้อผูกมัดว่าเมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วจะต้องรับราชการเป็นครู โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ได้ย้ายสถานที่หลายครั้งอันเนื่องมาจากสถานที่เดิมคับแคบ ผลกระทบจากสงครามโลก ในปี พ.ศ.2445 ได้ย้ายไป อยู่ที่ตึกแม้นนฤมิตร วัดเทพศิรินทร์ และต่อมา พ.ศ. 2446 ได้ตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูเพิ่มขึ้นอีกแห่งหนึ่ง ณ โรงเรียนราชวิทยาลัยฝั่งตะวันตก หลังวัดประยูรวงศาวาส เรียกว่า โรงเรียนฝึกหัดครูฝั่งตะวันตก หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ พ.ศ. 2475 คณะราษฎร์ได้ประกาศให้หลักว่าด้วยการศึกษาเป็นหนึ่งในหลักการบริหารกิจการบ้านเมือง โดยกำหนดว่า “จะต้องให้การศึกษาอย่างเต็มที่แก่ราษฎร” เพราะการปกครองระบอบประชาธิปไตยจะ ดำเนินไปโดยราบรื่นต้องอาศัยการศึกษาพลเมืองที่มีการศึกษาดี ย่อมสามารถจรรโลงความรุ่งเรืองแก่ประเทศชาติ ส่งผลให้รัฐบาลประกาศใช้แผนการศึกษาชาติ เมื่อวันที่ 28 มีนาคม พ.ศ. 2475 สรุป สาระสำคัญคือ ประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษาขึ้นทั้งกรุงเทพฯ และหัวเมือง จัดตั้งฝึกหัดครูทุกประเภท ทุกชั้น จัดตั้งโรงเรียนวิสามัญศึกษาทั้งแผนกสิกรรม อุตสาหกรรม และพาณิชยกรรม จัดตั้ง มหาวิทยาลัยให้สอนชั้นปริญญาได้ทัดเทียมกับนานาประเทศทั้งในกรุงเทพมหานคร และหัวเมือง จัดเครื่อง อุปกรณ์การศึกษาให้แพร่หลาย อุปถัมภ์ศาสนาอันเป็นปัจจัยสำคัญในการอบรมมนุษยธรรม การประกาศใช้แผนการศึกษาดังกล่าว ทำให้มีการขยายการศึกษา อย่างกว้างขวางโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ระดับประถมศึกษา ส่งผลให้อาชีพครูเป็นที่ต้องการของสังคมมาก รัฐจึงแก้ปัญหาโดยการจัดตั้ง “โรงเรียนฝึกหัดครูประกาศนียบัตรจังหวัด” ขึ้น การฝึกหัดครูก้าวหน้าและขยายตัวอย่างรวดเร็ว และใน พ.ศ. 2497 จึงมีการ ขยายงานกองการฝึกหัดครูเป็นกรมการฝึกหัดครู มีหน้าที่ผลิตครูและอบรมครูโดยเฉพาะ และมีการจัดตั้งวิทยาลัยวิชาการศึกษาขึ้น ต่อมาใน พ.ศ. 2504-พ.ศ. 2509 นับเป็นระยะเริ่มต้นของการปรับปรุงกรมการฝึกหัดครูและยกฐานะเป็นวิทยาลัยครู ต่อมามีการขยายการศึกษาภาคบังคับเป็น 7 ปี ส่งผลต่อปัญหาขาดแคลนครู กรมการฝึกหัดครูจึงเร่งผลิต

ครูมากขึ้น มีการจัดการศึกษา ภาคนอกเวลาเพื่อสนองความต้องการศึกษา ส่งผลต่อการเพิ่มจำนวนบุคลากรกรมการฝึกหัดครูอย่างรวดเร็ว ในขณะเดียวกันวิทยาลัยวิชาการศึกษาก็ได้มีการขยายปริมาณการผลิตครู ผลิตบัณฑิตส่งให้กับกรมการฝึกหัดครูมากขึ้น ในขณะที่ช่วง พ.ศ. 2515-พ.ศ. 2519 ประเทศไทยมีอัตราเพิ่มของประชากร จำนวนมาก มีปัญหาขาดแคลนบุคลากรระดับกลางและระดับสูง ขาดแคลนครู จำเป็นต้องขยายอัตรา การผลิตครูโดยจัดการสอนภาคปกติ ภาคค่ำและภาคสมทบ จนมีอัตราครูเพิ่มเกินความต้องการ ส่งผล ให้คุณภาพครูลดลง และพบว่าครูส่วนหนึ่งไม่ได้รับการ ฝึกอบรมด้านการฝึกหัดครู หลักสูตรการฝึกหัดครูไม่สอดคล้องกับความต้องการ การผลิตครูในหลายหน่วยงานขาดการประสานงานกัน ในขณะที่วิทยาลัยวิชาการศึกษาได้ยกฐานะขึ้นเป็นมหาวิทยาลัย และมีการตั้งวิทยาลัยครูเพิ่มมากขึ้น (จิรพันธ์ ไตรทิพจรัส, 2554, 1)

เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาวิชาชีพครู ทางราชการจึงได้ออกกฎหมายเพื่อควบคุมวิชาชีพ คือ พระราชบัญญัติครู พ.ศ. 2488 และกำหนดให้มีองค์กรวิชาชีพครูขึ้น เรียกว่า คุรุสภา ให้อำนาจหน้าที่ในการควบคุมดูแลจรรยามารยาท และวินัยของครู ตลอดจนพิจารณาโทษครูผู้ประพฤติผิด และกำหนดให้ ครูทุกคนต้องเป็นสมาชิกของ คุรุสภาในมาตรา 26 การผลิตครูเริ่มเป็นระบบแบบประเทศตะวันตก และพัฒนาขึ้นตามลำดับ มีการจัดตั้งโรงเรียน ฝึกหัดครู เพื่อผลิตครูอาชีพกระจายไปทั่วประเทศแล้วพัฒนาขึ้นเป็นวิทยาลัยครู พร้อม ๆ กับมีการจัดตั้งคณะวิชาที่เกี่ยวกับการผลิตครูในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ กล่าวได้ว่าการผลิตครูเป็นกิจการของรัฐมาโดยตลอดและมีการพัฒนาคุณภาพการผลิตครูให้เหมาะสม กับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา และการพัฒนาระบบการจัดการศึกษามากขึ้น ทำให้อาชีพครูมี ค่าตอบแทน มีสถานที่ถ่ายทอดความรู้ จึงมีคนนิยมมาประกอบอาชีพนี้มากขึ้น มีสถานที่ ฝึกหัดครูเพื่อทำ หน้าที่คัดคนที่เก่ง คนดี มาทำการฝึกหัดเพื่อออกไปทำอาชีพครู จึงมีการออกกฎหมายให้มีการศึกษาภาคบังคับสำหรับผู้ประกอบวิชาชีพครู

16 มกราคม ของทุกปี เป็นวันที่ถูกบัญญัติไว้ เพื่อรำลึกและยกย่องวิชาชีพที่มีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาประเทศชาติอย่าง **"วิชาชีพครู"** ซึ่งในปัจจุบันรัฐได้ให้ความสำคัญต่อวิชาชีพครูเป็นอย่างมาก โดยในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดไว้ในหมวด 7 มาตรา 52 ว่า ให้กระทรวงศึกษาธิการมีระบบ กระบวนการผลิต การ พัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐานที่เหมาะสมกับการเป็น **"วิชาชีพชั้นสูง"** โดยการกำกับและประสานให้สถาบันที่ทำหน้าที่ผลิตและพัฒนาครู อาจารย์ รวมทั้งบุคลากรทางการศึกษาให้มีความพร้อม และมีความเข้มแข็งในการเตรียมบุคลากรใหม่และการพัฒนาบุคลากรประจำการอย่างต่อเนื่อง รัฐพึงจัดสรรงบประมาณ และจัดตั้งกองทุนพัฒนาครู คณาจารย์ และ บุคลากรทางการศึกษาอย่างเพียงพอ ให้มีสภาวิชาชีพเพื่อทำหน้าที่กำหนดมาตรฐาน ออกและเพิกถอนใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ ให้มีองค์กรกลางในการบริหารงานบุคคลของข้าราชการครู ให้มีกฎหมายว่าด้วย

เงินเดือนครู ค่าตอบแทน สวัสดิการและสิทธิประโยชน์ของครู ให้มีการพัฒนาคณาจารย์ และให้ระดมทรัพยากรบุคคลในท้องถิ่นเพื่อนำมาใช้ในการจัดการศึกษา" เมื่อกำหนดไว้ในพ.ร.บ. ย่อมจะต้องส่งผลให้ "ครู" พัฒนาและปรับตนเองให้เหมะสมกับความเป็น "วิชาชีพชั้นสูง" ตามกฎหมาย คือ จะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้สูง มีมาตรฐานในการปฏิบัติงานสูงขึ้น มีการติดตาม ศึกษา ค้นหาความรู้ที่เกิดขึ้นใหม่ อยู่เสมอทั้งในและต่างประเทศเพื่อให้เป็นบุคลากรที่มีเกียรติ มีศักดิ์ศรีแห่งวิชาชีพเป็นที่ยอมรับของสังคม ซึ่งจะส่งผลต่อคุณภาพของประชากรในประเทศโดยรวมในอนาคต

สรุปท้ายบท

ครู หมายถึง ผู้ที่ให้ความรู้ โดยเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ ผู้อบรมสั่งสอนคุณธรรม จริยธรรม สืบสานวัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาต่าง ๆ ครูมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ ด้านการพัฒนาบุคคล เศรษฐกิจ สังคม และการเมืองการปกครอง ทุกสังคมต้องการครูดีหรือครูแท้ ลักษณะสำคัญของวิชาชีพครูประกอบด้วยการมีความจำเพาะและเจาะจงในวิชาชีพ การมีวิถีทางแห่งปัญญาในการบริการ การมีเสรีภาพทางวิชาการและวิชาชีพ การศึกษาการอบรมเพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ ทักษะความชำนาญ สมรรถนะ และทัศนคติ การมีหลักสูตรและระยะเวลาที่เพียงพอ การฝึกงานหรือประสบการณ์วิชาชีพ การมีใบรับรอง การมีจรรยาบรรณวิชาชีพ การมีองค์กรหรือสมาคมวิชาชีพชั้นสูง และมีพัฒนาการทางวิชาชีพมายาวนานจากอดีตจนถึงปัจจุบันซึ่งสร้างคุณประโยชน์มหาศาลให้กับสังคมไทย

คำถามทบทวน

1. ความหมายของคำว่า "ครู" หมายถึงอะไร
2. ความหมายของคำว่า "ครู" และ "อาจารย์" เหมือนหรือต่างกันอย่างไร
3. "ครู" มีความสำคัญอย่างไร
4. ครูมีความสำคัญต่อการพัฒนาบุคคลอย่างไร
5. ครูกับการพัฒนาเศรษฐกิจมีความสัมพันธ์กันอย่างไร
6. ให้เขียนแผนผังความคิด "ครูมีส่วนร่วมในการพัฒนาการเมืองการปกครองอย่างไร
7. ครูนัก-ประชาธิปไตยเป็นอย่างไร อธิบาย พร้อมยกตัวอย่างมา 1 ตัวอย่าง
8. ลักษณะสำคัญของวิชาชีพครูเป็นอย่างไร
9. ครูมีความสำคัญต่อการพัฒนาสังคมอย่างไร
10. พัฒนาการของวิชาชีพครูเป็นอย่างไร

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2553). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553.** กรุงเทพฯ : องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.

การปฏิรูประบบการศึกษาไทยปัจจุบัน. (2552). [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://cgsc.rta.mi.th/cgsc/index.php?option=com_content&view=article&id=488:87165-catid=7:88&Itemid=25. [3กันยายน 2557]

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2557). **ครู-นักประชาธิปไตย จุดเริ่มต้นสร้างสังคมประชาธิปไตย** [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://www.kriengsak.com/node/573. [3 กันยายน 2557]

คลังข้อมูลสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. (2554). **โครงการผลิตครูมืออาชีพ** [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://www.data3.mua.go.th/bpp_pt/.[26พฤษภาคม 2557]

ชุลีพร เทวรัตน์. (2557). **บทความครูนั้นสำคัญไฉน** [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : https://www.gotoknow.org/posts/201534. [3 กันยายน 2557]

ไทยโพสต์. (2557). **ยอดผลิตครูล้นทะลัก 2.4 แสน ราชภัฏผลิตมากสุด 62% สกอ. ถาม ไม่ห่วงเด็กตกงาน?.** บทความไทยโพสต์. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://www.thaipost.net/news/26021 3/70104. [26พฤษภาคม 2557]

ประไพ สิทธิเลิศ. (2542). **ความเป็นครู**. กรุงเทพฯ : คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

ประวิต เอราวรรณ์. (2557). **นักวิชาการชี้การผลิตครูทำได้หลายวิธี**. คอลัมน์คุณภาพชีวิต [ออนไลน์]. สืบค้นจาก: http://www.manager.co.th/QOL/ViewNews.aspx?NewsID=9570000058151. [26พฤษภาคม 2557]

ปรียานุช พิบูลสราวุธ. (2549). **ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ.** สรุปจากปาฐกถาพิเศษในการสัมมนายุทธศาสตร์การสื่อสารในการเผยแพร่แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง วันที่ 26 กันยายน 2549 ณ หอประชุมพ่อขุนรามคำแหงมหาราช มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

เปรื่อง กิจรัตน์กร. (2554). **การปฏิรูปการศึกษารอบสอง:การผลิตครูและการพัฒนาครูในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน** [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://www.scribd.com/embeds/77510212/cooontent_inner?start_page=1. [26พฤษภาคม 2557]

ผกา สัตยธรรม. (2544). **คุณธรรมของครู.** หน้า 1.พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พลอยเพลท.

พิณสุดา สิริธรังศรี. (2552). **รายงานการวิจัย เรื่อง ภาพการศึกษาไทยในอนาคต 10-20 ปี สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา**. กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ.

พุทธทาสภิกขุ. (2529). **ธรรมสำหรับครู.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ.

พจนานุกรม ไทย-ไทย อ.เปลื้อง ณ นคร (2554). **ความหมายครู** [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://guru.sanook.com/dictionarydicttt?sourcepage=2&source_location=1&spell% A4% C3%D9&x=25&y=9. [30 กันยายน 2557]

ภาวิไล นาควงษ์. (2545). **ความรู้เบื้องต้นสำหรับครู**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

มหาวิทยาลัยรามคำแหง. (2557). **ความหมายและความสำคัญของครู e-learning.** หน้า 16-22. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://e-book.ram.edu/e-book/c/CU503/CU503-2.pdf. [3 กันยายน 2557]

ยนต์ ชุ่มจิต. (2541). **ความเป็นครู.** กรุงเทพฯ : โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์.

รังสิมา จำริ. (2556). **การศึกษาไทยและครูชั้นวิชาชีพในสังคมไทย** [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http:// rangsimajamri.blogspot. com/ **2013/07/**blog-post_7075.html. [3กันยายน 2557]

รังสรรค์ แสงสุข. (2550). **รามคำแหง**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ราชบัณฑิตสถาน. (2557). **ความหมายครู** [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://rirs3.royin.go.th/new-search/word-search-all-x.asp. [15 กุมภาพันธ์2557]

ราชกิจจานุเบกษา. (2547). **พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2547**. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา.

รุ่ง แก้วแดง. (2554). บทความครูใน **ครูมืออาชีพ** [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://www. Thaileam .net/index_teacher.html. [3 กันยายน 2557]

วรรณะ บรรจง. (2551). **ปัจจัยเชิงสาเหตุและผลของเอกลักษณ์นักศึกษาครูและการรับรู้ความสามารถของตนในการเป็นครูนักวิจัยที่มีต่อพฤติกรรมครูนักวิจัยของนักศึกษาครูในยุคปฏิรูปการศึกษา**. ปริญญานิพนธ์ วิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทร์วิโรฒ.

วิกิพีเดีย. (2557). **ความหมาย ครู** [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://th.wikipedia.org/ wiki/%E0%B8%84% E0%B8%A3%E0%B8%B9. [15 กุมภาพันธ์2557]

วิจิตร ศรีสอ้าน. (2539). **การยกสถานภาพของครูในกระแสโลกาภิวัตน์**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : ฝ่ายกิจการนิสิตคณะครุศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิชัย ตันศิริ. (2547). **วัฒนธรรมการเมืองและการปฏิรูป**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สถาบันนโยบายศึกษา.

วิเศษ ชิณวงศ์. (2553). **การพัฒนายุทธศาสตร์สู่ความเป็นเลิศทางวิชาชีพครู สำหรับคณะครุศาสตร์ กรณีศึกษา : มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์**. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิทยากร เชียงกูล. (2552). **สภาวะการศึกษาไทย ปี 2550/2551ปัญหาความเสมอภาค และคุณภาพของการศึกษาไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด วี.ที.ซี.คอมมิวนิเคชั่น.

วิทยากร เชียงกูล. (2552). **สภาวะการศึกษาไทย ปี 2551/2552 บทบาทการศึกษากับการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม.** ปทุมธานี: วิทยาลัยนวัตกรรมสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต.

ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร. (2557). **ครูมืออาชีพ**. บทความศูนย์การฝึกนักศึกษาวิชาทหารมณฑลทหารบกที่ 21 [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://www.rtckorat.org/wordpress/?p=164. [26พฤษภาคม 2557]

ศิริดา บุรชาติ, ดร.สัมพันธ์ พันธุ์พฤกษ์ และดร.พฤทธิ์ ศิริบรรณพิทักษ์. (2554). **การวิจัยและพัฒนารูปแบบการประเมินคุณภาพบัณฑิตสาขาครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ของสถาบันอุดมศึกษา.** วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยขอนแก่น ฉบับบัณฑิตศึกษา. 11(4).

ศุภานัน สิทธิเลิศ. (2549). **เอกสารคำสอนรายวิชาความเป็นครู.** กรุงเทพฯ : ศูนย์สื่อและสิ่งพิมพ์แก้วเจ้าจอม มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา. (2552). **โครงการการผลิตครูพันธ์ใหม่ (พ.ศ. 2554-2561)**. กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ.

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ และเพชรา พิพัฒน์สันติกุล. (2554). **การวิเคราะห์โครงการการผลิตครูพันธุ์ใหม่:หลักเกณฑ์และวิธีการคัดเลือกสถาบันผลิตครู และนิสิต/นักศึกษาครู โครงการนำร่อง พ.ศ. 2552-2553**. วารสารวิธีวิทยาการวิจัย. 24(2).

อุเทน ทองสวัสดิ์. (2552). **การประชุมเสวนา เรื่องทิศทางการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่ 2**. ครูไทยดอทอินโฟ [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://www.kruthai.info/tennews/view.php?8. [26พฤษภาคม 2557]

Gerald, T., and Runté, R. (1995) . **Thinking About Teaching: An Introduction**. Toronto: Harcourt Brace. [Online]. Available : http://www.uleth.ca/edu/runte/ professional/ teaprof.htm#trait. [1 September 2557]**.**

Gutek. (2011). **Education and Schooling in America.** [Online]. Available : http: // www. goodreads.com/author/show/618935.Gerald_L_Gutek. [2557, Septemer 15].

Good, Carter V. (2011). **Teacher.** [Online]. Available :http://onlinelibrary. wiley. Com /doi/ 10.1002/sce.3730300256/abstract. [1 September 2557].

Collins. (2011). **Characteristics of a Profession**.[Online]. Available :http://www.Adpri ma.com /profession.html. [7 September 2557].

----------. (2011). **Profession.** [Online]. Available : http://www.collinslanguage.com/results.aspx. [1 September 2557].

Farlex. (2011). **Advisor.** [Online]. Available :http://www.thefreedictionary.com/adviser.[1 September 2554].

----------. (2011). **Monitor.** [Online]. Available :http://www.thefreedictionary.com/monitor. [1 September 2557].

IMD : International Institute for Management Development. (2553).**ความสามารถทางการแข่งขันประเทศไทย.** Business Efficiency, Economic Performance, Government Efficiency, IMD, Infrastructure, Overall Competitiveness. [ออนไลน์].สืบค้นจาก:http://www.tistr. or.th/ tistrblog/?tag=imd. [3 กันยายน 2557].

Macquarie thesaurus. (1992). **Lecture.** Sydney : The Macquarie Library Pty Ltd.

บทที่ 2
บทบาท หน้าที่ และภาระงานของครู

จากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมโลก และความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งมีผลกระทบต่อครูโดยตรงในด้านบทบาท หน้าที่ และภาระงานที่ต้องปรับเปลี่ยนให้ทันต่อสถานการณ์ โดยหน้าที่หลักของครูคือการพัฒนาคุณภาพของคนในประเทศให้สามารถแข่งขันในตลาดโลกได้ ซึ่งคุณภาพคนขึ้นอยู่กับคุณภาพของการศึกษา และคุณภาพของการศึกษาก็ขึ้นอยู่กับคุณภาพของครูเป็นหลัก การพัฒนาครูให้มีคุณภาพจึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะนำพาคนไปสู่การศึกษาที่ดี ดังนั้น การปฏิรูปการศึกษาเพื่อการพัฒนาตนเองของครู และการเปลี่ยนแปลงบทบาทหน้าที่และภาระงานของครูในศตวรรษที่ 21 จึงมีความสำคัญยิ่งสำหรับครูในยุคไร้พรมแดน ซึ่งเป็นสังคมโลกที่สลับซับซ้อนเชื่อมโยงและเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว สังคมโลกกลายเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ครู บุคลากรทางการศึกษา องค์การทางการศึกษา ต้องปรับตัวให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ มีความรู้ ประสบการณ์และก้าวทันสถานการณ์โลก เป็นผู้มองกว้าง คิดไกล ใฝ่รู้ จัดระบบการเรียนการสอน โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ยึดพื้นฐานความรู้ ความสามารถ ความสนใจ และความต้องการของผู้เรียนเป็นหลัก ครูในอนาคตจึงต้องมีมาตรฐานคุณภาพในระดับครูมืออาชีพที่ได้รับการยอมรับจากสังคมในระดับสูง ดังนั้น ครูต้องเตรียมพร้อมสำหรับสังคมยุคใหม่ โดยเฉพาะบทบาทในด้านการจัดการความรู้ การออกแบบความรู้ การพัฒนาสังคม การพัฒนาประเทศชาติ และการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมแก่บุคคลในชาติ พร้อมที่จะดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีความรู้ มีคุณธรรม และมีความสุข

บทบาทครู

ครูเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนตามหน้าที่ของโรงเรียนเนื่องจากครูเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับการให้การศึกษา ติดต่อสัมพันธ์กับผู้เรียนและผู้ปกครองโดยตรง บทบาท หน้าที่ และภาระงานครู จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวผู้เรียนและเกิดการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในทิศทางที่พึงประสงค์

1. ความหมายของบทบาทครู

กู๊ด (Good, 1973 : 502) ให้ความหมายของบทบาทไว้เป็น 2 ลักษณะ คือ (1) เป็นลักษณะของพฤติกรรมที่แสดงออกของแต่ละบุคคลภายในกลุ่มที่กำหนด (2) เป็นแบบกระสวน

พฤติกรรมของหน้าที่ที่คาดหวังหรือหน้าที่ที่บุคคลต้องกระทำให้บรรลุผลสำเร็จ ภายใต้สภาพแวดล้อมที่สังคมกำหนด

ยนต์ ชุ่มจิต (2550 : 74) ได้อธิบายความหมายของ "บทบาท"ว่า หมายถึง ภาระที่ต้องรับผิดชอบตามสถานภาพของแต่ละบุคคล โดยขยายความว่า ใครมีสถานภาพหรือตำแหน่งอย่างใด ก็ต้องรับผิดชอบตามสถานภาพหรือตำแหน่งของตนที่ได้มา

ราชบัณฑิตยสถาน (2556 : 648) ได้ให้ความหมาย "บทบาท" ว่า หมายถึง การกระทำตามบทบาท การกระทำตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ เช่น บทบาทของพ่อแม่ บทบาทของครู

ในทัศนะของผู้เขียน บทบาท คือ ภาระที่ต้องรับผิดชอบตามสถานภาพของแต่ละบุคคล หมายความว่า บุคคลใดมีสถานภาพหรือตำแหน่งอย่างใด ก็ต้องรับผิดชอบตามสถานภาพหรือตำแหน่งของตนที่ได้มา ไม่ว่าจะได้มาโดยกำเนิด โดยการกระทำ หรือโดยการแต่งตั้งให้เป็นไปตามที่สังคมคาดหวังและบทบาทของครู หมายถึง ภาระและหน้าที่ตามสถานภาพของครู ที่ต้องรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อศิษย์ ต่อสถาบันวิชาชีพ ต่อสังคมทุกระดับ

2. บทบาทของครูตามหลักวิชาการ

บทบาทของครูมีหลายสถานภาพ ไม่ว่าจะเป็นผู้บริหาร ผู้นำชุมชน ครูผู้สอน ผู้ส่งเสริม ผู้สนับสนุน ผู้ช่วยเหลือ ผู้จัดการ ผู้ออกแบบ และผู้พัฒนา แต่ละบทบาทล้วนมีส่วนช่วยในการขับเคลื่อนให้งาน กิจกรรม หรือโครงการต่าง ๆ ให้ประสบความสำเร็จ โดยประสานงานร่วมกับครอบครัว ชุมชน และโรงเรียน บทบาทครูจึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาชาติแบบองค์รวม มีนักวิชาการได้เสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของครูไว้หลายท่านดังนี้

แฮวิงเฮิรสท์ และเลวิน (R. J. Havinghuerst, 1960 & D. U. Levine, 1971 : 1) ได้กล่าวถึงบทบาทครูไว้ 2 ด้าน คือ บทบาทของครูในชุมชน และบทบาทของครูในโรงเรียน มีสาระดังนี้

1) บทบาทของครูในชุมชน ได้แก่
   1.1) ผู้นำการเปลี่ยนแปลงและนักปฏิรูปสังคม
   1.2) ผู้ริเริ่มบุกเบิกความคิด
   1.3) ผู้ผดุงรักษาวัฒนธรรม
   1.4) ผู้ควรแก่การยกย่อง
   1.5) ผู้ให้บริการสาธารณะ
2) บทบาทของครูในโรงเรียน ได้แก่
   2.1) ผู้อบรมเลี้ยงดูหรือสร้างสังคมประกิต (Socialization Agent)
   2.2) ผู้เป็นตัวกลางหรือผู้ก่อให้เกิดการเรียนรู้
   2.3) ผู้รักษาวินัย

2.4) ผู้เป็นเสมือนพ่อแม่

2.5) ผู้ตัดสินหรือรักษากติกา

2.6) ผู้เป็นที่พึ่งของเด็ก

จอห์นสัน (E. A. Johnson) ได้เสนอบทบาทของครูไว้ 7 ประการ คือ

1) ผู้นำของเด็ก

2) ที่ปรึกษาของเด็ก

3) ผู้ชำนาญในการสอน

4) มิตรของเด็ก

5) ผู้กำหนดจุดประสงค์

6) ผู้วัดผลและประเมินผล

7) ผู้กระตุ้นให้เด็กปรับตัวเข้ากับสังคม

บาร์และคณะ (Barr A. S. & Others) ได□พิจารณาในการวัดผลและพยากรณ□ประสิทธิผลของครูผ่านบทบาทหน้าที่ 4 ด้าน คือ

1) ครูในฐานะผู้อำนวยการสอน

2) ครูในฐานะเพื่อนและผู้ให้คำปรึกษาแก่นักเรียน

3) ครูในฐานะสมาชิกคนหนึ่งของชุมชนโรงเรียน

4) ครูในฐานะสมาชิกของสมาคมวิชาชีพ

สรุปว่า บทบาทของครูตามหลักวิชาการในทัศนะของบุคคลต่าง ๆ พบว่า ครูมีบทบาทสำคัญ ดังนี้

1) บทบาทด้านการศึกษา

การพัฒนาผู้เรียน ด้านคุณธรรม จริยธรรม และวิชาการ การจัดการความรู้และออกแบบการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับผู้เรียน สร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในทุกสถานการณ์ รวมทั้งการจัดกิจกรรมอื่น ๆ ในโรงเรียนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ

2) บทบาทด้านสังคมและชุมชน

ครูต้องมีวิถีการดำเนินชีวิตตามครรลองประชาธิปไตย การเป็นผู้นำในการสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นในชุมชน สืบทอดและรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของชาติ โดยการช่วยทะนุบำรุงรักษาพระพุทธศาสนาให้มีความมั่นคงควบคู่กับสถาบันชาติและพระมหากษัตริย์ มีความเลื่อมใสและศรัทธาในศาสนาที่นับถือ ปฏิบัติตามหลักธรรมและปฏิบัติศาสนกิจเป็นประจำ นอกจากนั้น ครูจะต้องช่วยส่งเสริมและพัฒนาวัฒนธรรมของชาติให้มั่นคง

ถ่ายทอดวัฒนธรรมอันดีงามให้แก่เด็ก ช่วยกันจัดกิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรมและส่งเสริมให้มีการจัดห้องวัฒนธรรมในโรงเรียน

3) บทบาทด้านเศรษฐกิจ

ครูเป็นผู้มีส่วนช่วยในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศชาติตามวิถีพอเพียง โดยการให้ความรู้แก่นักเรียน และเน้นทักษะในการทำงานต่าง ๆ เพื่อนักเรียนจะได้มีความรู้ที่ได้มาตรฐานและสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนั้น ครูควรส่งเสริมให้มีกิจกรรมสหกรณ์ร้านค้าในโรงเรียน ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เช่น ทำสวนครัว ปลูกผักและไม้ดอก ส่งเสริมให้เด็กรู้จักออมทรัพย์

4) บทบาทด้านการเมืองการปกครอง

ครูต้องปลูกฝังความรักชาติและการปกครองระบอบประชาธิปไตยแก่ผู้เรียน สร้างความเข้าใจที่ถูกต้องให้เกิดขึ้นแก่คนในชาติโดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งกับนักเรียนและผู้ปกครอง ครูต้องจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและระบบการเมืองการปกครองของประเทศ และมีส่วนช่วยในการพัฒนาการเมืองการปกครองให้มีความมั่นคง โดยการให้ความรู้ในเรื่องระบบการปกครองของประเทศ โดยเฉพาะระบอบประชาธิปไตยแก่เด็กและคนในชุมชน สนับสนุนและฝึกหัดให้นักเรียนรู้จักรูปแบบการปกครองประเทศ โดยให้มีการจัดตั้งสภานักเรียน การเลือกหัวหน้าชั้น เป็นต้น

3. บทบาทของครูตาม TEACHERS MODEL

มหาวิทยาลัยรามคำแหง (2557 : 1) กล่าวถึงบทบาทของครูจากคำว่า “TEACHERS” จำแนกบทบาทไว้ดังนี้

T – Teaching (การสอน) หมายถึง บทบาทในการทำหน้าที่สั่งสอนศิษย์ให้เป็นคนดี มีความรู้ในวิชาการทั้งปวง ซึ่งถือว่าเป็นงานหลักของครูทุกคน ทุกระดับชั้นที่สอน ดังนั้น ครูทุกคนจึงควรตระหนักในเรื่องการสอนเป็นอันดับแรก โดยถือว่า หัวใจความเป็นครู คือ การอบรมสั่งสอนศิษย์ให้เป็นคนดีมีความรู้ในวิทยาการทั้งปวง

E – Ethics (จริยธรรม) หมายถึง การที่ครูมีหน้าที่และความรับผิดชอบในการส่งเสริมจริยธรรมให้แก่นักเรียน ซึ่งถือว่าเป็นหน้าที่และ ความรับผิดชอบที่สำคัญอีกประการหนึ่งของครู นอกจากครูอาจารย์จะต้องอบรมส่งเสริมให้นักเรียนเป็นผู้มีจริยธรรมแล้ว ครูทุกคนก็จะต้องประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นผู้มีจริยธรรมอันดีงามเหมาะสมด้วย เพื่อเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ลูกศิษย์

A – Academic (วิชาการ) หมายถึง การที่ครูต้องมีหน้าที่และความรับผิดชอบในทางวิชาการ ทั้งของตนเองและของลูกศิษย์ ดังนั้น ครู อาจารย์ทุกคนต้องศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เป็นประจำ หากไม่ทำเช่นนั้นก็จะเป็นคนที่ล้าสมัย ไม่ทันต่อวิทยาการใหม่ ๆ ซึ่งมีอยู่มากมายในปัจจุบันนี้

C – Cultural Heritage (การสืบทอดวัฒนธรรม) หมายถึง ครู อาจารย์ต้องทำหน้าที่รับผิดชอบในการสืบทอดวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง ซึ่งครูอาจทำได้ 2 ทาง คือ

1) การปฏิบัติตนตามขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงามของชาติ เช่น แต่งกายให้ถูกต้องเหมาะสมกับโอกาสและสถานที่ หรือการแสดงความเคารพและกิริยามารยาทแบบไทย ๆ หรือการจัดงานพิธีต่าง ๆ เช่น งานแต่งงาน งานบวช

2) การอบรมสั่งสอนให้ลูกศิษย์ เข้าใจในวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีไทยที่ดี

H – Human Relationship (มนุษยสัมพันธ์) หมายถึง ครูอาจารย์ต้องทำตัวให้มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อบุคคลทั่ว ๆ ไป เพราะการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีจะช่วยให้ครูสามารถปฏิบัติหน้าที่การงานได้อย่างมีประสิทธิภาพทั้งในส่วนตัวและส่วนรวมการมีมนุษยสัมพันธ์ของครู สามารถจำแนกออกได้ดังนี้

1) มนุษยสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน

ครูควรสอนให้ลูกศิษย์มีความรู้ในวิชาการต่าง ๆ มีความประพฤติที่ดี เป็นที่ปรึกษาของลูกศิษย์ พยายามหาทางช่วยเหลือถ้าลูกศิษย์ที่มีปัญหา

2) มนุษยสัมพันธ์ระหว่างครูกับครู

ครูทุกคนควรมีความสามัคคีกัน ถ้าสถานศึกษาใดมีครู อาจารย์ที่สมานสามัคคีกัน การพัฒนาโรงเรียนและวิชาการก็จะเจริญก้าวหน้าไปรวดเร็ว

3) มนุษยสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้ปกครองและชุมชน

ผู้ปกครองนักเรียนเป็นบุคคลกลุ่มหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญต่อการเรียนการสอนและการพัฒนาโรงเรียน ถ้าโรงเรียนใดสามารถโน้มน้าวให้ผู้ปกครองเข้ามา

E – Evaluation (การประเมินผล) หมายถึง การประเมินผลการเรียนการสอนของนักเรียนหน้าที่และความรับผิดชอบในด้านนี้ถือว่ามีความสำคัญยิ่งประการหนึ่ง เพราะการประเมินผลการเรียนการสอนเป็นการวัดความเจริญก้าวหน้าของลูกศิษย์ในด้านต่าง ๆ หากครูสอนแล้วไม่มีการวัดผล ครูก็ไม่สามารถรู้ได้ว่าลูกศิษย์ของตนเองจะมีความเจริญก้าวหน้ามากน้อยเพียงใด สำหรับการประเมินผลของนักเรียน สามารถทำได้หลายแบบ ได้แก่ การสังเกต การสัมภาษณ์ การสอบ การศึกษาเป็นรายบุคคล การใช้แบบสอบถามและแบบสำรวจ การบันทึกย่อและระเบียนสะสม และอื่น ๆ

R – Research (การวิจัย) หมายถึง การที่ครูต้องเป็นนักแก้ปัญหา เพราะการวิจัยเป็นวิธีการแก้ปัญหาและการศึกษาหาความรู้ความจริงที่เชื่อถือได้โดยใช้วิธีการที่เชื่อถือได้

S – Service (การบริการ) หมายถึง การให้บริการแก่ศิษย์ ผู้ปกครองและชุมชน เช่น การให้บริการความรู้แก่คนในท้องถิ่น ทั้งในด้านความรู้ทางอาชีพ สุขภาพอนามัย การให้คำปรึกษาหารือ และการร่วมกันแก้ปัญหาของชุมชน

4. บทบาทของครูตามแนวคิดปรัชญาลัทธิ

กลุ่มลัทธิปรัชญาต่าง ๆ ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับบทบาทของครูไว้ดังนี้

4.1 ฝ่ายจิตนิยม ถือว่า “ครูคือแม่พิมพ์” (Paradigmatic Self) ยกให้ครูมีอาวุโส และวุฒิภาวะสูงกว่านักเรียน ต้องเป็นแบบอย่างที่ดี ทั้งด้านความรู้และความประพฤติ ต้องมีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้โดยใช้สัญลักษณ์ได้ดี มีประสิทธิภาพ

4.2 ฝ่ายสัจนิยม หรือวัตถุนิยม ถือว่า “ครูคือผู้สาธิต” (Demonstrator) บทบาทของครูคือ เป็นสื่อกลางระหว่างนักเรียนกับความรู้ที่เป็นข้อเท็จจริง

4.3 ฝ่ายประสบการณ์นิยม ถือว่า “ครูเป็นเสมือนผู้อำนวยการโครงการวิจัย” กำหนดให้ครูเป็นเพียงผู้มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนของเด็ก ครูมิใช่ตัวกลางหรือมิใช่ผู้นำสาร แต่อยู่ในฐานะผู้ดูแลให้แต่ละคนดำเนินไปสู่ เป้าหมายเป็นสำคัญ

4.4 ฝ่ายอัตถิภาวนิยม ถือว่า “ครูคือผู้คอยกระตุ้นหรือยั่วยุ” คือเป็นผู้กระตุ้นให้เด็กแต่ละคนได้เรียนรู้ ค้นพบความจริงด้วยตนเอง

4.5 ฝ่ายโทมัสนิยมใหม่ ถือว่า “ครูคือผู้รักษาวินัยทางความคิด” (Mental Disciplinarian) กำหนดให้ครูเป็นนายทางปัญญา หรือผู้อำนวยการฝึกฝนทางปัญญา และความคิด เป็นพิธีกรทางปัญญา หรือผู้พัฒนาอำนาจทางความคิด ในการนี้ ครูต้องเป็นผู้มีความสามารถในการให้เหตุผล มี เจตจำนงอันแน่วแน่และมีความจำดี

บทบาทครูไทยในอดีต

ชิรวัฒน์ นิจเนตร (2542 : 42) กล่าวว่า ผู้เป็นครูได้รับการยกย่องและนับถือจากสังคมมาก และเป็นผู้ถ่ายทอดอบรมจริยาและสร้างสรรค์องค์ความรู้ในอาชีพที่ตนสอนให้ศิษย์ จึงถือว่ามีภาระหนักกว่าคนอื่น ๆ ระบบการศึกษาไทยในอดีตทั้งแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ บทบาทของครูในแต่ละยุคสมัยมีความแตกต่างกันในรายละเอียดตามสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรมตลอดจนวิถีการดำเนินชีวิตของสังคม

ธีรศักดิ์ อัครบวร (2543 : 23) กล่าวว่า สังคมไทยในอดีต ครูคือบุคคลผู้ที่มีความสามารถ มีความรอบรู้ในวิชาอาชีพหรือวิทยาการนั้น ๆ จนมีความแกร่งกล้า สามารถยกระดับเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้วิทยาการให้แก่บุตรหลานที่มาฝากตัวเป็นศิษย์

ในส่วนนี้จะกล่าวถึงบทบาทของครูไทยในอดีตเริ่มตั้งแต่สมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา สมัยธนบุรี และสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นดังนี้

1. บทบาทของครูไทยในสมัยสุโขทัย

ครูในสมัยสุโขทัยมีอยู่ 3 ประเภท คือ พระมหากษัตริย์ ราชบัณฑิต และบิดามารดา โดยผู้เป็นบิดามารดาจะทำหน้าที่เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ในงานอาชีพต่าง ๆ ของครอบครัวให้บุตรหลาน เช่น วิชาการกสิกรรม วิชาช่างฝีมือ วิชาเลี้ยงสัตว์ และวิชาการงาน โดยเน้นการสอนให้มีประสบการณ์โดยให้ลงมือปฏิบัติเกิดทักษะ ส่วนพระมหากษัตริย์ซึ่งเปรียบเสมือนพ่อของแผ่นดินและราชบัณฑิตนักปราชญ์ต่าง ๆ จะเป็นผู้รอบรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม รู้การปกครอง รู้การพระพุทธศาสนา ซึ่งจะถ่ายทอดความรู้โดยการบอกเล่าด้วยวาจา การบรรยาย การยกตัวอย่างนิทานชาดกต่าง ๆ เพื่อสอนคนให้เป็นคนดี มีศีลธรรม และมีวิชาชีพตามความถนัดของบุคคล

2. บทบาทของครูไทยในสมัยอยุธยา

บุคคลที่ทำหน้าที่ครูในสมัยอยุธยา จะประกอบด้วยพระสงฆ์ พระมหาราชครู ผู้สอนศาสนาคริสต์ และบิดามารดา ซึ่งมีบทบาทต่าง ๆ กัน ได้แก่ พระสงฆ์ ทำหน้าที่เป็นผู้สอนหนังสือให้แก่กุลบุตร เนื่องจากพระสงฆ์คือผู้ที่ทรงความรู้สูงสุดในหมู่ประชาชนของประเทศ การศึกษาของคนไทยในสมัยอยุธยา สำหรับเด็กผู้ชายเมื่ออายุ 7 หรือ 8 ขวบ พ่อแม่จะส่งให้ไปอยู่กับพระที่วัดและให้บวชเป็นเณร ขณะบวชจะได้เรียนวิชาอ่าน เขียน เลข เรียนศีลธรรม และศึกษาชาดกในชาติต่าง ๆ โดยมีพระสงฆ์เป็นพระอาจารย์ พระมหาราชครู เป็นครูประจำราชสำนักมีความรู้ในเรื่องต่าง ๆ รวมทั้งในเรื่องโหราศาสตร์ เช่น ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช มีชื่อเรียกว่า พระโหราธิบดี ผู้แต่งจินดามณี พวกสอนศาสนาคริสต์ ประมาณ พ.ศ. 2405 มีชาวฝรั่งเศสเข้ามาจัดตั้งโรงเรียนสอนภาษาต่างประเทศ ทำให้บทบาทของความเป็นครูเริ่มเปลี่ยนแปลงไป คือมีลักษณะของทางตะวันตกเข้ามาปนอยู่ด้วย

3. บทบาทของครูไทยสมัยธนบุรี

บทบาทของครูในสมัยกรุงธนบุรีเหมือนกับสมัยอยุธยา ครูส่วนใหญ่จะเป็นพ่อบ้านหรือผู้ที่มีความรู้ในวิชาชีพใดซึ่งจะสอนวิชาชีพนั้น เช่น ศิลปะป้องกันตัว การทำกสิกรรม งานช่างฝีมือต่าง ๆ โดยจัดสอนที่บ้าน ส่วนพระภิกษุสงฆ์ยังคงทำหน้าที่สอนศิษย์ที่วัด ความรู้ที่สอนในสมัยนั้น

จะเน้นด้านศาสนา ศีลธรรม อ่าน เขียน และคิดเลขอย่างง่าย ๆ ผู้สอนเป็นผู้กำหนดเนื้อหาที่จะสอนเองตามความพอใจโดยไม่กำหนดเวลาที่แน่นอน เวลาสอนก็ไม่แน่นอน

4. บทบาทของครูไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

บุคคลที่ทำหน้าที่ครูในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น คือ พระสงฆ์ และบิดามารดา มีบทบาท โดยให้การอบรมสั่งสอนเพื่อไปประกอบอาชีพการงาน เป็นปราชญ์ที่มีความรู้ทัดเทียมผู้อื่น เป็นผู้สอนให้รู้ธรรมะ และจดจำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน สอนให้ลูกศิษย์รู้จักจดจำแบบอย่างที่ดีมาปฏิบัติ สอนให้ประกอบอาชีพด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต และแนะแนวเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ ต่าง ๆ ของแต่ละสาขา สอนให้รู้จักกราบไหว้ระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ สอนให้กราบไหว้ระลึกคุณบิดามารดาที่ท่านได้เลี้ยงดูมาตั้งแต่เยาว์วัยและสอนให้กราบไหว้ระลึกถึงคุณครูบาอาจารย์ที่ได้พร่ำสอน สอนให้รู้จักมีสัมมาคารวะต่อผู้ใหญ่ อ่อนน้อมถ่อมตัว ไม่พูดสอดแทรกเวลาผู้ใหญ่สนทนากัน สอนให้รู้จักรักษาน้ำใจจะได้คบกันได้นาน ไม่แสดงกิริยาหยาบคาย และมีน้ำใจ

จากการศึกษาบทบาทครูไทยในอดีต สรุปได้ว่า

1) ครูในอดีตมีบทบาทเป็นผู้บอกเล่าสิ่งที่เป็นความรู้

2) ครูในอดีตมีบทบาทเป็นผู้สอนให้ผู้เรียนอ่านออก เขียนได้ คิดเลขเป็น

3) ครูในอดีตมีบทบาทเป็นผู้สอนให้ผู้ฝึกการทำงานอาชีพของบรรพบุรุษ

4) ครูในอดีตมีบทบาทเป็นผู้จัดการเรียนการสอนตามความสนใจและความถนัด รูปแบบการศึกษาตามอัธยาศัย

5) ครูในอดีตมีบทบาทเป็นผู้อบรมบ่มนิสัยให้ศิษย์เป็นคนมีระเบียบวินัย มีความผิดชอบมีคุณธรรม จริยธรรม และสามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสมดี

หน้าที่ครู

หน้าที่และความรับผิดชอบของครูเป็นส่วนสำคัญในการประกอบวิชาชีพครู และการดำรงความเป็นครู หน้าที่ครูเกี่ยวข้องกับผู้เรียนเป็นหลัก ได้แก่ งานสอน งานอบรม และงานพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุผลตามเป้าหมายของแผนการสอน เกณฑ์มาตรฐานการศึกษา เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้สอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ

1. ความหมายของหน้าที่ครู

คอลินส์ (2011: 1574) หน้าที่ (Duty) หมายถึง ภารกิจที่ต้องกระทำ เพราะว่าหน้าที่เป็นส่วนหนึ่งของงานตามตำแหน่งที่ได้รับมอบหมายหรือความคาดหวังในสังคม

มหาวิทยาลัยรามคำแหง (2557 : 1) หน้าที่ หมายถึง งานการปฏิบัติ การบริหาร หรือธุรกิจที่ต้องกระทำตามคำสั่งให้เกิดผลด้วยความดี หรือการปฏิบัติงานตามตำแหน่ง งานอาชีพ หรืองานวิชาชีพ หรือเป็นพฤติกรรมที่กำหนดให้กระทำโดยความจำเป็นทางหลักศีลธรรม ความต้องการตามขนบธรรมเนียมหรือตามความพอใจ โดยอาศัยความรู้สึกนึกถึงความถูกต้องและความ เหมาะสม

สำราญ ศรีคำมูล (2557 : 1) กล่าวว่า หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา ได้ยกย่อง "ครู" ไว้ในทิศเบื้องขวา และได้กำหนดให้ "ครู" มีหน้าที่สำคัญ 5 ประการที่ต้องปฏิบัติต่อผู้เป็นศิษย์ คือ

1) การแนะนำดี ให้เรียนดี อธิบายให้เข้าใจแจ่มแจ้ง
2) บอกศิลปวิทยาการให้แก่ศิษย์โดยสิ้นเชิง ไม่ปิดบังอำพราง
3) ยกย่องศิษย์ให้ปรากฏในหมู่เพื่อนฝูง
4) ป้องกันอันตรายทั้งปวงให้แก่ศิษย์
5) คิด สอน ฝึกให้ศิษย์รู้จักเลี้ยงตัวและดำรงรักษาตนให้เกิดสันติสุขและสันติภาพ

พระบรมราโชบายที่พระราชทานแก่ท่านผู้หญิงทัศนีย์ บุณยคุปต์ อาจารย์ใหญ่โรงเรียนจิตรลดา ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน พระราชวังดุสิต เมื่อเดือนมกราคม พ.ศ. 2498 (สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน, 2557 : 1) ความว่า

"...ครูทุกคนต้องนึกว่าตนเป็นครู ต้องมีความยุติธรรม ต้องหนักแน่น ขอให้ครูฝึกฝน อบรมเด็กให้เป็นนักเรียนที่ดี มีระเบียบ มีความรับผิดชอบในหน้าที่ รู้จักทำตนให้ตรงต่อเวลา ฝึกให้มีสมาธิในการงาน รู้จักรักษาสมบัติส่วนตัวและส่วนรวม รู้จักมีเมตตานึกถึงผู้อื่น รู้จักทำตัวให้เข้ากับส่วนรวม ครูจะต้องไม่ถวายสิทธิพิเศษแด่พระโอรสและพระธิดา..."

จากการศึกษาความหมายของหน้าที่ในทัศนะต่าง ๆ สรุปได้ว่า หน้าที่ครูคือ การทำงานของครูเพื่อศิษย์ ตามภารกิจที่ได้รับมอบหมายโดยคำนึงถึงความยุติธรรม ความหนักแน่น ความมีระเบียบ ความรับผิดชอบ ความตรงต่อเวลา และช่วยศิษย์ให้พัฒนาทั้งทางร่างกาย สติปัญญา บุคลิกภาพ อารมณ์และสังคม

2. หน้าที่ครูตามทัศนะของบุคคล

ครูมีความสำคัญมากในฐานะปูชนียบุคคลและแม่พิมพ์ของศิษย์ เพราะผู้เรียนจะมีคุณภาพมากน้อยแค่ไหนเพียงไร ย่อมขึ้นอยู่กับครูผู้ทำหน้าที่หล่อหลอม ครูจึงต้องมีจิตสำนึกในการแสดงบทบาทและปฏิบัติหน้าที่ของความเป็นครูให้มาก และพึงเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยคุณสมบัติของความเป็นครู คือ จะต้องเป็นบุคคลผู้มีความหนักแน่นในด้านความรู้ ความสามารถและคุณธรรม กล่าวคือ พึงดำรงตนอยู่ในพรหมวิหารธรรม สังคหวัตถุธรรม และอิทธิบาท เป็นต้น (พระมหาสุพัฒน์ กลฺยาณธมฺโม, 2545 : 1)

ธเนศ เจริญทรัพย์ (2557 : 1) กล่าวถึงการจัดการเรียนรู้โดยครูมืออาชีพว่า ครูในฐานะผู้รับผิดชอบหลักควรมีหน้าที่ด้านต่าง ๆ ดังนี้

1) ครูมีหน้าที่ในการศึกษาหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานให้มีความเข้าใจ

หลักสูตรนั้นเปรียบเสมือนแสงเทียนนำทางสำหรับครูในการจัดการเรียนรู้ ในหลักสูตรแกนกลางฉบับปัจจุบันนั้นประกอบไปด้วยรายละเอียดที่มีความจำเป็นและสำคัญ อาทิ ตัวชี้วัด สาระการเรียนรู้ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ สมรรถนะที่สำคัญ เป็นต้น การที่ครูเข้าใจและรู้รายละเอียดดังกล่าวทั้งหมดอย่างเข้าใจจะส่งผลให้ครูสามารถจัดการเรียนรู้ให้บรรลุตามเป้าประสงค์ที่หลักสูตรวางไว้ได้ และการจัดการเรียนรู้นั้นจะเป็นสิ่งที่ตอบโจทย์ความต้องการของสังคม

2) ครูมีหน้าที่วางแผนการจัดการเรียนรู้อย่างมีระบบและลำดับขั้นอย่างชัดเจน

ครูที่ดีต้องมีการวางแผนการจัดการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้ที่ดีต้องมีการนำไปปฏิบัติ การปฏิบัติที่ดีต้องเป็นไปตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่วางไว้ ซึ่งสามารถเข้าใจได้ว่า การวางแผนการจัดการเรียนรู้นั้นถือเป็นเรื่องจำเป็นอย่างยิ่งในบรรดากระบวนการทั้งหมด ครูจำเป็นต้องลำดับขั้นให้ชัดเจนว่าจะสอนอะไรก่อน สอนอะไรหลัง แต่ถึงกระนั้นแผนการจัดการเรียนรู้ควรมีความยืดหยุ่น เปลี่ยนแปลงได้ตามโอกาสและสถานการณ์จริง ครูจึงควรมีความมั่นใจที่จะเผชิญกับสถานการณ์ในชั้นเรียนได้ทุกรูปแบบที่เกิดขึ้นนอกเหนือความคาดหวังและแผนการจัดการเรียนรู้ที่เตรียมไว้ การปรับแผนนั้นก็เพื่อให้มีความเหมาะสม เนื่องจากวิธีการที่แตกต่างนั้นอาจช่วยให้นักเรียนบางคนสามารถเรียนรู้และเข้าใจในเนื้อหาได้ดียิ่งขึ้น นอกจากประเด็นข้างต้นสิ่งที่ครูต้องคำนึง คือเรื่องของเนื้อหาที่เตรียมมาในแต่ละครั้งของแผนการจัดการเรียนรู้นั้นต้องเหมาะสมและสอดคล้องกับเวลา มีความต่อเนื่อง เป็นเอกภาพไปตลอดเวลาของการจัดการเรียนรู้ ครูผู้สอนต้องสามารถปฏิบัติกิจกรรมในแผนนั้นได้อย่างครบถ้วน หากครูผู้สอนใช้เนื้อหามาก แต่เวลาน้อย ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่สัมพันธ์กัน นักเรียนจะเรียนแบบหนักและไม่ได้ฝึกปฏิบัติด้วยตนเองเท่าที่ควร จึงอาจส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำกว่าเป้าประสงค์ที่ได้ตั้งไว้

3) ครูมีหน้าที่เลือกใช้วิธีการจัดการเรียนรู้ที่แปลกใหม่และเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ครูควรใช้กลยุทธ์ที่แตกต่างกันออกไปในการจัดการเรียนรู้แต่ละครั้งและควรสอนให้นักเรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้ในชั้นเรียนกับชีวิตประจำวันเข้าด้วยกันได้อย่างสมดุล และฝึกให้นักเรียนพัฒนาทักษะกระบวนการคิดทุกรูปแบบ ไม่ได้จำกัดอยู่แต่ในเฉพาะหนังสือหรือในชั้นเรียนเพียงเท่านั้น ดังนั้น ครูควรเชื่อมช่องว่างระหว่างทฤษฎีและการปฏิบัติ ทำให้นักเรียนเกิดความชำนาญในเรื่องที่นักเรียนสนใจ และสามารถนำไปใช้ได้จริงในชีวิต สำหรับการจัดการเรียนรู้แบบผู้เรียนเป็นสำคัญ นักเรียนต้องได้รับโอกาสในการเรียนรู้จากการได้ปฏิบัติจริง ลงมือทำจริงด้วยตนเอง ดังนั้น ครูผู้สอนจึงมีหน้าที่สร้างความกระตือรือร้น และแรงจูงใจในการเรียนรู้ คอยกระตุ้น

แนะนำในสิ่งที่นักเรียนสงสัย ต้องสร้างความใฝ่รู้ใฝ่เรียน พร้อมกันนั้นก็ฝึกฝนนักเรียนให้มีสมรรถนะที่สำคัญตามหลักสูตร อันได้แก่ ความสามารถในการสื่อสาร ความสามารถในการคิด ความสามารถในการแก้ปัญหา ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี และคุณลักษณะที่พึงประสงค์

4) ครูมีหน้าที่ใช้หลักจิตวิทยาแรงจูงใจให้เป็นและมีประสิทธิภาพสูงสุด

เนื่องจากแรงจูงใจนั้นจะนำไปสู่กิจกรรมการเรียนรู้ของนักเรียน สิ่งที่ครูจะต้องทำในฐานะผู้นำแนวทางการเรียนการสอนคือ การกระตุ้นให้เด็ก ๆ รู้สึกถึงความต้องการของตน เพราะความต้องการจะนำให้นักเรียนนั้นสนใจและใส่ใจกับบทเรียน จึงสามารถกล่าวได้ว่าแรงจูงใจที่เหมาะสมจึงเป็นกุญแจสำคัญในการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ สำหรับครูประถมศึกษานั้นการสร้างแรงจูงใจถือเป็นสิ่งสำคัญเพราะด้วยพัฒนาการทางสังคมและอารมณ์ของนักเรียนในระดับนี้ยังไม่ได้รับการพัฒนาอย่างสมบูรณ์ การที่นักเรียนจะจดจ่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นระยะเวลานาน ๆ นั้นเป็นเรื่องยาก ซึ่งสิ่งนี้อาจเป็นปัญหาของครูผู้สอนทุกคน แนวทางที่ดีทางหนึ่งคือให้ผู้เรียนจะสร้างเป้าหมายใหม่ ๆ ร่วมกันอย่างต่อเนื่องเพื่อดึงให้เขาเห็นความสำคัญของสิ่งที่เขาจะได้เรียนรู้ การสร้างแรงจูงใจในการเรียนที่ดีอีกวิธีการหนึ่งคือ อารมณ์ขัน ในชั้นเรียนนั้นครูควรเล่าเรื่องตลกให้นักเรียนฟังบ้าง การมีอารมณ์ขันจะช่วยทลายกำแพงระหว่างครูกับนักเรียนได้และเป็นการสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ที่ดีอีกด้วย

5) ครูมีหน้าที่สร้างบรรยากาศในชั้นเรียนให้เอื้อต่อการเรียนรู้และสนุกสนาน

ไม่ว่าจะเป็นบรรยากาศทางกายภาพ (Physical Atmosphere) และบรรยากาศทางจิตวิทยา (Psychological Atmosphere) ซึ่งบรรยากาศทางกายภาพ คือ การจัดสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ภายในห้องเรียนให้เป็นระเบียบเรียบร้อย มีความสะอาด น่าอยู่ มีสื่อการเรียนรู้ที่ครบครัน พร้อมที่จะส่งเสริมและพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียนทุกคน การอาศัยความร่วมมือในการสร้างบรรยากาศทางกายภาพจากผู้เรียนถือเป็นอีกหนทางหนึ่งในการทำให้ผู้เรียนรู้สึกชอบและต้องการจะอยู่ในชั้นเรียนเพราะเขานั้นได้มีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์รูปแบบของชั้นเรียนของเขาเอง ด้านบรรยากาศทางจิตวิทยา คือ บรรยากาศทางด้านจิตใจที่นักเรียนรู้สึกอบอุ่น มีความสบายใจ มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน มีความเป็นกันเอง สำหรับการสร้างบรรยากาศความเป็นกันเองในชั้นเรียนระหว่างครูและนักเรียนนั้น ครูควรทำให้นักเรียนเกิดความรู้สึกมีส่วนร่วมการสอน ไม่ใช่บรรยากาศที่ครูยืนอยู่หน้าชั้นตลอดทั้งชั่วโมงการเรียน หรือนักเรียนต้องจับจ้องสายตาไปที่กระดานดำเพียงอย่างเดียว

6) ครูมีหน้าที่ในการประเมินการจัดการเรียนรู้และพัฒนาการของผู้เรียน

การประเมินผลนั้นถือเป็นขั้นตอนสุดท้ายของการจัดการเรียนรู้ รายละเอียดในการประเมินต้องมีให้ครบทุกปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียน ไม่ว่าจะเป็นการประเมิน

ตัวครู การประเมินตัวนักเรียน การประเมินสื่อสำหรับการจัดการเรียนรู้ การประเมินทั้ง 3 ประการนั้นถือเป็นสิ่งจำเป็นเนื่องจากส่งผลโดยตรงต่อการจัดการเรียนรู้และพัฒนาการทุกด้าน ได้แก่ พัฒนาการด้านสติปัญญา พัฒนาการด้านสังคม พัฒนาการด้านร่างกายและพัฒนาการด้านคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน

ยนต์ ชุ่มจิต (2553 : 76-83) ได้กล่าวถึงบทบาท หน้าที่ และความรับผิดชอบของครูตามคำว่า TEACHERS เอาไว้ดังต่อไปนี้

1) T (teaching) การสอน

หมายความว่า ครูมีหน้าที่และความรับผิดชอบต่อการสอนศิษย์ เพื่อให้ศิษย์มีความรู้ความสามารถในวิชาการทั้งหลายทั้งปวง ซึ่งถือว่าเป็นงานหลักของผู้เป็นครูสอนทุกคน

2) E (ethics) จริยธรรม

หมายความว่า ครูต้องมีหน้าที่และความรับผิดชอบต่อการอบรม ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้แก่นักเรียน ซึ่งถือว่าเป็นหน้าที่หลักอีกประการหนึ่งของความเป็นครู

3) A (academic) วิชาการ

หมายความว่า ครูต้องมีหน้าที่และความรับผิดชอบต่อวิชาการทั้งของตนเองและของนักเรียน ซึ่งความจริงแล้วงานของครูต้องเกี่ยวข้องกับวิชาการอยู่ตลอดเวลา เพราะวิชาชีพครูต้องใช้ความรู้เป็นเครื่องมือในการประกอบวิชาชีพ

4) C (cultural heritage) การสืบทอดวัฒนธรรม

หมายความว่า ครูต้องมีหน้าที่และความรับผิดชอบต่อการสืบทอดวัฒนธรรม การสอนศิลปะวิทยาการต่างๆ ให้กับลูกศิษย์นั้นย่อมถือว่าเป็นการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง

5) H (human relationship) การมีมนุษยสัมพันธ์

หมายความว่า ครูต้องมีหน้าที่และความรับผิดชอบในการสร้างมนุษยสัมพันธ์กับบุคคลต่างๆ ที่ครูต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์ด้วย เพราะการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและหมู่คณะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประโยชน์ต่อโรงเรียน

6) E (evaluation) การประเมินผล

หมายความว่า ครูต้องมีหน้าที่และความรับผิดชอบต่อการประเมินผลต่อการเรียนของศิษย์ งานของครูในด้านนี้ถือว่ามีความสำคัญมากอีกประการหนึ่ง ทั้งนี้เพราะการประเมินผลการเรียนการสอนเป็นการวัดความเจริญก้าวหน้าของศิษย์ในด้านต่าง ๆ

7) R (research) การวิจัย

หมายความว่า ครูต้องมีหน้าที่และความรับผิดชอบโดยการต้องพยายามหาความรู้ความจริงเพื่อแก้ปัญหาการเรียนการสอนและแก้ปัญหาเกี่ยวกับตัวนักเรียน

8) S (service) การบริการ

หมายความว่า ครูต้องมีหน้าที่และความรับผิดชอบต่อการบริการศิษย์และผู้ปกครอง แต่บางครั้งก็มีความจำเป็นที่จะต้องให้บริการแก่ประชาชนในท้องถิ่นด้วย แต่โดยธรรมชาติแล้วงานบริการหลักของครูคือบริการให้ความรู้เพื่อสร้างความเจริญงอกงามให้แก่นักเรียน สำหรับครูนั้นนอกจากให้บริการนักเรียนแล้ว บางครั้งครูยังต้องให้บริการด้านคำปรึกษาหารือในด้านสุขภาพอนามัยแก่ชุมชน รวมทั้งช่วยแก้ปัญหาให้แก่ชุมชนรอบ ๆ โรงเรียนอีกด้วย

3. หน้าที่ครูตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพ

พระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2546 กำหนดให้คุรุสภาเป็นองค์กรวิชาชีพครูที่มีกฎหมายรองรับ และให้อำนาจหน้าที่คุรุสภาในการรักษามาตรฐานวิชาชีพของครู คุรุสภาได้แต่งตั้งคณะทำงานหลายกลุ่มเพื่อศึกษาเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของครู และได้ข้อสรุปเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครู 12 มาตรฐาน เพื่อให้ผู้ประกอบวิชาชีพครูปฏิบัติหน้าที่ในความรับผิดชอบของครูเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพ ดังนี้ (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา,2547 : 1)

มาตรฐานที่ 1 ปฏิบัติกิจกรรมทางวิชาการเกี่ยวกับการพัฒนาวิชาชีพครูอยู่เสมอ

การปฏิบัติกิจกรรมทางวิชาการเกี่ยวกับการพัฒนาวิชาชีพครู หมายถึง การปฏิบัติกิจกรรมทางวิชาการเกี่ยวกับการพัฒนาวิชาชีพครู การศึกษาค้นคว้าเพื่อพัฒนาตนเอง การเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ และการเข้าร่วมกิจกรรมทางวิชาการที่องค์การหรือหน่วยงาน หรือสมาคมจัดขึ้น เช่น การประชุม การอบรม การสัมมนา และการประชุม ปฏิบัติการ ทั้งนี้ต้องมีผลงานหรือรายงานที่ปรากฏชัดเจน

มาตรฐานที่ 2 ตัดสินใจปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ โดยคำนึงถึงผลที่จะเกิดกับผู้เรียน

การตัดสินใจปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ โดยคำนึงถึงผลที่จะเกิดกับผู้เรียน หมายถึง การเลือกอย่างชาญฉลาดด้วยความรักและหวังดีต่อผู้เรียน ดังนั้น ในการเลือกกิจกรรมการเรียนการสอนและกิจกรรมอื่น ๆ ครูต้องคำนึงถึงประโยชน์ที่จะเกิดแก่ผู้เรียนเป็นหลัก

มาตรฐานที่ 3 มุ่งมั่นพัฒนาผู้เรียนให้เต็มตามศักยภาพ

การมุ่งมั่นพัฒนาผู้เรียนให้เต็มตามศักยภาพ หมายถึง การใช้ความพยายามอย่างเต็มความสามารถของครูที่จะให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ให้มากที่สุด ตามความถนัด ความสนใจ ความต้องการ โดยวิเคราะห์ วินิจฉัยปัญหาความต้องการที่แท้จริงของผู้เรียน ปรับเปลี่ยนวิธีการสอนที่จะ

ให้ได้ผลดีกว่าเดิม รวมทั้งการส่งเสริมพัฒนาการด้านต่าง ๆ ตามศักยภาพของผู้เรียนแต่ละคนอย่างเป็นระบบ

มาตรฐานที่ 4 พัฒนาแผนการสอนให้สามารถปฏิบัติได้เกิดผลจริง

การพัฒนาแผนการสอนให้สามารถปฏิบัติได้เกิดผลจริง หมายถึง การเลือกใช้ ปรับปรุง หรือสร้างแผนการสอน บันทึกการสอน หรือเตรียมการสอนในลักษณะอื่น ๆ ที่สามารถนำไปใช้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้

มาตรฐานที่ 5 พัฒนาสื่อการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพอยู่เสมอ

การพัฒนาสื่อการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ หมายถึง การประดิษฐ์คิดค้น ผลิต เลือกใช้ปรับปรุงเครื่องมืออุปกรณ์ เอกสารสิ่งพิมพ์ เทคนิควิธีการต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์ของการเรียนรู้

มาตรฐานที่ 6 จัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยเน้นผลถาวรที่เกิดแก่ผู้เรียน

การจัดการเรียนการสอนโดยเน้นผลถาวร หมายถึง การจัดการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จในการแสวงหาความรู้ตามสภาพความแตกต่างของบุคคลด้วยการปฏิบัติจริงและสรุปความรู้ทั้งหลายได้ด้วยตนเอง ก่อให้เกิดค่านิยมและนิสัยในการปฏิบัติจนเป็นบุคลิกภาพถาวรติดตัวผู้เรียนตลอดไป

มาตรฐานที่ 7 รายงานผลการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนได้อย่างมีระบบ

การรายงานผลการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนได้อย่างเป็นระบบ หมายถึง การรายงานผลการพัฒนาผู้เรียนที่เกิดจากการปฏิบัติการเรียนการสอนให้ครอบคลุมสาเหตุ ปัจจัย และการดำเนินงานที่เกี่ยวข้อง โดยครูนำเสนอรายงานการปฏิบัติในรายละเอียดดังนี้

1) ปัญหาความต้องการของผู้เรียนที่ต้องการได้รับการพัฒนาและเป้าหมายของการพัฒนา

2) เทคนิค วิธีการ หรือนวัตกรรมการเรียนการสอนที่นำมาใช้เพื่อการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนและขั้นตอนวิธีการใช้เทคนิควิธีการหรือนวัตกรรมนั้น ๆ

3) ผลการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามวิธีการที่กำหนดที่เกิดกับผู้เรียน

4) ข้อเสนอแนะแนวทางใหม่ ๆ ในการปรับปรุงและพัฒนาผู้เรียนให้ได้ผลดียิ่งขึ้น

มาตรฐานที่ 8 ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียน

การปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี หมายถึง การแสดงออก การประพฤติและปฏิบัติในด้านบุคลิกภาพทั่วไป การแต่งกาย กิริยา วาจา และจริยธรรมที่เหมาะสมกับความเป็นครูอย่างสม่ำเสมอที่ทำให้ผู้เรียนเลื่อมใสศรัทธาและถือเป็นแบบอย่าง

มาตรฐานที่ 9 ร่วมมือกับผู้อื่นในสถานศึกษาอย่างสร้างสรรค์

การร่วมมือกับผู้อื่นในสถานศึกษาอย่างสร้างสรรค์ หมายถึง การตระหนักถึงความสำคัญ รับฟังความคิดเห็น ยอมรับในความรู้ความสามารถ ให้ความร่วมมือในการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ของเพื่อนร่วมงานด้วยความเต็มใจ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของสถานศึกษา และร่วมรับผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำนั้น

มาตรฐานที่ 10 ร่วมมือกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์ในชุมชน

การร่วมมือกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์ในชุมชน หมายถึง การตระหนักในความสำคัญ รับฟังความคิดเห็น ยอมรับในความรู้ความสามารถของบุคคลอื่นในชุมชน และร่วมมือปฏิบัติงานเพื่อพัฒนางานของสถานศึกษาให้ชุมชนและสถานศึกษามีการยอมรับซึ่งกันและกัน และปฏิบัติงานร่วมกันด้วยความเต็มใจ

มาตรฐานที่ 11 แสวงหาและใช้ข้อมูลข่าวสารในการพัฒนา

การแสวงหาและใช้ข้อมูลข่าวสารในการพัฒนา หมายถึง การค้นหา สังเกต จดจำ และรวบรวมข้อมูลข่าวสารตามสถานการณ์ของสังคมทุกด้าน โดยเฉพาะสารสนเทศเกี่ยวกับวิชาชีพครู สามารถวิเคราะห์ วิจารณ์อย่างมีเหตุผล และใช้ข้อมูลประกอบการแก้ปัญหา พัฒนาตนเอง พัฒนางาน และพัฒนาสังคมได้อย่างเหมาะสม

มาตรฐานที่ 12 สร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในทุกสถานการณ์

การสร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ หมายถึง การสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ โดยการนำปัญหาหรือความจำเป็นในการพัฒนาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในการเรียน และการจัดกิจกรรมอื่น ๆ ในโรงเรียนมากำหนดเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาของผู้เรียนที่ถาวร เป็นแนวทางในการแก้ปัญหาของครูอีกแบบหนึ่ง ที่จะนำเอาวิกฤติต่าง ๆ มาเป็นโอกาสในการพัฒนา ครูจำเป็นต้องมองมุมต่าง ๆ ของปัญหา แล้วผันมุมของปัญหาไปในทางการพัฒนา กำหนดเป็นกิจกรรมในการพัฒนาของผู้เรียน ครูจึงต้องเป็นผู้มองมุมบวกในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ กล้าที่จะเผชิญปัญหาต่าง ๆ มีสติในการแก้ปัญหา มิได้ตอบสนองปัญหาต่าง ๆ ด้วยอารมณ์หรือแง่มุมแบบตรงตัว ครูสามารถมองหักมุมในทุก ๆ โอกาส มองเห็นแนวทางที่นำสู่ผลก้าวหน้าของผู้เรียน

สรุปได้ว่า หน้าที่ของครูตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครูในปัจจุบัน คือ จัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนอย่างหลากหลาย อธิบายให้ผู้เรียนเข้าใจอย่างชัดแจ้ง เอาใจใส่ดูแลตนเองและครอบครัวอย่างดี จัดเตรียมวางแผนการสอน มีทักษะการประเมินผู้เรียน ให้ความร่วมมือกับชุมชน ทำนุบำรุงศาสนา วัฒนธรรม ปฏิบัติตนตามกฎหมาย และรักษามาตรฐานของวิชาชีพครู

ภาระงานครู

หน้าที่ความรับผิดชอบของครู หรือภาระงานที่ครูต้องกระทำให้ได้ผลดีนั้นต้องมีความสม่ำเสมอ โดยอาศัยพื้นฐานของกฎระเบียบ จริยธรรม จรรยาบรรณ และคุณธรรมเป็นปัจจัยสำคัญ ด้วยความรับผิดชอบในหน้าที่ของครูเป็นพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของครูที่สังคมคาดหวัง แสดงถึงภารกิจที่สังคมมอบหมายให้ผู้ประกอบวิชาชีพครูกระทำ และเป็นพันธกิจที่ผู้เป็นครูมอบให้กับสังคม

1. ความหมายของภาระงานครู

ราชบัณฑิตสถาน (2556 : 1) ให้ความหมาย "ภาระงาน" มาจากคำว่า ภาระกับงาน ซึ่งในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ได้ให้ความหมายของภาระ "ภาระ" หมายถึง ของหนัก น้ำหนัก ธุระที่หนัก การงานที่หนัก หน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบ ส่วนคำว่า "งาน" หมายถึง สิ่งหรือเรื่องที่ทำ ดังนั้น ภาระงาน จึงหมายถึง ภารกิจ หรือเรื่องที่จะต้องทำโดยเป็นหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบ เช่น พ่อแม่มีภาระในการเลี้ยงดูบุตร ครูมีภาระหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนศิษย์ สรุปภาระงานของครู หมายถึง ภารกิจ หรืองานในหน้าที่ความรับผิดชอบของครู

ปัจจุบันภาระงานของครูที่จะต้องกระทำโดยเป็นหน้าที่รับผิดชอบ ส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับภาระงานที่ต้องปฏิบัติในสถานศึกษา ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทหลัก ๆ คือ ภาระงานที่เป็นงานประจำ อันได้แก่ ภาระงานเกี่ยวกับการสอน และการปกครอง ส่วนภาระงานอีกประเภท คือ ภาระงานพิเศษต่าง ๆ ที่ได้รับมอบหมายจากทางสถานศึกษา หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา โดยจะมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2. ภาระงานประจำของครู

ภาระงานประจำของบุคคลที่ทำหน้าที่ครู ประกอบด้วยภาระงานเกี่ยวกับการสอน ภาระงานเกี่ยวกับการปกครองผู้เรียน และภาระงานเกี่ยวกับหน้าที่ครูประจำชั้นดังนี้

2.1 ภาระงานของครูเกี่ยวกับการสอน ได้แก่

1) ครูมีภาระรับผิดชอบเกี่ยวกับการสอนในวิชาต่าง ๆ ตามแต่ที่ได้รับมอบหมายจากทางสถานศึกษา และครูจะต้องเข้าสอนตามที่กำหนดไว้ในตารางสอน

2) ในการสอนนั้นครูต้องมีภาระรับผิดชอบในการวางแผนการสอน จัดเตรียมอุปกรณ์การสอน และจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ในการเรียนรู้

3) ครูต้องมีการวัดผล ประเมินผล ตามหลักสูตรกำหนด และจัดทำเอกสารการวัดและประเมินผลให้ครบถ้วน และตามกำหนดเวลาในปฏิทินและแผนปฏิบัติงานของโรงเรียน

4) ในกรณีที่ครูไม่สามารถทำการสอนหรือวัดผลการเรียนไม่ว่าด้วยสาเหตุใด ๆ ก็ตาม ครูต้องรับผิดชอบจัดหาครูสอนแทนในคาบเรียนนั้น ๆ

5) ครูต้องมีความเอาใจใส่ผู้เรียนเป็นรายบุคคล ช่วยเหลือผู้เรียนที่มีปัญหาในการเรียนในวิชาของตนโดยการสอนซ่อมเสริม เป็นต้น

2.2 ภาระงานของครูเกี่ยวกับการปกครองผู้เรียน ได้แก่

1) ครูต้องมีหน้าที่สอดส่องดูแลความประพฤติของผู้เรียนทุกคนให้ปฏิบัติตนตามระเบียบวินัยของโรงเรียน

2) ครูไม่ควรละเลยเพิกเฉย เมื่อผู้เรียนทำผิดระเบียบวินัย

3) ครูควรสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ผู้เรียนที่ทำความดี

4) ครูไม่ควรมีอคติกับผู้เรียนใด ๆ

5) ครูควรมุ่งมั่นอบรมบ่มนิสัยของผู้เรียนให้ประพฤติปฏิบัติตนเป็นคนดี มีระเบียบวินัยและมีคุณธรรม

6) ครูควรชี้แนะแนวทางการประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในหนทางชีวิตที่ดี

7) ครูต้องเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้นักเรียน

2.3 ภาระงานของครูเกี่ยวกับหน้าที่ครูประจำชั้น ได้แก่

1) ครูต้องควบคุมดูแลผู้เรียนในชั้นที่ตนรับผิดชอบในบทบาทครูประจำชั้นหรือครูที่ปรึกษา

2) ครูควรให้คำปรึกษาแก่ผู้เรียนในชั้น

3) ครูต้องรับผิดชอบในการจัดห้องเรียนตลอดจนอุปกรณ์ต่าง ๆ ของห้องที่ตนทำหน้าที่เป็นครูประจำชั้น

4) ครูต้องติดต่อประสานงานสถานศึกษากับผู้เรียนและผู้ปกครองผู้เรียน

5) ครูต้องจัดทำเอกสารประจำชั้นให้เรียบร้อยและเป็นปัจจุบัน เช่น สมุดรายงานประจำตัว ผู้เรียน ระเบียนสะสม

3. ภาระงานพิเศษของครู

นอกเหนือภาระงานในการสอนแล้ว ครูยังต้องมีภาระงานอื่น ๆ ตามที่ทางสถานศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษามอบหมายโดยฝ่ายผู้อำนวยการสถานศึกษา ผู้ช่วยผู้อำนวยการสถานศึกษา หัวหน้างานต่าง ๆ หัวหน้ากลุ่มสาระต่าง ๆ ซึ่งภาระงานต่าง ๆ เหล่านั้นจะเป็นส่วนประกอบทำให้ครูทำหน้าที่ของคำว่า ครู ได้เต็มศักยภาพ งานต่าง ๆ เหล่านั้นได้แก่งานดังต่อไปนี้

3.1 งานในโครงการพิเศษต่าง ๆ ในกิจกรรมพิเศษต่าง ๆ ตามวาระและโอกาสต่าง ๆ เช่นงานในโครงการประกวดความเรียงวันพ่อแห่งชาติ งานในโครงการทำดีถวายในหลวง

3.2 งานที่เป็นกิจกรรมส่วนรวมของสถานศึกษา เช่น งานค่ายลูกเสือ งานกิจกรรมตามประเพณีทางศาสนา การควบคุมดูแลผู้เรียนไปทำกิจกรรมการเรียนรู้นอกสถานที่ งานกิจกรรมของชุมชนในการเลือกตั้ง

3.3 งานที่ได้รับคำสั่งให้ปฏิบัติเป็นพิเศษ เป็นครั้งคราว

3.4 งานประชุมสัมมนาภายในสถานศึกษา เช่น งานประชุมประจำสัปดาห์ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ งานประชุมเกี่ยวกับการปกครองผู้เรียน งานประชุมรับทราบนโยบายของฝ่ายบริหาร

3.5 งานประชุมสัมมนาภายนอกสถานศึกษา ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการประชุม สัมมนา การฝึกอบรมทางวิชาการเพื่อพัฒนาคุณภาพของครู

จากภาระงานของครูที่กล่าวมาข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า ภาระงานของครูแบ่งออกเป็น 2 ด้าน ได้แก่ 1) ภาระงานส่วนตน คือ ภาระงานประจำ ซึ่งเป็นงานที่เกี่ยวกับการสอน เช่น วางแผนการสอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การวัดผล การศึกษาค้นคว้าวิจัยเพื่อพัฒนาผู้เรียน งานปกครองนักเรียน เช่น การสอดส่องดูแลความประพฤติของผู้เรียน ให้คำปรึกษาแก่ผู้เรียน 2) ภาระงานส่วนรวม คือ ภาระงานพิเศษ เช่น การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสถานศึกษาและชุมชน การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และภาระงานอื่น ๆ ที่ได้รับมอบหมายจากทางสถานศึกษา หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

4. ภาระงานครูตามกฎกระทรวง พ.ศ. 2550

ตามกฎกระทรวงซึ่งกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา พ.ศ. 2550 อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 5 และมาตรา 39 วรรคสองแห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 2 พ.ศ.2545) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการออกกฎกระทรวงไว้ ให้ปลัดกระทรวงศึกษาธิการหรือเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานพิจารณาดำเนินการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาในด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารทั่วไป ไปยังคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา หรือสถานศึกษาในอำนาจหน้าที่ของตน (ราชกิจจานุเบกษา,2550 : 1) ดังนี้

4.1 ด้านการบริหารงานวิชาการ

1) การพัฒนาหรือการดำเนินการเกี่ยวกับการให้ความเห็นการพัฒนาสาระหลักสูตรท้องถิ่น

2) การวางแผนงานด้านวิชาการ

3) การจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา

4) การพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา

5) การพัฒนากระบวนการเรียนรู้

6) การวัดผล ประเมินผล และดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน

7) การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา

8) การพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้

9) การนิเทศการศึกษา

10) การแนะแนว

11) การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา

12) การส่งเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็งทางวิชาการ

13) การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาและองค์กรอื่น

14) การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงาน สถานประกอบการ และสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา

15) การจัดทำระเบียบและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับงานด้านวิชาการของสถานศึกษา

16) การคัดเลือกหนังสือ แบบเรียนเพื่อใช้ในสถานศึกษา

17) การพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

4.2 ด้านการบริหารงานงบประมาณ

1) การจัดทำแผนงบประมาณและคำขอตั้งงบประมาณเพื่อเสนอต่อปลัดกระทรวงศึกษาธิการ หรือเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน แล้วแต่กรณี

2) การจัดทำแผนปฏิบัติการใช้จ่ายเงินตามที่ได้รับจัดสรรงบประมาณจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยตรง

3) การอนุมัติการใช้จ่ายงบประมาณที่ได้รับจัดสรร

4) การขอโอนและการขอเปลี่ยนแปลงงบประมาณ

5) การรายงานผลการเบิกจ่ายงบประมาณ

6) การตรวจสอบติดตามและรายงานการใช้งบประมาณ

7) การตรวจสอบติดตามและรายงานการใช้ผลผลิตจากงบประมาณ

8) การระดมทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา

9) การปฏิบัติงานอื่นใดตามที่ได้รับมอบหมายเกี่ยวกับกองทุนเพื่อการศึกษา

10) การบริหารจัดการทรัพยากรเพื่อการศึกษา

11) การวางแผนพัสดุ

12) การกำหนดรูปแบบรายการ หรือคุณลักษณะเฉพาะของครุภัณฑ์ หรือสิ่งก่อสร้างที่ใช้เงินงบประมาณเพื่อเสนอต่อปลัดกระทรวงศึกษาธิการหรือเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานแล้วแต่กรณี

13) การพัฒนาระบบข้อมูลและสารสนเทศเพื่อการจัดทำและจัดหาพัสดุ

14) การจัดหาพัสดุ

15) การควบคุมดูแล บำรุงรักษาและจำหน่ายพัสดุ

16) การจัดหาผลประโยชน์จากทรัพย์สิน

17) การเบิกเงินจากคลัง

18) การรับเงิน การเก็บรักษาเงิน และการจ่ายเงิน

19) การนำเงินส่งคลัง

20) การจัดทำบัญชีการเงิน

21) การจัดทำรายงานทางการเงินและงบการเงิน

22) การจัดทำหรือจัดหาแบบพิมพ์บัญชี ทะเบียน และรายงาน

4.3 ด้านการบริหารงานบุคคล

1) การวางแผนอัตรากำลัง

2) การจัดสรรอัตรากำลังข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา

3) การสรรหาและบรรจุแต่งตั้ง

4) การเปลี่ยนตำแหน่งให้สูงขึ้น การย้ายข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา

5) การดำเนินการเกี่ยวกับการเลื่อนขั้นเงินเดือน

6) การลาทุกประเภท

7) การประเมินผลการปฏิบัติงาน

8) การดำเนินการทางวินัยและการลงโทษ

9) การสั่งพักราชการและการสั่งให้ออกจากราชการไว้ก่อน

10) การรายงานการดำเนินการทางวินัยและการลงโทษ

11) การอุทธรณ์และการร้องทุกข์

12) การออกจากราชการ

13) การจัดระบบและการจัดทำทะเบียนประวัติ

14) การจัดทำบัญชีรายชื่อและให้ความเห็นเกี่ยวกับการเสนอขอพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์

15) การส่งเสริมการประเมินวิทยฐานะข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา

16) การส่งเสริมและยกย่องเชิดชูเกียรติ

17) การส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณวิชาชีพ

18) การส่งเสริมวินัย คุณธรรมและจริยธรรมสำหรับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา

19) การริเริ่มส่งเสริมการขอรับใบอนุญาต

20) การพัฒนาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา การดำเนินการที่เกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการนั้น

4.4 ด้านการบริหารทั่วไป

1) การพัฒนาระบบและเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศ

2) การประสานงานและพัฒนาเครือข่ายการศึกษา

3) การวางแผนการบริหารงานการศึกษา

4) งานวิจัยเพื่อพัฒนานโยบายและแผน

5) การจัดระบบการบริหารและพัฒนาองค์กร

6) การพัฒนามาตรฐานการปฏิบัติงาน

7) งานเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

8) การดำเนินงานธุรการ

9) การดูแลอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม

10) การจัดทำสำมะโนผู้เรียน

11) การรับนักเรียน

12) การเสนอความเห็นเกี่ยวกับเรื่องการจัดตั้ง ยุบ รวมหรือเลิกสถานศึกษา

13) การประสานการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบและตามอัธยาศัย

14) การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา

15) การทัศนศึกษา

16) งานกิจการนักเรียน

17) การประชาสัมพันธ์งานการศึกษา

18) การส่งเสริม สนับสนุนและประสานการจัดการศึกษาของบุคคล ชุมชน องค์กร หน่วยงานและสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา

19) งานประสานราชการกับส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่น

20) การจัดระบบการควบคุมภายในหน่วยงาน

21) แนวทางการจัดกิจกรรมเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการลงโทษนักเรียน

สรุปได้ว่า การบริหารงานครูตามกฎกระทรวงซึ่งกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา พ.ศ. 2550 ประกอบด้วยงาน 4 ฝ่ายสำคัญได้แก่ ด้านการบริหารงานวิชาการ ด้านการบริหารงานงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารทั่วไป ในปัจจุบันทุกสถานศึกษาได้บริหารงานกระจายอำนาจบริหารสู่การปฏิบัติงานของครู

บทบาท หน้าที่ ภาระงานครูในศตวรรษที่ 21

จากการเปลี่ยนแปลงอย่างหลากหลายทางสังคม ในศตวรรษที่ 21 สิ่งแวดล้อมวิทยาการและเทคโนโลยี ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต วิถีสังคม และวิถีอาชีพของครูอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ครูในปัจจุบันได้มีการพัฒนาบทบาทไปตามการเปลี่ยนแปลง ครูจึงจำเป็นต้องพัฒนาตนเองให้ทันต่อความก้าวหน้าในโลกแห่งข้อมูลข่าวสารโดยสนใจเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ อยู่เสมอ และมีแบบแผนในการทำงานอย่างเป็นระบบ มีขั้นตอนเพื่อให้ตนเองเกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องในโลกปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วนี้

อัคลาคิน ซู อีวา (2009 : 1) ได้เสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของครูในศตวรรษที่ 21 ต้องปรับเปลี่ยนไป ครูจะไม่ทำหน้าที่บรรยายความรู้เช่นอดีต แต่ครูจะต้องมีความรู้และมีการสอนอย่างมีคุณภาพ สรุปได้ดังนี้

1) ครูต้องรู้ความต้องการของผู้เรียน และผู้เรียนก็ต้องเข้าใจจุดประสงค์ของครู

2) ครูต้องให้ผู้เรียนรู้จักการแสวงหาความรู้ รู้จักเลือกใช้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์

3) ครูต้องให้ผู้เรียนใช้อินเทอร์เน็ตและให้ผู้ปกครองช่วยสอดส่องดูแล

4) ครูต้องให้คำปรึกษาแก่ผู้ปกครอง และครูเป็นผู้อำนวยการ จัดกระบวนการเรียนรู้

5) การเรียนรู้ต้องสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่

6) ครูต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสนใจที่จะเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นผู้เรียนที่สามารถพึ่งตนเอง

อินกริด เวร่า (2010 : 1) กล่าวว่า ครูในศตวรรษที่ 21 ต้องมีการทำงานวิจัยในชั้นเรียนมาช่วยการจัดการเรียนการสอน ใช้ลักษณะการเรียนการสอนที่แตกต่างกันกับผู้เรียนที่หลากหลาย เน้นเทคนิคการจัดการเรียนรู้แบบต่าง ๆ ครูต้องทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงเพื่อแก้ปัญหาของผู้เรียน ครูต้องเปิดโลกทัศน์แก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลกปัจจุบันในยุคโลกาภิวัตน์ ครูมิใช่ถ่ายทอดความรู้อย่างเดียวแต่ต้องทำให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และเน้นการปฏิบัติและการลงมือกระทำด้วยตนเอง

จักรพรรดิ วะทา (2550 : 18-21) ครูในอนาคตต้องมีบทบาทร่วมกับสถานศึกษาในการจัดการความรู้ในชุมชนในการจัดการความรู้ ครูมีหน้าที่ที่พึงปฏิบัติในบทบาทของครูใน 4 บทบาท

คือ 1) การเป็นผู้จัดการเรียนรู้ 2) การเป็นผู้อำนวยความสะดวก 3) การเป็นวิทยากร และ 4) การเป็นผู้สังเกตการณ์ดังนี้

1) การเป็นผู้จัดการเรียนรู้ คือ ครูต้องเป็นผู้ที่ทำหน้าที่วางแผนในการจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ให้เอื้อต่อการเรียนรู้ สร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงศักยภาพที่มีในตนอย่างเต็มที่ สร้างบรรยากาศ ในการเรียนรู้ร่วมกัน ดำเนินการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลายให้ตรงความสนใจของผู้เรียน จัดให้มีการแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นและประสบการณ์ระหว่างผู้เรียน จัดกิจกรรมเสริมการเรียนรู้ โดยใช้เทคนิควิธีการต่าง ๆ ที่หลากหลาย ทั้งนี้เป้าหมายสำคัญเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และพัฒนาตน

2) การเป็นผู้อำนวยความสะดวก คือ ครูต้องเป็นผู้ที่ทำหน้าที่เอื้ออำนวยความสะดวกในการดำเนินการจัดการเรียนรู้ให้เป็นไปโดยราบรื่น ขจัดอุปสรรคต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นระหว่างการเรียนรู้และช่วยกระตุ้นบรรยากาศในการเรียนรู้ ตลอดจนช่วยประมวลสรุปสาระจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นต้น

3) การเป็นวิทยากร คือ ครูต้องเป็นผู้ที่ทำหน้าที่ในการให้ความรู้เพิ่มเติมในเนื้อหาที่สำคัญและจำเป็น ซึ่งในบทบาทนี้ครูจะต้องค้นคว้าแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่อง ตลอดจนทำการศึกษาวิจัยเพื่อหาองค์ความรู้ใหม่ ๆ เพื่อการถ่ายทอดสู่ผู้เรียนได้

4) การเป็นผู้สังเกตการณ์ คือ ครูต้องเป็นผู้ที่ทำหน้าที่เป็นผู้สังเกตการณ์การจัดการเรียนรู้ของผู้ดำเนินการ สังเกตการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียน สังเกตคุณสมบัติ ทัศนคติ ความรู้ความสามารถทักษะของผู้จัดการเรียนรู้ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์แก่การจัดการความรู้ของผู้เรียน

วิจารณ์ พานิช (2554 : 1) ได้บรรยายในการประชุมสภาวิชาการ ครั้งที่ 6 ของสมาคมเครือข่ายพัฒนาวิชาชีพอาจารย์และองค์กรระดับอุดมศึกษาแห่งประเทศไทย ประจำปีการศึกษา 2554 เรื่อง “การศึกษามุ่งผลลัพธ์ ก้าวสู่บัณฑิตคุณภาพในศตวรรษที่ 21” เมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2554 โดยกล่าวสรุปในตอนหนึ่งว่า บทบาทหน้าที่ของครูในศตวรรษที่ 21 นี้ ครูต้องปรับเปลี่ยนบทบาทเป็นครูเพื่อศิษย์ ครูต้องมีทักษะใหม่ ๆ ที่แตกต่างไปจากเดิมดังนี้

1) ครูต้องใช้ทักษะการจัดการความรู้ (Knowledge Management)

2) ชุมชนนักปฏิบัติ (Community of Practice) เพื่อเรียนรู้ทักษะการเป็นครู

3) ครูต้องมีการวินิจฉัยเพื่อทำความรู้จักและเข้าใจศิษย์

4) ครูควรสามารถออกแบบการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-Based Learning)

5) ครูต้องมีบทบาทและทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator)

6) ครูควรชวนให้ผู้เรียนประเมินการเรียนรู้ของตนเองระหว่างการทำงาน (After Action Review)

7) ครูต้องมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันในชุมชน (Professional Learning Communities)

จากสาระการปฏิรูปและกระแสสังคม เศรษฐกิจ ตัวบ่งชี้วิสัยทัศน์ พบว่าในโลกยุคใหม่ในสังคมแห่งการเรียนรู้ ครูจะต้องมีบทบาทหน้าที่ซับซ้อนขึ้น ครูจะต้องมีความรู้ ประสบการณ์และก้าวทันสถานการณ์โลก จะต้องเป็นผู้มองกว้าง คิดไกล ใฝ่รู้ ครูจะต้องจัดระบบการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา คือ ต้องสอนโดยยึดพื้นฐานความรู้ ความสามารถ ความสนใจ และความต้องการของผู้เรียนเป็นหลัก ครูในอนาคตจึงต้องมีมาตรฐานคุณภาพในระดับครูมืออาชีพที่ได้รับการยอมรับจากสังคมในระดับสูง ดังนั้น ครูจะต้องเตรียมพร้อมสำหรับสังคมยุคใหม่ที่จะปรับเปลี่ยนไปทั้งในปัจจุบันและในอนาคต โดยเชื่อว่าครูในปัจจุบันและอนาคตจะต้องมีคุณลักษณะโดดเด่น ดี เก่ง ทันโลก และเป็นครูมืออาชีพ

โณทัย อุดมบุญญานุภาพ (2554 : 1) และยรรยง สินธุ์งาม (2551 : 1) กล่าวว่า ปัจจุบันการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นฐาน เป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่เกิดจากแนวคิดตามทฤษฎีการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์นิยม (Constructivism) ที่ให้ผู้เรียนสร้างความรู้ใหม่จากการใช้ปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในโลก เป็นบริบทของการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดทักษะในการคิดวิเคราะห์และคิดแก้ปัญหารวมทั้งได้ความรู้ตามศาสตร์ในสาขาวิชาที่ตนศึกษาไปพร้อมกันด้วย การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานจึงเป็นผลมาจากกระบวนการทำงานที่ต้องอาศัยความเข้าใจและการแก้ไขปัญหาเป็นหลัก ลักษณะทั่วไปของการเรียนรู้แบบการใช้ปัญหาเป็นฐาน มีลักษณะการออกแบบการเรียนรู้ที่มีการจัดการเรียนรู้โดยให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้อย่างแท้จริง

จักรพรรดิ วะทา (2550 : 18-21) กล่าวว่า ครูมีบทบาทหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกหรือผู้ให้คำแนะนำ ใช้ปัญหาเป็นตัวกระตุ้นและเร้าให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เพื่อเป็นการเตรียมครูให้เป็นครูที่ดี เก่ง ทันโลก ครูมืออาชีพต้องมีบทบาทในการจัดการความรู้เป็นร่วมกับสถานศึกษา ตามหน้าที่ที่พึงปฏิบัติในบทบาทของครู การเป็นผู้จัดการเรียนรู้ การเป็นผู้อำนวยความสะดวก การเป็นวิทยากร และการเป็นผู้สังเกตการณ์ ดังนี้

1) การเป็นผู้จัดการเรียนรู้ คือ ครูต้องเป็นผู้ที่ทำหน้าที่วางแผนในการจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ให้เอื้อต่อการเรียนรู้ สร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงศักยภาพที่มีในตนอย่างเต็มที่ สร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ร่วมกัน ดำเนินการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลายให้ตรงความสนใจของผู้เรียน จัดให้มีการแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นและประสบการณ์ระหว่างผู้เรียน จัดกิจกรรมเสริมการเรียนรู้ โดยใช้เทคนิควิธีการต่าง ๆ ที่หลากหลาย ทั้งนี้เป้าหมายสำคัญเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และพัฒนาตน

2) การเป็นผู้อำนวยความสะดวก คือ ครูต้องเป็นผู้ที่ทำหน้าที่เอื้ออำนวยความสะดวกในการดำเนินการจัดการเรียนรู้ให้เป็นไปโดยราบรื่น ขจัดอุปสรรคต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นระหว่างการเรียนรู้และช่วยกระตุ้นบรรยากาศในการเรียนรู้ ตลอดจนช่วยประมวลสรุปสาระจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นต้น

3) การเป็นวิทยากร คือ ครูต้องเป็นผู้ที่ทำหน้าที่ในการให้ความรู้เพิ่มเติมในเนื้อหาที่สำคัญและจำเป็น ซึ่งในบทบาทนี้ครูจะต้องค้นคว้าแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่องตลอดจนทำการศึกษาวิจัยเพื่อหาองค์ความรู้ใหม่ ๆ เพื่อการถ่ายทอดสู่ผู้เรียนได้

4) การเป็นผู้สังเกตการณ์ คือ ครูต้องเป็นผู้ที่ทำหน้าที่เป็นผู้สังเกตการณ์การจัดการเรียนรู้ของผู้ดำเนินการ สังเกตการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียน สังเกตคุณสมบัติ ทัศนคติ ความรู้ความสามารถทักษะของผู้จัดการเรียนรู้ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์แก่การจัดการความรู้ของผู้เรียน

จากการศึกษาบทบาทของครู ในทัศนะของผู้เขียนคือ ครูในศตวรรษที่ 21 ควรมีบทบาทหน้าที่ และภาระงานหลัก คือ บทบาทหน้าที่ครูเป็นผู้จัดการเรียนรู้ ผู้ออกแบบการเรียนรู้ และผู้อำนวยความสะดวกแก่ผู้เรียนในอนาคต

1. บทบาทหน้าที่ครูเป็นผู้จัดการเรียนรู้

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (2557 : 1) กล่าวว่า บทบาทครูในฐานะผู้จัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาผู้เรียนแต่ละคนให้เต็มตามศักยภาพ ครูมีบทบาทที่สำคัญมีดังนี้

1) การเตรียมการสอน ครูควรเตรียมการสอนดังนี้

1.1) วิเคราะห์ข้อมูลของผู้เรียน เพื่อจัดกลุ่มผู้เรียนตามความรู้ความสามารถ และเพื่อกำหนดเรื่องหรือเนื้อหาสาระในการเรียนรู้

1.2) วิเคราะห์หลักสูตรเพื่อเชื่อมโยงกับผลการวิเคราะห์ข้อมูล โดยเฉพาะการกำหนดเรื่องหรือเนื้อหาสาระในการเรียนรู้ ตลอดจนวัตถุประสงค์สำคัญ ที่จะนำไปสู่การพัฒนาผู้เรียนสู่ความเป็นสากล

1.3) เตรียมแหล่งเรียนรู้ เตรียมห้องเรียน

1.4) วางแผนการสอน ควรเขียนให้ครอบคลุมองค์ประกอบ ได้แก่

1.4.1) กำหนดเรื่อง

1.4.2) กำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจน

1.4.3) กำหนดเนื้อหา ครูควรมีรายละเอียดพอที่จะเติมเต็มผู้เรียนได้ ตลอดจนมีความรู้ในเนื้อหาของศาสตร์นั้น ๆ

1.4.4) กำหนดกิจกรรม เน้นกิจกรรมที่ผู้เรียนได้คิดและลงมือปฏิบัติ ได้ศึกษาข้อมูลจากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย นำข้อมูลหรือความรู้นั้นมาสังเคราะห์เป็นความรู้หรือเป็น

ข้อสรุปของตนเอง ผลงานที่เกิดจากการเรียนรู้ของผู้เรียนอาจมีความหลากหลายตามความสามารถ ถึงแม้จะเรียนรู้จากแผนการเรียนรู้เดียวกัน

1.4.5) กำหนดวิธีการประเมินที่สอดคล้องกับจุดประสงค์

1.4.6) กำหนดสื่อ วัสดุอุปกรณ์ และเครื่องมือประเมิน

2) การสอน ครูควรคำนึงถึงองค์ประกอบต่าง ๆ ดังนี้

2.1) สร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้

2.2) กระตุ้นให้ผู้เรียนร่วมกิจกรรม

2.3) จัดกิจกรรมหรือดูแลให้กิจกรรมดำเนินไปตามแผน และต้องคอยสังเกตบันทึกพฤติกรรมที่ปรากฏของผู้เรียนแต่ละคน หรือแต่ละกลุ่มเพื่อสามารถปรับเปลี่ยนกิจกรรมให้มีความเหมาะสม ให้การเสริมแรง หรือให้ข้อมูลย้อนกลับ

2.4) ให้ข้อสังเกต

2.5) การประเมินผลการเรียน

2.6) เป็นการเก็บรวบรวมผลงานและประเมินผลงานของผู้เรียน

2.7) ประเมินผลการเรียนรู้ตามที่กำหนดไว้

สรุปได้ว่า บทบาทหน้าที่ครูเป็นผู้จัดการเรียนรู้มีดังนี้

1) การเตรียมการจัดการเรียนรู้ ครูควรมีบทบาท วิเคราะห์หลักสูตร ปรับเนื้อหาให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนหรือสอดคล้องกับท้องถิ่น หรือบูรณาการเนื้อหาสาระระหว่างกลุ่มประสบการณ์ หรือรายวิชา เตรียมแหล่งเรียนรู้ เอกสาร สื่อประกอบการเรียนรู้ มีข้อมูลผู้เรียนที่จะนำไปเป็นพื้นฐานในการจัดการเรียนรู้

2) การจัดการเรียนรู้ควรให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เลือกเรื่องที่จะเรียน วางแผนการเรียนรู้ด้วยตนเอง เรียนโดยการแลกเปลี่ยนความรู้ เรียนด้วยกระบวนการกลุ่ม เรียนจากห้องสมุด เรียนจากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย ทั้งในและนอกโรงเรียน เรียนโดยบูรณาการสาระทักษะ และคุณธรรม

3) ผลการจัดการเรียนรู้ของผู้เรียน สิ่งที่ผู้เรียนได้รับคือ มีผลงานการเรียนรู้ที่หลากหลาย แม้เรียนจากแผนการเรียนรู้เดียวกัน มีผลงานเชิงสร้างสรรค์ มีผลงานที่ภาคภูมิใจ สรุปความรู้ได้ด้วยตนเอง มีความสัมพันธ์ที่ดีกับกลุ่ม ตัดสินใจ ลงความเห็น เลือกปฏิบัติได้อย่างเหมาะสมกับเรื่องและสถานการณ์ มีความมั่นใจและกล้าแสดงออก

4) การประเมินผล ครูจะต้องคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้สอดคล้องกับจุดประสงค์ ประเมินตามสภาพจริง วิธีการและเครื่องมือสอดคล้องกัน ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการประเมิน นำผลการประเมินไปพัฒนาผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง

2. บทบาทหน้าที่ครูเป็นผู้ออกแบบการเรียนรู้

ยรรยง สินธุ์งาม (2551 : 1) ครูสามารถสร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในทุกสถานการณ์ โดยการนำปัญหาหรือความจำเป็นในการพัฒนาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในการเรียน และการจัดกิจกรรม อื่น ๆ ในโรงเรียนมากำหนดเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาของผู้เรียนที่ถาวร เป็นแนวทางในการแก้ปัญหาของครูอีกแบบหนึ่งที่จะนำเอาวิกฤติต่าง ๆ มาเป็นโอกาสในการพัฒนา ครูจำเป็นต้องมองมุมต่าง ๆ ของปัญหา แล้วผันมุมของปัญหาไปในทางการพัฒนากำหนดเป็นกิจกรรมในการพัฒนาของผู้เรียน

การออกแบบการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานเป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากแนวคิดตามทฤษฎีการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์นิยม (constructivism) โดยให้ผู้เรียนสร้างความรู้ใหม่จากการใช้ปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในโลก เป็นบริบทของการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดทักษะในการคิดวิเคราะห์และคิดแก้ปัญหา รวมทั้งได้ความรู้ตามศาสตร์ในสาขาวิชาที่ตนศึกษาไปพร้อมกันด้วย การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานจึงเป็นผลมาจากกระบวนการทำงานที่ต้องอาศัยความเข้าใจและการแก้ไขปัญหาเป็นหลัก ลักษณะทั่วไปของการเรียนรู้แบบการใช้ปัญหาเป็นฐาน มีลักษณะการออกแบบการเรียนรู้คือ

1) จัดการเรียนรู้โดยให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้อย่างแท้จริง

2) จัดกลุ่มผู้เรียนให้มีขนาดเล็ก ประมาณ 3-5 คน

3) ครูทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวก หรือผู้ให้คำแนะนำ

4)ใช้ปัญหาเป็นตัวกระตุ้นและเร้าให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

5) ลักษณะของปัญหาที่นำมาใช้ ต้องมีลักษณะคลุมเครือ ไม่ชัดเจน มีวิธีแก้ไขปัญหาได้อย่างหลากหลาย

กรองได อุณหสูต (2553 : 1) กล่าวว่า การออกแบบการเรียนรู้ เป็นการออกแบบที่มีเป้าหมายความเข้าใจในการเรียนรู้ ครูผู้ออกแบบหรือผู้สอนจึงต้องคิดอย่างนักประเมินผล ตระหนักถึงหลักฐานของความเข้าใจทั้ง 6 ด้าน โดยผู้เรียนสามารถอธิบาย แปลความ ในการนำไปประยุกต์ใช้ การออกแบบการเรียนรู้จึงเป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความสามารถ และการนำเสนอมุมมองได้อย่างหลากหลายโดยสามารถพิจารณาได้ถึง 6 ด้าน ดังนี้

1) ความสามารถในการอธิบาย ผู้เรียนสามารถอธิบายด้วยหลักการที่เป็นเหตุและผล อย่างเป็นระบบการ ประเมินผลโดยใช้วิธีการพูดคุยเพื่อประเมินเหตุผลจากการอธิบายของผู้เรียน การมอบหมายงานที่ใช้ทักษะการเขียน การเรียงความ หรือย่อความ การสอบถามถึงประเด็นที่ผู้เรียนมักสับสนหรือหลงประเด็น การให้ผู้เรียนสรุปประเด็นการเรียนรู้ และการสังเกตลักษณะคำถามที่ผู้เรียนสอบถาม

2) ความสามารถในการแปลความ ผู้เรียนสามารถแปลความได้ชัดเจน และตรงประเด็น ประเมินผล โดยใช้วิธีการให้ผู้เรียนเขียนสะท้อนเรื่องราว แนวคิด หรือทฤษฎี เพื่อประเมินเกี่ยวกับการลำดับ ไล่เลียง และความชัดเจนของสาระเนื้อหา

3) ความสามารถในการประยุกต์ใช้ ผู้เรียนสามารถนำไปปฏิบัติใช้ได้อย่างถูกต้องและครอบคลุมประเมินผลโดยใช้วิธีการให้ผู้เรียนนำความรู้ไปใช้ในสถานการณ์ที่กำหนดวัตถุประสงค์เฉพาะ การให้ผู้เรียนประเมินหรือเขียนข้อมูลป้อนกลับจากการนำความรู้ไปใช้

4) ความสามารถในการมองมุมที่หลากหลาย ผู้เรียนสามารถเสนอมุมมองใหม่ที่ทันสมัยและน่าเชื่อถือประเมินผลโดยใช้วิธีการวิเคราะห์วิจารณ์ โดยให้ผู้เรียนเปรียบเทียบข้อดี ข้อเสีย แนวทางในการคิด การมองจากสถานการณ์ตัวอย่าง

5) ความสามารถในการเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น ผู้เรียนมีความพร้อมในการรับฟังและสนองตอบประเมินผล โดยใช้วิธีการให้ผู้เรียนประเมินความสามารถในการสมมติ การเข้าไปนั่งในใจผู้อื่น

6) ความสามารถในการเข้าใจตนเอง ผู้เรียนมีความใส่ใจ พร้อมปรับตัวรับการเรียนรู้ใหม่ ประเมินผลโดยใช้วิธีการให้ผู้เรียนประเมินเปรียบเทียบผลงานของตัวเองแต่ละช่วงเวลา มีความรู้และเข้าใจมากขึ้นเพียงไร

3. บทบาทหน้าที่ครูเป็นผู้อำนวยความสะดวก

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี (2556 : 1) ให้คำจำกัดความ Facilitator คือ ผู้อำนวยความสะดวก หรือผู้สนับสนุน การเรียนรู้ ทำหน้าที่คอยจัดเตรียมอุปกรณ์และเครื่องมือต่าง ๆ เพื่อให้การจัดกิจกรรมนั้น ๆ ดำเนินไปได้ Facilitator ทำหน้าที่เป็นผู้เกื้อหนุนการเรียนรู้ของผู้เรียน คอยส่งเสริมและชี้แนะให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง

ครูที่มีบทบาทในฐานะผู้จัดการ ต้องกำหนดเป้าหมายในการจัดการว่า “ให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพของตนเอง” ดังนั้น ครูจะต้องมีข้อมูลของผู้เรียนแต่ละคนรอบด้านเพื่อนำมาวิเคราะห์ และจัดการอย่างเหมาะสมเป็นงานหลักที่สำคัญ (สำนักงานบริหารโครงการมหาวิทยาลัยไซเบอร์ไทย, 2557 : 1) ดังนี้

1) วางแผนการจัดการเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วย

1.1) การวางแผนอำนวยความสะดวก เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลของผู้เรียน ซึ่งจำเป็นต้องมีข้อมูลผู้เรียนรอบด้าน เพื่อนำมาวิเคราะห์และจัดการได้อย่างเหมาะสม เช่น จัดการด้านแหล่งเรียนรู้ จัดกิจกรรมสนับสนุน การให้การสงเคราะห์ เป็นต้น หรือการสร้างความสัมพันธ์กับหน่วยงานอื่น ชุมชน บุคคลอื่น เพื่อเอื้อต่อการจัดการเรียนรู้

1.2) การวางแผนการเรียนรู้ รวมถึงการบริหารชั้นเรียนให้สอดคล้องกับรูปแบบ

หรือวิธีการจัดการเรียนรู้แต่ละครั้ง

1.3) การวางแผนการจัดการเรียนรู้ในแต่ละครั้ง มีขั้นตอนสำคัญคือ กำหนดจุดประสงค์ ประเมินพฤติกรรมหรือความสามารถของผู้เรียน กำหนดวิธีการสอน และประเมินผล

2) กำหนดบทบาทของตนเอง โดยเฉพาะการเป็นตัวกลางที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้ เช่น การสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกกับผู้เรียน การเป็นแบบอย่างที่ดี การสร้างสภาพแวดล้อมที่เกื้อกูลต่อการเรียนรู้ และการประพฤติปฏิบัติของผู้เรียน การสร้างระบบและการสื่อสารกับผู้เรียนให้ชัดเจน การสร้างระบบควบคุม กำกับ ดูแล ด้วยความเป็นธรรมและเป็นประชาธิปไตย

สรุป บทบาทหน้าที่ของครูในศตวรรษที่ 21 นอกจากบทบาทหน้าที่หลักในการเป็นผู้จัดการความรู้ ผู้ออกแบบการเรียนรู้ และผู้เอื้ออำนวยความสะดวกแก่ผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 แล้ว ครูยังมีบทบาทเป็นผู้แนะแนวทาง โดยครูต้องเป็นผู้ที่ทำหน้าที่ในการให้ความรู้เพิ่มเติมในเนื้อหาที่สำคัญและจำเป็น ซึ่งในบทบาทนี้ครูจะต้องค้นคว้าแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่องตลอดจนทำการศึกษาวิจัยเพื่อหาองค์ความรู้ใหม่ ๆ เพื่อการถ่ายทอดสู่ผู้เรียนได้ รวมถึงบทบาทหน้าที่ครูเป็นผู้ร่วมเรียนรู้ ร่วมศึกษาโดยครูต้องเป็นผู้ที่ทำหน้าที่เป็นผู้สังเกตการณ์การจัดการเรียนรู้ของผู้ดำเนินการ สังเกตการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียน สังเกตคุณสมบัติ ทัศนคติ ความรู้ความสามารถ ทักษะของ ผู้จัดการเรียนรู้ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์แก่การจัดการความรู้ของผู้เรียนด้วย

สรุปท้ายบท

บทบาทของครู หมายถึง ภาระและหน้าที่ตามสถานภาพของครู ที่ต้องรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อศิษย์ ต่อสถาบันวิชาชีพ ต่อสังคมทุกระดับ ครูไทยในอดีตมีบทบาทเป็นผู้บอกเล่าสิ่งที่เป็นความรู้ต่อศิษย์ แต่ครูปัจจุบันเน้นผู้เรียนสำคัญที่สุด บทบาทของครูมีความสำคัญต่อการศึกษา สังคมชุมชน เศรษฐกิจ การเมืองและการปกครอง หน้าที่ของครูตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครูในปัจจุบัน คือ จัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนอย่างหลากหลาย อธิบายให้ผู้เรียนเข้าใจอย่างชัดแจ้ง เอาใจใส่ดูแลตนเองและครอบครัวอย่างดี จัดเตรียมวางแผนการสอน มีทักษะการประเมินผู้เรียน ให้ความร่วมมือกับชุมชน ทำนุบำรุงศาสนา วัฒนธรรม ปฏิบัติตนตามกฎหมาย และรักษามาตรฐานของวิชาชีพครู ภาระงานของครู ประกอบด้วยงาน 4 ฝ่ายสำคัญได้แก่ ด้านการบริหารงานวิชาการ ด้านการบริหารงานงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารทั่วไป ครูในศตวรรษที่ 21 ควรมีบทบาท หน้าที่ และภาระงานหลัก คือ บทบาทหน้าที่เป็นผู้จัดการเรียนรู้ ผู้ออกแบบการเรียนรู้ และผู้อำนวยความสะดวกแก่ผู้เรียนในอนาคต

คำถามทบทวน

1. บทบาทของครูต่อนักเรียนเป็นอย่างไร
2. ครูไทยในอดีตมีบทบาทและหน้าที่แตกต่างจากปัจจุบันอย่างไร
3. ครูมีบทบาทหน้าที่ในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนอย่างไร
4. บทบาทของครูที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้เป็นอย่างไร
5. บทบาทหน้าที่ของครูในการจัดการความรู้มีความสำคัญอย่างไรต่อครูในปัจจุบัน
6. ครูมีบทบาทอย่างไรในการออกแบบการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน
7. ครูในศตวรรษที่ 21 มีบทบาทในการจัดการความรู้อย่างไร ยกตัวอย่างประกอบ
8. ภาระงานครูตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพเป็นอย่างไร
9. ภาระงาน หน้าที่ของครูไทยปัจจุบันเป็นอย่างไร
10. ครูในศตวรรษที่ 21 มีบทบาทในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมอย่างไร

เอกสารอ้างอิง

กรองได อุณหสูต. (2553). **การออกแบบการเรียนรู้** [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http:///www.ns.mahidol.ac.th /english/KM/design_learn.htm. [3 กันยายน 2557]

จักรพรรดิ วะทา. (2550). การจัดการความรู้ของครู. **วารสารวิทยาจารย์** 106(4), 18-21.

ชิรวัฒน์ นิจเนตร. (2542). บนเส้นทางการพัฒนาวิชาชีพครู ผลกระทบจากเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง. **บทความเส้นทางการศึกษาเพื่อการพัฒนา.** กรุงเทพฯ: สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ.

โณทัย อุดมบุญญานุภาพ. (2554). **ครูในศตวรรษที่ 21**. gotoknow.org. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://www.aircadetwing.com/index.php?lay=show&ac=article&ld=538685172&Ntype=3. [3 กันยายน 2557]

ธเนศ เจริญทรัพย์. (2557). **การจัดการเรียนรู้โดยครูมืออาชีพ.** โรงเรียนราชนันทาจารย์ สามเสน วิทยาลัย ๒ [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://www.stou.ac.th/study/sumrit/6-57(500)/page6-5-57(500).html. [3 เมษายน 2557].

ธีรศักดิ์ อัครบวร (2543). **ความเป็นครู.** พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ ก.พลพิมพ์จำกัด(1996).

แผนภูมิกระบวนการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน. (2554). [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://pbl.igetweb.com/?mo=3&art=544019. [3 กันยายน 2557]

พระมหาสุพัฒน์ กลฺยาณธมฺโม. (2545) **. พระพุทธเจ้า : บทบาทและหน้าที่ในฐานะพระบรมครู 2545 .** พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี. (2556). **วิถีกระบวนกร (Facilitator)**. คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรมและเทคโนโลยี. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://www.faci.fiet-kmutt.com/%E0%B8%A7%E0%B8%B4%E0%B8%96%E0%B8%B5%E0%B8%81%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B8%9A%E0%B8%A7%E0%B8%99%E0%B8%81%E0%B8%A3-facilitator/. [3 กันยายน 2557]

มหาวิทยาลัยรามคำแหง. (2557). **บทบาทหน้าที่และภาระงานครู e-learning** [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://www.kruinter.com/file/28020140822205011-%5Bkruinter.com%5D.pdf. [3 กันยายน 2557]

มหาวิทยาลัยรามคำแหง. (2557). **บทบาทครูตาม TEACHERS MODEL e-learning** [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://www.kruinter.com/file/28020140822205011-%5Bkruinter. com%5D. pdf. [3 กันยายน 2557]

ยรรยง สินธุ์งาม. (2555). **Problem-based learning** [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://pbl.igetweb. com/?mo=3&art=544019. [3 กันยายน 2557]

ยนต์ ชุ่มจิต. (2550). **ความเป็นครู.** พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ. โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์.

ราชกิจจานุเบกษา. (2550) . **กฎกระทรวงซึ่งกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา พ.ศ. 2550**. เล่มที่ 124. ตอนที่ 24 ก 16 พ.ค. 2550.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). **พจนานุกรมฉบับ ราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔** [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http//rirs3.royin.go.th/new-search/word-search-all-x.asp. [3 กันยายน 2557]

ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔** [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http//rirs3.royin.go.th/word-24/word-24a0.asp.[3 กันยายน 2557]

ราชบัณฑิตสถาน. (2556). **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔** [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http//rirs3.royin.go.th/new-searchword-search-all-x.asp.[3 กันยายน 2557]

วิจารณ์ พานิช. (2554). **เอกสารบรรยายในกำหนดการประชุมสภาวิชาการครั้งที่ 6 สมาคมเครือข่ายพัฒนาวิชาชีพอาจารย์และองค์กรระดับอุดมศึกษาแห่งประเทศไทย (ควอท.) ประจำปี 2554 "เรื่องการศึกษาที่มีคุณภาพสำหรับศตวรรษที่ 21"**. วันที่ 29 กรกฎาคม 2554.

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. (2557). **บทบาทในฐานะผู้จัดการเรียนรู้** [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://lms.thaicyberu.go.th/officialtcu/main/advcourse/presentstu/course/ww521/joemsiit/joemsiit-web1/ChildCent/Child_Center5_2.htm. [3 เมษายน 2557]

สำนักงานบริหารโครงการมหาวิทยาลัยไซเบอร์ไทย. (2557). **บทบาทในฐานะผู้จัดการเรียนรู้และผู้อำนวยความสะดวก**. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://lms.thaicyberu.go.th/officialtcu/main/advcourse/presentstu/course/ww521/joemsiit/joemsiit-web1/ChildCent/Child_Cente r5_2.htm. [3 กันยายน 2557]

สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. (2547). **พระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2546.** กระทรวงศึกษาธิการ. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา.

สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน. (2557). **พระราชดำรัสที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา.** พระบรมราโชบายที่พระราชทานแก่ท่านผู้หญิงทัศนีย์ บุณยคุปต์ อาจารย์ใหญ่โรงเรียนจิตรลดา ณ

พระที่นั่งอัมพรสถาน พระราชวังดุสิตเมื่อเดือน มกราคม พ.ศ. 2498 [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://dnfe5.nfe.go.th/reign/ Owat/0956.htm. [3 กันยายน 2557]

สำราญ ศรีคำมูล. (2557). **แนวคิด หลักการ ทฤษฎีทางคุณธรรมจริยธรรม.** [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://www.baanjomyut.com/library_3/extension-2/ethics/03_7.html**.** [3 เมษายน 2557]

อุบล เลี้ยววาริณ, (2554). **รายงานการวิจัยเรื่อง คุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 ตามความคาดหวังของนักศึกษา.** กรุงเทพฯ : คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

Good, Carter V. (2011). **Teacher.** [Online]. Available from : http//onlinelibrary.wiley.com/ doi/10.1002doi/ sce.3730300256/abstract. [20 March 2014]

Havinghurst, Robert J. (1960). **American higher education in the 1960's**. Columbus: Ohio State University Press.

Ingrid Veira. (2010). **Roles of Teachers in the 21st Century**. Great teacher. Volume 10. Issue 3. [Online]. Available from : http://www.pearsonclassroomlink.com.articles/0910/0910_ 0520.htm. [24 September 2010]

Levine, Daniel U. (1971). **Models for integrated education: alternative programs of integrated education in metropolitan areas** .Worthington, Ohio: Charles A. Jones.

Ujlakyné Szücs Éva. (2009). The role of teacher in the 21st century**.** [Online]. Available from : http:// www.sens-public.org/spip.php?article667. [24 September 2010]

บทที่ 3
สมรรถภาพของครู

กระแสการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการศึกษาภายใต้ยุทธศาสตร์ของการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่ 2 (พ.ศ. 2552 – 2561) การศึกษากับการพัฒนาสังคมได้กลายเป็นประเด็นหลักสำคัญ ที่สังคมให้ความสำคัญในด้านกระบวนทัศน์ของความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในมิติต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการพัฒนาครู ภายใต้ยุทธศาสตร์ของการปฏิรูปการศึกษาทศวรรษที่ 2 ซึ่งมุ่งเน้นในมิติของการพัฒนา 4 มิติสำคัญ ได้แก่ การปฏิรูปนักเรียนยุคใหม่ การปฏิรูปครูยุคใหม่ การปฏิรูปโรงเรียนหรือแหล่งเรียนรู้ยุคใหม่ และการปฏิรูประบบบริหารจัดการยุคใหม่ ซึ่งในทุกมิติจะมีความสอดคล้องสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ เพื่อให้บรรลุผลของการปฏิรูปครูยุคใหม่ในทศวรรษที่ 2 การกำหนดสมรรถนะเชิงวิชาชีพในระดับต่าง ๆ จึงเป็นยุทธศาสตร์และแนวทางการปฏิรูปครูยุคใหม่ ให้ครูยุคใหม่มีบทบาทในการเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เป็นวิชาชีพที่มีคุณค่า มีระบบกระบวนการผลิตและพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาที่มีคุณภาพมาตรฐานเหมาะสมกับการเป็นวิชาชีพชั้นสูง สามารถดึงดูดคนเก่ง คนดี มีใจรักในวิชาชีพครูมาเป็นครูคณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาอย่างเพียงพอตามเกณฑ์ และสามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีคุณภาพ มาตรฐาน และขณะเดียวกันสามารถพัฒนาตนเอง และแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่อง มีสภาวิชาชีพที่เข้มแข็ง บริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล เพื่อพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความมั่นคงในอาชีพ มีขวัญกำลังใจอยู่ได้อย่างยั่งยืน รับกับสถานการณ์และบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน

ความหมายและความสำคัญของสมรรถนะวิชาชีพครู

ในกระแสของการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยีและข้อมูลข่าวสารที่ไหลบ่าข้ามพรมแดนมาถึงกันอย่างรวดเร็ว ซึ่งความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นย่อมส่งผลกระทบต่อการศึกษาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีทำให้รูปแบบการเรียนรู้และวิธีแสวงหาความรู้มีการปรับเปลี่ยนไปจากระบบการศึกษาในรูปแบบดั้งเดิมที่มีครูเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้สู่นักเรียนฝ่ายเดียว ไปสู่รูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองที่ผู้เรียนสามารถแสวงหาและสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเองเพิ่มมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้เป็นสิ่งท้าทายครูยุคใหม่ในการจัดองค์ความรู้ให้บังเกิดผลต่อการพัฒนาผู้เรียน ดังนั้น ครูจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาสมรรถนะให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานหรือกิจกรรมวิชาชีพครูได้อย่างมี

ประสิทธิภาพตามความคาดหวังขององค์การทั้งระดับโรงเรียน เขตพื้นที่การศึกษา และกระทรวงศึกษาธิการ

1. ความเป็นมาและความหมายของสมรรถนะ

แนวคิดเกี่ยวกับสมรรถนะเริ่มจากการนำเสนอบทความทางวิชาการของเดวิด แมคเคิล-แลนด์ (David C. McClelland) นักจิตวิทยาแห่งมหาวิทยาลัยฮาวาร์ดเมื่อ ค.ศ. 1960 ซึ่งกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะที่ดีของบุคคล (excellent performer) ในองค์การกับระดับทักษะ ความรู้ ความสามารถ โดยกล่าวว่า การวัด IQ และการทดสอบบุคลิกภาพยังไม่เหมาะสมในการทำนายความสามารถ หรือสมรรถนะของบุคคลได้ เพราะไม่ได้สะท้อนความสามารถที่แท้จริงออกมาได้

ในค.ศ. 1970 US State Department ได้ติดต่อบริษัท McBer ซึ่งแมคเคิลแลนด์เป็นผู้บริหารอยู่ เพื่อให้หาเครื่องมือชนิดใหม่ที่สามารถทำนายผลการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ได้อย่างแม่นยำ แทนแบบทดสอบเก่า ซึ่งไม่สัมพันธ์กับผลการปฏิบัติงาน เนื่องจากคนได้คะแนนดีแต่ปฏิบัติงานไม่ประสบผลสำเร็จ จึงต้องเปลี่ยนแปลงวิธีการใหม่ แมคเคิลแลนด์ได้เขียนบทความ “Testing for competence rather than for intelligence” ในวารสาร American Psychologist เพื่อเผยแพร่แนวคิดและสร้างแบบประเมินแบบใหม่ที่เรียกว่า Behavioral Event Interview (BEI) เป็นเครื่องมือประเมินที่ค้นหาผู้ที่มีผลการปฏิบัติงานดี ซึ่งแมคเคิลแลนด์เรียกว่า สมรรถนะ (Competency)

ในค.ศ. 1982 ริชาร์ด โบยาตซิส (Richard Boyatzis) ได้เขียนหนังสือชื่อ The Competen Manager : A Model of Effective Performance และได้นิยามคำว่า competencies เป็นความสามารถในงานหรือเป็นคุณลักษณะที่อยู่ภายในบุคคลที่นำไปสู่การปฏิบัติงานให้เกิดประสิทธิภาพ

ค.ศ. 1994 แกรีแฮเมล และซี เค.พราฮาลาด (Gary Hamel และ C.K.Prahalad) ได้เขียนหนังสือชื่อ Competing for The Future ซึ่งได้นำเสนอแนวคิดที่สำคัญคือ Core Competencies เป็นความสามารถหลักของธุรกิจ ซึ่งถือว่าในการประกอบธุรกิจนั้นจะต้องมีเนื้อหาสาระหลัก เช่น พื้นฐานความรู้ ทักษะ และความสามารถในการทำงานอะไรได้บ้าง และอยู่ในระดับใด จึงทำงานได้มีประสิทธิภาพสูงสุดตรงตามความต้องการขององค์การ

ในปัจจุบันองค์การของเอกชนชั้นนำได้นำแนวคิดสมรรถนะไปใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารงานมากขึ้น และยอมรับว่าเป็นเครื่องมือสมัยใหม่ที่องค์การต้องได้รับความพึงพอใจอยู่ในระดับต้น ๆ มีการสำรวจพบว่ามี 708 บริษัททั่วโลก นำ Core Competency เป็น 1 ใน 25 เครื่องมือ

ที่ได้รับความนิยมเป็นอันดับ 3 รองจาก Coporate Code of Ethics และ Strategic Planning (พสุ เดชะรินทร์ 2546 : 13) แสดงว่า Core competency จะมีบทบาทสำคัญที่จะเข้าไปช่วยให้งานบริหารประสบความสำเร็จ จึงมีผู้สนใจศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการนำหลักการของสมรรถนะมาปรับให้เพิ่มมากขึ้น

หน่วยงานของรัฐและเอกชนของไทยหลายหน่วยงานได้ให้ความสนใจนำมาใช้ เช่น บริษัทปูนซิเมนต์ไทย ปตท. และสำนักงานข้าราชการพลเรือน เป็นต้น

ราชบัณฑิตยสถาน (2556 : 1) ให้ความหมายของ สมรรถ สมรรถนะ และสมรรถภาพ ดังนี้

สมรรถ หมายถึง สามารถ ผู้สามารถ ความสามารถ

สมรรถนะ หมายถึง ความสามารถ แต่ใช้กับเครื่องยนต์ เช่น รถยนต์แบบนี้มีสมรรถนะดีเยี่ยมเหมาะกับการเดินทางไกล

สำหรับความหมายของสมรรถนะมีการให้ความหมายไว้หลายนัย ดังจะยกตัวอย่างการให้ความหมายของนักวิชาการต่างๆ ดังนี้

เดวิด แมคคินแลนด์ (1975 : 1) ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า “สมรรถนะ หมายถึง คุณลักษณะที่ซ่อนอยู่ภายในตัวบุคคล ซึ่งคุณลักษณะเหล่านี้จะเป็นตัวผลักดันให้บุคคลสามารถสร้างผลการ ปฏิบัติงานในงานที่ตนรับผิดชอบให้สูงกว่า หรือเหนือกว่าเกณฑ์/เป้าหมายที่กำหนดไว้

ณรงค์วิทย์ แสนทอง (2547 : 1) กล่าวว่า “สมรรถนะ หมายถึง ความรู้ ความสามารถ ทักษะ และแรงจูงใจที่มีความสัมพันธ์และส่งผลกระทบต่อความสำเร็จของเป้าหมายของงานในตำแหน่งนั้น ๆ สมรรถนะแต่ละตัวจะมีความสำคัญต่องานแต่ละงานแตกต่างกันไป

อานนท์ ศักดิ์วรวิชญ์ (2547 : 61) ได้สรุปคำนิยามของสมรรถนะไว้ว่า สมรรถนะ คือ คุณลักษณะของบุคคล ซึ่งได้แก่ ความรู้ ทักษะ ความสามารถ และคุณสมบัติต่าง ๆ อันได้แก่ ค่านิยม จริยธรรม บุคลิกภาพ คุณลักษณะทางกายภาพ และอื่น ๆ ซึ่งจำเป็นและสอดคล้องกับความเหมาะสมกับองค์การ โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องสามารถจำแนกได้ว่าผู้ที่จะประสบความสำเร็จในการทำงานได้ต้องมีคุณลักษณะเด่น ๆ อะไร หรือลักษณะสำคัญ ๆ อะไรบ้าง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ สาเหตุที่ทำงานแล้วไม่ประสบความสำเร็จ เพราะขาดคุณลักษณะบางประการคืออะไร

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน กล่าวว่า สมรรถนะ คือ คุณลักษณะเชิงพฤติกรรมที่เป็นผลมาจากความรู้ ทักษะ/ความสามารถและคุณลักษณะอื่นๆ ที่ทำ ให้บุคคลสามารถสร้างผลงานได้โดดเด่นกว่าเพื่อนร่วมงานอื่น ๆ ในองค์กร (สำนักงาน ก.พ., 2548 : 4)

กีรติ ยศยิ่งยง (2550 : 78) ได้นิยามความหมาย สมรรถนะ หมายถึง คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของบุคลากรในด้านพฤติกรรมการแสดงออก (Individual Behavior) การใช้องค์ความรู้

ทักษะในการปฏิบัติงาน (A Body of Knowledge) และการรับรู้ในบทบาทหน้าที่ที่รับผิดชอบในการปฏิบัติงาน

ธำรงศักดิ์ คงคาสวัสดิ์ (2550 : 6) ให้ความหมาย สมรรถนะ หมายถึง ทักษะสมรรถนะ ความรู้ ความสามารถ ความชำนาญ แรงจูงใจหรือคุณลักษณะที่เหมาะสมของบุคคลที่สามารถปฏิบัติงานให้ประสบผลสาเร็จ

กฤษมันต์ วัฒนาณรงค์ (2553 : 1) กล่าวว่า สมรรถนะ แปลมาจากคำว่า Competence หรือ Competency หมายถึง ความสามารถในการทำบางสิ่งได้เป็นอย่างดี (The Ability to Do Something Well: จาก Longman Dictionary)

จากการศึกษาความหมายของสมรรถนะตามความคิดเห็นต่าง ๆ ทัศนะของผู้เขียนสรุปว่า สมรรถนะ หมายถึง บุคลิกลักษณะที่ทำให้ปัจเจกบุคคลสามารถสร้างผลการปฏิบัติงานที่ดีตามเกณฑ์ที่กำหนด และสามารถปฏิบัติงานในความรับผิดชอบได้มีประสิทธิภาพมากกว่าผู้อื่น

2. ความสำคัญของสมรรถนะ

การพัฒนาทรัพยากรบุคคลเป็นปัจจัยหนึ่งที่องค์กรต่าง ๆ กำลังให้ความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะทรัพยากรบุคคลเปรียบเสมือนสินทรัพย์ที่ทรงคุณค่ามากที่สุดขององค์กร เป็นกลยุทธ์หนึ่งที่สามารถสร้างความได้เปรียบเชิงการแข่งขันขององค์กร ด้วยเหตุผลดังกล่าว องค์กรต่าง ๆ จึงพยายามที่จะแสวงหากลยุทธ์หรือเครื่องมือต่าง ๆ มาใช้ในการบริหารทรัพยากรบุคคล เช่น การบริหารจัดการผู้มีความสามารถสูง การบริหารจัดการทรัพยากรบุคคลโดย ใช้ทักษะเป็นพื้นฐาน การบริหารผลการปฏิบัติงาน และการบริหารทรัพยากรบุคคลโดยใช้สมรรถนะเป็นพื้นฐาน

แมคเคิลแลนด์ (David C. McClelland : 1973) อธิบายไว้ว่า “สมรรถนะเป็นคุณลักษณะของบุคคลเกี่ยวกับผลการปฏิบัติงาน ซึ่งเป็นคุณลักษณะเชิงพฤติกรรมที่ทำให้บุคลากรในองค์กรปฏิบัติงานได้ผลงานที่โดดเด่นกว่าคนอื่น ๆ ในสถานการณ์ที่หลากหลาย ซึ่งเกิดจากแรงผลักดันเบื้องลึก (Motives) อุปนิสัย (Traits) ภาพลักษณ์ภายใน (Self-image) และบทบาทที่แสดงออกต่อสังคม (Social role) ที่แตกต่างกันทำให้แสดงพฤติกรรมการทำงานที่ต่างกัน โดยสมรรถนะมี องค์ประกอบ 5 ส่วน ดังนี้

1) ความรู้ (Knowledge) คือ ความรู้เฉพาะในเรื่องที่ต้องรู้ เป็นความรู้ที่เป็นสาระสำคัญ เช่น ความรู้ด้านเครื่องยนต์

2) ทักษะ (Skill) คือ สิ่งที่ต้องการให้ทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น ทักษะทางคอมพิวเตอร์ ทักษะทางการถ่ายทอดความรู้ เป็นต้น ทักษะที่เกิดได้นั้นมาจากพื้นฐานทางความรู้และสามารถปฏิบัติได้อย่างคล่องแคล่วว่องไว

3) ความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง (Self-Concept) คือ เจตคติ ค่านิยม และความคิดเห็นเกี่ยวกับภาพลักษณ์ของตน หรือสิ่งที่บุคคลเชื่อว่าตนเองเป็น เช่น ความมั่นใจในตนเอง

4) บุคลิกลักษณะประจำตัวของบุคคล (Traits) เป็นสิ่งที่อธิบายถึงบุคคลนั้น เช่น คนที่น่าเชื่อถือ ไว้วางใจได้ หรือมีลักษณะเป็นผู้นำ

5) แรงจูงใจ/เจตคติ (Motives/Attitude) เป็นแรงจูงใจหรือแรงขับภายใน ซึ่งทำให้บุคคลแสดงพฤติกรรมที่มุ่งไปสู่เป้าหมาย หรือมุ่งสู่ความสำเร็จ เป็นต้น

ประเทศไทยได้มีการนำแนวคิดสมรรถนะมาใช้ในองค์การที่เป็นเครือข่ายบริษัทข้ามชาติชั้นนำที่มีหน่วยงานหรือสำนักงานตั้งอยู่ในประเทศไทย ก่อนที่จะแพร่หลายเข้าสู่บริษัทชั้นนำของประเทศ เช่น บริษัทเครือปูนซิเมนต์ไทย บริษัทชินคอร์เปอร์เรชั่น บริษัทไทยธนาคาร การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย ที่นำแนวคิดสมรรถนะมาใช้ในองค์การ และด้วยเหตุผลที่ภาคเอกชนได้นำแนวความคิดสมรรถนะไปใช้และเกิดผลสำเร็จอย่างเห็นได้ชัดเจน ได้ก่อให้เกิดความตื่นตัวในวงการราชการ จึงได้มีการนำแนวคิดสมรรถนะไปทดลองใช้ในหน่วยราชการ สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (สำนักงาน ก.พ.) ได้จ้างบริษัทเฮย์ กรุ๊ป (Hay Group) ซึ่งเป็นที่ปรึกษามาเป็นที่ปรึกษาในการนำแนวคิดสมรรถนะมาทดลองใช้ในการพัฒนาข้าราชการพลเรือน โดยในระยะแรกได้ทดลองนำมาใช้ในระบบการสรรหาผู้บริหารระดับสูงใน พ.ศ. 2547 ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาสมรรถนะการบริหารทรัพยากรบุคคลแนวใหม่ภาครัฐ ของสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน โดยส่งเสริมสนับสนุนให้ส่วนราชการบริหารทรัพยากรบุคคลตามกรอบมาตรฐานความสำเร็จด้านการบริหารทรัพยากรบุคคล (Standard for Success) เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อความสำเร็จของส่วนราชการ (ดนัย เทียนพุฒ, 2541)

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (2547 : 1) กล่าวว่า สมรรถนะหรือ Competency มีความสำคัญต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรและองค์กร สมรรถนะมีประโยชน์ต่อตัวผู้ปฏิบัติงาน ต่อตัวองค์กรหรือหน่วยงานและต่อการบริหารงานบุคคลโดยรวม ดังนี้

1) ช่วยให้การคัดสรรบุคคลที่มีลักษณะดีทั้งความรู้ ทักษะและความสามารถ ตลอดจนพฤติกรรมที่เหมาะสมกับงาน เพื่อปฏิบัติงานให้สำเร็จตามความต้องการขององค์กรอย่างแท้จริง

2) ช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานทราบถึงระดับความสามารถของตัวเองว่าอยู่ในระดับใดและจะต้องพัฒนาในเรื่องใด ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองมากขึ้น

3) ใช้ประโยชน์ในการพัฒนา ฝึกอบรมแก่พนักงานในองค์กร

4) ช่วยสนับสนุนให้ตัวชี้วัดหลักของผลงาน(KPIs) บรรลุเป้าหมายเพราะ Competency จะเป็นตัวบ่งบอกได้ว่าถ้าต้องการให้บรรลุเป้าหมายตามตัวชี้วัดหลัก แล้วจะต้องใช้ Competency ตัวไหนบ้าง

5) ป้องกันไม่ให้ผลงานเกิดจากโชคชะตาเพียงอย่างเดียว เช่น ยอดขายของพนักงานชายเพิ่มสูงกว่าเป้าที่กำหนดทั้ง ๆ ที่พนักงานขายคนนั้นไม่ค่อยตั้งใจทำงานมากนัก แต่เนื่องจากความต้องการของตลาดสูง จึงทำให้ยอดขายเพิ่มขึ้นเองโดยไม่ต้องลงแรงอะไรมาก แต่ถ้ามีการวัดสมรรถนะแล้ว จะทำให้สามารถตรวจสอบได้ว่าพนักงานคนนั้นประสบความสำเร็จเพราะโชคช่วยหรือด้วยความสามารถของเขาเอง

6) ช่วยให้เกิดการหล่อหลอมไปสู่สมรรถนะขององค์กรที่ดีขึ้นเพราะถ้าทุกคนปรับสมรรถนะของตัวเองให้เข้ากับผลงานที่องค์กรต้องการอยู่ตลอดเวลาแล้ว ในระยะยาวก็จะส่งผลให้เกิดเป็นสมรรถนะเฉพาะขององค์กรนั้น ๆ เช่น เป็นองค์กรแห่งการคิดสร้างสรรค์เพราะทุกคนในองค์กรมีสมรรถนะในเรื่องการคิดสร้างสรรค์ (Creative Thinking)

เทื้อน ทองแก้ว (2545 : 1) กล่าวว่า แนวทางการนำสมรรถนะไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนามนุษย์สามารถดำเนินได้ ดังนี้

1) การประยุกต์สมรรถนะในการจัดการทรัพยากรมนุษย์

1.1) การวางแผนทรัพยากรมนุษย์ (human resource planning) จะเป็นการวางแผนทรัพยากรมนุษย์ทั้งความต้องการเกี่ยวกับตำแหน่ง ซึ่งจะต้องเกี่ยวข้องกับการกำหนด competency ในแต่ละตำแหน่ง เพื่อให้ทราบว่าในองค์กรมีคนที่เหมาะสมจะต้องมี competency ใดบ้าง เพื่อให้สอดคล้องกับการวางกลยุทธ์ขององค์กร

1.2) การตีค่างานและการบริหารค่าจ้างและเงินเดือน (job evaluation of wage and salary administration) competency สามารถนำมาใช้ในการกำหนดค่างาน (compensable factor) เช่นวิธีการ point method โดยการกำหนดปัจจัยแล้วให้คะแนนว่าแต่ละปัจจัยมีความจำเป็นต้องใช้ในตำแหน่งงานนั้น ๆ มากน้อยเพียงใด

1.3) การสรรหาและการคัดเลือก (recruitment and selection) เมื่อมีการ competency ไว้แล้ว การสรรหาพนักงานก็ต้องให้สอดคล้องกับ competency ตรงกับตำแหน่งงาน

1.4) การบรรจุตำแหน่ง ก็ควรคำนึงถึง competency ของผู้มีคุณสมบัติเหมาะสมหรือมีความสามารถตรงตามตำแหน่งที่ต้องการ

1.5) การฝึกอบรมและพัฒนา (training and development) การฝึกอบรมและพัฒนาก็ดำเนินการฝึกอบรมให้สอดคล้องกับ competency ของบุคลากรให้เต็มขีดสุดของแต่ละคน

1.6) การวางแผนสายอาชีพและการสืบทอดตำแหน่ง (career planning and succession planning) องค์กรจะต้องวางแผนเส้นทางอาชีพ (career path) ในแต่ละเส้นทางที่แต่ละคนก้าวเดินไปในแต่ละขั้นตอนนั้นต้องมี competency อะไรบ้าง องค์กรจะช่วยเหลือให้ก้าวหน้าได้อย่างไร และตนเองจะต้องพัฒนาอย่างไร ในองค์กรจะต้องมีการสร้างบุคคลขึ้นมาแทนในตำแหน่ง

บริหารเป็นการสืบทอด จะต้องมีการพัฒนาสมรรถนะอย่างไร และต้องมีการวัด competency เพื่อนำไปสู่การพัฒนาอย่างไร ซึ่งจะนำไปสู่กระบวนการฝึกอบรมต่อไป

1.7) การโยกย้าย การเลิกจ้าง การเลื่อนตำแหน่ง (rotation termination and promotion) การทราบ competency ของแต่ละคนทำให้สามารถบริหารงานบุคคลเกี่ยวกับการโยกย้าย การเลิกจ้าง และการเลื่อนตำแหน่งได้ง่ายและเหมาะสม

1.8) การจัดการผลการปฏิบัติงาน (performance management) เป็นการนำหลักการจัดการทางคุณภาพที่เรียกว่า วงจรคุณภาพ PDCA มาใช้ในการวางแผนทรัพยากรมนุษย์ ตั้งแต่การวางแผนที่ต้องคำนึงถึง competency ของแต่ละคน วางคนให้เหมาะกับงานและความสามารถ รวมทั้งการติดตามการทำงาน และการประเมินผลก็พิจารณาจาก competency เป็นสำคัญ และนำผลที่ได้ไปปรับปรุงต่อไป

2) การประยุกต์สมรรถนะในการพัฒนาหลักสูตร

แนวทางในการประยุกต์ competency ไปใช้ในการพัฒนาหลักสูตร อาจดำเนินการดังนี้

2.1) แต่งตั้งหรือกำหนดให้มีผู้รับผิดชอบการพัฒนาหลักสูตรขึ้นมาชุดหนึ่งเรียกว่า คณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรที่ใช้ competency เป็นฐาน ซึ่งทำหน้าที่ควบคุมติดตามการพัฒนา core competency และ core products

2.2) คัดเลือกผู้เชี่ยวชาญ โดยเฉพาะผู้มีส่วนได้เสีย (stakeholder) ผู้ประกอบการ และนักวิชาการ โดยเฉพาะผู้เชี่ยวชาญด้านพัฒนาหลักสูตร และผู้เชี่ยวชาญด้านกำหนด competency มาช่วยกำหนดความสามารถเกี่ยวกับหน้าที่ของงาน โดยการระดมสมองวิเคราะห์หน้าที่หลัก (functional analysis) เพื่อคัดเลือกหน้าที่หลัก วัตถุประสงค์หลักของงานตามเนื้อหาของงานนั้น ๆ

2.3) เทคนิคที่ใช้ในการวิเคราะห์ปัญหาสำคัญ อาจใช้วิธีการที่เรียกว่า critical incident technique ได้แก่ การมอบหมายให้ระบุปัญหาที่เกิดขึ้นในการปฏิบัติงาน และตอบปัญหาเป็นข้อ ๆ นำคำตอบมาสรุปรวมเป็นหน้าที่หลัก

2.4) การกำหนด core competency ซึ่งเป็นความสามารถหลักที่เป็นความรู้ ทักษะ และลักษณะต่าง ๆ รวมทั้งนวัตกรรม จนทำให้เกิดเอกลักษณ์ที่โดดเด่นขององค์กร ในการกำหนด core competency ผู้บริหารระดับสูงที่จะวางยุทธศาสตร์ และกำหนดคุณลักษณะ ทักษะ และความรู้หลัก เพื่อนำไปสู่การกำหนดคุณลักษณะของอาชีพ เพื่อการออกแบบหลักสูตรให้รองรับ competency

2.5) ออกแบบหลักสูตรเพื่อให้รองรับ competency และนำไปสู่การวิพากษ์หลักสูตร โดยผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ทรงคุณวุฒิ จากกรอบเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ

2.5.1) กำหนดแนวการสอนโดยพิจารณาจาก competency เป็นหลัก

2.5.2) นำหลักสูตรไปใช้และประเมินผล

เอนกลาภ สุทธินันท์ (2548 : 1) กล่าวถึง ความสำคัญของสมรรถนะว่า สมรรถนะมีทั้งส่วนที่เหมือนและมีทั้งส่วนที่แตกต่างจากความสามารถทั่วไป คือในส่วนที่เหมือนประกอบไปด้วยความรู้ ความเข้าใจ ทัศนคติและทักษะความชำนาญในการทำงาน แต่ในส่วนที่แตกต่างกันคือศักยภาพส่วนบุคคล อุปกรณ์ เครื่องมือที่ต้องใช้ในการปฏิบัติงาน อำนาจการตัดสินใจที่เหมาะสมที่ต้องใช้ในการฏิบัติงานนั้น ๆ ให้บรรลุผลงานตามเป้าหมาย ดังนั้น เหตุผลสำคัญที่ต้องมีการกำหนดสมรรถนะในการทำงานก็คือ

1) สมรรถนะคือคุณสมบัติที่สำคัญที่ทำให้บุคคลในแต่ละตำแหน่งงานสามารถทำงานให้บรรลุผลลัพธ์ที่องค์กรต้องการ

2) เป็นแนวทางการคัดเลือก พัฒนา โยกย้าย บุคลากร

3) เป็นแนวทางการสร้างวัฒนธรรมการทำงาน

4) ประเมินผลงานพนักงานอย่างเป็นธรรม

5) ป้องกันความสูญเสียที่จะเกิดจากการทำงาน

6) สร้างขวัญกำลังใจให้แก่ผู้ปฏิบัติงาน

ขจรศักดิ์ ศิริมัย (2557 : 1) สมรรถนะจึงมีความสำคัญต่อการปฏิบัติงานของข้าราชการและองค์การและใช้ในการบริหารงานบุคคล ดังนี้

1) สมรรถนะต่อการปฏิบัติงานของข้าราชการและองค์การ คือ

1.1) ช่วยให้การคัดสรรบุคคลที่มีลักษณะดีทั้งความรู้ทักษะและความสามารถตลอดจนพฤติกรรมที่เหมาะสมกับงานเพื่อปฏิบัติงานให้สำเร็จตามความต้องการขององค์กรอย่างแท้จริง

1.2) ช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานทราบถึงระดับความสามารถของตัวเองว่าอยู่ในระดับใดและต้องพัฒนาในเรื่องใดช่วยให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองมากขึ้น

1.3) ใช้ประโยชน์ในการพัฒนาฝึกอบรมแก่ข้าราชการ บุคลากร

1.4) ช่วยสนับสนุนให้ตัวชี้วัดหลักของผลงาน (KPIs) บรรลุเป้าหมาย เพราะ Competency จะเป็นตัวบ่งบอกได้ว่า ถ้าต้องการให้บรรลุเป้าหมายตาม KPIs แล้ว จะต้องใช้ Competency ตัวไหนบ้าง

1.5) ป้องกันไม่ให้ผลงานเกิดจากโชคชะตาเพียงอย่างเดียว เช่น ยอดขายของพนักงานขายเพิ่มขึ้นสูงกว่าเป้าที่กำหนดทั้ง ๆ ที่พนักงานขายคนนั้นไม่ค่อยตั้งใจทำงานมากนัก แต่เนื่องจากความต้องการของตลาดสูง จึงทำให้ยอดขายเพิ่มขึ้นเองโดยไม่ต้องลงแรงอะไรมาก แต่ถ้ามี

การวัด Competency แล้ว จะทำให้สามารถตรวจสอบได้ว่าพนักงานคนนั้นประสบความสำเร็จเพราะโชคช่วยหรือด้วยความสามารถของเขาเอง

1.6) ช่วยให้เกิดการหล่อหลอมไปสู่สมรรถนะขององค์กรที่ดีขึ้น เพราะถ้าทุกคนปรับ Competency ของตัวเองให้เข้ากับผลงานที่องค์กรต้องการอยู่ตลอดเวลาแล้ว ในระยะยาวก็จะส่งผลให้เกิดเป็น Competency เฉพาะขององค์กรนั้น ๆ เช่น เป็นองค์กรแห่งการคิดสร้างสรรค์ เพราะทุกคนในองค์กรมี Competency ในเรื่องการคิดสร้างสรรค์ (Creative Thinking)

2) สมรรถนะไปใช้ในการบริหารงานบุคคล คือ

2.1) การสรรหาและคัดเลือกบุคคล (Recruitment and Selection) หน่วยงานสามารถนำสมรรถนะของตำแหน่งที่ต้องการสรรหา และคัดเลือกบุคคลเข้ารับราชการไปทำเป็นแบบทดสอบหรือแบบสัมภาษณ์เพื่อคัดเลือกบุคคลที่มีคุณลักษณะที่ดีมีความรู้ทักษะ ความสามารถตลอดจนพฤติกรรมที่เหมาะสมกับตำแหน่งงาน เพื่อให้ได้คนที่มีผลการปฏิบัติงานตรงตามที่หน่วยงานต้องการอย่างแท้จริง

2.2) การประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคคล (Performance Appraisal) ผู้บริหารหน่วยงานสามารถนำผลการประเมินสมรรถนะ Competency Gap ของเจ้าหน้าที่มาใช้ให้สอดคล้องกับการประเมินผลการปฏิบัติงานซึ่งแสดงถึงการพัฒนาตนเองตามแผนพัฒนารายบุคคล

2.3) การให้รางวัลและค่าตอบแทน (Reward and Compensation) การบริหารงานภาครัฐในแนวใหม่ได้นำระบบการให้รางวัลและค่าตอบแทนมาใช้เพิ่มเติมจากการเลื่อนขั้นเงินเดือนอย่างเดียว เป็นการบริหารค่าตอบแทนที่สามารถช่วยเพิ่มแรงจูงใจให้เจ้าหน้าที่มีความกระตือรือร้นในการพัฒนาตนเองและพัฒนางานมากขึ้น การนำระบบสมรรถนะมาใช้จะช่วยให้การให้รางวัลและค่าตอบแทนแก่ผู้ที่มีสมรรถนะในการทำงานสูงจะได้รับค่าตอบแทนที่สูงกว่าบุคลากรจะเห็นความสำคัญในการพัฒนาตนเองให้สูงยิ่งขึ้นส่งผลให้สมรรถนะขององค์กรยิ่งสูงขึ้นตามไปด้วย นอกจากนั้น ยังช่วยให้การบริหารค่าตอบแทนและการให้รางวัลมีความโปร่งใสและเป็นธรรมมากยิ่งขึ้น

2.4) การวางแผนความก้าวหน้าทางอาชีพ (Career Planning and Succession Plan) ระบบสมรรถนะทำให้หน่วยงานสามารถทราบจุดแข็งและจุดอ่อนของเจ้าหน้าที่ที่มีอยู่ และทราบถึงทักษะหรือความสามารถที่จำเป็นสำหรับตำแหน่งเป้าหมายในอนาคตของเจ้าหน้าที่แต่ละคน

2.5) การประเมินผลสัมฤทธิ์ (Result -Based Management) การประเมินผลสัมฤทธิ์ (RBM) ในปัจจุบันจะยึดยุทธศาสตร์ขององค์การเป็นหลักโดยมีตัวชี้วัด (KPIs) ในระดับต่าง ๆ เป็นตัวบ่งชี้ความสำเร็จ ปัจจุบันข้าราชการต้องเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาประเทศ โดยทำหน้าที่เป็นแกนหลักในการนำนโยบายของรัฐไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และสนองตอบ

ความต้องการของประชาชน การเปลี่ยนแปลงของสังคมและเศรษฐกิจมีผลทำให้ข้าราชการต้องปฏิบัติงานแบบมืออาชีพมากขึ้น

จากการศึกษาความสำคัญของสมรรถนะจากทัศนะของบุคคลต่าง ๆ สรุปว่า ความสำคัญของสมรรถนะ มีดังนี้

1) สมรรถนะนำมาใช้ในการเลือกสรรเพื่อให้ได้คนที่มีความสามารถเหมาะสมกับองค์กรและงาน

2) สมรรถนะนำมาใช้ในการเลื่อนระดับ ปรับตำแหน่งงาน ให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น

3) สมรรถนะนำมาใช้ในการพัฒนาฝึกอบรม ความสามารถของบุคคลให้สอดคล้องกับตำแหน่งงาน

4) สมรรถนะนำมาใช้ในการเพิ่มประสิทธิภาพในการประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคคล

5) สมรรถนะนำมาใช้ในการบริหารผลงาน

6) สมรรถนะนำมาใช้ในการบริหารคนเก่ง

7) สมรรถนะนำมาใช้ในการโยกย้ายสับเปลี่ยนตำแหน่งหน้าที่การงาน

8) สมรรถนะนำมาใช้ในการพัฒนาความก้าวหน้าสายอาชีพ

3. สมรรถนะและสมรรถภาพของครู

กู๊ด (1975) ให้ความหมายของคำว่า สมรรถภาพของครูไว้ว่า ทักษะ มโนคติและเจตคติที่ครูจะต้องมีในการทำงานทุกชนิด และสามารถจะนำเอาวิธีการและความรู้พื้นฐานไปประยุกต์ใช้กับสถานการณ์ที่ตนได้ปฏิบัติอยู่ได้

สุภาพร สหเนวิน (2538 : 14) กล่าวถึง สมรรถภาพของครู หมายถึง ความสามารถหรือพฤติกรรม การปฏิบัติงานของครูในทุก ๆ ด้าน ที่มีผลต่อกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนในทางบวกและมีผลต่อการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ ส่งผลให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร

กาญจนา คุณานุรักษ์ (2540 : 1) ได้กล่าวถึงสมรรถภาพที่ดีของครูมีดังนี้

1) ความรู้ดี ครูต้องมีความรู้แตกฉานทั้งในและนอกตำรา กล่าวคือ นอกจากมีความรู้ความแม่นยำในเนื้อหาที่สอนแล้ว ก็ต้องพยายามศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมจากหลาย ๆ แหล่งให้กว้างขวางออกไปนอกเหนือจากตำรา

2) ใฝ่หาความรู้อยู่เสมอ ผู้ที่จะเป็นครูต้องกระตือรือร้น ตื่นตัวก้าวทันโลกและเหตุการณ์ปัจจุบันตลอดเวลา หมั่นหาความรู้เพิ่มเติม ใช้เวลาให้เป็นประโยชน์โดยการหาความรู้ให้แก่ตนเองแล้วนำมาปรับปรุงเข้ากับการเรียนการสอน

3) มีความสามารถและทักษะในการถ่ายทอด ครูจะต้องมีวิธีการถ่ายทอดความรู้ที่ดีและเหมาะสม รู้จักนำเทคนิคการสอนใหม่ ๆ มาใช้ในห้องเรียน และยังต้องมีความสามารถนำทฤษฎีมาประยุกต์ให้เหมาะสมกับสภาพที่แท้จริงในชีวิตประจำวันด้วย

4) มีความถนัดในวิชาที่สอน ครูควรมีความเชี่ยวชาญและความถนัดในเนื้อหาวิชาที่สอนเพื่อมิให้ผลเสียหายเกิดขึ้นแก่ผู้เรียน

5) ส่งเสริมพัฒนาการทางสติปัญญาและคุณธรรมแก่ผู้เรียน ครูควรมีหน้าที่เป็นผู้แนะแนวทางให้คำปรึกษา เพื่อให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง เพื่อส่งเสริมพัฒนาการทางสติปัญญาของผู้เรียน

จุฑารัตน์ จันทร์คำ (2543 : 8) ได้สรุปความหมายของคำว่า สมรรถภาพการสอนของครูว่า ความรู้ ความสามารถ ความเข้าใจ ทัศนคติ และความชำนาญที่บุคคลผู้เป็นครูพึงมีอย่างเพียงพอและสามารถแสดงออกมา เพื่อให้การเรียนการสอนบรรลุเป้าหมายที่วางไว้

จากความหมายของ สมรรถภาพครู และ สมรรถนะครู ในทัศนะของผู้เขียน หมายถึง ความรู้ ทักษะ ความสามารถ และคุณลักษณะของครูที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงานในวิชาชีพครูให้บรรลุผลอย่างมีประสิทธิภาพตามความต้องการขององค์การทางการศึกษา

สมรรถนะครูตามข้อบังคับคุรุสภาว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพ พ.ศ. 2556

สมรรถนะของครูได้กำหนดไว้ในประกาศคณะกรรมการคุรุสภาเรื่อง สาระความรู้ สมรรถนะและประสบการณ์วิชาชีพของผู้ประกอบวิชาชีพครู ผู้บริหารสถานศึกษาผู้บริหารการศึกษา และศึกษานิเทศก์ ตามข้อบังคับคุรุสภาว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพ พ.ศ. 2556 กำหนดสาระความรู้ สมรรถนะและประสบการณ์ของผู้ประกอบวิชาชีพครู ดังต่อไปนี้ (ราชกิจจานุเบกษา, 2556)

1. สมรรถนะของผู้ประกอบวิชาชีพครูตามมาตรฐานความรู้

คุรุสภา (2556 : 1) กล่าวถึงมาตรฐานความรู้ เป็นข้อกำหนดเกี่ยวกับความรู้ ซึ่งผู้ต้องการประกอบวิชาชีพทางการศึกษาต้องมีเพียงพอที่สามารถนำไปใช้ในการประกอบวิชาชีพได้ ประกอบด้วย 11 ด้าน ดังนี้

1) ด้านความเป็นครู

ประกอบด้วยสาระความรู้และสมรรถนะดังนี้

1.1) สาระความรู้

1.1.1) สภาพงานครู คุณลักษณะ และมาตรฐานวิชาชีพครู

1.1.2) การปลูกฝังจิตวิญญาณความเป็นครู

1.1.3) กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับครูและวิชาชีพครู

1.1.4) การจัดการความรู้เกี่ยวกับวิชาชีพครู

1.1.5) การสร้างความก้าวหน้าและพัฒนาวิชาชีพครูอย่างต่อเนื่อง

1.2) สมรรถนะ

1.2.1) รอบรู้ในเนื้อหาวิชาที่สอนและกลยุทธ์การสอน เพื่อให้ผู้เรียนคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ สร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ได้

1.2.2) แสวงหาและเลือกใช้ข้อมูลข่าวสารความรู้เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง

1.2.3) ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้เรียนที่ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพผู้เรียน

1.2.4) มีจิตวิญญาณความเป็นครู

2) ด้านปรัชญาการศึกษา

ประกอบด้วยสาระความรู้และสมรรถนะ ดังนี้

2.1) สาระความรู้

2.1.1) ปรัชญา แนวคิด และทฤษฎีทางการศึกษา ศาสนา เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม

2.1.2) แนวคิดและกลวิธีการจัดการศึกษา เพื่อเสริมสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืน

2.2) สมรรถนะ

2.2.1) ประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาสถานศึกษา

2.2.2) วิเคราะห์เกี่ยวกับการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

3) ภาษาและวัฒนธรรม

ประกอบด้วยสาระความรู้และสมรรถนะ ดังนี้

3.1) สาระความรู้

3.1.1) ภาษาและวัฒนธรรมไทยเพื่อการเป็นครู

3.1.2) ภาษาต่างประเทศเพื่อพัฒนาวิชาชีพครู

3.2) สมรรถนะ

3.2.1) สามารถใช้ทักษะการฟัง การพูด การอ่าน การเขียนภาษาไทย และภาษาต่างประเทศเพื่อการสื่อความหมายอย่างถูกต้อง

3.2.2) ใช้ภาษาและวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

4) จิตวิทยาสำหรับครู

ประกอบด้วยสาระความรู้และสมรรถนะ ดังนี้

4.1) สาระความรู้

4.1.1) จิตวิทยาพื้นฐานและจิตวิทยาพัฒนาการของมนุษย์

4.1.2) จิตวิทยาการเรียนรู้และจิตวิทยาการศึกษา

4.1.3) จิตวิทยาการแนะแนวและการให้คำปรึกษา

4.2) สมรรถนะ

4.2.1) สามารถให้คำแนะนำช่วยเหลือผู้เรียนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

4.2.2) ใช้จิตวิทยาเพื่อความเข้าใจและสนับสนุนการเรียนรู้ของผู้เรียนให้เต็มศักยภาพ

5) หลักสูตร

ประกอบด้วยสาระความรู้และสมรรถนะ ดังนี้

5.1) สาระความรู้

5.1.1) หลักการ แนวคิดในการจัดทำหลักสูตร

5.1.2) การนำหลักสูตรไปใช้

5.1.3) การพัฒนาหลักสูตร

5.2) สมรรถนะ

5.2.1) วิเคราะห์หลักสูตรและสามารถจัดทำหลักสูตรได้

5.2.2) ปฏิบัติการประเมินหลักสูตรและนำผลการประเมินไปใช้ในการพัฒนาหลักสูตร

6) การจัดการเรียนรู้และการจัดการชั้นเรียน

ประกอบด้วยสาระความรู้และสมรรถนะ ดังนี้

6.1) สาระความรู้

6.1.1) หลักการ แนวคิด แนวปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดทำแผนการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้และสิ่งแวดล้อมเพื่อการเรียนรู้

6.1.2) ทฤษฎีและรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักคิดวิเคราะห์ คิดสร้างสรรค์และแก้ปัญหาได้

6.1.3) การบูรณาการการเรียนรู้แบบเรียนรวม

6.1.4) การจัดการชั้นเรียน

6.1.5) การพัฒนาศูนย์การเรียนในสถานศึกษา

6.2) สมรรถนะ

6.2.1) สามารถจัดทำแผนการเรียนรู้และนำไปสู่การปฏิบัติให้เกิดผลจริง

6.2.2) สามารถสร้างบรรยากาศการจัดการชั้นเรียนให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

7) การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้

ประกอบด้วยสาระความรู้และสมรรถนะ ดังนี้

7.1) สาระความรู้

7.1.1) หลักการ แนวคิด แนวปฏิบัติในการวิจัย

7.1.2) การใช้และผลิตงานวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้

7.2) สมรรถนะ

7.2.1) สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน

7.2.2) สามารถทำวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนและพัฒนาผู้เรียน

8) นวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศทางการศึกษา

ประกอบด้วยสาระความรู้และสมรรถนะ ดังนี้

8.1) สาระความรู้

8.1.1) หลักการ แนวคิด การออกแบบ การประยุกต์ใช้ และการประเมินสื่อนวัตกรรมเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเรียนรู้

8.1.2) เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสื่อสาร

8.2) สมรรถนะ

8.2.1) ประยุกต์ใช้ และประเมินสื่อ นวัตกรรม เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเรียนรู้

8.2.2) สามารถใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสื่อสาร

9) การวัดและประเมินผลการเรียนรู้

ประกอบด้วยสาระความรู้และสมรรถนะ ดังนี้

9.1) สาระความรู้

9.1.1) หลักการ แนวคิด และแนวปฏิบัติในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน

9.1.2) ปฏิบัติการวัดและการประเมินผล

9.2) สมรรถนะ

9.2.1) สามารถวัดและประเมินผลได้

9.2.2) สามารถนำผลการประเมินไปใช้ในการพัฒนาผู้เรียน

10) การประกันคุณภาพการศึกษา

ประกอบด้วยสาระความรู้และสมรรถนะ ดังนี้

10.1) สาระความรู้

10.1.1) หลักการ แนวคิด แนวปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดการคุณภาพการศึกษา

10.1.2) การประกันคุณภาพการศึกษา

10.2) สมรรถนะ

10.2.1) สามารถจัดการคุณภาพการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

10.2.2) สามารถดำเนินการจัดกิจกรรมประเมินคุณภาพการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้

11) คุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณ

ประกอบด้วยสาระความรู้และสมรรถนะ ดังนี้

11.1) สาระความรู้

11.1.1) หลักธรรมาภิบาล และความซื่อสัตย์สุจริต

11.1.2) คุณธรรมและจริยธรรมของวิชาชีพครู

11.1.3) จรรยาบรรณของวิชาชีพที่คุรุสภากำหนด

11.2) สมรรถนะ

11.2.1) ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี มีจิตสำนึกสาธารณะ และเสียสละให้สังคม

11.2.2) ปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณของวิชาชีพ

2. สมรรถนะของผู้ประกอบวิชาชีพครูตามมาตรฐานประสบการณ์วิชาชีพ

ข้อบังคับคุรุสภา (2556 : 1) กล่าวว่า มาตรฐานประสบการณ์วิชาชีพ เป็นข้อกำหนดเกี่ยวกับประสบการณ์ในการจัดการเรียนรู้ หรือการจัดการศึกษา ซึ่งผู้ต้องการประกอบวิชาชีพทางการศึกษาต้องมีเพียงพอที่สามารถนำไปใช้ในการประกอบวิชาชีพได้ ประกอบด้วย 2 ด้านดังนี้

1) การฝึกปฏิบัติวิชาชีพระหว่างเรียน

ประกอบด้วยสาระการฝึกทักษะและสมรรถนะ ดังนี้

1.1) สาระการฝึกทักษะ

1.1.1) การสังเกตการจัดการเรียนรู้

1.1.2) การจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนสร้างความรู้ด้วยตนเอง

1.1.3) การทดลองสอนในสถานการณ์จำลอง และสถานการณ์จริง

1.1.4) การออกแบบทดสอบ ข้อสอบหรือเครื่องมือวัดผล

1.1.5) การตรวจข้อสอบ การให้คะแนน และการตัดสินผลการเรียน

1.1.6) การสอบภาคปฏิบัติและการให้คะแนน

1.1.7) การวิจัยแก้ปัญหาผู้เรียน

1.1.8) การพัฒนาความเป็นครูมืออาชีพ

1.2) สมรรถนะ

1.2.1) สามารถจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ เพื่อจุดประสงค์การสอนที่หลากหลาย

1.2.2) สามารถปฏิบัติการสอน ออกแบบทดสอบ วัดและประเมินผลผู้เรียน

2) การปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาในสาขาวิชาเฉพาะ

ประกอบด้วย สาระการฝึกทักษะ และสมรรถนะ ดังนี้

2.1) สาระการฝึกทักษะ

2.1.1) การปฏิบัติการสอนวิชาเอก

2.1.2) การวัดและประเมินผล และนำผลไปใช้ในการพัฒนาผู้เรียน

2.1.3) การวิจัยเพื่อพัฒนาผู้เรียน

2.1.4) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ หรือแบ่งปันความรู้ในการสัมมนาการศึกษา

2.2) สมรรถนะ

2.2.1) สามารถจัดการเรียนรู้ในสาขาวิชาเอก

2.2.2) สามารถประเมิน ปรับปรุง และศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาผู้เรียน

2.2.3) ปฏิบัติงานอื่นที่ได้รับมอบหมาย

สมรรถนะครูตามการเกณฑ์การประเมินของสำนักงานคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน

การประเมินสมรรถนะในการปฏิบัติงานของครูระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นการดำเนินการตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ ภายใต้โครงการไทยเข้มแข็ง ในเรื่องของการยกระดับคุณภาพครูทั้งระบบ: กิจกรรมจัดระบบพัฒนาครูเชิงคุณภาพเพื่อการพัฒนาครูรายบุคคล โดยการประเมินสมรรถนะในการปฏิบัติงานของครูผู้สอนนั้น ครูผู้สอนจะเป็นผู้ทำการประเมินตนเอง มีกรอบความคิดมาจากแนวคิดของ McClelland นักจิตวิทยาของมหาวิทยาลัย Harvard ที่อธิบายไว้ว่า “สมรรถนะเป็นคุณลักษณะของบุคคลเกี่ยวกับผลการปฏิบัติงาน ประกอบด้วยความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skills) ความสามารถ (Ability) และคุณลักษณะอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน (Other Characteristics) และเป็นคุณลักษณะเชิงพฤติกรรมที่ทำให้บุคลากรในองค์กรปฏิบัติงานได้ผลงานที่โดดเด่นกว่าคนอื่น ๆ ในสถานการณ์ที่หลากหลาย ซึ่งเกิดจากแรงผลักดันเบื้องลึก (Motives) อุปนิสัย (Traits) ภาพลักษณ์ภายใน (Self-image) และบทบาทที่แสดงออกต่อสังคม (Social role) ที่แตกต่างกันทำให้แสดงพฤติกรรมการทำงานที่ต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาสมรรถนะการบริหาร

ทรัพยากรบุคคลแนวใหม่ภาครัฐ ของสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน โดยส่งเสริมสนับสนุนให้ส่วนราชการบริหารทรัพยากรบุคคลตามกรอบมาตรฐานความสำเร็จด้านการบริหารทรัพยากรบุคคล (Standard for Success) เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อความสำเร็จของส่วนราชการ

โดยสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้ร่วมกันพิจารณาและกำหนดสมรรถนะครู สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยการวิเคราะห์สังเคราะห์สมรรถนะครู อันประกอบด้วยเจตคติ ค่านิยม ความรู้ ความสามารถ และทักษะที่จำเป็นสำหรับการปฏิบัติงานตามภารกิจงานในสถานศึกษา จากแบบประเมินสมรรถนะและมาตรฐานของครูผู้สอนที่หน่วยงานต่าง ๆได้จัดทำไว้ ได้แก่ แบบประเมินคุณภาพการปฏิบัติงาน (สมรรถนะ) เพื่อให้ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษามีและเลื่อนวิทยฐานะ ของสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (ก.ค.ศ.) มาตรฐานวิชาชีพครู ของสำนักงานเลขาธิการคุรุสภา รูปแบบสมรรถนะครูและบุคลากรทางการศึกษา ของสถาบันพัฒนาครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา (สค.บศ.) และการศึกษาจากแนวคิด ทฤษฎี และผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสมรรถนะที่จำเป็นในการปฏิบัติงานของครูผู้สอน ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้สังเคราะห์สมรรถนะครู ประกอบด้วยสมรรถนะหลัก และสมรรถนะประจำสายงาน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2553) ดังนี้

1. สมรรถนะหลัก (Core Competency)

หมายถึง ทักษะและคุณลักษณะที่ทุกคนในองค์กรจำเป็นต้องมี เป็นพื้นฐานที่จะนำองค์กรไปสู่วิสัยทัศน์ที่กำหนดไว้ ซึ่งสมรรถนะหลักประกอบไปด้วย 5 สมรรถนะ มีสาระดังนี้

1.1 การมุ่งผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงาน

สมรรถนะที่ 1 การมุ่งผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงาน (Working Achievement Motivation)

หมายถึง ความมุ่งมั่นในการปฏิบัติงานในหน้าที่ให้มีคุณภาพ ถูกต้อง ครบถ้วนสมบูรณ์ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ โดยมีการวางแผน กำหนดเป้าหมาย ติดตามประเมินผลการปฏิบัติงาน และปรับปรุงพัฒนาประสิทธิภาพและผลงานอย่างต่อเนื่อง ประกอบด้วย

ตัวบ่งชี้ที่ 1. ความสามารถในการวางแผน การกำหนดเป้าหมาย การวิเคราะห์สังเคราะห์ภารกิจงาน

หมายถึง ครูต้องวิเคราะห์ภารกิจงานเพื่อวางแผนการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ กำหนดเป้าหมายในการปฏิบัติงานทุกภาคเรียน และกำหนดแผนการปฏิบัติงานและการจัดการเรียนรู้อย่างเป็นขั้นตอน

ตัวบ่งชี้ที่ 2. ความมุ่งมั่นในการปฏิบัติหน้าที่ให้มีคุณภาพ ถูกต้องครบถ้วนสมบูรณ์

หมายถึง ครูต้องใฝ่เรียนรู้เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ ริเริ่มสร้างสรรค์ในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ แสวงหาความรู้ที่เกี่ยวกับวิชาชีพใหม่ ๆ เพื่อการพัฒนาตนเอง

ตัวบ่งชี้ที่ 3. ความสามารถในการติดตามประเมินผลการปฏิบัติงาน

หมายถึง ครูควรประเมินผลการปฏิบัติงานของตนเอง

ตัวบ่งชี้ที่ 4. ความสามารถในการพัฒนาการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพอย่างต่อเนื่อง

หมายถึง ครูใช้ผลการประเมินการปฏิบัติงานมาปรับปรุง/พัฒนาการทำงานให้ดียิ่งขึ้น พัฒนาการปฏิบัติงานเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียน ผู้ปกครอง และ ชุมชน

1.2 การบริการที่ดี

สมรรถนะที่ 2 การบริการที่ดี (Service Mind)

หมายถึง ความตั้งใจและความเต็มใจในการให้บริการ และการปรับปรุงระบบบริการให้มีประสิทธิภาพอย่างต่อเนื่อง เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการ ประกอบด้วย

ตัวบ่งชี้ที่ 1. ความตั้งใจและเต็มใจในการให้บริการ

หมายถึง ครูทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ส่วนรวมเมื่อมีโอกาสเต็มใจภาคภูมิใจ และมีความสุขในการให้บริการแก่ผู้รับบริการ

ตัวบ่งชี้ที่ 2. การปรับปรุงระบบบริการให้มีประสิทธิภาพ

หมายถึง ครูต้องศึกษาความต้องการของผู้รับบริการ และนำข้อมูลไปใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาระบบการให้บริการให้มีประสิทธิภาพ

1.3 การพัฒนาตนเอง

สมรรถนะที่ 3 การพัฒนาตนเอง (Self- Development)

หมายถึง การศึกษาค้นคว้า หาความรู้ ติดตามและแลกเปลี่ยนเรียนรู้องค์ความรู้ใหม่ ๆ ทางวิชาการและวิชาชีพ มีการสร้างองค์ความรู้และนวัตกรรม เพื่อพัฒนาตนเองและพัฒนางาน ประกอบด้วย

ตัวบ่งชี้ที่ 1. การศึกษาค้นคว้าหาความรู้ติดตามองค์ความรู้ใหม่ ๆ ทางวิชาการและวิชาชีพ

หมายถึง ครูต้องศึกษาค้นคว้าหาความรู้ มุ่งมั่นและแสวงหาโอกาสพัฒนาตนเองด้วยวิธีการ ที่หลากหลาย เช่น การเข้าร่วมประชุม/สัมมนา การศึกษาดูงาน การค้นคว้าด้วยตนเอง

ตัวบ่งชี้ที่ 2. การสร้างองค์ความรู้และนวัตกรรมในการพัฒนาองค์กรและวิชาชีพ

หมายถึง ครูรวบรวม สังเคราะห์ข้อมูล ความรู้ จัดเป็นหมวดหมู่ และปรับปรุงให้ทันสมัย สร้างองค์ความรู้และนวัตกรรมเพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้ องค์กรและวิชาชีพ

ตัวบ่งชี้ที่ 3. การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและสร้างเครือข่าย

หมายถึง ครูแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่นเพื่อพัฒนาตนเอง และพัฒนางาน ให้คำปรึกษา แนะนำ นิเทศ และถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ทางวิชาชีพแก่ผู้อื่น มีการขยายผลโดยสร้างเครือข่ายการเรียนรู้

1.4 การทำงานเป็นทีม

สมรรถนะที่ 4 การทำงานเป็นทีม (Team Work)

หมายถึง การให้ความร่วมมือ ช่วยเหลือ สนับสนุนเสริมแรงให้กำลังใจแก่เพื่อนร่วมงาน การปรับตัวเข้ากับผู้อื่นหรือทีมงาน แสดงบทบาทการเป็นผู้นำหรือผู้ตามได้อย่างเหมาะสมในการทำงานร่วมกับผู้อื่น เพื่อสร้างและดำรงสัมพันธภาพของสมาชิก ตลอดจนเพื่อพัฒนา การจัดการศึกษาให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย ประกอบด้วย

ตัวบ่งชี้ที่ 1. การให้ความร่วมมือช่วยเหลือและสนับสนุนเพื่อนร่วมงาน

หมายถึง ครูต้องสร้างสัมพันธภาพที่ดีในการทำงานร่วมกับผู้อื่นทำงานร่วมกับผู้อื่นตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ช่วยเหลือ สนับสนุนเพื่อนร่วมงานเพื่อสู่เป้าหมายความสำเร็จร่วมกัน

ตัวบ่งชี้ที่ 2. การเสริมแรงให้กำลังใจเพื่อร่วมงาน

หมายถึง ครูให้เกียรติ ยกย่องชมเชย ให้กำลังใจแก่เพื่อนร่วมงานในโอกาสที่เหมาะสม

ตัวบ่งชี้ที่ 3. การปรับตัวเข้ากับกลุ่มคนหรือสถานการณ์ที่หลากหลาย

หมายถึง ครูมีทักษะในการทำงานร่วมกับบุคคล/กลุ่มบุคคลได้อย่างมีประสิทธิภาพทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา และในสถานการณ์ต่าง ๆ

ตัวบ่งชี้ที่ 4. การแสดงบทบาทผู้นำหรือผู้ตาม

หมายถึง ครูแสดงบทบาทผู้นำหรือผู้ตามในการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างเหมาะสมตามโอกาส

ตัวบ่งชี้ที่ 5. การเข้าไปมีส่วนร่วมกับผู้อื่นในการพัฒนาการจัดการศึกษาให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย

หมายถึง ครูแลกเปลี่ยน/รับฟังความคิดเห็นและประสบการณ์ภายในทีมงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้/รับฟังความคิดเห็นและประสบการณ์ระหว่างเครือข่าย และทีมงานร่วมกับเพื่อนร่วมงานในการสร้างวัฒนธรรมการทางานเป็นทีมให้เกิดขึ้นในสถานศึกษา

1.5 จริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพครู

สมรรถนะที่ 5 จริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพครู (Teacher's Ethics and Integrity)

หมายถึง การประพฤติปฏิบัติตนถูกต้องตามหลักคุณธรรม จริยธรรม จรรยาบรรณวิชาชีพครู เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียนและสังคม เพื่อสร้างความศรัทธาในวิชาชีพครู ประกอบด้วย

ตัวบ่งชี้ที่ 1. ความรักและศรัทธาในวิชาชีพ

หมายถึง ครูสนับสนุนและเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาจรรยาบรรณวิชาชีพ เสียสละ อุทิศตนเพื่อประโยชน์ต่อวิชาชีพ และเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กรวิชาชีพ ยกย่อง ชื่นชมบุคคลที่ประสบความสำเร็จในวิชาชีพ ยึดมั่นในอุดมการณ์ของวิชาชีพ ปกป้องเกียรติและศักดิ์ศรีของวิชาชีพ

ตัวบ่งชี้ที่ 2. มีวินัยและความรับผิดชอบต่อวิชาชีพ

หมายถึง ครูมีความซื่อสัตย์ต่อตนเอง ตรงต่อเวลา วางแผนการใช้จ่าย และใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด ปฏิบัติตนตามกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ และวัฒนธรรมที่ดีขององค์กร ปฏิบัติตนตามบทบาทหน้าที่ และมุ่งมั่นพัฒนาการประกอบวิชาชีพให้ก้าวหน้า ยอมรับผลอันเกิดจากการปฏิบัติหน้าที่ของตนเอง และหาแนวทางแก้ไขปัญหา อุปสรรค

ตัวบ่งชี้ที่ 3. การดำรงชีวิตที่เหมาะสม

หมายถึง ครูปฏิบัติตน/ดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้เหมาะสมกับสถานะของตน รักษาสิทธิประโยชน์ของตนเอง และไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือ และไม่เบียดเบียนผู้อื่น

ตัวบ่งชี้ที่ 4. การประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี

หมายถึง ครูปฏิบัติตนได้เหมาะสมกับบทบาทหน้าที่ และสถานการณ์ มีความเป็นกัลยาณมิตรต่อผู้เรียน เพื่อนร่วมงาน และผู้รับบริการ ปฏิบัติตนตามหลักการครองตน ครองคน ครองงานเพื่อให้การปฏิบัติงานบรรลุผลสำเร็จ เป็นแบบอย่างที่ดีในการส่งเสริมผู้อื่นให้ปฏิบัติตนตามหลักจริยธรรม จรรยาบรรณวิชาชีพครู และพัฒนาจนเป็นที่ยอมรับ

2. สมรรถนะประจำสายงาน (Functional Competency)

หมายถึง ความรู้ ทักษะและ คุณลักษณะที่บุคลากรจำเป็นต้องมี เพื่อใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ สมรรถนะตามบทบาทหน้าที่ ประกอบไปด้วย 6 สมรรถนะ คือ

2.1 การบริหารหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้

สมรรถนะที่ 1. การบริหารหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ (Curriculum and Learning Management)

หมายถึง ความสามารถในการสร้างและพัฒนาหลักสูตร การออกแบบการเรียนรู้อย่างสอดคล้องและเป็นระบบ จัดการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ใช้และพัฒนาสื่อนวัตกรรมเทคโนโลยี และการวัดประเมินผลการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลสูงสุด ประกอบด้วย

ตัวบ่งชี้ที่ 1. การสร้างและพัฒนาหลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางและท้องถิ่น

หมายถึง ครูต้องสร้าง/พัฒนาหลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางและท้องถิ่น ประเมินการใช้หลักสูตรและนำผลการประเมินไปใช้ในการพัฒนาหลักสูตร

ตัวบ่งชี้ที่ 2. ความรู้ความสามารถในการออกแบบการเรียนรู้

หมายถึง ครูสามารถกำหนดผลการเรียนรู้ของผู้เรียนที่เน้นการวิเคราะห์ สังเคราะห์ ประยุกต์ ริเริ่มเหมาะสมกับสาระการเรียนรู้ ความแตกต่างและธรรมชาติของผู้เรียนเป็นรายบุคคล สามารถออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้อย่างหลากหลายเหมาะสมสอดคล้องกับวัย และความต้องการของผู้เรียนและชุมชน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการออกแบบการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมและการประเมินผลการเรียนรู้ จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ โดยบูรณาการอย่างสอดคล้องเชื่อมโยงกัน มีการนำผลการออกแบบการเรียนรู้ไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ และปรับใช้ตามสถานการณ์อย่างเหมาะสม และเกิดผลกับผู้เรียนตามที่คาดหวัง ประเมินผลการออกแบบการเรียนรู้เพื่อนาไปใช้ปรับปรุง/พัฒนา

ตัวบ่งชี้ที่ 3. การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

หมายถึง ครูต้องจัดทำฐานข้อมูลเพื่อออกแบบการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ใช้รูปแบบ/เทคนิควิธีการสอนอย่างหลากหลายเพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาเต็มตามศักยภาพ จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ปลูกฝัง/ส่งเสริมคุณลักษณะอันพึงประสงค์และสมรรถนะของผู้เรียน ใช้หลักจิตวิทยาในการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีความสุข และพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ ใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนในการจัดการเรียนรู้ พัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ระหว่างโรงเรียนกับผู้ปกครอง และชุมชน

ตัวบ่งชี้ที่ 4. การใช้และพัฒนาสื่อ นวัตกรรมเทคโนโลยีเพื่อการจัดการเรียนรู้

หมายถึง ครูต้องใช้สื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีในการจัดการเรียนรู้อย่างหลากหลาย เหมาะสมกับเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนรู้ สืบค้นข้อมูลผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตเพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้ ใช้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ในการผลิตสื่อ/นวัตกรรมที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้

ตัวบ่งชี้ที่ 5. การวัดและประเมินผลการเรียนรู้

หมายถึง ครูสามารถออกแบบวิธีการวัดและประเมินผลอย่างหลากหลาย เหมาะสมกับเนื้อหา กิจกรรม การเรียนรู้ และผู้เรียน สร้างและนำเครื่องมือวัดและประเมินผลไปใช้อย่างถูกต้องเหมาะสม วัดและประเมินผลผู้เรียนตามสภาพจริง นำผลการประเมินการเรียนรู้มาใช้ในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้

2.2 การพัฒนาผู้เรียน

สมรรถนะที่ 2. การพัฒนาผู้เรียน (Student Development)

หมายถึง ความสามารถในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม การพัฒนาทักษะชีวิต สุขภาพกายและสุขภาพจิต ความเป็นประชาธิปไตย ความภูมิใจในความเป็นไทย การจัดระบบดูแลช่วยเหลือผู้เรียนเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพ ประกอบด้วย

ตัวบ่งชี้ที่ 1. การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับผู้เรียน

หมายถึง ครูสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมแก่ผู้เรียนในการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน จัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมโดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนกิจกรรม จัดทำโครงการ/กิจกรรมที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้แก่ผู้เรียน

ตัวบ่งชี้ที่ 2. การพัฒนาทักษะชีวิตและสุขภาพกาย สุขภาพจิตผู้เรียน

หมายถึง ครูจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียนด้านการดูแลตนเอง มีทักษะในการเรียนรู้ การทำงาน การอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข และรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง

ตัวบ่งชี้ที่ 3. การปลูกฝังความเป็นประชาธิปไตย ความภูมิใจในความเป็นไทยให้แก่ผู้เรียน

หมายถึง ครูสอดแทรกความเป็นประชาธิปไตย ความภูมิใจในความเป็นไทย ให้แก่ผู้เรียน จัดทำโครงการ/กิจกรรมส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย ความภูมิใจในความเป็นไทย

ตัวบ่งชี้ที่ 4. การจัดระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

หมายถึง ครูให้ผู้เรียน คณะครูผู้สอน และผู้ปกครองมีส่วนร่วมในดูแลช่วยเหลือนักเรียนรายบุคคล นำข้อมูลนักเรียนไปใช้ช่วยเหลือ/พัฒนาผู้เรียนทั้งด้านการเรียนรู้และปรับพฤติกรรม เป็นรายบุคคล จัดกิจกรรมเพื่อป้องกันแก้ไขปัญหา และส่งเสริมพัฒนาผู้เรียนให้แก่

นักเรียนอย่างทั่วถึง ส่งเสริมให้ผู้เรียนปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมกับค่านิยมที่ดีงาม ดูแล ช่วยเหลือผู้เรียนทุกคนอย่างทั่วถึง ทันการณ์

2.3 การบริหารจัดการชั้นเรียน

สมรรถนะที่ 3. การบริหารจัดการชั้นเรียน (Classroom Management)

หมายถึง การจัดบรรยากาศการเรียนรู้ การจัดทำข้อมูลสารสนเทศและเอกสารประจำชั้นเรียน/ประจำวิชา การกำกับดูแลชั้นเรียน/รายวิชา เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้อย่างมีความสุขและความปลอดภัยของผู้เรียน ประกอบด้วย

ตัวบ่งชี้ที่ 1. จัดบรรยากาศที่ส่งเสริมการเรียนรู้ ความสุขและความปลอดภัยของผู้เรียน

หมายถึง ครูจัดสภาพแวดล้อมภายในห้องเรียนและภายนอกห้องเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ส่งเสริมการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับผู้เรียน และผู้เรียนกับผู้เรียน ตรวจสอบสิ่งอำนวยความสะดวกในห้องเรียนให้พร้อมใช้และปลอดภัยอยู่เสมอ

ตัวบ่งชี้ที่ 2. จัดทำข้อมูลสารสนเทศและเอกสารประจำชั้นเรียน/ประจำวิชา

หมายถึง ครูจัดทำข้อมูลสารสนเทศของนักเรียนเป็นรายบุคคลและเอกสารประจำชั้นเรียนอย่างถูกต้อง ครบถ้วน เป็นปัจจุบัน นำข้อมูลสารสนเทศไปใช้ในการพัฒนาผู้เรียนได้เต็มตามศักยภาพ

ตัวบ่งชี้ที่ 3. กำกับดูแลชั้นเรียนรายชั้น/รายวิชา

หมายถึง ครูให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดกฎ กติกา ข้อตกลงในชั้นเรียน แก้ปัญหา/พัฒนานักเรียนด้านระเบียบวินัยโดยการสร้างวินัยเชิงบวกในชั้นเรียน ประเมินการกำกับดูแลชั้นเรียน และนำผลการประเมินไปใช้ในการปรับปรุงและพัฒนา

2.4 การวิเคราะห์ สังเคราะห์ และการวิจัยเพื่อพัฒนาผู้เรียน

สมรรถนะที่ 4. การวิเคราะห์ สังเคราะห์ และการวิจัยเพื่อพัฒนาผู้เรียน (Analysis & Synthesis & Classroom Research)

หมายถึง ความสามารถในการทำความเข้าใจ แยกประเด็นเป็นส่วนย่อย รวบรวมประมวลหาข้อสรุปอย่างเป็นระบบและนำไปใช้ในการวิจัยเพื่อพัฒนาผู้เรียน รวมทั้งสามารถวิเคราะห์องค์กรหรืองานในภาพรวมและดำเนินการแก้ไขปัญหาเพื่อพัฒนางานอย่างเป็นระบบ ประกอบด้วย

ตัวบ่งชี้ที่ 1. การวิเคราะห์รายการพฤติกรรม

หมายถึง ครูต้องสำรวจปัญหาเกี่ยวกับนักเรียนที่เกิดขึ้นในชั้นเรียนเพื่อวางแผนการวิจัยเพื่อพัฒนาผู้เรียน วิเคราะห์สาเหตุของปัญหาเกี่ยวกับนักเรียนที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน เพื่อกำหนด

ทางเลือกในการแก้ไขปัญหา ระบุสภาพปัจจุบัน มีการวิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อย อุปสรรคและโอกาสความสำเร็จของการวิจัยเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน

ตัวบ่งชี้ที่ 2. การสังเคราะห์รายการพฤติกรรม

หมายถึง ครูต้องรวบรวมจำแนกและจัดกลุ่มของสภาพปัญหาของผู้เรียน แนวคิดทฤษฎีและวิธีการแก้ไขปัญหาเพื่อสะดวกต่อการนำไปใช้ มีการประมวลผลหรือสรุปข้อมูลสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อการแก้ไขปัญหาในชั้นเรียนโดยใช้ข้อมูลรอบด้าน

ตัวบ่งชี้ที่ 3. การวิจัยเพื่อพัฒนาผู้เรียน

หมายถึง ครูจัดทำแผนการวิจัยและดำเนินกระบวนการวิจัยอย่างเป็นระบบตามแผนดำเนินการวิจัยที่กำหนดไว้ ตรวจสอบความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของผลการวิจัยอย่างเป็นระบบ มีการนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในกรณีศึกษาอื่น ๆ ที่มีบริบทของปัญหาที่คล้ายคลึงกัน

2.5 ภาวะผู้นำครู

สมรรถนะที่ 5. ภาวะผู้นำครู (Teacher Leadership)

หมายถึง คุณลักษณะและพฤติกรรมของครูที่แสดงถึงความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ส่วนบุคคล และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันทั้งภายในและภายนอกห้องเรียนโดยปราศจากการใช้อิทธิพลของผู้บริหารสถานศึกษา ก่อให้เกิดพลังแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้ให้มีคุณภาพ ประกอบด้วย

ตัวบ่งชี้ที่ 1. วุฒิภาวะความเป็นผู้ใหญ่ที่เหมาะสมกับความเป็นครู (Adult Development)

หมายถึง ครูควรพิจารณาทบทวน ประเมินตนเองเกี่ยวกับพฤติกรรมที่แสดงออกต่อผู้เรียนและผู้อื่น และมีความรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม เห็นคุณค่า ให้ความสำคัญในความคิดเห็นหรือผลงาน และให้เกียรติแก่ผู้อื่น กระตุ้นจูงใจ ปรับเปลี่ยนความคิดและการกระทำของผู้อื่นให้มีความผูกพันและมุ่งมั่นต่อเป้าหมายในการทำงานร่วมกัน

ตัวบ่งชี้ที่ 2. การสนทนาอย่างสร้างสรรค์ (Dialogue)

หมายถึง ครูมีปฏิสัมพันธ์ในการสนทนา มีบทบาท และมีส่วนร่วมในการสนทนาอย่างสร้างสรรค์กับผู้อื่น โดยมุ่งเน้นไปที่การเรียนรู้ของผู้เรียนและการพัฒนาวิชาชีพ มีทักษะการฟัง การพูด และการตั้งคำถาม เปิดใจกว้าง ยืดหยุ่น ยอมรับทัศนะที่หลากหลายของผู้อื่น เพื่อเป็นแนวทางใหม่ ๆ ในการปฏิบัติงาน สืบเสาะข้อมูล ความรู้ทางวิชาชีพใหม่ ๆ ที่สร้างความท้าทายในการสนทนาอย่างสร้างสรรค์กับผู้อื่น

ตัวบ่งชี้ที่ 3. การเป็นบุคคลแห่งการเปลี่ยนแปลง (Change Agency)

หมายถึง ครูให้ความสนใจต่อสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เป็นปัจจุบัน โดยมีการวางแผนอย่างมีวิสัยทัศน์ซึ่งเชื่อมโยงกับวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และพันธกิจของโรงเรียนร่วมกับผู้อื่น ริเริ่มการปฏิบัติที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงและการพัฒนานวัตกรรม กระตุ้นผู้อื่นให้มีการเรียนรู้และความร่วมมือในวงกว้างเพื่อพัฒนาผู้เรียน สถานศึกษา และวิชาชีพ ปฏิบัติงานร่วมกับผู้อื่นภายใต้ระบบ/ขั้นตอนที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมได้

ตัวบ่งชี้ที่ 4. การปฏิบัติงานอย่างไตร่ตรอง (Reflective Practice)

หมายถึง ครูพิจารณาไตร่ตรองความสอดคล้องระหว่างการเรียนรู้ของนักเรียน และการจัดการเรียนรู้ สนับสนุนความคิดริเริ่มซึ่งเกิดจากการพิจารณาไตร่ตรองของเพื่อนร่วมงาน และมีส่วนร่วมในการพัฒนานวัตกรรมต่าง ๆ ใช้เทคนิควิธีการหลากหลายในการตรวจสอบ ประเมินการปฏิบัติงานของตนเอง และผลการดำเนินงานสถานศึกษา

ตัวบ่งชี้ที่ 5. การมุ่งพัฒนาผลสัมฤทธิ์ผู้เรียน (Concern for Improving Pupil Achievement)

หมายถึง ครูต้องกำหนดเป้าหมายและมาตรฐานการเรียนรู้ที่ท้าทายความสามารถของตนเองตามสภาพจริงและปฏิบัติให้บรรลุผลสำเร็จได้ ให้ข้อมูลและข้อคิดเห็นรอบด้านของผู้เรียนต่อผู้ปกครองและผู้เรียนอย่างเป็นระบบ ยอมรับข้อมูลป้อนกลับเกี่ยวกับความคาดหวังด้านการเรียนรู้ของผู้เรียนจากผู้ปกครอง ปรับเปลี่ยนบทบาทและการปฏิบัติงานของตนเองให้เอื้อต่อการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ผู้เรียน ตรวจสอบข้อมูลการประเมินผู้เรียนอย่างรอบด้าน รวมไปถึงผลการวิจัยหรือองค์ความรู้ต่าง ๆ และนำไปใช้ในการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ผู้เรียนอย่างเป็นระบบ

2.6 การสร้างความสัมพันธ์และความร่วมมือกับชุมชนเพื่อการจัดการเรียนรู้

สมรรถนะที่ 6. การสร้างความสัมพันธ์และความร่วมมือกับชุมชนเพื่อการจัดการเรียนรู้ (Relationship & Collaborative-Building for Learning Management)

หมายถึง การประสานความร่วมมือ สร้างความสัมพันธ์ที่ดีและสร้างเครือข่ายกับผู้ปกครอง ชุมชนและองค์กรอื่น ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนเพื่อสนับสนุนส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย

ตัวบ่งชี้ที่ 1. การสร้างความสัมพันธ์และความร่วมมือกับชุมชนเพื่อจัดการเรียนรู้

หมายถึง ครูกำหนดแนวทางในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดี และความร่วมมือกับชุมชน ประสานให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของสถานศึกษา ให้ความร่วมมือในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน จัดกิจกรรมที่เสริมสร้างความสัมพันธ์และความร่วมมือกับผู้ปกครอง ชุมชน และองค์กรอื่น ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนเพื่อการจัดการเรียนรู้

ตัวบ่งชี้ที่ 2. การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อการจัดการเรียนรู้

หมายถึง ครูต้องสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างครู ผู้ปกครอง ชุมชน และองค์กรอื่น ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อสนับสนุนส่งเสริมการจัดการเรียนรู้

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับสมรรถนะการปฏิบัติงานของวิชาชีพครูปัจจุบัน ตามมาตรฐานวิชาชีพ พ.ศ. 2556 และตามเกณฑ์การประเมินสมรรถนะครูของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สรุปได้ว่า สมรรถนะวิชาชีพครูที่จำเป็นของครูยุคใหม่ ประกอบด้วย 1) สมรรถนะหลัก 2) สมรรถนะประจำสายงาน 3) สมรรถนะตามมาตรฐานความรู้ และ 4) สมรรถนะตามมาตรฐานประสบการณ์วิชาชีพ

เทคนิคการประเมินตนเองของการพัฒนาศักยภาพครู

การพัฒนาศักยภาพของบุคลากรทุกคนในสถานศึกษา เป็นสิ่งความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการบริหารงานของสถานศึกษาให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะครู หากครูได้รับการพัฒนาให้มีศักยภาพ จะเป็นครูยุคใหม่ที่มีเสรีภาพในการคิด มีโอกาสพัฒนาคุณภาพผลงานของตนเอง เพิ่มพูนความรู้ความสามารถในวิชาที่สอน และพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความสนใจ ความต้องการ และระดับพัฒนาการของผู้เรียน ด้วยเทคนิควิธีที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร (2557 : 1) กล่าวว่า การประเมินสมรรถนะ (Competency Assessment) เป็นกระบวนการในการประเมินความรู้ ความสามารถ ทักษะ และพฤติกรรมการทำงานของบุคคลในขณะนั้นเปรียบเทียบกับระดับสมรรถนะที่องค์กรคาดหวังในตำแหน่งงานนั้น ๆ ว่าได้ตามที่คาดหวังหรือมีความแตกต่างกันมากน้อยเพียงใด การประเมินสมรรถนะควรมีลักษณะคือ 1) ประเมินอย่างเป็นระบบ (Systematic) 2) มีวัตถุประสงค์ในการประเมินอย่างชัดเจน (Objective) 3) เป็นกระบวนการที่สามารถวัดประเมินได้ (Measurable) 4) เครื่องมือมีความเที่ยง (Validity) และ 5) ความเชื่อถือได้ (Reliability) พิจารณาได้ดังนี้

1) การประเมินสมรรถนะในการทำงานและกำหนดแผนพัฒนารายบุคคล วัตถุประสงค์ของการประเมินสมรรถนะในการทำงาน

1.1) เพื่อใช้ในการพัฒนาบุคลากรและเพื่อใช้ในการปรับปรุงงาน

1.2) เพื่อพัฒนาบุคลากรให้สามารถทำงานให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร

1.3) เพื่อให้เห็นภาพปัญหาและอุปสรรคในการทำงานเพื่อเป็นข้อมูลในการปรับปรุงระบบและพัฒนาบุคลากร

1.4) เพื่อให้บรรยากาศในการทำงานร่วมกันของบุคลากรเป็นไปอย่างสร้างสรรค์และร่วมกันพัฒนาองค์กรให้บรรลุตามเป้าหมาย

1.5) เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการพิจารณาความดี ความชอบประจำปีของพนักงาน ผู้รับผิดชอบในการประเมินสมรรถนะ

2) ในการประเมินสมรรถนะ องค์กรจะต้องพิจารณาว่าจะให้ใครเป็นผู้ประเมินสมรรถนะ นั้น ขึ้นอยู่กับความเหมาะสม ความพร้อม และวัฒนธรรมขององค์กร เป็นต้น ผู้ที่สามารถประเมินสมรรถนะได้ มีดังนี้

2.1) ผู้บังคับบัญชาขั้นต้น (Immediate supervisor)

2.2) ผู้ใต้บังคับบัญชา (Subordinates)

2.3) เพื่อนร่วมงาน (Peers)

2.4) ประเมินตนเอง (Self-assessment)

2.5) ประเมินโดยลูกค้า (Customer assessment)

2.6) ประเมินโดยคณะกรรมการ (Committee)

3) การประเมินระบบสมรรถนะ มีวัตถุประสงค์เพื่อนำมาใช้วัดระดับความสามารถที่มีอยู่ จริงของบุคลากร เปรียบเทียบกับระดับของสมรรถนะที่องค์การคาดหวังในแต่ละตำแหน่งงาน ทั้งนี้การประเมินของแต่ละองค์กรนั้นอาจแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ในการนำระบบสมรรถนะมาใช้ และความพร้อมของบุคลากร ตลอดจนทรัพยากรและเวลาวิธีการประเมิน ระบบสมรรถนะ อาจแบ่งได้หลายรูปแบบ ดังนี้

3.1) การประเมินโดยผู้บังคับบัญชา (Boss Assessment)

เป็นเทคนิคการประเมินสมรรถนะที่ให้ผู้บังคับบัญชาเป็นผู้ประเมินผู้ใต้บังคับบัญชาฝ่ายเดียว เพราะเชื่อว่าผู้บังคับบัญชาจะรู้จักผู้ใต้บังคับบัญชามากที่สุด และต้องรับผิดชอบการทำงานของผู้ใต้บังคับบัญชา ข้อจำกัดคือ ผู้บังคับบัญชาอาจไม่เห็นพฤติกรรมของผู้ใต้บังคับบัญชาตลอดเวลา การประเมินจากผู้บังคับบัญชาใกล้ชิดแต่เพียงฝ่ายเดียวอาจไม่สามารถให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อการทำงาน และอาจมีความเอนเอียงหรืออคติกับลูกน้องบางคนได้

3.2) การประเมินตนเองและผู้บังคับบัญชา (Self & Boss Assessment)

เป็นเทคนิคการประเมินสมรรถนะที่ได้รับความนิยมมากที่สุด เพราะเปิดโอกาสให้ทั้งผู้ใต้บังคับบัญชาและผู้บังคับบัญชาร่วมกันประเมิน มีการพูดคุย ปรึกษาหารือและตกลงร่วมกัน วิธีนี้ทำได้ง่าย ประหยัดค่าใช้จ่าย แต่ข้อจำกัดคือ บางครั้งผลการประเมินที่พนักงานประเมินกับผู้บังคับบัญชาอาจมีผลประเมินไม่ตรงกัน ทำให้ตกลงกันไม่ได้ ส่งผลให้เกิดความขัดแย้ง วิธีแก้ไข คือ พนักงานและผู้บังคับบัญชาต้องบันทึกพฤติกรรมระหว่างช่วงเวลาการประเมินไว้ให้ชัดเจนและนำมาใช้ประกอบ ในช่วงการสรุประดับสมรรถนะร่วมกัน การประเมินตนเองและผู้บังคับบัญชา (Self & Boss Assessment) มีขั้นตอน ดังนี้

3.2.1) ตัวบุคลากรประเมินสมรรถนะของตนเอง

3.2.2) ผู้บังคับบัญชาประเมินสมรรถนะของบุคลากรที่เป็นผู้ใต้บังคับบัญชา

3.2.3) ปรึกษาหารือและสรุป โดยความเห็นร่วมของผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชา คณะกรรมการบุคคลของแต่ละหน่วยงาน/องค์กรให้ความเห็นชอบผลการประเมิน

3.2.4) ผู้บังคับบัญชา และฝ่ายทรัพยากรบุคคลของแต่ละหน่วยงาน/องค์กรให้การดูแลพัฒนาบุคลากรให้มีสมรรถนะตามความคาดหวังขององค์กร

3.3) การประเมินโดยใช้แบบทดสอบ (Test : Knowledge & Skill)

เป็นเทคนิคการประเมินสมรรถนะโดยใช้แบบทดสอบวัดความรู้หรือทักษะตามสมรรถนะที่กำหนด เช่น แบบปรนัยเลือกตอบ แบบอัตนัยโดยให้ผู้เข้าทดสอบเขียนอธิบายคำตอบ แบบทดสอบประเภทนี้ ออกแบบมาเพื่อวัดความสามารถของบุคคล (Can do) ภายใต้เงื่อนไขของการทดสอบ ตัวอย่างของแบบทดสอบประเภทนี้ ได้แก่ แบบทดสอบความสามารถทางสมองโดยทั่วไป (General Mental Ability) แบบทดสอบที่วัดความสามารถเฉพาะ เช่น Spatial Ability หรือความเข้าใจ ด้านเครื่องยนต์กลไก และแบบทดสอบที่วัดทักษะ หรือความสามารถทางด้านร่างกาย

3.4) การประเมินพฤติกรรมจากเหตุการณ์หรือสถานการณ์ที่สำคัญ ๆ (Critical Incident)

เป็นเทคนิคการประเมินสมรรถนะที่มุ่งเน้นให้ผู้ประเมินพฤติกรรมบันทึกพฤติกรรมหลัก ๆ จากเหตุการณ์หรือสถานการณ์ที่ผู้ถูกประเมินแสดงพฤติกรรมและนำมาเปรียบเทียบกับระดับสมรรถนะที่คาดหวังว่าสูงหรือต่ำกว่า

3.5) การเขียนเรียงความ (Written Essay)

เป็นวิธีการประเมินที่ง่ายที่สุด โดยให้ผู้ถูกประเมินเขียนบรรยายผลการปฏิบัติงานในช่วงเวลาที่ผ่านมาว่า ตนใช้ความรู้ ทักษะและพฤติกรรมอะไรบ้าง หลังจากนั้นผู้ประเมินจะวิเคราะห์พฤติกรรมจากเรียงความว่าผู้ถูกประเมินมีสมรรถนะแต่ละตัวอยู่ระดับใด

3.6) ประเมินโดยการสัมภาษณ์ (Interview)

เป็นเทคนิคที่ผู้บังคับบัญชาหรือผู้ประเมินทำการสัมภาษณ์ผู้ใต้บังคับบัญชาตามสมรรถนะที่กำหนด และประเมินว่าเขามีสมรรถนะอยู่ระดับใด การใช้ เทคนิคนี้มีข้อจำกัด คือต้องใช้เวลามากในกรณีที่มีผู้ใต้บังคับบัญชามากต้องเสียเวลามาก วิธีการนี้เหมาะสำหรับใช้ในการสัมภาษณ์เพื่อเลื่อนตำแหน่งงาน หรือสัมภาษณ์คนเข้าทำงาน เป็นต้น

3.7) การประเมินโดยใช้แบบสอบถาม (Rating Scale)

เป็นเทคนิคการประเมินสมรรถนะที่ สร้างแบบประเมินโดยใช้มาตราส่วนประมาณค่า ซึ่งแบบประเมินพฤติกรรมนี้สร้างได้หลายแบบ แบบที่นิยมกันแพร่หลาย ได้แก่ แบบประเมินที่ใช้ความถี่หรือปริมาณกำหนดระดับ (Likert Scale)

3.8) การประเมินจากพฤติกรรมการปฏิบัติงาน (Behaviorally Anchored Rating: BARS)

เป็นเทคนิคการประเมินสมรรถนะที่มุ่งประเมินพฤติกรรมหลักที่คาดหวัง (Key Result Areas) ในสมรรถนะตัวนั้น ๆ โดยแบ่งช่วงการให้คะแนนของแต่ละพฤติกรรมที่แสดงออกระหว่าง 1-9 ช่วงตามแนวดิ่งลงมา สำหรับผู้ประเมินอาจเป็นได้ทั้งผู้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงาน ผู้ใต้บังคับบัญชา หรือร่วมกันทั้ง 3 ฝ่ายเพื่อประเมินสมรรถนะของบุคลากร

3.9) ประเมินแบบ 360 องศา (360 Evaluation)

การประเมินสมรรถนะแบบ 360 องศานี้ เป็นการประเมินโดยใช้เครื่องมือที่เป็นแบบสอบถาม (Rating Scale) หรือแบบประเมินจากพฤติกรรมการปฏิบัติงาน (Behaviorally Anchored Rating : BARS) โดยให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้ถูกประเมินเป็นผู้ประเมินสมรรถนะ เช่น ผู้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงาน ลูกน้อง ลูกค้า และเมื่อทุกคนประเมินเสร็จแล้วก็หาข้อสรุปว่าผู้ถูกประเมินมีสมรรถนะอยู่ในระดับใด ข้อดีของการประเมินแบบนี้ก็คือการประเมินโดยบุคคลหลายคนหลายระดับทำให้มีหลายมุมมอง ลดอคติจากการประเมินโดยบุคคลคนเดียว ข้อจำกัดคือมีภาระเอกสารจำนวนมาก บางครั้งผู้ประเมินมีความเกรงใจทำให้ประเมินสูงกว่าความเป็นจริง หรือเกิดพฤติกรรมฮั้วซึ่งกันและกัน

3.10) การประเมินแบบศูนย์ทดสอบ (Assessment Center)

เป็นเทคนิคการประเมินที่ใช้ เทคนิคหลาย ๆ วิธีร่วมกันและใช้บุคคลหลายคนร่วมกันประเมิน เช่น แบบสอบถาม การสังเกต พฤติกรรม การสัมภาษณ์ การทดสอบ การใช้แบบวัดทางจิตวิทยา กรณีศึกษา ฯลฯ ข้อดีของการประเมินแบบนี้คือผลการประเมินมีความเที่ยงและความเชื่อถือได้สูงเพราะใช้เทคนิคหลายวิธีร่วมกัน ใช้คนหลายคนช่วยกันประเมิน ส่วนข้อจำกัดก็คือต้องเสียค่าใช้จ่ายสูง ใช้เวลามาก เป็นต้น

จากการศึกษาวิธีการประเมินสมรรถนะของบุคคลต่าง ๆ มีหลายวิธีในการประเมินขึ้นอยู่กับความต้องการจำเป็นและยุทธศาสตร์การพัฒนาบุคคลของหน่วยงาน หรือองค์กรนั้นนำมาใช้และเลือกวิธีการประเมินสมรรถนะของบุคคลในองค์กรอย่างเหมาะสม ในองค์กรการศึกษาปัจจุบันมีการนำสมรรถนะมาใช้ในการบริหารงานบุคลากรทางการศึกษาโดยเฉพาะครู ผู้บริหาร หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทางการศึกษา ในด้านการประเมินสมรรถนะเพื่อเลื่อนตำแหน่ง การคัดเลือกครู รวมทั้งการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาระบบการประเมินสมรรถนะ เป็นต้น

1. การสร้างเสริมวัฒนธรรมการทำงานแบบสร้างและสั่งสมความรู้

วัฒนธรรมการทำงานแบบสร้างและสั่งสมความรู้ หมายถึง การปฏิบัติงานที่ยึดการเพิ่มพูนคุณประโยชน์ โดยทั้งผู้ปฏิบัติงาน ผู้รับบริการทุกระดับต้องมีคุณภาพสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง มีการประเมิน ปรับปรุง เพื่อหาวิธีที่ดีกว่าเดิม จนเป้าหมาย วิธีการ และการประเมินรวมเป็นเนื้อเดียวกัน เกิดความคุ้มค่าและการพัฒนาอย่างมั่นคงยืนยาวขององค์กร ผลงานเป็นที่ชื่นชมจนเป็นผลให้สังคมมีความก้าวหน้าเป็นหนึ่งเดียวกัน (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, 2549 : 71)

สำหรับกิจกรรมดำเนินงานเพื่อสร้างเสริมวัฒนธรรมการทำงานแบบสร้างและสั่งสมความรู้ ประกอบด้วย

1) จัดทำระบบการปฏิบัติงานพัฒนาวิชาชีพที่มีการสั่งสมความรู้

2) จัดทำเกณฑ์คุณภาพของงานและผู้ปฏิบัติงานทุกระดับและทุกสาขางาน

3) จัดสร้างระบบการสั่งสมประสบการณ์วิชาชีพ เพื่อใช้ในการประเมินและนำเสนอเกียรติภูมิด้วยผลงานเชิงประจักษ์

4) จัดทำระบบติดตามงานและส่งเสริมการพัฒนาวิชาชีพ

5) จัดทำเกณฑ์คุณภาพในการเชิดชูเกียรติและเน้นคุณภาพผลงานเชิงประจักษ์

ส่วนยุทธวิธีในการดำเนินงาน ประกอบด้วย

1) การจัดทำคู่มือการปฏิบัติงานพัฒนาวิชาชีพตามแนวทางพัฒนาวัฒนธรรมสร้างและสั่งสมความรู้

2) ประชุม ชี้แจง เผยแพร่ ประชาสัมพันธ์กับองค์กรที่เกี่ยวข้อง

3) วางระบบ Internet และ Intranet

4) สร้างเครือข่ายองค์กรภายนอกและภายใน

5) ประชาสัมพันธ์ สร้างขวัญกำลังใจ สร้างความตระหนักให้เห็นความสำคัญ จูงใจให้ใช้ฐานข้อมูล

6) ประสานงานการส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพกับหน่วยงานต่าง ๆ

7) จัดสร้างบรรยากาศสนับสนุนการพัฒนาวิชาชีพด้วยการเรียนรู้แบบต่าง ๆ การเสนอผลงาน การประชุมสัมมนาและการวิจัย

8) เพิ่มพูนความเป็นมืออาชีพในองค์กรวิชาชีพทางการศึกษา

การดำเนินงานตามกิจกรรมและยุทธวิธีดังกล่าวข้างต้น ควรดำเนินการให้เป็นผลงานเชิงประจักษ์ และให้มีการปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่องจนเกิดเป็นวัฒนธรรมการทำงานแบบสร้างและสั่งสมความรู้ที่เป็นวิถีชีวิตแก่ผู้ประกอบวิชาชีพครูต่อไป (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, 2549 : 74-75)

2. การสร้างวัฒนธรรมการประเมินเพื่อพัฒนาตนเอง

การสร้างวัฒนธรรมการประเมินเพื่อพัฒนาตนเอง หมายถึง การปฏิบัติงานในการรวบรวมข้อมูลจากการปฏิบัติงานของตนเองเปรียบเทียบกับเป้าหมายที่ตนเองกำหนดไว้ เพื่อการตัดสินใจหรือตัดสินคุณค่าในงานมาใช้ในการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง อาจจะเป็นการพัฒนาความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ พัฒนาคุณธรรม จริยธรรม หรือความชำนาญ การประเมินตนเองเพื่อให้เป็นวัฒนธรรมควรประเมินตนเองทุกวันกับงานที่ตนรับผิดชอบ พร้อมทั้งมีการปรับปรุงแก้ไขหรือพัฒนาตนเองควบคู่ไปด้วย การสร้างวัฒนธรรมการประเมินในแต่ละบุคคลมีขั้นตอน ต่าง ๆ 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การสร้างความตระหนัก (Awareness) หมายถึง การสร้างความรู้สึกหรือจิตสำนึกให้บุคคลเห็นความสำคัญและความจำเป็นของการประเมิน

ขั้นตอนที่ 2 ความพยายาม (Attempt) หมายถึง การมีความเพียรที่จะพัฒนาหรือศึกษาหาความรู้เรื่องการประเมินตนเองอย่างง่ายหรือแบบไม่เป็นทางการและแบบเป็นทางการ

ขั้นตอนที่ 3 ผลสัมฤทธิ์ (Achievement) หมายถึง การได้ผลการประเมินตนเอง ซึ่งต้องอยู่ภายใต้ความคิดที่เป็นกลาง ไม่ลำเอียง และเหมาะสมมากน้อยเพียงใด อย่างไร

ขั้นตอนที่ 4 ขั้นการพัฒนา (Development) หมายถึง การนำข้อมูลจากการประเมินมาพัฒนาตนเอง (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, 2549 : 75-76)

การประเมินตนเองเพื่อการพัฒนาตนเองนอกเหนือจากที่ทางสำนักงานเลขาธิการคุรุสภาได้เสนอข้างต้น มีนักวิชาการได้เสนอแนะแนวทางการประเมินเพื่อพัฒนาตนเอง โดยครูสามารถนำไปประยุกต์ใช้ ได้แก่ วิธีการประเมินตนเองโดยอิสระด้วยกระบวนการวิเคราะห์ SWOT (SWOT Analysis) วิธีการประเมินตนเองโดยใช้ CIPP Model และวงจร PDCA ของเด็มมิ่ง (Deming circle)

3. วิธีการประเมินตนเองโดยอิสระด้วยกระบวนการวิเคราะห์ SWOT (SWOT Analysis)

เป็นกลยุทธ์ในการวิเคราะห์องค์กร ซึ่งสามารถปรับใช้ในการวิเคราะห์เพื่อประเมินตนเองได้ว่า ตนมีจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคอย่างไรบ้าง SWOT เป็นคำย่อมาจากคำว่า Strength, Weakness, Opportunities, and Threats มีความหมายดังต่อไปนี้

3.1 Strength คือ จุดแข็ง หมายถึง ความสามารถหรือจุดเด่น หรือคุณลักษณะของตัวเราที่เป็นบวก ที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการทำงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ เช่น ในกรณีที่เราเป็นครู เรามีจุดแข็งหรือจุดเด่นอะไรบ้าง เราต้องวิเคราะห์ตนเองในด้านต่าง ๆ โดยรอบ กล่าวคือ

ในด้านวิชาการ เราเป็นคนชอบอ่าน รักการอ่าน รักการแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ หรือไม่ ถ้าตอบว่า ใช่ คุณลักษณะเหล่านี้จะเป็นจุดที่ช่วยส่งเสริมให้เราสามารถพัฒนาตนเองได้ในสังคมปัจจุบัน ในด้านวิชาชีพ เรามีความรัก ความศรัทธาในวิชาชีพครูหรือไม่ เรามีความรักในการจัดกระบวนการเรียนรู้หรือไม่ ถ้าตอบว่า มี คุณลักษณะเหล่านี้จะส่งเสริม สนับสนุนให้เราเป็นครูที่ดี นอกจากนี้ในด้านบุคลิกภาพ เราเป็นคนแต่งกายสะอาด เรียบร้อย น่าชื่นชมหรือไม่ การพูด น้ำเสียงเป็นอย่างไร มีความเป็นมิตรหรือไม่ ซึ่งคุณลักษณะด้านบุคลิกภาพที่ดีจะมีส่วนส่งเสริมในการเป็นครูที่ดี เพราะศิษย์กล้าเข้าใกล้ คำถามต่าง ๆ เหล่านี้เป็นตัวอย่างในการพิจารณาและประเมินตนเอง

3.2 Weakness คือ จุดอ่อน หมายถึง คุณลักษณะที่เป็นลบ เป็นข้อด้อย ข้อบกพร่องที่ต้องปรับปรุงแก้ไข เพราะคุณลักษณะนี้ไม่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการทำงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ได้ เช่น ในกรณีที่เป็นครู เราวิเคราะห์ตนเองพบว่า เป็นผู้ที่ไม่รักการอ่าน ไม่สนใจแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ เป็นคนเกียจคร้าน คุณลักษณะเช่นนี้ย่อมส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานในวิชาชีพครู ซึ่งต้องมีการปรับปรุงพัฒนา หรือในกรณีที่ผู้ประกอบวิชาชีพครู เมื่อวิเคราะห์ตนเองพบว่าเป็นผู้มีบุคลิกภาพไม่เป็นมิตร มองโลกในแง่ร้าย ย่อมส่งผลกระทบต่อการประกอบวิชาชีพเช่นนี้ ฉะนั้นคุณลักษณะที่เป็นจุดอ่อนหรือข้อด้อยต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นคุณลักษณะที่ผู้ประเมินตนเองต้องวิเคราะห์ตนเองได้ เพื่อการปรับปรุงแก้ไขหรือพัฒนาต่อไป

3.3 Opportunities คือ โอกาส หมายถึง ปัจจัยหรือสถานการณ์ภายนอกที่เอื้ออำนวยให้การทำงานของตนบรรลุวัตถุประสงค์ หรือหมายถึงสภาพแวดล้อมภายนอกที่เอื้อประโยชน์ต่อการทำงานของตน เช่น การเป็นครูวิชาชีพ ปัจจุบันมีโอกาสก้าวหน้าในวิชาชีพของตนเอง โดยการประเมินเพื่อการเลื่อนวิทยฐานะ หรือการพิจารณาความดีความชอบเชื่อมโยงกับผลลัพธ์ในงาน คือ ผลการพัฒนาที่ตัวผู้เรียน กล่าวคือ การพัฒนาตนเองของครูสอดคล้องกับภารกิจและหน้าที่ปฏิบัติของครู

3.4 Threats คือ อุปสรรค หมายถึง ปัจจัยหรือสถานการณ์ภายนอกที่ขัดขวางการทำงานของเราไม่ให้บรรลุวัตถุประสงค์ หรือหมายถึง สภาพแวดล้อมภายนอกที่เป็นปัญหาต่อการทำงานของเรา เช่น ในการประกอบวิชาชีพครู ถ้าเรามีปัญหาในครอบครัว อาจส่งผลกระทบทำให้การทำงานของเราไม่ราบรื่น หรือการมีที่อยู่อาศัยที่ห่างไกลจากโรงเรียนทำให้ไปทำงานสายบ่อย หรือหน่วยงานให้งบประมาณไม่เพียงพอแก่การผลิตสื่อการสอน ส่งผลให้กระบวนการจัดการเรียนรู้มีประสิทธิภาพต่ำ

สำหรับโอกาสและอุปสรรคเป็นสิ่งที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ ฉะนั้นในการประเมินเพื่อพัฒนาตนเอง จึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ของตนให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์

แวดล้อมด้วยการประเมินตนเองโดยใช้หลักการวิเคราะห์ SWOT นั้น ควรกระทำอย่างน้อยภาคเรียนละครั้ง ทั้งนี้เพื่อพัฒนาศักยภาพและสมรรถภาพแห่งตนและคุณภาพของผู้เรียน

4. วิธีการประเมินตนเองโดยใช้ CIPP Model

การประเมินตนเองโดยวิธีนี้เป็นการประเมินตนเองที่มีต่อการศึกษาถึงปัจจัยสภาพแวดล้อมอื่น ๆ ที่มีผลต่อตัวเรา ซึ่งเป็นผลผลิต กล่าวคือ มีการประเมินบริบททางสังคม ปัจจัยป้อนเข้ากระบวนการ ซึ่งส่งผลถึงผลผลิตสุดท้าย โดยมีรายละเอียดดังนี้

4.1 C = Context คือ บริบท หมายถึง สถานการณ์แวดล้อมภายนอกที่อยู่รอบ ๆ ตัวครู เช่น บรรยากาศในสถานศึกษา ความเป็นประชาธิปไตยในสถานศึกษา การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองหรือชุมชนต่อโรงเรียนที่ครูทำงานอยู่ นโยบายทางการศึกษา แผนพัฒนาของสถานศึกษา สภาพเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศไทย และของสังคมโลก เป็นต้น ซึ่งสถานการณ์แวดล้อมภายนอกต่าง ๆ เหล่านี้อาจส่งผลต่อการจัดการเรียนการสอน ต่อการพัฒนาตนเองของครู ซึ่งครูควรประเมินบริบทต่าง ๆ และประเมินตนเองว่า ตนมีความรอบรู้ เท่าทันสถานการณ์แวดล้อมภายนอกทั้งในโรงเรียน ชุมชน สังคม และประเทศหรือไม่ เพื่อให้ก้าวทันต่อสถานการณ์และสามารถเป็นที่น่าเชื่อถือของสังคมโดยรวมได้

4.2 I = Input คือ ปัจจัยป้อนเข้า หมายถึง ทรัพยากรเบื้องต้นที่จะนำเข้าไปสู่การจัดการเรียนรู้ที่มีคุณภาพในสถานศึกษา ได้แก่ ตัวนักเรียน ผู้ปกครอง นโยบายของผู้บริหาร คุณภาพของครูและนักเรียน งบประมาณ สภาพแวดล้อมภายในโรงเรียน ฯลฯ การประเมินตนเองของครูคือ ครูต้องยอมรับว่าตนเป็นปัจจัยป้อนเข้าปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญมากในการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน ผู้เป็นครูต้องประเมินความรู้ความสามารถในการเป็นครูของตนว่ามีความเหมาะสมหรือไม่ มีศักยภาพและสมรรถภาพแห่งวิชาชีพเพียงใด มีความพร้อมทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม ที่จะมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นหรือไม่ เพียงใด การประเมินตนเองด้านนี้เพื่อหาข้อบกพร่องเพื่อการพัฒนาต่อไป

4.3 P = Process คือ กระบวนการ หมายถึง กระบวนการทำงานของครูหลาย ๆ ด้านเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพของผู้เรียน ได้แก่ การจัดทำแผนการเรียนรู้ การจัดเตรียมสื่อการสอน การวัดและประเมินผล ฯลฯ ครูต้องมีการประเมินตนเองว่าตนมีกระบวนการทำงานตามวิชาชีพครบถ้วนหรือไม่ มีการวางแผนการทำงาน มีการเตรียมการจัดกระบวนการเรียนรู้ มีการปฏิบัติงานสอนเป็นที่พึงพอใจของนักเรียน ผู้ปกครอง และบรรลุผลตามเป้าหมายหรือไม่ ทั้งนี้เพื่อหาข้อบกพร่องเพื่อการพัฒนาตนเองต่อไป

4.4 P = Product คือ ผลผลิต ในที่นี้คือ ผู้เรียน โดยการประเมินผู้เรียน ประเมินจากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พฤติกรรมของผู้เรียนว่าเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานและเป้าหมายของหลักสูตร ตลอดจนความคาดหวังของสังคมหรือไม่ การประเมินตนเองของครูในขั้นตอนนี้เป็นการประเมินเพื่อดูผลผลิตที่ได้จากบริบท ปัจจัยป้อนเข้า และกระบวนการในแต่ละขั้นตอนที่ส่งผลมาที่ตัวผู้เรียนหรือผลผลิต ถ้าพบว่าผลผลิตหรือผู้เรียนไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ ผู้เป็นครูต้องทบทวนตนเองตลอดจนกระบวนการทำงาน แล้ววางแผนการปฏิบัติงานใหม่ ซึ่งอาจใช้วงจรของเด็มมิ่ง (Deming circle) คือ วางแผน (plan) ดำเนินการตามแผน (do) ตรวจสอบ (check) ความถูกต้องชัดเจน แล้วลงมือปฏิบัติการ (act) จากนั้นก็ทบทวนเพื่อการปรับปรุงพัฒนาสืบไป

สรุป การประเมินตนเองโดยใช้ CIPP model นั้นเป็นอีกทางเลือกของการวิเคราะห์และประเมินจุดเด่น จุดด้อยของตนในกระบวนการทำงาน และเมื่อประเมินแล้วเราต้องยอมรับด้วยความจริงใจและปรับปรุงข้อด้อยให้ลดลง ตลอดจนพัฒนาจุดเด่นให้แข็งแกร่งยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพื่อความก้าวหน้าในวิชาชีพ การประกอบวิชาชีพครูต้องเป็นบุคคลที่มีความรู้รอบด้าน รู้ความสัมพันธ์ของตนกับปัจจัยแวดล้อมอื่น ๆ ว่ามีความสอดคล้องกันเพียงใด ต้องปรับแก้จุดไหน เพื่อการพัฒนาตนให้เป็นครูยุคใหม่

5. การพัฒนาสมรรถนะด้วยตนเอง

จากเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาโดยมีเป้าหมายให้เป็นผู้มีความรู้ ทักษะ ความสามารถ และคุณลักษณะอื่น ๆ ที่สอดคล้องกับวิชาชีพ การบรรลุเป้าหมายดังกล่าวครูควรมีศักยภาพในการพัฒนาสมรรถนะของตนด้วยตนเอง โดยขั้นตอนของการพัฒนาสมรรถนะตนเองนั้นประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ดังนี้

5.1 การรวบรวมข้อมูลป้อนกลับ (gather feedback) การรวบรวมข้อมูลเพื่อใช้ในการจัดทำแผนพัฒนาตนเอง เริ่มจากการประเมินระดับสมรรถนะปัจจุบัน เพื่อทราบจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสหรือความต้องการที่จะพัฒนา โดยสอดคล้องกับบทบาทหน้าที่ของครูและเป้าหมายของงาน โดยการประเมินระดับสมรรถนะนั้นสามารถใช้เทคนิคการประเมินตนเองที่ได้กล่าวไว้แล้ว หรือใช้วิธีการมีส่วนร่วมของผู้บริหารของหน่วยงาน เพื่อนร่วมงาน หรือนักเรียนร่วมกันประเมิน หรือใช้เครื่องมือประเมิน ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อมูลป้อนกลับจากฝ่ายต่าง ๆ เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์หาค่าความแตกต่างของสมรรถนะที่เป็นจริงและสมรรถนะที่คาดหวัง เพื่อค้นหาสมรรถนะและคุณลักษณะที่จำเป็นต้องได้รับการพัฒนาทั้งสมรรถนะหลัก สมรรถนะประจำสายงานครู และสมรรถนะเฉพาะของแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้

5.2 การเลือกสมรรถนะที่จะพัฒนา (select competencies) การเลือกสมรรถนะที่จะพัฒนาคนเริ่มจากการเน้นสมรรถนะเพียง 1 หรือ 2 สมรรถนะที่จะเกิดประโยชน์ต่อตนเองให้มากที่สุดก่อน เช่น สมรรถนะที่จะส่งผลกระทบต่อประสิทธิผลของงาน เป็นต้น และควรเลือกหลักสูตรการพัฒนาที่ดี สอดคล้องกับสมรรถนะที่ต้องการจะพัฒนา

5.3 การเลือกกิจกรรมการเรียนรู้ (select activities) การเลือกกิจกรรมการเรียนรู้ ให้เลือกกิจกรรมการเรียนรู้ที่สามารถทำให้เกิดการพัฒนาสมรรถนะตามที่กำหนดไว้ โดยกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนานั้นมีหลากหลาย เช่น การเรียนรู้ในงาน การฝึกอบรม การเรียนรู้ด้วยตนเอง เช่น การอ่าน กิจกรรมในงาน e-learning

5.4 การจัดทำแผนพัฒนาตนเอง (development the plan) แผนพัฒนาตนเองควรประกอบด้วยสมรรถนะสำคัญที่ควรพัฒนา ซึ่งอาจเป็นสมรรถนะประจำสายงานของครู เช่น การจัดการเรียนรู้ การพัฒนาผู้เรียน การบริหารจัดการชั้นเรียน การวิจัยเพื่อพัฒนางาน การสร้างความร่วมมือกับชุมชน หรือสมรรถนะเฉพาะของแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ นอกจากนี้ ในแผนพัฒนาตนเองยังควรประกอบด้วยระดับสมรรถนะที่ต้องการ กิจกรรมการพัฒนา กรอบเวลาที่จะพัฒนาสมรรถนะให้เสร็จสมบูรณ์

5.5 การพัฒนาสมรรถนะตนเองตามแผน (implement the plan) การพัฒนาสมรรถนะตนเองตามแผนมีดังนี้

1) เมื่อมีการพัฒนาสมรรถนะตนเองตามแผนที่กำหนดไว้แล้ว เพื่อให้มั่นใจว่าจะเกิดการพัฒนาขึ้นอย่างแท้จริง ครูและผู้บริหารหรือหัวหน้างานควรร่วมมือกันกำหนดระบบการวัดความก้าวหน้าของการพัฒนาระหว่างวัตถุประสงค์กับแผนที่สร้างขึ้น เพื่อให้ได้ข้อมูลป้อนกลับเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของการพัฒนา ซึ่งอาจจะประกอบด้วยเนื้อหาดังนี้ คือ

1.1) วิธีการวัดความก้าวหน้า

1.2) ใครเป็นผู้วัดความก้าวหน้า

1.3) ลักษณะ/ประเภทความก้าวหน้าที่จะใช้วัด

1.4) เมื่อไร/กำหนดเวลาวัดความก้าวหน้า

2) ความสำเร็จของการพัฒนาสมรรถนะ ขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญต่อไปนี้คือ

2.1) มีการสอบถามเพื่อให้ได้ข้อมูลป้อนกลับ

2.2) พัฒนาสมรรถนะที่เป็นจุดแข็งให้เพิ่มมากขึ้น

2.3) กำหนดเป้าหมายการพัฒนาอย่างสมเหตุสมผล

2.4) เต็มใจที่จะเสี่ยง

2.5) ดูแลแผนพัฒนาตนเองให้ชัดเจนและเป็นปัจจุบัน

2.6) เน้นการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

5.6 การประเมินการพัฒนา (Assess Level) หลังจากการจัดทำแผนพัฒนาสมรรถนะตนเองและมีการพัฒนาตนเองตามกรอบของแผนแล้ว ควรมีการติดตามประเมินดูว่าสมรรถนะเป้าหมายที่ได้รับการพัฒนามาแล้วนั้นเกิดประโยชน์ต่อตนเองและสถานศึกษาอย่างไร เช่น

1) ผู้ประกอบวิชาชีพครูมีสมรรถนะที่ได้รับการพัฒนาเพิ่มขึ้นมากตามที่คาดหวังหรือไม่

2) ผู้บริหารสถานศึกษาหรือผู้ปกครองนักเรียน หรือผู้เกี่ยวข้องในชุมชน หรือนักเรียน ได้เห็นผลของการมีสมรรถนะเพิ่มขึ้นของผู้ประกอบวิชาชีพครูที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานหรือไม่

3) ผู้บริหารและเพื่อนร่วมงานสามารถใช้การประเมินเพื่อให้เห็นถึงระดับสมรรถนะที่ต้องการ และสามารถใช้เครื่องมือที่พัฒนาขึ้น ทำการพัฒนาระดับสมรรถนะไปสู่ระดับที่ต้องการได้ (สถาบันพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา, 2554)

จากกระบวนการพัฒนาต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้นเป็นการเสนอแนวทางในการพัฒนาสมรรถนะของผู้ประกอบวิชาชีพครู ซึ่งมีความสำคัญมากในสังคมปัจจุบัน และไม่ว่าผู้ประกอบวิชาชีพครูจะใช้วิธีการหรือแนวทางใดก็ตามในการพัฒนาสมรรถนะตนเอง ผู้ประกอบวิชาชีพต้องมีความเพียรพยายามในการกระทำอย่างต่อเนื่อง และต้องแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ เพื่อการพัฒนาตนเองอยู่เสมอ ด้วยการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคมโลกปัจจุบัน

แนวทางการพัฒนาสมรรถนะเชิงวิชาชีพของครูศตวรรษที่ 21

สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน (2557 : 1) กล่าวถึง สภาวการณ์ที่โลกเปลี่ยนแปลงไป "ครู" ยังคงเป็นผู้ที่มีความหมายและปัจจัยสำคัญมากที่สุดในห้องเรียน และเป็นผู้ที่มีความสำคัญต่อคุณภาพการศึกษา แต่การที่ครูจะทำหน้าที่ตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวอย่างสมบูรณ์ได้ จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีกระบวนการยกระดับคุณภาพครูไทย เพื่อให้เป็นครูยุคใหม่ในศตวรรษที่ 21ได้อย่างแท้จริง

การพัฒนาวิชาชีพครูภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสังคมในช่วงเวลานี้นับได้ว่าเป็นบทบาทและภารกิจสำคัญที่ท้าทายเป็นอย่างยิ่งต่อความสำเร็จของการพัฒนา เพื่อก่อให้เกิดศักยภาพและประสิทธิภาพสูงสุดของศาสตร์แห่งวิชาชีพความเป็นครู ทั้งนี้คงสืบเนื่องมาจากสภาพทางบริบทรอบด้านที่ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาโดยเฉพาะในด้านการจัดการศึกษาของยุคปฏิรูปในทศวรรษที่ 2 นี้เป็นอย่างมาก ซึ่งมีดัชนีบ่งชี้หลายประการที่บ่งบอกและสะท้อนผลให้ทราบทั้งที่เป็นภาพในเชิงบวกบวกและลบควบคู่กันไปโดยเฉพาะอย่างยิ่งผลลัพธ์ที่เกิดกับผลผลิต

ของกระบวนการจัดการศึกษา ซึ่งก็หมายถึง ผู้เรียน ที่เป็นสิ่งบ่งบอกสู่สังคม เกี่ยวกับประสิทธิภาพและศักยภาพในการจัดการเรียนการสอนของครู

เซย์ฟาร์ท (อ้างถึงใน สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2550 : 81) ได้เสนอแนะรูปแบบการพัฒนาวิชาชีพครูที่สำคัญไว้ ดังนี้

1) การวิจัยปฏิบัติการ (Action Research) วิจัยปฏิบัติการเป็นเทคนิคที่ครูใช้เพื่อตอบคำถามที่เกิดขึ้นในการทำงานหรือในชั้นเรียน เป็นเทคนิคที่มีส่วนคล้ายกับเทคนิค การแก้ปัญหา เป็นวิธีการที่จะช่วยให้ครูแก้ปัญหาเฉพาะอย่างในชั้นเรียนได้

2) เครือข่ายของครู (Teacher Network) ครูอาจชอบกิจกรรมพัฒนาที่เปิดโอกาสให้ร่วมทำงานกับผู้อื่นและพัฒนาความเข้าใจในสาขาวิชาที่สอนและนักเรียนที่ตนสอน และเครือข่ายของครูมีลักษณะที่สำคัญ ดังนี้

2.1) เน้นที่เนื้อหาวิชา วิธีการสอน และวิธีการปฏิรูปสถานศึกษา

2.2) มีกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น ประชุมปฏิบัติการ สัมมนา การฝึกงาน ซึ่งเปิดโอกาสให้ครูได้ทดลองความคิดอย่างใหม่และมีปฏิสัมพันธ์กับครูคนอื่น

2.3) มีโอกาสที่จะเข้าใกล้หรือสัมผัสปัญหาเกี่ยวกับการเรียนการสอนมากกว่าที่จะฟังผู้เชี่ยวชาญบรรยายให้ฟัง

2.4) เปิดโอกาสให้ครูได้แสดงภาวะผู้นำทั้งภายในเครือข่ายหรือภายในโรงเรียนของตน เครือข่ายช่วยเปิดโอกาสให้ครูได้ตั้งคำถามและร่วมกันแก้ปัญหา เครือข่ายอาจออกแบบให้มีปฏิสัมพันธ์แบบเผชิญหน้ากัน (Face-to-Face) หรืออาจใช้เทคโนโลยีสื่อสารทางไกล

3) การเป็นหุ้นส่วน (Partnerships) โรงเรียนและมหาวิทยาลัยเป็นรูปแบบหนึ่งของการเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาบุคลากรในอดีต ปัจจุบันนี้หุ้นส่วนในการพัฒนาบุคลากรอาจประกอบด้วยมหาวิทยาลัย เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา องค์กรวิชาชีพ เป็นการสร้างเครือข่ายอิเล็กทรอนิกส์เชื่อมโยงด้วยอินเทอร์เน็ตและอีเมล รูปแบบพัฒนาวิชาชีพเป็นการให้มีทางเลือกและมีโอกาสที่จะเพิ่มพูนความรู้และทักษะทางวิชาชีพ รูปแบบสำคัญในการพัฒนาวิชาชีพ ได้แก่

3.1) การฝึกอบรม เป็นการให้ผู้รู้หรือผู้เชี่ยวชาญได้ถ่ายทอดความคิด ประสบการณ์ ไปยังกลุ่มโดยมีกิจกรรมต่าง ๆ รูปแบบของการฝึกอบรม เช่น การอภิปราย ประชุมปฏิบัติการ บรรยาย สัมมนา สาธิต การแสดงบทบาท (Role Playing) สถานการณ์จาลอง ตัวแบบการฝึกอบรม เป็นการพัฒนาวิชาชีพที่มีประสิทธิภาพ เพราะสามารถหาจุดคุ้มทุนได้

3.2) การสังเกต วิธีการเรียนรู้ที่ดีอย่างหนึ่งคือ การสังเกตผู้อื่น หรือให้ผู้อื่นสังเกตและให้ข้อมูลย้อนกลับจากการสังเกต การแนะนำโดยเพื่อน (Peer Coaching) และการนิเทศเป็นตัวอย่างของตัวแบบนี้

3.3) การมีส่วนเกี่ยวข้อง นักวิชาการหรือคณะครูอาจรวมกลุ่มกันเพื่อพัฒนาหลักสูตร ประเมินหลักสูตร ออกแบบโปรแกรมวิชา วางแผนกลยุทธ์ เพื่อพัฒนาการสอนหรือการแก้ปัญหา กระบวนการเหล่านี้ทำให้ผู้มีส่วนร่วมต้องแสวงหาความรู้หรือทักษะอย่างใหม่ อาจโดยการอ่าน การวิจัย การอภิปรายและการสังเกตกระบวนการของการมีส่วนร่วมหรือมีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาเป็นวิธีการที่มีคุณค่าในการพัฒนาวิชาชีพ

3.4) วิจัยปฏิบัติการ (Action Research) เป็นอีกรูปแบบหนึ่งของการพัฒนาวิชาชีพซึ่งจะช่วยให้ครูแสวงหาคำตอบสำหรับโจทย์หรือคำถามบางอย่าง ช่วยให้คิดไตร่ตรองและแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ โดยทั่วไปแล้ววิจัยปฏิบัติการจะมี 5 ขั้น ดังนี้

(1) เลือกปัญหาหรือตั้งโจทย์ปัญหา

(2) รวบรวม จัดระบบ และตีความข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปัญหา

(3) ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

(4) เลือกวิธีปฏิบัติที่มีความเป็นไปได้ที่จะบรรลุเป้าหมายร่วมกัน

(5) ดำเนินการแก้ปัญหาและบันทึกผลลัพธ์

3.5) กิจกรรมแนะนำเป็นรายบุคคล เป็นการที่บุคคลกำหนดเป้าหมายพัฒนาวิชาชีพของตนเองและเลือกกิจกรรมที่เชื่อว่าจะทำให้บรรลุเป้าหมายได้ รูปแบบนี้ตั้งอยู่บนความเชื่อที่ว่า บุคคลตัดสินใจได้ดีที่สุดเกี่ยวกับความต้องการในการเรียนรู้ของตนเอง และสามารถที่จะเรียนรู้ด้วยการชี้นำตนเอง (Self-Direction) และเรียนรู้ด้วยการริเริ่มของตนเอง (Self-Initiated Learning) และขณะเดียวกันบุคคลจะมีแรงจูงใจสูงที่จะเรียนรู้ เมื่อได้ริเริ่มและวางแผนกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง มีขั้นตอนดังนี้

(1) ระบุความสนใจหรือความต้องการของตน

(2) พัฒนาแผนเพื่อที่จะบรรลุความต้องการหรือความสนใจ

(3) จัดกิจกรรมการเรียนรู้

(4) ประเมินว่าการเรียนรู้นั้นสามารถบรรลุความต้องการหรือความสนใจหรือไม่

3.6) ระบบพี่เลี้ยง (Mentoring) รูปแบบระบบพี่เลี้ยง เพื่อการพัฒนาวิชาชีพเกี่ยวข้องกับการจับคู่บุคคลระหว่างผู้มีประสบการณ์และมีความสำเร็จสูงกับบุคคลที่มีประสบการณ์และความสำเร็จน้อย พี่เลี้ยงจะแนะนำการตั้งเป้าหมายวิชาชีพ แลกเปลี่ยนความคิดและกลยุทธ์ในการทำงาน สังเกตการณ์ทำงานและให้ข้อมูลย้อนกลับเพื่อการพัฒนาวิชาชีพในเขตพื้นที่การศึกษา

จากสรุปแนวทางการยกระดับคุณภาพครูที่สอดคล้องกับ “Spec ครูไทยในศตวรรษที่ 21” วันที่ 18 เมษายน 2557 เวลา 10.30 น.-12.00 น. ณ ห้องประชุม 5-2 อาคารสำนักงานอธิการบดี

มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ การยกระดับคุณภาพของครูที่สอดคล้องกับ “Spec ครูไทยในศตวรรษที่ 21” เป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นจากการที่เราจะพัฒนาครูไปในทิศทางใดให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ในปัจจุบันที่ต้องเข้ากับยุคสมัย ต้องมีการพัฒนาครูในหลากหลายประเด็นต่อไปนี้ (สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน, 2557)

1) การพัฒนาครูต้นแบบ หรือการสร้างระบบครู Coach ให้ครูเพื่อเป็นแนวทางในการทำงานระหว่างครูผู้มีประสบการณ์กับเพื่อนครูในการแก้ปัญหาการเรียนรู้ของเด็กเป็นรายกลุ่มหรือรายบุคคล ตลอดจนการมีระบบพี่เลี้ยงและการให้คำปรึกษาหารือ (Coaching & Mentoring) กับครูที่ยังขาดประสบการณ์ มีการสร้างเครือข่ายที่สามารถประสานความร่วมมือระหว่างครู ผู้บริหาร ผู้ปกครอง และนักเรียนได้ รวมทั้งมีการสร้างวัฒนธรรมขององค์กรที่เข้มแข็งทางวิชาชีพ

2) การผสมผสานกระบวนการวัดผลเข้ากับกระบวนการสอนให้ยืดหยุ่นหลากหลายใช้ได้ในหลายสถานการณ์ มีการสร้างแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย โดยมีการบูรณาการสิ่งต่าง ๆ เข้าด้วยกันเพื่อให้ผู้เรียนเกิดทักษะและกระบวนการคิดที่ตกผลึก ตลอดจนมีทักษะในการนำเสนอผลงานได้ เพื่อให้เกิดห้องเรียนแห่งการเรียนรู้ (Thinking Classroom)

3) การจัดการความรู้ของครูจะต้องมีระบบ แบบแผนที่ชัดเจน สามารถปฏิบัติได้จริง เปรียบเสมือนการจัดการเรียนการสอนที่ครูจะต้องสามารถปรับบทบาทของตนเองได้หลากหลายเพื่อให้เข้ากับบริบทของเหตุการณ์นั้น โดยจะต้องมีความอดทนต่อผู้บังคับบัญชา ต่อเพื่อนครูด้วยกัน และสุดท้ายผู้เรียนที่จะต้องเข้าใจธรรมชาติของผู้เรียนว่าอยู่ในลักษณะแบบใด พยามที่จะปรับตัวครูก่อนที่จะปรับเด็กเข้าหาครูเป็นเรื่องยากที่จะประสบความสำเร็จได้ ทำให้กระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนขาดตอนได้

4) ปรับโฉมหน้าขององค์กรโดยที่ครูจะต้องทำให้เกิดองค์กรแห่งการเรียนรู้ เน้นการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย และหน่วยงานที่มีหน้าที่ผลิตครูจะต้องมีการทบทวนบทบาทของตนในด้านกระบวนการใดที่มีปัญหาต้องดำเนินการแก้ไขที่จุดของปัญหาไม่ใช่แก้ที่ปลายเหตุโดยเน้นครูให้เป็น Teacher Learner ให้มาก

5) การสร้างแรงบันดาลใจให้ครูเกิดพลังที่จะพัฒนาตนเอง หรือปรับปรุงกระบวนทัศน์ของตนเองให้เกิดการเรียนรู้ที่ทันต่อเหตุการณ์ โดยเน้นกระบวนการ PLC ให้มากขึ้น

จากการศึกษา รูปแบบ และแนวทางการพัฒนาครูสามารถ สรุปได้ว่า แนวทางการพัฒนาสมรรถนะเชิงวิชาชีพของครูครูในศตวรรษที่ 21 มีดังนี้

1) การสร้างเครือข่ายของครู (Teacher Network)
2) การพัฒนาครูโดยใช้กระบวนการสร้างระบบพี่เลี้ยง (Coaching and Mentoring)
3) การฝึกอบรมครู
4) การวิจัยปฏิบัติการ (Action Research)

5) การสร้างชุมชนแนวปฏิบัติของวิชาชีพครู (Professional Learning Community)

1. การสร้างเครือข่ายครู (Teacher Network)

เครือข่ายของครู (Teacher Network) มีลักษณะที่สำคัญคือ เน้นเนื้อหาวิชา วิธีการสอน และวิธีการปฏิรูปสถานศึกษา มีกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น ประชุมปฏิบัติการ สัมมนา การฝึกงาน ซึ่งเปิดโอกาสให้ครูได้ทดลองความคิดอย่างใหม่และมีปฏิสัมพันธ์กับครูคนอื่น มีโอกาสที่จะเข้าใกล้หรือสัมผัสปัญหาเกี่ยวกับการเรียนการสอนมากกว่าที่จะฟังผู้เชี่ยวชาญบรรยายให้ฟัง เปิดโอกาสให้ครูได้แสดงภาวะผู้นำทั้งภายในเครือข่ายหรือภายในโรงเรียนของตน เครือข่ายช่วยเปิดโอกาสให้ครูได้ตั้งคำถามและร่วมกันแก้ปัญหา เครือข่ายอาจออกแบบให้มีปฏิสัมพันธ์แบบเผชิญหน้ากัน (Face-to-Face) หรืออาจใช้เทคโนโลยีสื่อสารทางไกล

ปัทมา ทุมาวงศ์ (2551) ได้ศึกษาการวิเคราะห์รูปแบบเครือข่ายความร่วมมือของครูในโรงเรียน พบว่า ความร่วมมือ การทำงานของครูสะดวกและรวดเร็วมากขึ้น ครูได้พัฒนาตนเอง มีความสุขในการทำงาน ไม่รู้สึกโดดเดี่ยว นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและพฤติกรรมที่ดีขึ้น การทำงานของโรงเรียนประสบผลสำเร็จตามเป้าหมาย เป็นที่ยอมรับจากภายนอก

ปัจจุบันประเทศไทยมีการสร้างเครือข่ายครูในรูปแบบเทคโนโลยีสื่อสารทางไกล เรียกว่า “การพัฒนาชุมชนครูผู้เรียนรู้บนฐานนวัตกรรมสร้างสรรค์ทางการศึกษา” หรือ “Teachers as Learners” นวัตกรรมที่นำเสนอในรูปแบบคลิปวีดิทัศน์เผยแพร่ผ่านสื่อดิจิทัลที่มีประสิทธิภาพในการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย โดยคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีบทบาทหลักในการสร้างสรรค์เนื้อหา องค์ความรู้ส่วนวิชาการ และสนับสนุนวิทยากร ส่วนบริษัทปิโก (ไทยแลนด์) จำกัด (มหาชน) เป็นผู้สร้างสรรค์รูปแบบการนำเสนอ ผลิต และเผยแพร่รายการ (หนังสือพิมพ์บ้านเมือง, 2557) ถ่ายทอดแนวทางการนำวิธีการจัดการเรียนรู้ที่น่าสนใจ โดยสมาชิกชุมชนแห่งการเรียนรู้ อันประกอบด้วยอาจารย์ผู้เชี่ยวชาญทางทฤษฎีการศึกษา ครูผู้เชี่ยวชาญการสอน และนิสิตฝึกสอนมาร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อพัฒนาวิชาชีพให้เข้มแข็ง ทั้งนี้ด้วยความมุ่งหวังให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทางการศึกษาเรียนรู้ร่วมกัน และพัฒนาองค์ความรู้ด้านวิชาการ ศาสตร์การสอน ตลอดจนแนวทางปฏิบัติที่แก้ปัญหาในชั้นเรียนได้จริง โดยเชื่อมโยงความรู้ระหว่างทฤษฎีในสถาบันทางครุศึกษากับความรู้ทางการปฏิบัติในห้องเรียนเพื่อส่งเสริมซึ่งกันและกัน การเรียนรู้ร่วมกันของโปรแกรมไม่เพียงจะนำไปสู่การสร้างความรู้และความเข้าใจในการปฏิบัติวิชาชีพที่ชัดเจน ยังสามารถนำไปใช้ได้ผลจริง แต่ให้ความสำคัญกับการคลี่กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในห้องเรียน ถือเป็นการเชื่อมโยงไปสู่ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูและผู้เรียน ส่งผลต่อผลการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น

นอกจากนี้ ยังมีเครือข่ายครูในรูปแบบเทคโนโลยีสื่อสารทางไกลที่ผ่านเครือข่าย

คอมพิวเตอร์ต่างๆ ได้แก่ เว็บไซต์ GotoKnow คือชุมชนออนไลน์เพื่อการจัดการความรู้ (Knowledge Management) ของคนทำงานภาครัฐและภาคสังคมของไทย สมาชิก GotoKnow ถ่ายทอดความรู้ฝังลึก (Tacit Knowledge) อันเกิดจากประสบการณ์ที่สั่งสมจากการทำงานและชีวิต ผ่านการเขียนบันทึกลงในสมุด (หรือเรียกว่าบล็อก) เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสมาชิกคนอื่น ๆ รวมทั้งเป็นวิทยาทานแก่สาธารณชนและเพื่อเป็นประวัติศาสตร์แก่ชนรุ่นหลังต่อไป และเว็บไซต์ครูบ้านนอกดอทคอม ที่ครูในประเทศไทยนิยมเข้ามาแลกเปลี่ยนความรู้กัน เป็นต้น

2. การพัฒนาครูโดยใช้กระบวนการสร้างระบบพี่เลี้ยง (Coaching and Mentoring)

Mentoring การเป็นพี่เลี้ยง (Mentor) เป็นการให้ผู้ที่มีความรู้ความสามารถ หรือเป็นที่ยอมรับหรือผู้บริหารในหน่วยงานให้คำปรึกษา และแนะนำช่วยเหลือรุ่นน้องหรือผู้ที่อยู่ในระดับต่ำกว่า (Mentee) ในเรื่องที่เป็นประโยชน์ต่อการทำงานเพื่อให้มีศักยภาพสูงขึ้น การเป็นพี่เลี้ยงอาจไม่เกี่ยวกับหน้าที่ในปัจจุบันโดยตรง ผู้ที่เป็น Mentee เป็นได้ทั้งพนักงานใหม่ หรือพนักงานที่ปฏิบัติงานในองค์กรมาก่อน โดยเป็นกลุ่มคนที่มีผลงานโดดเด่นกว่าคนอื่น โดย Mentor จะเป็นแม่แบบ และเป็นผู้สอนงานให้ Mentee รวมทั้งให้กำลังใจ สนับสนุนและให้ความช่วยเหลือให้ Mentee มีโอกาสได้เติบโตหรือได้รับความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน โดยให้โอกาสหรือเวทีที่จะแสดงผลงาน แสดงฝีมือ และความสามรถในการทำงาน (สุจิตรา ธนานันท์, 2557 : 1)

จะสังเกตว่าพี่เลี้ยงที่เป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถเป็นที่ยอมรับ ที่สามารถให้คำปรึกษาและแนะนำช่วยเหลือครูให้พัฒนาศักยภาพสูงขึ้น เพื่อสามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างมีคุณภาพ พี่เลี้ยงหรือ Mentor จะดูแลครู ดังนั้น ครูจะได้รับการดูแลจากพี่เลี้ยง เรียกว่า Mentee บางองค์กรจะเรียกระบบพี่เลี้ยง หรือ Mentoring System นี้ว่า Buddy System เป็นระบบที่พี่จะต้องดูแลเอาใจใส่น้อง คอยให้ความช่วยเหลือและให้คำปรึกษาแนะนำ เมื่อ Mentee มีปัญหา สถานศึกษาสามารถกำหนดให้มีระบบการเป็นพี่เลี้ยงให้กับครูที่เข้ามาทำงานใหม่ผู้เป็น Mentor จะเป็นผู้บริหารสถานศึกษา ผู้นิเทศภายใน ครูต้นแบบ หรือบุคลากรทางการศึกษาที่มีความเชี่ยวชาญในการจัดการศึกษา ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ในการจัดการศึกษา ทั้งนี้ คุณสมบัติหลักที่สำคัญที่บุคคลที่เป็น Mentor ที่ทำหน้าที่พี่เลี้ยงให้แก่ครูใหม่นั้นจะต้องเป็นบุคคลที่มีทัศนคติหรือความคิดในเชิงบวก (Positive Thinking) มีความประพฤติดี สามารถปฏิบัติตนให้เป็นตัวอย่างที่ดีแก่ Mentee ได้ บทบาทและหน้าที่ที่สำคัญของ Mentor ได้แก่ การถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ต่าง ๆ ในการจัดการศึกษาให้แก่ครูใหม่ได้รับรู้ รวมถึงจะต้องเป็นผู้ให้คำปรึกษาและชี้แนะแนวทางในการปฏิบัติตน เพื่อปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมองค์กร และการตรวจสอบและติดตามผลการให้ความรู้ความเข้าใจกับครูใหม่ด้วย

อาภรณ์ ภู่วิทยาพันธุ์ (2548 : 1) กล่าวว่า Coaching เป็นการสอนงานลูกน้องของตนเอง ผู้สอนงาน (Coach) ซึ่งผู้บริหารทุกระดับสามารถเป็นผู้สอนงานได้ ผู้ถูกสอนงาน (Coachee) ส่วนใหญ่จะเป็นลูกน้องที่อยู่ในทีมหรือกลุ่มงานเดียวกัน การสอนงานจะเน้นไปที่การพัฒนาผลการปฏิบัติงาน (Individual Performance) และพัฒนาศักยภาพ (Potential) ของลูกน้อง Coaching เป็นการสื่อสารอย่างหนึ่งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการระหว่างหัวหน้าและลูกน้อง เป็นการสื่อสารแบบสองทาง (Two Way Communication) ทำให้หัวหน้าและลูกน้องได้ร่วมกันแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการทำงาน ก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างหัวหน้าและลูกน้อง อย่างไรก็ตาม การที่จะ Coaching ได้ดีนั้น ต้องมีความพร้อมทั้งผู้สอนและผู้ถูกสอน

ในด้านการพัฒนาครู Coaching หมายถึง การสอนงานครูในสถานศึกษา ซึ่งเป็นเทคนิคหนึ่งในการพัฒนาบุคลากรหรือครู ทั้งนี้ผู้นิเทศสอนงาน Coach โดยปกติ Coach สามารถเป็นได้ทั้งผู้บริหารสถานศึกษา ผู้นิเทศภายใน ส่วนผู้ถูกสอนงานโดยปกติจะเป็นครูที่อยู่ในสถานศึกษา เรียกผู้ถูกสอนว่า “Coachee” การสอนงานจัดได้ว่าเป็นกระบวนการหนึ่งที่ผู้นิเทศใช้เพื่อเสริมสร้างและพัฒนาครู ให้มีความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skills) และคุณลักษณะเฉพาะตัว (Personal Attributes) ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ (Result Oriented) โดยจะต้องตกลงยอมรับร่วมกัน (Collaborative) ระหว่างผู้นิเทศและครู ทั้งนี้การนิเทศการสอนงานจะมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาผลการปฏิบัติงานของครู (Individual Performance) ในปัจจุบันแม้การสอนงานยังมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาศักยภาพ (Potential) ของครู เพื่อให้ครูมีพัฒนาการของความรู้ ทักษะและความสามารถเฉพาะตัว และมีศักยภาพในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้สูงขึ้นต่อไป เพื่อความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน อันนำมาซึ่งตำแหน่งที่สูงขึ้นต่อไปในอนาคต

ปัจจุบันสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้จัดให้มีโครงการพัฒนาครูที่เน้นการสร้างความเข้มแข็งของสมรรถนะด้านการจัดการเรียนการสอนในบริบทที่หลากหลายของลักษณะและขนาดของโรงเรียนโดยใช้กระบวนการสร้างระบบการชี้แนะและการเป็นพี่เลี้ยง และให้เป็นไปตามความต้องการจำเป็นของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา โดยสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาได้ประสานสถาบันอุดมศึกษาเพื่อร่วมกันเป็นคู่พัฒนา การจัดพัฒนาให้เน้นรูปแบบการพัฒนาฐานโรงเรียนในขณะปฏิบัติการสอน (On the job training) และให้มีระบบสนับสนุนในรูปแบบการ Coaching และ Mentoring และเพื่อส่งเสริมจิตวิญญาณและอุดมการณ์ของความเป็นครู และการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถด้าน Literacy, Numeracy และ Reasoning Ability ตามระดับชั้น ควบรวมกับกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ตามแนวทางของการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่รัฐบาลได้กำหนดนโยบายสังคมและคุณภาพชีวิต โดยให้มีการพัฒนาสมรรถนะให้เป็นครูดี ครูเก่ง

มีคุณภาพ คุณธรรม ในปีงบประมาณ 2556 (ชุมชนแห่งการเรียนรู้และพัฒนาวิชาชีพครู, 2557) ในการนี้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จึงได้ขอความร่วมมือให้สถาบันอุดมศึกษาของไทยเข้าร่วมพัฒนา ได้แก่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

3. การฝึกอบรมครู

เป็นการให้ผู้รู้หรือผู้เชี่ยวชาญได้ถ่ายทอดความคิด ประสบการณ์ ไปยังกลุ่มโดยมีกิจกรรมต่าง ๆ รูปแบบของการฝึกอบรม เช่น การอภิปราย ประชุมปฏิบัติการ บรรยาย สัมมนา สาธิต การแสดงบทบาท (Role Playing) สถานการณ์จำลอง ฯลฯ ตัวแบบการฝึกอบรม เป็นการพัฒนาวิชาชีพที่มีประสิทธิภาพ เพราะสามารถหาจุดคุ้มทุนได้

กัสคีย์ (2000 : 1) มีความเห็นว่า การเรียนการสอนเป็นกระบวนการที่ซับซ้อน ดังนั้นการอบรมครูต้องมีการออกแบบและดำเนินการที่ใช้วิธีการที่หลากหลายเพื่อให้เหมาะสมสำหรับองค์กร สังคม โครงสร้าง แหล่งทรัพยากรและสนองความต้องการของครูกลุ่มนั้นๆ ให้มากที่สุด การดำเนินการอบรมที่ดี ควรมีลักษณะดังนี้

1) สร้างความเชื่อมโยงระหว่างความรู้เดิมของครูและความรู้ใหม่

2) เปิดโอกาสให้ครูมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ของตนเองในแต่ละขั้นของกระบวนการเรียนรู้ เช่น สร้างความสนใจ การสนทนา และการแสดงความคิดเห็นที่ท้าทายความคิดเดิมเพื่อให้สามารถสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่ถูกต้อง

3) สร้างสังคมการเรียนรู้ในบริบทที่คุ้นเคย หรือเป็นกันเองกับครู

4) ท้าทายหรือกระตุ้นให้ครูเปรียบเทียบ วิเคราะห์ และช่วยแก้ปัญหาให้ครูเมื่อความรู้เดิมที่มีและความรู้ใหม่ขัดแย้งกัน

5) ช่วยครูพัฒนายุทธวิธีสอนที่จะช่วยให้นักเรียนเรียนรู้ได้ดี

6) ช่วยให้ครูมีความรู้และความเข้าใจอย่างเป็นรูปธรรมเรื่องการจัดการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ในห้องเรียนที่ตนรับผิดชอบ

7) เปิดโอกาสให้ครูทำงานร่วมกัน เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจากปัญหาที่เคยประสบตลอดจนหาวิธีแก้ปัญหาร่วมกัน

8) ให้ครูรู้วิธีประเมินหรือวัดความรู้ความเข้าใจของตนเองเกี่ยวกับเนื้อหา วิธีสอน หรืออื่น ๆที่ เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์อย่างต่อเนื่อง

ปัจจุบันวิธีที่นิยมใช้อย่างแพร่หลายในการอบรมครูในประเทศไทยมี 2 วิธี คือ 1) การนำหลักสูตรไปใช้ (Curriculum Implementation) และ 2) การสำรวจตรวจสอบด้วยตนเอง (Immersion in inquiry in science)

1) การนำหลักสูตรไปใช้ (Curriculum Implementation)

วัตถุประสงค์ในการใช้กลยุทธ์ การนำหลักสูตรไปใช้ คือช่วยให้ครูเรียนรู้หลักสูตร กิจกรรม วิธีการสอน และการนำไปใช้ในห้องเรียน หัวใจของกลยุทธ์นี้คือเปิดโอกาสให้ครูได้แสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนประสบการณ์หรือข้อมูลเกี่ยวกับการเรียนการสอนโดยใช้หลักสูตร วิธีการสอน หรือกิจกรรมที่มีอยู่ในหลักสูตรนี้แก่กัน ในขณะเดียวกันครูต้องเรียนรู้เนื้อหาสาระวิทยาศาสตร์ การจัดการเรียนการสอน และการวัดการเรียนรู้ของนักเรียนด้วย

วิธีการสอนโดยการนำหลักสูตรไปใช้ ในการอบรมครู เพื่อช่วยพัฒนาครูทางด้านความรู้ของเนื้อหา วัสดุ-อุปกรณ์ และวิธีการสอนที่สอดคล้องและเหมาะสมกับการสอนในชั้นเรียน

2) การสำรวจตรวจสอบด้วยตนเอง (Immersion in inquiry in science)

จุดประสงค์ของการใช้ยุทธวิธีในการสอนแบบการสำรวจตรวจสอบด้วยตนเอง คือเปิดโอกาสให้ครูเรียนรู้เนื้อหาสาระและกระบวนการทางวิทยาศาสตร์จากประสบการณ์ตรงของตนเอง กล่าวคือ เมื่อครูได้เรียนรู้แบบเป็นผู้เรียนเอง จะทำให้ครูเข้าใจเนื้อหาสาระวิทยาศาสตร์ที่ตัวเองสอนในชั้นเรียนได้อย่างลึกซึ้ง นอกจากนี้ เมื่อครูได้มีประสบการณ์โดยตรงในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ครูจะสามารถเตรียมการสอนที่ช่วยกระตุ้นให้นักเรียนมีส่วนร่วมหรือเป็นนักสำรวจตรวจสอบ การเลือกใช้วิธีการสอนลักษณะนี้มาจากสมมติฐานที่ว่า เมื่อครูได้รับประสบการณ์ในการเรียนรู้ทั้งด้านเนื้อหาสาระและกระบวนการด้วยตนเองแล้ว ครูจะมีความรู้ความเข้าใจและสามารถนำความรู้นั้นไปถ่ายทอดสู่นักเรียนได้ ดังนั้น หัวใจสำคัญของวิธีการสอนแบบการสำรวจตรวจสอบด้วยตนเอง คือการให้ครูได้มีโอกาสเรียนรู้แบบตนเองเป็นผู้เรียนอย่างเข้มข้นทั้งเนื้อหาสาระและกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ นอกจากนี้ การให้ครูเรียนรู้ผ่านกระบวนการสำรวจตรวจสอบ (inquiry) อาจช่วยครูให้เปลี่ยนความเชื่อและพฤติกรรมการสอนให้เป็นแบบการสำรวจตรวจสอบด้วยตนเองได้ (Radford, 1998)

ปัจจุบัน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีรูปแบบการอบรมครูที่สอดคล้องกับบริบทการศึกษาไทย ในสภาวะการเปลี่ยนแปลงของโลก โดยการใช้ระบบการฝึกอบรมครูแบบ e-Training เพื่อยกระดับคุณภาพครูทั้งระบบโดยการฝึกอบรมออนไลน์ที่เปิดโอกาสให้ครูเข้าเรียนในช่วงเวลาและสถานที่ใดก็ได้ตามสะดวก ทั้งนี้การฝึกอบรมมุ่งเน้นการฝึกอบรมด้านการจัดการเรียนรู้สาหรับกลุ่มสาระต่าง ๆ และสมรรถนะหลักและสมรรถนะประจำสายงานของครูและบุคลากรทางการศึกษา ในช่วงเริ่มต้น เปิดให้เข้ารับการฝึกอบรม 10 หลักสูตร

โดยหลักสูตรที่เหมาะสมสำหรับครูและบุคลากรทางการศึกษาทุกท่านคือ หลักสูตรเทคนิคการสร้างทีมงานที่ดี และจิตวิญญาณความเป็นครู นอกจากนี้ ยังมีหลักสูตรสำหรับกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ โดยนำร่องเปิดหลักสูตรการฝึกอบรมออนไลน์จนครบ 45 หลักสูตร และนำหลักสูตรการฝึกอบรมเดิมมาปรับปรุงและเปิดให้เข้ารับการฝึกอบรมได้จนครบ 120 หลักสูตรในลำดับต่อไป เงื่อนไขการเรียน คือ 1) ครูเข้ารับการทดสอบก่อนเรียน โดยไม่ต้องเป็นกังวลเรื่องผลคะแนน 2) ครูศึกษาสื่อการเรียนออนไลน์หรือดาวน์โหลดเอกสารประกอบการฝึกอบรมไปศึกษา 3) ทำใบงาน ทั้งนี้สำหรับช่วงเริ่มต้นของการฝึกอบรมตั้งแต่วันนี้จนถึง 30 กันยายน 2557 สำหรับครูที่เข้ารับการฝึกอบรมไม่ตรงสาขาวิชาอาจจะทำหรือไม่ทำใบงานก็ได้ 4) ทำแบบทดสอบหลังเรียน หากทำไม่ผ่านสามารถศึกษาเพิ่มเติมและสอบใหม่ได้จนกว่าจะผ่าน 5) รับใบประกาศนียบัตร เมื่อครูสอบได้เกณฑ์ 70% (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2557)

สรุปว่า การอบรมที่ดีควรใช้ยุทธวิธีในการสอนที่หลากหลาย และการอบรมเพื่อพัฒนาครูควรได้รับการออกแบบและดำเนินการในรูปแบบโครงการระยะยาวที่มีการติดตามผลเพื่อช่วยเหลือและสนับสนุนครูเมื่อครูต้องกลับไปทำงานที่สถานศึกษาหรือไปสอนในห้องเรียนเดิม การติดตามครูอย่างต่อเนื่องยังช่วยให้ครูรู้สึกว่าตนเองไม่ถูกทอดทิ้งให้เผชิญปัญหาโดยลำพังหลังจากเสร็จสิ้นการอบรมแล้ว และการจัดการอบรมเพื่อพัฒนาครูโดยใช้วิธีใดวิธีหนึ่งเพียงอย่างเดียวจะไม่เกิดคุณภาพเต็มที่เท่ากับการผสมผสานกลวิธีต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เพราะการจัดกิจกรรมการสอนแต่ละวิธีเป็นการแก้ปัญหาแต่ละส่วนไป ดังนั้น การอบรมที่ดีควรมีการออกแบบการสอนโดยเชื่อมโยงหลายวิธีเข้าด้วยกันเพื่อเกิดประโยชน์และพัฒนาความรู้แก่ครูที่เข้ารับการอบรมอย่างลึกซึ้ง

4. การวิจัยปฏิบัติการ (Action Research)

การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เป็นการวิจัยที่ใช้กระบวนการปฏิบัติอย่างมีระบบครูผู้วิจัยและผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการและวิเคราะห์วิจารณ์ผลการปฏิบัติโดยการใช้วงจร 4 ขั้นตอน คือ การวางแผน การลงมือกระทำจริง การสังเกต และการสะท้อนผลการปฏิบัติการดำเนินการจะต้องต่อเนื่อง เพื่อจะนำไปสู่การปรับปรุงแผนเข้าสู่วงจรใหม่ จนกว่าจะได้ข้อสรุปที่แก้ไขปัญหาได้จริง หรือสภาพการณ์ของสิ่งที่ศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ จุดมุ่งหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ มีวัตถุประสงค์เพื่อจะปรับปรุงประสิทธิภาพของการปฏิบัติงานประจำของครูให้ดีขึ้นโดยนำเองานที่ปฏิบัติอยู่มาวิเคราะห์สภาพปัญหา อันเป็นเหตุให้งานนั้นไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร จากนั้นใช้แนวคิดทางทฤษฎีและประสบการณ์การปฏิบัติงานที่ผ่านมาหาข้อมูลและวิธีการที่คาดว่าจะแก้ปัญหาดังกล่าวได้ แล้วนำวิธีการดังกล่าวไปทดลองใช้กับกลุ่มที่เกี่ยวข้องปัญหานั้น ซึ่งแตกต่างจากการวิจัยเชิงวิชาการทั่ว ๆ ไป (ยาใจ พงษ์บริบูรณ์, 2557) ดังนี้

1) การวิจัยเชิงปฏิบัติการมีจุดเน้นที่ผลการวิจัยนั้นนำไปใช้เฉพาะจุด เฉพาะที่ และเฉพาะเรื่อง โดยนำผลการวิจัยไปใช้แก้ปัญหาได้ทันท่วงที

2) ผู้วิจัยที่เป็นผู้ทำการวิจัยเดี่ยวหรือเป็นผู้ร่วมโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการนั้น ผู้วิจัยจะถูกกระตุ้นให้แสวงหาความรู้ ความเข้าใจในเรื่องที่ศึกษาและปัญหาที่เกี่ยวข้องอย่างลึกซึ้ง

3) การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นการกระตุ้นให้มีการร่วมมืออย่างเสมอภาคกันของผู้ร่วมโครงการวิจัยทั้งในส่วนของกระบวนการทำวิจัยและการนำผลการวิจัยไปใช้

4) การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นการวิจัยที่มุ่งหวังประโยชน์หรือคำตอบในช่วงสั้นซึ่งนำไปสู่การวิจัยเชิงประยุกต์ (Applied Research)

จากลักษณะการวิจัยเชิงปฏิบัติการดังกล่าวเป็นการมุ่งหาคำตอบที่เป็นองค์ความรู้หรือข้อมูลที่จะนำไปใช้ในการแก้ปัญหาหรือพัฒนา ผลการวิจัยสามารถนำไปใช้ในการทำงานหรือพัฒนางานของครู ช่วยให้ครูสามารถสร้างสมรรถนะทางวิชาชีพได้อย่างยั่งยืน

5. การสร้างชุมชนแนวปฏิบัติของวิชาชีพครู (Professional Learning Community)

ชุมชนนักปฏิบัติหรือชุมชนแห่งการเรียนรู้ เป็นหนึ่งในเครื่องมือของการจัดการความรู้ขององค์กร สำหรับดึงความรู้ที่อยู่ในตัวบุคคลซึ่งซ่อนเร้นอยู่ภายในออกมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด การจัดการความรู้ประกอบด้วยกระบวนการหลัก ๆ ได้แก่ การค้นหาความรู้ การสร้างและแสวงหาความรู้ใหม่ การจัดความรู้ให้เป็นระบบ การประมวลผลและกลั่นกรองความรู้ การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้และการเรียนรู้ กระบวนการจัดการความรู้ประกอบด้วยเครื่องมือหลากหลายประเภทที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อนำไปใช้ในการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนความรู้ ซึ่งแบ่งเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ (อรวรรณ น้อยวัฒน์, 2554) คือ

1) เครื่องมือที่ช่วยในการ "เข้าถึงความรู้" ซึ่งเหมาะสำหรับความรู้ประเภท Explicit เช่น การเล่าเรื่อง (Story Telling) การใช้ฐานความรู้ (Knowledge Bases)

2) เครื่องมือที่ช่วยในการ "ถ่ายทอดความรู้" ซึ่งเหมาะสำหรับความรู้ประเภท Tacit เช่น ระบบพี่เลี้ยง (Mentoring System) ชุมชนนักปฏิบัติ (Community of Practice) การสับเปลี่ยนงาน (Job Rotation)

บูรชัย ศิริมหาสาคร (2550 : 1) ได้ให้ความหมายของชุมชนนักปฏิบัติ (Community of Practice : CoP) ว่า หมายถึง ชุมชนที่รวบรวมกลุ่มคนที่มีความรู้ความสนใจในเรื่องเดียวกัน มาร่วมแลกเปลี่ยน แบ่งปัน เรียนรู้ในเรื่องนั้น ๆ ร่วมกัน เพื่อได้มาซึ่ง Knowledge Assets (KA) หรือขุมความรู้ในเรื่องนั้น ๆ สำหรับคนในชุมชน เพื่อไปทดลองใช้ แล้วนำผลที่ได้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิก อันส่งผลให้ความรู้นั้น ๆ ถูกยกระดับขึ้นเรื่อย ๆ ผ่านการปฏิบัติ ประยุกต์ และปรับใช้ตามแต่สภาพแวดล้อมและสถานการณ์ที่หลากหลาย อันทำให้งานบรรลุผลดีขึ้นเรื่อย ๆ

กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย (2553 : 1) ได้ให้ความหมายของชุมชนนักปฏิบัติว่า หมายถึง กลุ่มคนที่มารวมตัวกันอย่างไม่เป็นทางการ มีวัตถุประสงค์เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสร้างองค์ความรู้ใหม่ ๆ เพื่อช่วยให้การทำงานมีประสิทธิผลที่ดีขึ้น ส่วนใหญ่การรวมตัวกันในลักษณะนี้จะมาจากคนที่อยู่ในกลุ่มงานเดียวกันหรือคนที่มีความสนใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งรวมกัน ซึ่งความไว้วางใจและความเชื่อมั่นในการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกันเป็นสิ่งสำคัญ

จากความหมายดังกล่าวจะเห็นว่า ชุมชนนักปฏิบัติ หมายถึง กลุ่มคนที่จุดมุ่งหมายหรือมีความสนใจในเรื่องเดียวกันมาร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และนำผลจากการเรียนรู้นั้นไปประยุกต์ใช้ เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์กับการทำงาน

ศักดิ์ชัย ภู่เจริญ (2556 : 1) กล่าวว่า ชุมชนนักปฏิบัติของครู คือการรวมตัวกันจัดการความรู้ของครู คือเป็นการจัดการความรู้ของครู เป็นกลไกช่วยสนับสนุนให้ครูสร้างความรู้ขึ้นใช้ทำหน้าที่ครู และนำความรู้ไปใช้ทำหน้าที่ครู เพื่อให้ศิษย์เกิดการเรียนรู้ชนิด “รู้จริง” (mastery)

ชุมชนนักปฏิบัติของครูจะมุ่งเน้นการนำความรู้ที่ใช้ในงานมาแลกเปลี่ยนกัน เพื่อต่อยอดความรู้และพัฒนาคุณภาพงานที่ตนเองปฏิบัติอยู่ โดยทั่วไปการที่จะรวมกลุ่มกันเป็นชุมชนแนวปฏิบัติจะมีองค์ประกอบ ดังนี้

1) หัวข้อความรู้ (Domain) เป็นหัวข้อที่กลุ่มครูหรือชุมชนจะมาร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน โดยหัวข้อที่ดีจะต้องมีลักษณะสำคัญ คือ เป็นหัวข้อที่เกิดจากความต้องการของชุมชน

2) ชุมชน (Community) เป็นพันธะทางสังคมที่จะรวบรวมและยึดเหนี่ยวสมาชิกเข้าไว้ด้วยกันภายใต้โดเมนและแรงปรารถนาเดียวกัน ในการรวมกลุ่มกันเป็นชุมชนแนวปฏิบัติไม่ได้มีกฎตายตัวว่าสมาชิกในชุมชนจะต้องมีจำนวนเท่าใด มีตำแหน่งใดบ้าง แต่เพื่อความสะดวกในการก่อตั้งชุมชนแนวปฏิบัติ สมาชิกในชุมชนควรประกอบด้วยผู้ดำเนินการหลัก (Facilitator) ผู้บันทึกสิ่งสำคัญ (Community Historian) สมาชิกชุมชน (Member) ผู้สนับสนุน (Sponsor) ผู้เชี่ยวชาญ (Expert)

3) แนวปฏิบัติ (practice) คือ ผลที่ได้จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของชุมชนที่สมาชิกสามารถนำไปปฏิบัติในงานของตนได้จริง โดยทั่วไปแนวปฏิบัตินี้ได้มาจากการบันทึกเป็นคลังความรู้ขององค์กรที่ได้จากการสังเคราะห์โดยชุมชน และจัดเก็บ/ ปรับปรุง/ถ่ายทอดโดยชุมชนเอง

ดังนั้น การสร้างชุมชนนักปฏิบัติของครู เป็นชุมชนที่เกิดจากการรวมตัวของสมาชิกครูในชุมชนอย่างไม่เป็นทางการ โดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีแลกเปลี่ยนความรู้ทำให้เกิดกระบวนการจัดการความรู้ขึ้น และจะเห็นว่าชุมชนนักปฏิบัติครูจะต้องมีองค์ประกอบทั้ง 3 ส่วนครบถ้วนและสมดุล อันได้แก่ หัวข้อความรู้ ชุมชน และแนวปฏิบัติ จึงจะสามารถดำรงอยู่และ

ขับเคลื่อนการจัดการความรู้ให้กับองค์กรการศึกษา การสร้างชุมชนนักปฏิบัติของครูจึงเป็นการพัฒนาสมรรถนะวิชาชีพครูในศตวรรษที่ 21

สรุปท้ายบท

สมรรถนะครู หมายถึง ความรู้ ทักษะ ความสามารถ และคุณลักษณะของครูที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงานในวิชาชีพครูให้บรรลุผลอย่างมีประสิทธิภาพตามความต้องการขององค์การทางการศึกษา สมรรถนะครูได้ถูกกำหนดไว้ในข้อบังคับคุรุสภาว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพ พ.ศ. 2556 ว่าครูต้องมีสมรรถนะหลัก และสมรรถนะประจำสายงาน เกณฑ์การประเมินของสำนักงานคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2553 ครูต้องมีสมรรถนะในการปฏิบัติงานตามมาตรฐานความรู้และประสบการณ์วิชาชีพ เทคนิคการประเมินตนเองของการพัฒนาศักยภาพครู ได้แก่ การประเมินสมรรถนะด้วยตนเองโดยเทคนิคต่าง ๆ และการประเมินสมรรถนะโดยผู้บังคับบัญชา และพัฒนาสมรรถนะด้วยตนเองโดยการทำแผนพัฒนาตนเอง แนวทางการพัฒนาสมรรถนะเชิงวิชาชีพของครูศตวรรษที่ 21 คือ การสร้างเครือข่ายของครู (Teacher Network) การพัฒนาครูโดยใช้กระบวนการสร้างระบบพี่เลี้ยง (Coaching and Mentoring) การฝึกอบรมครู การวิจัยปฏิบัติการ (Action Research) และการสร้างชุมชนแนวปฏิบัติของวิชาชีพครู (Professional Learning Community)

คำถามทบทวน

1. ความหมายของสมรรถนะและสมรรถภาพเป็นอย่างไร
2. สมรรถนะที่ผู้ประกอบวิชาชีพครูพึงมีประกอบด้วยสมรรถนะใดบ้าง
3. สมรรถนะหลักที่ครูต้องมีเพื่อให้การปฏิบัติงานประสบผลสำเร็จ มีแนวทางการปฏิบัติอย่างไร
4. สมรรถนะประจำสายงานครูเป็นอย่างไร อธิบาย พร้อมยกตัวอย่างประกอบ
5. ขั้นตอนวิธีการประเมินตนเองโดยอิสระด้วยกระบวนการวิเคราะห์ SWOT เป็นอย่างไร
6. ปัจจัยใดที่ส่งผลให้ผู้ประกอบวิชาชีพครูมีสมรรถนะด้านการบริหารจัดการในชั้นเรียนมีประสิทธิภาพ
7. การสร้างเครือข่ายครู (Teacher Network) ช่วยพัฒนาสมรรถนะครูอย่างไร
8. การพัฒนาครูโดยใช้กระบวนการสร้างระบบพี่เลี้ยง (Coaching and Mentoring) มีลักษณะอย่างไร
9. กระบวนการพัฒนาสมรรถนะตนเองด้านการรวบรวมข้อมูลป้อนกลับ ของครูมีวิธีการอย่างไร
10. สมรรถนะของผู้ประกอบวิชาชีพครูตามมาตรฐานประสบการณ์วิชาชีพเป็นอย่างไร

เอกสารอ้างอิง

กาญจนา คุณารักษ์. (2540). **การปฏิรูปการศึกษาของประเทศออสเตรเลีย**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

กฤษมันต์ วัฒนาณรงค์. (2553).**สมรรถนะวิชาชีพ.** กรุงเทพฯ : ศูนย์ผลิตตาราเรียน มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ.

กีรติ ยศยิ่งยง. (2550). **ขีดความสามารถ : Competency Based Approach**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : มิสเตอร์ก๊อปปี้.

กรมการปกครอง. (2553). **ชุมชนนักปฏิบัติ CoP (Community of Practice)** [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://iad.dopa.go.th/km/dopa_km.htm. [15เมษายน2557]

ขจรศักดิ์ ศิริมัย. (2557). **เรื่องน่ารู้เกี่ยวกับสมรรถนะ.** มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://competency.rmutp.ac.th/wp-content/uploads/2011/01/aboutcompetency.pdf. [15 เมษายน 2557]

คุรุสภา. (2556). **ข้อบังคับคุรุสภาว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพ พ.ศ. 2556** [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://www.sobkroo.com/img_news/file/A73871244.pdf. [26พฤษภาคม 2557]

จุฑารัตน์ จันทร์คำ. (2543). **ความต้องการการพัฒนาศักยภาพด้านการจัดการเรียนการสอนของครูประถมศึกษาในโรงเรียนพระหฤทัย อำเภอเชียงใหม่** .วิทยานิพนธ์, ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต., มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.

ชุมชนแห่งการเรียนรู้และพัฒนาวิชาชีพครู. (2557)**. หลักการละเหตุผล** [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://www.edu-prof.net/main/index.php/information.html. [15เมษายน2557]

ณรงค์วิทย์ แสนทอง. 2547. **มารู้จัก COMPETENCY กันเถอะ.** กรุงเทพฯ : เอช อาร์ เซ็นเตอร์.

ดนัย เทียนพุฒ. (2541). **การบริหารทรัพยากรบุคคลในทศวรรษหน้า.** กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เทื้อน ทองแก้ว. (2545). **ภาวะผู้นำ : สมรรถนะหลักของผู้บริหารในยุคปฏิรูปวิชาการ**. กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.ฉบับที่ 9 ปีที่ 5 เดือนกันยายน. หน้า 35-43.

ธำรงศักดิ์ คงคาสวัสดิ์.(2550). การจัดทำสายความก้าวหน้าในองค์กร เรื่องสำคัญที่ไม่ควรมองข้าม. **วารสาร For Quality**. เดือนเมษายน. หน้า 44-47.

บูรชัย ศิริมหาสาคร. (2550). **การทำ COP เพื่อจัดการความรู้ในองค์กร**. กรุงเทพฯ : สถาบันพัฒนาบุคลากรครูและผู้บริหาร.

ปัทมา ทุมาวงศ์. (2551). **การวิเคราะห์รูปแบบเครือข่ายความร่วมมือของครูในโรงเรียนที่มีการปฏิบัติดี : การประยุกต์ใช้การวิเคราะห์เครือข่ายสังคม.** ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิจัยการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พสุ เดชะรินทร์. (2546). **Balanced scorecard รู้ลึกในการปฏิบัติ.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร. (2557). **การประเมินสมรรถนะ (Competency Assessment).** [ออนไลน์]. สืบค้นจาก **:** http://competency.rmutp.ac.th/competency-assessme nt/. [16 **กันยายน** 2557]

ยาใจ พงษ์บริบูรณ์. (2557). **การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research)** [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://www.mp.kus.ku.ac.th/Research_Project/Article/Yachai_AR_2.pdf. [21 กันยายน 2557]

ราชกิจจานุเบกษา. (2556). **ประกาศคณะกรรมการคุรุสภาเรื่อง สาระความรู้ สมรรถนะและประสบการณ์วิชาชีพของผู้ประกอบวิชาชีพครู ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษาและศึกษานิเทศก์ ตามข้อบังคับคุรุสภาว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพ พ.ศ. 2556 เล่ม 130 ตอนพิเศษ 156 ง ราชกิจจานุเบกษา 12 พฤศจิกายน 2556**. หน้า 43-47.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). **ความหมายของสมรรถนะ** [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://rirs 3.royin.go.th/new-search/word-search-all-x.asp. [5 เมษายน 2557]

ศักดิ์ชัย ภู่เจริญ. (2556). **PLC ชุมชนแนวปฏิบัติของครู** [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://www. kruinter.com/show.php?id_quiz=3292&p=1. [15เมษายน2557]

สถาบันพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา. (2554). **แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา**. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://www.nidtep.go.th/plan. [15 เมษายน 2557]

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2553). **คู่มือการประเมินสมรรถนะครู สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2553**. กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2557). **โครงการยกระดับคุณภาพครูทั้งระบบ ด้วยระบบ e-Training (Upgrading Teacher Qualification Through The Whole System**

[ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://www.utqplus.com/data/manual/manual_20140917064718.Pdf. [15เมษายน2557]

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2547). **การปรับใช้สมรรถนะในการบริหารทรัพยากรมนุษย์.** เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่องสมรรถนะของข้าราชการ วันที่ 31 มกราคม 2547.

สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. (2549). **คู่มือการประกอบวิชาชีพทางการศึกษา.** พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2550). **รายงานการวิจัยการพัฒนารูปแบบการพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อการปฏิรูปการเรียนรู้ทั้งโรงเรียน.** กรุงเทพฯ : บริษัทพริกหวานกราฟฟิค จำกัด.

สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน. (2557). **สรุปแนวทางการยกระดับคุณภาพครูที่สอดคล้องกับ "Spec ครูไทยในศตวรรษที่ 21" วันที่ 18 เมษายน 2557 เวลา 10.30 น.-12.00 น. ณ ห้องประชุม 5-2 อาคารสำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์,** หน้า24-25.

สุจิตรา ธนานันท์. (2557). **เอกสารประกอบการสอนวิชา PA 781 : การประเมินศักยภาพและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Competency Assessmentand Human Resource Development) Starcevich, M. M., Coach, Mentor : Is there a difference?** [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http: //www.coachingandmentoring.com/mentsurvey.htm A. /. [15 กันยายน 2557]

สุภาพร สหเนวิน. (2538). **สมรรถาพด้านการสอนของครูนาฏศิลป์ในโรงเรียนร่วมพัฒนาหลักสูตรจังหวัดเชียงใหม่**. วิทยานิพนธ์, ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต., มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.หน้า 14.

หนังสือพิมพ์บ้านเมือง. (2557). **จุฬาฯ จับมือปิโกเปิดตัวนวัตกรรมสื่อสร้างสรรค์ทางการศึกษา**. คอลัมน์การศึกษา. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก **:** http://www.banmuang.co.th/2014/01/%E0%B8% 88%E0% B8%B8% E0%B8%AC%E0%B8%B2%E0%B8%AF-%E0%B8%88% E0%B8% B1%E0%B8%9A% E0%B8% A1%E0%B8% B7%E0%B8%AD%E0% B8%9B%E0%B8%B4%E0%B9 %82%E0%B8%81-%E0% B9%80%E0%B8%9B%E0%B8% B4%E0%B 8%94%E0%B8% 95%E0%B8 %B1%E0%B8%A7/.[15 กันยายน 2557]

เอนกลาภ สุทธินันท์. (2548). **แนวทางการนำสมรรถนะทั้ง 5 ไปเพิ่มประสิทธิภาพ การปฏิบัติงานอย่างได้ผล.** กรุงเทพฯ. (อัดสำเนา)

อานนท์ ศักดิ์วรวิชญ์. (2547). “แนวคิดเรื่องสมรรถนะ Competency : เรื่องเก่าที่เรายังหลงทาง”. **Chulalongkorn Review** 16 (ก.ค.- ก.ย.) : 57-72.

อาภรณ์ ภู่วิทยาพันธุ์. (2548). **สอนงานอย่างไรให้ได้งาน (Coaching).** กรุงเทพฯ : เอช อาร์ เซ็นเตอร์ จำกัด.

อรวรรณ น้อยวัฒน์. (2554). **ชุมชนนักปฏิบัติ : เครื่องมือสำคัญของการขับเคลื่อนกระบวนการจัดการความรู้.** จุลสารสาขาวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพออนไลน์ มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมาธิราช ฉบับที่2 [ออนไลน์]. สืบค้นจาก: http://www.stou.ac.th/Schools/Shs/booklet/book542/km.html. [15 เมษายน 2557]

Good, Carter V. (1973). **Dictionary of Education**. 3rd ed. New York : Teacher College Press.

Guskey, T. R. (2000). **Evaluating professional development**. Thousand Oaks, CA: Corwin Press.

McClelland, D.C. (1975). **A Competency model for human resource management specialists to be used in the delivery of the human resource management cycle.** Boston : Mcber.

บทที่ 4
คุณลักษณะของครูที่ดี

ในโลกที่เปลี่ยนแปลงไป แม้ "ครู" ยังคงเป็นผู้ที่มีความหมายและปัจจัยสำคัญมากที่สุดในห้องเรียน และเป็นผู้ที่มีความสำคัญต่อคุณภาพการศึกษา แต่การที่ครูจะทำหน้าที่ตอบสนองต่อความปลี่ยนแปลงดังกล่าวอย่างสมบูรณ์ได้ จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีคุณลักษณะของครูที่ดี สังคมคาดหวังว่าครูคือแบบอย่างที่ดีของศิษย์ เป็นผู้สร้างสมาชิกใหม่ของสังคมให้เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพต่อสังคม ธรรมชาติของอาชีพครูเป็นอาชีพที่ต้องเกี่ยวข้องสัมผัสกับบุคคลอื่นอยู่เสมอ ฉะนั้นผู้ดำเนินอาชีพครูจึงต้องเป็นผู้ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน และใฝ่พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง และมีวิสัยทัศน์ให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านวิชาการและเทคโนโลยีในโลกปัจจุบัน แต่การจะได้รับยกย่องให้เป็นครูดีนั้น จึงต้องมีคุณลักษณะบางประการที่แตกต่างจากการประกอบอาชีพอื่น การจะเป็นครูที่ดีมากน้อยเพียงไรนั้นครูสามารถประเมินตนเองได้โดยศึกษาจากเกณฑ์คุณลักษณะของครูที่ดีตามหลักพุทธธรรม ตามแนวพระราชดำริ ตามเกณฑ์มาตรฐานต่าง ๆ ตลอดจนศึกษาจากทัศนะของบุคคลต่าง ๆ เพื่อให้ครูและนักศึกษาครูได้เข้าใจและนำไปใช้พัฒนาตนเองให้มีคุณลักษณะที่ดีอันพึงประสงค์

แนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะของครูที่ดี

นับจากอดีตถึงปัจจุบัน สังคมไทยยังคงให้ความสำคัญต่อ "ครู" ว่าเป็นบุคคลที่จะส่งเสริมและสรรค์สร้างการเรียนรู้ของผู้เรียนให้มีคุณภาพ และเมื่อสถานการณ์การเรียนรู้เปลี่ยนแปลงไปทั้งที่เป็นการเรียนรู้ในระบบ นอกระบบและตามอัธยาศัย ที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต ที่จำเป็นต้องได้รับการส่งเสริม พัฒนาและยกย่องเพื่อร่วมกันปกป้องและเสริมสร้างการเรียนรู้ของเด็กหรือผู้เรียนให้เป็นผู้ที่มีความรู้ ทักษะ เจตคติ และค่านิยมอันดีงาม รวมทั้งมีคุณธรรมจริยธรรมเป็นคนดีของชุมชน สังคม และประเทศชาติ (วรากรณ์ สามโกเศศ และคณะ, 2553)

1. คุณลักษณะของครูที่ดีตามหลักพุทธธรรม

ในหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่เป็นพื้นฐานของการเป็นครูที่ดี ได้แก่หลักธรรมที่เรียกว่า กัลยาณมิตรธรรม ซึ่งเป็นธรรมที่พระพุทธเจ้ากล่าวถึงคุณลักษณะของครูที่ดีโดยพระธรรมปิฎก โดยกล่าวถึงกัลยาณมิตรธรรม 7 (พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, 2554 : 1) ดังนี้

ประการที่ 1 ปิโย แปลว่า เป็นผู้น่ารักหรือเป็นที่รัก หมายความว่า ท่านที่เป็นครูประกอบด้วยเมตตา ทำให้ผู้เป็นนักเรียนรู้สึกเสมือนมีเพื่อน ทำให้เกิดความชุ่มฉ่ำใจ ไม่อ้างว้างว้าเหว่ มีความอบอุ่นใจ มีความสบายใจ

ประการที่ 2 ครุ แปลว่า เป็นที่เคารพ หมายความว่าครูเป็นผู้มีความหนักแน่น มีคุณธรรม เป็นหลักให้แก่ผู้เรียนได้ ทำให้ผู้เรียนรู้สึกมั่นคง ปลอดภัย มีหลักมีที่เกาะเกี่ยว โดยความเป็นครูจะหนักแน่นในคุณงามความดี หนักในหลักเหตุหลักผล หนักในหลักการ หนักในความจริง ทำให้น่าเคารพไว้เนื้อเชื่อใจได้

ประการที่ 3 ภาวนีโย แปลว่า เป็นที่เจริญใจ หมายความว่าบุคคลที่เป็นครูจะเป็นผู้มีคุณธรรม มีความประพฤติที่ดีงาม เป็นแบบอย่างที่ดี ทำให้ผู้เรียนเห็นแบบอย่างที่ดี ทำให้อยากประพฤติปฏิบัติตามและมีกำลังใจในการทำความดี

ประการที่ 4 วตฺตา แปลว่า บอกกล่าว หมายความว่าครูจะเป็นผู้ที่บอกกล่าว เอาคำสอนมาบอกเล่า มาแนะนำสิ่งที่ควรประพฤติปฏิบัติ กับสิ่งที่ไม่ควรประพฤติปฏิบัติ ทำให้ครูมีบทบาทเป็นผู้ที่สั่งสอนซึ่งช่วยให้ผู้เรียนรู้จักการพึ่งตนเอง

ประการที่ 5 วจนกฺขโม แปลว่า อดทน อดทนต่อถ้อยคำ เช่น อดทนต่อการพูดซักไซ้ไล่เลียงของศิษย์ และพยายามชี้แจงจนกระทั่งศิษย์เกิดความเข้าใจ ไม่ท้อถอยและไม่ปล่อยละเลยศิษย์เอาใจใส่อดทนต่อการแนะนำสั่งสอน

ประการที่ 6 คมฺภีรญฺจ กถํ กตฺตา แปลว่า เป็นผู้ที่กล่าวแถลงเรื่องลึกซึ้งได้ หมายความว่า ครูเป็นผู้ที่มีความสามารถทำให้เข้าถึงสิ่งที่ลึกซึ้งให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป กล่าวคือ สามารถที่จะแถลงชี้แจงเรื่องที่ลึกซึ้งให้ง่ายต่อความเข้าใจได้ ตลอดจนช่วยให้ศิษย์ได้เรียนรู้ เรื่องลึกซึ้งต่าง ๆ ให้มากยิ่งขึ้น

ประการที่ 7 โน จฏฺฐาเน นิโยชเย แปลว่า ไม่ชักจูงไปในทางเสียหาย ไม่ชักจูงไปในสิ่งที่เหลวไหลไร้สาระ หมายความว่าครูจะไม่นำศิษย์ไปในทางที่เสื่อมเสียหรือชักชวนไปสู่อบายมุข

พระพุทธเจ้าในฐานะพระบรมครูทรงสอนศิษย์ด้วยการเป็นกัลยาณมิตร ฉะนั้นบุคคลที่เป็นครูทุกคนพึงยึดหลักกัลยาณมิตรธรรมเป็นหลักปฏิบัติเพื่อให้เป็นครูที่สมบรูณ์ มีคุณค่าน่าเคารพยกย่องนับถือจากศิษย์และบุคคลในสังคม อันกล่าวได้ว่า ครูที่มีกัลยาณมิตรธรรม 7 ย่อมเป็นครูที่ดี

2. คุณลักษณะของครูที่ดีตามแนวพระราชดำริ

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชทรงครองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี ในปีพุทธศักราช 2549 ตลอดระยะเวลา 60 ปีนี้ พระองค์ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจมากมาย

หลายด้าน ที่ล้วนมีคุณประโยชน์ต่อพสกนิกรชาวไทย ในที่นี้จะกล่าวเฉพาะพระราชกรณียกิจด้านการศึกษาและความเป็นครูของพระองค์ที่ทรงมีต่อพสกนิกรชาวไทยโดยสังเคราะห์จากแนวพระราชดำริของพระองค์ที่ปรากฏในพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสที่เกี่ยวข้องกับความเป็นครู พบว่าคุณลักษณะของครูที่ดีตามแนวพระราชดำรินั้น สามารถจำแนกได้ออกเป็น 5 คุณลักษณะ ดังต่อไปนี้ (ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาท, 2535)

2.1 คุณลักษณะของครูที่ดี ต้องมีคุณธรรม จริยธรรม

พระบรมราโชวาทที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชทานในโอกาสต่าง ๆ ที่แสดงถึงคุณลักษณะของครูที่ดีต้องมีคุณธรรม โดยสมาคมหนังสือพิมพ์ส่วนภูมิภาคแห่งประเทศไทย (2526) ได้รวบรวมและจัดพิมพ์เผยแพร่ ได้แก่ พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทาน ปริญญาบัตร แก่นักศึกษาวิทยาลัยวิชาการศึกษาที่สำเร็จการศึกษาไปเป็นครูอาจารย์ ใน พ.ศ. 2502 มีความว่า

"...ข้าพเจ้าเชื่อว่านิสิตนักศึกษา สำเร็จการศึกษาไปควรจะได้มีคุณธรรม ศีลธรรมและวัฒนธรรมเป็นทุนอยู่บ้างแล้ว แต่ในฐานะที่ต้องออกไปทำหน้าที่ครูของผู้อื่น ท่านจำเป็นจะต้องสร้างสมธรรมะต่าง ๆ ให้เพิ่มพูนมากยิ่งขึ้น และรู้จักวางตัวให้สมกับเป็นผู้มีหน้าที่สั่งสอนและอบรมเยาวชน ควรจะตั้งใจปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มความสามารถ และส่งเสริมให้เยาวชนได้เป็นคนที่มีสัมมาอาชีพและความประพฤติดี..."

พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่นิสิตและนักศึกษาวิทยาลัยวิชาการศึกษา ในวันที่ 15 ธันวาคม 2503 ได้ทรงเน้นคุณลักษณะในการอบรมเด็กในด้านศีลธรรมเป็นสำคัญด้วย ดังกล่าวไว้ว่า

"...ผู้ที่เป็นครูอาจารย์นั้น ใช่แต่ว่ามีความรู้ในทางวิชาการ และในทางการสอนเท่านั้น จะต้องรู้จักอบรมเด็กทั้งในด้านศีลธรรม จรรยาและวัฒนธรรม รวมทั้งให้มีสำนึกรับผิดชอบในหน้าที่และในฐานะเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ การให้ความรู้ หรือที่เรียกว่าการสอนนั้นต่างกับการอบรม การสอนคือการให้ความรู้แก่ผู้เรียน ส่วนการอบรมเป็นการฝึกจิตใจของผู้เรียนให้ซึมซาบจนติดเป็นนิสัยอย่างเดียว..."

นอกจากนั้น ในพระบรมราโชวาทอีกหลายครั้ง พระองค์ก็ได้เน้นให้ครูยึดมั่นอยู่ในคุณธรรมและศีลธรรมเสมอ ดังพระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่นิสิตและนักศึกษาวิทยาลัยวิชาการศึกษา เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม 2505 ดังกล่าวไว้ว่า

"...หน้าที่ของครูและอาจารย์สั่งสอนให้ได้รับความรู้สูง และอบรมจิตใจให้ถึงพร้อมด้วยคุณธรรม เพื่อจะได้เป็นพลเมืองดีของชาติสืบไป งานของครูจึงเป็นงานที่สำคัญยิ่ง ท่าน

จงวางตนให้ สมกับที่เป็นครูให้นักเรียนมีความเคารพนับถือ และเป็นที่เลื่อมใสไว้วางใจของผู้ปกครอง...”

พระราชดำรัสที่พระราชทานแก่ครูอาวุโสประจำปี 2522 ได้กล่าวไว้ว่า

“...ครูที่แท้จริง ต้องหมั่นขยัน และอุตสาหะพากเพียร ต้องเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเสียสละ ต้องหนักแน่น อดกลั้น อดทน รักษาวินัย สำรวม ระวังความประพฤติของตนให้อยู่ในแบบแผนที่ดีงาม ซื่อสัตย์ รักษาความจริงใจ ต้องเมตตา หวังดี ต้องวางใจเป็นกลาง ไม่ปล่อยไปตามอำนาจอคติ ต้องอบรมปัญญาให้เพิ่มพูนสมบูรณ์ ยิ่งขึ้น ทั้งด้านวิทยาการและความฉลาดรอบรู้ในเหตุผล...”

จากพระบรมราโชวาท และพระราชดำรัสที่อัญเชิญมา จะเห็นว่าในเรื่องความเป็นครูนั้น พระองค์จะทรงเน้นคุณลักษณะของความเป็นครูที่ดี ซึ่งได้แก่การมีคุณธรรม จริยธรรม ขยันหมั่นเพียร เสียสละ อดทน อดกลั้น รักษาระเบียบวินัย สำรวมระวังและประพฤติตนอยู่ในระเบียบแบบแผนชีวิตที่ดีงาม

2.2 คุณลักษณะของครูที่ดีต้องประพฤติตนเป็นที่เคารพรักของผู้เรียน

คุณลักษณะของครูที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ตามแนวพระราชดำริ คือครูจะต้องทำตัวให้เป็นที่รักเคารพของผู้เรียน รวมทั้งประพฤติตนเป็นแบบอย่างดังพระบรมราโชวาทพระราชทานที่สมาคมหนังสือพิมพ์ส่วนภูมิภาคแห่งประเทศไทย (2526) ได้รวบรวมไว้และจัดพิมพ์เผยแพร่ โดยผู้เขียนขออัญเชิญมา ได้แก่ พระบรมราโชวาทที่พระราชทานแก่คณะครู โรงเรียนราษฎร์ทั่วราชอาณาจักร ณ ศาลาผกาภิรมย์ 8 พฤษภาคม 2513 ความว่า

“…ครูจะต้องตั้งใจในความดีอยู่ตลอดเวลา แม้จะเหน็ดเหนื่อย เท่าไรก็จะต้องอดทน เพื่อพิสูจน์ว่าครูนี้เป็นที่เคารพสักการะได้ แต่ถ้าครูไม่ตั้งตัวในศีลธรรม ถ้าครูไม่ทำตัวเป็นผู้ใหญ่ เด็กจะเคารพได้อย่างไร…”

พระบรมราโชวาทที่พระราชทานแก่คณะครูโรงเรียนวังไกลกังวล ในโอกาสที่เข้ารับพระราชทานรางวัล เมื่อวันที่ 7 มิถุนายน 2521 ความว่า

“...สำหรับครูนั้นก็จะต้องทำตัวให้เป็นที่รัก เป็นที่เคารพ เป็นที่เชื่อใจของนักเรียน ...คือข้อแรก ต้องฝึกฝนตนเองให้แตกฉานและแม่นยำชำนาญ ทั้งในวิชาความรู้ และวิธีสอน เพื่อสามารถสอนวิชาทั้งปวงได้โดยถูกต้องกระจ่างชัด และครบถ้วนสมบูรณ์ อีกข้อหนึ่ง ต้องทำตัวให้ดี คือต้องมีและแสดงความเมตตากรุณา ความซื่อสัตย์สุจริต ความสุภาพ ความเข้มแข็งและอดทนให้ปรากฏชัดเจน จนเคยชินเป็นปรกติวิสัย เด็ก ๆ จะได้เห็น ได้เข้าใจในคุณค่าของความรู้ในความดี และในตัวครูเองอย่างซาบซึ้ง และยึดถือเอาเป็นแบบอย่าง ภารกิจของครู คือการให้การศึกษาก็จะได้บรรลุตามที่มุ่งหวัง...”

พระบรมราโชวาทแก่คณะครู นักเรียน โรงเรียนวังไกลกังวล เมื่อวันที่ 17 มิถุนายน 2524 ความว่า

"...ในส่วนครูนั้น ก็จำเป็นต้องทำตัวให้ดี เป็นที่เคารพรักใคร่ และเชื่อถือได้สนิทใจ ข้อหนึ่งจะต้องฝึกฝนตนเองให้แตกฉานและแม่นยำ ชำนาญทั้งในด้านความรู้และวิธีสอน เพื่อสามารถสั่งสอนได้อย่างแจ่มกระจ่างและถูกต้องสมบูรณ์ อีกข้อหนึ่งจะต้องฝึกหัดจิตใจของตนเองให้เข้มแข็งหนักแน่นสุจริต ซื่อตรง ประกอบด้วยเมตตา ความสุภาพ อ่อนโยน จะได้นำศิษย์ให้มองเห็น ซึ้งและประทับใจในความสามารถและความดีของครูแล้วกำหนดจดจำเป็นแบบฉบับ การให้การศึกษาก็จะบรรลุผลครบถ้วนตามจุดประสงค์..."

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เมื่อวันที่ 21 มิถุนายน 2522 มีพระราชดำรัสไว้ว่า

"...ไม่ว่าจะสอนเด็กวัยใด ลักษณะใด ผู้สอนจะต้องลงมือประพฤติเป็นตัวอย่างด้วยตนเองให้ได้เห็นอยู่ตลอดเวลา โดยไม่ละเลยความประพฤติปฏิบัติที่ต้องการจะให้เกิดมีในตัวเด็กเป็นอันขาด..."

จากที่ได้นำเสนอมานั้น สะท้อนถึงแนวพระราชดำริเกี่ยวกับคุณลักษณะของครูที่ดีว่า ครูที่จะต้องประพฤติตัวให้ดี เป็นที่รัก ที่เคารพสำหรับนักเรียน ประพฤติเป็นแบบอย่างที่ดี ให้ศิษย์ได้เห็นเป็นแบบอย่างด้วย ซึ่งการประพฤติเป็นแบบอย่างนี้เป็นสิ่งสำคัญสำหรับครู

2.3 คุณลักษณะของครูที่ดีต้องอดทน เสียสละ และมีเมตตา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเล็งเห็นว่างานของครูเป็นงานที่ยาก ต้องใช้ความอดทนเสียสละมาก โดยเฉพาะในสังคมปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จึงได้พระราชทานพระบรมราโชวาทแก่คณะครูอาวุโส เพื่อให้กำลังใจครูในการทำหน้าที่ครูที่ดีต่อไป เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2513 มีพระราชดำรัสไว้ว่า

"...งานของครูนั้น เป็นงานที่ต้องใช้ความอดทนเสียสละมาก ปัจจุบันยิ่งยากขึ้นทุกที เพราะเกิดความคิดใหม่อยู่เสมอ เช่น เด็กต้องมีความคิดริเริ่มมาก แต่ความคิดริเริ่มซึ่งเป็นสิ่งที่ดีนั้น โดยมากไปแปลเป็นว่า จะต้องมีความคิดที่จะล้างครู ความคิดอันนี้เป็นความคิดที่รู้สึกว่าจะไม่ค่อยดีนัก แต่เราก็ต้องรับว่ามีเพื่อแก้ปัญหานี้ มิใช่ว่าครูจะต้องทำตัวไม่ดี เพื่อให้สอดคล้องกับการยุแหย่ ตรงข้ามครูยังต้องเสียสละ ยิ่งต้องทำงานหนัก และทำด้วยความเฉลียวฉลาดขึ้น ปัญหาเรื่องการกระด้างกระเดื่องของฝ่ายลูกศิษย์ต่อครูนั้น มีทางแก้อย่างเดียว คือ ความโอบอ้อมอารี และความอดทนของครู ครูก็มีหน้าที่ที่จะให้ความเมตตาและเมื่อลูกศิษย์ทำอะไรไม่ดีก็ต้องอดทนและสั่งสอนแม้จะถูกด่า ถ้าทำเช่นนี้ในที่สุด ผู้ที่เป็นลูกศิษย์ก็จะเห็นความดี..."

2.4 คุณลักษณะของครูที่ดีต้องไม่มุ่งหวังผลตอบแทนที่เป็นยศศักดิ์ ความร่ำรวย หรือประโยชน์ทางวัตถุแต่อย่างเดียว

สิ่งหนึ่งที่มักจะพูดกันมากในสังคมปัจจุบัน คือ การแสวงหา ยศศักดิ์ ความร่ำรวย และผลตอบแทนที่เป็นวัตถุ แต่สำหรับผู้ที่เป็นครูนั้น ผลตอบแทนมิใช่อยู่ที่ยศศักดิ์ ความร่ำรวย และสิ่งที่เป็นวัตถุทั้งหลาย หากเป็นผลตอบแทนทางจิตใจดังพระราชดำรัสที่พระราชทานแก่ครูอาวุโสในโอกาสที่เข้ารับพระราชทานเครื่องหมายเชิดชูเกียรติ ณ ศาลาดุสิตดาลัย เมื่อวันที่ 9 ตุลาคม 2516 ดังกล่าวไว้ว่า

"...งานครูเป็นงานพิเศษ ผิดแปลกกว่างานอื่น ๆ คือ ครูจะหวังผลตอบแทนเป็นยศศักดิ์ ความร่ำรวย หรือประโยชน์ทางวัตถุเป็นที่ตั้งไม่ได้ ผลได้ส่วนสำคัญเป็นผลทางใจ ผู้เป็นครูแท้ก็พึงใจ และภูมิใจอยู่แล้ว ความเป็นครูนั้น ผูกพันใจคนไว้ได้โดยอัตโนมัติ ไม่ต้องซื้อหาหรือใช้อำนาจราชศักดิ์ข่มขู่เอา ขึ้นชื่อว่าครูกับศิษย์แล้ว ที่จะลืมกันได้นั้นยากนัก ผู้ที่ไม่รู้จัก ไม่เอื้อเฟื้อครู ดูเหมือนมีแต่คนที่กำลังลืมตัวมัวเมาในลาภยศอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่เท่านั้น ฉะนั้นครูจึงไม่มีเหตุอันใดที่จะต้องแสวงหาความพอใจในประโยชน์ทางวัตถุให้มากจนเกินจำเป็น เพราะหากหันมาหาประโยชน์กันทางวัตถุกันจนเกินไปแล้วก็จะทำหน้าที่ครูหรือเป็นครูไม่เต็มที่

ในทุกวันนี้การปฏิบัติครูบางหมู่ ไม่ค่อยห่วงผลประโยชน์ที่ควรจะห่วง หันไปห่วงยศ ห่วงตำแหน่ง ห่วงสิทธิ์ และที่ค่อนข้างร้ายอยู่คือ ห่วงรายได้ ความห่วงในสิ่งเหล่านี้ ถ้าปล่อยไว้จะค่อย ๆ เข้ามาทำลายครูทีละเล็กละน้อย ซึ่งเชื่อว่าที่สุดจะสามารถบั่นทอนทำลายความมีน้ำใจ ความเมตตา ความเสียสละทุกอย่างได้ ทำให้กลายเป็นคนขาดน้ำใจ ละโมบ เห็นแก่ตัว ลืมประโยชน์ของศิษย์ กล่าวสั้น ๆ คือ จะไม่มีอะไรดีเหลือพอที่จะเคารพนักถือกันได้ เป็นที่น่าวิตกว่าครูเหล่านั้น จะผูกพันใจใครไว้ได้อย่างไร จะทำงานของตัวให้บรรลุผลสำเร็จที่แท้จริงได้อย่างไร และจะมีอะไรเกิดขึ้นแก่การศึกษาของเรา..."

พระองค์ได้ทรงเน้นในพระบรมราโชวาทอีกหลายครั้ง กล่าวคือ

"...ทุกคนที่ทำงาน ย่อมต้องหวังประโยชน์ เช่น เงินทอง ยศศักดิ์ อำนาจ ความร่ำรวยเป็นสิ่งตอบแทน สำหรับครูที่รักการเป็นครูแท้จริง มีโอกาสที่จะได้รับประโยชน์ที่ล้ำค่ายิ่งกว่านั้น แต่เป็นประโยชน์ที่เป็นไปในทางจิตใจยิ่งกว่าทางวัตถุ กล่าวคือ ครูตามแบบฉบับมักจะมิได้เป็นผู้ที่บริบูรณ์ด้วยทรัพย์ ด้วยยศศักดิ์ อำนาจ และอิทธิพลนัก หากแต่บริบูรณ์ด้วยสมบัติทางคุณธรรม เช่น ความซื่อสัตย์สุจริต ความเมตตาปราณี ความเสียสละ เป็นเหตุทำให้สามารถผูกพันจิตใจผู้เป็นศิษย์ให้รักใคร่ไว้ใจ และเคารพเชื่อฟังได้แน่นแฟ้นและสามารถที่จะสั่งสอนถ่ายทอดทั้งวิชาความรู้ ทั้งจิตใจ และมารยาทที่ดีให้แก่ศิษย์ได้พร้อมมูล ทำให้ศิษย์มีความนอบน้อม และเอื้อเฟื้อสนับสนุนกัน

ดังนั้น ถ้าพิจารณากันให้ลึกซึ้ง จะเห็นว่าประโยชน์ดังกล่าวแล้ว เป็นประโยชน์ที่แน่นอนยั่งยืน และทำให้เกิดความสุขสบายได้ดียิ่งกว่าทรัพย์ ยศ และอำนาจ หรืออิทธิพลใด ๆ หมด

แต่เดี๋ยวนี้ความนิยมห่วงใยในสมบัติของครูดูจะเรียวลง อาจทำให้ผู้เป็นครูไม่ได้รับความสุขความอิ่มใจในการเป็นครูเต็มภาคภูมิ อาจทำให้ครูไม่สามารถสอนศิษย์ให้มีคุณสมบัติดีพร้อมดังแต่ก่อน ซึ่งที่สุดย่อมทำให้สังคมเสื่อมลง ยุ่งยาก คลอนแคลน และไปไม่รอด...” (พระบรมราโชวาทในโอกาสที่คณะครูอาวุโสเข้าเฝ้าฯ รับพระราชทานเครื่องหมายเชิดชูเกียรติ ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันที่ 4 พฤศจิกายน 2518) หรือพระบรมราโชวาท ที่ว่า...

“...ผู้เป็นครูอย่างแท้จริง นับว่าเป็นบุคคลพิเศษ ต้องแผ่เมตตาและเสียสละเพื่อความสำเร็จความก้าวหน้า และความสุขความเจริญของผู้อื่นอยู่ตลอดชีวิต ที่กล่าวดังนั้น ประการหนึ่งเพราะครูจำเป็นต้องมีความรักความสงสารศิษย์ เป็นพื้นฐานทางจิตใจอยู่อย่างหนักแน่น จึงจะสามารถทนลำบากทนตรากตรำกายใจอบรมสั่งสอน และแม้เคี่ยวเข็ญศิษย์ให้ตลอดรอดฝั่งได้อีกประการหนึ่ง จะต้องยอมเสียสละความสุขและประโยชน์ส่วนตัวเป็นอันมากเพื่อมาทำหน้าที่เป็นครูซึ่งทาบกันอยู่ดีแล้วว่าไม่ใช่ทางที่จะแสวงหาความร่ำรวย ยศศักดิ์ หรืออำนาจ ความเป็นใหญ่ แต่ประการหนึ่งประการใดให้แก่ตนได้เลย...”

(พระบรมราโชวาทในโอกาสที่คณะครูอาวุโสเข้าเฝ้าฯ รับพระราชทานเครื่องหมายเชิดชูเกียรติ ณ ศาลาดุสิดาลัย เมื่อวันที่ 13 ตุลาคม 2520) และพระบรมราโชวาท ที่ว่า...

“...งานของครูนั้น เป็นงานพิเศษที่จะหวังผลตอบแทนเหมือนงานอื่น ๆ ได้โดยยาก ผลตอบแทนที่สำคัญย่อมเป็นผลทางใจ ได้แก่ ความปีติชุ่มชื่นใจที่ได้ฝึกสอนคนให้ได้ดี มีความเจริญ ประการหนึ่ง กับได้ผูกพันจิตใจคนเป็นพันเป็นหมื่นไว้ได้อย่างแน่นแฟ้นอีกประการหนึ่ง ผลตอบแทนเช่นนี้ เมื่อมองดูให้ลึกซึ้งแล้ว ย่อมจะเห็นว่าเป็นประโยชน์อย่างยิ่งและประเสริฐกว่ายศศักดิ์อำนาจ และประโยชน์ทางวัตถุอื่น ๆ มากมายนัก ครูจึงไม่มีเหตุอันใดที่จะต้องแสวงหาความพอใจในประโยชน์อื่นทางวัตถุจนเกินจำเป็น เพราะถ้าหากหันไปหาประโยชน์ทางวัตถุกันแล้ว ก็จะทำหน้าที่ครูได้ไม่เต็มที่ ลองคิดดูว่าถ้าครูไม่ห่วงประโยชน์ที่ควรจะห่วง หันไปห่วงอำนาจ ห่วงตำแหน่ง ห่วงสิทธิและห่วงรายได้กันมากเข้า ๆ แล้วจะเอาจิตเอาใจที่ไหนมาห่วงความรู้ ความดี ความเจริญของเด็ก ความห่วงในสิ่งเหล่านั้นก็จะค่อย ๆ บั่นทอนทำลายความเป็นครูไปจนหมดสิ้น จะไม่มีอะไรดีเหลือไว้พอที่ตัวเองจะภาคภูมิใจหรือผูกใจใครไว้ได้ ความเป็นครูก็จะไม่มีค่าเหลืออยู่ให้เป็นที่เคารพบูชาอีกต่อไป...”

(พระราชดำรัสในโอกาสที่คณะครูอาวุโสเข้าเฝ้าฯ รับพระราชทานเครื่องหมายเชิดชูเกียรติและเงินช่วยเหลือ ณ ศาลาดุสิดาลัย เมื่อวันที่ 2 ตุลาคม 2521)

2.5 คุณลักษณะของครูที่ดีต้องยึดมั่นในคุณงามความดี

แนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเกี่ยวกับคุณลักษณะครูประการสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ทรงถือว่าผู้ที่เป็นครูที่ดีจะต้องยึดมั่นในคุณความดี ดังปรากฏในพระบรมราโชวาท และพระราชดำรัส ดังมีความว่า

"...ความเป็นครูนั้น ประกอบขึ้นด้วยปัญญา คือ ความรู้ที่ดีประกอบด้วยหลักวิชาอันถูกต้อง ความฉลาดที่จะพิจารณาเรื่องต่าง ๆ โดยถูกต้องด้วยเหตุผล ความดี คือความสุจริต ความเมตตากรุณา เห็นใจ และปรารถนาดีต่อผู้อื่นโดยเสมอหน้า ได้แก่ ความสามารถที่จะเผื่อแผ่และถ่ายทอดความรู้ความดีของตนไปยังผู้อื่นอย่างได้ผล ความหวังดีโดยบริสุทธิ์ใจย่อมน้อมนำให้เกิดศรัทธาแจ่มใส มีใจพร้อมที่จะรับความรู้ความดีด้วยความชื่นบาน เป็นผู้ใฝ่หาความรู้ ใฝ่หาความดีทั้งตั้งใจและเต็มใจที่จะช่วยเหลือสนับสนุนผู้อื่นโดยบริสุทธิ์ ผู้ที่มีความเป็นครูสมบูรณ์ในตัวนอกจากจะมีความดีด้วยตนเองแล้ว จึงยังจะช่วยให้ทุกคนที่มีโอกาสเข้ามาสัมพันธ์เกี่ยวข้องบรรลุถึงความดีความเจริญไปด้วย..." (พระราชดำรัส พระราชทานแก่ครูอาวุโส ณ ศาลาดุสิดาลัย เมื่อวันที่ 29 ตุลาคม 2522)

"...ครูที่แท้นั้น เป็นผู้ทำแต่ความดี คือ ต้องหมั่นขยันและอุตสาหะพากเพียร ต้องเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเสียสละ ต้องหนักแน่นอดกลั้นและอดทน ต้องรักษาวินัย สำรวม ระวังความประพฤติปฏิบัติของตนให้อยู่ในระเบียบแบบแผนที่ดีงาม ต้องตั้งใจให้มั่นคงแน่วแน่ ต้องซื่อสัตย์รักษาความจริงใจ ต้องเมตตาหวังดี ต้องวางใจเป็นกลาง อบรมปัญญาให้เพิ่มพูนสมบูรณ์ขึ้น จึงกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าการทำหน้าที่ครูก็คือการสร้างบารมีที่แท้ และการบำเพ็ญบารมีหรือเพิ่มพูนความดีนั้น ย่อมบำรุงจิตใจให้เจริญมั่นคงขึ้นและขัดเกลาให้ประณีตสะอาดหมดจด..." (พระราชดำรัส พระราชทานแก่ครูอาวุโส ณ ศาลาดุสิดาลัย เมื่อวันที่ 28 ตุลาคม 2523)

"...งานครูนั้น ว่าถึงฐานะ ตำแหน่ง ตลอดจนรายได้ ไม่ทัดเทียมงานอื่นหลาย ๆ อย่าง แต่ถ้าว่าถึงผลที่แพร่หลายยั่งยืนแล้วจะต้องถือว่าอยู่เหนือกว่างานด้านอื่นทั้งหมด ทั้งนี้ เพราะครูเป็นผู้ให้ความรู้ความดีและความสามารถนานาประการแก่ศิษย์ เป็นสมบัติอันประเสริฐติดตัวศิษย์ไปสำหรับที่จะนำไปสร้างสรรค์ประโยชน์ต่าง ๆ ทั้งแก่ตัวเองและแก่ส่วนรวม ครูมีผลงานการสร้างสรรค์อย่างสูง มีเมตตากรุณาต่อคนทั้งหลายอย่างกว้างขวาง คนไทยจึงเคารพยกย่องครูอย่างยิ่งถือเป็นบุพการีที่แท้จริงเป็นที่สองรองแต่บิดามารดา ครูจึงควรมีความภาคภูมิใจ ทั้งมีความยินดีพอใจที่จะปฏิบัติบำเพ็ญคุณธรรมความดีของครูให้เพียบพร้อมยิ่งขึ้น เพื่อรักษาความบริสุทธิ์ศักดิ์สิทธิ์ของความเป็นครูไว้ ให้เป็นแบบฉบับแก่คนรุ่นหลังสำหรับประพฤติปฏิบัติต่อตามกันสืบไปตลอดกาลนาน..." (พระบรมราโชวาท พระราชทานแก่ครูอาวุโส ณ ศาลาดุสิดาลัย เมื่อวันที่ 30 ตุลาคม 2524)

กล่าวโดยสรุป จากคุณลักษณะต่าง ๆ ของครูที่ดีที่ได้รวบรวมมานั้น คุณลักษณะของครูตามพระราชดำรัส และพระบรมราโชวาทที่พระราชทานไว้นั้น ทรงมีอยู่ครบถ้วนในพระราชจริยวัตรของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ปฏิบัติพระราชกรณียกิจที่อำนวยประโยชน์เกื้อกูลแก่ประชาชนชาวไทยอย่างประมาณมิได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านความเป็นครูต่อพสกนิกรชาวไทย ทั้งในด้านทรงช่วยเหลือสนับสนุนการศึกษา ทรงพระเมตตาพระราชทานคำสั่งสอนอบรม ตลอดจนทรงปฏิบัติพระองค์มั่นอยู่ในคุณธรรม เป็นแบบอย่างอันดีงาม ยิ่งกว่านั้นพระองค์ทรงมีน้ำพระทัยที่จะช่วยเหลือราษฎรอย่างไม่ทรงเห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย ทรงทุ่มเทพระสติปัญญา กำลังพระวรกาย พระราชทานความรู้ให้แก่ราษฎรได้แก้ปัญหาการดำรงชีวิต และให้สามารถพึ่งตนเองได้ แม้ในยามเกิดภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจพระองค์ได้ทรงชี้แนะให้คนไทยได้เลือกวิถีทาง และการปฏิบัติตนเพื่อความเจริญของตนเอง และเพื่อความมั่นคงของประเทศชาติ พระองค์ได้ทรงแสดงให้เห็นประจักษ์ถึงพระอัจฉริยภาพความเป็นครูที่ประเสริฐ ทรงเป็นแบบอย่างของครูที่แท้จริงด้วยจิตวิญญาณ เพื่อประโยชน์สุขของพสกนิกรทั่วทั้งผืนแผ่นดินไทย สมควรแก่การยกย่องเทิดทูนพระองค์ว่า “ทรงเป็นครูของแผ่นดิน” เพราะการที่ทรงวางพระองค์ เช่นครูผู้ยิ่งด้วยความเป็นครูอย่างเสมอต้นเสมอปลาย เป็นต้นแบบให้นักศึกษาครู ครูประจำการได้ศึกษาและปฏิบัติตามรอยพระยุคลบาท ทั้งในฐานะครูผู้เรียน ฐานะครูผู้สอน และในฐานะครูผู้พัฒนา (นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2550 : 17)

3. คุณลักษณะของครูที่ดีตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

หากวิเคราะห์คุณลักษณะครูดี ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 จากมาตราต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ของครู อาจสรุปคุณลักษณะของครูที่ดีได้ดังนี้

มาตรา 6 เป้าหมายของการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนเป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุข ครูต้องทำความเข้าใจเพื่อปรับกิจกรรมการเรียนรู้ ให้สามารถพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียนให้มีความเข้มแข็งทางด้านวิชาการด้วยการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง สร้างความรู้เอง ทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม เรียนรู้จากสถานการณ์จริง เผชิญปัญหาและแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง และมีความรู้เทคโนโลยีสมัยใหม่ ครูต้องปลูกจิตสำนึกความเท่าเทียมกันของมนุษย์ ปลูกฝังให้มีวินัย ให้มีความซื่อสัตย์ ให้มีความรับผิดชอบ และจัดบรรยากาศที่สนุกสนานเอื้อต่อความสนใจของผู้เรียน

มาตรา 22 หลักการของการจัดการศึกษาโดยถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด ครูจะต้องให้ความสำคัญกับผู้เรียนมากที่สุด ให้ผู้เรียนเป็นผู้ปฏิบัติด้วยตนเอง ครูต้องเข้าใจว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ต้องถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุดและพัฒนา ผู้เรียนให้พัฒนาตนเองไปตามธรรมชาติเต็มศักยภาพ

มาตรา 23 จุดเน้นของการจัดการศึกษาให้ความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และการบูรณาการความรู้

มาตรา 24 การจัดกระบวนการเรียนรู้ ลักษณะครูดีที่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาตามมาตรานี้ สรุปได้ 6 ประการ คือ ครูจัดการเรียนรู้ได้ตามความแตกต่างระหว่างบุคคล ครูเสริมสร้างกระบวนการคิดแก้ปัญหาให้ผู้เรียน ครูต้องเรียนรู้ชีวิตจริงโดยบูรณาการความรู้คู่คุณธรรม ครูต้องสร้างสื่อสิ่งแวดล้อมที่สมวัย ครูต้องทำวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนและครูต้องสามารถจัดบรรยากาศให้เรียนรู้ได้ทุกเวลาทุกสถานที่

มาตา 24 (5) ครูต้องใช้กระบวนการวิจัยในชั้นเรียน เพื่อพัฒนาผู้เรียนและเปลี่ยนการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับผู้เรียนเป็นรายบุคคล

มาตรา 26 ครูต้องประเมินผู้เรียนด้วยวิธีหลากหลายตามสภาพที่เป็นจริง และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการวัดประเมินตนเอง

มาตรา 53 ครูต้องประพฤติตนมีคุณธรรมและจริยธรรมในการประกอบวิชาชีพครู

มาตรา 65 ครูต้องใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมที่เหมาะสมกับสาระการเรียนรู้ และความสนใจของผู้เรียนแต่ละคน (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542, 2554 : 1)

องค์ประกอบของบุคคลผู้เป็นครูดี

กมลมาลย์ ชาวเนื้อดี (2545 : 1) ศึกษาองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับความเป็นครูมืออาชีพ พบว่า มี 9 องค์ประกอบ คือ การปฏิบัติตนของครู การจัดการเรียนการสอน การเตรียมการสอน ความสัมพันธ์กับผู้อื่น การสร้างบรรยากาศการเรียนการสอนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ การให้ความรู้แก่ผู้เรียน การใช้สื่อและเทคโนโลยีประกอบการสอน การเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และการพัฒนาผู้เรียน

ชาญชัย อินทรประวัติ (2557 : 1) จำแนกองค์ประกอบของบุคคลผู้เป็นครูมี 3 ด้าน ดังนี้

1) ด้านความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาวิชาที่สอน

หมายถึง การเข้าถึงแก่นของเนื้อหา ทฤษฎี หลักการต่าง ๆ ซึ่งในบางวิชาครูท่านเรียกว่า มโนทัศน์หรือความคิดรวบยอด ของเนื้อหาที่สอน ครูจะสอนเรื่องอะไรก็ต้องมีความเข้าใจชัดเจนในเนื้อหา

2) ด้านบุคลิกภาพของครู

หมายถึง ลักษณะโดยรวมของบุคคลทั้งลักษณะภายนอกและลักษณะภายใน ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้ บางอย่างก็แสดงออกให้ผู้อื่นรับรู้ได้ บางอย่างก็ไม่แสดงออกให้ผู้อื่นรับรู้ บุคลิกภาพมีส่วนอย่างสำคัญต่อการปรับตัวในการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ องค์ประกอบของบุคลิกภาพของครูสามารถแบ่งออกได้เป็น 5 องค์ประกอบ ดังนี้

2.1) ด้านกายภาพ หมายถึง รูปร่างหน้าตา กิริยาอาการ และการแต่งกายเป็นสำคัญ ครูที่มีบุคลิกภาพด้านกายภาพเป็นปกติและน่าศรัทธา น่านับถือ จะมีโอกาสประสบความสำเร็จในการอยู่ร่วมกับลูกศิษย์มากกว่าครูที่มีบุคลิกภาพด้านกายภาพที่ผิดปกติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการผิดปกติในทางที่ไม่ดี หากจะกล่าวเฉพาะในด้านการแต่งกายแล้ว อาจจะสรุปได้ว่าการแต่งกายที่เหมาะสมที่สุดของครู คือการแต่งกายที่สะอาด เรียบร้อย ดูดี น่านับถือ

2.2) ด้านวาจา หมายถึง การแสดงออกโดยทางวาจา บุคลิกภาพทางวาจาที่ดีของครู หมายถึง การพูดด้วยถ้อยคำที่ถูกต้อง ชัดเจน เหมาะสมกับวุฒิภาวะของลูกศิษย์ ซึ่งหมายถึง ไม่ยากหรือง่ายจนเกินไป การพูดด้วยน้ำเสียงที่แฝงด้วยความเมตตา ปรารถนาดี นุ่มนวล การพูดด้วยลีลาที่เหมาะสม ไม่ช้าไม่เร็วจนเกินไป และรวมไปถึงการพูดน้อย หรือเงียบขรึมจนเกินไป หรือการพูดมากจนน่ารำคาญ

2.3) ด้านสติปัญญา หมายถึง การมีไหวพริบที่ดี สามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้เหมาะสม มีการตัดสินใจที่ดี และการมีอารมณ์ขันที่เหมาะสม ซึ่งหมายถึงการสร้างอารมณ์ขันให้แก่ลูกศิษย์ และการรับอารมณ์ขันของลูกศิษย์ได้ดี

2.4) ด้านอารมณ์ หมายถึง การควบคุมอารมณ์ได้ดีไม่แสดงออกซึ่งความรู้สึกต่าง ๆ ได้ง่ายจนเกินไป ไม่ว่าจะเป็นอารมณ์มีใจ อารมณ์โกรธ อารมณ์เศร้า หรืออารมณ์หงุดหงิดรำคาญก็ตาม ครูที่มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ที่เหมาะสมคือครูที่มีอารมณ์ดี มั่งคง เสมอต้นเสมอปลาย ซึ่งจะแสดงออกให้เห็นทางสีหน้า แววตา ท่าทาง และวาจาให้ลูกศิษย์รับรู้ได้ แต่จะอย่างไรก็ตาม ครูก็อาจจะโกรธลูกศิษย์บ้างก็ได้หากมีเหตุผลอันสมควรให้โกรธ ไม่ใช่โกรธเพราะครูอารมณ์ไม่ดี และก็มีครูจำนวนไม่น้อยที่ดูเหมือนจะโกรธหรือขัดใจกับลูกศิษย์อยู่เป็นเนืองนิจ แต่ลูกศิษย์ก็สามารถปรับตัวได้เพราะเกิดการเรียนรู้ว่านั่นคือลักษณะของครู ซึ่งก็คงเป็นไปตามคำกล่าวที่ว่า หากอารมณ์ดีเสมอต้นเสมอปลายไม่ได้ ก็ขอให้อารมณ์ร้ายคงเส้นคงวา ดีกว่าคุ้มดีคุ้มร้ายนั่นเอง เพราะครูที่มีอารมณ์คุ้มดีคุ้มร้ายจะทำให้ลูกศิษย์ไม่สามารถปรับตัวได้ง่าย ๆ

2.5) ด้านความสนใจ หมายถึง การมีความกระตือรือร้นที่จะรับรู้เรื่องหรือความรู้ต่าง ๆ ของสิ่งแวดล้อมรอบตัวได้อย่างหลากหลาย ความสนใจที่กว้างขวางย่อมเกิดจากประสบการณ์ที่หลากหลายของบุคคลนั้น ๆ ครูที่มีความสนใจกว้างขวางจะเป็นครูที่สามารถเลือกใช้คำพูดหรือการกระทำให้ถูกใจคนได้หลายลักษณะ ซึ่งเป็นไปตามหลักของการสื่อสารความคิดที่ว่า บุคคลที่มีความสนใจตรงกันจะสื่อสารความคิดกันได้ดี แต่เนื่องจากลูกศิษย์ของครูมีจำนวนหลายคนและหลากหลายความสนใจ ครูจึงต้องมีความสนใจหลากหลายตามไปด้วย มิเช่นนั้นแล้วก็จะถูกใจลูกศิษย์ส่วนน้อย แต่ไม่ถูกใจลูกศิษย์ส่วนมาก

3) ด้านความสามารถในการสอน

หมายถึง การที่ครูสามารถทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่ครูต้องการจะสอน ทั้งนี้ความหมายของการสอนมิได้หมายความถึงเฉพาะการถ่ายทอดความรู้จากตัวครูไปสู่นักเรียนเท่านั้น แต่หมายถึงความสามารถในการทำให้นักเรียน “เรียนรู้” และเกิดอาการ “ใฝ่รู้” ด้วยความสามารถในการสอนของครูเกิดขึ้นจากเหตุปัจจัยต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

3.1) ทัศนคติที่ดีต่อวิชาชีพ หมายถึง การมีใจเอนเอียงในทางบวกต่ออาชีพครู ว่าเป็นอาชีพที่สำคัญต่อสังคม เป็นอาชีพในระดับวิชาชีพ เป็นอาชีพที่ต้องอาศัยความรู้ ความสามารถและวุฒิภาวะทุก ๆ ด้านเป็นอย่างมาก บุคคลที่ประกอบอาชีพครูโดยมีทัศนคติทีดีต่อวิชาชีพครูย่อมมีโอกาสที่จะสอนได้ดีกว่าบุคคลที่ดูหมิ่นดูแคลน หรือเบื่อหน่ายวิชาชีพครูอย่างแน่นอน

3.2) ทัศนคติที่ดีต่อนักเรียน มีความเมตตา ปรารถนาดีต่อนักเรียน ปรารถนาจะให้เขาเกิดการเรียนรู้ในสิ่งที่ครูทำการสอน มีความคิดความเชื่อว่านักเรียนก็มีความปรารถนาที่จะเรียนรู้ในสิ่งที่ครูทำการสอนเช่นเดียวกัน

3.3) ความเข้าใจในหลักสูตร เข้าใจในวัตถุประสงค์และขอบข่ายเนื้อหาของหลักสูตรอย่างชัดเจน เพราะไม่เช่นนั้นแล้วก็ย่อมไม่สามารถหานักเรียนไปสู่เป้าหมายปลายทางในการสอน หรืออาจสอนนอกเรื่อง หรือพานักเรียนออกนอกลู่นอกทางได้

3.4) ความรู้ความเข้าใจจิตวิทยาพัฒนาการ รู้ลักษณะและธรรมชาติของผู้เรียนหรือลูกศิษย์ของตนเอง ทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และอารมณ์สังคม

3.5) ความรู้ความเข้าใจในจิตวิทยาการเรียนรู้และจิตวิทยาการสอน เช่น รู้ว่าการเรียนรู้โดยการมีส่วนร่วมคิดร่วมทำ ย่อมเกิดผลมากกว่าการเรียนรู้โดยการฟังอย่างเดียว การเรียนรู้ต้องเกิดขึ้นแบบค่อยเป็นค่อยไปเช่นนี้

3.6) ความสามารถในการสื่อสารความคิดกับนักเรียน ซึ่งหมายความรวมทั้งการพูด การฟัง การเขียน การอ่าน และการสื่อสารความคิดด้วยสีหน้าท่าทาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสามารถในการรับฟังความคิดความสนใจและความต้องการของนักเรียน การอธิบาย การถามคำถาม และการตอบคำถามของนักเรียน ถือเป็นทักษะเบื้องต้นที่สำคัญยิ่งของการสอน

3.7) ความสามารถในการใช้สื่อการสอน หมายถึง ความสามารถที่จะคิดและเลือกใช้สื่อประกอบการสอนเพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งหมายความว่านักเรียนเกิดการเรียนรู้ได้มากในเวลาอันสั้น โดยที่ครูและนักเรียนต่างก็เหนื่อยไม่มาก ซึ่งจะเป็นการใช้สื่อที่เหมาะสมมากกว่าที่จะหมายความว่าเป็นสื่อการสอนที่ทันสมัยและราคาแพงเป็นสำคัญ

3.8) ความสามารถในการวัดและประเมินผล การวัดและประเมินผลเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยให้นักเรียน และครูทราบว่าการเรียนการสอนนั้นบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ อย่างไร

มากน้อยเพียงใด การวัดผลสัมฤทธิ์ในการเรียนนั้นครูผู้สอนถือเป็นบุคคลที่มีบทบาทมากที่สุด เพราะบุคคลที่สามหรือบุคคลภายนอกย่อมไม่เข้าใจถึงปัจจัยและกลไกของการเรียนการสอนนั้น เมื่อครูผู้สอนมีความสามารถในการวัดและประเมินผล ย่อมสามารถบอกได้ว่าผลสัมฤทธิ์ในการเรียนการสอนนั้นไปอย่างไร เรื่องที่ไม่น่าจะเกิดขึ้นในกระบวนการเรียนการสอน ก็คือ นักเรียนถูกประเมินว่าไม่บรรลุวัตถุประสงค์ของการเรียนทั้ง ๆ ที่เขาเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์นั้น ๆ หรือในทางกลับกันนักเรียนได้รับการประเมินว่าผ่านหรือบรรลุวัตถุประสงค์ทั้ง ๆ ที่เขาเกิดการเรียนรู้เพียงเล็กน้อยเท่านั้น

สุเทพ ธรรมะตระกูล (2555) ได้ศึกษาคุณลักษณะของครูยุคใหม่ พบว่าครูยุคใหม่มีองค์ประกอบ 5 องค์ประกอบ ได้แก่

1) ด้านคุณธรรมจริยธรรม ได้แก่ ความเมตตากรุณา ความสามัคคี ความยุติธรรม ความกตัญญู ความรับผิดชอบ ความเสียสละความมีระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์ ความรักและศรัทธาในวิชาชีพครู ความอดทน และความอดออม

2) ด้านบุคลิกภาพ ได้แก่ บุคลิกลักษณะท่าทางดี รู้จักวางตัวได้เหมาะสม แต่งกายสุภาพเรียบร้อยเหมาะสมกับกาลเทศะ มีสุขภาพแข็งแรง พูดจาสุภาพอ่อนโยน ชัดเจนและเข้าใจง่าย มีเหตุผล มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และมีความเชื่อมั่นในตนเอง

3) ด้านทักษะการสอน ได้แก่ รับฟังความคิดเห็นของศิษย์ มีความตั้งใจในการสอน เข้าใจและยอมรับความแตกต่างของศิษย์ มีการเตรียมการสอนเป็นอย่างดี สอนเพิ่มเติมและให้โอกาสลูกศิษย์ปรึกษา สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่น่าสนใจและเหมาะสมที่จะเกิดการเรียนรู้ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ใช้วิธีการสอนแบบต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสมกับเนื้อหา/ผู้เรียน จัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยเน้นผลสัมฤทธิ์ที่เกิดแก่ผู้เรียน และสร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในทุกสถานการณ์

4) ด้านอารมณ์ ได้แก่ มีอารมณ์ขันยิ้มแย้มแจ่มใส และมีความมั่นคงทางอารมณ์

5) ด้านความรู้ความสามารถ ได้แก่ ความสามารถในการใช้คอมพิวเตอร์ ความสามารถในการใช้อินเทอร์เน็ต มีความรู้และทักษะการใช้และสร้างสื่อการสอน พูดภาษาในประเทศอาเซียนหรือภาษาต่างประเทศอื่น ๆ ได้อย่างน้อย 1 ภาษา พูดและเขียนภาษาอังกฤษได้ มีความเชี่ยวชาญในวิชาที่สอนจนเป็นที่ยอมรับหรือได้รับรางวัล มีความสามารถในการวิจัยเพื่อแก้ปัญหา/พัฒนาการเรียนการสอน มีความรอบรู้ดี /มีความรู้รอบตัวหลายด้าน มีการใช้สื่อและเทคโนโลยีสารสนเทศในการเรียนการสอน และมีการวัดและประเมินผลด้วยวิธีการและเครื่องมือที่หลากหลาย

จากการศึกษาองค์ประกอบของบุคคลผู้เป็นครูดี จากการศึกษางานวิจัย และค้นคว้าจากแหล่งต่าง ๆ พบว่า องค์ประกอบของบุคคลเป็นครูดี มี 4 คุณลักษณะดังนี้

1) คุณลักษณะด้านบุคลิกภาพดี
2) คุณลักษณะด้านคุณสมบัติส่วนตัวดี
3) คุณลักษณะด้านความรู้ของครูดี
4) คุณลักษณะด้านการถ่ายทอดความรู้ดี

1. คุณลักษณะด้านบุคลิกภาพของครู

บุคลิกภาพมีความสำคัญอย่างยิ่งที่ทำให้บุคคลประสบความสำเร็จในอาชีพการงาน ชีวิตครอบครัว ความเจริญก้าวหน้าต่างๆโดยขึ้นอยู่กับความสามารถในการแต่งปรุงบุคลิกภาพให้เข้ากับสถานการณ์ วิชาชีพครูเป็นวิชาชีพที่มีการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นตลอดเวลาไม่ว่ากับนักเรียน เพื่อนร่วมงาน ผู้ปกครอง ผู้บริหาร เป็นต้น บุคลิกภาพจึงมีความสำคัญต่อครูเป็นอย่างยิ่ง กล่าวคือ บุคลิกภาพที่ดีของครูจะช่วยให้ครูเกิดความมั่นใจในตนเอง ทั้งในการทำงานและการปรากฏตัวในที่ต่าง ๆ เป็นแบบอย่างให้ศิษย์และบุคคลทั่วไป ช่วยให้ครูสามารถปรับตัวเขากับสภาพแวดล้อมและบุคคลอื่นได้ ช่วยให้ครูสร้างความรักและความผูกพันต่อศิษย์และผู้อื่นอันนำไปสู่ความสำเร็จในการงานและอาชีพครู (บุหงา รายา, 2554 : 1)

จักรแก้ว นามเมือง (2551 : 1) ได้ศึกษาบุคลิกภาพของครูที่ดีในทัศนะของนิสิตหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิตวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา พบว่าบุคลิกภาพที่ดีของครูประกอบด้วยบุคลิกภาพ 4 ด้านใหญ่ ๆ จำแนกได้ดังนี้

1) บุคลิกภาพทางกาย ประกอบด้วยด้านกายภาพ เช่น รูปร่างหน้าตา กิริยาอาการ ลักษณะท่าทางที่สง่างาม การแต่งกายที่เหมาะสม กิริยามารยาท ด้านวาจา เช่น การพูดด้วยถ้อยคำที่ถูกต้อง ชัดเจน เหมาะสม ถูกกาลเทศะ คล่องแคล่ว ไพเราะอ่อนหวาน และพูดจามีสาระ มีเหตุผล ด้านการวางตัว และด้านอิริยาบถ

2) บุคลิกภาพด้านอารมณ์ เช่น การควบคุมอารมณ์ได้ดี ความสนใจผู้เรียน การมีอารมณ์ขัน ไม่เคร่งเครียดจริงจังจนเกินไป มีอารมณ์แจ่มใส เบิกบาน ยิ้มแย้ม และร่าเริงอยู่เสมอ

3) บุคลิกภาพด้านสังคม เช่น มีความเป็นผู้นำ ให้ความร่วมมือกับผู้อื่น ชุมชน และสังคม ความมีระเบียบวินัย สามารถปรับตัวเข้ากับสังคมได้ดี มีความอ่อนน้อมถ่อมตน มีการวางตัวที่เหมาะสมในสังคม

4) บุคลิกภาพด้านสติปัญญา เช่น การมีปฏิภาณไหวพริบที่ดี มีความสามารถในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า มีการตัดสินใจที่ดี มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความรู้รอบตัวดี เป็นคนช่าง

สังเกต ละเอียดรอบคอบ มีความรู้ในรายวิชาที่สอนด้านวิจัย คอมพิวเตอร์ และสื่อเทคโนโลยีต่าง ๆ มีความรู้ด้านเทคนิคการสอน การวัดผลประเมินผล รู้ตามหลักสัปปุริสธรรม 7

ชาญชัย อินทรประวัติ (2557 : 1) ได้แสดงความคิดเห็นว่าบุคลิกภาพที่ดีของผู้ประกอบวิชาชีพครูประกอบด้วยบุคลิกภาพ 5 ด้านใหญ่ ๆ จำแนกได้ดังนี้

1) บุคลิกภาพด้านกายภาพ ได้แก่ รูปร่างหน้าตา กิริยาอาการ และการแต่งกาย ฯลฯ ครูที่มีบุคลิกภาพด้านกายภาพเป็นปกติและน่าศรัทธา น่านับถือ จะมีโอกาสประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานของความเป็นครู

2) บุคลิกภาพด้านวาจา ได้แก่ การแสดงออกโดยทางวาจา บุคลิกภาพ ทางวาจาที่ดีของครูคือถ้อยคำที่ถูกต้อง ชัดเจน เหมาะสมกับวุฒิภาวะของลูกศิษย์

3) บุคลิกภาพด้านสติปัญญาได้แก่ การมีไหวพริบที่ดี สามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้เหมาะสม มีการตัดสินใจที่ดี การมีอารมณ์ขันที่เหมาะสม และการสร้างอารมณ์ขันให้แก่ลูกศิษย์

4) บุคลิกภาพด้านอารมณ์ ได้แก่ การควบคุมอารมณ์ได้ดีไม่แสดงออกซึ่งความรู้สึกต่าง ๆ ได้ง่ายจนเกินไป ไม่ว่าจะเป็นอารมณ์ดีใจ เสียใจ อารมณ์โกรธ อารมณ์เศร้า หรืออารมณ์หงุดหงิดรำคาญก็ตาม ครูที่มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ที่เหมาะสมคือครูที่มีอารมณ์ดี มั่นคง เสมอต้นเสมอปลาย

5) บุคลิกภาพด้านความสนใจ ได้แก่ การมีความกระตือรือร้นพร้อมที่จะรับรู้เรื่องราวหรือความรู้ต่าง ๆ ของสิ่งแวดล้อมรอบตัวที่หลากหลาย ความสนใจที่กว้างขวางย่อมเกิดจากประสบการณ์ที่หลากหลายของบุคคลนั้น ๆ ครูที่มีความสนใจใฝ่รู้กว้างขวางจะเป็นครูที่สามารถเลือกใช้คำพูดหรือการกระทำให้ถูกใจคนได้หลายลักษณะ

สรุปได้ว่า คุณลักษณะด้านบุคลิกภาพของครูที่ดี หมายถึง ครูต้องมีบุคลิกภาพทางด้านกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาดี จำแนกได้ดังนี้

1) ด้านร่างกาย

หมายถึง ครูต้องมีกิริยาท่าทาง การแต่งกายสะอาด เรียบร้อย เหมาะสมกับงาน สถานที่และกาลเทศะ การมีสุขภาพแข็งแรง การรักษาความสะอาดของร่างกาย มีความกระตือรือร้น กล้าแสดงออกอย่างเหมาะสม พูดจามีสาระ มีเหตุผล

2) ด้านอารมณ์

หมายถึง ครูต้องรู้จักควบคุมอารมณ์ได้ดี ไม่แสดงออกซึ่งความรู้สึกต่าง ๆ ได้ง่ายจนเกินไป ไม่ว่าจะเป็นอารมณ์ดีใจ เสียใจ อารมณ์โกรธ อารมณ์เศร้า หรืออารมณ์หงุดหงิดรำคาญก็ตาม ครูที่มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ที่เหมาะสมคือครูที่มีอารมณ์ดี มั่นคง เสมอต้นเสมอปลาย

3) ด้านสังคม

หมายถึง ครูต้องมีความเป็นผู้นำ ให้ความร่วมมือกับผู้อื่น ชุมชน และสังคม ความมีระเบียบวินัย สามารถปรับตัวเข้ากับสังคมได้ดี มีความอ่อนน้อมถ่อมตน มีการวางตัวที่เหมาะสมในสังคม

4) ด้านสติปัญญา

หมายถึง การมีไหวพริบที่ดี สามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้เหมาะสม มีการตัดสินใจที่ดี มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความรู้รอบตัวดี เป็นคนช่างสังเกต ละเอียดรอบคอบ มีความรู้ในรายวิชาที่สอนด้านวิจัย คอมพิวเตอร์ และสื่อเทคโนโลยีต่าง ๆ มีความรู้ด้านเทคนิคการสอน การวัดผลประเมินผล

2. คุณลักษณะด้านคุณสมบัติส่วนตัวของครู

วิจิตร ศรีสอ้าน (2552 : 1) กล่าวว่า ครูที่ดีต้องมี “ 3 สุ ” คือ

สุวิชาโน เป็นผู้มีความรู้ดี

สุสาสโน เป็นผู้สอนดี ชี้แจงชัดเจน ชักจูงให้สนใจ ทำให้ศิษย์มีความสุข

สุปฏิปันโน เป็นผู้ปฏิบัติดี

พระเทพวรมุนี (บทความครูที่ดี, 2554 : 1) กล่าวถึงภารกิจของครูและการเป็นครูที่ดี 10 ประการ โดยกล่าวเป็นคำกลอนดังนี้

“ ครูที่ดีควรมีศีลธรรมจรรยา	มีเมตตาต่อศิษย์
ไม่สอนผิดหลักวิชา	มุ่งค้นคว้าอยู่เสมอ
ไม่พลั้งเผลอประพฤติผิด	รักศิษย์ไม่ลำเอียง
ไม่คิดเกี่ยงการงาน	คิดบริการสังคม
นิยมความเป็นบัณฑิต	และพูด ทำ คิด แต่เรื่องดี ”

เพทาย เย็นจิตโสมนัส (2557 : 1) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของครูที่ดี พิจารณาได้จากคุณสมบัติครูได้ 2 ระดับ คือ คุณสมบัติระดับพื้นฐาน และคุณสมบัติระดับสูงดังนี้

1) คุณสมบัติระดับพื้นฐาน ได้แก่ 1) การเป็นผู้ชอบสอนหรือชอบให้ความรู้ผู้อื่น 2) การเป็นผู้ชอบค้นคว้าหาความรู้ใส่ตัวแล้วเอามาสอนผู้อื่น 3) มีความคิดความจำไหวพริบและสติปัญญาดีพอสมควรเพื่อจะสามารถปฏิบัติ 2 ข้อแรกได้ดี 4) เป็นผู้ได้รับการสั่งสอน ฝึกฝนและอบรมเพื่อให้มีทักษะในการปฏิบัติ 2 ข้อแรกได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2) คุณสมบัติในระดับสูง ได้แก่ 1) การเป็นผู้ที่มีพฤติกรรมสุภาพเรียบร้อยและเหมาะสมที่จะเป็นครู ไม่ประพฤติผิดศีลธรรมจรรยาที่ถูกต้องดีงามต่าง ๆ 2) มีความเมตตากรุณา

และปรารถนาต่อผู้อื่นเป็นพื้นฐานของจิตใจ มีจิตวิญญาณของความเป็นครู 3) มีความอดกลั้นอดทนและระงับยับยั้งจิตใจต่อสิ่งยั่วยุให้กระทำผิดต่าง ๆ มีหิริโอตตัปปะต่อสิ่งยั่วยุที่ทำให้กระทำผิดในด้านต่าง ๆ มีสติปัญญาที่สามารถแยกแยะดีชั่วและถูกผิดอย่างพอเพียงที่จะดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องดีงามและเหมาะสม 4) มีจิตใจเอื้ออาทรต่อผู้อื่น มีความเสียสละและจิตอาสา เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมและสังคมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน ปรารถนาจะให้เด็กและเยาวชนและคนในสังคมมีความสันติสุขและเจริญรุ่งเรือง

สรุปได้ว่า คุณลักษณะด้านคุณสมบัติส่วนตัวของครูที่ดี หมายถึง ครูต้องมีพฤติกรรมดังนี้

1) มีความรักและศรัทธาในวิชาชีพครู และพร้อมที่จะพัฒนาวิชาชีพของตนอยู่เสมอ

2) ประพฤติตนเป็นแบบอย่างแก่ผู้เรียน ทั้งด้านศีลธรรม วัฒนธรรม กิจนิสัย สุขนิสัย และอุปนิสัย ตลอดจนมีความเป็นประชาธิปไตย

3) ใฝ่รู้และพัฒนาตนเองอยู่เสมอ

4) มีความเมตตาแก่ศิษย์ และเห็นคุณค่าของศิษย์

5) มีสุขภาพสมบูรณ์

6) มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ทางวิชาการ และสามารถใช้กระบวนการคิดวิเคราะห์เพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้

7) มีบทบาทในการพัฒนาชุมชน และสามารถเป็นผู้นำชุมชนได้

8) สามารถใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย ภาษา และการวิจัยเพื่อเป็นเครื่องมือในการพัฒนาตนเอง

9) สามารถพัฒนาตนเองให้เป็นครูแบบใหม่ในระบบสากลได้ คือ

9.1) เป็นครูที่เน้นความหลากหลายเพื่อตอบสนองต่อผู้เรียนเป็นหลัก แนะนำผู้เรียนสามารถพัฒนาเรียนรู้ได้อย่างเต็มศักยภาพและสร้างสรรค์ และให้ข้อมูลสะท้อนกลับผู้เรียนได้อย่างต่อเนื่อง

9.2) รู้วิทยาการด้านคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศมากขึ้น เพราะการศึกษายุคใหม่เป็นการศึกษาผ่านสื่ออิเล็กทรอนิคส์มากขึ้น

9.3) เป็นครูที่ต้องไปหานักเรียนมากขึ้น เข้าเยี่ยมชุมชนได้มากขึ้น

3. คุณลักษณะด้านความรู้ของครู

จากการกำหนดมาตรฐานวิชาชีพครู เป็นการกำหนดหลักเกณฑ์คุณภาพของผู้ประกอบวิชาชีพครู และมีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาวิชาชีพอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ โดยยึดกฎหมายและให้อำนาจคุรุสภาเป็นผู้นำในการยกระดับมาตรฐานวิชาชีพครู

คุรุสภา (2556 : 1) กล่าวว่า มาตรฐานความรู้ เป็นข้อกำหนดเกี่ยวกับความรู้ ซึ่งผู้ต้องการประกอบวิชาชีพทางการศึกษาต้องมีเพียงพอที่สามารถนำไปใช้ในการประกอบวิชาชีพได้ ประกอบด้วย 11 ด้าน ดังนี้

1) ด้านความเป็นครู ประกอบด้วยสาระความรู้ คือ

1.1) สภาพงานครู คุณลักษณะ และมาตรฐานวิชาชีพครู

1.2) การปลูกฝังจิตวิญญาณความเป็นครู

1.3) กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับครูและวิชาชีพครู

1.4) การจัดการความรู้เกี่ยวกับวิชาชีพครู

1.5) การสร้างความก้าวหน้าและพัฒนาวิชาชีพครูอย่างต่อเนื่อง

2) ด้านปรัชญาการศึกษา ประกอบด้วยสาระความรู้ คือ

2.1) ปรัชญา แนวคิด และทฤษฎีทางการศึกษา ศาสนา เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม

2.2) แนวคิดและกลวิธีการจัดการศึกษา เพื่อเสริมสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืน

3) ภาษาและวัฒนธรรม ประกอบด้วยสาระความรู้ คือ

3.1) ภาษาและวัฒนธรรมไทยเพื่อการเป็นครู

3.2) ภาษาต่างประเทศเพื่อพัฒนาวิชาชีพครู

4) จิตวิทยาสำหรับครู ประกอบด้วยสาระความรู้ คือ

4.1) จิตวิทยาพื้นฐานและจิตวิทยาพัฒนาการของมนุษย์

4.2) จิตวิทยาการเรียนรู้และจิตวิทยาการศึกษา

4.3) จิตวิทยาการแนะแนวและการให้คำปรึกษา

5) หลักสูตร ประกอบด้วยสาระความรู้ คือ

5.1) หลักการ แนวคิดในการจัดทำหลักสูตร

5.2) การนำหลักสูตรไปใช้

5.3) การพัฒนาหลักสูตร

6) การจัดการเรียนรู้และการจัดการชั้นเรียน ประกอบด้วยสาระความรู้ คือ

6.1) หลักการ แนวคิด แนวปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดทำแผนการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้และสิ่งแวดล้อมเพื่อการเรียนรู้

6.2) ทฤษฎีและรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักคิดวิเคราะห์ คิดสร้างสรรค์และแก้ปัญหาได้

6.3) การบูรณาการการเรียนรู้แบบเรียนรวม

6.4) การจัดการชั้นเรียน

6.5) การพัฒนาศูนย์การเรียนในสถานศึกษา

7) การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ ประกอบด้วย สาระความรู้ คือ

7.1) หลักการ แนวคิด แนวปฏิบัติในการวิจัย

7.2) การใช้และผลิตงานวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้

8) นวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศทางการศึกษา มีสาระความรู้ คือ

8.1) หลักการ แนวคิด การออกแบบ การประยุกต์ใช้ และการประเมินสื่อ นวัตกรรมเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเรียนรู้

8.2) เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสื่อสาร

9) การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ประกอบด้วยสาระความรู้ คือ

9.1) หลักการ แนวคิด และแนวปฏิบัติในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน

9.2) ปฏิบัติการวัดและการประเมินผล

10) การประกันคุณภาพการศึกษา ประกอบด้วยสาระความรู้ คือ

10.1) หลักการ แนวคิด แนวปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดการคุณภาพการศึกษา

10.2) การประกันคุณภาพการศึกษา

11) คุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณ ประกอบด้วยสาระความรู้ คือ

11.1) หลักธรรมาภิบาล และความซื่อสัตย์สุจริต

11.2) คุณธรรม และจริยธรรมของวิชาชีพครู

11.3) จรรยาบรรณของวิชาชีพที่คุรุสภากำหนด

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน (2554) ได้จัดทำโครงการครูสอนดี โดยกำหนดหลักเกณฑ์การคัดเลือกครูสอนดี และแนวทางพิจารณาคัดเลือกครูสอนดี โดยมีหลักเกณฑ์ด้านความรู้ของครูดังนี้

1) จัดกระบวนการเรียนรู้ได้ดี หมายถึง มีการพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง มีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง และเปิดโอกาสให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

2) มีผลการสอนที่ทำให้ลูกศิษย์ประสบความสำเร็จและความก้าวหน้าในทางการเรียน หน้าที่การงาน และการดำเนินชีวิต

สรุปคุณลักษณะด้านความรู้ของครูที่ดี หมายถึง ครูต้องมีพฤติกรรมดังนี้

1) มีความรู้ในวิชาที่สอนอย่างแท้จริง สามารถเชื่อมโยงทฤษฎีในศาสตร์ความรู้มาสู่การปฏิบัติได้ ทั้งการปฏิบัติในระดับสากลและในระดับท้องถิ่น

2) มีความรู้ด้านการวิจัย วิทยาการคอมพิวเตอร์และภาษาเพื่อเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้

3) มีความรู้ด้านเทคนิคการสอน จิตวิทยา การวัดและประเมินผล และสามารถประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

4) รู้ข้อมูลข่าวสารรอบตัว และเรื่องราวในท้องถิ่น เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ และฝึกให้ผู้เรียนคิดวิเคราะห์วิจารณ์ได้

4. คุณลักษณะด้านการถ่ายทอดความรู้ของครู

การปฏิรูปการศึกษาปรับเปลี่ยนโฉมหน้าใหม่ไปสู่การอบรมให้ผู้เรียนเกิดความรู้คู่คุณธรรมและจัดการศึกษาให้มีคุณภาพสูง เพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นคนดี เป็นคนเก่งและมีความสุขในชีวิต มีความสามารถทางสติปัญญา (Intelligence Quotient : IQ) มีความฉลาดทางอารมณ์ (Emotional Quotient : EQ) และมีคุณธรรมจริยธรรม (Moral Quotient : MQ) เป็นคนมองกว้าง คิดไกล ใฝ่รู้ คุณภาพผู้เรียนคือ คุณภาพของครู แม้จะมีเทคโนโลยีหรือนวัตกรรมใหม่ ๆ เข้ามามีบทบาทในการจัดการเรียนรู้ แต่ครูก็ยังมีความสำคัญ ซึ่งนับวันคุณค่าของความเป็นครูก็ยิ่งมีอิทธิพลต่อการพัฒนาผู้เรียนมากยิ่งขึ้น จิตวิญญาณแห่งความเป็นครูที่มีความรัก ความเมตตาต่อศิษย์อย่างเปี่ยมล้นและด้วยศรัทธาอย่างมั่นคงต่อวิชาชีพครู จึงทำให้สังคมไทยผ่านพ้นวิกฤต ครูสามารถสร้างคนให้เป็นพหูสูตร หรือผู้คงแก่เรียน โดยการฝึกให้ฟังมาก จำได้คล่องปาก เจนใจ ประยุกต์ใช้ได้ ผู้เรียนเรียนรู้อย่างมีความหมายและสนุกในการเรียนรู้ที่เกิดจากศิลปะการถ่ายทอด ซึ่งเป็นทักษะชั้นสูงของครูมืออาชีพ

สมชาติ กิจยรรยง (2551 : 1) ได้เสนอการถ่ายทอดความรู้ของครูไว้ดังนี้

1) เทคนิคการสอนบรรยาย ผู้สอนที่จะบรรยายควรใช้เทคนิค 7 ประการ คือ การแสดงท่าทางกระตือรือร้น (Enthusiasm) การสร้างความสนใจให้เกิดก่อนจะเริ่มถ่ายทอด โดยบอกวัตถุประสงค์ให้ผู้เรียนรู้ก่อน (Interest) จัดให้มีกิจกรรมต่าง ๆ ระหว่างการบรรยาย (Activities) การสร้างความสัมพันธ์กับผู้เรียนทุกคน (Contact) สรุปประเด็นสำคัญเมื่อบรรยายจบแต่ละหัวข้อ (Summeries) การแสดงท่าทางในการบรรยาย (Posture) และการบรรยายที่ใช้ระดับเสียงน่าฟังมีเสียงสูงเสียงต่ำบ้างตามจังหวะที่ควรเน้น (Voice Control) หน้าที่ของครูสอนบรรยายจึงควรดึงดูดความสนใจของผู้เรียน แจ้งวัตถุประสงค์การเรียนรู้ แจ้งวิธีการวัดผลประเมินผลให้ผู้เรียนทราบ ขณะบรรยายควรใช้คำถามสังเกตปฏิกิริยาของผู้เรียนตลอดเวลา รับฟังความคิดเห็นของผู้เรียน การบรรยายจะสำเร็จจะต้องย้ำและทำให้ผู้เรียนฝังใจจำแม่นไปนาน ๆ

2) เทคนิคการทำให้ผู้เรียนเข้าใจและจำง่าย วิธีที่จะทำให้ผู้เรียนเข้าใจและจำได้ง่าย มี 9 วิธี คือ การใช้ภาพประกอบ การเล่านิทานผูกเป็นเรื่อง ใช้คำย่อเชื่อม 2 สิ่งเข้าด้วยกัน ใช้กาพย์ โคลง กลอน ใช้ตารางกราฟ ยกตัวอย่างเรื่องใกล้ตัว สอนเป็นเรื่องลำดับขั้นตอน และกล่าวถึงสังคมและ

วัฒนธรรมของกลุ่มที่ยกสัญลักษณ์เพื่อส่วนรวมให้เกิดความเข้าใจ

3) เทคนิคการสร้างอารมณ์ขัน การถ่ายทอดทำให้สนุกสนาน คือ ชื่นบานทั้งผู้พูดและสำราญอุราทั้งคนฟัง การสร้างอารมณ์ขันเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ซึ่งครูมีวิธีการสร้างอารมณ์ขันให้กับผู้เรียน 2 ประการ ดังนี้

3.1) การสร้างอารมณ์ขันโดยการพูด โดยใช้ภาษาเพื่อให้คิด คือ ภาษาที่กำกวมและภาษาต้องตีความ ดังตัวอย่างภาษากำกวม โดยให้ผู้เรียนทายว่า ผู้พูดประกอบอาชีพอะไร เช่น "อ้ากว้าง ๆ หน่อยคะจะได้สะดวก" คำตอบคือ อาชีพทันตแพทย์ ส่วนภาษาที่ต้องตีความอาจจะพูดหักมุม เช่น เป็ดตัวผู้หมด อาจตีความได้ 2 อย่าง คือ ทั้งหมดเป็นเป็ดตัวผู้ หรือเหลือแค่เป็ดตัวเมีย การพูดเพื่อให้จดจำ อาจจะเป็นคำคล้องจอง เช่น กินข้าวจานแมว อาบน้ำในคู เป็นอยู่อย่างทาส มุ่งมาดความหวัง ทำอย่างตายแล้ว มีแห้วในมือ คือดวงจิตว่าง การพูดเพื่อให้เปรียบเทียบ เช่น ไม้คาดกลัวเจ๊ก เหล็กกลัวฝรั่ง สตางค์กลัวไทย เสนียดจัญไรกลัวพระและมานะกลัวมอญ บางครั้งอาจจะใช้ภาษาต่างถิ่นที่ใกล้เคียงกับภาษาไทย ได้แก่ ภาษาลาว ดังคำว่า ห้องปาด ในภาษาไทยคือ ห้องผ่าตัด หรือ นางบำเรอกำปั่น ในภาษาไทย คือ แอร์โฮสเตส

3.2) การสร้างอารมณ์ขันด้วยภาษาท่าทาง ส่วนใหญ่จะแสดงออกทางมือ ใบหน้า และบุคลิกส่วนตัว การแสดงออกทางมือ และการใช้มือประกอบการพูด ควรใช้มือสูงกว่าระดับเอว เช่น การใช้มือชูขึ้นเพื่อปลุกเร้าให้ต่อสู้ การหงายฝ่ามือเพื่อให้รู้ว่าต้องถอย สู้ไม่ได้หรือยอมแพ้ เทคนิคการสร้างอารมณ์ขัน มี 5 วิธี คือ

3.2.1) มองโลกในแง่ดี

3.2.2) มีความแหลมคม จดจำและบันทึก คำพูดหรือประโยคที่ใช้คำแหลมคมทั้งหลาย

2.2.3) สะสมจัดจำประโยค คำพูดที่ดี และสร้างสรรค์

2.2.4) นำมาดัดแปลงแต่งเล็กน้อยเอาไว้ใช้ในการสนทนาปราศรัยกับบุคคลต่าง ๆ

2.2.5) แสดงถูกกาลเทศะ คือ พูดให้เหมาะสมกับเวลา บุคคล โอกาสและสถานที่

4) เทคนิคการตั้งคำถาม การถามครูอาจจะถามโดยระบุชื่อผู้ตอบ หรือถามขึ้นลอยๆ เพื่อเน้นหรือสรุปเรื่องสำคัญ เพื่อหยั่งดูว่าผู้เรียนเข้าใจหรือไม่ เทคนิคการถามนักเรียนรายบุคคล ครูต้องตั้งคำถามโดยทอดเวลาให้ผู้ตอบคิดหาคำตอบ และพิจารณาท่าทีของผู้เรียนแล้วจึงชี้คำตอบให้เพื่อป้องกันไม่ให้เด็กอับอายหรือเสียกำลังใจ การตั้งคำถามให้ทุกคนหาคำตอบควรใช้คำถามว่า ทำไม่อย่างไร เพราะเหตุใด (จงอธิบาย จงอภิปราย) หลีกเลี่ยงการถามอะไร ใคร ที่ไหน เมื่อไร เมื่อเด็กตอบผิดครูต้องอธิบายและชี้แจงให้เห็นคำตอบที่ถูกต้องให้ได้ ครูต้องถามให้ผู้เรียนนำประสบการณ์เดิมของตนเองออกมาใช้ให้ได้ เทคนิคการตั้งคำถามที่ครูต้องตระหนัก ควรมีลักษณะ ดังนี้ ครูตั้ง

คำถาม นักเรียนตอบ ครูรอคำตอบ นักเรียนตอบ ครูรับรองคำตอบ

5) เทคนิคการตอบคำถาม ครูที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้เมื่อถูกผู้เรียนถาม ควรชมเชยผู้ถามว่าเป็นคำถามที่ดี และให้ผู้ถามทบทวนคำถามเพื่อครูจะได้มีเวลาคิดหาคำตอบ การตอบคำถามจะต้องตอบให้กับผู้เรียนทุกคน บางครั้งจะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเป็นผู้ตอบร่วมกัน การตอบคำถามของครูจะต้องตรงประเด็น

พรชัย ภาพันธ์ (2551 : 1) กล่าวว่า ครูเป็นครูมืออาชีพจะต้องมีทักษะในการถ่ายทอดให้ผู้ฟังชื่นชอบ ครูจึงควรใช้กลยุทธ์ 7 ประการในการประสานใจให้ผู้เรียนยอมรับและปรับพฤติกรรมตามแนวทางของผู้ถ่ายทอดดังนี้

1) กลยุทธ์การสร้างความพร้อมของครู ผู้ถ่ายทอดต้องมีความกระตือรือร้น มีชีวิตชีวา พูดพร้อมกับใช้ภาษาท่าทาง แสดงออกอย่างมีศิลปะ เตรียมสื่ออุปกรณ์ให้พร้อม ทำการถ่ายทอดแบบเพื่อนเป็นกันเอง

2) กลยุทธ์เสริมสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ครู ต้องบอกประโยชน์ บอกแนวทางในการสอน ตั้งคำถามให้ผู้เรียนคิดติดตาม สิ่งสำคัญครูต้องเปลี่ยนอิริยาบถของผู้เรียน

3) กลยุทธ์และใช้เทคนิคการถ่ายทอดน่าสนใจโดยให้ผู้เรียนเป็นกลุ่ม การสอดแทรกกิจกรรมที่สนุก และมีบรรยากาศการแข่งขันให้ผู้เรียนได้ประเมินตนเองเพื่อทราบศักยภาพตนเอง

4) กลยุทธ์ในการสร้างบรรยากาศที่ดีในการถ่ายทอด ครูต้องสร้างความสัมพันธ์กับผู้เรียนทุกคนใช้ศิลปะในการใช้ภาษาท่าทางที่เหมาะสมกับเนื้อหาบางโอกาสก็ใช้อารมณ์ขันช่วยเสริมสร้างบรรยากาศ

5) กลยุทธ์การถ่ายทอดได้ชัดเจนและเป็นขั้นตอน นำเสนอกิจกรรมเป็นลำดับขั้นตอน จากง่ายไปหายาก ทำการทดสอบผู้เรียนเป็นระยะ ๆ และสรุปประเด็นเพื่อทำการเสนอแต่ละกิจกรรม

6) กลยุทธ์กระตุ้นผู้เรียน การพูดของครูต้องใช้เสียงสูงต่ำ พลังเสียงต้องปลุกความสนใจการตั้งคำถามควรท้าทายผู้ฟัง

7) กลยุทธ์ในการทำให้ผู้เรียนเข้าใจง่าย และจำง่าย ครูควรใช้ภาพประกอบ ใช้เพลง โคลงกลอน เพื่อสร้างความจดจำ ยกตัวอย่างที่ใกล้ตัวกับผู้เรียนหรือเรื่องที่เกิดขึ้นปัจจุบันทันด่วน ควรให้ผู้เรียนได้ถกเถียงหรือโต้แย้งหาข้อยุติร่วมกัน

สรุปคุณลักษณะของครูด้านการถ่ายทอดความรู้ของครู หมายถึง ครูต้องมีพฤติกรรมดังนี้

1) สามารถประยุกต์ใช้เทคนิคการสอนต่าง ๆ เพื่อจัดบรรยากาศการเรียนรู้ที่น่าสนใจ และผู้เรียนเกิดความเข้าใจในเนื้อหาวิชาที่เรียน ตลอดจนสามารถเชื่อมโยงความรู้นั้นสู่การนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ หรือใช้ในการเรียนรู้ต่อไป

2) สามารถอบรมบ่มนิสัยให้ผู้เรียนมีศีลธรรม วัฒนธรรม กิจนิสัย สุขนิสัย และอุปนิสัย รวมทั้งรักในความเป็นประชาธิปไตย เพื่อเป็นบรรทัดฐานในการใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างปกติสุข

3) สามารถพัฒนาให้ผู้เรียนใฝ่รู้ และก้าวทันเทคโนโลยี ตลอดจนสามารถใช้ภาษา สื่อสารกันได้ เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองอยู่เสมอ และสามารถใช้เครื่องมือต่าง ๆ ในการแสวงหาความรู้และเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง

4) สามารถ พัฒนาให้ผู้เรียนมองกว้าง คิดไกล และมีวิจารณญาณที่จะวิเคราะห์และเลือกใช้ข่าวสารข้อมูลให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองได้

5) พัฒนาให้ผู้เรียนเรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ ของชุมชน สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ เพื่อพัฒนาชุมชน และแก้ปัญหาต่าง ๆ ในชุมชนได้

ลักษณะของครูไทยที่พึงประสงค์

สังคมไทยปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปในหลาย ๆ ด้าน ทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม องค์ความรู้และวิทยาการด้านต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้มีผลกระทบโดยตรงต่อวิถีชีวิตประจำวันทั้งในด้านบวกและด้านลบ เราไม่สามารถปฏิเสธหรือหลีกเลี่ยงการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ แต่สิ่งที่ทำได้คือการรับรู้ และทำความเข้าใจโดยใช้สติปัญญา พร้อมทั้งปรับตัวตามความจำเป็นและเหมาะสมต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ครูก็เช่นเดียวกัน ในฐานะของคนเป็นครูคงไม่ทำหน้าที่เฉพาะในสถานศึกษา หรือสอนผู้เรียนให้เรียนรู้เฉพาะในตำราเรียนเท่านั้น แต่ครูต้องพร้อมรับกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และนำมากลั่นกรองวิเคราะห์โดยอาศัยประสบการณ์ ตลอดจนภูมิความรู้แล้วนำไปถ่ายทอดให้แก่ศิษย์อย่างสร้างสรรค์ และใช้ประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต ครูไทยจำเป็นต้องเปลี่ยนบทบาทจากผู้แนะนำหรือการอบรมสั่งสอนมาเป็นฝ่ายรับฟังความคิดเห็นและมุมมองแนวคิดของศิษย์พร้อมทั้งแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ปัจจุบันได้มีบุคคลต่าง ๆ ศึกษาคุณลักษณะของครูที่ดี เพื่อได้แนวทางการพัฒนาครูให้มีคุณภาพเป็นที่ต้องการของสังคมดังนี้

1. ลักษณะครูไทยที่พึงประสงค์ตามทัศนะของนักการศึกษา

พอตา บุตรสุทธิวงศ์ (2550 : 1) กล่าวถึงครูดีที่ชาติต้องการมี 8 ประการ ดังนี้

1) ครูต้องเป็นกัลยาณมิตร

2) ครูต้องตั้งใจประสิทธิ์ความรู้

3) ครูต้องมีลีลาครูครบทั้งสี่

4) ครูต้องสอนให้ศิษย์จำง่าย ๆ สอนให้แจ่มแจ้ง จูงใจ แกล้วกล้า ร่าเริง

5) ครูต้องมีหลักตรวจสอบสาม

6) ครูต้องทำหน้าที่ครูต่อศิษย์

7) ครูต้องมีคุณธรรม

8) ครูต้องประพฤติตนให้เป็นที่รักเคารพของนักเรียน

สุมน อมรวิวัฒน์ (งาน 5 ลักษณะของครูที่ดี, 2554 : 1) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับคุณลักษณะของบุคคลที่จะประกอบวิชาชีพครูดังต่อไปนี้

1) เป็นผู้มีความรอบรู้ดี การเป็นผู้มีความรอบรู้ หมายถึง การมีความรู้หรือความเข้าใจใน วิชาการต่าง ๆ ซึ่งได้ศึกษาเล่าเรียนมาจากวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเป็นอย่างดี มีความเชื่อมั่นในวิชาการแต่ไม่หยิ่งผยองว่าตนมีความรู้สูง

2) เป็นผู้มีอารมณ์ขัน การเป็นผู้มีอารมณ์ขัน คือ การเป็นผู้ที่สามารถในการรับรู้ ซาบซึ้งหรือสามารถแสดงความรู้สึก ในสิ่งที่ทำให้ขำขันหรือสนุกสนาน

3) การเป็นผู้มีความยืดหยุ่น หมายถึง การเป็นผู้ที่มีความรู้สึกไวต่อการเปลี่ยนแปลงแก้ไขปรับเปลี่ยน

4) เป็นผู้มีวิญญาณครู บุคคลที่มีวิญญาณครูโดยแท้จริงแล้ว จะเป็นผู้ที่มีความรักในตัวเด็กและยินดีในภารกิจทางการสอน

5) เป็นผู้มีความซื่อสัตย์ การมีความซื่อสัตย์สุจริตเป็นคุณลักษณะที่สำคัญมากสำหรับคนทุกคนโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่เป็นครูอาจารย์ ครูอาจารย์ที่มีความซื่อสัตย์จริงใจเมื่อบอกนักเรียนว่าจะทำอะไรก็จะพยายามทำสิ่งนั้นให้สำเร็จ

6) เป็นผู้สามารถทำให้เข้าใจได้รวบรัดชัดเจน ซึ่งเป็นความสามารถในการสื่อสาร เป็นเรื่องของการใช้ภาษาพูดและภาษาเขียน และเป้าหมายสำคัญของการศึกษาประการหนึ่งก็คือ เพื่อช่วยให้นักเรียนเป็นผู้ที่มีความสามารถในการสื่อสารได้รวบรัดชัดเจน

7) เป็นคนเปิดเผย การเป็นเปิดเผย คือ การเป็นคนที่เต็มใจจะเปิดเผยเรื่องราวที่ตนมีอยู่ให้ผู้อื่นรับรู้ ครูอาจารย์ที่เปิดเผยสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตของตนเพื่อแสดงเป็นตัวอย่าง หรือเปิดเผยความรู้สึกในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือในสถานการณ์ที่กำหนด

8) เป็นผู้มีความอดทน การเป็นผู้มีความอดทนในที่นี้ แสดงถึงความเป็นบุคคลที่มีความเพียรพยายามหรือขยันขันแข็ง น้อยคนนักที่จะมีคุณสมบัติข้อนี้อย่างเพียงพอ กล่าวคือ นักวิจัยนักปฏิบัติการต่าง ๆ พยายามเสนอแนะเทคนิค การเรียนการสอนจำนวนมากมาย เพื่อให้ครูอาจารย์นำไปใช้กับนักเรียนกลุ่มต่าง ๆ ซึ่งอาจจะทำให้ครูอาจารย์เกิดความข้องขัดใจขณะที่ต้องรับภาระกับนักเรียนจำนวนมาก ๆ ดังนั้น ครูอาจารย์จึงต้องมีความอดทนในการสอนนักเรียนในชั้นเรียน และจะต้องอดทนต่อการเรียนรู้ความก้าวหน้าทีละเล็กทีละน้อยวันต่อวันของนักเรียนมากกว่าที่จะ

หวังผลเหมือนการแสดงละครที่เห็นผลในทันที ทันใด

9) เป็นผู้กระทำตนเป็นแบบอย่างที่ดีงาม ครูอาจารย์ควรเป็นบุคคลที่กระทำตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีเป็นพิเศษ เพราะเด็กและเยาวชนต้องการแบบอย่างการกระทำที่ถูกต้องดีงาม เพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของตน ปัจจุบันแบบกระสวนพฤติกรรมต่าง ๆ ของเด็กจำนวนมากมักจะได้มาจากแบบอย่างที่มาจากโทรทัศน์ ภาพยนตร์ หรือเพื่อนบ้าน แบบอย่างบางประการ ที่ได้มาจากสื่อมวลชนอาจจะดี แต่ก็มีพฤติกรรมบางอย่างที่ลอกเลียนมาเป็นไปในทางลบ เยาวชนที่ขาดความรักความอบอุ่นจากบิดามารดา ปู่ย่า ตายาย และไม่ได้แบบอย่างที่ดีงามจากครูอาจารย์มักจะปฏิบัติตัวไปในทางเสื่อมเสียตามที่ตนเองได้ตัดสินใจ ดังนั้น ครูอาจารย์ควรระลึกอยู่เสมอว่าการกระทำตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็ก ๆ ที่ตนเองรับผิดชอบเป็นสิ่งหนึ่งที่ดีที่สุดที่ครูอาจารย์สามารถให้ความช่วยเหลือสังคม

10) เป็นผู้ที่มีความสามารถนำความรู้ทางทฤษฎีไปปฏิบัติได้ การนำเอาความรู้ที่ได้รับจากการศึกษาเล่าเรียนในสถาบันการศึกษาไปใช้ในโรงเรียนจริง ๆ ให้เกิดผลอย่างมีประสิทธิภาพเป็นเรื่องที่ค่อนข้างยาก ดังนั้น ในการจัดกระบวนการเรียนการสอนในสถาบันฝึกหัดครู จึงพยายามให้ นักศึกษาครูได้มีประสบการณ์ในการสอนให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ นักศึกษาครูจะต้องพยายามมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับสถานการณ์จริง ๆ ในห้องเรียนให้มากและพยายามไต่ถามข้อข้องใจจากอาจารย์ที่มีประสบการณ์จากผู้บริหาร จากผู้ปกครองและจากนักเรียน เป็นต้น

11) เป็นผู้มีความเชื่อมั่นในตนเอง ในเมื่อเราได้กำหนดตัวของเราเองเพื่อการสอนแล้ว ดังนั้น วิธีที่ดีที่สุดต่อการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ตนเอง ก็คือการทดสอบตัวเองและพัฒนาความเชื่อมั่นในประสบการณ์ต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กับการสอนให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ การได้รับข้อสังเกตในทางบวกจากงานที่ได้กระทำสำเร็จลงด้วยดี จะช่วยส่งเสริมความเชื่อมั่นของบุคคลได้อย่างดี

12) เป็นผู้มีความสามารถพิเศษในศิลปะและวิทยาการหลาย ๆ ด้าน ครูอาจารย์ที่ประสบความสำเร็จ ส่วนมากมิได้มีความรู้เพียงอย่างเดียว แม้ว่าผู้ประกอบวิชาชีพครูจะได้เลือกเรียนวิชาสาขาใดสาขาหนึ่งเป็นวิชาเอก เช่น การประถมศึกษา ดนตรีศึกษา สังคมศึกษา วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ภาษาอังกฤษ หรืออื่น ๆ มาแล้วก็ตามยังคงต้องเรียนรู้เรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องอีกด้วย

13) เป็นผู้แต่งกายเรียบร้อย สะอาด สง่าผ่าเผย และมีสุขอนามัยส่วนตัวดี เสื้อผ้าอาภรณ์ที่ได้ออกแบบมาด้วยราคาแพง ๆ มิใช่เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้ประกอบวิชาชีพครู สิ่งสำคัญอยู่ที่ความสะอาดเรียบร้อย และสวมใส่เนื้อผ้าซึ่งมีความเหมาะสมกับความเป็นครูหรือเหมาะสมถูกต้องตาม รูปแบบที่ทางสถานศึกษากำหนด สุขภาพอนามัยส่วนตัวของครูก็เป็นสิ่งสำคัญยิ่ง หากครูมี

ร่างกายสกปรก สุขภาพไม่ดีย่อมก่อให้เกิดปัญหาในการสอน ครูที่มีสุขภาพดีทั้งร่างกายและจิตใจจะช่วยสร้างสายสัมพันธ์ที่ดีกับนักเรียนได้มากขึ้น

อำรุง จันทวานิช (2554 : 15-20)ได้กล่าวถึงคุณลักษณะครูที่น่าประทับใจที่จะนำไปสู่การปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ 4 ประการ คือ

1) ให้ความรักและปรารถนาดีต่อผู้เรียน ครูเอาใจใส่ดูแลและมีความผูกพันกับผู้เรียนเหมือนกับเป็นลูกเป็นหลานของตนเอง เมื่อผู้เรียนประพฤติปฏิบัติตนไม่ดีไม่เหมาะสม ก็ให้คำปรึกษาแนะนำว่ากล่าวตักเตือนหรือลงโทษด้วยความปรารถนาดี หวังดี เพื่อให้ผู้เรียนประพฤติปฏิบัติเป็นพลเมืองดีของชาติต่อไป ในที่สุดครูก็จะได้รับความรัก ความผูกพันจากผู้เรียนเป็นการตอบแทน ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าภาคภูมิใจเป็นอย่างยิ่ง

2) มีการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ ปัจจุบันนี้วิทยาการมีความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ดังนั้น ครูต้องศึกษาค้นคว้าแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ เกี่ยวกับวิชาที่สอนอยู่เสมอ เพื่อให้ก้าวทันต่อความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการและการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก เป็นคนทันเหตุการณ์ทันสมัย นำสิ่งแปลกใหม่มาสอนอยู่เสมอ และครูต้องเป็นคนที่มีความขยัน อดทน ครูก็จะได้รับความรักความศรัทธาจากผู้เรียนและผู้เกี่ยวข้องด้วยเช่นกัน

3) ประพฤติดีและมีคุณธรรม ครูต้องมีความรับผิดชอบและซื่อสัตย์สุจริตต่อหน้าที่การสอนของตน เพราะว่าครูเป็นต้นแบบของผู้เรียน ครูจะอยู่ในสายตาของผู้เรียน ผู้เรียนจะเฝ้ามองการประพฤติปฏิบัติตนของครูและจะนำไปเป็นแบบอย่าง เห็นว่าสิ่งที่ครูประพฤติปฏิบัติเป็นสิ่งที่ถูกต้องแล้ว ขณะเดียวกันผู้ปกครองและสังคมก็คาดหวังให้ครูเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียนและลูกหลานของตน ถ้าครูเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียนและลูกหลานได้ก็ไว้วางใจที่จะนำบุตรหลานมาเข้ารับการศึกษาอบรม

4) สอนดี ครูต้องมีการวางแผนการสอนและเตรียมการสอนเป็นอย่างดี โดยแสวงหาเทคนิควิธีการสอนแบบใหม่อยู่เสมอ ครูต้องมีความมุ่งมั่นและทำงานการสอนอย่างหนัก กระตุ้นชี้นำให้ศิษย์แสวงหาความรู้ มีความสนุกสนานในการเรียนรู้ มีทัศนคติที่ดีต่อวิชาที่เรียน ไม่ใช่วิธีการสอนซ้ำซาก สามารถนำสิ่งที่เรียนไปประพฤติปฏิบัติได้

จากการศึกษาลักษณะครูไทยที่พึงประสงค์ตามทัศนะของนักการศึกษาสรุปว่า ครูไทยควรมีคุณลักษณะดังนี้

1) มีความรอบรู้ เข้าใจในหลักการสอน รู้เข้าใจในเนื้อหาวิชาการที่สอนผู้เรียน
2) มีคุณธรรม ยึดหลักกัลยาณมิตรในการสอนผู้เรียน
3) มีความประพฤติชอบทั้งกาย วาจา ใจ เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีสำหรับผู้เรียน
4) มีความรับผิดชอบ รู้หน้าที่ มีระเบียบวินัย

5) มีความซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น

6) รู้จักการถ่ายทอดความรู้ที่หลากหลายเหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละยุคสมัย

7) มีการพัฒนาความรู้แก่ตนเองอย่างสม่ำเสมอ

8) มีความอดทน ขยันขันแข็ง

9) มีบุคลิกภาพที่ดี วางตนอย่างเหมาะสม ถูกกาลเทศะ

10) มีสุขภาพกาย จิตใจดี และอารมณ์ขัน

2. ลักษณะครูไทยที่พึงประสงค์ตามการศึกษาวิจัย

น้ำผึ้ง ทวีพรปฐมกุล (2551 : 1) ได้ศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของครูตามการรับรู้ของผู้บริหารและผู้ปกครองในกรุงเทพมหานคร พบผลวิจัยว่า ในด้านจริยธรรม ครูควรเมตตากรุณาต่อเด็กทุกคน ครูควรยึดมั่นในสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และในด้านบุคลิกภาพ ครูควรมีอารมณ์ขัน สนุกสนาน ยิ้มแย้มแจ่มใส และพูดจาสุภาพ ใช้ภาษาไทยถูกต้อง มีความตรงต่อเวลา และแต่งกายถูกต้องตามระเบียบ

วรินทร วีรศิลป์ (2551 : 1) ที่ได้ศึกษาวิเคราะห์คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของครูพี่เลี้ยงอนุบาล พบผลวิจัยว่า คุณลักษณะครูที่พึงประสงค์ ได้แก่ การแต่งกายที่เป็นแบบอย่างที่ดี สุภาพเรียบร้อยอ่อนโยน พูดจาไพเราะ มีอารมณ์ขัน ยิ้มแย้มแจ่มใส มีความรับผิดชอบ มีความช่างสังเกต และ มีความรักเมตตาต่อเด็กสม่ำเสมอ

ธีรวัฒน์ เลื่อนฤทธิ์ (2552 : 12) กล่าวว่า คุณลักษณะของครูที่พึงประสงค์ ต้องเป็นผู้ที่มีความรู้สึกดี รักการพัฒนาตนเอง มีความคิดสร้างสรรค์ ทันเหตุการณ์ รักและศรัทธาในอาชีพครู มีความเสียสละ มีคุณธรรม จริยธรรมเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์ และเป็นแบบอย่างที่ดีแก่สังคม มีความมุ่งมั่นในการพัฒนาเด็กและเยาวชน ตลอดจนมีการส่งเสริมและพัฒนาศิลปวัฒนธรรม มีความอดทน รับผิดชอบต่อหน้าที่เอาใจใส่ต่อนักเรียน มีความขยันหมั่นเพียร รักความยุติธรรม และดำรงชีวิตเรียบง่าย

ขวัญดาว จันมลฑา (2555 : 1) ศึกษาคุณลักษณะของครูที่พึงประสงค์ตามทัศนะของนักเรียน ระดับชั้นประกาศนียบัตรวิชาชีพ และประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง คือ ครูสอนตรงเวลา ครูมีความรู้รอบตัว มีอารมณ์ขัน ครูมุ่งมั่นและตั้งใจทำงานในหน้าที่ให้เกิดผล เปิดโอกาสให้นักเรียนซักถามและแสดงความคิดเห็น รักและเมตตานักเรียนเหมือนลูกหลาน แต่งกายเรียบร้อย ครูสนใจและเอาใจใส่ดูแลนักเรียน

จากการศึกษาลักษณะครูไทยที่พึงประสงค์ตามการศึกษาวิจัย สรุปว่า ครูไทยควรมีคุณลักษณะ 3 ด้านสำคัญ คือ คุณลักษณะครูด้านจริยธรรม คุณลักษณะด้านความรู้ และคุณลักษณะด้านบุกคลิกภาพ

1) คุณลักษณะครูด้านจริยธรรม

คือ ครูควรเมตตากรุณาต่อเด็กทุกคน ยึดมั่นในสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์มีคุณธรรม จริยธรรมเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์และเป็นแบบอย่างที่ดีแก่สังคม มีความมุ่งมั่นในการพัฒนาเด็กและเยาวชนตลอดจนมีการส่งเสริมและพัฒนาศิลปวัฒนธรรม สนใจและเอาใจใส่ดูแลนักเรียน รักและศรัทธาในอาชีพครู

2) คุณลักษณะด้านความรู้

คือ ครูควรมีความรู้รอบตัว มีความคิดสร้างสรรค์ ทันเหตุการณ์ รู้จักพัฒนาตนเอง เปิดโอกาสให้นักเรียนซักถามและแสดงความคิดเห็น

3) คุณลักษณะด้านบุกคลิกภาพ

คือ ครูควรมีอารมณ์ขัน สนุกสนาน ยิ้มแย้มแจ่มใส และพูดจาสุภาพ ใช้ภาษาไทยถูกต้อง มีความตรงต่อเวลา และแต่งกายถูกต้องตามระเบียบ มีความรับผิดชอบ มีความช่างสังเกต มีความเสียสละ มีความอดทน รับผิดชอบต่อหน้าที่เอาใจใส่ต่อนักเรียน มีความขยันหมั่นเพียร รักความยุติธรรม และดำรงชีวิตเรียบง่าย มุ่งมั่นและตั้งใจทำงานในหน้าที่ให้เกิดผล

3. ลักษณะครูไทยที่พึงประสงค์ตามเกณฑ์โครงการหนึ่งแสนครูดี

สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา (2554 : 1) จัดทำโครงการหนึ่งแสนครูดี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อยกย่องเชิดชูเกียรติผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา และเพื่อเสริมสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา และกำหนดหลักเกณฑ์การคัดเลือกผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาเพื่อรับรางวัลหนึ่งแสนครูดี ประจำปี 2554 ประกอบด้วย 3 ด้าน ดังนี้

ด้านที่ 1 การครองตน (คุณธรรม จรรยาบรรณ และจิตวิญญาณ) หมายถึง มีความประพฤติเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งทางกาย วาจา ใจ มีวินัยในตนเอง สำรวม ระวังความประพฤติ ละเว้นจากอบายมุข มีความขยันหมั่นเพียร อุตสาหะ มีความซื่อสัตย์สุจริต และจริงใจในการปฏิบัติงาน และเป็นผู้พัฒนาตนเอง ทันต่อเหตุการณ์ วิทยาการ ตามสภาพเศรษฐกิจและสังคมอยู่เสมอ

ด้านที่ 2 การครองคน (คุณลักษณะที่ดีต่อผู้อื่น และสังคม) หมายถึง รักเมตตา และเอาใจใส่ต่อศิษย์ ผู้ใต้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงาน และผู้บังคับบัญชา วางตนเป็นกลาง ใจกว้าง ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้ร่วมงาน โดยเห็นประโยชน์ของส่วนรวมเป็นสำคัญ รับผิดชอบต่อวิชาชีพ

และเป็นสมาชิกที่ดีต่อองค์กรวิชาชีพ มีลักษณะความเป็นผู้นำในการอนุรักษ์ พัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาและสิ่งแวดล้อม

ด้านที่ 3 การครองงาน (การปฏิบัติงาน) หมายถึง มีความสามารถทางวิชาการ มีความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่ปฏิบัติอย่างแท้จริง ใฝ่เรียนรู้ ศึกษา ค้นคว้า และติดตามความก้าวหน้าของข้อมูลข่าวสาร และข้อมูลทางวิชาการนำมาพัฒนางานและพัฒนาตนอย่างสม่ำเสมอ กระตือรือร้นหาสาเหตุของปัญหาในงาน และหาแนวทางแก้ไขได้ดีอยู่เสมอ วิเคราะห์ พัฒนา และปรับปรุงงานให้มีประสิทธิภาพให้เป็นที่ยอมรับ และมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์นวัตกรรม สื่อ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งในการปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สรุปว่า โครงการหนึ่งแสนครูดี เป็นโครงการที่ช่วยเสริมสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ผู้ประกอบวิชาชีพครู และเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณลักษณะที่ดีของครู อย่างไรก็ตาม ถ้าพิจารณาเกณฑ์การคัดเลือกจะพบว่า การคัดเลือกครูดีในโครงการหนึ่งแสนครูดีนั้น แนวทางการพิจารณาคุณสมบัติของครูที่สำคัญคือครูต้องมีความรู้ดี มีคุณธรรมดี และมีบุคลิกภาพดี

4. คุณลักษณะของครูที่พึงประสงค์ตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครู

ทุกวิชาชีพย่อมต้องมีมาตรฐานของวิชาชีพนั้น เพื่อวัดหรือประมาณค่าผู้ปฏิบัติการวิชาชีพ ตามมาตรฐานด้านความรู้ ทักษะ และประสบการณ์วิชาชีพ ซึ่งมาตรฐานด้านความรู้ก็ดี มาตรฐานด้านประสบการณ์และทักษะวิชาชีพก็ตาม จะต้องถูกกำหนดขึ้นโดยองค์กรหรือสมาคมวิชาชีพของแต่ละวิชาชีพ เพื่อพัฒนาอาชีพของตนให้มีมาตรฐานสูงที่สุด โดยให้ผู้ปฏิบัติการ ผู้รับบริการ ผู้เกี่ยวข้องและสาธารณชนได้เห็นความสำคัญของการอาชีพนั้น ๆ โดยเฉพาะมาตรฐานวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะของครูที่ดี 12 มาตรฐาน ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2554 : 1)

มาตรฐานที่ 1 ปฏิบัติกิจกรรมทางวิชาการเกี่ยวกับการพัฒนาวิชาชีพครูอยู่เสมอ

หมายถึง การปฏิบัติกิจกรรมทางวิชาการเกี่ยวกับการพัฒนาวิชาชีพครู การศึกษาค้นคว้าเพื่อพัฒนาตนเอง การเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ และการเข้าร่วมกิจกรรมทางวิชาการที่องค์การหรือหน่วยงาน หรือสมาคมจัดขึ้น เช่น การประชุม การอบรม การสัมมนา และการประชุมปฏิบัติการ ทั้งนี้ต้องมีผลงานหรือรายงานที่ปรากฏชัดเจน

มาตรฐานที่ 2 ตัดสินใจปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ โดยคำนึงถึงผลที่จะเกิดกับผู้เรียน

หมายถึง การเลือกอย่างชาญฉลาดด้วยความรักและหวังดีต่อผู้เรียน ดังนั้น ในการเลือกกิจกรรมการเรียนการสอนและกิจกรรมอื่น ๆ ครูต้องคำนึงถึงประโยชน์ที่จะเกิดแก่ผู้เรียนเป็นหลัก

มาตรฐานที่ 3 มุ่งมั่นพัฒนาผู้เรียนให้เต็มตามศักยภาพ

หมายถึง การใช้ความพยายามอย่างเต็มความสามารถของครูที่จะให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ให้มากที่สุด ตามความถนัด ความสนใจ ความต้องการ โดยวิเคราะห์ วินิจฉัยปัญหาความต้องการที่

แท้จริงของผู้เรียน ปรับเปลี่ยนวิธีการสอนที่จะให้ได้ผลดีกว่าเดิม รวมทั้งการส่งเสริมพัฒนาการด้านต่าง ๆ ตามศักยภาพของผู้เรียนแต่ละคนอย่างเป็นระบบ

มาตรฐานที่ 4 พัฒนาแผนการสอนให้สามารถปฏิบัติได้เกิดผลจริง

หมายถึง การเลือกใช้ ปรับปรุง หรือสร้างแผนการสอน บันทึกการสอน หรือ เตรียมการสอนในลักษณะอื่น ๆ ที่สามารถนำไปใช้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้

มาตรฐานที่ 5 พัฒนาสื่อการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพอยู่เสมอ

หมายถึง การประดิษฐ์คิดค้น ผลิต เลือกใช้ ปรับปรุงเครื่องมืออุปกรณ์ เอกสารสิ่งพิมพ์ เทคนิควิธีการต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์ของการเรียนรู้

มาตรฐานที่ 6 จัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยเน้นผลถาวรที่เกิดแก่ผู้เรียน

หมายถึง การจัดการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จในการแสวงหาความรู้ตามสภาพความแตกต่างของบุคคล ด้วยการปฏิบัติจริง และสรุปความรู้ทั้งหลายได้ด้วยตนเอง ก่อให้เกิดค่านิยมและนิสัยในการปฏิบัติจนเป็นบุคลิกภาพถาวรติดตัวผู้เรียนตลอดไป

มาตรฐานที่ 7 รายงานผลการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนได้อย่างมีระบบ

หมายถึง การรายงานผลการพัฒนาผู้เรียนที่เกิดจากการปฏิบัติการเรียนการสอนให้ครอบคลุมสาเหตุ ปัจจัย และการดำเนินงานที่เกี่ยวข้อง โดยครูนำเสนอรายงานการปฏิบัติในรายละเอียดดังนี้

1) ปัญหาความต้องการของผู้เรียนที่ต้องการได้รับการพัฒนาและเป้าหมายของการพัฒนาผู้เรียน

2) เทคนิค วิธีการ หรือนวัตกรรมการเรียนการสอนที่นำมาใช้เพื่อการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน และขั้นตอนวิธีการใช้เทคนิควิธีการหรือนวัตกรรมนั้น ๆ

3) ผลการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามวิธีการที่กำหนดที่เกิดกับผู้เรียน

4) ข้อเสนอแนะแนวทางใหม่ ๆ ในการปรับปรุงและพัฒนาผู้เรียนให้ได้ผลดียิ่งขึ้น

มาตรฐานที่ 8 ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียน

หมายถึง การแสดงออก การประพฤติและปฏิบัติในด้านบุคลิกภาพทั่วไป การแต่งกาย กิริยา วาจา และจริยธรรมที่เหมาะสมกับความเป็นครูอย่างสม่ำเสมอ ที่ทำให้ผู้เรียนเลื่อมใสศรัทธาและถือเป็นแบบอย่าง

มาตรฐานที่ 9 ร่วมมือกับผู้อื่นในสถานศึกษาอย่างสร้างสรรค์

หมายถึง การตระหนักถึงความสำคัญ รับฟังความคิดเห็น ยอมรับในความรู้ความสามารถ ให้ความร่วมมือในการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ของเพื่อนร่วมงานด้วยความเต็มใจ

เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของสถานศึกษา และร่วมรับผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำนั้น

มาตรฐานที่ 10 ร่วมมือกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์ในชุมชน

หมายถึง การตระหนักในความสำคัญ รับฟังความคิดเห็น ยอมรับในความรู้ความสามารถของบุคคลอื่นในชุมชน และร่วมมือปฏิบัติงานเพื่อพัฒนางานของสถานศึกษา ให้ชุมชนและสถานศึกษามีการยอมรับซึ่งกันและกัน และปฏิบัติงานร่วมกันด้วยความเต็มใจ

มาตรฐานที่ 11 แสวงหาและใช้ข้อมูลข่าวสารในการพัฒนา

หมายถึง การค้นหา สังเกต จดจำ และรวบรวมข้อมูลข่าวสารตามสถานการณ์ของสังคมทุกด้าน โดยเฉพาะ สารสนเทศเกี่ยวกับวิชาชีพครู สามารถวิเคราะห์ วิจารณ์อย่างมีเหตุผล และใช้ข้อมูลประกอบการแก้ปัญหาพัฒนาตนเอง พัฒนางาน และพัฒนาสังคมได้อย่างเหมาะสม

มาตรฐานที่ 12 สร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในทุกสถานการณ์

หมายถึง การสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ โดยการนำปัญหาหรือความจำเป็นในการพัฒนาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในการเรียน และการจัดกิจกรรมอื่น ๆ ในโรงเรียน มากำหนดเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาของผู้เรียนที่ถาวร เป็นแนวทางในการแก้ปัญหาของครูอีกแบบหนึ่ง ที่จะนำเอาวิกฤติต่าง ๆ มาเป็นโอกาสในการพัฒนา ครูจำเป็นต้องมองมุมต่าง ๆ ของปัญหา แล้วผันมุมของปัญหาไปในทางการพัฒนา กำหนดเป็นกิจกรรมในการพัฒนาของผู้เรียน ครูจึงต้องเป็นผู้มองมุมบวกในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ กล้าที่จะเผชิญปัญหาต่าง ๆ มีสติในการแก้ปัญหา มิได้ตอบสนองปัญหาต่าง ๆ ด้วยอารมณ์หรือแง่มุมแบบตรงตัว ครูสามารถมองหักมุมในทุก ๆ โอกาส มองเห็นแนวทางที่นำสู่ผลก้าวหน้าของผู้เรียน

การเสริมสร้างบุคลิกภาพและลักษณะนิสัยของครู

จากสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกปัจจุบันอครูต้องปรับเปลี่ยนบุคลิกภาพของตนเองให้เหมาะสมแก่ศิษย์ เช่น การมีภาวะผู้นำทางวิชาการ การตัดสินใจในสถานการณ์โลกให้ทันต่อเหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เพื่อจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อศิษย์ บุคลิกภาพจึงเป็นสิ่งที่สำคัญ เนื่องจากบุคลิกภาพเป็นสิ่งแรก ๆ ที่มีผลกระทบหรือปะทะกับคนอื่น ฉะนั้นการสร้างพลังแห่งบุคลิกภาพในครูปัจจุบัน ควรใส่ใจองค์ประกอบในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ความกระตือรือร้น ความมีชีวิตชีวา ความมีรสนิยมเหมาะสม ความสะอาด ความมีสง่าราศี ความเป็นผู้ดี ความเป็นผู้มีวัฒนธรรม ความเป็นผู้นำ และความเป็นมิตรไมตรี (ประณม ถาวรเวช, 2554 : 1) สอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2553 : 1) ได้กำหนดในคู่มือเส้นทางครูมืออาชีพสำหรับครูผู้ช่วย ว่าบุคลิกภาพของครูที่สำคัญในปัจจุบันคือ ลักษณะท่าทางที่สุภาพเรียบร้อย การ

แต่งกายสะอาด พูดจาไพเราะ มีลักษณะเป็นผู้นำ มีความรู้ดี มีความคิดสร้างสรรค์ เชื่อมั่นในตนเอง การสอนดี และปกครองดี มีความประพฤติดี และมีมนุษย์สัมพันธ์ดี เป็นต้น

มหาวิทยาลัยรามคำแหง (2557 : 1) ครูควรพัฒนาตนเองใน 2 ด้าน คือ

1) พัฒนาตนเองในด้านวิชาชีพ เพื่อการประกอบวิชาชีพอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งได้แก่

1.1) การพัฒนาในด้านความรู้ คือ การพัฒนาตัวเองให้มีความรอบรู้ทั้งในเรื่องที่จะสอนนักเรียน เรื่องเทคนิควิธีการใหม่ ๆ ที่จะช่วยให้การสอนมีประสิทธิภาพ หรือมีความรู้รอบตัวในเรื่องอื่น ๆ

1.2) การพัฒนาในด้านเทคนิควิธี คือ มีความรู้ในด้านการจัดการเรียนการสอนแบบต่าง ๆ การจัดกิจกรรมการบริการนักเรียน

1.3) การพัฒนาในด้านคุณลักษณะกับเจตคติ คือ การพัฒนาตัวเองให้มี บุคลิกภาพที่ดีเหมาะกับการเป็นครู มีคุณธรรมหรือลักษณะครูที่ดี มีเจตคติที่ดีกับนักเรียน

2) พัฒนาตนเองในด้านการเป็นสมาชิกของสังคม เพื่อการดำรงชีวิตในสังคมอย่างมีความสุข ได้แก่

2.1) การรู้จักและเข้าใจตนเอง – ยอมรับตนเองก่อนว่า เราเป็นคนอย่างไร มีบุคลิกและพฤติกรรมที่ดีหรือไม่ดีอย่างไร

2.2) สำรวจตนเอง – จะช่วยให้ทราบถึงข้อดี ข้อด้อยของตนเองได้อย่างละเอียดถี่ถ้วน

2.3) การปรับปรุงตนเอง – เมื่อรู้ข้อดี ข้อด้อยของตนเองแล้ว ควรพยายามปรับปรุงตนเองให้ดีขึ้น

และแนวทางในการพัฒนาปรับปรุงตนเองของครู เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะที่ดีของครูประกอบด้วย 4 แนวทาง ดังนี้

1) การพัฒนาบุคลิกภาพทั้งภายนอก-ภายใน ได้แก่

1.1) การพัฒนาบุคลิกภาพภายนอก เช่น ดูแลสุขภาพ ผิวพรรณ การแต่งกาย กิริยาท่าทาง ทั้งการยืน เดิน นั่ง นอนให้มีความสง่างาม สุภาพ เรียบร้อย

1.2) การพัฒนาบุคลิกภาพภายใน เช่น การปรับปรุงพฤติกรรมทางอารมณ์ จิตใจ ความรู้สึกนึกคิด

2) การพัฒนาลักษณะนิสัยที่ดี เช่น เป็นคนมีลักษณะที่มีชีวิตชีวา มีความมั่นคงทางจิตใจ มีความเป็นมิตรและมีนิสัยในการทำงานที่ดี

3) การพัฒนามนุษยสัมพันธ์ เช่น มองคนอื่นในทางที่ดี มีความจริงใจ วางตัวให้เหมาะสม เป็นกันเอง อารมณ์ดี

4) การพัฒนาการเรียนรู้ ครูควรมีการพัฒนาทั้งด้านการฟัง อ่าน เขียน สังเกต คิด และการทดลอง

สรุปว่า การพัฒนาบุคลิกภาพ หมายถึง การปรับปรุงแก้ไขและฝึกฝนพฤติกรรมทั้งภายนอกและภายในของบุคคลให้มีคุณลักษณะที่เหมาะสมสำหรับบุคคลที่จะประกอบวิชาชีพครู การมีบุคลิกภาพที่ดีย่อมเป็นที่ชื่นชอบ สร้างความรัก ความศรัทธาแก่ศิษย์ เพื่อนครู ตลอดจนผู้ปกครองและบุคคลอื่นที่ครูติดต่อประสานงานเกี่ยวข้องกัน การพัฒนาบุคลิกภาพจึงเป็นเรื่องสำคัญที่ต้องมีการดำเนินการให้แก่ผู้ประกอบวิชาชีพครูทุกคน

การพัฒนาบุคลิกภาพของผู้ประกอบวิชาชีพครู ควรเริ่มจากการวิเคราะห์ถึงลักษณะเฉพาะของผู้ประกอบวิชาชีพครู หรือผู้ที่กำลังจะเป็นครูแต่ละบุคคลว่ามีความเหมาะสมกับความเป็นครูมากน้อยเพียงใด มีข้อบกพร่องด้านใด แล้วหาทางปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรมบางอย่างเพื่อให้เหมาะสมกับความเป็นครูมากยิ่งขึ้น เช่น ลักษณะการพูด ครูมีน้ำเสียงแจ่มใส ฟังได้ชัดเจน พูดสุภาพเหมาะสมกับกาลเทศะหรือไม่ ถ้าไม่เหมาะสมก็พยายามหาทางปรับปรุงแก้ไข

การพัฒนาบุคลิกภาพของครู ควรกระทำอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอทั้งบุคลิกภาพทางกาย ทางสังคม ทางอารมณ์ และสติปัญญา โดยอาศัยกระบวนการพัฒนาบุคลิกภาพที่มี 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นการสำรวจและวิเคราะห์ตนเอง

ขั้นตอนนี้เป็นการสำรวจตรวจสอบตนเองว่ามีส่วนใดดี ส่วนใดบกพร่อง การวิเคราะห์ตนเองสามารถทำได้หลายวิธี เช่น การพิจารณาใคร่ครวญ ตรวจสอบตนเอง การให้บุคคลอื่นที่ใกล้ชิดวิพากษ์วิจารณ์อย่างเปิดเผย ตรงไปตรงมา และตัวเราต้องยอมรับคำวิพากษ์วิจารณ์นั้นด้วยความเต็มใจ การสำรวจตนเองและวิเคราะห์ตนเองนั้นควรกระทำใน 4 ด้าน ดังนี้

4.1 ด้านร่างกาย ให้สำรวจตรวจสอบตนด้านการแต่งกาย กิริยามารยาท ทั้งการยืน การเดิน การนั่ง การพูด การรับประทานอาหาร ว่ามีความเหมาะสมกับกาลเทศะ เหมาะสมกับสถานที่ เหมาะสมกับเวลา

4.2 ด้านสังคม ให้สำรวจตรวจสอบพฤติกรรมของตนที่ปรากฏในสังคม เช่น การมีมารยาททางสังคม ความรับผิดชอบ ความมีมนุษยสัมพันธ์ ความรู้จักผ่อนปรน ยืดหยุ่นว่ามีมากน้อยเพียงใด

4.3 ด้านอารมณ์ ให้สำรวจตรวจสอบตนด้านความสามารถในการควบคุมอารมณ์ให้มั่นคง ความฉลาดทางอารมณ์ การเป็นผู้มีอารมณ์ดี อารมณ์ขันมากน้อยเพียงใด

4.4 ด้านสติปัญญา ให้สำรวจตรวจสอบตนว่ามีการแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ อยู่เสมอหรือไม่ สามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้หรือไม่ มีความรอบรู้ ทันข่าวสาร เหตุการณ์ปัจจุบันหรือไม่

2. ขั้นการปรับปรุงตนเอง

ขั้นตอนนี้เป็นการนำเอาสิ่งที่ได้วิเคราะห์ถึงลักษณะที่ดีหรือลักษณะที่บกพร่องต่าง ๆ ที่มีอยู่ในตัวเรามาปรับปรุงแก้ไข โดยการฝึกฝนตนเอง โดยใช้หลักรู้เหตุรู้ผล กล่าวคือ รู้ว่าสิ่งที่ไม่เหมาะสมเกิดจากสาเหตุใด และผลที่ได้ตามมาคืออะไร ก็พยายามลด ละ เลิกสิ่งที่ไม่เหมาะสมนั้น เช่น การเป็นคนเจ้าอารมณ์ ทำให้ไม่มีใครอยากคบหาสมาคมด้วย ก็ต้องพยายามฝึกฝนตนให้มีความอดทน อดกลั้น โดยคิดถึงใจเขาใจเรา

การรู้จักปรับปรุงบุคลิกภาพและลักษณะนิสัย เป็นการนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ตนเองแล้วมาตรวจพบข้อบกพร่องต่าง ๆ ซึ่งจำเป็นจะต้องมีการปรับปรุง โดยการที่บุคคลจะต้องมองหาลักษณะบุคลิกภาพที่จะเป็นแบบอย่างที่จะใช้ในการปรับปรุงต่อไปแล้วพยายามเตือนตนเองให้ละทิ้งบุคลิกภาพและลักษณะนิสัยเดิมที่บกพร่อง แล้วพยายามปฏิบัติตามแบบอย่างของบุคลิกภาพและลักษณะนิสัยใหม่ การปรับปรุงบุคลิกภาพและลักษณะนิสัยเป็นเรื่องที่ต้องใช้เวลาและจะต้องมีความตั้งใจจริง โดยตัวของบุคคลที่จะปรับปรุงบุคลิกภาพเองจะต้องให้ความเอาใจใส่เป็นพิเศษ ด้วยการยอมรับข้อบกพร่องของตนและผลที่มีต่อตนเองและผู้อื่นเป็นประการสำคัญ ทั้งต้องรู้จักแสวงหาหนทางที่จะช่วยให้ตนเองได้รับรู้บุคลิกภาพและลักษณะนิสัยที่สร้างสรรค์อันควรให้เกิดขึ้น

3. ขั้นการฝึกฝนตนเอง

ขั้นตอนนี้เป็นการนำเอาสิ่งที่ได้ปรับปรุงตนเองแล้วมากระทำหรือแสดงออกเป็นประจำเพื่อให้เป็นนิสัย การฝึกฝนตนเองจะประสบผลสำเร็จได้ต้องอาศัยความตั้งใจเป็นปัจจัยสำคัญ และต้องอาศัยความเพียรพยายามอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดบุคลิกภาพที่ดีขึ้น ดังเช่นการฝึกฝนด้านร่างกาย ได้แก่ การแต่งกาย ด้านการเดิน ด้านการนั่ง การฝึกฝนตนเองด้านการพูดจา และการฝึกฝนตนเองด้านอารมณ์และจิตใจ ฯลฯ โดยประณม ถาวรเวช (การฝึกฝนตนเอง, 2554) ได้ให้คำแนะนำซึ่งสรุปใจความสำคัญได้ดังต่อไปนี้

1) การฝึกฝนตนเองด้านร่างกาย

กาย คือสิ่งที่ทุก ๆ คนมองเห็น ตั้งแต่ครั้งแรกที่พบปะกัน การประเมินจะเกิดขึ้นตั้งแต่เริ่มการปฏิสัมพันธ์ต่อกัน ได้แก่ การดูความเป็นมิตร การยิ้มแย้มแจ่มใส หน้าตา การจัดแต่งผม การแต่งกาย การเดิน ควรมีการเตรียมให้พร้อม ปัจจุบันการพัฒนาบุคลิกภาพของตนเองในด้านการแต่งกาย การเดิน การนั่ง ดังนี้

1.1) ฝึกฝนการแต่งกาย

แนวทางการพัฒนาบุคลิกภาพด้านการแต่งกาย ควรเริ่มต้นจากการตั้งคำถาม ถามตนเองก่อนว่า ต้องการจะไปที่ไหน ไปพบใคร เนื่องจากการแต่งกายให้เหมาะสมกับกาลเทศะนับว่าเป็นสิ่งสำคัญเป็นอย่างมาก เพื่อเป็นการให้เกียรติกับสถานที่ ให้เกียรติกับเจ้าของงาน และที่สำคัญเป็นการให้เกียรติกับองค์กรที่เราทำงานอยู่ เพราะตัวเราต้องเป็นภาพลักษณ์ที่ดีขององค์กร นอกจากนี้ การแต่งตัวต้องดูสะอาดสะอ้าน เลือกแบบเสื้อผ้าให้เหมาะสมกับงานที่จะไป และเหมาะสมกับบุคลิกภาพของตนให้มากที่สุด สำหรับคนที่ไม่เป็นในการเลือกเสื้อผ้า ให้เลือกเสื้อผ้าให้เรียบง่ายที่สุด จะได้ไม่ดูขัดกับสายตาคน ไม่จำเป็นต้องตามแฟชั่นมากจนเกินไป เนื่องจากการแต่งตัวที่เรียบง่ายผู้คนจะให้การยอมรับ เช่น เลือกใส่สูทหรือกระโปรงตัวหนึ่งก็สามารถไปงานต่างๆได้

1.2) ฝึกฝนการเดิน

การเดินอย่างสง่างามเป็นสิ่งที่สร้างความประทับใจให้กับผู้ที่พบเห็น เพราะสิ่งที่คนอื่นพบเห็นตัวเรานอกเหนือจากการแต่งกายก็คือความเคลื่อนไหว ซึ่งการเคลื่อนไหวจะทำให้ดูน่าสนใจ การเดินที่สง่างาม ลักษณะการเดินของผู้หญิงคือ เดินให้สง่างาม เดินให้หลังตรง ไหล่ตรง ไม่ก้มหน้า ลักษณะการเดินของผู้ชายคือ อกผาย ไหล่ผึ่ง

1.3) ฝึกฝนการนั่ง

การนั่งสามารถบ่งบอกได้ถึงพลังที่มีในบุคคลได้ ถ้านั่งหลังไม่ตรง ความน่าเชื่อถือและความน่าสนใจของบุคคลนั้นก็จะไม่มี ไม่ว่าจะนั่งที่ไหนทุก ๆ ที่ยกเว้นบ้าน ต้องระมัดระวังไม่ปล่อยตัวตามสบาย เพื่อให้มีบุคลิกภาพที่ดี สามารถฝึกฝนได้เนื่องจากคนที่ระมัดระวังในการนั่งอยู่เป็นประจำ ถึงจะนั่งสบาย ๆ แต่จะมีมาดอยู่ในตนเอง

2) การฝึกฝนตนเองด้านวาจา

การเอ่ยวาจาทักทายกัน น้ำเสียงต้องฉะฉาน มีกังวาน ไม่เร็วไม่ช้า น่าฟัง เสียงแจ่มใส ตื่นตัว พร้อมที่จะสนทนาด้วยอย่างเต็มใจ ไม่เบาหรือดังเกินไป ไม่สูงหรือต่ำเกินไป พูดในสิ่งที่ควรรู้และควรฟัง อย่างเต็มใจ เป็นมิตร และชวนให้รู้สึกเป็นพวกเดียวกัน พูดให้น่าฟัง พูดให้น่าติดตาม พูดให้มีประเด็น ไม่สับสน เสียงดังฟังชัด สดชื่น และกวาดสายตามองไปยังทุกคน การพูดจาเป็นบุคลิกภาพอย่างหนึ่งที่สำคัญในการสร้างความประทับใจ การพูดจาที่ดีต้องรู้ว่าควรจะพูดอะไร พูดกับใคร ใช้น้ำเสียงอย่างไร การใช้อากัปกิริยา สีหน้า ท่าทีอย่างไรในการสื่อสาร เช่น การพูดจากับผู้ใหญ่ควรต้องมีหางเสียง คะ ขา และใช้น้ำเสียงที่นุ่มนวล ความสำคัญของการพูดจาให้เกิดความประทับใจ ขึ้นอยู่กับประโยคแรกของการทักทาย การใช้น้ำเสียงนุ่มนวลน่าฟัง จะทำให้ผู้ฟัง

รู้สึกดี ประกอบกับการมีสีหน้าที่ดูเป็นมิตร ความประทับใจก็จะเกิดขึ้นง่าย

3) การฝึกฝนตนเองด้านอารมณ์และจิตใจ

การฝึกฝนความพร้อมด้านอารมณ์ จิตใจอย่างสม่ำเสมอ จะส่งผลต่อบุคลิกภาพที่ดีในการทำงานโดยมีวิธีการฝึกฝนตนเองด้านอารมณ์และจิตใจในหลายด้าน ได้แก่

3.1) การพัฒนาจิตใจ

วิธีการพัฒนาจิตใจที่ดี ก็คือ การทำสมาธิ ซึ่งเป็นวิธีการที่คนไทยเรานิยมปฏิบัติตามหลักพุทธศาสนา การฝึกให้จิตสงบชั่วขณะโดยการหยุดคิดเรื่องต่าง ๆ จะช่วยให้ควบคุมอารมณ์ได้ดี ก่อให้เกิดสติสัมปชัญญะ คือการรู้จักเรื่องดี เรื่องชั่ว ทำให้ชีวิตไม่ตกอยู่ในความประมาท

3.2) การสร้างอารมณ์ให้แจ่มใสอารมณ์

เป็นเรื่องลักษณะพิเศษของแต่ละบุคคลที่ติดตัวมาแต่กำเนิด แต่ก็สามารถฝึกฝนให้เกิดอารมณ์ที่แจ่มใส ทำให้เกิดความสุขได้โดย

3.2.1) การมีความตั้งใจที่จะสร้างความดี มีชีวิตชีวา เข้าใจว่าชีวิตมีค่า มองโลกในแง่ดี ถือบุคคลทุกคนเป็นมิตรแท้และเพื่อนที่ดีในสังคม

3.2.2) การสร้างจุดมุ่งหมายในชีวิต วิธีการสร้างง่าย ๆ ก็คือ ให้ถามตัวเองทุกครั้งว่า เรากำลังทำอะไรอยู่ และทำเพื่ออะไร และควรตั้งความหวัง ในชีวิตในสิ่งที่เป็นไปได้ตามความรู้ความสามารถของเรา

3.2.3) การทำอารมณ์ที่สดชื่นทุกเช้าด้วยการอาบน้ำ ทำความสะอาดร่างกาย ฟังเพลง หรือร้องเพลงที่เราชอบ

3.2.4) การคิดว่าตนเองเป็นบุคคลที่มีค่าอยู่เสมอ เมื่อคิดว่าเรามีค่า ก็มองคนอื่นว่าเขาก็มีค่า และเราก็จะได้รับการปฏิบัติอย่างคนมีค่า อารมณ์และจิตใจก็จะแจ่มใส

3.2.5) การหาโอกาสพบหรือพูดจากับคนที่มีอารมณ์แจ่มใส จะทำให้เกิดอารมณ์แช่มชื่นไปด้วย

3.2.6) การสร้างอารมณ์ขัน ฟังและพูดในเรื่องสนุกสนาน แต่อย่าสร้างอารมณ์ขันบนความทุกข์ร้อนของคนอื่น

3.2.7) การรักษาสุขภาพร่างกายให้แข็งแรง จะทำให้ชีวิตแจ่มใสปลอดภัยจากโรคภัยไข้เจ็บ

3.3) การฝึกระงับความโกรธและความเครียด

ความโกรธและความเครียดมักจะเกิดจากความขัดแย้งในกิจการ งานทั้งปวง วิธีระงับความโกรธที่ดี คือ การนึกถึงหลักธรรมคำสอนตามหลักพุทธศาสนา คือ ละเว้นการทำ

ความชั่ว ให้ทำแต่ความดี ทำจิตให้ผ่องใส ก็จะไม่บังเกิดความโกรธ ความโลภ ความหลง ชีวิตก็จะมีความสุข

3.4) การควบคุมอารมณ์ให้ปกติ

การควบคุมอารมณ์ให้มั่นคงเป็นปกติ คือ การใช้หลักการให้อภัย และการรู้จักใจเขาใจเรา ให้นึกถึงผลที่จะเกิดขึ้นก่อนที่จะตัดสินใจ เช่น คิดก่อนพูดดีกว่าพูดก่อนคิด

4. ขั้นการประเมินตนเอง

ขั้นตอนนี้เป็นการสำรวจตรวจสอบถึงผลสัมฤทธิ์ ภายหลังการได้ฝึกฝนตนเองไปแล้วระยะหนึ่ง การประเมินตนเองนั้นครูพึงทดสอบตนเองกับสถานการณ์จริง เพื่อประเมินตนเองได้ว่าสามารถปรับปรุงพัฒนาได้สัมฤทธิผลมากน้อยเพียงใด นอกจากนั้น การประเมินผลด้านบุคลิกภาพควรให้บุคคลอื่นเป็นผู้ประเมินด้วยเพื่อมิให้เกิดความลำเอียงเข้าข้างตนเอง

การพัฒนาบุคลิกภาพของครูทั้ง 4 ขั้นตอนนี้ เมื่อมีการดำเนินการไปแล้วระยะหนึ่งอาจประสบความสำเร็จหรือความล้มเหลวก็ได้ เพราะกระบวนการพัฒนาบุคลิกภาพเพื่อให้ได้ผลต้องอาศัยระยะเวลายาวนานและการกระทำอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากบุคลิกภาพของครูเกิดจากการหล่อหลอมของพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อมตลอดจนการอบรมเลี้ยงดู กระบวนการพัฒนาต้องอาศัยการมีความปรารถนาอย่างแรงกล้าและความเข้มงวดในการปฏิบัติ หากครูท้อแท้เบื่อหน่ายกระบวนการพัฒนาอาจไม่ประสบผลสำเร็จ ฉะนั้นผู้ประกอบวิชาชีพครูที่ต้องการพัฒนาบุคลิกภาพของตนต้องมีหลักการในการยึดถือในระหว่างกระบวนการพัฒนาดังนี้

1) ครูต้องมีความตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาบุคลิกภาพ ต้องมองตนเองในสภาพที่เป็นจริง ตระหนักรู้ในข้อบกพร่องของตนที่อาจส่งผลต่อการประกอบวิชาชีพ และรู้วิถีทางในการปรับปรุงพัฒนาบุคลิกภาพที่ถูกต้องเหมาะสม

2) ครูต้องมีความต้องการและความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะปรับปรุงพัฒนาตนเอง แรงผลักดัน แรงจูงใจภายในตัวครูจะช่วยให้การดำเนินการพัฒนาบรรลุสู่จุดมุ่งหมายได้ ผู้ประกอบวิชาชีพครูอาจต้องเปลี่ยนแปลงวิธีคิด วิธีปฏิบัติเดิม ๆ เพื่อสร้างคุณลักษณะที่ดีที่พึงปรารถนาขึ้นมาแทนที่

3) ครูต้องวิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อยของตนเอง เพื่อทราบบุคลิกภาพที่เป็นจุดเด่นของตน บุคลิกภาพที่เป็นจุดบกพร่องของตน แล้วจัดเรียงลำดับตามความสำคัญและความจำเป็นที่ควรเร่งปรับปรุงแก้ไข การยอมรับความจริงที่เป็นข้อบกพร่องของตน และการปรับปรุงแก้ไขดำเนินการทีละเรื่อง จะช่วยให้กระบวนการพัฒนาบุคลิกภาพดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4) ครูต้องมีแผนการปรับปรุงตนเองอย่างมีระบบ มีขั้นตอน รู้สาเหตุที่เป็นอุปสรรคของการปรับปรุง เพื่อขจัดเหตุนั้นและสร้างเหตุที่ดีที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมที่ดี มีการจดบันทึกเพื่อใช้ในการปรับปรุงแผนการพัฒนาตนในแต่ละขั้นตอนและแต่ละช่วงเวลามีการให้รางวัลตนเองเมื่อแผนการปรับปรุงตนในแต่ละขั้นตอนประสบความสำเร็จ เพื่อให้กำลังใจตนเองในการพัฒนาขั้นต่อไป

สรุปว่า การเสริมบุคลิกภาพและลักษณะนิสัยของครู เป็นกระบวนการในการพัฒนาหรือปรับปรุงบุคลิกภาพ และลักษณะนิสัยครูที่เกิดขึ้นแล้วให้เป็นไปตามแนวทางที่พึงประสงค์ของสังคม มีขั้นตอนดังนี้คือ

1) การสำรวจตนเอง เป็นกระบวนการที่ครูเริ่มสำรวจบุคลิกภาพและลักษณะนิสัยของตนเอง เพื่อที่จะได้รู้ตนเองนั้นมีลักษณะบุคลิกภาพและลักษณะนิสัยอย่างไรบ้าง และบุคลิกภาพที่มีอยู่นั้นควรกับความต้องการของสังคมหรือไม่ เคยมีปัญหาใดในการแสดงบุคลิกภาพบ้างหรือไม่ การสำรวจตนเองจะทำได้ใน 2 ทาง คือ

1.1) การวิเคราะห์ตนเอง เป็นการที่ครูพยายามค้นหาองค์ประกอบบุคลิกภาพของตนเองเพื่อได้ทราบว่าองค์ประกอบแต่ละอย่างนั้นมีความสมบูรณ์ถูกต้องอย่างไรบ้าง เมื่อแยกวิเคราะห์องค์ประกอบต่าง ๆ แล้ว ก็ควรจะประเมินสรุปบุคลิกภาพของตนเองว่าควรจะคงไว้ในส่วนใดและควรจะปรับปรุงในส่วนใด ที่สำคัญคือผู้วิเคราะห์ตนเองจะต้องยอมรับในข้อบกพร่องเพื่อการแก้ไขต่อไป

1.2) การรับฟังความคิดเห็นจากผู้อื่น โดยปกติแล้วมนุษย์จะมีความลำเอียงเข้าข้างตนเองเสมอ ๆ ดังนั้น การวิเคราะห์ตนเองเพียงประการเดียวอาจจะยังไม่ได้ข้อมูลที่ถูกต้องเพียงพอในการปรับปรุงบุคลิกภาพ จึงจำเป็นจะต้องประเมินตนเองโดยการอาศัยการมองของผู้อื่นว่าเขาคิดอย่างไร ต่อบุคลิกภาพของครู เพื่อจะได้นำส่วนที่บกพร่องมาแก้ไขต่อไป

2) การรู้จักตนเอง เมื่อครูสำรวจตนเองได้ข้อมูลมากเพียงพอแล้ว ครูควรจะประมวลสรุปบุคลิกภาพเพื่อรู้จักตนเองใน 3 ลักษณะ คือ

2.1) อุปนิสัยและนิสัยของตนเอง

2.2) ลักษณะส่วนรวมของตนเอง

2.3) บทบาทของตนเอง

3) การปรับปรุงบุคลิกภาพและลักษณะนิสัย เป็นการนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ตนเองแล้วมาตรวจพบข้อบกพร่องต่าง ๆ ซึ่งจำเป็นจะต้องมีการปรับปรุง โดยการที่ครูต้องมองหาลักษณะบุคลิกภาพที่จะเป็นแบบอย่างที่จะใช้ในการปรับปรุงต่อไป แล้วพยายามเตือนตนเองให้ละทิ้งบุคลิกภาพและลักษณะนิสัยเดิมที่บกพร่อง แล้วพยายามปฏิบัติตามแบบอย่างของบุคลิกภาพและ

ลักษณะนิสัยใหม่ การปรับปรุงบุคลิกภาพและลักษณะนิสัยเป็นเรื่องที่ต้องใช้เวลาและจะต้องมีความตั้งใจจริง โดยตัวครูที่จะปรับปรุงบุคลิกภาพเองจะต้องให้ความเอาใจใส่เป็นพิเศษ ด้วยการยอมรับข้อบกพร่องของตนและผลที่มีต่อตนเองและผู้อื่นเป็นประการสำคัญ ทั้งต้องรู้จักแสวงหาหนทางที่จะช่วยให้ตนเองได้รับรู้บุคลิกภาพและลักษณะนิสัยที่สร้างสรรค์อันควรต่อการเสริมสร้างให้เกิดขึ้น และที่สำคัญก็คือการส่งเสริมบุคลิกภาพและลักษณะนิสัยดังกล่าวนี้ จะต้องไม่ไปกระทบกระเทือนต่อการมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวหรือความเป็นตัวของตัวเอง

ดังนั้น การพัฒนาบุคลิกภาพและลักษณะนิสัยของครูดังกล่าวข้างต้น เป็นส่วนหนึ่งของประเด็นการพัฒนาที่มีหลากหลาย ซึ่งผู้ประกอบวิชาชีพครูแต่ละบุคคลควรตรวจสอบตนเองเพื่อการพัฒนาอยู่เสมอ เพราะวิชาชีพนี้เป็นวิชาชีพที่ต้องพบปะบุคคลมากมาย ต้องมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลหลายฝ่าย โดยเฉพาะผู้เรียนที่ครูต้องดูแลรับผิดชอบ ครูจึงจำเป็นต้องมีบุคลิกภาพที่ดีทั้งด้านส่วนตัว สังคม อารมณ์ และสติปัญญา และครูยังต้องประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีด้วย เพื่อการปฏิบัติงานในวิชาชีพครูประสบผลสำเร็จตามที่ปรารถนา

คุณลักษณะของครูดีในศตวรรษที่ 21

ในยุคศตวรรษที่ 21 นี้ กระบวนการเรียนอาจจะมีการเปลี่ยนแปลงไปมาก ผู้เรียนจะเรียนด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่ทันสมัย มีความก้าวหน้า และสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้มากและรวดเร็วขึ้น ปัญหาที่สืบเนื่องมาจากจำนวนนักเรียนที่เพิ่มขึ้นต่อห้องเรียน จนทำให้วิธีการสอนแบบเดิม ๆ ไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ สื่อที่แสดงมีขนาดใหญ่ไม่เพียงพอสำหรับผู้เรียนที่อยู่หลังห้อง ความจดจ่อกับผู้สอนถูกเบี่ยงเบนจากพฤติกรรมและสภาพแวดล้อมในชั้นเรียนขนาดใหญ่ ผู้เรียนมีการนำเอาคอมพิวเตอร์พกพาเข้ามาสืบค้นความรู้ในชั้นเรียน ผู้เรียนถามคำถามเกี่ยวกับเรื่องที่ครูกำลังสอน หรือนำข้อมูลเหล่านั้นมาพูดคุย โดยที่ครูตอบไม่ได้ หรือไม่เคยรู้มาก่อน เมื่อเป็นเช่นนี้ ครูจึงต้องพร้อมที่จะปรับตัวและพัฒนาตนเองให้ทันยุคที่เปลี่ยนไป และต้องไม่ขาดความกระตือรือร้นที่จะพัฒนาทักษะและวิทยาการให้ทันสมัย เพื่อให้เกิดการเรียนรู้เทคนิควิธีการเรียนการสอนแบบใหม่ ๆ ที่มีประสิทธิภาพ ทำให้ได้เด็กมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่สังคมไทยและสังคมโลกต้องการ

1. คุณลักษณะของครูดีประเทศสหรัฐอเมริกา

คุณลักษณะ 10 ประการของครูสอนดี (Great Teachers) ของสหรัฐอเมริกา (e-teaching.org, 2557)

1) การใส่ใจด้านการสอนและการดูแลนักเรียน

2) มีการวางเป้าหมายและจุดประสงค์การสอนในแต่ละครั้งอย่างชัดเจนและดำเนินการให้บรรลุผลตามที่ได้วางไว้

3) มีทักษะการจัดการเชิงบวกในห้องเรียน

4) มีทักษะการจัดการห้องเรียนที่ดี

5) การสื่อสารกับพ่อแม่ผู้ปกครอง

6) มีความคาดหวังต่อนักเรียนสูง

7) มีความรู้ด้านหลักสูตรและมาตรฐาน

8) มีความรู้ในเนื้อหาวิชาที่สอน

9) รักเด็กและรักการสอน

10) มีความเป็นมิตรและความวางใจต่อนักเรียนสูง

2. คุณลักษณะของครูดีประเทศสิงคโปร์

สำนักงานพัฒนาการศึกษาครูของสิงคโปร์ (Office of Teacher Education, National Institute of Education Singapore) เป็นหน่วยงานจัดการศึกษาและพัฒนาให้แก่ทั้งครูและผู้อำนวยการโรงเรียนของสิงคโปร์ และเป็นผู้พัฒนากรอบคุณลักษณะของครูสิงคโปร์ในศตวรรษที่ 21 ที่พึงประสงค์ การพัฒนาครูให้เป็นมืออาชีพในศตวรรษที่ 21 สิงคโปร์เน้นการเตรียมและพัฒนาครูใน 3 ด้าน ดังนี้ (Office of Teacher Education, National Institute of Education Singapore, 2557)

1) เจตคติและค่านิยม มี 3 ด้าน ดังนี้

1.1) ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้

1.1.1) ความเห็นอกเห็นใจ

1.1.2) ความเชื่อมั่นที่เด็กทุกคนสามารถเรียนรู้ได้

1.1.3) ความเชื่อมั่นในการพัฒนาเด็กอย่างเต็มศักยภาพ

1.1.4) การเห็นคุณค่าของความแตกต่างหลากหลาย

1.2) ลักษณะของครู

1.2.1) มีมาตรฐานสูงในการทำงาน

1.2.2) ความรักในธรรมชาติ

1.2.3) รักการเรียนรู้

1.2.4) พัฒนาตนเองต่อเนื่อง

1.2.5) มีความปรารถนาอันแรงกล้า

1.2.6) รู้จักปรับตัวและมีความยืดหยุ่น

1.2.7) มีศีลธรรม

1.2.8) ความเป็นมืออาชีพ

1.3) การช่วยเหลือบุคลากรในวิชาอาชีพและต่อชุมชน

1.3.1) ทำงานและเรียนรู้ร่วมกัน

1.3.2) การพัฒนาตนเองผ่านการลงมือปฏิบัติและระบบพี่เลี้ยง

1.3.3) ความรับผิดชอบต่อสังคม

1.3.4) ความเอื้ออาทร

2) ทักษะ ประกอบด้วย 10 ทักษะ ดังนี้

2.1) ทักษะการสะท้อนและการคิด

2.2) ทักษะด้านการเรียนการสอน

2.3) ทักษะด้านการจัดการคน

2.4) ทักษะด้านการบริหารจัดการตนเอง

2.5) ทักษะด้านการจัดการและการบริหาร

2.6) ทักษะด้านการสื่อสาร

2.7) ทักษะด้านการประสานงาน

2.8) ทักษะด้านเทคโนโลยี

2.9) ทักษะด้านนวัตกรรมและผู้ประกอบการ

2.10) ทักษะด้านอารมณ์และสังคม

3) ความรู้ ดังนี้

3.1) ตนเอง

3.2) นักเรียน

3.3) ชุมชน

3.4) เนื้อหาวิชาที่สอน

3.5) วิธีการเรียนการสอน

3.6) นโยบายและพื้นฐานด้านการศึกษา

3.7) ความรู้พหุวัฒนธรรม

3.8) ความตระหนักรู้ด้านการเปลี่ยนแปลงไปของโลก

3.9) ความตระหนักรู้ด้านสิ่งแวดล้อม

3. คุณลักษณะของครูดีประเทศออสเตรเลีย

คุณลักษณะ 11 ประการของครูสอนดี (Good Teachers) ของรัฐบาลควีนสแลนด์ ออสเตรเลีย (Department of Education, Training and Employment, Queensland Government, 2557)

1) มีทักษะในการอธิบาย
2) รักการพบปะผู้คน
3) มีความกระตือรือร้น
4) มีความรู้ในเนื้อหาวิชาที่สอน
5) มีความเป็นผู้จัดการ โดยเฉพาะด้านเวลา
6) มีทักษะการทำงานเป็นทีมและความคิดริเริ่ม
7) สามารถรับความกดดันได้ดี
8) มีความอดทนและอารมณ์ขัน
9) รักความยุติธรรม
10) สามารถรับมือกับความเปลี่ยนแปลงได้

4. คุณลักษณะของครูดีประเทศไทย

เจริญวิชญ์ สมพงษ์ธรรม, ภารดี อนันต์นาวี และคุณวุฒิ คนฉลาด (2553 : 1) ศึกษาคุณลักษณะของครูไทยในทศวรรษหน้า (พ.ศ. 2562) มีทั้งหมด 4 ด้าน คือ 1) ด้านความรู้และประสบการณ์วิชาชีพ 2) ด้านบุคลิกภาพของความเป็นครู 3) ด้านภาวะผู้นำ การพัฒนาการศึกษา และ 4) ด้านคุณธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพ ดังนี้

1) ด้านความรู้และประสบการณ์วิชาชีพ ประกอบด้วยความสามารถทางภาษา ความสามารถในการใช้คอมพิวเตอร์เพื่อการจัดการเรียนการสอนและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และความสามารถทางวิชาชีพครู

2) ด้านบุคลิกภาพของความเป็นครู ประกอบด้วยความฉลาดด้านสุขภาพ ความสามารถทางอารมณ์ ความฉลาดด้านเชาวน์ปัญญา ความฉลาดด้านการเผชิญฟันฝ่าอุปสรรค และความฉลาดด้านคุณธรรม

3) ด้านภาวะผู้นำการพัฒนาการศึกษา ประกอบด้วยภาวะผู้นำทางวิชาการ และภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง

4) ด้านคุณธรรมและจรรยาบรรณต่อวิชาชีพ ประกอบด้วยจรรยาบรรณต่อตนเอง จรรยาบรรณต่อวิชาชีพ จรรยาบรรณต่อผู้รับบริการ จรรยาบรรณต่อผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ และจรรยาบรรณต่อสังคม

โณทัย อุดมบุญญานุภาพ (ลักษณะครูดี, 2554 : 1) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของครูรุ่นใหม่ที่สำคัญ และเป็นจุดเด่นในยุคศตวรรษที่ 21 ว่าควรมีคุณลักษณะดังต่อไปนี้

1) มีความสนใจเสาะแสวงหาความรู้ กระตือรือร้นที่อยากเรียนรู้และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

2) มีความรอบรู้ด้านปรัชญาการศึกษา นโยบายทางการศึกษา กฎหมายการศึกษา มาตรฐานวิชาชีพครู มาตรฐานการศึกษา จิตวิทยาการศึกษา และหลักสูตรการสอนทั่วไป

3) มีความรอบรู้ความสามารถที่ทันสมัย ทันเหตุการณ์ และทันต่อการเปลี่ยนแปลง โดยสามารถเชื่อมโยงสภาพท้องถิ่นเข้ากับมาตรฐานสากลในลักษณะสหวิทยาการ

4) มีความรู้ความสามารถในวิธีการแสวงหาความรู้

5) รู้จักและเข้าใจพัฒนาการของผู้เรียน

6) มีความรู้และทักษะในวิชาชีพที่สอนอย่างลุ่มลึก ชัดเจน สามารถสอนแล้วผู้เรียนเข้าใจ มีความสามารถเรียนรู้ได้และสนุกกับการเรียนรู้ สอนและจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างเต็มความสามารถ เต็มเวลา และเต็มหลักสูตร

7) มีความสามารถในการสร้างบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ที่กระตุ้นความสนใจใฝ่รู้และมีความสุข สนุกในการเรียนการสอน มีความสามารถในการสังเกตและรู้จักแก้ไขพฤติกรรม การเสริมแรงและการลงโทษที่เหมาะสม

8) มีทักษะในการสอนอย่างเชี่ยวชาญและสร้างสรรค์การเรียนรู้จนสามารถพัฒนาผู้เรียนได้เต็มศักยภาพตามความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยปลุกเร้าให้ผู้เรียนแสดงความสามารถอย่างเต็มที่เน้นการจัดกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อสนองผู้เรียนเป็นสำคัญ

9) มีความรู้และความเข้าใจในเป้าหมายและวิธีการของหลักสูตรและการสอน

10) มีความสามารถในการออกแบบ วางแผนการสอนการบริหารจัดการชั้นเรียน วิจัยและพัฒนาการสอน มีความเป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงทางวิชาการที่มีประสิทธิภาพและมีความสามารถวัดผลประเมินผลพัฒนาการของการเรียนรู้ได้หลายวิธีได้อย่างเหมาะสม สม่ำเสมอ

11) มีความรัก ศรัทธาที่จะเป็นครู มีความเมตตากรุณาและเป็นกัลยาณมิตรของศิษย์

12) มีจริยธรรม มีกิริยามารยาท สุภาพเรียบร้อย วางตนอยู่ในศีลธรรมอันดีเปี่ยมด้วยคุณธรรม ฝึกหัดปฏิบัติตนยึดมั่นในจรรยาบรรณวิชาชีพครู โดยชี้แนะทางถูกต้อง แก้ไขสิ่งผิดและยึดมั่นตามหลักศาสนา

13) มีบุคลิกภาพดีเป็นแบบอย่างที่ดีสำหรับเด็กและสาธารณชน ในด้านคุณธรรมจริยธรรมค่านิยม และการดำรงชีวิต

14) มีความรับผิดชอบในหน้าที่ มุ่งมั่นในการทำงาน ทำงานเป็นระบบและพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

15) มีความสามารถในการปลูกฝังวินัย คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่ดี และถูกต้องต่อผู้เรียน

16) ความสามารถในการจัดระเบียบเนื้อหาสาระการเรียนรู้ และจัดกิจกรรมกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ให้สอดคล้องกับพัฒนาการผู้เรียน และมีความสามารถพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นได้ตรงความต้องการของท้องถิ่น

อ่องจิต เมธยะประภาส (2557 : 1) กล่าวถึง การพัฒนาครูเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาสู่การปฏิบัติ คือ บทบาทครูในศตวรรษที่ 21 และคุณลักษณะของนักเรียนในโลกดิจิทัล ครูในยุคศตวรรษที่ 21 ต้องมีลักษณะที่เรียกว่า E-Teacher ดังนี้

1) Experience มีประสบการณ์ในการจัดการเรียนรู้แบบใหม่ เช่น เรียนผ่านสื่อเทคโนโลยี Internet, e-mail

2) Extended มีทักษะการแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ เพื่อขยายองค์ความรู้ของตนเองตลอดเวลา ผ่านทางสื่อเทคโนโลยี

3) Expanded มีความสามารถในการถ่ายทอดหรือขยายความรู้ของตนเองสู่นักเรียนผ่านสื่อเทคโนโลยีได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4) Exploration มีความสามารถในการเสาะหาและคัดเลือกเนื้อหาความรู้หรือเนื้อหาที่ทันสมัย เหมาะสมและเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียน ผ่านทางสื่อเทคโนโลยี

5) Evaluation เป็นนักประเมินที่ดี มีความบริสุทธิ์และยุติธรรม และสามารถใช้เทคโนโลยีในการประเมินผล

6) End-User เป็นผู้ที่ใช้สื่อเทคโนโลยี (user) อย่างคุ้มค่า และใช้ได้อย่างหลากหลาย

7) Enabler สามารถใช้เทคโนโลยีสร้างบทเรียน เนื้อหา และสื่อการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

8) Engagement ต้องร่วมมือและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันผ่านสื่อเทคโนโลยี จนพัฒนาเป็นเครือข่ายความร่วมมือ เช่น เกิดชุมชนครูบนเว็บไซต์

9) Efficient and Effective สามารถใช้สื่อเทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ทั้งในฐานะที่เป็นผู้ผลิตความรู้ ผู้กระจายความรู้ และผู้ใช้ความรู้

และจากการประชุมวิชาการ “อภิวัฒน์การเรียนรู้...สู่จุดเปลี่ยนประเทศไทย วันที่ 6-8 พฤษภาคม 2557 การสัมมนาข้อเสนอการยกระดับคุณภาพครูในศตวรรษที่ 21 เพื่อให้เกิดการยกระดับคุณภาพครูไทยระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่สามารถปฏิบัติได้จริง เป็นครูที่มีคุณภาพ

สมควรกำหนดคุณลักษณะครูที่มีคุณภาพภายใต้แนวคิด หลักการ วิสัยทัศน์ เป้าประสงค์ ยุทธศาสตร์ มาตรการ และแนวทาง ดังนี้ (สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน, 2557 : 11)

1) เป็นผู้ที่มีจิตวิญญาณของความเป็นครูและผู้ให้

2) มีความรู้ ความสามารถ และทักษะการจัดการเรียนรู้

3) มีทักษะการสื่อสาร

4) อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ

5) ตื่นรู้ ทันสมัย ทันเหตุการณ์

6) ตามทันเทคโนโลยีและข่าวสาร ความก้าวหน้าทางวิทยาการและความรู้

7) สร้างแรงบันดาลใจในการเรียนรู้ของผู้เรียน

8) ใฝ่คว้าและแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่อง

9) เป็นแบบอย่างทางคุณธรรมจริยธรรมและศีลธรรม

10) รู้และเข้าใจในอัตลักษณ์ความเป็นชนชาติไทยที่หลากหลาย

11) ภาคภูมิใจในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก

12) ยอมรับและเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง

13) มีความพร้อมและปรับปรนต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกและประชาคมอาเซียน

จากการศึกษาคุณลักษณะครูไทยและครูต่างประเทศในศตวรรษที่ 21 สรุปว่า ครูจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนคุณลักษณะของตนเองให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก ในด้านที่สำคัญต่อไปนี้

1) ครูต้องมีทักษะด้านต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนรู้ในโลกปัจจุบัน ได้แก่ ทักษะกระบวนการจัดการความรู้เพื่อผู้เรียน ทักษะการสื่อสารโดยใช้ภาษาสากล ทักษะการถ่ายทอดความรู้ โดยเลือกใช้เทคโนโลยีที่หลากหลายให้เหมาะสมกับผู้เรียนปัจจุบัน

2) ครูต้องมีความรู้ด้านวิชาการในสาระหลักสูตรระดับประเทศ และโลกเพื่อนำมาเชื่อมโยงความรู้สู่ผู้เรียนปัจจุบัน

3) ครูต้องมีคุณธรรม จริยธรรม และศีลธรรมนำความรู้

4) ครูต้องมีบุคลิกภาพที่ดี ทั้งกาย วาจา และใจ และภาวะผู้นำในการเปลี่ยนแปลงชุมชนให้พัฒนาไปสู่ความยั่งยืน

5) ครูต้องมีความเข้าใจ และยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรมในระดับประเทศและประชาคมโลก

สรุปท้ายบท

องค์ประกอบของบุคคลเป็นครูดี คือ มีบุคลิกภาพดี คุณสมบัติส่วนตัวดี ความรู้ของครูดี และมีการถ่ายทอดความรู้ดี การเสริมบุคลิกภาพและลักษณะนิสัยของครู เป็นกระบวนการในการพัฒนาหรือปรับปรุงบุคลิกภาพและลักษณะนิสัยครู มีการดำเนินตามขั้นตอน คือ ครูต้องสำรวจตนเอง วิเคราะห์ตนเอง ยอมรับฟังความคิดเห็นจากผู้อื่น การรู้จักอุปนิสัยและนิสัยของตนเอง บทบาทของตนเอง และนำมาปรับปรุงบุคลิกภาพและลักษณะนิสัยของครู คุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 คือ ครูต้องมีทักษะด้านต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนรู้ในโลกปัจจุบัน ได้แก่ ทักษะกระบวนการจัดการความรู้เพื่อผู้เรียน ทักษะการสื่อสารโดยใช้ภาษาสากล ทักษะการถ่ายทอดความรู้ โดยเลือกใช้เทคโนโลยีที่หลากหลายให้เหมาะสมกับผู้เรียน ปัจจุบันครูต้องมีความรู้ด้านวิชาการในสาระหลักสูตรระดับประเทศ และโลกเพื่อนำมาเชื่อมโยงความรู้สู่ผู้เรียนปัจจุบัน ครูต้องมีคุณธรรม จริยธรรม และศีลธรรมนำความรู้ ครูต้องมีบุคลิกภาพที่ดี ทั้งกาย วาจา และใจ และภาวะผู้นำในการเปลี่ยนแปลงชุมชนให้พัฒนาไปสู่ความยั่งยืน ครูต้องมีความเข้าใจและยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรมในระดับประเทศและประชาคมโลก

คำถามทบทวน

1. คุณลักษณะที่ดีของครูตามหลักกัลยาณมิตรธรรมมีอะไรบ้าง ยกตัวอย่างประกอบ
2. คุณลักษณะที่ดีของครูตามแนวพระราชดำริมีลักษณะอย่างไร อธิบายพร้อมยกตัวอย่าง
3. คุณลักษณะของครูที่ดีตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครู ครูต้องปฏิบัติตนอย่างไร
4. จากกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก มีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีของข้อมูลข่าวสารที่รวดเร็ว ครูต้องปรับตัวให้ทันต่อสถานการณ์ ครูควรปฏิบัติตนอย่างไร
5. คุณลักษณะที่ดีของครูในทัศนะของนักศึกษาเป็นอย่างไร และวิเคราะห์ว่าคุณลักษณะนั้นจัดกลุ่มตามแนวคิดใด พร้อมอธิบายและยกตัวอย่างประกอบ
6. คุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 ด้านความรู้ ด้านบุคลิกภาพ และด้านคุณธรรมจริยธรรมเป็นอย่างไร
7. องค์ประกอบของบุคคลเป็นครูดี มีลักษณะอย่างไร
8. ครูมีกระบวนการเสริมสร้างบุคลิกภาพและลักษณะนิสัยของตนเองอย่างไร
9. เปรียบเทียบคุณลักษณะของครูที่ดีในประเทศสหรัฐอเมริกา สิงคโปร์ และออสเตรเลียกับประเทศไทยในด้านทักษะความรู้
10. ลักษณะครูไทยที่พึงประสงค์ในทัศนะของนักศึกษาเป็นอย่างไร

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2554). **มาตรฐานวิชาชีพครูด้านการปฏิบัติงาน** [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://education.dusit.ac.th/QA/articles/doc02.pdf. [3 ตุลาคม 2557]

กมลมาลย์ ชาวเนื้อดี. (2545). **ศึกษาองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับความเป็นครูมืออาชีพ ระดับประถมศึกษา**.ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาวิจัยการศึกษา สาขาการวัดและประเมินผลการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ขวัญดาว จันมลฑา. (2555). **การศึกษาคุณลักษณะของครูที่พึงประสงค์ตามทัศนะของนักเรียนระดับชั้นประกาศนียบัตรวิชาชีพและประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง คณะวิชาชีพบัญชีและการตลาด วิทยาลัยเทคโนโลยีอุตรดิตถ์**. คณะวิชาชีพบัญชีและการตลาด วิทยาลัยเทคโนโลยีอุตรดิตถ์

คุรุสภา.(2556). **ข้อบังคับคุรุสภาว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพ พ.ศ. 2556** [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://www.sobkroo.com/img_news/file/A73871244.pdf. [26พฤษภาคม 2557]

งาน 5 ลักษณะของครูที่ดี. (2554). บทความ [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://47101010443.multiply.com/journal/item/16. [5 ตุลาคม 2557]

จักรแก้ว นามเมือง. (2551). **บุคลิกภาพของครูที่ดี และลักษณะการสอนที่ดี ตามทัศนะของนิสิตหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิตวิชาชีพครู**. เอกสารประกอบรายวิชาจิตวิทยาความเป็นครู. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา.

เจริญวิชญ์ สมพงษ์ธรรม, ภารดี อนันต์นาวี และคุณวุฒิ คนฉลาด. (2553). **รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่อง การศึกษาแนวโน้มคุณลักษณะของครูไทยในทศวรรษหน้า (พ.ศ. 2562)**. สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา.

ชาญชัย อินทรประวัติ. (2557). **จิตวิทยาสำหรับครู ตอนที่สาม : องค์ประกอบของบุคคลผู้เป็นครู** [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://www.sut.ac.th/tedu/article/psychology3.htm. [3 ตุลาคม 2557]

โณทัย อุดมบุญญานุภาพ. (2554). **คุณลักษณะครูรุ่นใหม่กับการปฏิรูปหลักสูตรผลิตครูในศตวรรษที่ 21** [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http//www.thatpanom.com. [13 เมษายน 2557]

ธีรวัฒน์ เลื่อนฤทธิ์. (2552). **การพัฒนาตัวบ่งชี้คัดสรรการปฏิบัติงานมาตรฐานวิชาชีพครู**. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

น้ำผึ้ง ทวีพรปฐมกุล. (2551). **คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของครูตามการรับรู้ของผู้บริหารและผู้ปกครองในกรุงเทพมหานคร.** วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นงลักษณ์ วิรัชชัย และคณะ. (2550). ความเป็นครูและธรรมิกราชาในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว การวิเคราะห์คุณธรรมเบื้องหลังพระราชกรณียกิจ. **วารสารวิธีวิทยาการวิจัย** 20(1). มกราคม-เมษายน 2550.

บุหงา รายา. (2554). **ครูที่ดีต้องมีบุคลิกอย่างไร** [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://www.learners.in.th /blogs/posts/94938b. [3 ตุลาคม 2557]

ประณม ถาวรเวช. (2554). **10 วิธีสร้างพลังให้บุคลิกภาพ** [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://dnfe5. nfe.go.th/localdata/webimags/story261individuality.htm. [28 สิงหาคม 2557]

ประณม ถาวรเวช.(2554). **การฝึกฝนตนเอง.** [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://www.Johnrobert powers.in.th/thai/index.php. [28 สิงหาคม 2557]

ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาท. (2535). **พระราชทานในโอกาสต่าง ๆ ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม2520-เดือนสิงหาคม 2535. กรุงเทพฯ** : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ฟ.

พระเทพวรมุนี. (2554). ปาฐกถาธรรมครูที่ดี [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://wiboonman. blogspot.com/ 2010/06/blog-post.html. [3 ตุลาคม 2557]

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. (2554) [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://sites.google. com/site/khrukhonmai/k3. [13 เมษายน 2557]

เพทาย เย็นจิตโสมนัส. (2557). **บทความเรื่องพันธุ์ของครู.** คอลัมน์การเมือง : ทัศนะวิจารณ์ กรุงเทพธุรกิจ [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://www.bangkokbiznews.com/home/detail/ politics/opinion/reader-opinion/2 0 1 1 0 8 3 0 / 4 0 7 0 0 5 / % E0 % B8 % 9 E%E0 % B8 % B1 %E0%B8%99%E0%B8%98%E0%B8%B8%E0%B9%8C%E0%B8%82%E0%B8%AD %E0%B8%87%E0%B8%84%E0%B8%A3%E0%B8%B9.html. [3 ตุลาคม 2557]

พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. (2554) [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http:// 84000.org/ tipitaka/dic/d_item.php?i=278. [13 เมษายน 2557]

พอตา บุตรสุทธิวงศ์. (2550). ครูดีที่ชาติต้องการ. บทความ THE ARTICLE. **วารสารวิทยาจารย์** 106 (3). ม.ค. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, หน้า 38-41.

พรชัย ภาพันธ์. (2551). **ศิลปะถ่ายทอดของครูมืออาชีพ** [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://www.My firstbrain.com/teacher_view.aspx?ID=75550. [13 เมษายน 2557]

มหาวิทยาลัยรามคำแหง. (2557). **การพัฒนาตนของครู** [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://e-book.ram.edu/e-book/c/CU503/CU503-8.pdf. [13 เมษายน 2557]

วรากรณ์ สามโกเศศ และคณะ. (2553). **ข้อเสนอระบบการศึกษาทางเลือกที่เหมาะสมกับสุขภาวะคนไทย**. กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์.

วรินทร วีระศิลป์. (2551). **การวิเคราะห์คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของครูพี่เลี้ยงเด็กอนุบาล พหุกรณีศึกษา.** วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิจัยการศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิจิตร ศรีสอ้าน. (2552). **หนังสือที่ระลึกวันครู 2552**. สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา.

สมาคมหนังสือพิมพ์ส่วนภูมิภาคแห่งประเทศไทย. (2526). **กระแสพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช.** พระนคร : สมาคมหนังสือพิมพ์ส่วนภูมิภาคแห่งประเทศไทย.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.(2553).**คู่มือเส้นทางครูมืออาชีพสำหรับครูผู้ช่วย.** กระทรวงศึกษาธิการ.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2557). **รองเลขาธิการ กพฐ. พบครู เครือข่าย สมป. เร่งพัฒนาครูเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษา เน้นย้ำ 2 ประเด็น สู่การปฏิบัติ คือ บทบาทครูในศตวรรษที่ 21 และคุณลักษณะของนักเรียนในโลกดิจิทัล พร้อมกล่าวชื่นชมเขตพื้นที่การศึกษาพัทลุง 1 ใน 3 ประเด็น** [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://www.obec.go.th/news/52484. [1 สิงหาคม 2557]

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน. (2554). **คู่มือการคัดเลือกครูสอนและครูผู้รับทุนครูผู้สอนดีประจำปีการศึกษา 2554**. สำนักคณะกรรมการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน.

สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. (2554). **ประกาศสำนักงานเลขาธิการคุรุสภา เรื่องการคัดเลือกผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาเพื่อรับรางวัลหนึ่งแสนครูดี ประจำปีการศึกษา 2554**. กระทรวงศึกษาธิการ.

สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน. (2557). **การยกระดับคุณภาพครูไทยในศตวรรษที่ 21 เอกสารประกอบการประชุมวิชาการ "อภิวัฒน์การเรียนรู้...สู่จุดเปลี่ยนประเทศไทย (6-8 พฤษภาคม 2557)**.

สุเทพ ธรรมะตระกูล. (2555). **การศึกษาคุณลักษณะของครูยุคใหม่อาจารย์กลุ่มวิชาจิตวิทยาและแนะแนว**. คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์.

สุมน อมรวิวัฒน์. (2554). **ครุศึกษากับความเปลี่ยนแปลงที่ท้าทาย.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พัชรินทร์ พี. พี.

สมชาติ กิจยรรยง. (2551). **ศิลปะการถ่ายทอดของครูมืออาชีพ**. วารสารวิชาการ. กระทรวงศึกษาธิการ. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 11(3). กรกฎาคม – กันยายน.

อำรุง จันทวานิช. (2554). **คู่มือสำหรับข้าราชการใหม่ : สู่เส้นทางวิชาชีพครู**.

Department of Education, Training and Employment, Queensland Government. (2557). **Quality of a Good Teacher** [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://education.qld.gov.au/hr/recruitment/teaching/qualities-good-teacher.html. [13 ตุลาคม 2557]

Office of Teacher Education, National Institute of Education Singapore. (2557). **Attributes of a 21st Century Teaching Professional: A Compass for 21st Century Teacher Education** [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : https://www.nie.edu.sg/office-teacher-education. [13 ตุลาคม 2557]

Teaching.org. (2557). **Top 10 Qualities of a Great Teacher** [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://teaching.org/resources/top-10-qualities-of-a-great-teacher. [14 ตุลาคม 2557]

บทที่ 5
จรรยาบรรณแห่งวิชาชีพครู

วิชาชีพครูเป็นวิชาชีพชั้นสูง มีวิถีทางแห่งปัญญาในการบริการ มีเสรีภาพทางวิชาการ และได้รับการยกย่องจากสังคมทั่วไป เช่นเดียวกับวิชาชีพชั้นสูงอื่น ๆ เช่น แพทย์ วิศวกร ทนายความ สถาปนิก วิชาชีพเหล่านี้ต่างมีจรรยาบรรณของผู้ประกอบวิชาชีพนั้น ๆ เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติ และเป็นการสร้างความเชื่อถือให้เกิดในวิชาชีพ และมีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือ สร้างความเจริญก้าวหน้าในวิชาชีพ และยกระดับวิชาชีพของตนให้เป็นที่ยอมรับในสังคม จรรยาบรรณในวิชาจึงเป็นสิ่งสำคัญในการจำแนกอาชีพว่า ครูเป็นวิชาชีพ การกำหนดมาตรฐานของความประพฤติของผู้อยู่ในวงการวิชาชีพครูซึ่งเรียกว่า “จรรยาบรรณ” เพื่อให้สมาชิกในวิชาชีพครูดำเนินชีวิตตามหลักมาตรฐานที่กำหนดไว้ในจรรยาบรรณวิชาชีพ จรรยาบรรณวิชาชีพครูของประเทศไทย ได้ถูกกำหนดขึ้นโดยคุรุสภา ซึ่งเป็นองค์การวิชาชีพ และการกำหนดจรรยาบรรณดังกล่าวได้ผ่านการศึกษาค้นคว้าทั้งในรูปของการวิจัย การศึกษาเอกสาร การประชุมสัมมนา การประชุมเชิงปฏิบัติการและอื่น ๆ เพื่อประมวลข้อมูลกำหนดเป็น “จรรยาบรรณวิชาชีพครู” โดยทั่วไป คือ แนวความประพฤติปฏิบัติที่มีต่อตนเอง วิชาชีพ ผู้รับบริการ ผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ และสังคม

ความหมายและความสำคัญของจรรยาบรรณวิชาชีพครู

จรรยาบรรณ เป็นคำสมาสระหว่าง “จรรยา” มีความหมายเช่นเดียวกับ “จริยา” หมายถึง ความประพฤติหรือกิริยาที่ควรปฏิบัติ สิ่งที่พึงปฏิบัติ หรือสิ่งที่ต้องปฏิบัติในวงการวิชาชีพขั้นต่าง ๆ นิยมใช้คำว่า “จรรยา” แปลว่า จริยาที่ควรปฏิบัติในหมู่คณะ ส่วนคำว่า “บรรณ” แปลว่า “เอกสารหรือหนังสือ” เมื่อรวมคำ 2 คำนี้เข้าด้วยกันเป็นคำใหม่ว่า “จรรยาบรรณ” จึงมีความหมายว่า ความประพฤติที่ผู้ประกอบวิชาชีพต่าง ๆ กำหนดขึ้นเพื่อรักษาชื่อเสียงเกียรติคุณของวิชาชีพนั้น ๆ โดยบัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษร

1. ความหมายของจรรยาบรรณ และจรรยาบรรณวิชาชีพครู

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช ๒๕๔๒ (2554 : 1) ได้นิยามความหมายของ “จรรยา” ไว้ว่าเป็นคำนาม คือ ความประพฤติ กิริยาที่ควรประพฤติในหมู่คณะ เป็นคำที่นิยมใช้ในทางที่ดี เช่น จรรยาบรรณแพทย์ ส่วนคำว่า “จรรยาบรรณ” หมายถึง ประมวล

ความประพฤติที่ผู้ประกอบอาชีพการงานแต่ละอย่างกำหนดขึ้น เพื่อรักษาและส่งเสริมเกียรติคุณ ชื่อเสียงและฐานะของสมาชิก อาจเขียนเป็นลายลักษณ์อักษรหรือไม่ก็ได้

กัลยาณี สูงสมบัติ (2550 : 1) กล่าวว่า จรรยาบรรณ คือ กรอบหรือแนวทางในการประพฤติปฏิบัติที่ดีงามของการประกอบอาชีพในสาขาต่าง ๆ หรือรูปแบบในการดำรงตนของคนในกลุ่ม สังคม หมู่คณะ หรือองค์กรต่าง ๆ ซึ่งนอกเหนือจากการแสดงออกในแนวทางที่ถูกต้องที่สังคมยอมรับแล้ว การมีจิตสำนักที่ดี มีจิตใจงาม มีความเมตตา โอบอ้อมอารี ซื่อสัตย์สุจริต เป็นคุณสมบัติพื้นฐานของผู้ประกอบสัมมาอาชีพ หรือการดำรงตนที่จะส่งผลต่อชื่อเสียง เกียรติยศ และความมีคุณธรรมของแต่ละบุคคล หรือผู้ประกอบการหรือกลุ่มสังคมนั้น ๆ ที่สามารถจะมองเห็นเป็นรูปธรรมได้

ศูนย์การศึกษานอกระบบโรงเรียนจังหวัดลำพูน (2554 : 1)กล่าวว่า จรรยาบรรณ หมายถึง มาตรฐานในการตัดสินใจที่จะประพฤติปฏิบัติอย่างมีคุณธรรมในการปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ ที่แต่ละคนในสังคมต้องรับผิดชอบ ซึ่งมาตรฐานนั้นอาจจะได้มาจากระเบียบ ข้อบังคับ ค่านิยมของสังคม จารีตประเพณี ขนบธรรมเนียม รวมทั้งจากการศึกษาและประสบการณ์การเรียนรู้

ธนาคารพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมแห่งประเทศไทย (2557 : 1) ให้ความหมายของจรรยาบรรณ คือ หลักความประพฤติปฏิบัติอันเหมาะสมแสดงถึงคุณธรรมและจริยธรรมที่พึงปฏิบัติในการประกอบวิชาชีพที่บุคคลในแต่ละวิชาชีพได้ประมวลขึ้นเป็นหลักเพื่อให้สมาชิกในสาขาวิชาชีพนั้น ๆ ยึดถือปฏิบัติ โดยมุ่งเน้นถึงจริยธรรมปลูกฝัง และเสริมสร้างให้สมาชิกมีจิตสำนึกบังเกิดขึ้นในตนเองเกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัติในทางที่ถูกที่ควร และมุ่งหวังให้สมาชิกได้ยึดถือ เพื่อรักษาชื่อเสียงและส่งเสริมเกียรติคุณของสมาชิก และสาขาวิชาชีพของตน

จากการศึกษาความหมายของจรรยาบรรณ จากนานาทัศนะได้ข้อสรุปว่า จรรยาบรรณ หมายถึง ข้อกำหนดแห่งความประพฤติสำหรับผู้ประกอบวิชาชีพที่เป็นศาสตร์ชั้นสูงอันมีองค์กรหรือสมาคมรองรับ และผู้ประกอบวิชาชีพจะต้องประพฤติปฏิบัติตามจรรยาบรรณที่วิชาชีพนั้น ๆ ได้กำหนดไว้ เพื่อรักษาและส่งเสริมเกียรติคุณ ชื่อเสียง และฐานะของสมาชิกในองค์กรนั้น

2. ความหมายของจรรยาบรรณวิชาชีพครู

ยนต์ ชุ่มจิต (2541 : 197) กล่าวว่า จรรยาบรรณของครู หมายถึง ประมวลความประพฤติหรือกิริยาอาการที่ผู้ประกอบวิชาชีพครูควรปฏิบัติ เพื่อรักษาส่งเสริมเกียรติคุณ ชื่อเสียง และฐานะของความเป็นครู

อดิศร ก้อนคำ (2551 : 1) จรรยาบรรณวิชาชีพครู หมายถึง ประมวลพฤติกรรมที่กำหนดลักษณะมาตรฐานการกระทำของครู อันจะทำให้วิชาชีพครูก้าวหน้าอย่างถาวร โดยที่ครูจะต้องดำเนินการเรียนการสอนโดยการยึดจรรยาบรรณต่อวิชาชีพ ต่อผู้เรียน และต่อตนเอง ในการทำหน้าที่ของครูให้สมบูรณ์

สุเทพ ธรรมะตระกูล (2555 : 9) สรุปความหมาย จรรยาบรรณวิชาชีพครู เป็นแนวทางหรือข้อกำหนดที่ครูพึงปฏิบัติ ซึ่งประกอบด้วยจรรยาบรรณต่อตนเอง ต่อวิชาชีพ ต่อผู้รับบริการ ต่อผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ และต่อสังคม

ข้อบังคับคุรุสภาว่าด้วยจรรยาบรรณของวิชาชีพ พ.ศ. 2556 กำหนดความหมายของจรรยาบรรณของวิชาชีพ หมายความว่า มาตรฐานการปฏิบัติตนที่กำหนดขึ้นเป็นแบบแผนในการประพฤติตน ซึ่งผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาต้องปฏิบัติตาม เพื่อรักษาและส่งเสริมเกียรติคุณ ชื่อเสียง และฐานะของผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาให้เป็นที่เชื่อถือศรัทธาแก่ผู้รับบริการและสังคม อันจะนำมาซึ่งเกียรติและศักดิ์ศรีแห่งวิชาชีพ (ราชกิจจานุเบกษา, 2556)

พฤทธิ์ ศิริบรรณพิทักษ์ (2557 : 1) ให้ความหมายของ จรรยาบรรณวิชาชีพครู คือ กฎแห่งความประพฤติสำหรับสมาชิกวิชาชีพครู ซึ่งองค์กรวิชาชีพครูเป็นผู้กำหนด และสมาชิกในวิชาชีพทุกคนต้องถือปฏิบัติโดยเคร่งครัด หากมีการละเมิดจะมีการลงโทษ

สรุป จรรยาบรรณวิชาชีพครู หมายถึง กฎแห่งความประพฤติที่องค์กรวิชาชีพครูกำหนดขึ้น ให้ครูประพฤติปฏิบัติตามในแนวทางที่ถูกต้อง เพื่อรักษาและส่งเสริมเกียรติคุณ ชื่อเสียง และฐานะของสมาชิกครู

3. ความสำคัญของจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพครู

รัตนวดี โชติกพนิช (2550 : 1) จรรยาบรรณมีความสำคัญดังนี้

1) ช่วยควบคุมมาตรฐาน รับประกันคุณภาพที่ถูกต้องในการประกอบอาชีพ ในการผลิตและการค้า

2) ช่วยควบคุมจริยธรรมของผู้ประกอบอาชีพ

3) ช่วยส่งเสริมมาตรฐาน คุณภาพและปริมาณที่ดี มีคุณค่าและเผยแพร่ให้รู้จักเป็นที่นิยมเชื่อถือ

4) ช่วยส่งเสริมจริยธรรมของผู้ประกอบอาชีพ

5) ช่วยลดปัญหาอาชญากรรม ลดปัญหาการคดโกง เอารัดเอาเปรียบ เห็นแก่ตัวและแก่ได้

6) ช่วยเน้นให้เห็นชัดเจนยิ่งขึ้นในภาพพจน์ที่ดีของผู้มีจริยธรรม

7) ช่วยทำหน้าที่พิทักษ์สิทธิตามกฎหมายสำหรับผู้ประกอบอาชีพให้เป็นไปถูกต้องตามทำนองคลองธรรม

พฤทธิ์ ศิริบรรณพิทักษ์ (2557 : 1) จรรยาบรรณวิชาชีพครู มีความสำคัญต่อวิชาชีพครูเช่นเดียวกับที่จรรยาบรรณวิชาชีพ มีความสำคัญต่อวิชาชีพอื่น ๆ ซึ่งสรุปได้ 3 ประการ คือ

1) ปกป้องการปฏิบัติงานของสมาชิกในวิชาชีพ

2) รักษามาตรฐานวิชาชีพ

3) พัฒนาวิชาชีพ

จากการศึกษาความสำคัญของจรรยาบรรณครูที่กล่าวมาข้างต้น สามารถได้ข้อสรุปว่าจรรยาบรรณครูมีความสำคัญต่อผู้ประกอบวิชาชีพครูดังนี้

1) ช่วยควบคุมมาตรฐานคุณภาพของครูให้ครูมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ทั้งด้านการประพฤติปฏิบัติตนและจริยธรรมของครู

2) ช่วยส่งเสริมมาตรฐานคุณภาพและปริมาณที่ดีมีคุณค่าสู่สังคม ทำให้ครูได้รับความเชื่อถือศรัทธาจากผู้พบเห็น

3) ช่วยพิทักษ์สิทธิในการประกอบวิชาชีพครูและควบคุมมาตรฐานในการประกอบวิชาชีพ

4) ช่วยลดปัญหาความประพฤติปฏิบัติของครูที่ไม่เหมาะสมไม่สมควร ผิดหลักศีลธรรมคุณธรรม เช่น ความประพฤติผิดทางเพศ การทำร้ายร่างกายเด็ก การเอารัดเอาเปรียบเด็ก

5) ช่วยเน้นภาพลักษณ์ของครูที่มีคุณธรรมจริยธรรมให้เห็นเด่นชัดยิ่งขึ้น เช่น ความรัก ความเมตตา ความเสียสละ อุทิศตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ความรับผิดชอบในหน้าที่การงานและอาชีพความโอบอ้อมอารี

6) ช่วยรักษาชื่อเสียง เกียรติยศ และศักดิ์ศรีของผู้อยู่ในวงการวิชาชีพ

7) ช่วยให้ครูได้ตระหนักรู้ในความสำคัญของบทบาทหน้าที่ และภาระงานของตนต่อสังคม

8) ช่วยปลูกฝังคุณลักษณะที่พึงประสงค์และการประพฤติปฏิบัติตนของครูให้ถูกต้องตามครรลองครองธรรม

ความเป็นมาของจรรยาบรรณครูไทย

อาชีพทุกสาขาต้องมีจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพของตนกำหนดไว้เช่นเดียวกับอาชีพครู แต่ในสมัยโบราณอาชีพครูไทยยังไม่มีจรรยาบรรณเป็นลายลักษณ์อักษร ครูไทยจะยึดถือเอาแนวคำสอนตามพระพุทธศาสนาเป็นหลักปฏิบัติต่อ ๆ มา จนกระทั่งใน พ.ศ. 2506 ม.ล.ปิ่น มาลากุล ซึ่งเป็น

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ และประธานกรรมการอำนวยการคุรุสภาในสมัยนั้น ได้ออกระเบียบจรรยาบรรณสำหรับครูไทยขึ้นมา 2 ฉบับพร้อมกันเป็นครั้งแรกและยกเลิกไป

1. จรรยาบรรณครู พ.ศ. 2506 (ฉบับที่ 1)

ระเบียบคุรุสภาว่าด้วยวินัยตามระเบียบประเพณีของครู มีสาระสำคัญดังนี้

1.1 ครูต้องสนับสนุนและปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาลด้วยความบริสุทธิ์ใจ

1.2 ครูต้องตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ของครูให้เกิดผลดีด้วยความเอาใจใส่ ระมัดระวัง รักษาประโยชน์ของสถานศึกษา

1.3 ครูต้องสุภาพเรียบร้อย เชื่อฟัง และไม่แสดงความกระด้างกระเดื่องต่อผู้บังคับบัญชา ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาต้องปฏิบัติตามคำสั่งผู้บังคับบัญชา ซึ่งสั่งในหน้าที่การงานโดยชอบด้วย กฎหมายและระเบียบแบบแผนของสถานศึกษาในการปฏิบัติหน้าที่การงาน ห้ามมิให้กระทำข้าม ผู้บังคับบัญชาเหนือตน เว้นแต่ผู้บังคับบัญชาเหนือขึ้นไปเป็นผู้สั่งให้กระทำ หรือได้รับอนุญาต เป็นพิเศษชั่วครั้งชั่วคราว

1.4 ครูต้องอุทิศเวลาของตนให้สถานศึกษา จะละทิ้งหรือทอดทิ้งหน้าที่การงานมิได้

1.5 ครูต้องประพฤติตนอยู่ในความสุจริต และปฏิบัติหน้าที่ของตนด้วยความซื่อสัตย์เที่ยงธรรม

1.6 ครูต้องรักษาชื่อเสียงของครูมิให้ขึ้นชื่อว่าเป็นผู้ประพฤติชั่ว ห้ามมิให้ประพฤติการใด ๆ อันอาจทำให้เสื่อมเสียเกียรติศักดิ์และชื่อเสียงของครู เช่น ประพฤติตนเป็นคนเสเพล เสพเครื่องดองของเมาจนไม่อาจครองสติได้ มีหนี้สินรุงรัง หมกมุ่นในการพนัน กระทำผิดอาญา ประพฤติผิดในทางประเวณีต่อบุคคลหรือคู่สมรสของผู้อื่น กระทำหรือยอมให้ผู้อื่นกระทำอื่นใดอันอาจทำให้เสื่อมเสียเกียรติศักดิ์ของตำแหน่งหน้าที่ของตน

1.7 ครูต้องประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์ และไม่ดูหมิ่นเหยียดหยาม

1.8 ครูต้องถือและปฏิบัติตามแบบธรรมเนียมของสถานศึกษา

1.9 ครูต้องรักษาความสามัคคีระหว่างครูและช่วยเหลือซึ่งกันและกันในหน้าที่ การงาน

1.10 ครูต้องรักษาความลับของศิษย์ ผู้ร่วมงาน และสถานศึกษา

2. จรรยาบรรณครู พ.ศ. 2506 (ฉบับที่ 2)

ระเบียบคุรุสภาว่าด้วยจรรยามารยาทตามระเบียบประเพณีของครู พ.ศ. 2506 (ฉบับที่ 2) มีสาระสำคัญดังนี้

2.1 ครูควรมีศรัทธาในอาชีพครูและให้เกียรติแก่ครูด้วยกัน

2.2 ครูควรบำเพ็ญตนให้สมกับที่ได้ชื่อว่าเป็นครู

2.3 ครูใฝ่ใจศึกษาหาความรู้ความชำนาญอยู่เสมอ

2.4 ครูตั้งใจฝึกสอนศิษย์ให้เป็นพลเมืองดีของชาติ

2.5 ครูควรร่วมมือกับผู้ปกครองในการอบรมสั่งสอนเด็กอย่างใกล้ชิด

2.6 ครูควรรู้จักเสียสละและรับผิดชอบในหน้าที่การงานทั้งปวง

2.7 ครูควรรักษาชื่อเสียงของคณะครู

2.8 ครูควรรู้จักมัธยัสถ์และพยายามสร้างฐานะของตนเอง

2.9 ครูควรยึดมั่นในศาสนาที่ตนนับถือ และไม่ลบหลู่ศาสนาอื่น

2.10 ครูควรบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่สังคม

ต่อมาจรรยาบรรณทั้ง 2 ฉบับนี้ได้ถูกยกเลิก เนื่องจากจรรยาบรรณ พ.ศ. 2506 นี้มิได้ประกาศใช้อย่างเป็นทางการ คุรุสภาเกรงว่าครูอาจารย์จะเกิดความสับสนในทางปฏิบัติ ดังนั้นคุรุสภาจึงได้ปรับปรุงจรรยาบรรณครูขึ้นใหม่และประกาศใช้ในพ.ศ. 2526 จรรยาบรรณฉบับนี้ได้ใช้ติดต่อกันมาถึง 12 ปี ประกอบกับสภาพสังคม เศรษฐกิจ ตลอดจนความ เจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีได้เปลี่ยนแปลงไปมาก จึงมีมติให้แก้ไขปรับปรุงจรรยาบรรณครูเพื่อกำหนดระเบียบว่าด้วยจรรยามารยาทและวินัย เพื่อให้ครูยึดถือเป็นแนวปฏิบัติและประพฤติตนสืบไป

3. จรรยาบรรณครู พ.ศ. 2526

จรรยามารยาทและวินัยตามระเบียบประเพณีของครู ของคุรุสภา พ.ศ. 2526 มีสาระสำคัญดังนี้ (คุรุสภา, 2526)

3.1 เลื่อมใสการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขด้วยความบริสุทธิ์ใจ

3.2 ยึดมั่นในศาสนาที่ตนนับถือ ไม่ลบหลู่ดูหมิ่นศาสนาอื่น

3.3 ตั้งใจสั่งสอนศิษย์และปฏิบัติหน้าที่ของตนให้เกิดผลดีด้วยความเอาใจใส่ อุทิศเวลาของตนให้แก่ศิษย์ จะละทิ้งทอดทิ้งหน้าที่การงานมิได้

3.4 รักษาชื่อเสียงของตนมิให้ขึ้นชื่อว่าเป็นผู้ประพฤติชั่ว ห้ามประพฤติการใด ๆ อันอาจทำให้เสื่อมเสียเกียรติและชื่อเสียงของครู

3.5 ถือปฏิบัติตามระเบียบและแบบธรรมเนียมอันดีงามของสถานศึกษา และปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา ซึ่งสั่งในหน้าที่การงานโดยชอบด้วยกฎหมายและระเบียบแบบแผนของสถานศึกษา

3.6 ถ่ายทอดวิชาความรู้โดยไม่บิดเบือนและปิดบังอำพราง ไม่นำหรือยอมให้นำผลงานทางวิชาการของตนไปใช้ในทางทุจริตหรือเป็นภัยต่อมนุษยชาติ

3.7 ให้เกียรติแก่ผู้อื่นทางวิชาการโดยไม่นำผลงานของผู้ใดมาแอบอ้างเป็นผลงานของตน และไม่เบียดบังใช้แรงงานหรือนำผลงานของผู้อื่นไปเพื่อประโยชน์ส่วนตน

3.8 ประพฤติอยู่ในความซื่อสัตย์สุจริต และปฏิบัติหน้าที่ของตนด้วยความเที่ยงธรรม ไม่แสวงหาประโยชน์สำหรับตนเอง หรือผู้อื่นโดยมิชอบ

3.9 สุภาพเรียบร้อย ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์ รักษาความลับของศิษย์ ของผู้ร่วมงาน และของสถานศึกษา

3.10 รักษาความสามัคคีระหว่างครู และช่วยเหลือกันในหน้าที่การงาน

ดังนั้น ผู้ที่ประกอบอาชีพเป็นครูจึงควรศึกษาจรรยาบรรณของครูให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ในแต่ละข้อ เพื่อจะได้ปฏิบัติตาม นำมาซึ่งความเจริญก้าวหน้าในอาชีพ เป็นบุคคลที่ควรแก่การเคารพยกย่องตามที่สังคมคาดหวังไว้

จากการศึกษาความเป็นมาของจรรยาบรรณครูไทย ผู้เขียนได้ข้อสรุปว่า จรรยาบรรณครูมาจาก 4 องค์ประกอบหลัก ดังนี้

1) อุดมการณ์ครูซึ่งจัดได้ว่าเป็นหัวใจของความเป็นครู ได้แก่ ความรักความศรัทธาในวิชาชีพ อุทิศตน เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน

2) เอกลักษณ์ของครู หมายถึง ลักษณะเฉพาะของครูหรือคุณสมบัติของครู ได้แก่ อดทน รู้จักผ่อนปรนต่อปัญหา สามารถควบคุมอารมณ์ได้ตลอดเวลา รับผิดชอบต่อหน้าที่และต่อตนเอง

3) การปฏิบัติตนของครู คือ สิ่งที่ครูต้องถือปฏิบัติ ได้แก่ การรักษาความสามัคคี รักษาชื่อเสียงของหมู่คณะ และสถานศึกษาที่สังกัดอยู่

4) จรรยามารยาทและวินัยตามระเบียบประเพณีของครู ได้แก่ การเลื่อมใสการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ด้วยใจบริสุทธิ์ ยึดมั่นในศาสนาที่ตนนับถือ ไม่ลบหลู่ดูหมิ่นศาสนาอื่น ตั้งใจสั่งสอน อุทิศเวลาให้แก่ศิษย์ ไม่ละทิ้งหน้าที่การงาน รักษาชื่อเสียงของตนมิให้ได้ชื่อว่าเป็นผู้ประพฤติชั่ว ห้ามประพฤติการใด ๆ อันอาจทำให้เสื่อมเสียเกียรติ และปฏิบัติตามระเบียบและแบบธรรมเนียมอันดีงามของสถานศึกษา

4. จรรยาบรรณสำหรับครู ฉบับ พ.ศ. 2539

คุรุสภา(สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, 2554 :1) ได้ประกาศใช้ระเบียบคุรุสภาว่าด้วยจรรยาบรรณครู พ.ศ. 2539 แทนระเบียบคุรุสภาว่าด้วยจรรยามารยาทและวินัยตามระเบียบประเพณี

ครู พ.ศ. 2526 อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 6(20) และมาตรา 28 แห่งพระราชบัญญัติครู พ.ศ. 2488 คณะกรรมการอำนวยการคุรุสภา จึงได้วางระเบียบไว้เป็นจรรยาบรรณครู เพื่อเป็นหลักปฏิบัติในการประกอบวิชาชีพครู จรรยาบรรณที่กำหนดให้ครูปฏิบัติมาจนถึงปัจจุบันนี้มีทั้งหมด 9 ข้อ (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, 2554 : 1) ดังต่อไปนี้

4.1 ครูต้องรักและเมตตาศิษย์ โดยให้ความเอาใจใส่ช่วยเหลือ ส่งเสริมให้กำลังใจในการศึกษาเล่าเรียนแก่ศิษย์โดยเสมอหน้า

หมายถึง การตอบสนองต่อความต้องการ ความถนัด ความสนใจของศิษย์ อย่างจริงใจ สอดคล้องกับการเคารพ การยอมรับ การเห็นอกเห็นใจ ต่อสิทธิพื้นฐานของศิษย์เป็นที่ไว้วางใจ เชื่อถือ และชื่นชมได้ เป็นผลไปสู่การพัฒนารอบด้านอย่างเท่าเทียมกัน พฤติกรรมที่ครูแสดงออกได้แก่

4.1.1 สร้างความรู้สึกเป็นมิตร เป็นที่พึ่งพาและไว้วางใจได้ของศิษย์แต่ละคนและทุกคน เช่น ให้ความเป็นกันเองกับศิษย์ รับฟังปัญหาของศิษย์ และให้ความช่วยเหลือศิษย์ ร่วมทำกิจกรรมกับศิษย์เป็นครั้งคราวตามความเหมาะสม สนทนาไต่ถามทุกข์สุขของศิษย์

4.1.2 ตอบสนองข้อเสนอและการกระทำของศิษย์ ในทางสร้างสรรค์ และตามสภาพปัญหาความต้องการและศักยภาพของศิษย์แต่ละคนและทุกคน เช่น สนใจคำถามและคำตอบของศิษย์ทุกคนให้โอกาสศิษย์แต่ละคนได้แสดงออกตามความสามารถ ความถนัด และความสนใจ ช่วยแก้ไขข้อบกพร่องของศิษย์ รับการนัดหมายของศิษย์เกี่ยวกับการเรียนรู้ก่อนงานอื่น

4.1.3 เสนอและแนะแนวทางการพัฒนาของศิษย์แต่ละคนและทุกคนตามความถนัด ความสนใจ และศักยภาพของศิษย์ เช่น มอบหมายงานตามความถนัด จัดกิจกรรมหลากหลายตามสภาพความแตกต่างของศิษย์เพื่อให้แต่ละคนประสบความสำเร็จเป็นอยู่เสมอ แนะแนวทางที่ถูกให้แก่ศิษย์ ปรึกษาหารือกับครู ผู้ปกครอง เพื่อนนักเรียน เพื่อหาสาเหตุและวิธีแก้ปัญหาของศิษย์

4.1.4 แสดงผลงานที่ภูมิใจของศิษย์แต่ละคน และทุกคนทั้งในและนอกสถานศึกษา เช่น ตรวจผลงานของศิษย์อย่างสม่ำเสมอ แสดงผลงานของศิษย์ในห้องเรียนหรือห้องปฏิบัติการ ประกาศหรือเผยแพร่ผลงานของศิษย์ที่ประสบความสำเร็จ

4.2 ครูต้องอบรมสั่งสอนฝึกฝนสร้างเสริมความรู้ ทักษะ และนิสัยที่ถูกต้องดีงามให้เกิดแก่ศิษย์อย่างเต็มความสามารถด้วยความบริสุทธิ์ใจ

หมายถึงการดำเนินงานตั้งแต่การเลือกกำหนดกิจกรรมการเรียนที่มุ่งผลต่อการพัฒนาในตัวศิษย์อย่างแท้จริง การจัดให้ศิษย์มีความรับผิดชอบ และเป็นเจ้าของการเรียนรู้ตลอดจนการประเมินร่วมกับศิษย์ในผลการเรียนและการเพิ่มพูนการเรียนรู้ภายหลังบทเรียนต่าง ๆ ด้วยความปรารถนาที่จะให้ศิษย์แต่ละคนและทุกคนพัฒนาได้อย่างเต็มศักยภาพและตลอดไป พฤติกรรมที่ครู

แสดงออกได้แก่

4.2.1 อบรม สั่งสอน ฝึกฝนและจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาศิษย์อย่างมุ่งมั่นและตั้งใจ ตัวอย่างเช่น สอนเต็มเวลา ไม่เบียดบังเวลาของศิษย์ ไม่ไปหาผลประโยชน์ส่วนตน เอาใจใส่ อบรม สั่งสอนศิษย์จนเกิดทักษะในการปฏิบัติงาน อุทิศเวลาเพื่อพัฒนาศิษย์ตามความจำเป็นและเหมาะสม ไม่ละทิ้งชั้นเรียนหรือขาดการสอน

4.2.2 อบรม สั่งสอน ฝึกฝนและจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาศิษย์อย่างเต็มศักยภาพ เช่น เลือกใช้วิธีการที่หลากหลายในการสอนให้เหมาะสมกับสภาพของศิษย์ ให้ความรู้โดยไม่ปิดบัง สอนเต็มความสามารถ เปิดโอกาสให้ศิษย์ได้ฝึกปฏิบัติอย่างเต็มความสามารถ สอนเต็มความสามารถและด้วยความเต็มใจ กำหนดเป้าหมายที่ท้าทาย พัฒนาขึ้น ลงมือจัด เลือกกิจกรรมที่นำสู่ผลจริง ประเมิน ปรับปรุง ให้ได้ผลจริงและภูมิใจเมื่อศิษย์มีการพัฒนา

4.2.3 อบรม สั่งสอน ฝึกฝนและจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาศิษย์ด้วยความ บริสุทธิ์ใจ เช่น สั่งสอนศิษย์โดยไม่บิดเบือนหรือปิดบัง อำพราง อบรมสั่งสอนศิษย์โดยไม่เลือกที่รักมักที่ชัง และมอบหมายงานและตรวจผลงานด้วยความยุติธรรม

4.3 ครูต้องประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์ทั้งทางกาย วาจา และจิตใจ

หมายถึง การประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี การแสดงออกอย่างสม่ำเสมอของครูที่ศิษย์สามารถสังเกตรับรู้ได้เอง และเป็นการแสดงที่เป็นไปตามมาตรฐานแห่งพฤติกรรมระดับสูงตามค่านิยม คุณธรรม และวัฒนธรรมอันดีงาม พฤติกรรมที่ครูแสดงออก ได้แก่

4.3.1 ตระหนักว่าพฤติกรรมการแสดงออกของครูมีผลต่อการพัฒนาพฤติกรรมของศิษย์อยู่เสมอ เช่น ระมัดระวังในการกระทำและการพูดของตนเองอยู่เสมอ ไม่โกรธง่ายหรือแสดงอารมณ์ฉุนเฉียวต่อหน้าศิษย์ มองโลกในแง่ดี

4.3.2 พูดจาสุภาพและสร้างสรรค์ โดยคำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นกับศิษย์และสังคม เช่น ไม่พูดคำหยาบหรือก้าวร้าว ไม่นินทาหรือพูดจาส่อเสียด พูดชมเชยให้กำลังใจศิษย์

4.3.3 กระทำตนเป็นแบบอย่างที่ดี สอดคล้องกับคำสอนของตน และวัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม ตัวอย่างเช่น ปฏิบัติตนให้มีสุขภาพและบุคลิกภาพที่ดีอยู่เสมอ แต่งกายสะอาดสุภาพเรียบร้อยเหมาะสมกับกาลเทศะ แสดงกิริยามารยาทสุภาพเรียบร้อยอยู่เสมอ ตรงต่อเวลา แสดงออกซึ่งนิสัยที่ดีในการประหยัด ซื่อสัตย์ อดทน สามัคคี มีวินัย รักษาสาธารณสมบัติและสิ่งแวดล้อม

4.4 ครูต้องไม่กระทำตนเป็นปฏิปักษ์ต่อความเจริญทางกาย สติปัญญา จิตใจ และสังคมของศิษย์

หมายถึง การไม่กระทำตนเป็นปฏิปักษ์ต่อความเจริญทางกาย สติปัญญา จิตใจ อารมณ์และสังคมของศิษย์ หมายถึง การตอบสนองต่อศิษย์ ในการลงโทษหรือให้รางวัลหรือการกระทำอื่นใดที่นำไปสู่การลดพฤติกรรมที่พึงปรารถนา และการเพิ่มพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนา พฤติกรรมที่ครูแสดงออก ได้แก่

4.4.1 ละเว้นการกระทำที่ทำให้ศิษย์เกิดความกระทบกระเทือนต่อจิตใจ สติปัญญา อารมณ์และสังคมของศิษย์ เช่นไม่นำปมด้อยของศิษย์มาล้อเลียน ไม่ประจานศิษย์ ไม่พูดจาหรือกระทำการใดที่เป็นการซ้ำเติมปัญหาหรือข้อบกพร่องของศิษย์ ไม่นำความเครียดมาระบายต่อศิษย์ ไม่ว่าจะด้วยคำพูดหรือสีหน้า ท่าทาง ไม่เปรียบเทียบฐานะความเป็นอยู่ของศิษย์ ไม่ลงโทษศิษย์เกินกว่าเหตุ

4.4.2 ละเว้นการกระทำที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพและร่างกายของศิษย์ เช่น ละเว้นการกระทำที่เป็นอันตราต่อสุขภาพและร่างกายของศิษย์ ไม่ทำร้ายร่างกายศิษย์ ไม่ลงโทษศิษย์เกินกว่าระเบียบกำหนด ไม่จัดหรือปล่อยปละละเลยให้สภาพแวดล้อมเป็นอันตรายต่อศิษย์ ไม่ใช้ศิษย์ทำงานเกินกำลังความสามารถ

4.4.3 ละเว้นการกระทำที่สกัดกั้นพัฒนาการทางสติปัญญา อารมณ์ จิตใจ และสังคมของศิษย์ เช่น ไม่ตัดสินคำตอบถูกผิดโดยยึดคำตอบของครู ไม่ดุด่าซ้ำเติมศิษย์ที่เรียนช้า ไม่ขัดขวางโอกาสให้ศิษย์ได้แสดงออกทางสร้างสรรค์ และไม่ตั้งฉายาในทางลบให้แก่ศิษย์

4.5 ครูต้องไม่แสวงหาประโยชน์อันเป็นอามิสสินจ้างจากศิษย์ในการปฏิบัติหน้าที่ตามปกติ และไม่ใช้ศิษย์กระทำการใด ๆ อันเป็นการหาประโยชน์ให้แก่ตนโดยมิชอบ

หมายถึง การไม่กระทำการใดที่จะได้มาซึ่งผลตอบแทนเกินสิทธิที่พึงได้จากการปฏิบัติหน้าที่ในความรับผิดชอบตามปกติ พฤติกรรมที่ครูแสดงออก ได้แก่

4.5.1 ไม่รับหรือแสวงหาอามิสสินจ้างหรือผลประโยชน์อันมิควรจากศิษย์ เช่น ไม่หารายได้จากการนำสินค้ามาขายให้ศิษย์ ไม่ตัดสินผลงานหรือผลการเรียนโดยมีสิ่งแลกเปลี่ยน ไม่บังคับหรือสร้างเงื่อนไขให้ศิษย์ มาเรียนพิเศษเพื่อหารายได้

4.5.2 ไม่ใช้ศิษย์เป็นเครื่องมือหาประโยชน์ให้กับตนโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ขนบธรรมเนียมประเพณีหรือความรู้สึกของสังคม เช่น ไม่นำผลงานของศิษย์ไปแสวงหากำไรส่วนตน ไม่ใช้แรงงานศิษย์เพื่อประโยชน์ส่วนตน ไม่ใช้หรือจ้างวานศิษย์ไปทำสิ่งผิดกฎหมาย

4.6 ครูย่อมพัฒนาตนเองทั้งในด้านวิชาชีพ ด้านบุคลิกภาพและวิสัยทัศน์ ให้ทันต่อการพัฒนาทางวิชาการ เศรษฐกิจ สังคม และการเมืองอยู่เสมอ

หมายถึง การพัฒนาตนเองทั้งในด้านวิชาชีพ ด้านบุคลิกภาพ และวิสัยทัศน์ให้ทันต่อการพัฒนาทางวิทยาการ เศรษฐกิจ สังคม และการเมืองอยู่เสมอ หมายถึง การใฝ่รู้ศึกษาค้นคว้า ริเริ่มสร้างสรรค์ความรู้ใหม่ให้ทันสมัย ทันเหตุการณ์ และทันต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และเทคโนโลยี สามารถพัฒนาบุคลิกภาพและวิสัยทัศน์ พฤติกรรมที่ครูแสดงออก ได้แก่

4.6.1 ใส่ใจศึกษาค้นคว้า ริเริ่มสร้างสรรค์ความรู้ใหม่ที่เกี่ยวกับวิชาชีพอยู่เสมอ เช่น หาความรู้จากเอกสาร ตำรา และสื่อต่าง ๆ อยู่เสมอ จัดทำและเผยแพร่ความรู้ผ่านสื่อต่าง ๆ ตามโอกาสเข้าร่วมประชุม อบรม สัมมนา หรือฟังการบรรยาย หรืออภิปรายทางวิชาการ

4.6.2 มีความรอบรู้ ทันสมัย ทันเหตุการณ์ สามารถนำมาวิเคราะห์ กำหนดเป้าหมายแนวทางพัฒนาตนเองและวิชาชีพ ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การอาชีพ และเทคโนโลยี เช่น นำเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาใช้ประกอบการเรียนการสอน ติดตามข่าวสาร เหตุการณ์บ้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และการเมืองอยู่เสมอ วางแผนพัฒนาตนเองและพัฒนางาน

4.6.3 แสดงออกทางร่างกาย กิริยา วาจาอย่างสง่างาม เหมาะสมกับกาลเทศะ เช่น รักษาสุขภาพและปรับปรุงบุคลิกภาพอยู่เสมอ มีความเชื่อมั่นในตนเอง แต่งกายสะอาดเหมาะสมกับกาลเทศะและทันสมัย และมีความกระตือรือร้น

4.7 ครูย่อมรักและศรัทธาในวิชาชีพครู และเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กรวิชาชีพครู

หมายถึง การแสดงออกด้วยความชื่นชมและเชื่อมั่นในอาชีพครูด้วยตระหนักว่าอาชีพนี้เป็นอาชีพที่มีเกียรติ มีความสำคัญและจำเป็นต่อสังคม ครูพึงปฏิบัติงานด้วยความเต็มใจและภูมิใจ รวมทั้งปกป้องเกียรติภูมิของอาชีพครู เข้าร่วมกิจกรรมและสนับสนุนองค์กรวิชาชีพครู พฤติกรรมที่ครูแสดงออก ได้แก่

4.7.1 ครูเชื่อมั่น ชื่นชม ภูมิใจในความเป็นครูและองค์กรวิชาชีพครู ว่ามีความสำคัญและจำเป็นต่อสังคม เช่น ชื่นชมในเกียรติและรางวัลที่ได้รับและรักษาไว้อย่างเสมอต้นเสมอปลาย ยกย่องชมเชยเพื่อนครูที่ประสบผลสำเร็จเกี่ยวกับการสอน เผยแพร่ผลสำเร็จของตนเองและเพื่อนครูแสดงตนว่าเป็นครูอย่างภาคภูมิ

4.7.2 เป็นสมาชิกองค์กรวิชาชีพครูและสนับสนุนหรือเข้าร่วมหรือเป็นผู้นำในกิจกรรมพัฒนาวิชาชีพครู เช่น ปฏิบัติตามเงื่อนไขข้อกำหนดขององค์กร ร่วมกิจกรรมที่องค์กรจัดขึ้นเป็นกรรมการหรือคณะทำงานขององค์กร

4.7.3 ปกป้องเกียรติภูมิของครูและองค์กรวิชาชีพ เช่น เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผลงาน

ของครูและองค์กรวิชาชีพครู เมื่อมีผู้เข้าใจผิดเกี่ยวกับวงการวิชาชีพครูก็ชี้แจงทำความเข้าใจให้ถูกต้อง

4.8 ครูพึงช่วยเหลือเกื้อกูลครูและชุมชนในทางสร้างสรรค์ การช่วยเหลือเกื้อกูลครูและชุมชนในทางสร้างสรรค์

หมายถึง การให้ความร่วมมือ แนะนำปรึกษาช่วยเหลือแก่เพื่อนครูทั้งเรื่องส่วนตัว ครอบครัว และการงานตามโอกาสอย่างเหมาะสม รวมทั้งเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน โดยการให้คำปรึกษาแนะนำแนวทางวิธีการปฏิบัติตน ปฏิบัติงาน เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน พฤติกรรมที่ครูแสดงออก ได้แก่

4.8.1 ให้ความร่วมมือ แนะนำ ปรึกษาแก่เพื่อนครูตามโอกาสและความเหมาะสม เช่น ให้คำปรึกษาการจัดทำผลงานทางวิชาการให้คำแนะนำการผลิตสื่อการเรียนการสอน

4.8.2 ให้ความช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์สิ่งของแด่เพื่อนครูตามโอกาสและความเหมาะสม เช่น ร่วมงานกุศล ช่วยทรัพย์เมื่อเพื่อนครูเดือนร้อน จัดตั้งกองทุนเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

4.8.3 เข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน รวมทั้งให้คำปรึกษาแนะนำแนวทางวิธีการปฏิบัติตน ปฏิบัติงานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน เช่น แนะแนวทางการป้องกัน และกำจัดมลพิษร่วมกิจกรรมตามประเพณีของชุมชน

4.9 ครูพึงประพฤติปฏิบัติตนเป็นผู้นำในการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญา และวัฒนธรรมไทย การเป็นผู้นำในการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทย

หมายถึง การริเริ่มดำเนินกิจกรรม สนับสนุนส่งเสริมภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทย โดยรวบรวมข้อมูล ศึกษาวิเคราะห์เลือกสรร ปฏิบัติตนและเผยแพร่ศิลปะ ประเพณี ดนตรี กีฬา การละเล่น อาหาร เครื่องแต่งกาย เพื่อใช้ในการเรียนการสอน การดำรงชีวิตตนและสังคม พฤติกรรมที่ครูแสดงออก ได้แก่

4.9.1 รวบรวมข้อมูลและเลือกสรรภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมที่เหมาะสมมาใช้จัดกิจกรรมการเรียนการสอน เช่น เชิญบุคคลในท้องถิ่นมาเป็นวิทยากรนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการเรียนการสอน นำศิษย์ไปศึกษาในแหล่งวิทยาการชุมชน

4.9.2 เป็นผู้นำในการวางแผน และดำเนินการเพื่ออนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรม เช่น ฝึกการละเล่นท้องถิ่นให้แก่ศิษย์ จัดตั้งชมรม สนใจศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น จัดทำพิพิธภัณฑ์ในสถานศึกษา

4.9.3 สนับสนุนส่งเสริมเผยแพร่และร่วมกิจกรรมทางประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ เช่นรณรงค์การใช้สินค้าพื้นเมือง เผยแพร่การแสดงศิลปะพื้นบ้าน

และร่วมงานประเพณีของท้องถิ่น

4.9.4 ศึกษาวิเคราะห์ วิจัยภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อนำผลมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เช่น ศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับการละเล่นพื้นบ้าน นิทานพื้นบ้าน เพลงกล่อมเด็ก ตำนานและความเชื่อถือ นำผลการศึกษาวิเคราะห์มาใช้ในการเรียนการสอน

จรรยาบรรณครู ฉบับ พ.ศ. 2539 นี้ คณะกรรมการอำนวยการคุรุสภาได้วางระเบียบปฏิบัติ โดยมีลักษณะมุ่งเน้นความเป็นครูในด้านบทบาท หน้าที่ และความรับผิดชอบที่พึงมีต่อศิษย์เป็นสำคัญ ข้อสังเกตของจรรยาบรรณครูฉบับนี้มี 2 ประการ คือ ประการที่หนึ่ง จรรยาบรรณครูไม่ใช่กฎหมายและไม่ได้เป็นกฎกระทรวงศึกษาธิการ แต่เป็นระเบียบที่คณะกรรมการอำนวยการคุรุสภากำหนดไว้ เพื่อใช้เป็นหลักปฏิบัติของสมาชิกคุรุสภาที่เป็นครูอาจารย์เท่านั้น กรณีครูอาจารย์ที่เป็นสมาชิกของคุรุสภาละเมิดจรรยาบรรณครูข้างต้น ไม่มีบทลงโทษแต่อย่างใด แม้คณะกรรมการคุรุสภาไม่มีอำนาจลงโทษครูอาจารย์โดยตรง ประการที่สอง จรรยาบรรณครูฉบับนี้เป็นฉบับที่ถูกนำไปใช้ในทุกสถานศึกษา ทั้งนี้อาจเป็นเพราะคุรุสภาในฐานะเป็นองค์กรวิชาชีพครูเป็นผู้ออกจรรยาบรรณครู ซึ่งมีกฎหมายรองรับอย่างเป็นทางการ คือ พระราชบัญญัติครู พ.ศ. 2488 ความแตกต่างของจรรยาบรรณครูฉบับนี้กับจรรยาบรรณของครูในอดีต คือ บ่งบอกถึงจรรยาบรรณของครูโดยตรงและโดยรวม มิได้จำแนกเป็นจรรยามารยาท จารีตประเพณี หรือวินัยของครู

จรรยาบรรณวิชาชีพครู พ.ศ. 2556

คุรุสภาได้ออกข้อบังคับคุรุสภาว่าด้วยจรรยาบรรณวิชาชีพ พ.ศ. 2556 อาศัยอำนาจตามมาตรา 9 วรรคหนึ่ง (1) (11) (จ) และมาตรา 50 แห่ง พ.ร.บ. สภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2546 ประกอบกับมติคณะกรรมการคุรุสภา โดยความเห็นชอบของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการขณะนั้น โดยมีสาระสำคัญคือการกำหนดจรรยาบรรณวิชาชีพของผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ทั้งต่อตนเอง ผู้รับบริการ ผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ และสังคม ซึ่งมีผลบังคับใช้ภายหลังประกาศลงในราชกิจจานุเบกษาแล้ว โดยข้อบังคับดังกล่าวได้ให้นิยาม “ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา” ว่าหมายถึง ครู ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษา และบุคลาการทางการศึกษาอื่น ซึ่งได้รับใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบวิชาชีพตามพระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2546 ข้อบังคับคุรุสภาว่าด้วยจรรยาบรรณของวิชาชีพ พ.ศ. 2556 มีสาระสำคัญ 5 หมวด ดังนี้

1) หมวด 1 จรรยาบรรณต่อตนเอง

ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องมีวินัยในตนเอง พัฒนาตนเองด้านวิชาชีพ บุคลิกภาพ และวิสัยทัศน์ ให้ทันต่อการพัฒนาทางวิทยาการ เศรษฐกิจ สังคม และการเมืองอยู่เสมอ

2) หมวด 2 จรรยาบรรณต่อวิชาชีพ

ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องรัก ศรัทธา ซื่อสัตย์สุจริต รับผิดชอบต่อวิชาชีพและเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กรวิชาชีพ

3) หมวด 3 จรรยาบรรณต่อผู้รับบริการ

3.1) ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องรัก เมตตา เอาใจใส่ ช่วยเหลือ ส่งเสริมให้กำลังใจแก่ศิษย์และผู้รับบริการ ตามบทบาทหน้าที่โดยเสมอหน้า

3.2) ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ ทักษะ และนิสัย ที่ถูกต้องดีงามแก่ศิษย์และผู้รับบริการ ตามบทบาทหน้าที่อย่างเต็มความสามารถ ด้วยความบริสุทธิ์ใจ

3.3) ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งทางกาย วาจา และจิตใจ

3.4) ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องไม่กระทำตนเป็นปฏิปักษ์ต่อความเจริญทางกาย สติปัญญา จิตใจ อารมณ์ และสังคมของศิษย์และผู้รับบริการ

3.5) ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องให้บริการด้วยความจริงใจและเสมอภาค โดยไม่เรียกรับหรือยอมรับผลประโยชน์จากการใช้ตำแหน่งหน้าที่โดยมิชอบ

4) หมวด 4 จรรยาบรรณต่อผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ

ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา พึงช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันอย่างสร้างสรรค์โดยยึดมั่นในระบบคุณธรรม สร้างความสามัคคีในหมู่คณะ

5) หมวด 5 จรรยาบรรณต่อสังคม

ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา พึงประพฤติปฏิบัติตนเป็นผู้นำในการอนุรักษ์และพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญา สิ่งแวดล้อม รักษาผลประโยชน์ของส่วนรวม และยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

1. จรรยาบรรณต่อตนเอง

หมายถึง ครูต้องมีวินัยในตนเอง พัฒนาตนเองด้านวิชาชีพ พัฒนาตนเองด้านบุคลิกภาพ พัฒนาตนเองด้านวิสัยทัศน์ ให้ทันต่อการพัฒนาทางวิทยาการ เศรษฐกิจ สังคม และการเมืองอยู่เสมอ

1.1 แบบแผนพฤติกรรมตามจรรยาบรรณครู

พฤติกรรมที่พึงประสงค์

1.1.1 ประพฤติตนเหมาะสมกับสถานภาพและเป็นแบบอย่างที่ดี

1.1.2 ปฏิบัติงานตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จอย่างมีคุณภาพตามเป้าหมาย

1.1.3 ศึกษา หาความรู้ วางแผนพัฒนาตนเอง พัฒนางาน และสะสมผลงานอย่างสม่ำเสมอ

พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์

1.1.1 เกี่ยวข้องกับอบายมุขหรือสิ่งเสพติดจนขาดสติหรือแสดงกิริยาไม่สุภาพ เป็นที่น่ารังเกียจในสังคม

1.1.2 ประพฤติผิดทางชู้สาวหรือมีพฤติกรรมล่วงละเมิดทางเพศ

1.1.3 ขาดความรับผิดชอบ ความกระตือรือร้น ความเอาใจใส่ จนเกิดความเสียหายในการปฏิบัติงานตามหน้าที่

1.1.4 ขัดขวางการพัฒนาองค์กรเกิดผลเสียหา

1.2 แบบแผนพฤติกรรมตามจรรยาบรรณผู้บริหาร

พฤติกรรมที่พึงประสงค์ เช่น

1.2.1 ประพฤติตนเหมาะสมกับสถานภาพและเป็นแบบอย่างที่ดี

1.2.2 ศึกษา ค้นคว้า ริเริ่มสร้างสรรค์ความรู้ใหม่ในการพัฒนาวิชาชีพอยู่เสมอ

1.2.3 ส่งเสริมและพัฒนาครูในการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีในการจัดการเรียนรู้

พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ เช่น

1.2.1 เกี่ยวข้องกับอบายมุขหรือสิ่งเสพติดจนขาดสติหรือแสดงกิริยาไม่สุภาพเป็นที่น่ารังเกียจในสังคม

1.2.2 ประพฤติผิดในทางชู้สาวหรือมีพฤติกรรมล่วงละเมิดทางเพศ

1.2.3 ไม่พัฒนาความรู้ในวิชาชีพเพื่อพัฒนาตนเองและองค์กร

1.2.4 ไม่ส่งเสริมการนำเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อไปปรับปรุงพัฒนาการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

2. จรรยาบรรณต่ออาชีพ

หมายถึง ครูต้องรักและศรัทธาวิชาชีพ ซื่อสัตย์สุจริต รับผิดชอบต่อวิชาชีพ และเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กรวิชาชีพ

2.1 แบบแผนพฤติกรรมตามจรรยาบรรณครู

พฤติกรรมที่พึงประสงค์ เช่น

2.1.1 แสดงความชื่นชมและศรัทธาในคุณค่าของวิชาชีพ

2.1.2 รักษาชื่อเสียงและปกป้องศักดิ์ศรีแห่งวิชาชีพ

2.1.3 ยกย่องและเชิดชูเกียรติผู้มีผลงานในวิชาชีพให้สาธารณชนรับรู้

2.1.4 อุทิศตนเพื่อความก้าวหน้าของวิชาชีพ

2.1.5 เข้าร่วมกิจกรรมของวิชาชีพหรือองค์กรวิชาชีพอย่างสร้างสรรค์

พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ เช่น

2.1.1 ไม่แสดงความภาคภูมิใจในการประกอบวิชาชีพ

2.1.2 ดูหมิ่น เหยียดหยาม ให้ร้ายผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ ศาสตร์ในวิชาชีพ หรือองค์กรวิชาชีพ

2.1.3 ประกอบการงานอื่นที่ไม่เหมาะสมกับการเป็นผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา

2.1.4 คัดลอกหรือนำผลงานของผู้อื่นมาเป็นของตน

2.2 แบบแผนพฤติกรรมตามจรรยาบรรณผู้บริหาร

พฤติกรรมที่พึงประสงค์ เช่น

2.2.1 แสดงความชื่นชมและศรัทธาในคุณค่าของวิชาชีพ

2.2.2 รักษาชื่อเสียงและปกป้องศักดิ์ศรีแห่งวิชาชีพ

2.2.3 ยกย่องและเชิดชูเกียรติผู้มีผลงานในวิชาชีพให้สาธารณชนรับรู้

2.2.4 ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์สุจริต ตามกฎ ระเบียบ และแบบแผนของทางราชการ

2.2.5 เข้าร่วม ส่งเสริม และประชาสัมพันธ์กิจกรรมของวิชาชีพ หรือองค์กรวิชาชีพอย่างสร้างสรรค์

พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ เช่น

2.2.1 วิพากษ์หรือวิจารณ์องค์กรหรือวิชาชีพจนทำให้เกิดความเสียหาย

2.2.2 ดูหมิ่น เหยียดหยาม ให้ร้ายผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ ศาสตร์ในวิชาชีพ หรือองค์กรวิชาชีพ

2.2.3 ประกอบการงานอื่นที่ไม่เหมาะสมกับการเป็นผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา

2.2.4 ไม่ซื่อสัตย์สุจริต ไม่รับผิดชอบหรือไม่ปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ หรือแบบแผนของทางราชการจนก่อให้เกิดความเสียหาย

3. จรรยาบรรณต่อผู้รับบริการ

หมายถึง ครูต้องรัก เมตตา เอาใจใส่ ช่วยเหลือ ส่งเสริม ให้กำลังใจ ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ ส่งเสริมให้เกิดทักษะ ส่งเสริมให้เกิดนิสัยที่ถูกต้องดีงาม ประพฤติปฏิบัติตนเป็น

แบบอย่างที่ดีทางกาย วาจา จิตใจ ไม่กระทำตนเป็นปฏิปักษ์ต่อความเจริญทางกาย สติปัญญา จิตใจ และอารมณ์ สังคม ให้บริการด้วยความจริงใจ ความเสมอภาค ไม่เรียกรับหรือยอมรับผลประโยชน์จากการใช้ตำแหน่งหน้าที่โดยมิชอบ

3.1 แบบแผนพฤติกรรมตามจรรยาบรรณครู

พฤติกรรมที่พึงประสงค์ เช่น

3.1.1 ให้คำปรึกษาหรือช่วยเหลือศิษย์และผู้รับบริการด้วยความเมตตากรุณาอย่างเต็มกำลังความสามารถและเสมอภาค

3.1.2 สนับสนุนการดำเนินงานเพื่อปกป้องสิทธิเด็ก เยาวชน และผู้ด้อยโอกาส

3.1.3 ตั้งใจ เสียสละ และอุทิศตนในการปฏิบัติหน้าที่ เพื่อให้ศิษย์และผู้รับบริการได้รับการพัฒนาตามความสามารถ ความถนัด และความสนใจของแต่ละบุคคล

พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ เช่น

3.1.1 ลงโทษศิษย์อย่างไม่เหมาะสม

3.1.2 ไม่ใส่ใจหรือไม่รับรู้ปัญหาของศิษย์หรือผู้รับบริการจนเกิดผลเสียหายต่อศิษย์หรือผู้รับบริการ

3.1.3 ดูหมิ่นเหยียดหยามศิษย์หรือผู้รับบริการ

3.1.4 เปิดเผยความลับของศิษย์หรือผู้รับบริการเป็นผลให้ได้รับความอับอายหรือเสื่อมเสียชื่อเสียง

3.1.5 จูงใจ โน้มน้าว ยุยงส่งเสริมให้ศิษย์หรือผู้รับบริการปฏิบัติขัดต่อศีลธรรมหรือกฎระเบียบ

3.2 แบบแผนพฤติกรรมตามจรรยาบรรณผู้บริหาร

พฤติกรรมที่พึงประสงค์ เช่น

3.1.1 ปฏิบัติงานหรือให้บริการอย่างมีคุณภาพ โดยคำนึงถึงสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้รับบริการ

3.1.2 ส่งเสริมให้มีการดำเนินงานเพื่อปกป้องสิทธิเด็ก เยาวชน และผู้ด้อยโอกาส

3.1.3 บริหารงานโดยยึดหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี

3.1.4 รับฟังความคิดเห็นที่มีเหตุผลของศิษย์และผู้รับบริการ

พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ เช่น

3.1.1 ปฏิบัติงานมุ่งประโยชน์ส่วนตนหรือพวกพ้อง

3.1.2 ไม่เป็นธรรม หรือมีลักษณะเลือกปฏิบัติ

3.1.3 เรียกร้องผลประโยชน์ตอบแทนจากผู้รับบริการในงานตามบทบาทหน้าที่

4. จรรยาบรรณต่อผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ

หมายถึง ครูพึงช่วยเหลือเกื้อกูลกันอย่างสร้างสรรค์ ยึดมั่นในระบบคุณธรรม สร้างความสามัคคีในหมู่คณะ

4.1 แบบแผนพฤติกรรมตามจรรยาบรรณครู

พฤติกรรมที่พึงประสงค์ เช่น

4.1.1 เสียสละ เอื้ออาทร และให้ความช่วยเหลือผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ

4.1.2 มีความรัก ความสามัคคี และร่วมใจกันผนึกกำลังในการพัฒนาการศึกษา

พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ เช่น

4.1.1 ปิดบังข้อมูลข่าวสารในการปฏิบัติงานจนทำให้เกิดความเสียหายต่องานหรือผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ

4.1.2 ปฏิเสธความรับผิดชอบ โดยตำหนิให้ร้ายผู้อื่นในความบกพร่องที่เกิดขึ้น

4.1.3 สร้างกลุ่มอิทธิพลภายในองค์กรหรือกลั่นแกล้งผู้ร่วมประกอบวิชาชีพให้เกิดความเสียหาย

4.1.4 เจตนาให้ข้อมูลเท็จทำให้เกิดความเข้าใจผิดหรือเกิดความเสียหายต่อผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ

4.2 แบบแผนพฤติกรรมตามจรรยาบรรณผู้บริหาร

พฤติกรรมที่พึงประสงค์ เช่น

4.2.1 ริเริ่มสร้างสรรค์ในการบริหารเพื่อให้เกิดการพัฒนาทุกด้านต่อผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ

4.2.2 ส่งเสริมและพิทักษ์สิทธิของผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ

4.2.3 เป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงและพัฒนา

4.2.4 ใช้ระบบคุณธรรมในการพิจารณาผลงานของผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ

พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ เช่น

4.2.1 นำเสนอแง่มุมทางลบต่อวิชาชีพ ข้อเสนอไม่ได้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา

4.2.2 ปกปิดความรู้ ไม่ช่วยเหลือผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ

4.2.3 แนะนำในทางไม่ถูกต้องต่อผู้ร่วมประกอบวิชาชีพจนทำให้เกิดผลเสียต่อผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ

4.2.4 ไม่ให้ความช่วยเหลือหรือร่วมมือกับผู้ร่วมประกอบวิชาชีพในเรื่องที่ตนมีความถนัดแม้ได้รับการร้องขอ

5. จรรยาบรรณต่อสังคม

หมายถึง ครูต้องประพฤติปฏิบัติตนเป็นผู้นำในการอนุรักษ์และพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญา สิ่งแวดล้อม รักษาผลประโยชน์ของส่วนรวม ยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

5.1 แบบแผนพฤติกรรมตามจรรยาบรรณครู

พฤติกรรมที่พึงประสงค์ เช่น

5.1.1 ยึดมั่น สนับสนุน และส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

5.1.2 นำภูมิปัญญาท้องถิ่นและศิลปวัฒนธรรมมาเป็นปัจจัยในการจัดการศึกษาให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

5.1.3 จัดกิจกรรมส่งเสริมให้ศิษย์เกิดการเรียนรู้ และสามารถดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ เช่น

5.1.1 ไม่ให้ความร่วมมือหรือสนับสนุนกิจกรรมของชุมชนที่จัดเพื่อประโยชน์ต่อการศึกษาทั้งทางตรงหรือทางอ้อม

5.1.2 ไม่แสดงความเป็นผู้นำในการอนุรักษ์หรือพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาหรือสิ่งแวดล้อม

5.1.3 ไม่ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในการอนุรักษ์หรือพัฒนาสิ่งแวดล้อม

5.2 แบบแผนพฤติกรรมตามจรรยาบรรณผู้บริหาร

พฤติกรรมที่พึงประสงค์ เช่น

5.2.1 ยึดมั่น สนับสนุน และส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

5.2.2 ให้ความร่วมมือและช่วยเหลือในทางวิชาการหรือวิชาชีพแก่ชุมชน

5.2.3 ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดกิจกรรมเพื่อให้ศิษย์และผู้รับบริการเกิดการเรียนรู้ และสามารถดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ เช่น

5.2.1 ไม่ให้ความร่วมมือหรือสนับสนุนกิจกรรมของชุมชนที่จัด เพื่อประโยชน์ต่อการศึกษาทั้งทางตรงหรือทางอ้อม

5.2.2 ไม่แสดงความเป็นผู้นำในการอนุรักษ์หรือพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาหรือสิ่งแวดล้อม

5.2.3 ไม่ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในการอนุรักษ์หรือพัฒนาสิ่งแวดล้อม

จากข้อบังคับคุรุสภาว่าด้วยจรรยาบรรณของวิชาชีพครู พ.ศ. 2556 ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาใดที่ไม่ปฏิบัติตามข้อบังคับ หรือมีผู้ได้รับความเสียหายจากการประพฤติผิดจรรยาบรรณของวิชาชีพสามารถยื่นคำร้องต่อคณะกรรมการมาตรฐานวิชาชีพ คุรุสภา เพื่อตรวจสอบ โดยผลการตรวจสอบสามารถออกได้ 5 กรณี ยกข้อกล่าวหา ตักเตือน ภาคทัณฑ์ พักใช้ใบอนุญาตมีกำหนดเวลาตามที่เห็นสมควรแต่ไม่เกิน 5 ปี และเพิกถอนใบอนุญาต ทั้งนี้ ตามมาตรา 51 ถึงมาตรา 57 แห่ง พ.ร.บ. สภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2546 (สถาบันอิศรา, 2556 : 1)

จรรยาบรรณอาจารย์

นอกจากจรรยาบรรณครูแล้ว ยังมีจรรยาบรรณของอาจารย์อีกด้วย เนื่องจากมหาวิทยาลัยและสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาแต่ละแห่งต้องดูแลมาตรฐานการประกอบวิชาชีพของอาจารย์และกำกับดูแลความประพฤติของอาจารย์ให้ประพฤติตนให้เหมาะสมกับอาชีพ

1. จรรยาบรรณอาจารย์มหาวิทยาลัย

ใน พ.ศ. 2543 ที่ประชุมประธานสภาอาจารย์มหาวิทยาลัยทั่วประเทศ (ปอทม.) ได้กำหนดจรรยาบรรณอาจารย์มหาวิทยาลัยดังนี้ (สภาอาจารย์มหาวิทยาลัยทั่วประเทศ (ปอมท.)

1.1 อาจารย์พึงดำรงตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์และบุคคลทั่วไป ทั้งด้านส่วนตัวและการงาน

1.2 อาจารย์พึงสอนศิษย์อย่างเต็มความสามารถด้วยความบริสุทธิ์ใจ ช่วยเหลือและปฏิบัติต่อศิษย์อย่างมีเมตตาและเป็นธรรม

1.3 อาจารย์พึงปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบ เสียสละ อดทน ซื่อสัตย์สุจริต

1.4 อาจารย์พึงปฏิบัติงานโดยมีเสรีภาพทางวิชาการ ไม่ถูกครอบงำด้วยอิทธิพล หรือผลประโยชน์ใด

1.5 อาจารย์พึงหมั่นศึกษา ค้นคว้า ติดตามความก้าวหน้าทางวิชาการให้ทันสมัยอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา

1.6 อาจารย์พึงปฏิบัติหน้าที่วิจัย ที่มีจรรยาบรรณของนักวิจัยตามข้อกำหนดของคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

1.7 อาจารย์พึงปฏิบัติต่อเพื่อนร่วมงานเยี่ยงกัลยาณมิตร ช่วยเหลือ ส่งเสริม และเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

1.8 อาจารย์พึงสร้างเสริมความสามัคคีในหมู่คณะ และมีส่วนร่วมในการพัฒนามหาวิทยาลัย

1.9 อาจารย์พึงปฏิบัติตนด้วยความรับผิดชอบต่อผู้อื่น สังคม และประเทศชาติ สำหรับรายละเอียดในการปฏิบัติให้เป็นไปตามจรรยาอาจารย์มหาวิทยาลัยแต่ละแห่งพึงกำหนดขึ้นตามความเหมาะสม และให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมองค์กร

2. จรรยาบรรณอาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา (2557 : 1) ได้กำหนดข้อบังคับมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทาว่าด้วยจรรยาบรรณของบุคลากร พ.ศ. 2555 มีใจความต่อไปนี้

2.1 รัก ศรัทธา รับผิดชอบต่อวิชาชีพและเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กรวิชาชีพของตน

2.2 ใช้วิชาชีพในการปฏิบัติหน้าที่ราชการด้วยความซื่อสัตย์ และปฏิบัติตามจรรยาบรรณวิชาชีพ

2.3 ร่วมมือและส่งเสริมให้มีการพัฒนามาตรฐานวิชาชีพ

2.4 แจ้งให้ผู้เรียนทราบแนวทางการสอนและการวัดผลเมื่อเปิดภาคเรียน

2.5 กำหนดตำราหรือเอกสารประกอบการสอนในปริมาณ และระดับที่เหมาะกับเนื้อหาการสอน

2.6 สอนตรงเวลาที่กำหนด ไม่ทิ้งสอนกลางคัน ไม่งดสอนโดยไม่มีเหตุผลอันควร ถ้ามีการงดสอนพึงจัดสอนชดเชย

2.7 สอนด้วยความเต็มใจ ไม่ปิดบังความรู้หรือเลือกที่รักมักที่ชัง

2.8 ผู้สอนต้องให้ความร่วมมือในการประเมินผลการสอน

2.9 ประเมินผลการเรียนการสอนตามหลักวิชาการ และส่งผลการประเมินนั้นตามระยะเวลาที่มหาวิทยาลัยกำหนด

2.10 ไม่แก้ไขผลการเรียนหรือผลการสอยโดยมิชอบ

2.11 เป็นนักวิจัยที่มีจรรยาบรรณแห่งนักวิจัย

2.12 ปฏิบัติหน้าที่โดยมีเสรีภาพทางวิชาการ ไม่ยอมตนให้ถูกครอบงำด้วยอิทธิพลหรือผลประโยชน์

2.13 ไม่ล่วงละเมิดเสรีภาพหรือผลงานทางวิชาการของผู้อื่น

วินัยครู

การมีวินัยเป็นความคาดหวังของสังคมที่จะให้บุคคลประพฤติปฏิบัติตนในสิ่งที่ถูกที่ควร อันจะส่งผลให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองแก่ตนเองและสังคม ได้แก่ การประกอบสัมมาอาชีพ ด้วยความขยันหมั่นเพียร มีความรับผิดชอบ ปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบ และแบบธรรมเนียมของสังคม

1. ความหมายและความสำคัญของวินัยครู

มาลินี จุฑะรพ (2539 : 281) กล่าวว่า วินัย หมายถึง การปฏิบัติตามระเบียบ แบบแผน ข้อบังคับ ธรรมเนียม ประเพณีของสถาบันตลอดจนคำสั่งของครู อาจารย์ และผู้มีอำนาจที่เกี่ยวข้อง

หัทยา สารสิทธิ์ (2541 : 25) ให้ความหมายวินัยว่า หมายถึง ระเบียบแบบแผน กฎเกณฑ์ ข้อบังคับที่กำหนดขึ้นในสังคมหนึ่ง ๆ อันเป็นที่ยอมรับของสมาชิกในสังคม เพื่อใช้เป็นหลักหรือแนวทางในการปฏิบัติของบุคคลในสังคมให้เกิดความสงบสุข

กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2542 : 1) ให้ความสำคัญต่อคุณค่าและประโยชน์ของความมีระเบียบวินัยจะก่อให้เกิดผลดีต่อบุคคลและสังคมดังนี้

1) สร้างเสริมให้บุคคลมีบุคลิกภาพที่ดี สร้างความเชื่อมั่นในตนเอง สามารถอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างปกติสุข

2) สร้างบุคคลให้เป็นคนที่มีความมั่นคงทางอารมณ์ สามารถควบคุมตนเองให้อยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสมกับกาลเทศะ

3) สร้างให้บุคคลเป็นผู้มีความประพฤติเรียบร้อยตามระเบียบกฎเกณฑ์ของสังคม และอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างปกติสุข

4) ทำให้สังคมมีความสงบเรียบร้อย มีกฎ กติกา สำหรับเป็นแนวทางปฏิบัติร่วมกัน

สินีนาฎ สุทธจินดา (2543) กล่าวว่า วินัยจะช่วยกำหนดทิศทางให้สมาชิกในสังคมประพฤติไปในแนวเดียวกัน เพื่อความสงบเรียบร้อยของส่วนรวม ถ้าหากปราศจากวินัยแล้ว การอยู่ร่วมกันในสังคมแต่ละกลุ่มก็ย่อมจะวุ่นวายสับสน เพราะแต่ละบุคคลจะมีความแตกต่างกัน ทั้งในด้านการศึกษา ความรู้ จิตใจ การอบรมเลี้ยงดูและความต้องการในด้านต่าง ๆ เป็นต้น ในขณะเดียวกันถ้าคนในสังคมนั้น ๆ มีวินัยจะทำให้บุคคลนั้นมีความประพฤติที่มีเหตุผล มีความอดทน มั่นคงทางอารมณ์และเป็นผู้มีจริยธรรม ซึ่งจะทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข

วินัยข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา หมายถึง ข้อบัญญัติที่กำหนดเป็นข้อห้ามและข้อปฏิบัติตามหมวด 6 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2547 มาตรา 82–มาตรา 97 (ราชกิจจานุเกษา, 2547 : 1)

กร กองสุข (2548) การมีวินัยจะช่วยให้สามารถปรับพฤติกรรมในการแสดงออกให้ดีขึ้น มี

บุคลิกภาพที่ดี มีความมั่นคงทางจิตใจ มีความซื่อสัตย์ มีเหตุผล อดทน ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคมได้ดี สามารถพัฒนาสังคมให้ดียิ่งขึ้น รวมทั้งจะเกิดสังคมคุณภาพที่มีคุณธรรมและจริยธรรม โปร่งใส รับผิดชอบต่อบ้านเมืองด้วยความซื่อสัตย์สุจริตอย่างแท้จริง

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ (2557 : 1) ให้ความหมาย วินัย หมายถึง ระเบียบแบบแผน และข้อบังคับ ข้อปฏิบัติ

"วินัย" ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Discipline หมายถึง กฎเกณฑ์, ระเบียบ, หลักเกณฑ์ (พจนานุกรมแปล ไทย-อังกฤษ LEXiTRON, 2557 : 1)

ปัทมา ผาดจันทึก (2557 : 1) กล่าวว่า วินัย หมายถึง ข้อบังคับ ข้อปฏิบัติเพื่อให้อยู่ในระเบียบแบบแผนวินัยต่อตนเอง เป็นพฤติกรรมในการควบคุมตนเองให้ประพฤติปฏิบัติไปตามกฎระเบียบต่าง ๆ ที่ได้มีการวางไว้

สรุปว่า วินัย หมายถึง กฎเกณฑ์ ข้อบังคับ หรือแบบแผนความประพฤติที่ควบคุมพฤติกรรมของคนในองค์กรให้เป็นไปในแนวทางที่พึงประสงค์

วินัยครู หมายถึง ข้อบังคับ หรือแบบแผนความประพฤติที่ควบคุมพฤติกรรมของครู เพื่อให้ครูใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติตนให้เกิดความสงบสุข และพึงประสงค์ของสังคม หากครูฝ่าฝืนอาจต้องรับโทษ

จากการศึกษาความสำคัญของวินัย สรุปได้ว่า การมีวินัยเป็นสิ่งสำคัญ โดยเฉพาะวิชาชีพครูถือเป็นวิชาชีพควบคุม ส่งผลให้ครูมีวินัยในตนเอง วินัยครูจึงเป็นแบบแผนความประพฤติที่ควบคุมพฤติกรรมของครู เพื่อให้ครูใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติตนให้เกิดความสงบสุข และพึงประสงค์ของสังคม หากครูขาดวินัยหรือหย่อนยานในระเบียบวินัยเป็นจำนวนมาก ก็จะเป็นผลร้ายต่อ การพัฒนาองค์การและการพัฒนาประเทศ การรักษาวินัยของครูเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะการมีวินัยของครูจะส่งผลต่อผู้เรียนในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ผู้เรียนจดจำและเลียนแบบพฤติกรรมครู หรือผู้ที่ตนเคารพนับถือ หากผู้เรียนมีครูที่มีระเบียบวินัย ผู้เรียนจะลอกเลียนพฤติกรรมที่ดีของครู ส่งผลให้ผู้เรียนเป็นผู้มีระเบียบวินัยเช่นกัน

2. บทบัญญัติว่าด้วยวินัยและการรักษาวินัยครู

ศูนย์ทนายความทั่วไทย (2557 : 1) กล่าวถึง พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2547 หมวด 6 ว่าด้วยวินัยและการรักษาวินัย มีสาระดังนี้

มาตรา 82 ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาต้องรักษาวินัยที่บัญญัติเป็นข้อห้ามและข้อปฏิบัติไว้ในหมวดนี้โดยเคร่งครัดอยู่เสมอ

มาตรา 83 ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาต้องสนับสนุนการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยด้วยความบริสุทธิ์ใจและมีหน้าที่วางรากฐานให้เกิดระบอบการปกครองเช่นว่านั้น

มาตรา 84 ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาต้องปฏิบัติหน้าที่ราชการด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เสมอภาคและเที่ยงธรรม มีความวิริยะ อุตสาหะ ขยันหมั่นเพียร ดูแลเอาใจใส่ รักษาประโยชน์ของทางราชการ และต้องปฏิบัติตนตามมาตรฐานและจรรยาบรรณวิชาชีพอย่างเคร่งครัด ห้ามมิให้อาศัยหรือยอมให้ผู้อื่นอาศัยอำนาจและหน้าที่ราชการของตน ไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือทางอ้อม หาประโยชน์ให้แก่ตนเองหรือผู้อื่น การปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ราชการโดยมิชอบ เพื่อให้ตนเองหรือผู้อื่นได้รับประโยชน์ที่มิควรได้ เป็นการทุจริตต่อหน้าที่ราชการ เป็นความผิดวินัยอย่างร้างแรง

มาตรา 85 ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาต้องปฏิบัติหน้าที่ราชการให้เป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบแบบแผนของทางราชการและหน่วยงานการศึกษา มติคณะรัฐมนตรี หรือนโยบายของรัฐบาลโดยถือประโยชน์สูงสุดของผู้เรียน และไม่ให้เกิดความเสียหายแก่ทางราชการ การปฏิบัติหน้าที่ราชการโดยจงใจไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบแบบแผนของทางราชการและหน่วยงานการศึกษา มติคณะรัฐมนตรีหรือนโยบายของรัฐบาล ประมาทเลินเล่อหรือขาดการเอาใจใส่ระมัดระวังรักษาประโยชน์ของทางราชการ อันเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายแก่ราชการอย่างร้ายแรงเป็นความผิดวินัยอย่างร้ายแรง

มาตรา 86 ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาต้องปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาซึ่งสั่งในหน้าที่ราชการโดยชอบด้วยกฎหมายและระเบียบของทางราชการ โดยไม่ขัดขืนหรือหลีกเลี่ยง แต่ถ้าเห็นว่าการปฏิบัติตามคำสั่งนั้นจะทำให้เสียหายแก่ราชการ หรือจะเป็นการไม่รักษาประโยชน์ของทางราชการ จะเสนอความเห็นเป็นหนังสือภายใน 7 วัน เพื่อให้ผู้บังคับบัญชาทบทวนคำสั่งนั้นก็ได้ และเมื่อเสนอความเห็นแล้ว ถ้าผู้บังคับบัญชายืนยันเป็นหนังสือให้ปฏิบัติตามคำสั่งเดิม ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาจะต้องปฏิบัติตามการขัดคำสั่งหรือหลีกเลี่ยงไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา ซึ่งสั่งในหน้าที่ราชการโดยชอบด้วยกฎหมายและระเบียบของทางราชการ อันเป็นเหตุให้เสียหายแก่ราชการอย่างร้ายแรง เป็นความผิดวินัยอย่างร้ายแรง

มาตรา 87 ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาต้องตรงต่อเวลา อุทิศเวลาของตนให้แก่ทางราชการและผู้เรียน จะละทิ้งหรือทอดทิ้งหน้าที่ราชการโดยไม่มีเหตุผลอันสมควรมิได้การละทิ้งหน้าที่หรือทอดทิ้งหน้าที่ราชการโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร เป็นเหตุให้เสียหายแก่ราชการอย่างร้ายแรง หรือการละทิ้งหน้าที่ราชการติดต่อในคราวเดียวกันเป็นเวลาเกินกว่า 15 วัน โดยไม่มีเหตุผล

อันสมควรหรือโดยมีพฤติการณ์อันแสดงถึงความจงใจไม่ปฏิบัติตามระเบียบของทางราชการเป็นความผิดวินัยอย่างร้ายแรง

มาตรา 88 ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาต้องประพฤติเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียน ชุมชน สังคม มีความสุภาพเรียบร้อย รักษาความสามัคคี ช่วยเหลือเกื้อกูลต่อผู้เรียนและระหว่างข้าราชการด้วยกันหรือผู้ร่วมปฏิบัติราชการ ต้อนรับ ให้ความสะดวก ให้ความเป็นธรรมแก่ผู้เรียนและประชาชนผู้มาติดต่อราชการการกลั่นแกล้ง ดูหมิ่น เหยียดหยาม กดขี่ หรือข่มเหงผู้เรียนหรือประชาชนผู้มาติดต่อราชการอย่างร้ายแรง เป็นความผิดวินัยอย่างร้ายแรง

มาตรา 89 ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาต้องไม่กลั่นแกล้ง กล่าวหาหรือร้องเรียนผู้อื่นโดยปราศจากความเป็นจริง การกระทำตามวรรคหนึ่ง ถ้าเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับความเสียหายอย่างร้ายแรงเป็นความผิดวินัยอย่างร้ายแรง

มาตรา 90 ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาต้องไม่กระทำการหรือยอมให้ผู้อื่นกระทำการหาประโยชน์อันอาจทำให้เสื่อมเสียความเที่ยงธรรมหรือเสื่อมเสียเกียรติศักดิ์ในตำแหน่งหน้าที่ราชการของตน การกระทำตามวรรคหนึ่ง ถ้าเป็นการกระทำโดยมีความมุ่งหมายจะให้เป็นการซื้อขาย หรือให้ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งหรือวิทยฐานะใดโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือเป็นการกระทำอันมีลักษณะเป็นการให้ หรือได้มาซึ่งทรัพย์สินหรือสิทธิประโยชน์อื่น เพื่อให้ตนเองหรือผู้อื่นได้รับการบรรจุและแต่งตั้งโดยมิชอบหรือเสื่อมเสียความเที่ยงธรรม เป็นความผิดวินัยอย่างร้ายแรง

มาตรา 91 ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาต้องไม่คัดลอกหรือลอกเลียนผลงานทางวิชาการของผู้อื่นโดยมิชอบ หรือนำเอาผลงานทางวิชาการของผู้อื่น หรือจ้างวาน ใช้ผู้อื่นทำผลงานทางวิชาการเพื่อไปใช้ในการเสนอขอปรับปรุงการกำหนดตำแหน่ง การเลื่อนตำแหน่ง การเลื่อนวิทยฐานะหรือการให้ได้รับเงินเดือนในระดับที่สูงขึ้น การฝ่าฝืนหลักการดังกล่าวนี้ เป็นความผิดวินัยอย่างร้ายแรง ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาที่ร่วมดำเนินการคัดลอกหรือลอกเลียนผลงานของผู้อื่นโดยมิชอบ หรือรับจัดทำผลงานทางวิชาการไม่ว่าจะมีค่าตอบแทนหรือไม่ เพื่อให้ผู้อื่นนำผลงานนั้นไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินการตามวรรคหนึ่ง เป็นความผิดวินัยอย่างร้ายแรง

มาตรา 92 ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาต้องไม่เป็นกรรมการผู้จัดการ หรือผู้จัดการ หรือดำรงตำแหน่งอื่นใดที่มีลักษณะงานคล้ายคลึงกันนั้นในห้างหุ้นส่วนหรือบริษัท

มาตรา 93 ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาต้องวางตนเป็นกลางทางการเมืองในการปฏิบัติหน้าที่ และในการปฏิบัติการอื่นที่เกี่ยวข้องกับประชาชน โดยต้องไม่อาศัยอำนาจและหน้าที่ราชการของตนแสดงการฝักใฝ่ ส่งเสริม เกื้อกูล สนับสนุนบุคคล กลุ่มบุคคล หรือพรรคการเมืองใด ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาต้องไม่เข้าไปเกี่ยวข้องกับการดำเนินการใด ๆ

อันมีลักษณะเป็นการทุจริตโดยการซื้อสิทธิหรือขายเสียงในการเลือกตั้งสมาชิกรัฐสภา สมาชิกสภาท้องถิ่น ผู้บริหารท้องถิ่น หรือการเลือกตั้งอื่นที่มีลักษณะเป็นการส่งเสริมการปกครองในระบอบประชาธิปไตย รวมทั้งจะต้องไม่ให้การส่งเสริม สนับสนุน หรือชักจูงให้ผู้อื่นกระทำการในลักษณะเดียวกัน การดำเนินการที่ฝ่าฝืนหลักการดังกล่าวนี้เป็นความผิดวินัยอย่างร้ายแรง

มาตรา 94 ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาต้องรักษาชื่อเสียงของตนและรักษาเกียรติศักดิ์ของตำแหน่งหน้าที่ราชการของตนมิให้เสื่อมเสีย โดยไม่กระทำการใด ๆ อันได้ชื่อว่าเป็นผู้ประพฤติชั่ว การกระทำความผิดอาญาจนได้รับโทษจำคุก หรือโทษที่หนักกว่าจำคุก โดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกหรือให้รับโทษที่หนักกว่าจำคุก เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาท หรือความผิดลหุโทษ หรือกระทำการอื่นใดอันได้ชื่อว่าเป็นผู้ประพฤติชั่วอย่างร้ายแรง เป็นความผิดวินัยอย่างร้ายแรง ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาที่เสพยาเสพติดหรือสนับสนุนให้ผู้อื่นเสพยาเสพติด เล่นการพนันเป็นอาจิณ หรือกระทำการล่วงละเมิดทางเพศต่อผู้เรียนหรือนักศึกษา ไม่ว่าจะอยู่ในความดูแลรับผิดชอบของตนหรือไม่ เป็นความผิดวินัยอย่างร้ายแรง

มาตรา 95 ให้ผู้บังคับบัญชามีหน้าที่เสริมสร้างและพัฒนาให้ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชามีวินัย ป้องกันมิให้ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชากระทำผิดวินัย และดำเนินการทางวินัยแก่ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาซึ่งมีกรณีอันมีมูลที่ควรกล่าวหาว่ากระทำผิดวินัย การเสริมสร้างและพัฒนาให้ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชามีวินัยให้กระทำโดยการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี การฝึกอบรม การสร้างขวัญและกำลังใจ การจูงใจหรือการอื่นใดในอันที่จะเสริมสร้างและพัฒนาเจตคติ จิตสำนึก และพฤติกรรมของผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาให้เป็นไปในทางที่มีวินัย การป้องกันมิให้ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชากระทำผิดวินัยให้กระทำโดยการเอาใจใส่ สังเกตการณ์และขจัดเหตุที่อาจก่อให้เกิดการกระทำผิดวินัย ในเรื่องอันอยู่ในวิสัยที่จะดำเนินการป้องกันตามควรแก่กรณีได้ เมื่อปรากฏกรณีมีมูลที่ควรกล่าวหาว่าข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาผู้ใดกระทำผิดวินัยโดยมีพยานหลักฐานในเบื้องต้นอยู่แล้ว ให้ผู้บังคับบัญชาดำเนินการทางวินัยทันทีเมื่อมีการกล่าวหาโดยปรากฏตัวผู้กล่าวหาหรือกรณีเป็นที่สงสัยว่าข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาผู้ใดกระทำผิดวินัยโดยยังไม่มีพยานหลักฐาน ให้ผู้บังคับบัญชารีบดำเนินการสืบสวนหรือพิจารณาในเบื้องต้นว่ากรณีมีมูลที่ควรกล่าวหาว่าผู้นั้นกระทำผิดวินัยหรือไม่ ถ้าเห็นว่ากรณีไม่มีมูลที่ควรกล่าวหาว่ากระทำผิดวินัยจึงจะยุติเรื่องได้ ถ้าเห็นว่ากรณีมีมูลที่ควรกล่าวหาว่ากระทำผิดวินัยก็ให้ดำเนินการทางวินัยทันที การดำเนินการทางวินัยแก่ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาซึ่งมีกรณีอันมีมูลที่ควรกล่าวหาว่ากระทำผิดวินัยให้ดำเนินการตามที่บัญญัติไว้ในหมวด 7 ผู้บังคับบัญชาผู้ใดละเลยไม่ปฏิบัติหน้าที่ตามมาตรานี้และตามหมวด 7 หรือมีพฤติกรรม

ปกป้อง ช่วยเหลือเพื่อมิให้ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาถูกลงโทษทางวินัย หรือปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวโดยไม่สุจริตให้ถือว่าผู้นั้นกระทำผิดวินัย

มาตรา 96 ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาผู้ใดฝ่าฝืนข้อห้ามหรือไม่ปฏิบัติตามข้อปฏิบัติทางวินัยตามที่บัญญัติไว้ในหมวดนี้ ผู้นั้นเป็นผู้กระทำผิดวินัย จักต้องได้รับโทษทางวินัย เว้นแต่มีเหตุอันควรงดโทษตามที่บัญญัติไว้ในหมวด 7 โทษทางวินัยมี 5 สถาน คือ

(1) ภาคทัณฑ์

(2) ตัดเงินเดือน

(3) ลดขั้นเงินเดือน

(4) ปลดออก

(5) ไล่ออก

ผู้ใดถูกลงโทษปลดออก ให้ผู้นั้นมีสิทธิได้รับบำเหน็จบำนาญเสมือนว่าเป็นผู้ลาออกจากราชการ

มาตรา 97 การลงโทษข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาให้ทำเป็นคำสั่ง วิธีการออกคำสั่งเกี่ยวกับการลงโทษให้เป็นไปตามระเบียบของ ก.ค.ศ. ผู้สั่งลงโทษต้องสั่งลงโทษให้เหมาะสมกับความผิดและมิให้เป็นไปโดยพยาบาท โดยอคติหรือโดยโทสะจริต หรือลงโทษผู้ที่ไม่มีความผิด ในคำสั่งลงโทษให้แสดงว่าผู้ถูกลงโทษกระทำผิดวินัยในกรณีใด ตามมาตราใด และมีเหตุผลอย่างใดในการกำหนดสถานโทษเช่นนั้น

สรุป พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2547 หมวด 6 บัญญัติให้ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาต้องรักษาวินัยตามที่บัญญัติเป็นข้อห้ามและข้อปฏิบัติตามหมวดนี้โดยเคร่งครัดอยู่เสมอ ตั้งแต่มาตรา 82-97 ซึ่งอาจแยกได้ดังนี้

1) วินัยต่อประเทศชาติ ได้แก่ สนับสนุนและวางรากฐานการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

2) วินัยต่อตำแหน่งหน้าที่ ได้แก่ การปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน

3) วินัยต่อผู้บังคับบัญชา ได้แก่ การปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาที่สั่งในหน้าที่ โดยชอบด้วยกฎหมาย

4) วินัยต่อผู้เรียน ได้แก่ การอุทิศเวลา ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ช่วยเหลือเกื้อกูล เคารพสิทธิ ไม่ข่มเหง ไม่ล่วงละเมิดทางเพศต่อผู้เรียน

5) วินัยต่อประชาชน ได้แก่ ให้การต้อนรับอำนวยความสะดวก ให้ความเป็นธรรม ไม่กลั่นแกล้ง ดูหมิ่น เหยียดหยามประชาชน

6) วินัยต่อผู้ร่วมงาน ได้แก่ การรักษาความสามัคคี สุภาพเรียบร้อย ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

7) วินัยต่อตนเอง ได้แก่ ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี รักษาชื่อเสียง ไม่กระทำการใด ๆ ให้เสื่อมเสียชื่อเสียง

3. แนวปฏิบัติเพื่อการรักษาวินัยของครู

ปัจจุบันแม้ว่าพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2547 มาตรา 82-97 ได้กำหนดการลงโทษทางวินัยเป็นกระบวนการสำคัญอันหนึ่งในการบริหารงานครูและบุคลากรทางการศึกษาเพื่อส่งเสริมคุณภาพและประสิทธิภาพของข้าราชการครูแล้วก็ตาม แต่ยังมีครูและข้าราชการส่วนหนึ่งที่ยังคงกระทำความผิดสมควรได้รับการลงโทษตามควรแก่กรณีเพื่อมิให้เป็นเยี่ยงอย่างแก่ข้าราชการอื่น จากการศึกษางานวิจัยดังนี้

ภัทรศักดิ์ เทพพร (2540 : 1) ได้ศึกษาเรื่องการกระทำผิดวินัยของข้าราชการครู สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติในภาคใต้ ระหว่างพ.ศ. 2534-2536 พบว่า

1) ข้าราชการครูที่กระทำผิดวินัยเป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง

2) ข้าราชการครูกระทำความผิดวินัย กรณีไม่ถือปฏิบัติและปฏิบัติตามระเบียบของทางราชการมากที่สุด

ศุภชาต อังแสงธรรม (2554 : 1) ได้ศึกษาเรื่องการกระทำผิดวินัยของข้าราชการมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ระหว่าง พ.ศ. 2535-2552 พบว่า ข้าราชการมีการกระทำผิดวินัย ในกรณีดังต่อไปนี้ตามลำดับ

1) การไม่ถือปฏิบัติตามระเบียบและแบบธรรมเนียมของทางราชการ

2) การไม่ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ให้เกิดผลดีหรือความก้าวหน้าแก่ราชการ

3) การไม่ปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายระเบียบของทางราชการมติคณะรัฐมนตรีและนโยบายของรัฐบาล

4) การรายงานเท็จต่อผู้บังคับบัญชา

5) การกระทำการใด ๆอันได้ชื่อว่าประพฤติชั่ว

6) การไม่อุทิศเวลาของตนให้แก่ราชการ

7) การไม่กระทำการหรือยอมให้ผู้อื่นกระทำการหาประโยชน์

ปัญหาที่พบทำให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทางการศึกษา ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย สาเหตุการกระทำผิดวินัย การเสริมสร้างวินัยจริยธรรม ให้ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษามีวินัยและจริยธรรม ดังนี้

ธีระศักดิ์ ภัททิยากุล (2557 : 1) กล่าวถึงแนวทางการรักษาวินัยของข้าราชการดังนี้

1) การรักษาวินัยโดยตัวข้าราชการ หมายถึง เรียนรู้และเข้าใจวินัย สำนึกในหน้าที่ที่จะต้องรักษาวินัย ตระหนักในความสำคัญของวินัย ปฏิบัติตามวินัย ซื่อสัตย์สุจริต ขยันหมั่นเพียร ตั้งใจปฏิบัติราชการ ปฏิบัติตามจรรยาบรรณวิชาชีพรักษาชื่อเสียงของตน ทำตนให้เป็นที่เชื่อถือไว้วางใจของประชาชนเป็นตัวอย่างที่ดีประชาชนศรัทธา

2) การรักษาวินัยโดยผู้บังคับบัญชา หมายถึง ผู้บังคับบัญชามีแนวทางเสริมสร้างและพัฒนา ป้องกัน และควบคุม

3) การรักษาวินัยโดยองค์กร หมายถึง องค์กรกำหนดนโยบาย ออกระเบียบกฎเกณฑ์ ส่งเสริมสนับสนุน และตรวจสอบและกำกับดูแล โดยมีแนวทางการรักษาวินัยดังนี้

1) การระวังไม่กระทำผิดวินัย

2) ผู้เกี่ยวข้องดูแลส่งเสริมและพัฒนาให้มีวินัย

3) ผู้เกี่ยวข้องป้องกันมิให้กระทำผิดวินัย

4) ผู้เกี่ยวข้องเยียวยาโดยดำเนินการแก่ผู้กระทำผิดวินัย

ศุภชาต อังแสงธรรม (2554 : 1) เสนอแนะแนวทางการแก้ไขในกรณีข้าราชการในมหาวิทยาลัยกระทำความผิดทางวินัย ดงนี้

1) ผู้บังคับบัญชาทั้งระดับต้นและระดับที่สูงขึ้นไปควรกำกับควบคุมดูแลและเอาใจใส่การปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการโดยการสร้างบรรยากาศในการปฏิบัติงานให้เกิดความรู้สึกเป็นกันเอง วางตัวและประพฤติตนให้เป็นแบบอย่างและเป็นที่ไว้วางใจ ตลอดจนเป็นที่ปรึกษาของผู้ใต้บังคับบัญชาทั้งเรื่องงานและเรื่องส่วนตัว ซึ่งจะเป็นการสร้างแรงจูงใจ ลดความขัดแย้งและลดความกดดันในการปฏิบัติงาน ทั้งนี้วิธีการดังกล่าวจะเป็นการแก้ไขปัญหาการกระทำผิดวินัยของข้าราชการได้

2) ควรจัดให้มีการประชุม อบรม สัมมนา ประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารในเรื่องของกฎหมาย ระเบียบ แนวปฏิบัติทั้งใหม่และเก่า ทั้งนี้เพื่อเป็นการทบทวนสร้างความเข้าใจเพื่อให้มีการปฏิบัติไปในแนวเดียวกัน ซึ่งจะส่งผลให้การปฏิบัติงานเกิดความแม่นยำและป้องกันการผิดพลาดในการปฏิบัติหน้าที่ ตลอดจนควรจัดให้มีการประชุมอบรมสัมมนาให้ความรู้เกี่ยวกับการรักษาวินัยให้แก่บุคลากรที่เพิ่งบรรจุใหม่ ตลอดจนจัดให้มีการทบทวนความรู้เกี่ยวกับการรักษาวินัยให้แก่บุคลากรเป็นระยะ ๆ ทั้งนี้เพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจและเตือนสติให้ตระหนักถึงหน้าที่ที่จะต้องรักษาวินัยและโทษที่ได้รับจากการกระทำผิดทางวินัย

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำพูน เขต 1 (2557 : 1) ได้ส่งเสริมวินัยข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา มีขั้นตอนและแนวการปฏิบัติ ดังนี้

1) ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย สาเหตุการกระทำผิดวินัย การเสริมสร้างวินัยจริยธรรม ให้

ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา มีวินัยและจริยธรรม

2) ให้คำปรึกษา แนะนำเรื่องเสริมสร้างและพัฒนาวินัยข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา

3) ส่งเสริมให้สถานศึกษามีการเสริมสร้าง และพัฒนาวินัยข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา

4) จัดทำและสนับสนุนการจัดทำเอกสาร คู่มือ สื่อ เกี่ยวกับการรักษาวินัยและการป้องกันการกระทำผิดวินัยของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา

5) ติดตามประเมินผลการพัฒนาวินัย จริยธรรมของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา

จากการศึกษาแนวทางการรักษาวินัยครูตามทัศนะของนักการศึกษา สรุปได้ว่าแนวปฏิบัติเพื่อการรักษาวินัยของครูมีดังนี้

1) การรักษาวินัยโดยตนเอง

คือ ครูต้องเรียนรู้และเข้าใจวินัย สำนึกในหน้าที่ที่จะต้องรักษาวินัย ตระหนักในความสำคัญของวินัย ปฏิบัติตามวินัยของตนเองอย่างเคร่งครัด

2) การรักษาวินัยโดยผู้บังคับบัญชา

คือ ผู้บังคับบัญชามีแนวทางเสริมสร้างและพัฒนา ได้แก่ การสร้างบรรยากาศในการปฏิบัติงานให้เกิดความรู้สึกเป็นกันเอง วางตัวและประพฤติตนให้เป็นแบบอย่างและเป็นที่ไว้วางใจ ตลอดจนเป็นที่ปรึกษาของผู้ใต้บังคับบัญชาทั้งเรื่องงานและเรื่องส่วนตัว

3) การรักษาวินัยโดยองค์กร

คือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทางการศึกษา กำหนดนโยบาย ออกระเบียบกฎเกณฑ์ ส่งเสริมสนับสนุน และตรวจสอบและกำกับดูแล ประเมินผลการพัฒนาวินัย จริยธรรมของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา รวมถึงการจัดทำเอกสาร คู่มือ สื่อ เกี่ยวกับการรักษาวินัยและการป้องกันการกระทำผิดวินัยแก่ครู

สรุปท้ายบท

จรรยาบรรณ หมายถึง ข้อกำหนดแห่งความประพฤติสำหรับผู้ประกอบวิชาชีพครู จรรยาบรรณวิชาชีพครู ช่วยควบคุมมาตรฐานคุณภาพของครู ให้ครูมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทั้งด้านการประพฤติปฏิบัติตนและจริยธรรมของครู ส่งเสริมและควบคุมมาตรฐานในการประกอบวิชาชีพ และให้ครูได้ตระหนักรู้ในความสำคัญของบทบาทหน้าที่ และภาระงานของตนต่อสังคม ข้อบังคับคุรุสภาว่าด้วยจรรยาบรรณของวิชาชีพ พ.ศ. 2556 มีสาระสำคัญ 5 หมวด คือ จรรยาบรรณต่อตนเอง วิชาชีพ ผู้รับบริการ ผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ และต่อสังคม วินัยครู หมายถึง ข้อบังคับหรือแบบแผนความประพฤติที่ควบคุมพฤติกรรมของครู เพื่อให้ครูใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติตน

ให้เกิดความสงบสุข และพึงประสงค์ของสังคม หากครูฝ่าฝืนอาจต้องรับโทษ กำหนดในพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2547 หมวด 6 ว่าด้วยวินัยและการรักษาวินัย แนวปฏิบัติเพื่อการรักษาวินัยของครู ได้แก่ การรักษาวินัยโดยตนเอง การรักษาวินัยโดยผู้บังคับบัญชา และการรักษาวินัยโดยองค์กร

คำถามทบทวน

1. ความหมายของจรรยาบรรณวิชาชีพครูคืออะไร
2. จรรยาบรรณวิชาชีพครูมีความสำคัญต่อผู้ประกอบวิชาชีพครูอย่างไร
3. จรรยาบรรณสำหรับครู ฉบับ พ.ศ. 2539 มีแบบแผนความประพฤติสำหรับครูอย่างไร
4. ข้อบังคับคุรุสภาว่าด้วยจรรยาบรรณวิชาชีพ พ.ศ. 2556 กำหนดจรรยาบรรณผู้ประกอบวิชาชีพครูต่อตนเอง ต่อวิชาชีพ ต่อผู้รับบริการ ต่อผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ และต่อสังคม อย่างไร
5. ให้เปรียบเทียบจรรยาบรรณอาจารย์และจรรยาบรรณครูแตกต่างกันอย่างไร
6. แนวปฏิบัติเพื่อการรักษาวินัยของครูเป็นอย่างไร
7. พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2547 หมวด 6 มาตรา 96 ว่าด้วยวินัยและการรักษาวินัยครูด้านใด
8. แบบแผนพฤติกรรมที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ ในจรรยาบรรณวิชาชีพครูต่อตนเองมีลักษณะอย่างไร
9. วินัยครูมีความสำคัญต่อผู้ประกอบวิชาชีพครูอย่างไร
10. ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาใดที่ไม่ปฏิบัติตามข้อบังคับคุรุสภาว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพครู พ.ศ. 2556 จะมีบทลงโทษจากการตรวจสอบอย่างไร

เอกสารอ้างอิง

ไกรนุช ศิริพูล. 2531. **ความเป็นครู**. กรุงเทพฯ : นิยมวิทยา.

กัลยาณี สูงสมบัติ. (2550). **สื่อการเรียนรู้ออนไลน์วิชาเทคนิคการจัดการสมัยใหม่** [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://uhost.rmutp.ac.th/kanlayanee.so/L3/3-1-1.htm.[13 เมษายน 2557]

กร กองสุข. (2548). **การดำเนินงานเพื่อเสริมสร้างวินัยนักเรียนด้านความรับผิดชอบโรงเรียนสามัคคีพิทยาคม อำเภอโนนสุวรรณ จังหวัดบุรีรัมย์.** ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

กรมสามัญศึกษา. (2542). **การบริหารโรงเรียนตามแนวปฏิรูปการศึกษา.** กรุงเทพฯ : หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา.

คุรุสภา. (2506). **ระเบียบว่าด้วยจรรยามารยาทอันดีงามตามประเพณีของครู พ.ศ. 2506 ตามอำนาจที่พระราชบัญญัติครูมาตรา 28.** กระทรวงศึกษาธิการ.

คุรุสภา. (2526). **ระเบียบว่าด้วยจรรยามารยาทอันดีงามตามประเพณีของครู**. กระทรวงศึกษาธิการ.

ธนาคารพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมแห่งประเทศไทย. (2557). **คู่มือจริยธรรมและจรรยาบรรณของธนาคาร ผู้บริหาร และพนักงาน** [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://www.smebank. co.th/th/moralities.php. [14 เมษายน 2557]

ธีระศักดิ์ ภัททิยากุล. (2557). **วินัยและการรักษาวินัยมาตรา 82-97.** สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายะลา เขต 1 [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : www.yala1.go.th/bukul/bunyalvinoye/666.pptx. [1 พฤษภาคม 2557]

ปัทมา ผาดจันทึก. (2557). **ความหมายวินัย.** เอกสารประกอบการสอน การพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญญบุรี [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://courseware.rmutl.ac.th/courses/44/unit505.htm. [3 พฤษภาคม 2557]

พฤทธิ์ ศิริบรรณพิทักษ์. (2554). **จรรยาบรรณวิชาชีพครู** [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://www.edu.chula.ac.th/knowledge/rule/adm-rule.htm.[13 เมษายน 2557]

พฤทธิ์ ศิริบรรณพิทักษ์. (2557**). จรรยาบรรณวิชาชีพครู (Code of Ethics of Teaching Profession)** [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://www.ap.mju.ac.th/data_silo/jarya/2013-07-01-09-36-54go0.pdf. [13 เมษายน 2557]

พจนานุกรมแปลไทย-อังกฤษ LEXiTRON. (2557). **ความหมาย วินัย** [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://dictionary.sanook.com/search/dict-th-en-lexitron/วินัย.[3 พฤษภาคม 2557]

พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถานพุทธศักราช 2542. (2554). **ความหมายของ จรรยา** คลังความรู้ [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://www.royin.go.th/th/knowledge/detail.php?ID=1773. [13เมษายน 2557]

พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถานพุทธศักราช 2542. (2557). **ความหมายวินัย** [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://rirs3.royin.go.th/new-search/word-search-all-x.asp. [13 เมษายน 2557]

ภัทรศักดิ์ เทพษร. (2540). **การการกระทำความผิดทางวินัยของข้าราชการครู สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ในภาคใต้ระหว่างปี พ.ศ. 2534-ปี พ.ศ. 2536 (สำเนา)**. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

ภิญโญ สาธร. 2523. **การบริหารการศึกษา.** กรุงเทพฯ : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา. (2557). **ข้อบังคับว่าด้วยจรรยาบรรณของบุคลากร พ.ศ. 2555** [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://ssru.ac.th/index.php/th/about-us/download- logo/item/ 123.html. [3 พฤษภาคม 2557]

มาลินี จุฑะรพ. 2539. **จิตวิทยาการเรียนการสอน**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ทิพยวิสุทธิ์.

ยนต์ ชุ่มจิตร์. 2541. **ความเป็นครู**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.

รัตนวดี โชติกพนิช. (2550). **จริยธรรมและจรรยาบรรณในวิชาชีพครู.** ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง. โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ราชกิจจานุเบกษา.(2547).**พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2547,** หน้า 52-56. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://kormor.obec.go.th/act/act039.pdf. [13 เมษายน 2557].

ราชกิจจานุเบกษา. (2556). **ข้อบังคับคุรุสภาว่าด้วยจรรยาบรรณของวิชาชีพ พ.ศ. 2556**. เล่ม 130 ตอนพิเศษ 130 ง ราชกิจจานุเบกษา 4 ตุลาคม 2556, หน้า 73.

ศุภชาต อังแสงธรรม. (2554). **การกระทำผิดวินัยของข้าราชการมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ระหว่างปี พ.ศ. 2535 ถึง พ.ศ. 2552.** มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://planning.pn.psu.ac.th/Research/announce/Discipline.pdf. [13 เมษายน 2557].

ศูนย์การศึกษานอกระบบโรงเรียนจังหวัดลำพูน. (2554). **ความหมายและความสำคัญของจรรยาบรรณ** [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://lpn.nfe.go.th/e_learning/ LESSON2/UNIT2. HTM.[2554. [13 เมษายน 2557]

ศูนย์ทนายความทั่วไทย. (2557). **พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2547** [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://www.thailandlawyercente.com/indexr.php?lay=show&ac=article&Id=538974847&Ntype=19. [13เมษายน 2557]

สถาบันอิศรา. (2556). **"คุรุสภา" กำหนด "จรรยาบรรณครู"- ฝ่าฝืนอาจถึงขั้นถอนใบอนุญาต วันอาทิตย์ ที่ 6 ตุลาคม 2556** [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://www.isranews.org/isranews-news/item/24214-1_24214.html. [13 เมษายน 2557]

สภาอาจารย์มหาวิทยาลัยทั่วประเทศ (ปอมท.).(2557). [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : **จรรยาบรรณของอาจารย์มหาวิทยาลัย.** http://www.ethics.su.ac.th/pdf/3 ethics_excellent_teacher.pdf. [13 เมษายน 2557]

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำพูน เขต 1. (2557). **การส่งเสริมวินัยครู** [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://www.lpn1.obec.go.th/personal/niti.htm. [13 เมษายน 2557]

สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. (2541). **แบบแผนพฤติกรรมตามจรรยาบรรณครู พ.ศ. 2539.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. (2554). **แบบแผนพฤติกรรมตามจรรยาบรรณครู พ.ศ. 2539** [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://www.edu.chula.ac.th/knowledge/rule/rule2539.htm. [13 เมษายน 2557]

สุเทพ ธรรมะตระกูล. (2555). **การศึกษาคุณลักษณะของครูยุคใหม่.** คณะครุศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์.

สินีนาฏ สุทธจินดา. (2543). **การศึกษาวินัยในตนเองของนักเรียนสาขาวิชาชีพพาณิชยการโรงเรียนอาชีวศึกษา สังกัดสานักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนในกรุงเทพมหานคร.** ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.

หัทยา สารสิทธิ์. (2541). **ผลการใช้ชุดการสอนเพื่อพัฒนาความมีระเบียบวินัยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6**. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการประถมศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

แหล่งเรียนรู้พัฒนาศักยภาพความเป็นครู. (2554). **จรรยาบรรรณวิชาชีพครู.** บ้านสอบครู. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://www.sobkroo.com/detail_room_index.php?nid=92. [13 เมษายน 2557]

อดิศร ก้อนคำ. (2551). **จรรยาบรรณในวิชาชีพครู** [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http:// www. Kroobannok.Com/ 2605. [13 เมษายน 2557]

บทที่ 6
การเป็นบุคคลและสังคมแห่งการเรียนรู้

ปัจจุบันเป็นยุคโลกาภิวัตน์ ส่งผลให้สังคมโลกเกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม เทคโนโลยี รวมทั้งการศึกษาอย่างรวดเร็ว มีการเปลี่ยนผ่านจากสังคมที่ให้ความสำคัญกับเทคโนโลยีสารสนเทศ หรือสังคมที่มีสารสนเทศเป็นฐาน เป็นสังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ ซึ่งต้องใช้ความรู้เป็นฐาน ความรู้จึงถือเป็นปัจจัยที่จะสร้างความได้เปรียบเชิงการแข่งขันได้อย่างยั่งยืน การเรียนรู้จึงไม่จำกัดอยู่แต่ในห้องเรียนเหมือนเช่นอดีตที่ผ่านมา เพราะแนวคิดใหม่เชื่อว่าโลกคือห้องเรียน การเรียนรู้สามารถเกิดได้ทุกที่ ทุกเวลา และกับทุก ๆ คน ฉะนั้นการเป็นครูยุคใหม่ในโลกแห่งการเรียนรู้ศตวรรษที่ 21 ผู้เป็นครูต้องพัฒนาตนเองให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ ครูยุคใหม่จึงต้องปรับเปลี่ยนบทบาทของตนเอง กลายเป็นครูที่มีความรู้ครอบคลุมในเรื่อง การแสวงหาความเป็นเลิศในเนื้อหาสาระของวิชาที่สอน มีเทคนิคในการสอน มีการวิจัยเพื่อสร้างนวัตกรรมใหม่ ประยุกต์ความรู้และจัดการความรู้อย่างเหมาะสมแก่ผู้เรียน ครูยุคใหม่จะเป็นต้นแบบของบุคคลแห่งการเรียนรู้ เพื่อสร้างผู้เรียนให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ในอนาคต และนำมาสู่สังคมแห่งปัญญา จนเกิดเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ใน สถานศึกษา ชุมชน ประเทศ และโลก ดังนั้นการพัฒนาครูยุคใหม่ให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ จะช่วยสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ของบุคคลให้เกิดขึ้นในประเทศ โดยสอดคล้องกับเป้าหมายของแผนการศึกษาชาติ และแนวทางการปฏิรูปการศึกษารอบ 2 แห่งทศวรรษหน้า

บุคคลแห่งการเรียนรู้

บุคคลแห่งการเรียนรู้ เป็นคำที่ได้มีการนำมาใช้พร้อม ๆ กับสังคมแห่งการเรียนรู้ องค์กรแห่งการเรียนรู้ ทั้งนี้เพราะบุคคลแห่งการเรียนรู้เป็นหน่วยที่เล็กสุดของสังคมแห่งการเรียนรู้ เป็นพลังขับเคลื่อนให้เกิดองค์กรแห่งการเรียนรู้และสังคมแห่งการเรียนรู้ การเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้มิได้เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ แต่เกิดจากการศึกษาการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และองค์กรทางสังคมที่มีบทบาทหน้าที่สร้างบุคคลแห่งการเรียนรู้ คือ องค์กรทางการศึกษาต่าง ๆ ในทุกระดับ ทั้งในระดับโรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย นอกจากนี้แล้วในสังคมชุมชนก็ยังเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ดีแก่บุคคล

1. ความหมายบุคคลแห่งการเรียนรู้

ธเนศ ขำเกิด (2541 : 29) บุคคลแห่งการเรียนรู้ หมายถึง บุคคลที่มีนิสัยใฝ่เรียนใฝ่รู้ มีวิธีการเรียนรู้ที่เป็นระบบ มีทักษะทางสังคม สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น มีทักษะการสื่อสาร มีทักษะการแก้ปัญหาได้ในทุกสถานการณ์ และดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข

สุพล วังสินธ์ (2541 : 36) บุคคลแห่งการเรียนรู้ หมายถึง บุคคลที่มีการพัฒนากลยุทธ์การเรียนรู้ให้ทันสมัยอยู่เสมอ มีความรู้ควบคู่คุณธรรม ใฝ่เรียน ใฝ่รู้ เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม สามารถเผชิญสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อการอยู่รอดและอยู่รวมในโลกยุคโลกาภิวัตน์ได้อย่างมีความสุข

วิบูลย์ศิลป์ พิชยมงคล (2547 : 3) การเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ต้องมีความคิดสร้างสรรค์ ใฝ่เรียนใฝ่รู้ แสวงหาความรู้และเรียนรู้ด้วยตนเองตามอัธยาศัยอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง เพื่อเสริมสร้างให้ตนเองคิดเป็นทำเป็นและแก้ปัญหาเป็น นอกจากนั้นยังต้องเป็นบุคคลที่รักการอ่านการเขียน การค้นคว้า มีความรู้อันเป็นสากล รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการ เพื่อให้เกิดการพัฒนาความรู้ ทักษะ คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่ดีและถูกต้อง มีความมั่นใจและความภูมิใจในวิชาชีพ ทำให้มีความรู้และประสบการณ์นำไปปฏิบัติในอาชีพได้อย่างเหมาะสม เพื่อสร้างสรรค์ความเจริญต่อชุมชนและประเทศชาติ

ยนต์ ชุ่มจิต (2550 : 225) บุคคลแห่งการเรียนรู้ หมายถึง บุคคลที่มีนิสัยใฝ่เรียนใฝ่รู้ มีวิธีการเรียนรู้ที่เป็นระบบ มีการพัฒนาวิธีการเรียนรู้ให้ทันสมัย เป็นผู้ใฝ่ดี มีคุณธรรม จริยธรรม มีทักษะทางสังคม มีทักษะการสื่อสาร สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น พัฒนาบุคลิกภาพเพื่อความเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม สามารถใช้ชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

จากการศึกษาความหมายของบุคคลแห่งการเรียนรู้ สรุปได้ว่า บุคคลแห่งการเรียนรู้ คือ บุคคลที่นำข้อมูล ประสบการณ์ความรู้ มาพิจารณาไตร่ตรองอย่างสม่ำเสมอจนเกิดความเข้าใจและสามารถประยุกต์ความรู้ไปสู่การปฏิบัติ จนกลายเป็นวิถีชีวิตของตนและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

2. คุณลักษณะของบุคคลแห่งการเรียนรู้

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2546 : 110-111) ได้ศึกษาสังเคราะห์ วิเคราะห์ และแนวคิดคุณลักษณ์ของคนไทยที่พึงประสงค์ โดยเน้นไปที่กลุ่มเด็กและเยาวชน (อายุ 0-20) ครอบคลุม 5 มิติ ดังนี้

1) มิติด้านร่างกาย คือ ผู้ที่มีสุขภาพร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง มีการพัฒนาการในด้านร่างกายและสติปัญญาอย่างสมบูรณ์ตามเกณฑ์ในแต่ละช่วงวัย

2) ด้านจิตใจ คือ ผู้ที่รู้จักและเข้าใจตนเองเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น เข้าใจสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงและสภาพแวดล้อมต่าง ๆ รอบตัวได้เป็นอย่างดี

3) มิติด้านความรู้ คือ เป็นผู้ที่สามารถรู้ลึกในแก่นสาระของวิชา สามารถรู้รอบตัวในเชิงสหวิทยาการและเป็นผู้ที่สามารถได้ไกลโดยสามารถคาดการณ์เกี่ยวกับอนาคตที่จะมาถึงได้

4) มิติด้านทักษะความสามารถ คือ ผู้ที่มีทักษะในด้านการคิด ทักษะการสื่อสาร ทักษะภาษาต่างประเทศ ทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ทักษะทางสังคม ทักษะการอาชีพ ทักษะทางสุนทรียะ และทักษะการจัดการที่ดี

5) มิติด้านลักษณะชีวิต คือ เป็นผู้ที่มีลักษณะชีวิตแห่งความขยัน อดทน ทุ่มเทการทางานหนัก มีระเบียบ วินัย มีความซื่อสัตย์ มีวิสัยทัศน์ ทำงานทุกอย่างอย่างดีเลิศ มีจิตสานึกประชาธิปไตย เห็นคุณค่าลักษณะความเป็นไทย มีจิตสานึกต่อผู้อื่น และส่วนรวม รวมทั้งมีลักษณะชีวิตแห่งการประหยัดอดออม

ยนต์ ชุ่มจิต (2550 : 226-227) ได้แสดงทัศนะต่อคุณลักษณะบุคคลแห่งการเรียนรู้ว่า บุคคลแห่งการเรียนรู้ควรมีคุณลักษณะดังนี้

1) เป็นบุคคลที่เรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้ด้วยตนเองคือ กระบวนการที่บุคคลมีความคิดริเริ่มด้วยตนเอง สามารถวิเคราะห์ความต้องการของตนเอง กำหนดเป้าหมายในการเรียน วางแผนกิจกรรมการเรียนรู้ มีแรงจูงใจภายในในการเรียนอยู่เสมอ สามารถประเมินตนเองในการเรียนได้ มีความเป็นตัวของตัวเอง สามารถดูแลตนเองได้ มีความยืดหยุ่นในการเรียนรู้ โดยอาจปรับเปลี่ยนเป้าหมายหรือวิชาเรียนเพื่อให้บรรลุเป้าประสงค์ของการเรียน

2) ให้โอกาสต่อการเรียนรู้ หมายความว่า เป็นบุคคลที่พยายามหาโอกาสที่จะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ อยู่เสมอ มีความสนใจที่จะเรียน ชอบศึกษาค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ มีความพยายามที่จะทำความเข้าใจในเรื่องที่คนอื่นคิดว่าเป็นเรื่องที่ยาก และจะเกิดความภาคภูมิใจเมื่อได้กระทำภารกิจการงานสำเร็จ

3) มีมโนทัศน์ต่อการเป็นผู้เรียนที่มีประสิทธิภาพ หมายความว่า เป็นบุคคลที่มีความมุ่งมั่นในการเรียน เมื่อเรียนสิ่งใดก็จะเรียนอย่างจริงจัง เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดีที่สุด มีวิธีการเรียนหลายรูปแบบ สามารถแบ่งเวลาเรียนกับการทำงานอย่างอื่น มีความสุขในการแก้ปัญหาที่ยากและสำคัญ เป็นคนรู้จักเสาะแสวงหาแหล่งข้อมูลเพื่อการเรียนรู้

4) มีความคิดริเริ่มและมีอิสระในการเรียน กล่าวคือ ไม่เป็นคนเลือกเรียนตามเพื่อนหรือตามคำบอกเล่าของผู้อื่น และไม่ท้อถอยต่อการเรียนแม้มีสิ่งไม่เข้าใจในเรื่องที่กำลังเรียน หรือมีปัญหาในการเรียนก็พยายามแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง

5) มีความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง หมายความว่า เป็นบุคคลที่มีความรับผิดชอบต่อการเรียนสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง ไม่จำเป็นต้องให้ผู้อื่นตักเตือน มีความสำนึกรู้ว่ากำลังทำอะไร และสำนึกว่าตนมีปัญญาพอที่จะเรียนรู้สิ่งนั้น ๆ

6) มีความรักในการเรียนรู้ กล่าวคือ เป็นบุคคลที่มีนิสัยใฝ่เรียน ใฝ่รู้ และใฝ่ดี ต้องการที่จะเรียนรู้ มีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ สนุกกับการศึกษาค้นคว้าความรู้ใหม่ ๆ และมีความ ชื่นชมยินดีกับบุคคลอื่นที่ได้มีโอกาสเรียน

7) มีความคิดสร้างสรรค์ หมายความว่า เป็นบุคคลที่มีความคิดที่จะกระทำสิ่งต่าง ๆ ได้ พยายามหาแนวทางเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ อยู่เสมอ

8) มองอนาคตในแง่ดี หมายความว่า เป็นบุคคลที่มองการณ์ไกล ใช้ปัญญาหรือมีวิสัยทัศน์ คิดถึงความเจริญก้าวหน้าในอนาคต มองปัญหาเป็นสิ่งท้าทายให้ต้องเผชิญและเข้าไปแก้ไข มีจุดมุ่งหมายในชีวิต และต้องการเรียนรู้ตลอดชีวิต

9) มีความสามารถในการใช้ทักษะพื้นฐานต่อการศึกษา กล่าวคือ เป็นบุคคลที่มีความสามารถในการอ่าน การเขียน การฟัง และการจดจำต่อการศึกษาวิชาการต่าง ๆ และมีความสามารถในการแก้ปัญหาทั้งปัญหาเฉพาะหน้าและปัญหาระยะยาว

ปกรณ์ ประจัญบาน (2554 : 1) ศึกษาการพัฒนาตัวชี้วัดคุณลักษณะการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ พบว่า คุณลักษณะของบุคคลแห่งการเรียนรู้ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ดังนี้

1) การแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง มีลักษณะคือเป็นผู้ที่มีนิสัยใฝ่เรียนใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง ความสนใจ อยากรู้อยากเห็น ความสามารถในการฟังและจดบันทึก แสวงหาความรู้ด้วยวิธีการที่หลากหลาย และมีนิสัยรักการเรียนรู้ตลอดชีวิต

2) ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีลักษณะคือมีความเป็นตัวของตัวเอง กล้านำเสนอวิธีการและแนวทางใหม่ ๆ อย่างสร้างสรรค์ เป็นคนที่กล้าเสี่ยงและกล้าเผชิญความผิดพลาดในสิ่งที่ถูกต้อง หมั่นฝึกฝนความคิดอย่างสม่ำเสมอ เป็นผู้ที่มองโลกในมุมกว้างและยืดหยุ่น มีการพัฒนาชิ้นงานหรือนวัตกรรม และการทำสิ่งใหม่ให้สำเร็จได้

3) คุณธรรมจริยธรรม มีลักษณะคือมีความขยันหมั่นเพียรในการแสวหาความรู้ มีการไต่ตรองเลือกปฏิบัติในสิ่งที่ถูกที่ควร มีระเบียบวินัยและความรับผิดชอบในการเรียนรู้ มีความถ่อมตนและเห็นความสำคัญของบุคคลอื่น ประพฤติตนอยู่ในจรรยาบรรณ และเป็นผู้มีจิตสำนึกสาธารณะทางการเรียนรู้ 4)

การพัฒนาตน มีลักษณะคือนำความรู้ไปใช้อย่างถูกต้องตามหลักการและจุดมุ่งหมาย นำความรู้ไปปรับปรุงและพัฒนางานในหน้าที่ของตน มีทักษะในการสื่อสาร เพื่อปรับความขัดแย้งด้วยสันติวิธี มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับบุคคลอื่น มีวิธีแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้องเหมาะสม การ

ปรับตัวให้เข้ากับสังคมและสภาพแวดล้อม มีวิจารณญาณในการตัดสินใจ และเป็นผู้ที่มีสมาธิในการทำงานอย่างต่อเนื่อง

จากการศึกษาคุณลักษณะของบุคคลแห่งการเรียนรู้ สรุปได้ว่า คุณลักษณะที่สำคัญของบุคคลแห่งการเรียนรู้ ได้แก่

1) มีความตระหนักถึงความสำคัญ ความจำเป็นของการเรียนรู้

2) มีทักษะและกระบวนการในการคิด การวิเคราะห์ และการแก้ปัญหา

3) มีความใฝ่รู้สามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองและสามารถใช้ความรู้ได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม

4) มีโอกาสและสามารถเลือกที่จะเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดช่วงอายุแต่ละวัยด้วยรูปแบบที่หลากหลาย ยืดหยุ่นและมีคุณภาพตามความต้องการ ความสนใจและความถนัด

5) มีจิตสำนึกสาธารณะทางการเรียนรู้

3. ทักษะพื้นฐานของบุคคลแห่งการเรียนรู้

ฮอฟฟอร์ด และนิโคล (2001 : 134-146) กล่าวถึง คุณลักษณะและทักษะต่าง ๆ ของบุคคลแห่งการเรียนรู้ มีความรู้และทักษะที่สำคัญดังนี้

1) มีความรู้พื้นฐานด้านคณิตศาสตร์และภาษา

2) มีทักษะในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

3) มีทักษะในการคิดวิเคราะห์

4) มีทักษะในการทำงานกลุ่ม

5) มีการเรียนรู้ที่ตรงกับความต้องการใช้ในโลกชีวิตจริง

สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (2557 : 1) ได้กล่าวถึงทักษะพื้นฐานสำคัญของการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ คือ บุคคลแห่งการเรียนรู้ต้องมีทักษะในการฟัง การถาม การอ่าน การคิด การเขียน และการปฏิบัติ โดยอธิบายได้ดังนี้

1) มีทักษะการฟังเพื่อทำให้รับรู้ข้อมูลข่าวสาร ซึ่งมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับการคิดและการพูด

2) มีทักษะในการถาม เพื่อทำให้เกิดกระบวนการคิด การเรียนรู้ในเรื่องนั้น ๆ เนื่องจากคำถามที่ดีทำให้เกิดการเรียนรู้ได้ตั้งแต่ระดับการจำไปจนถึงระดับการคิดวิเคราะห์และประเมินค่า

3) มีทักษะการอ่าน เพื่อทำให้รับรู้ข้อมูลข่าวสาร ซึ่งนอกจากทักษะการอ่านข้อความจะรวมถึงการอ่านสถิติ ข้อมูลเชิงคณิตศาสตร์ต่าง ๆ ด้วย

4) มีทักษะการคิด ทำให้บุคคลมองการณ์ไกล สามารถควบคุมการกระทำของตนให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ การคิดอย่างมีเหตุผลและมีวิจารณญาณ มีผลต่อการเรียนรู้ การตัดสินใจ และการแสดงพฤติกรรม

5) มีทักษะการเขียน ซึ่งเป็นความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ ความคิด ทัศนคติ และความรู้สึกออกมาเป็นลายลักษณ์อักษรให้ผู้อื่นเข้าใจ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อการหาความรู้ เนื่องจากบันทึกเหตุการณ์ ข้อมูล ความจริง ใช้เป็นหลักฐานเพื่อเป็นประโยชน์ต่อไปได้

6) มีทักษะการปฏิบัติ ซึ่งเป็นการลงมือกระทำจริงอย่างมีระบบเพื่อค้นหาความจริง และสามารถสรุปผลอย่างมีเหตุผลได้ด้วยตนเองเพื่อนำไปใช้ในการแก้ปัญหาได้

จากการศึกษาทักษะพื้นฐานของบุคคลแห่งการเรียนรู้ สรุปได้ว่า คุณลักษณะที่สำคัญของบุคคลแห่งการเรียนรู้ ได้แก่

1) ทักษะการฟัง ทำให้รับรู้ข้อมูลข่าวสารซึ่งมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับการคิด และการพูด

2) ทักษะการถาม ทำให้เกิดประบวนการคิด การเรียนรู้ในเรื่องนั้นๆ เนื่องจากคำถามที่ดีทำให้เกิดการเรียนรู้ได้ตั้งแต่ระดับการจำไปจนถึงระดับวิเคราะห์และประเมินค่า

3) ทักษะการอ่าน ทำให้รับรู้ข้อมูลข่าวสาร ซึ่งนอกจากจะเป็นทักษะการอ่านข้อความจะรวมถึงการอ่านสถิติ ข้อมูลเชิงคณิตศาสตร์ต่าง ๆ ด้วย

4) ทักษะการคิด ทำให้บุคคลมองการณ์ไกล สามารถควบคุมการกระทำของตนให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ การคิดอย่างมีเหตุผลและมีวิจารณญาณ มีผลต่อการเรียนรู้ การตัดสินใจ และการแสดงพฤติกรรม

5) ทักษะการเขียน เป็นความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ ความคิด ทัศนคติ และความรู้สึกออกมาเป็นลายลักษณ์อักษรให้ผู้อื่นเข้าใจ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อวงการศึกษา (การหาความรู้) เนื่องจากบันทึกเหตุการณ์ข้อมูลความจริง ใช้เป็นหลักฐานเพื่อเป็นประโยชน์ต่อไป

6) ทักษะการปฏิบัติ เป็นการลงมือกระทำจริงอย่างมีระบบเพื่อค้นหาความจริง และสามารถสรุปผลอย่างมีเหตุผลได้ด้วยตนเองเพื่อนำไปใช้ในการแก้ปัญหา

การพัฒนาครูสู่การเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

บุคคลแห่งการเรียนรู้ต้องมีความสามารถในการพัฒนาตนเองให้เกิดการเรียนรู้ มีทักษะพื้นฐานสำคัญต่อการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ มีกระบวนการคิดและมุมมองในระดับสากล สามารถใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและนวัตกรรม เพื่อการจัดการความรู้และกระบวนการสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ด้วยกระบวนการศึกษา วิเคราะห์ วิจัย อย่างหลากหลาย และปัจจัยสำคัญใน

การส่งเสริม และสนับสนุนให้ครูเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้แก่ครู ได้แก่ บุคคล องค์กรทางสังคม แหล่งเรียนรู้ในชุมชน ผู้บริหารโรงเรียน โดยเฉพาะผู้บริหารโรงเรียนในฐานะผู้นำในการพัฒนาคุณภาพของโรงเรียน ต้องพยายามหากิจกรรมในการพัฒนาครูให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ โรงเรียนก็จะเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ที่เปิดโอกาสให้ครูได้แสดงความสามารถของตนเองอย่างเต็มที่และอย่างต่อเนื่อง

1. ผู้บริหารกับการพัฒนาครูสู่การเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

สิทธิพร นิยมศรีสมศักดิ์ (2555 : 1) ได้เสนอวิธีการพัฒนาครูต่อผู้บริหารโรงเรียน เพื่อนำไปพัฒนาครูให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ และตอบสนองแนวทางการปฏิรูปการศึกษา 5 ด้าน ดังต่อไปนี้

1.1 ระบบการเรียนรู้

1.1.1 สร้างกิจกรรมการเรียนที่เป็นรูปธรรมให้กับครูในโรงเรียนอย่างทั่วถึง

1.1.2 เพิ่มศักยภาพในด้านความใฝ่รู้ใฝ่เรียนให้กับสมาชิกครูแต่ละคน

1.1.3 สร้างวินัยในการสนทนาแลกเปลี่ยนความรู้ให้เกิดขึ้นในองค์การ

1.1.4 สร้างแผนพัฒนางานเพื่อพัฒนาครูขององค์การ

1.1.5 จัดงบประมาณสำหรับการพัฒนาตนเองของครู

1.1.6 สร้างทักษะการเรียนรู้ของทีม

1.1.7 เสริมแรงให้มีการฝึกปฏิบัติการคิดอย่างเป็นระบบให้กับครู

1.1.8 สร้างแผนการเปลี่ยนแปลงขององค์การในอนาคตเพื่อให้ครูเตรียมตัวเรียนรู้

1.1.9 ส่งเสริมสมาชิกให้ยอมรับและเรียนรู้ความแตกต่างของความคิด วัฒนธรรม และความเป็นสากล

1.1.10 เปลี่ยนความคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ใหม่ ๆ ผู้บริหารต้องสร้างให้ครูตระหนักในการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยสอดแทรกกิจกรรมที่ทำให้ครูเกิดการเรียนรู้ตลอดเวลา เมื่อครูเกิดการเรียนรู้และปฏิบัติงานได้ดีขึ้น จะทำให้ครูเห็นความสำคัญของการเรียนรู้เอง

1.2 ระบบองค์การ

ได้เสนอวิธีการสร้างระบบองค์การในโรงเรียนดังต่อไปนี้

1.2.1 จัดการประชุมวางแผนอนาคตขององค์การเพื่อสร้างวิสัยทัศน์การเรียนรู้ คือ จัดประชุมครูและผู้เกี่ยวข้องระดมความคิด

1.2.2 ให้ความสำคัญกับการสนับสนุนให้โรงเรียนเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้และสนับสนุนการเรียนรู้ของครูเป็นงานสำคัญอันดับแรก

1.2.3 สร้างบรรยากาศความร่วมมือในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ผู้บริหารโรงเรียนต้องสร้างบรรยากาศแห่งความร่วมมือให้เกิดขึ้นระหว่างครูและผู้เกี่ยวข้อง จัดให้ครูได้แลกเปลี่ยนปัญหาการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นอย่างไม่ปิดบัง สร้างความตระหนักให้ครูแต่ละคนพัฒนาตนเองทั้งร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ช่วยเหลือครูโดยการขยายสารสนเทศให้กว้างขวางทั้งปริมาณและวิธีการสืบค้น ช่วยเหลือครูให้สร้างนิสัยการเรียนรู้ ใช้ช่วงเวลาว่างจากงานโรงเรียน เป็นเวลาการเรียนรู้ของครู

1.2.4 ปรับรื้อนโยบายการบริหารและโครงสร้างการบริหาร หลีกเลี่ยงการใช้ระบบราชการและกฎระเบียบซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้และการทำงานของครู

1.2.5 ให้การยอมรับและให้รางวัลการเรียนรู้ของสมาชิกแต่ละคนและทีมงาน ผู้บริหารโรงเรียนควรยอมรับความสามารถและให้รางวัลการเรียนรู้ของครู เป็นการเสริมแรงซึ่งมีประสิทธิผลต่อการเรียนรู้ของครู

1.2.6 กำหนดให้การเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของนโยบายและกระบวนการทำงานขององค์การผู้บริหารโรงเรียนต้องกำหนดนโยบายของโรงเรียนส่วนหนึ่ง ให้เป็นการเรียนรู้ของครู รวมทั้งวางมาตรการดำเนินงานตามนโยบายที่วางไว้

1.2.7 สร้างศูนย์อัจฉริยะและนำเสนอความรู้ขององค์การให้สมาชิกทุกคนผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนเข้ามาใช้บริการของศูนย์นี้ ผู้บริหารโรงเรียนสามารถนำแนวคิดนี้มาใช้โดยจัดผู้รับผิดชอบคอยช่วยเหลือครู สาธิตวิธีการสืบค้น จัดกิจกรรมนำเสนอความรู้ แลกเปลี่ยนเรียนรู้

1.2.8 ใช้หลักการประเมินเป็นกิจกรรมสำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้ ผู้บริหารโรงเรียนควรประเมินผลทั้งในด้านความคุ้มค่าของงบประมาณที่ใช้และความพึงพอใจของนักเรียนและผู้ปกครอง เป็นการตรวจสอบผลของการสร้างองค์การแห่งการเรียนรู้

1.2.9 สร้างสิ่งแวดล้อมทางการเรียนรู้ด้วยการให้เวลาและสิ่งอำนวยบริการด้านกายภาพผู้บริหารโรงเรียนต้องจัดสิ่งอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ จัดชั่วโมงสอนของครูให้มีเวลาว่างในการเรียนรู้

1.2.10 สร้างความตั้งใจในการเรียนรู้ของสมาชิกให้เกิดขึ้นทุกสถานที่ตลอดเวลา ส่งเสริมให้ครูมีการสัมมนาผลสำเร็จของงานของแต่ละคน ฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการการเรียนรู้ระหว่างปฏิบัติงาน บริหารเวลาให้มีการประชุมเสนอผลการเรียนรู้ของครู เชิญหรือจ้างวิทยากรมาเสริมความรู้ใหม่ ๆ ให้ครู กล้าคิดยุทธวิธีใหม่ ๆ ให้ครูเกิดการเรียนรู้

1.3 ระบบสมาชิก

ได้เสนอวิธีการสร้างระบบสมาชิกในโรงเรียนดังต่อไปนี้

1.3.1 กำหนดนโยบายการให้รางวัลการเรียนรู้ของครู ให้มีการให้รางวัลครูหรือกลุ่มครูที่สืบค้นองค์ความรู้หรือช่วยเหลือเพื่อครูให้มีความรู้ตามเกณฑ์ที่กำหนด

1.3.2 สร้างทีมงานที่สามารถจัดการทีมงานด้วยตนเอง

1.3.3 เสริมแรงสมาชิกครูให้เรียนรู้และสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ

1.3.4 เสริมแรงผู้นำกลุ่มงานให้เป็นตัวอย่างผู้นำทางการเรียนและถ่ายทอดความรู้

1.3.5 ส่งเสริมผู้นำกลุ่มงานให้เป็นยอดในกระบวนการเรียนรู้และกิจกรรมการเรียนรู้

1.3.6 สร้างความสมดุลให้เกิดขึ้นระหว่างความต้องการการเรียนรู้และการพัฒนาของทั้งส่วนบุคคลและองค์การ เนื่องจากองค์การแห่งการเรียนรู้ต้องการศักยภาพของทั้งครูและศักยภาพของโรงเรียน ดังนั้น ผู้บริหารโรงเรียนจึงต้องรักษาสมดุลนี้ไว้ หากครูมีความสามารถนักเรียนก็ต้องมีความสามารถและโรงเรียนก็ต้องมีความสามารถ

1.3.7 ส่งเสริมและเปิดโอกาสให้ผู้รับบริการมีส่วนในการเรียนรู้ของโรงเรียน ผู้บริหารโรงเรียนควรมีบทบาทในการชักชวนและให้โอกาสนักเรียน ผู้ปกครอง ศิษย์เก่าและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียนเพราะบุคคลเหล่านี้เป็นแหล่งทรัพยากรด้านสารสนเทศที่ยิ่งใหญ่

1.3.8 สร้างโอกาสการเรียนรู้ให้กับชุมชน โรงเรียนเป็นสถาบันหนึ่งของชุมชนไม่สามารถแยกจากกันได้

1.3.9 สร้างสัญญาความร่วมมือการเรียนรู้ระยะยาวกับผู้เกี่ยวข้อง ผู้บริหารควรสร้างพันธะผูกพันกับปราชญ์ท้องถิ่น บุคลากรจากหน่วยงานอื่น ศิษย์เก่า หรือสถานประกอบการในการจัดกิจกรรมเพื่อให้ครูและนักเรียนในโรงเรียนเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต

1.3.10 สร้างการเรียนรู้ให้เต็มศักยภาพจากผู้ที่เกี่ยวข้อง แลกเปลี่ยนบุคลากรในการปฏิบัติงาน

1.4 ระบบความรู้

ได้เสนอวิธีการสร้างระบบความรู้ในโรงเรียนดังต่อไปนี้

1.4.1 สร้างความคาดหวังว่าสมาชิกทุกคนต้องรับผิดชอบในการรวบรวมและถ่ายทอดความรู้ให้กับมวลสมาชิกในองค์การผู้บริหารโรงเรียนควรสร้างความตระหนักให้ครูและบุคลากรทุกคนหาโอกาส “เก็บ” ความรู้ในทุกเวลาและทุกสถานที่ แล้วนำความรู้เหล่านั้นมาถ่ายทอดให้เพื่อนครูในโรงเรียนการเก็บและถ่ายทอดความรู้ กระทำได้ทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ

1.4.2 สร้างระบบการหาความรู้จากภายนอกองค์การอย่างเป็นระบบ การหาทักษะและความรู้จากนอกหน่วยงานเพื่อนำมาใช้ในโรงเรียนเป็นสิ่งจำเป็นในการแข่งขัน ผู้บริหารโรงเรียนควรจัดระบบการหาความรู้จากภายนอก หรืออาจมีผู้เชี่ยวชาญมาประเมินโรงเรียน หรือเทียบเคียงคุณภาพกับโรงเรียนอื่น ๆ เพื่อนำผลการประเมินมาปรับปรุงโรงเรียน

1.4.3 จัดกิจกรรมการเรียนรู้ภายในโรงเรียนเพื่อรวบรวมและแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ระหว่างซึ่งผู้บริหารโรงเรียนมีแนวทางดำเนินงาน คือ จัดสัมมนาครู ผู้ปกครอง ผู้แทนชุมชน ผู้เชี่ยวชาญเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน

1.4.4 สร้างยุทธศาสตร์วิธีคิดและวิธีเรียนให้กับครู ซึ่งผู้บริหารโรงเรียนมีแนวทางดำเนินงาน คือ บอกครูให้คิดสร้างยุทธวิธีการเรียนรู้ โดยกำหนดกระบวนการและการประเมินผลเพื่อให้มีการพัฒนาการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง สนับสนุนครูทุกคนให้คิด เพื่อที่ผู้บริหารจะคัดเลือกความคิดที่ดีที่สุด

1.4.5 ส่งเสริมและให้รางวัลสมาชิกที่สร้างนวัตกรรมหรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ ส่งเสริมครูให้คิดนวัตกรรมใหม่ ๆ โดยให้เวลาครูในการคิด (สอนน้อยลง) ให้อิสระครูทำการทดลองทั้งนวัตกรรมการสอนและสื่อสิ่งประดิษฐ์สำหรับการสอน

1.4.6 ฝึกอบรมสมาชิกในการจัดเก็บองค์ความรู้และการนำออกมาใช้จัดอบรมครูในโรงเรียนในการเก็บองค์ความรู้และการนำออกมาใช้ อาจสร้างระบบฐานข้อมูลและระบบเชื่อมโยงภายในโรงเรียนเพื่อให้การเก็บและการใช้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

1.4.7 ส่งเสริมการรวมทีมและการหมุนเวียนงานเพื่อให้การถ่ายโยงการเรียนรู้กระจายไปทั่ว โรงเรียน ควรส่งเสริมการหมุนเวียนงานในโรงเรียน หากกระทำอย่างเหมาะสมและมีการวางแผนไว้ล่วงหน้าจะเป็นการเพิ่มพูนการเรียนรู้ของครูได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเรียนรู้งาน

1.4.8 สร้างระบบบริหารโดยใช้ความรู้ สร้างค่านิยมในความต้องการการเรียนรู้ให้กับบุคลากรทั้งโรงเรียน ผู้บริหารบริหารงานจากหลักการทฤษฎีทางการบริหาร และทฤษฎีการเรียนรู้ของนักเรียน ครูและผู้เกี่ยวข้องในโรงเรียนคิดและทำงานโดยมีหลักการรองรับ

1.4.9 สร้างระบบการรวบรวมและการจัดเก็บองค์ความรู้ การพัฒนาความรู้ของครูเป็นรายการหนึ่งในการประเมินผลการปฏิบัติงาน ครูต้องเขียนรายงานสั้น ๆ แสดงผลการเรียนรู้งานก่อนที่จะได้ค่าตอบแทน ควรกำหนดเครือข่ายคอมพิวเตอร์และลักษณะข้อมูลที่จะสืบค้นเผยแพร่ให้ครูทราบ

1.4.10 เปลี่ยนสถานที่ปฏิบัติงานให้เป็นห้องเรียน ผู้บริหารโรงเรียนกำหนดให้ครูหาความรู้ประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยตระหนักว่าการเรียนรู้ในเทคนิค หลักการ ทฤษฎีในการให้ความรู้นักเรียนเป็นภาระงานที่ต้องปฏิบัติ

1.5 ระบบเทคโนโลยี

ได้เสนอวิธีการสร้างระบบความรู้ในโรงเรียนดังต่อไปนี้

1.5.1 ส่งเสริมและสนับสนุนสมาชิกทุกคนให้ใช้ระบบเครือข่ายอิเล็กทรอนิกส์ สนันสนุนในการจัดบริการเครือข่ายอินเทอร์เน็ตไว้ในโรงเรียนอย่างเพียงพอ หรือให้สวัสดิการครูใช้อินเทอร์เน็ตโดยโรงเรียนเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่าย

1.5.2 สร้างศูนย์การเรียนโดยใช้ระบบมัลติมิเดีย และเทคโนโลยีที่ทันสมัยอื่น ๆ จัดการเรียนรู้ให้ครู โดยจัดศูนย์การเรียนที่มีสื่ออิเล็กทรอนิกส์ สื่อคอมพิวเตอร์ช่วยสอน แผ่นซีดี ดีวีดี หรืออื่น ๆ สำหรับให้ครูได้ศึกษาด้วยตนเอง

1.5.3 สร้างและขยายระบบการสอนที่เรียกว่า interactive video instruction ปัจจุบันการสอนระบบนี้มีใช้อยู่ในสถาบันอุดมศึกษา ผู้บริหารโรงเรียนอาจประยุกต์ใช้จากระบบอินเทอร์เน็ตได้

1.5.4 ใช้เทคโนโลยีในการเก็บรวบรวมความคิดและองค์ความรู้จากบุคคลภายนอกองค์การส่งเสริมให้ครูจัดระบบการเก็บรวบรวมจากแหล่งต่าง ๆ อาทิ ผู้เชี่ยวชาญ ผู้บริหาร หรือผู้นำองค์กรต่าง ๆ

1.5.5 จัดหาและพัฒนาศักยภาพเทคโนโลยีการเรียนรู้ของสมาชิกแต่ละคนและทีมงาน โดยการจัดหาสื่อที่เป็นชุดสำหรับทีมงานทำให้ประหยัดเวลาในการปฏิบัติงานหรือการเรียนรู้ รวมถึงสื่อที่ใช้สำหรับครูแต่ละคน เป็นหน้าที่ของผู้บริหารโรงเรียนในการเปลี่ยนแปลงให้โรงเรียนเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้

1.5.6 ติดตั้งระบบอิเล็กทรอนิกส์ช่วยเหลือการปฏิบัติงาน การที่ครูจะสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดการเรียนรู้นั้น ผู้บริหารควรจัดหาอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์มาช่วยอำนวยความสะดวกให้ครู ซึ่งนอกจากครูจะได้เรียนรู้การใช้อุปกรณ์ดังกล่าวแล้ว ยังได้รับความรู้อื่น ๆ ซึ่งอุปกรณ์เหล่านี้เป็นสื่อนำความรู้ให้ครูด้วย

1.5.7 วางแผนและพัฒนาระบบการเรียนรู้แบบทันท่วงที หลักการของการเรียนรู้แบบนี้คือ ครูสามารถหาความรู้ที่ต้องการขณะปฏิบัติงานโดยไม่เสียเวลา สามารถหาได้ทันท่วงที การจัดระบบดังกล่าวโดยหลักการแล้วต้องใช้เทคโนโลยีเชิงระบบที่ซับซ้อน แต่ผู้บริหารโรงเรียนสามารถจัดได้ ในรูปของคู่มือการสอน คู่มือการปฏิบัติงาน ทั้งในรูปเอกสารหรือฐานข้อมูล

1.5.8 สร้างนวัตกรรมเทคโนโลยีที่มีศักยภาพในการใช้งานในโรงเรียน ผู้บริหารสร้างระบบย่อย ๆ ที่ส่งเสริมศักยภาพในการปฏิบัติงานในโรงเรียน อาทิ โปรแกรมการประเมินเพื่อบำบัดนักเรียน โปรแกรมช่วยตัดสินใจ โปรแกรมการตรวจวัดเจตคตินักเรียน หรืออื่น ๆ

1.5.9 สร้างความตระหนักและเห็นคุณค่าของเทคโนโลยีว่ามีศักยภาพในการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ ผู้บริหารโรงเรียนพูดคุยในทุกโอกาสเกี่ยวกับคุณค่าของระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตและเครือข่ายการเรียนรู้ระดับท้องถิ่น นำองค์ความรู้มาเป็นตัวอย่างให้ครู ผลที่ได้คือครูจะเปลี่ยนค่านิยมเป็นเห็นคุณค่าของการใช้เทคโนโลยีในการเรียนรู้

1.5.10 เพิ่มการใช้เทคโนโลยีในการบริหารหน่วยงานและบริหารทรัพยากรบุคคล ผู้บริหารโรงเรียนต้องพยายามนำระบบคอมพิวเตอร์มาใช้ในการบริหารงานของโรงเรียน รวมทั้งพัฒนาทรัพยากรบุคคลของโรงเรียนให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

2. องค์กรทางการศึกษากับการพัฒนาครูสู่การเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2547 : 37-39; 2551 : 21-22) เสนอการนำพาองค์กรไปสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ โดยการปลูกฝังและพัฒนาบุคลากรในองค์กรดังนี้

1) ความเป็นผู้รอบรู้ (personal mastery)

การเรียนรู้ของปัจเจกบุคคลเป็นจุดเริ่มต้นขององค์กรแห่งการเรียนรู้ ฉะนั้นบุคลากรในองค์กรต้องได้รับการส่งเสริมให้มีการพัฒนาอยู่เสมอ ให้เป็นผู้มีความกระตือรือร้นในการแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ อยู่เสมอ โดยเน้นการเรียนรู้ด้วยตนเองในที่ทำงาน เรียนรู้งานในหน้าที่เพื่อเพิ่มศักยภาพของตัวเองให้เป็นผู้รอบรู้

2) แบบแผนความคิด (mental models)

กล่าวคือ คนในองค์กรจะต้องมีแบบแผนความคิด ทัศนคติ ความเชื่อพื้นฐาน ข้อสรุปที่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน สามารถพัฒนาแบบแผนความคิด ความอ่านของตนเองอยู่เสมอ มีความยืดหยุ่น ปรับวิธีคิด และวิถีปฏิบัติได้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป

3) การสร้างวิสัยทัศน์ร่วม (shared vision)

กล่าวคือ คนในองค์กรจะต้องมีภาพหรือภาพลักษณ์ที่เป็นที่ต้องการในอนาคตขององค์กรร่วมกัน ซึ่งเป็นสภาพที่ผู้เกี่ยวข้องในทุกระดับขององค์กรได้มีส่วนสร้างและทำให้เกิดแนวปฏิบัติร่วมกัน มีการดำเนินงานไปในทิศทางที่ต้องการ เพื่อให้ภาพนั้นเป็นจริงโดยบรรลุจุดมุ่งหมายร่วมกันขององค์กร

4) การเรียนรู้ร่วมกันของทีม (team learning)

เป็นการเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิกในองค์กร โดยการพูดคุย อภิปราย แลกเปลี่ยน

ข้อมูลความคิดเห็น เสวนา เสนอมุมมองต่าง ๆ เพื่อหาข้อสรุปร่วมกัน นำไปสู่การตัดสินใจเลือก และเลือกแนวคิดที่เป็นประโยชน์สูงสุดนำมาปฏิบัติ

5) การคิดอย่างเป็นระบบ (system thinking)

เป็นการคิดในภาพรวม เป็นกรอบการทำงานที่ช่วยให้มองภาพขององค์กรโดยรวม มองความสัมพันธ์เกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน และหน้าที่ต่อเชื่อมกัน การคิดอย่างเป็นระบบจะทำให้มองเห็นภาพเต็มขององค์กรอย่างชัดเจน ไม่มองเพียงส่วนประกอบย่อยเพียงส่วนใดส่วนหนึ่ง ทั้งนี้เพื่อช่วยการจัดการความเปลี่ยนแปลงขององค์กรเกิดประสิทธิผล การคิดอย่างเป็นระบบเป็นหลักการสำคัญที่ช่วยพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้

แซง (2000 : 1) ได้กล่าวถึงลักษณะขององค์กรการเรียนรู้ที่เป็นสถานศึกษาว่ามีลักษณะ 5 ประการ ดังนี้คือ

1) มีการทำงานเป็นทีมและการเรียนรู้เป็นทีม
2) คิดเป็นระบบและมีรูปแบบความคิด
3) กระจายอำนาจและบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม
4) มีการทดลองด้วยการเรียนรู้อยู่เสมอ
5) มีวัฒนธรรมสนับสนุนการเรียนรู้

และเสนอแนวทางปฏิบัติ การบริหารจัดการพัฒนาองค์การไปสู่การเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้และสร้างบุคคลแห่งการเรียนรู้ที่ขับเคลื่อนไปสู่ความเป็นเลิศอย่างมั่นคงดังนี้

1) พัฒนาองค์การแห่งการเรียนรู้ด้านความรอบรู้แห่งตน เช่น

1.1) การส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรมีความมุ่งมั่นในการแสวงหาความรู้ใหม่ๆที่ทันต่อสภาพการเปลี่ยนแปลงเพื่อนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานอยู่อย่างสม่ำเสมอ

1.2) การส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรเป็นผู้มีวิสัยทัศน์และสามารถสร้างศักยภาพในการปฏิบัติงานให้เกิดความสำเร็จได้

1.3) การส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรมีการวางแผน กำหนดขั้นตอนและวิธีการในการทำงานอย่างเป็นระบบที่ชัดเจน

2) พัฒนาองค์การแห่งการเรียนรู้ในด้านแบบแผนความคิดอ่าน เช่น

2.1) การส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรมีกระบวนการคิด วิเคราะห์และวินิจฉัยข้อมูลต่าง ๆ บนพื้นฐานของข้อเท็จจริง

2.2) การส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรมีการพิจารณาไตร่ตรองข้อมูล ต่าง ๆ อย่างรอบคอบทุกด้านก่อนการตัดสินใจดำเนินการเรื่องใดเรื่องหนึ่งทุกครั้ง

2.3) การส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรมีการนำปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในขณะปฏิบัติงานมาวิเคราะห์

3) พัฒนาองค์การแห่งการเรียนรู้ในด้านวิสัยทัศน์ร่วมกัน เช่น

3.1) การส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์ของหน่วยงาน

3.2) การส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรรับรู้ถึงเป้าหมายของหน่วยงานที่ต้องการในอนาคต

3.3) การส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรมีการวางแผนงานของตนเองเพื่อให้บรรลุเป้าหมายและสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของหน่วยงาน

4) พัฒนาองค์การแห่งการเรียนรู้ในด้านการเรียนรู้ของทีม เช่น

4.1) การสนับสนุนให้หน่วยงานมีการจัดระบบการบริหารจัดการที่เปิดโอกาสให้บุคลากรได้ตัดสินใจแก้ปัญหาการปฏิบัติงานร่วมกัน

4.2) การส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรมีการวางแผนการปฏิบัติงานร่วมกัน

4.3) การส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรมีการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็นและยอมรับเหตุผลของกันและกัน

5) พัฒนาองค์การแห่งการเรียนรู้ในด้านการคิดอย่างเป็นระบบ เช่น

5.1) การสนับสนุนให้หน่วยงานกำหนดเป้าหมายและทิศทางการทำงานที่ชัดเจนสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

5.2) การสนับสนุนให้หน่วยงานมีการจัดแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบอย่างเป็นระบบที่ชัดเจน

5.3) การส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรมีความสามารถในการคิดและปฏิบัติงานที่สลับซับซ้อนได้อย่างเป็นระบบ

จากการศึกษาแนวคิดการเสริมสร้างครูให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ พบว่า ผู้นำมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการเปลี่ยนแปลงองค์การ การเปลี่ยนแปลงองค์การจะไม่สามารถเกิดขึ้นได้หากผู้นำไม่เป็นผู้ริเริ่มโดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงไปเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ในสถานศึกษา ซึ่งต้องทำให้ครูยอมรับและมีความรู้สึกร่วมกับการเปลี่ยนแปลง ซึ่งถือเป็นภารกิจที่ท้าทายสำคัญของผู้บริหารสถานศึกษาในปัจจุบัน ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาในฐานะผู้มีบทบาทสำคัญจึงต้องแสดงบทบาทที่ชัดเจนในการส่งเสริม และสนับสนุนการขับเคลื่อนพัฒนาครูไปสู่บุคคลแห่งการเรียนรู้ดังนี้

1) การพัฒนาครู โดยปรับเปลี่ยนกระบวนการคิด วิธีการทำงาน และวิธีการในการเรียนรู้ให้มีความเข้าใจและตระหนักในความสำคัญของการปรับเปลี่ยนองค์กร โดยมีเทคโนโลยีและระบบการจัดการที่ทันสมัย

2) การพัฒนาครูให้มีทักษะในการทำงาน ให้รู้จักการทำงานกับเทคโนโลยีสารสนเทศต่าง ๆ เพื่อให้ทำงานได้เบ็ดเสร็จด้วยตนเอง เช่น รู้วิธีการใช้งานของโทรศัพท์ โทรสาร เครื่องถ่ายเอกสาร เครื่องคอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต เพื่อการติดต่อสื่อสารและนำเสนอผลงานได้เอง

3) การพัฒนาครูให้มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์จากการรับทราบข่าวสารข้อมูลความเคลื่อนไหวทั้งโลกในเวลาอันรวดเร็ว เพื่อสร้างทางเลือกเชิงนโยบายให้ทันกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป

4) การพัฒนาครูให้มีความสามารถในการใช้ภาษาต่างประเทศ โดยเฉพาะภาษาอังกฤษซึ่งเป็นภาษากลางในการสื่อสารและเป็นสื่อนำสู่แหล่งความรู้ที่สำคัญของโลกปัจจุบัน

5) การพัฒนาครูให้มีทักษะความเป็นผู้นำ ทักษะการตัดสินใจ ความสามารถในการแสดงบทบาทในการมีภาวะผู้นำ และผู้นำการเปลี่ยนแปลง

และการประกอบวิชาชีพครูซึ่งเป็นอาชีพที่ต้องอาศัยความคิดขั้นสูง การทำงานที่เป็นระบบและต้องมีทักษะการทำงานขั้นสูงในเรื่องต่าง ๆ เช่น การวางแผนการจัดการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ การแก้ปัญหา ฯลฯ ครูจึงจำเป็นต้องเป็นบุคคลที่ใฝ่หาความรู้อยู่เสมอและมีการวิเคราะห์สังเคราะห์เพื่อนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการทำงานอย่างเหมาะสม และพร้อมนำเสนอหรือแสดงผลการทำงานที่มีประสิทธิภาพต่อแวดวงวิชาชีพครูอย่างสม่ำเสมอ ผู้เขียนจึงขอเสนอแนวปฏิบัติเพื่อเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้สำหรับครู สามารถทำได้โดยการฝึกตนเองในด้านทักษะพื้นฐาน ซึ่งได้แก่ดังนี้

1) ทักษะการฟัง เป็นการรับกรองข้อมูลข่าวสารเพื่อบริโภคอย่างพิจารณา ครูจึงต้องหมั่นรับฟังข้อมูลข่าวสารอย่างกว้างขวางแต่ต้องใช้วิจารณญาณในการนำข้อมูลข่าวสารมาใช้ประโยชน์ในทางวิชาชีพ

2) ทักษะการพูด เป็นการแสดงออกให้เห็นถึงแนวทางที่ตนคิด ครูต้องหมั่นฝึกพูดให้ชัดเจนตรงประเด็น มีสาระประโยชน์อยู่เสมอ

3) ทักษะการอ่าน เป็นการรวบรวมสติ เพื่ออ่านให้เข้าใจ รับทราบข้อมูลอย่างถูกต้อง ครูต้องหมั่นอ่านข้อมูลข่าวสารและเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพครูอยู่เสมอ

4) ทักษะการเขียน เป็นการถ่ายทอดความรู้ ความคิด ทัศนคติ และความรู้สึกออกมาเป็นลายลักษณ์อักษรให้ผู้อื่นเข้าใจ ครูต้องหมั่นฝึกการเขียนสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพอยู่เสมอ

5) ทักษะการคิด เป็นการคาดคะเนเหตุการณ์ที่จะสามารถควบคุมการกระทำของตน

และมีวิจารณญาณต่อการเรียนรู้ การตัดสินใจและการแสดงพฤติกรรมครูต้องตระหนักถึงความสำคัญของการหมั่นคิด คิดให้ถูกวิธี คิดให้ถูกตามครรลองครองธรรมอยู่เสมอ

6) ทักษะการปฏิบัติ เป็นการลงมือปฏิบัติกระทำอย่างจริงจัง เพื่อค้นหาความจริงและสามารถสรุปอย่างมีเหตุผลเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ต่อไป

การเสริมสร้างผู้เรียนให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ได้กำหนดคุณลักษณ์ของคนไทยไว้แต่ละหมวด มีสาระดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2546)

หมวด 1 มาตรา 7 ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสานึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งสิทธิหน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมายความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนาศิลปวัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากลตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ และเรียนรู้ด้วยตัวเองอย่างต่อเนื่อง และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

หมวด 4 มาตรา 24 การจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการดังต่อไปนี้

(1) จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

(2) ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญญา

(3) จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง

(4) จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงานและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา

(5) ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็น

ส่วนหนึ่งของการบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ

(6) จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลให้ชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

ปัจจุบันการเรียนรู้เกิดขึ้นได้ทุกที่ และโลกคือห้องเรียน การเสริมสร้างผู้เรียนให้มีคุณลักษณะของบุคคลแห่งการเรียนรู้จึงเป็นหน้าที่ของครูยุคใหม่ที่ต้องถ่ายทอดความรู้ให้ผู้เรียนเข้าใจจนสามารถสร้างองค์ความรู้ของตนเองได้ การเรียนรู้อาจทำได้หลายวิธีทั้งการแนะนำผู้เรียนให้แสวงหาความความรู้ด้วยตนเอง ได้แก่ การส่งเสริมด้านการอ่าน หนังสือหรือวารสารที่มีประโยชน์ แนะนำรายการโทรทัศน์หรือฟังวิทยุที่มีสาระ ฝึกฝนผู้เรียนค้นคว้าหาความรู้โดยผ่านเครือข่ายคอมพิวเตอร์ ผู้เรียนซักถามข้อมูลจากผู้รู้ รวมทั้งการฝึกจับใจความสำคัญเพื่อแยกแยะและเลือกสาระข้อมูลที่ได้มาอย่างมีเหตุผล วิธีการเหล่านี้ล้วนเป็นกระบวนการถ่ายทอดความรู้สู่ผู้เรียนเพื่อฝึกให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้ด้วยตนเองสอดคล้องกับแนวทางปฏิรูปการศึกษาสำหรับผู้เรียนยุคใหม่

1. การส่งเสริมผู้เรียนด้านการอ่าน

เกรียงศักดิ์ เจริญวงค์ (2543 : 90-93) กล่าวว่า สภาพการเลี้ยงดูและสร้างคนของสังคมไทย เน้นการเชื่อฟัง อยู่ภายใต้ระบบการเชื่อฟังมาโดยตลอด ทั้งระบบครอบครัว การศึกษาและสังคม ส่งผลให้คนในสังคมไม่ได้รับการส่งเสริมให้คิดเอง หรือคิดแตกต่างมากเท่าที่ควร ขาดการส่งเสริมการอ่านและแสวงหาความรู้มากเพียงพอ ในการปลูกจิตสำนึกให้รักและแสวงหาความรู้ โดยผู้เรียนมักจะให้ความสำคัญกับการอ่านเพื่อสอบเป็นหลัก โดยไม่ได้หาความรู้ที่นอกเหนือการนำไปสอบมาก ดังนั้น การปลูกฝังให้ผู้เรียนเป็นนักคิด ใฝ่เรียนใฝ่รู้เพื่อเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ คือ บิดามารดา ผู้ปกครอง ต้องสละเวลาให้กับบุตรหลาน ในการติดตามให้ลูกทำการบ้าน อ่านหนังสือทุกวัน และบิดามารดา ผู้ปกครองเองก็ต้องทำตัวให้เป็นแบบอย่าง ทำตัวเป็นนักอ่าน ให้ลูกได้เห็น อย่างน้อยก็อ่านหนังสือพิมพ์หรือวารสารที่ตนสนใจ โดยควรรับประจำสักเล่ม เมื่อมีโอกาสไปร้านหนังสือก็ชวนลูกไปด้วยและเลือกซื้อมาอ่านที่บ้าน

อุดมศักดิ์ พลอยบุตร (2545 : 19) องค์ประกอบที่สำคัญสำหรับปลูกฝังในตัวผู้เรียนให้มีนิสัยรักอ่านนั้น เห็นว่าสถาบันครอบครัวและโรงเรียนเป็นสถานที่สำคัญที่ต้องเอาใจใส่ดูแลเป็นพิเศษ เพราะครอบครัวและโรงเรียนเป็นสถาบันทางสังคมที่ตอบสนองต่อความต้องการพึ่งพาในยามเยาว์วัยของมนุษย์ โดยมีหน้าที่ให้ความอบอุ่น และเป็นต้นแบบในการกำหนดบทบาทสำหรับเด็ก ๆ พวกเขาจะได้รับประสบการณ์หรือความรู้ใหม่ ๆ เช่น ความเชื่อ วัฒนธรรม รวมทั้งความรู้สึก

นึกคิดมาจากครอบครัวและโรงเรียน ดังนั้น สถาบันครอบครัวและโรงเรียนจึงเป็นสถาบันที่มีบทบาทสำคัญอย่างมากในการส่งเสริมนิสัยรักอ่านให้เกิดขึ้นกับตัวเด็ก บทบาทของโรงเรียนที่จะส่งเสริมผู้เรียนให้มีนิสัยรักการอ่าน การปลูกฝังให้ผู้เรียนเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้นั้น โรงเรียนเป็นองค์กรสำคัญที่จะช่วยผลักดันให้ผู้เรียนมีนิสัยรักการอ่าน ซึ่งโรงเรียนเองจะต้องจัดให้โรงเรียนเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ด้วยวิธีการดังต่อไปนี้

1) จัดสภาพและบรรยากาศ ตลอดจนแหล่งทุกแหล่งในโรงเรียนให้เป็นแหล่งเรียนรู้

2) จัดหาวัสดุทรัพยากรสารนิเทศให้สอดคล้องกับความต้องการ ทันสมัย ทันเหตุการณ์อย่างเพียงพอ

3) จัดบรรยากาศส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยการเปิดเวทีให้กับผู้เรียนได้แสดงออกให้มากที่สุด เช่น เวทีนักคิดนักเขียน ลานกวี การแข่งขันทักษะทางวิชาการ การประกวดการอ่านการเขียนเป็นระยะอย่างต่อเนื่อง

4) จัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านเป็นประจำและต่อเนื่องในช่วงพักกลางวันหรือชั่วโมงกิจกรรม (คาบอิสระ)

2. ส่งเสริมผู้เรียนให้รักการเรียนรู้ตลอดชีวิต

การเรียนรู้ตลอดชีวิตได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง เป็นแนวคิดพื้นฐานของการปฏิรูปการศึกษา การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นหนึ่งในลักษณะชีวิตที่ทำให้บุคคลประสบความสำเร็จ คนที่ไม่มีการเรียนรู้จะกลายเป็นคนล้าหลังในทันที การเรียนรู้ตลอดชีวิตมีจุดมุ่งหมายหลัก คือการทำให้คนมีเครื่องมืออันเป็นทักษะเพื่อการศึกษาด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง เพื่อการดำรงชีวิตในโลกอย่างมีความสุข ควบคู่คุณธรรม มีค่านิยมที่ดี สามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงได้และเพื่อเป็นการสร้างบุคคลและสังคมแห่งการเรียนรู้ การพัฒนาผู้เรียนเพื่อให้เป็นผู้มีทักษะดังกล่าว องค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญจะช่วยส่งเสริมและผลักดันให้เกิดขึ้นได้คือวิธีการสอนของครู ดังนั้น ครูควรออกแบบกระตุ้นผู้เรียนให้รักการเรียนรู้ สร้างทักษะให้สามารถเรียนวิธีการที่จะเรียนรู้ และมีความมุ่งมั่นที่จะเรียนรู้ตลอดชีวิต

ทิศนา แขมณี (2545ก) กล่าวถึงแนวการจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ทุกที่ทุกเวลาและต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยจัดการเรียนรู้ 5 ลักษณะ ได้แก่ เรียนรู้อย่างมีความสุข เรียนรู้ด้วยการคิดและปฏิบัติจริง เรียนรู้ร่วมกับบุคคลอื่น เรียนรู้แบบองค์รวม และเรียนรู้วิธีการเรียนรู้ด้วยตนเอง นอกจากนี้ ยังต้องจัดการเรียนรู้อย่างครบวงจร ได้แก่ รับข้อมูลเชื่อมโยงบูรณาการความรู้และประยุกต์ใช้ความรู้ที่มีอยู่เพื่อการเรียนรู้ยิ่งขึ้น

กุลิดา ทัศนพิทักษ์ (2554 : 1) ศึกษารูปแบบการสอนเพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตพบว่า แนวทางรูปแบบการสอนเพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตมี 6 ส ดังนี้

1) สอนให้ผู้เรียนกำหนดการเรียนรู้ด้วยตนเอง เพื่อให้ผู้เรียนมีความรักที่จะเรียน มั่นใจว่าเรียนรู้ได้ ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ มีแรงจูงใจในการเรียนรู้ มีความตั้งใจและทักษะการเรียนโดยพึ่งพาผู้อื่นน้อยที่สุด ผู้เรียนกำหนดสิ่งที่ต้องการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยปลูกฝังให้ผู้เรียนมีนิสัยใฝ่รู้

2) สอนให้แสวงหาความรู้เพื่อให้ผู้เรียนฝึกกระบวนการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองจากแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

3) สอนให้คัดสรรองค์ความรู้ เพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะการสรุปความและจับใจความสำคัญ ทักษะการประเมิน/คัดกรองสารสนเทศทักษะการใช้สารสนเทศ

4) สอนให้ประเมินคุณค่าองค์ความรู้เพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะการคิดและการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ มีประสิทธิภาพ

5) สอนให้ผู้เรียนประยุกต์ใช้ความรู้ เพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะการไตร่ตรอง การแก้ปัญหาและมีคุณธรรมในการนำความรู้ไปใช้

6) สอนให้สร้างองค์ความรู้ เป็นการประเมินตรวจสอบผลลัพธ์ว่าผู้เรียนมีทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตหรือไม่ เป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายหรือไม่ มีนวัตกรรมหรือมีความรู้ใหม่เกิดขึ้นหรือไม่

จากการศึกษารูปแบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตของนักการศึกษา สรุปว่า ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ เนื่องมาจากพฤติกรรมของผู้เรียนในการพัฒนาตนเองที่จะเรียนรู้รับความรู้ได้ตลอดเวลา และทุกสถานที่ ด้วยความตั้งใจและไม่ตั้งใจ ในทุกแหล่งเรียนรู้ ทั้งจากโรงเรียน บุคคล ครอบครัว หรือหน่วยงานอื่น ๆ และสิ่งแวดล้อมรอบตัว ตั้งแต่เกิดจนตาย โดยสามารถบูรณาการทั้งความรู้ใหม่และความรู้เก่ามาใช้ในการแก้ปัญหาได้อย่างเป็นเหตุเป็น ดังนั้นการจัดการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต สร้างให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะเป็นผู้มีนิสัยใฝ่รู้ใฝ่เรียน สามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง และแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่อง มีความสามารถในการสื่อสาร สามารถคิด วิเคราะห์ แก้ปัญหา คิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีจิตสาธารณะ มีระเบียบวินัย คุณธรรมจริยธรรม มีจิตสานึกและความภูมิใจในความเป็นไทย ยึดมั่นการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รังเกียจการทุจริต สามารถก้าวทันโลก เป็นกำลังคนที่มีคุณภาพ ถือได้ว่าการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนเป็นสิ่งสำคัญ ครูจึงมีบทบาทสำคัญในการกำหนดพฤติกรรมผู้เรียน

3. การส่งเสริมผู้เรียนด้านคุณธรรมจริยธรรม

ปัจจุบันแนวคิดของทุนนิยมที่มุ่งแข่งขันได้แพร่กระจายไปทั่วโลก ส่งผลให้ผู้คนต่างมุ่งแข่งขัน และพัฒนาความรู้ความสามารถ เพื่อความก้าวหน้าในหน้าที่การงานและมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ประกอบกับสถาบันการศึกษาจำนวนมากมุ่งพัฒนาความรู้ทางวิชาการ และประเมินผลการเรียนที่ความสามารถทางวิชาการ จนอาจละเลยการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณธรรมจริยธรรม นอกจากนี้การไม่ได้มีผู้สอนที่รู้เชี่ยวชาญด้านการสอนคุณธรรมจริยธรรมโดยตรงหรือมีคุณภาพ ย่อมส่งผลต่อคุณภาพการสอนของวิชาคุณธรรมจริยธรรมได้ ผู้เรียนยุคใหม่ต้องเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้คู่คุณธรรม เพื่อสอดคล้องกับเป้าหมายของการศึกษา ที่มุ่งพัฒนาวุฒิของความเป็นมนุษย์ ที่วัดไม่ได้ด้วยวุฒิบัตร เนื้อหาของการศึกษาจึงเน้นส่งเสริมสร้างการพัฒนาความเป็นมนุษย์ให้สมดุล

โธมัส ลิคโคนา (2010 : 1) กล่าวว่า สถานศึกษาต้องเป็นสถานที่ที่หล่อหลอมให้เกิดคุณลักษณะที่ดีกับผู้เรียน การที่สถานศึกษาจะสามารถทำให้สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นได้ต้องเป็นชุมชนทางศีลธรรมที่ช่วยเหลือผู้เรียนโดยจะต้องดูแลเอาใจใส่ไปพร้อม ๆ กับผู้ปกครองหรือบุคคลอื่น ๆ ในสังคมสภาพแวดล้อมเต็มไปด้วยความรัก ความเอาใจใส่จะเป็นสิ่งสำคัญให้ผู้เรียนเกิดทั้งความปรารถนาที่จะเรียนรู้และความปรารถนาที่จะเป็นคนดีในสังคม เด็กและเยาวชนจะมีความต้องการที่จะเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและพวกเขาจะต้องมีทั้งค่านิยมภายในและความคาดหวังของกลุ่มที่สอดคล้องกับความต้องการของตนเอง นอกจากนี้ การดำเนินชีวิตประจำวันของนักเรียนภายในห้องเรียนหรือแม้กระทั่งสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียน เช่น ทางเดินระหว่างตึก โรงอาหาร สนามเด็กเล่น จะสามารถถูกนำมาใช้เพื่อการอบรมสั่งสอนโดยสอดแทรกค่านิยมหลักไปด้วย เช่น การเกี่ยวข้องกับบุคคลอื่นและการเคารพผู้อื่น ความรับผิดชอบ ความกรุณา ความถูกต้อง และยุติธรรม

ปกรณ์ ประจัญบาน (2554 : 1) ศึกษาการพัฒนาตัวชี้วัดคุณลักษณะการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ พบว่า คุณธรรมจริยธรรมเป็นองค์ประกอบหนึ่งของคุณลักษณะบุคคลแห่งการเรียนรู้ ได้แก่ มีความขยันหมั่นเพียรในการแสวหาความรู้ มีการไต่ตรองเลือกปฏิบัติในสิ่งที่ถูกที่ควร มีระเบียบวินัยและความรับผิดชอบในการเรียนรู้ มีความถ่อมตนและเห็นความสำคัญของบุคคลอื่น ประพฤติตนอยู่ในจรรยาบรรณ และเป็นผู้มีจิตสำนึกสาธารณะทางการเรียนรู้

สุระ อ่อนแพง (2556 : 1) กล่าวว่า วิธีการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน พบว่าครูและผู้บริหารมีความสำคัญต่อการพัฒนา ผู้บริหารต้องมีภาวะผู้นำที่สามารถนำการเปลี่ยนแปลงที่ดี สร้างขวัญกำลังใจทีมงานได้ดี บริหารจัดการทรัพยากรให้เป็นประโยชน์คุ้มค่า และสร้างแรงจูงใจให้ครูได้พัฒนาความรู้และเจตคติที่ดีต่อการสอนคุณธรรมจริยธรรม เข้าใจการพัฒนาอย่างเป็นระบบ สร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของพ่อแม่ผู้ปกครอง

และต้องมีนโยบายที่ชัดเจนในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม พร้อมเสนอแนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมผู้เรียนดังนี้

1) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1) ควรกำหนดให้การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนเป็นนโยบายและยุทธศาสตร์สำคัญของชาติอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจน

1.2) ควรมีการส่งเสริมและพัฒนาครูผู้บริหาร ให้เหมาะสมในรูปแบบต่างๆ เช่น จัดอบรมศึกษาดูงาน ยกย่องเชิดชูหรือให้รางวัลความดีความชอบครู ผู้บริหาร ที่เป็นผู้นำ ด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน

1.3) ควรมีการสนับสนุนงบประมาณด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมโดยเฉพาะโรงเรียนขนาดเล็กที่ขาดปัจจัยการพัฒนาทั้งสิ่งแวดล้อมและปัจจัยเกื้อหนุนอื่นๆ

2) ข้อเสนอแนะในระดับสถานศึกษา

2.1) ควรมีการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้เหมาะกับพัฒนาการตามวัยอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ โดยให้ความสำคัญงานพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมเป็นลำดับต้น

2.2) ควรเสริมสร้างความร่วมมือร่วมใจของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายในกระบวนการบริหารทั้งระบบโดยเฉพาะการทบทวนพันธกิจ ผู้บริหารควรเสริมสร้างให้เกิดความตระหนักร่วมกันเป็นเบื้องต้น

จากการศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมสำหรับผู้เรียน สรุปว่าครู ผู้บริหารและผู้ปกครอง และหน่วยงานทางการศึกษา เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนร่วมกันดังนี้

1) ผู้บริหารมีภาวะผู้นำในการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมที่ดีแก่ครู โดยการสร้างนโยบายให้เกิดการปฏิบัติจริง เกิดความตระหนักในด้านคุณธรรม และเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งการพูดและการปฏิบัติ

2) ครูวางแนวทางการพัฒนาร่วมกันกับผู้บริหาร และผู้ปกครองเอาใจใส่ดูแลผู้เรียน จัดสภาพแวดล้อม ห้องเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้คุณธรรม นำมาใช้เพื่อการอบรมสั่งสอนโดยสอดแทรกค่านิยมหลักเช่น การเกี่ยวข้องกับบุคคลอื่นและการเคารพผู้อื่น ความรับผิดชอบ ความกรุณา ความถูกต้องและยุติธรรม

3) หน่วยงานทางการศึกษา ให้การสนับสนุนงบประมาณด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม จัดอบรมศึกษาดูงาน ยกย่องเชิดชูหรือให้รางวัลความดีความชอบครู ผู้บริหารที่เป็นผู้นำด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน

ครูยุคใหม่กับการเป็นตัวอย่างบุคคลแห่งการเรียนรู้

สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน (2557 : 28-40) กล่าวถึงการพัฒนาตนเองเป็นคุณลักษณะสำคัญอันดับต้นของบุคคลแห่งการเรียนรู้ ครูที่รักการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง จะมีนิสัยใฝ่เรียนใฝ่รู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและเป็นตัวอย่างให้กับนักเรียนในเรื่องของความเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ และปัจจุบันมีครูยุคใหม่ที่มีลักษณะเป็นตัวอย่างบุคคลแห่งการเรียนรู้ที่ได้รับการยอมรับในสังคมจำนวนหนึ่ง และความคิดของบุคคลเหล่านั้นมีอิทธิพลต่อการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ในประเทศไทย ในที่นี้จะกล่าวถึงครูต้นแบบที่เป็นแบบอย่างของบุคคลแห่งการเรียนรู้ 10 “ครูสอนดี” ที่รักการพัฒนาตนเองดังนี้

1. ครูผู้มีจิตสำนึกสาธารณะ และใฝ่เรียนรู้และพัฒนาสิ่งใหม่ ๆ

ครูสะเทื้อน นาคเมือง ครูนอกระบบ อำเภอคลองขลุง จังหวัดกำแพงเพชร

ความน่าสนใจของครูสะเทื้อนก็คือ ครูสะเทื้อนเป็นครูนอกระบบที่ไม่ได้ค่าตอบแทนและไม่มีสวัสดิการเหมือนที่ครูในระบบได้รับ แต่ครูสะเทื้อนก็ยินดีสอนลิเกและดูแลเด็กด้อยโอกาสต่อเนื่องมาถึง 10 ปีแล้ว นอกจากจะไม่ได้รับค่าตอบแทนแล้ว ครูสะเทื้อนยังต้องดูแลค่าอาหารของนักเรียนที่มาเรียนในวันเสาร์ อาทิตย์ หรือแม้แต่วันหยุดอื่น ๆ อีกทั้งชุดลิเกซึ่งครูสะเทื้อนเล่าราคาแพงมาก แต่ก็ต้องจัดหาให้เด็กทุกคนได้สวมใส่ เพราะนั่นคือความภาคภูมิใจและความมั่นใจของนักเรียนขณะใส่แสดงลิเกอยู่บนเวที โดยครูสะเทื้อนมีรายได้เพียงทางเดียวคือทำข้างต้มมัดเร่ขายเท่านั้น การดูแลนักเรียนซึ่งส่วนใหญ่มีครอบครัวที่แตกแยกไม่ใช่เรื่องง่าย ๆ ครูสะเทื้อนต้องทำความเข้าใจและยอมรับเด็กเหล่านั้น ก่อนที่จะสอนหรือให้คำแนะนำ ซึ่งครูสะเทื้อนก็ยอมรับว่า การดูแลเด็กด้อยโอกาสทำให้ครูได้เรียนรู้อยู่ตลอดเวลาเกี่ยวกับธรรมชาติของเด็กแต่ละคน รวมทั้งพยายามหาทางออกให้กับเด็กแต่ละคน เพื่อให้พวกเขาสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุขต่อไป

ครูสะเทื้อน ครูสอนลิเกที่ใช้ศิลปะการแสดงลิเกเป็นสื่อสร้างคน ทำหน้าที่ของตัวเองอย่างเต็มที่ด้วยความศรัทธาว่าเด็กทุกคนสามารถเติบโตเป็นคนดีได้หากผู้ใหญ่ให้โอกาสแก่พวกเขา ครูจึงอาสาทำงานเลี้ยงด้วยความเสียสละและการทำหน้าที่อย่างไม่ย่อท้อ ทั้งนี้ครูสะเทื้อนยังเป็นผู้ใฝ่การพัฒนาสิ่งใหม่ ๆ ตามโอกาสที่อำนวยให้ เห็นได้จากการที่ครูสะเทื้อนได้นำเงินส่วนหนึ่งที่ได้จากทุนทำโครงการของ สสค. (ในส่วนที่เป็นค่าตอบแทนของตัวเอง) นำไปจ้างครูสอนดนตรีไทยให้มาสอนเด็ก ๆ ในโครงการเล่นดนตรีไทย ซึ่งได้รับการสนับสนุนเครื่องดนตรีทั้งชุดจากผู้ทรงคุณวุฒิของ สสค. เพื่อให้คณะลิเกเด็กคลองขลุงบำรุงศิลป์ มีวงดนตรีประกอบการแสดงลิเก

ของตัวเอง ไม่ต้องจ้างวงดนตรีเหมือนที่เคยเป็นมา และยังเป็นการพัฒนาศักยภาพของนักเรียนให้มากขึ้นด้วย

2. ครูผู้มีทักษะการปฏิบัติ ลงมือทำจริงอย่างมีระบบเพื่อนำไปใช้ในการแก้ปัญหาได้

ครูเสาวภา เพียรจริง โรงเรียนเชียงรายปัญญานุกูล จังหวัดเชียงราย

ความน่าสนใจของครูเสาวภา คือ มีความเพียรพยายามที่จะส่งเสริมและสนับสนุนให้นักเรียน ซึ่งมีความบกพร่องทางสติปัญญาสามารถใช้ชีวิตในสังคมได้ด้วยความภาคภูมิใจที่สามารถทำงานหารายได้ได้ แม้จะเป็นผู้ที่บกพร่องทางสติปัญญาก็ตาม เพื่อการพึ่งตัวเองที่ไม่ต้องเป็นภาระของสังคมหรือผู้ปกครอง ครูเสาวภาได้เริ่มต้นการทำงานครั้งนี้จากสิ่งที่ตัวเองถนัด คือ งานประดิษฐ์ ซึ่งสามารถจำหน่ายเป็นของที่ระลึกให้แก่นักท่องเที่ยวได้ นอกจากนี้ ยังได้ส่งเสริมนักเรียนให้สามารถทำงานด้านการบริการ เช่น การชงเครื่องดื่มและการนวดผ่อนคลาย เพื่อหารายได้จากนักท่องเที่ยว ทำให้ครูเสาวภาต้องเรียนรู้เพิ่มเติมไปพร้อม ๆ กับนักเรียนด้วย และเมื่อทางโรงเรียนได้เชื่อมโยงกับเครือข่ายจนได้ร้านค้าหน้าวัดร่องขุ่น และร้านค้าในปั๊มแก๊สให้เป็นสถานที่ฝึกปฏิบัติงานของนักเรียน และสร้างรายได้ให้กับนักเรียน

บทบาทของครูเสาวภาก็มีเพิ่มขึ้น ทั้งการเป็นผู้ประสานงานกับทุกภาคส่วน ตั้งแต่ผู้บริหารโรงเรียน คณะครูในโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการ นักเรียน ผู้ปกครอง และยังต้องบริหารจัดการร้านค้าถึง 2 ร้านด้วยกัน รวมทั้งการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของนักเรียนให้เป็นที่ต้องการของตลาด ทั้งหมดนี้ครูเสาวภาต้องปรับตัวจากการเป็นครูที่เพียงแต่สอนคนให้ทำงาน เมื่องานนี้สามารถขยายใหญ่ขึ้น จึงต้องเพิ่มภาระงานและพัฒนาศักยภาพของตัวเองทั้งด้านการประสานงานและการบริหารงาน เพื่อให้งานเป็นไปอย่างราบรื่นและยั่งยืน โดยยังต้องดูแลการพัฒนาผลิตภัณฑ์ควบคู่ไปด้วย

3. ครูผู้รักการเรียนรู้

ครูสุจินต์ สวนไผ่ โรงเรียนบ้านชมพูพาน จังหวัดสกลนคร

ครูสุจินต์เป็นผู้ที่รักการเรียนรู้มาก เห็นได้จากการนำต้นหม่อนและตัวไหมเข้ามาสร้างการเรียนรู้ให้กับนักเรียนในโรงเรียนตั้งแต่ พ.ศ. 2551 เริ่มแรกเป็นการทดลองปลูกต้นหม่อนและเลี้ยงไหม ตลอดจนการแปรรูปลูกหม่อนเป็นน้ำหม่อนขายให้กับนักเรียนในโรงเรียน เหตุผลสำคัญเนื่องจากการปลูกหม่อน เลี้ยงไหม และการทอผ้า เคยเป็นอาชีพของคนในชุมชน แต่ปัจจุบันชาวบ้านหันไปปลูกมันสำปะหลัง และเมื่อหมดฤดูกาลการเกษตรก็ออกไปขายแรงงานยังต่างจังหวัด เด็ก ๆ ต้องอยู่กับปู่ย่าตายาย ซึ่งมักจะเลี้ยงดูเด็กด้วยการตามใจ ทำให้เด็กขาดทักษะการใช้ชีวิตและขาดความอบอุ่น ครูสุจินต์มีแนวคิดต่อเรื่องนี้ว่า หากนักเรียนได้เรียนรู้เรื่องการปลูกต้นหม่อนและ

การเลี้ยงไหม ตลอดจนการแปรรูป ย่อมสามารถนำความรู้ดังกล่าวไปต่อยอดเป็นอาชีพต่อไปได้ ขณะเดียวกันยังเป็นจุดเริ่มต้นและเป็นตัวอย่างสำหรับชุมชน ฉะนั้นเมื่อครูสุจินต์ทำโครงการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์จากหม่อน พืชเศรษฐกิจใกล้ตัว จากการสนับสนุนจาก สสค. จึงได้ดึงชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ด้วยการเป็นวิทยากรและกลุ่มเป้าหมายรอง

โดยมุ่งหวังว่าการปลูกหม่อน การเลี้ยงไหม และการแปรรูป จะเป็นทางเลือกให้กับชุมชนสามารถนำไปพัฒนาเป็นอาชีพในครัวเรือนได้ และมีรายได้มากพอโดยไม่ต้องออกไปขายแรงงานในต่างจังหวัด สิ่งที่น่าสนใจตัวครูสุจินต์ นอกจากแนวคิดที่ต้องการส่งเสริมอาชีพซึ่งมีรากฐานมาจากภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชนแล้ว การจะทำเรื่องนี้ให้สำเร็จได้นั้น ครูสุจินต์เองซึ่งเป็นคนใต้ไม่มีความรู้เรื่องเหล่านี้มาก่อน จะต้องเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ทั้งเรื่องการปลูกหม่อนซึ่งมีอยู่ 3สายพันธุ์ในโครงการนี้ และมีคุณสมบัติที่แตกต่างกัน การเลี้ยงไหม ซึ่งต้องอาศัยความละเอียดอ่อนและการเอาใจใส่อย่างมาก ตลอดจนการแปรรูปลูกหม่อนให้เป็นน้ำและแยม กระบวนการผลิตต้องสะอาดและได้มาตรฐานเป็นที่ยอมรับของตลาด และที่ยากที่สุดก็คือการสาวไหม เพื่อให้ได้เส้นไหมที่มีขนาดสม่ำเสมอ นับว่าเป็นเรื่องที่ยากสำหรับนักเรียนกลุ่มเป้าหมายซึ่งอยู่ในระดับชั้นประถมศึกษาเท่านั้น กระนั้นก็ตาม ครูสุจินต์ก็ไม่ย่อท้อ มีความมุมานะที่จะฝึกฝนนักเรียนและเรียนรู้ร่วมกับนักเรียน จนขณะนี้ โรงเรียนบ้านชมพูพานสามารถปลูกหม่อน เลี้ยงไหม และแปรรูปผลิตภัณฑ์ส่งขายท้องตลาดได้แล้ว ตลอดจนเป็นศูนย์การเรียนรู้สำหรับชุมชน สนับสนุนทั้งความรู้และสถานที่แปรรูปให้กับชุมชน ตลอดจนทำหน้าที่ประสานงานกับหน่วยงานราชการในพื้นที่ที่ส่งเสริมการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม เพื่อรับซื้อผลผลิตของชุมชนอีกด้วย

4. ครูผู้มีความพยายามหาโอกาสที่จะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ อยู่เสมอ

ครูมารศรี มิ่งศิริรัตน์ โรงเรียนสุรนารีวิทยา จังหวัดนครราชสีมา

ปัจจุบันทำหน้าที่สอนวิชาการงานอาชีพและเทคโนโลยี วิชาแนะแนว และวิชา IS (การศึกษาค้นคว้าและสร้างองค์ความรู้) นอกจากนี้ ยังปฏิบัติหน้าที่ผู้ช่วยผู้อำนวยการกลุ่มบริหารกิจการนักเรียน รวมถึงเป็นผู้ตรวจเยี่ยมโครงการโรงเรียนมาตรฐานต้านสิ่งเสพติดของสำนักงานอาสากาชาด สภากาชาดไทย เดิมครูมารศรีจบการศึกษาระดับปริญญาตรี ในวิชาเอกคหกรรมศาสตร์ ปฏิบัติหน้าที่ครูได้ระยะหนึ่งก็ศึกษาต่อในสาขาวิชาอื่น ๆ เพิ่มเติมตามลำดับ ได้แก่ สาขาพัฒนาการเด็กและครอบครัว บริหารการศึกษา การวัดและประเมินผลการศึกษา โดยไม่คิดศึกษาต่อระดับปริญญาโทเหมือนครูท่านอื่น แต่ต้องการเรียนรู้ในสิ่งที่อยากรู้และนำมาใช้พัฒนาการเรียนการสอนได้จริง กระทั่งปัจจุบันครูมารศรียังคงหมั่นศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเองเสมอและชอบสมัครเข้าอบรมในหลักสูตรต่าง ๆ ที่คิดว่าจะสามารถนำมาใช้พัฒนาการทำงานได้โดยไม่ต้อง

รอให้ผู้บริหารสั่งหรือเข้าอบรมแค่ตามหน้าที่ ทั้งนี้แรงผลักดันส่วนหนึ่งมาจากภาพลักษณ์ของครูคหกรรม มักถูกมองว่าทำได้แค่งานฝีมือ คุณครูจึงอยากเป็นตัวอย่างให้กับครูรุ่นใหม่ได้เห็นว่า ครูคหกรรมก็สามารถเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้เช่นเดียวกับครูสาขาวิชา ทั้งยังสามารถนำองค์ความรู้เหล่านั้นมาบูรณาการจัดการเรียนการสอนให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้นด้วย หลังจากได้รับทุนครูสอนดี ครูมารศรีก็ไม่คิดว่าจะทำผลงานทางวิชาการเพื่อนเลื่อนวิทยฐานะ (ปัจจุบันเป็นครู คศ.3) เพราะคิดว่าเงินเดือนที่ได้รับในปัจจุบันนั้นเพียงพอแล้วและต้องการใช้เวลาที่เหลืออยู่ในการทำตามความฝันของตนเอง คือ การเขียนหนังสือ และการทำหน้าที่ครูให้ดีที่สุดเท่านั้น

5. ครูผู้มีความรับผิดชอบ และใฝ่รู้ใฝ่เรียน

ครูกาญจนา โพธิ์ขำ โรงเรียนบ้านบ่อดิน จังหวัดบุรีรัมย์

ปัจจุบันเป็นครูผู้สอนชั้นประถมศึกษาและรับผิดชอบในตำแหน่งหัวหน้างานด้านวิชาการ หัวหน้างานด้านการศึกษาพิเศษ ทั้งในระดับโรงเรียนและระดับกลุ่ม เครือข่ายพัฒนาคุณภาพทางการศึกษาประโคนชัย 7 และเป็นวิทยากรแกนนำด้านการจัดการเรียนร่วมของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ครูกาญจนาจบวิชาเอกภาษาอังกฤษ เมื่อย้ายมาปฏิบัติงานในโรงเรียนบ้านบ่อดิน ซึ่งเป็นสถานศึกษาขนาดเล็ก คุณครูต้องรับผิดชอบจัดการเรียนการสอนแบบคละชั้น และมีนักเรียนที่เป็นเด็กพิเศษมาเรียนร่วม ถึงแม้จะไม่เคยมีความรู้เรื่องการศึกษาพิเศษมาก่อน แต่คุณครูก็ไม่มองข้ามเด็กกลุ่มนี้ กลับพยายามขวนขวายหาวิธีการต่าง ๆ มาปรับใช้ เริ่มต้นจากการลองผิดลองถูกด้วยตนเอง ต่อมาจึงไปขอคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัดบุรีรัมย์ หรือแม้กระทั่งเวลาไปพบแพทย์ และสังเกตพบว่า ทุกครั้งแพทย์จะคอยสอบถามสังเกตอาการ พร้อมกับจดบันทึกไว้ แล้วนำหลักการดังกล่าวมาปรับใช้ในการจัดการเรียนการสอน จากการที่เห็นจำนวนเด็กพิเศษเข้ามาเรียนร่วมในโรงเรียนเพิ่มมากขึ้นทุกปี คุณครูรู้สึกสงสารทั้งตัวเด็กและผู้ปกครอง ทำให้เกิดแรงบันดาลใจอยากช่วยส่งเสริมการเรียนรู้และสนับสนุนนักเรียนกลุ่มนี้อย่างเต็มกำลัง จึงตัดสินใจเข้าศึกษาต่อในระดับปริญญาโท สาขาการศึกษาพิเศษ ระหว่าง พ.ศ. 2552-2554 แม้จะรู้สึกว่าตนเองมีอายุมากแล้ว แต่ก็หวังว่าจะได้นำความรู้มาใช้พัฒนาการเรียนการสอนในชั้นเรียนร่วมให้มีประสิทธิภาพมากยิ่ง ๆ ขึ้น ระหว่างศึกษาคุณครูได้ค้นพบทฤษฎีการเรียนรู้ที่เป็นสากล (Universal Design forlearning: UDL) เป็นทฤษฎีที่ว่าด้วยการจัดการเรียนรู้สำหรับทุกคน ไม่ว่าจะเป็นบุคคลปกติหรือมีความต้องการพิเศษ ซึ่งประยุกต์มาจากแนวคิด Universal Design หรือการออกแบบอาคาร สถานที่ และผลิตภัณฑ์ที่ทุกคนใช้ร่วมกันได้ ทั้งเด็ก คนชรา ผู้พิการ คนทั่วไป เพื่อโอกาสในการรับบริการอย่างทั่วถึงและมีความเสมอภาคกัน ทฤษฎีดังกล่าวยังไม่เคยมีผู้นำมาใช้ในเมืองไทย ครูกาญจนาต้องนำเอกสารฉบับภาษาอังกฤษมาแปลด้วยตนเอง และใช้ทฤษฎีดังกล่าวเป็นแนว

ทางการทำงานวิจัย กระทั่งพัฒนาเป็นโครงการ พัฒนาทักษะด้านการอ่านและการเขียนสำหรับนักเรียนเรียนร่วมระดับประถมศึกษา โดยการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบการสอนที่เป็น เสนอเพื่อรับทุนครูสอนดีจาก สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน (สสค.) แม้จะมีผู้เสนอให้ครูกาญจนาโอนย้ายไปอยู่โรงเรียนอื่นซึ่งมีขนาดและความพร้อมมากกว่า แต่คุณครูก็ปฏิเสธ เพราะถือว่ามีสัญญาใจกับเด็ก ๆ และคนในชุมชน ต้องการนำความรู้ความสามารถที่มีอยู่มาช่วยพัฒนาเด็กด้อยโอกาสกลุ่มนี้ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

6. ครูผู้มีความรอบรู้ คิดสร้างสรรค์และนักออกแบบการเรียนรู้

วิฑูรย์ ไตรรัตน์วงศ์ ครูภูมิปัญญา อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

ครูวิฑูรย์ เคยปฏิบัติหน้าที่นักวิทยาศาสตร์ในตำแหน่งนักวิทยาศาสตร์การแพทย์ โรงพยาบาลแม่และเด็กศูนย์อนามัยที่ 6 และโรงพยาบาลศรีนครินทร์ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่นเป็นเวลาถึง 6 ปี ก่อนจะค้นพบตัวเองว่าชอบงานด้านการสื่อสาร โดยเฉพาะการถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้อื่น จึงลาออกจากราชการและมาทำบริษัทโฆษณาของตนเอง พร้อมกับเป็นนักจัดรายการวิทยุระหว่างการทำงานทั้ง 2 หน้าที่ ครูวิฑูรย์ไม่ได้มุ่งหวังแค่ค่าตอบแทนหรือผลกำไรแต่เพียงอย่างเดียว แต่พยายามสอดแทรกสาระความรู้ที่น่าจะเป็นประโยชน์ต่อสังคม โดยเฉพาะกลุ่มเด็กและเยาวชน ผ่านการออกแบบกิจกรรมสร้างสรรค์ต่าง ๆ ทำให้กลายเป็นผู้มีประสบการณ์ด้านการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน ทั้งในและนอกสถานศึกษาอย่างต่อเนื่องมาหลายปี เช่น กิจกรรมไดโนสโมสร การเรียนรู้นอกสถานศึกษา กิจกรรม “ศิลปินรุ่นเยาว์” การประกวดนาฏศิลป์พื้นบ้านระดับอนุบาล และกิจกรรมการประกวดวงดนตรีเยาวชน 18-25 ปี ชิงแชมป์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ครูวิฑูรย์ริเริ่มจัดขึ้นและดำเนินงานต่อเนื่องมานานถึง 11 ปี เพื่อเปิดพื้นที่ให้เด็กวัยรุ่นได้แสดงออกอย่างสร้างสรรค์ ครูวิฑูรย์ไม่ใช่ครูในระบบ แต่ก็มีจิตวิญญาณความเป็นครูอยู่ในตัว และด้วยบุคลิกของความเป็นนักคิด นักสร้างสรรค์ ไม่ยึดติดอยู่ในกรอบ ขยันแสวงหาแนวคิดใหม่ ๆ มาปรับใช้ในการทำงานอยู่เสมอ ทำให้สามารถออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างน่าสนใจ แม้ว่าเรื่องที่ต้องการให้เด็กเรียนรู้เป็นเรื่องที่ยาก น่าเบื่อ เช่น การเรียนรู้การเมืองการปกครอง โดยครูวิฑูรย์ได้นำเสนอโครงการสร้างวิทยากรต้นกล้าประชาธิปไตยในโรงเรียน เพื่อขอรับทุนครูสอนดีจาก สสค. กิจกรรมในโครงการสามารถดึงดูดความสนใจจากเด็กกลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นเด็กวัยรุ่นได้เป็นอย่างดี

7. ครูผู้มีคุณธรรมจริยธรรม และใฝ่เรียนรู้ตลอดชีวิต

คุณครูนริศรา อิสริยวัชรากร โรงเรียนช่องพรานวิทยา จังหวัดราชบุรี

ครูนริศรา อายุ 45 ปี เป็นครูชำนาญการพิเศษกลุ่มสาระภาษาไทย หัวหน้างานแผนงานและหัวหน้าฝ่ายบริหารงานงบประมาณของโรงเรียนช่องพรานวิทยา สืบเนื่องจากได้รับการฝึกฝนด้านละครเวทีในสมัยเรียนมหาวิทยาลัยและชื่นชอบกระบวนการละครเวทีมาก เมื่อเป็นครูจึงนำมาใช้สอนในวิชาภาษาไทย ซึ่งพบว่าเด็กทุกกลุ่มโดยเฉพาะเด็กหลังห้องนั้นชอบวิธีการดังกล่าวและสามารถทำคะแนนวิชาภาษาไทยได้ดีถึงดีมาก พร้อมกับการปฏิบัติงานในโรงเรียน คุณครูนริศราได้พยายามหาโอกาสเพิ่มพูนทักษะและประสบการณ์ด้านการละครเพื่อนำนวัตกรรมละครมาใช้ในการสอนนักเรียนของเธออย่างจริงจังและต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นการรับหน้าที่ผู้กำกับการแสดงแสงสีเสียง ในงานมหัศจรรย์ค้างคาวร้อยล้านของจังหวัดราชบุรี เมื่อ พ.ศ. 2541 และเรียนการละครจากครูก๋วย-พฤหัส พหลกุลบุตร หัวหน้าโครงการเพื่อการเปลี่ยนแปลงจากกลุ่มละครมะขามป้อม ใน พ.ศ. 2546 จากนั้นก็เข้ารับการอบรมละครคุณธรรมจากครูช่างชนประคัลภ์ จันทร์เรือง ที่ปรึกษาด้านบทละครและประธานองค์ความรู้คณะละครมรดกใหม่ ใน พ.ศ. 2551 และอบรมเชิงปฏิบัติการละครหน้ากาก กับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) พ.ศ. 2553 ซึ่งในเวลาต่อมา ยังได้รับทุนสนับสนุนด้านการละครในโรงเรียนจาก สสส. อย่างต่อเนื่องถึงสามปีทีเดียว ความเอาจริงเอาจังทางด้านการละครเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเด็ก ๆ ในโรงเรียนที่ครูเป็นแกนนำประการหนึ่งคือการจัดตั้งชุมนุมละครขึ้นในโรงเรียนช่องพรานวิทยาเมื่อ พ.ศ. 2549 โดยเน้นที่เด็กหลังห้องเพื่อต้องการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมด้วยการใช้กระบวนการละคร และต่อมาก็คือ การสร้างเครือข่ายโรงเรียนที่ฝึกฝนนักเรียนให้มีคุณธรรมควบคู่ไปกับการเรียน โดยใช้กระบวนการละคร ซึ่งปัจจุบันนี้โรงเรียนช่องพรานวิทยาเป็น 1 ในโรงเรียนเครือข่าย 60 แห่งทั่วประเทศ ดังนั้นกล่าวได้ว่าเด็กนักเรียนในชุมนุมละครของโรงเรียนช่องพรานวิทยาจึงมีโอกาสดียิ่งในการเพิ่มเติมความรู้และประสบการณ์ในการร่วมแสดงละครกับคณะละครอื่นในโอกาสต่าง ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศโดยเฉพาะเทศกาลละครนานาชาติ ภายใต้การนำของคุณครูนริศรา ที่สำคัญ เธอไม่ได้สอนนักเรียนเรื่องทักษะการแสดงอย่างเดียว แต่ยังเน้นคุณธรรมโดยเฉพาะความซื่อสัตย์สุจริตซึ่งเป็นคำสอนของคุณพ่อและการมีจิตอาสาซึ่งเป็นคำสอนของคุณแม่ ตัวอย่างเช่น การพาเด็กนักเรียนออกไปแสดงละครให้น้อง ๆ ในชุมชนรับชมโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย สำหรับเธอเองเมื่อว่างเว้นจากภารกิจก็ยังมีส่วนร่วมในกิจกรรมงานกาชาดของจังหวัดราชบุรี เพื่อช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสมาตั้งแต่ พ.ศ. 2547 และเข้าร่วมงานกับมูลนิธิแพทย์อาสาสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี (พอ.สว.) ใน พ.ศ. 2556 อีกด้วย คุณครูนริศราจึงเป็นตัวอย่างของครูสอนดีคนหนึ่งที่มีฉันทะในการเรียนรู้และมุ่งมั่นพัฒนาศิษย์ให้มีความรู้คุณธรรมอย่างต่อเนื่องจริงจังตลอด 22 ปีของชีวิตข้าราชการครู

8. ครูผู้มีทักษะการเขียน คิดสร้างสรรค์ แสวงหาความรู้และจัดการความรู้

ครูจินดา อุ่นสอน โรงเรียนเศรษฐเสถียร ในพระราชูปถัมภ์ กรุงเทพมหานคร

ครูจินดา อุ่นสอน เปลี่ยนเส้นทางอาชีพจากผู้จัดการฝ่ายเบเกอรีของบริษัทเอกชนสู่บทบาทการเป็นครูโรงเรียนเศรษฐเสถียร ในพระราชูปถัมภ์ โดยสอนวิชาทักษะอาชีพขนมอบและเบเกอรีให้กับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยินเมื่อ พ.ศ. 2537 โดยที่ไม่มีประสบการณ์ในการสอนและการสื่อสารกับผู้ที่มีความบกพร่องทางการได้ยินมา อุปสรรคในการสื่อสารกับนักเรียนทำให้ครูจินดา อุ่นสอน ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมด้วยการเข้าศึกษาในระดับปริญญาโท สาขาวิชาการศึกษาพิเศษ วิชาเอกการสอนผู้ที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน หลังจากนั้นประยุกต์ใช้ความรู้สู่วิธีการสอนนักเรียน ด้วยการสอนแบบ KD-PERS Model เมื่อ พ.ศ. 2550 ครูจินดา อุ่นสอน เป็นครูที่พัฒนาองค์ความรู้และสื่อการเรียนการสอน เพื่อประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยินอยู่เสมอ ดังเช่น การทำตำราหลักสูตรการทำเบเกอรีสำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยินที่ดำเนินโครงการโดยได้รับการสนับสนุนจากทุนครูสอนดี เมื่อพบว่าผู้ที่มีความบกพร่องทางการได้ยินที่ไม่ได้เรียนหนังสือในระบบโรงเรียนมีข้อจำกัด ในการทำความเข้าใจจากตำราดังกล่าว ทำให้ครูจินดาได้วางแผนเพื่อทำตำราหลักสูตรการทำเบเกอรี สำหรับผู้ที่มีความบกพร่องทางการได้ยินที่ไม่เคยผ่านการเรียนในระบบโรงเรียนเป้าหมายในเส้นทางอาชีพของครูจินดา คือ โรงเรียนเศรษฐเสถียร มีร้านกาแฟและเบเกอรีตั้งอยู่ด้านหน้าโรงเรียนเพื่อบริการลูกค้าภายนอกโรงเรียน ซึ่งร้านกาแฟและเบเกอรีถือเป็นพื้นที่ปฏิบัติการของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน ให้เผชิญกับการประกอบอาชีพในสถานการณ์จริง เห็นได้ว่าครูจินดา อุ่นสอนมีการพัฒนาตนเองและมีแนวคิดริเริ่มในการทำงานเพื่อพัฒนาทักษะในการประกอบอาชีพของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยินซึ่งมีข้อจำกัดที่แตกต่างจากข้อจำกัดของนักเรียนทั่วไป

9. ครูผู้มีความสามารถในการใช้ทักษะพื้นฐานต่อการศึกษา

คุณครูชุลีพร สุทธิบูลย์ นักวิชาการอบรมและฝึกอาชีพ ระดับชำนาญการสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดนครศรีธรรมราช

ด้วยความมุ่งมั่นที่อยากให้เด็ก ๆ ในสถานพินิจฯ มีทัศนคติที่ดีต่อการศึกษา มีความภาคภูมิใจและมองเห็นคุณค่าของตนเอง เพื่อสร้างความพร้อมให้เด็กเหล่านี้สามารถไปศึกษาต่อหรือมีอาชีพควบคู่กับการมีคุณธรรมกำกับ เมื่อได้ออกไปสู่สังคมภายนอก จึงริเริ่มโครงการนี้ แม้ระยะแรกจะไม่ได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารหน่วยงานจากคุณลักษณะของกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งเป็นเด็กในสถานพินิจชายราว 100 คน ส่วนใหญ่อยู่ในช่วงวัยรุ่นตอนปลาย มีพื้นฐานด้านความรุนแรงและครอบครัวแตกแยก ไม่รู้จักความรักความอบอุ่น คุณครูชุลีพรจึงประยุกต์ใช้

ประสบการณ์และสิ่งที่เรียนรู้จากการปฏิบัติธรรมที่ทำอยู่เป็นประจำมาพัฒนาเป็นกิจกรรมเริ่มแรก คือ “ศาสนบำบัด” เพื่อจัดพื้นฐานด้านอารมณ์จิตใจ และกล่อมเกลาศีลธรรมให้กับกลุ่มเป้าหมาย ก่อนขยับไปสู่กิจกรรม “อ่านเขียนเรียนรู้ชีวิต” เพื่อพัฒนาทักษะการอ่านและเขียน และกิจกรรม “พัฒนาทักษะอาชีพ” ตามลำดับเพื่อให้เด็กสามารถมีอาชีพเลี้ยงตัวได้เมื่อกลับออกไปสู่สังคมข้างนอก ควบคู่ไปกับการเป็นคนมีคุณธรรม มีความซื่อสัตย์ กิจกรรมศาสนบำบัดนั้นมาจากประสบการณ์ที่ได้จากกิจกรรมปฏิบัติธรรมของตัวเองที่เมื่อทำแล้วมีความรู้สึกว่า ที่เราวิ่งหาความสุขมาตลอด แท้จริงแล้วความสุขนั้นอยู่ที่ตัวเอง จึงมองว่าหากดึงเอาเด็กมาปฏิบัติธรรม จะช่วยให้เด็กที่มีปัญหาความรุนแรงเหล่านี้รู้จักการนิ่ง การรอ ไม่วิ่งตามสังคม รู้จักจัดการกับชีวิตตนเองให้ได้ เป็นการสร้างความแข็งแรงภายในให้กับเด็ก และเมื่อมีความสุขก็จะรู้จักรักคนอื่น นอกจากนี้ยังเป็นการขัดเกลาคุณธรรม เพราะสิ่งที่สังคมระแวงเด็กกลุ่มนี้ คือ ถ้าเรียนเก่งจะไปทำความเสียหายให้กับสังคมหรือไม่ โดยครูสอนดี มีความเชื่อมั่นว่าคนที่ซาบซึ้งในศาสนาแล้ว จะไม่อยากทำอะไรที่ผิดศีล 5 เป็นกฎง่าย ๆ ในการใช้ชีวิต เพื่อจะได้ไม่กลับไปทำผิดซ้ำ ขณะที่ในส่วนของกิจกรรมพัฒนาทักษะการอ่านและเขียนนั้น ช่วงแรกมีข้อจำกัดในการสร้างให้เด็กรู้สึกว่าการศึกษาไม่ใช่เรื่องที่ยาก โดยเฉพาะในกลุ่มที่อ่านเขียนไม่เป็น ครูจึงไปขอคำปรึกษาจากศึกษานิเทศก์ รวมถึงนำประสบการณ์ที่สอนลูกชายอ่านเขียนมาปรับเป็นเทคนิคสร้างแรงบันดาลใจ มีการเลือกหาเรื่องสนุก ๆ มาเล่าและให้ฝึกอ่านเพื่อจูงใจ จากนั้นเขียนบางคำบนกระดานดำ เพื่อช่วยการอ่านและจำ นอกจากนี้ ยังมีเครือข่ายนักเขียนอาชีพร่วมเป็นวิทยากร เพื่อกระตุ้นให้เด็กเกิดจินตนาการ และไม่อายที่จะหัดอ่านหรือเขียนปัจจุบัน โครงการนี้มีภาคีเครือข่าย ทั้งระดับบุคคลและองค์กรร่วมสนับสนุน ในฐานะวิทยากรกิจกรรมต่าง ๆ และมีตัวอย่างความสำเร็จในการสร้างความเปลี่ยนแปลงให้กับเด็กบางส่วน เช่น เด็กที่ยังอยู่ในสถานพินิจ ก็เริ่มลดความใจร้อน มารยาทดีขึ้น มีความเอื้อเฟื้อต่อรุ่นน้อง เช่น แบ่งปันหนังสือดี ๆ ที่ได้รับการบริจาคมาให้อ่าน ขณะที่มีบางคนที่ได้รับการปล่อยตัวกลับบ้านแล้ว ก็ตัดสินใจกลับไปเรียนต่อ ช่วยทำงานบ้าน

10. ครูนักคิด มีทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ สร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่

คุณครูสมจิตร ปรางสุวรรณ์ ครูวิทยฐานะชำนาญการพิเศษ โรงเรียนวัดวิหารเบิก (กาญจนานุกูล) ต.ลำปำ อ.เมือง จ.พัทลุง

ครูสมจิตรเป็นผู้รับผิดชอบโครงการ “การพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กที่มีความบกพร่องด้านการเรียนรู้ด้วยสื่อมัลติมิเดียและแบบฝึก” ซึ่งเป็นหนึ่งในชุดโครงการทุนครูสอนดีมีเป้าหมายเพื่อแก้ปัญหาการอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ของเด็กในระดับประถมศึกษา ซึ่งถือเป็นช่วงสำคัญที่จะต้องมีพื้นฐานการอ่านออกเขียนได้ เพื่อเป็นความรู้สำหรับการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น หรือ

สายอาชีพต่อไปแม้พื้นฐานการศึกษาของคุณครูสมจิตรจะจบการศึกษาระดับปริญญาตรี การศึกษาบัณฑิต สาขาการแนะแนวและจิตวิทยา และปริญญาโท สาขาหลักสูตรและการสอน ซึ่งไม่ได้เน้นความชำนาญเฉพาะไปที่การสาขาวิชาภาษาไทย แต่จากประสบการณ์รับราชการครูและสอนภาษาไทยมาร่วม 25 ปี ทำให้เกิดความเข้าใจถึงข้อจำกัดของเด็กที่มีปัญหาบกพร่องทางการเรียนรู้ โดยเฉพาะการขาดทักษะด้านการอ่านและเขียนภาษาไทยจึงเกิดความคิดที่จะทำสื่อการสอนเพื่อช่วยเด็กกลุ่มนี้ โดยเริ่มจากเขียนตัวอ่าน มีตัวหนังสือและมีรูปภาพฉายขึ้นบนจอ มีคำศัพท์ และสอนคู่กับการทำแบบฝึกอ่านเขียนเมื่อเห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของเด็กที่เริ่มอ่านได้มากขึ้น จึงมองถึงการพัฒนาเป็นสื่อมัลติมีเดียช่วยสอนในรูปแบบ “หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (อีบุ๊ก)” ที่เป็นแบบทดสอบการอ่านออกเสียงคำศัพท์หลังเรียน เพื่อนำมาใช้ควบคู่กับแบบฝึกทักษะการเขียนสะกดคำเนื่องจากมองว่าเป็นสื่อที่มีความน่าสนใจ มีทั้งรูปภาพสวย ๆ มีสีสัน มีเสียงอ่านเป็นตัวอย่างให้อ่านตาม มีลูกเล่นในการพลิกหน้าหนังสือได้อย่างราบรื่นเสมือนกับการเปิดหนังสือจริงสามารถกดฟังซ้ำ อ่าน-ฟังคำศัพท์ย้อนหลัง หรือเข้าไปในเมนูห้องสมุดเพื่อทบทวนความรู้ได้ตลอดเวลา ทำให้เด็กเรียนรู้ได้อย่างมีความสุข และสามารถกลับไปฝึกด้วยตัวเองซ้ำ ๆ ได้หลายครั้ง เป็นการเรียนรู้ผ่านการจำฝึกทักษะ เน้นย้ำ ซ้ำทวน ทั้งนี้แม้ไม่ได้มีพื้นฐานความรู้ด้านเทคโนโลยีหรือการเขียนโปรแกรมคอมพิวเตอร์ แต่ครูสมจิตก็พยายามเรียนรู้ด้วยตนเองจนสามารถเขียนโปรแกรมง่าย ๆ สำหรับทำอีบุ๊ก ในโครงการนี้ได้รวมถึงสร้างเครือข่ายครูและศึกษานิเทศก์ทั้งในพื้นที่และจังหวัดใกล้เคียง ทั้งที่เป็นผู้เชี่ยวชาญภาษาไทยและเทคโนโลยี เพื่อช่วยกันเป็นคณะทำงานการกำหนดหลักสูตรและออกแบบสื่อ ปัจจุบันสื่อที่พัฒนาออกมาไม่เพียงแต่จะส่งผลดีต่อเด็กที่บกพร่องทางการเรียนรู้ ยังช่วยให้เด็กปกติเรียนรู้ภาษาไทยได้รวดเร็วขึ้นด้วย

จากการศึกษากรณีศึกษา 10 ครูสอนดีผู้รักการพัฒนาตน คุณลักษณะของครูสอนดีถือเป็นครูแบบอย่างของบุคคลแห่งการเรียนรู้ ครูสอนดีมีคุณลักษณะทั้งส่วนบุคคล ส่วนกระบวนการเรียนรู้และการปฏิบัติตนที่เกื้อหนุนต่อการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ในชุมชนนั้น คือ เป็นครูผู้มีวิสัยทัศน์ รอบรู้ สร้างสรรค์ ออกแบบการเรียนรู้ และจัดการความรู้สู่ผู้เรียน ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อสร้างเครือข่ายการเรียนรู้แลกเปลี่ยนในสังคมแห่งการเรียนรู้ มีความสามารถทางการจัดการเกี่ยวกับงานอาชีพ เช่น การจัดการด้านการผลิต ค้นคว้าด้วยตนเองในลักษณะลองผิดลองถูก จนเกิดเป็นองค์ความรู้เฉพาะบุคคล ถ่ายทอดความรู้และทักษะทางอาชีพ มุ่งมั่นต่อการเรียนรู้ในสิ่งที่ตนเองสนใจ แลกเปลี่ยนเรียนรู้หรือฝึกปฏิบัติแบบตัวต่อตัวกับนักวิชาการ ปลูกฝังบุคคลให้เป็นคนดี มีคุณธรรม อดทน เสียสละ และรับผิดชอบต่อสังคม สิ่งแวดล้อม และประยุกต์องค์ความรู้ที่ได้รับจากการศึกษาในระบบในชีวิตจริง ทำให้เกิดการพัฒนาความรู้ และทักษะจากการปฏิบัติ เมื่อครูเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ ศิษย์ที่ถูกถ่ายทอดก็จะถูกพัฒนาเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ด้วย

สังคมแห่งการเรียนรู้

สังคมไทยในปัจจุบันเป็นสังคมฐานความรู้ ที่การเรียนรู้ ความรู้และนวัตกรรมเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนา จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเสริมสร้างฐานความรู้ที่เข้มแข็งให้กับประเทศ เพื่อความสามารถในการปรับตัว รู้เท่าทันไม่ให้ตกอยู่ในฐานะผู้เสียเปรียบโดยส่งเสริมและสร้างสภาพการณ์ให้คนไทยทุกคนมีสิทธิและความเสมอภาคในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

1. ความหมายของสังคมแห่งการเรียนรู้

สังคมแห่งการเรียนรู้ ในทางสังคมวิทยา สังคม หมายถึง รูปแบบของการสื่อสารและความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย พัฒนาการของสังคมและสมาชิกขึ้นอยู่ซึ่งกันและกัน ความสัมพันธ์ในรูปเครือข่ายนี้เป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้สมาชิกของสังคมเข้าถึงและแบ่งปันทรัพยากรสารสนเทศระหว่างกันได้ง่ายยิ่งขึ้น อีกทั้งยังช่วยกระตุ้นความรู้และการเรียนรู้ เมื่อกล่าวถึงสังคมแห่งการเรียนรู้ นักวิชาการส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่ายากที่จะระบุความหมายให้ชัดเจน ทั้งนี้เพราะมีสภาวะและขอบเขตที่แตกต่างกัน แต่อย่างไรก็ตาม ต่างเห็นพ้องกันว่าเป็นเครื่องมือที่ช่วยปรับปรุงสุขภาวะของสังคมและบุคคล (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2551 : 14)

ในทัศนะของนักวิชาการในยุคแรก ๆ ที่สนใจเรื่องสังคมแห่งการเรียนรู้ ได้ให้ความหมายของคำว่า สังคมแห่งการเรียนรู้ ดังต่อไปนี้

เมอริค (2010 : 123-133) สังคมแห่งการเรียนรู้ คือ สังคมที่มีลักษณะ

1) เรียนรู้เกี่ยวกับสังคมและวิชาการที่สังคมเปลี่ยนแปลง

2) มีความต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงวิธีการเรียนรู้ของตนเอง

3) สมาชิกทุกคนในสังคมมีการเรียนรู้ และ

4) เรียนรู้ที่จะเปลี่ยนแปลงสภาพของการเรียนรู้อย่างเป็นประชาธิปไตย

กริฟฟิน และบราวน์ ฮิลล์ (2010 : 55-68) ได้ให้ความหมายของสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยการวิเคราะห์แนวคิดจากนักวิชาการประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศสวีเดน และประเทศนิวซีแลนด์ ซึ่งสรุปผลการวิเคราะห์เป็น 3 แนวทาง ตามมุมมองด้านมานุษยวิทยา ด้านเทคโนโลยี และด้านการเมืองแบบประชาธิปไตยดังนี้คือ

1) ในมุมด้านมานุษยวิทยา สังคมแห่งการเรียนรู้จะให้ความสำคัญกับวัฒนธรรม โดยเห็นว่าสังคมแห่งการเรียนรู้คือ คุณค่าหรือค่านิยม (values) ในด้านต่าง ๆ ที่ให้แก่การเรียนรู้ โดยสังคมแห่งการเรียนรู้จะทำให้คนในสังคมเป็นผู้มีวัฒนธรรม มีความสามารถในการเลือกและตัดสินใจเอง

2) ในมุมมองด้านเทคโนโลยี สังคมแห่งการเรียนรู้ คือ พัฒนาการของเทคโนโลยีสารสนเทศที่เป็นส่วนสำคัญต่อรูปแบบของชีวิตในหน้าที่การงาน ครอบครัว ชุมชน โดยสังคมแห่งการเรียนรู้ต้องการผู้ที่สามารถควบคุมดูแลตัวเองได้ เรียนรู้วิธีเรียนและการนำไปใช้

3) ในมุมมองด้านการเมืองระบอบประชาธิปไตย สังคมแห่งการเรียนรู้ คือ การเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมและได้รับโอกาสการเรียนรู้อย่างทั่วถึง โดยทำให้เป็นผู้มีความพึงพอใจในตนเอง และในขณะเดียวกันก็ยอมรับฟังและพร้อมที่จะเรียนรู้จากผู้อื่นด้วย

จาร์วิส (2010 : 27-38) ได้อธิบายว่า สังคมแห่งการเรียนรู้ คือ ผลผลิตของโลกาภิวัตน์และความรู้ การเรียนรู้เป็นการลงทุน เป็นการเพิ่มมูลค่าให้กับมนุษย์และต้นทุนทางสังคม ซึ่งจะก่อให้เกิดการจ้างงานและการทำงานที่มีประสิทธิภาพ

โฮลเดน และคอนเนลล์ (2010 : 1) ได้ให้ความหมายสังคมแห่งการเรียนรู้คือ สังคมที่ใช้กลวิธีการพัฒนาแบบยั่งยืนด้วยกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และถือเป็นหน้าที่หลักที่สังคมต้องกระทำใน 4 มิติ คือ การให้ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วม การบริการที่มีคุณภาพ การออกแบบสังคมที่เหมาะสม และการถ่ายทอดความรู้ให้เกิดการเรียนรู้ที่จะปฏิบัติ

สรุปว่า สังคมแห่งการเรียนรู้ คือ สังคมที่ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาที่ใช้ความรู้เป็นฐาน กระตุ้นให้สมาชิกในสังคมมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งภายในสังคมและกับสังคมอื่น ๆ โดยมีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

2. ลักษณะของสังคมแห่งการเรียนรู้

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2551 : 17) สังคมแห่งการเรียนรู้ เป็นสังคมการเรียนรู้ที่ให้คุณค่าต่อนิสัยของการเรียนรู้ เป็นสังคมที่สนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นสังคมที่จัดโครงการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น เป็นสังคมที่สนับสนุนเครือข่ายการเรียนรู้ คุณลักษณะที่สำคัญของสังคมแห่งการเรียนรู้ดังต่อไปนี้

1) เป็นสังคมที่นำสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนรู้

2) เป็นสังคมที่กระตุ้นการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้

3) เป็นสังคมที่ตระหนักถึงความสำคัญของพัฒนาการของมนุษย์ตั้งแต่เยาว์วัยจนถึงผู้สูงอายุ

4) เป็นสังคมที่ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องมือส่งเสริมและจัดการเรียนรู้ให้เหมาะกับความต้องการของปัจเจกบุคคล องค์กร ชุมชน และสังคม

5) เป็นสังคมที่กระตุ้นและส่งเสริมให้สร้างและใช้ความรู้

6) เป็นสังคมที่ให้คุณค่าต่อการเชื่อมโยงกันระหว่างวัฒนธรรมท้องถิ่น ภูมิภาค และโลก

7) เป็นสังคมที่กระตุ้นให้เกิดนโยบายสาธารณะที่ประกันความเสมอภาคในการเข้าถึงการเรียนรู้สารสนเทศ และเทคโนโลยีสารสนเทศ

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2551 : 37-39) แบ่งองค์ประกอบสำคัญของการพัฒนาสังคมไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ ดังนี้

1) ความชัดเจนของเจตจำนงทางการเมืองและสังคม การพัฒนาไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้เริ่มต้นต้องเกิดจากความเชื่อว่า สังคมต้องมีการเปลี่ยนแปลงไปสู่สภาพที่ดีกว่า และเจตนารมณ์นี้จะเป็นตัวจุดประกายให้เกิดการสนับสนุนจากรัฐบาลและองค์กรต่าง ๆ ในสังคม

2) แผนยุทธศาสตร์ กลุ่มผู้รับผิดชอบซึ่งประกอบด้วยผู้นำทางสังคม ผู้นำท้องถิ่น และกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ต้องมีการกำหนดเป้าหมาย ทิศทาง และแนวปฏิบัติ เพื่อการพัฒนาที่ชัดเจน โดยกำหนดวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ และแผนปฏิบัติการ กำหนดเป้าหมายของการพัฒนาไว้ในระบบคุณภาพของอุดมศึกษา คุณภาพชีวิตของประชาชนและบริการสังคมที่ดี

3) การสนับสนุนการเงินและการลงทุน เป็นเงื่อนไขอีกประการหนึ่งสำหรับการนำยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติ โดยก่อนการปฏิบัติต้องมีการกำหนดตัววัดหลักที่เชื่อมโยงกับแผนยุทธศาสตร์ และระบุค่าเป้าหมายที่ต้องการ เพื่อเป็นการประกันว่าจะได้รับการสนับสนุนด้านการเงิน ได้รับการสนับสนุนจากองค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน โดยผ่านการเก็บภาษีที่มีโครงสร้างแตกต่างกัน และโดยการระดมทุนสาธารณะระดับชาติและระดับนานาชาติ

4) การจัดตั้งองค์กรที่พัฒนาองค์ความรู้ จัดว่าเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องทำหากต้องการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ องค์กรเหล่านี้อาจเป็นมูลนิธิทางเทคนิควิทยา ศูนย์หรือสถาบันวิจัย และมหาวิทยาลัย เป็นต้น องค์กรเหล่านี้จะเข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจกรรมหลากหลาย เช่น การวิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างความร่วมมือระหว่างวิทยาศาสตร์สาขาต่าง ๆ ให้เข้มแข็ง มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ความรู้ที่ได้ การดึงดูดและเก็บความรู้ของผู้ปฏิบัติงาน การพัฒนาเศรษฐกิจแบบยั่งยืน

5) การอยู่ร่วมกันได้ของประชากรที่มาจากภูมิหลังหลากหลาย เมื่อเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ สิ่งหนึ่งที่เกิดขึ้นคือ สามารถดึงเอาคนเก่งจากภูมิหลังหลากหลายมาอยู่ร่วมกัน โดยคนที่มีความคิดสร้างสรรค์เหล่านี้จะพอใจที่จะอยู่ในเมืองที่มีลักษณะหลากหลาย อดทนต่อความแตกต่างและเปิดกว้าง เพราะบรรยากาศดังกล่าวกระตุ้นการคิดข้ามสายและการคิดนอกกรอบ และสนับสนุนการไหลของความรู้ โดยเมื่อมองย้อนหลังถึงการเกิดของสังคมแห่งการเรียนรู้ของเมืองต่าง ๆ พบว่า ลักษณะหนึ่งที่มีร่วมกันคือ การมีเจตคติเชิงบวกต่อการอพยพของคน เมืองแห่งความรู้จะมีวิธีรับฟังและค้นหาวิธีสนับสนุน ความแตกต่างระหว่างภูมิหลัง ความเห็น วัฒนธรรม และประสบการณ์ของประชาชนซึ่งมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการให้ความคิดและนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาเมือง

6) การมีเว็บไซต์ของเมือง การพัฒนาเว็บไซต์ของหน่วยต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการและความคาดหวังของประชาชนในสังคม โดยประชาชนจะสามารถค้นหาข้อมูลและรับสารสนเทศต่าง ๆ เข้าถึงข่าวสารของชุมชนอื่น ๆ ได้โดยสะดวก คุณภาพของเว็บไซต์สะท้อนให้เห็นได้จาก 3 ลักษณะ คือ ลักษณะแรก มีทางเข้าใหญ่ 1 ทาง แทนที่จะมีหลายช่องทาง ลักษณะที่สอง หน้าของเว็บไซต์ดูทันสมัย ตอบสนองต่อการใช้ครบทุกเกณฑ์ และลักษณะที่สาม มีการนำเสนอบริการที่มีประสิทธิภาพของรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์

7) การสร้างคุณค่าให้ประชาชน ลักษณะเบื้องต้นที่จำเป็นของการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ประสบความสำเร็จอย่างหนึ่งคือ การเปิดโอกาสในการสร้างคุณค่าให้กับประชาชน เช่น การเปิดพื้นที่ให้มีการสนทนาแลกเปลี่ยนความรู้ การสร้างเว็บไซต์ขนาดใหญ่คุณภาพสูง และมีลักษณะโดดเด่นด้านการดูดซับความรู้ การกระจายความรู้และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับองค์ความรู้ใหม่ ๆ ซึ่งส่งผลในการเร่งให้สังคมพัฒนาการเรียนรู้ได้เร็วยิ่งขึ้น

8) การขับเคลื่อนนวัตกรรมสังคม คือ ระบบที่สามารถจุดประกาย ผลิต กระตุ้นการเติบโตและเร่งการตอบสนองต่อนวัตกรรมของสังคม ระบบนี้ค่อนข้างซับซ้อนเพราะจะครอบคลุมไปถึงบุคคล ความสัมพันธ์ ค่านิยม กระบวนการ เครื่องมือ และสิ่งอำนวยความสะดวกด้านวัตถุและเงิน ตัวอย่างของการขับเคลื่อนนวัตกรรมทางสังคม ได้แก่ ห้องสมุด ร้านกาแฟ ตลาดหุ้น ศาลาประชาคม มหาวิทยาลัย และพิพิธภัณฑ์ ฯลฯ อย่างไรก็ตาม มิใช่ทุกโครงสร้างจะมีบทบาทเหมือนกันในการขับเคลื่อนนวัตกรรมสังคม แต่การผสมผสานการทำงานกันระหว่างโครงสร้างต่าง ๆ จะทำให้เกิดการขับเคลื่อนที่เป็นเอกลักษณ์

9) การประกันสิทธิทางความรู้ของประชาชน สังคมแห่งการเรียนรู้ต้องให้ความมั่นใจแก่ประชาชนในสังคมว่าจะได้รับสิทธิดังต่อไปนี้

9.1) สิทธิในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร โดยสังคมต้องมีเครือข่ายอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงสำหรับประชาชนทุกคน

9.2) สิทธิในสารสนเทศ หมายถึง การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารต้องสะดวก เข้าถึงได้ง่าย สมบูรณ์ หลากหลาย ทันสมัย และประกันความโปร่งใส

9.3) สิทธิในการศึกษาและฝึกอบรม หมายถึงว่าประชาชนทุกคนจะต้องได้รับสิทธิในการศึกษาอบรมเพื่อจะได้ใช้บริการและเข้าถึงองค์ความรู้อย่างมีประสิทธิภาพด้วยเทคโนโลยีการสื่อสารและสารสนเทศ

9.4) สิทธิในการเข้าไปมีส่วนร่วม หมายถึง ประชาชนมีสิทธิที่จะรับรู้การตัดสินใจที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการสาธารณะที่โปร่งใสในทุกระดับ ระบบการบริหารจะต้องทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมและสร้างความเข้มแข็งให้กับสังคม

จากการศึกษาลักษณะของสังคมแห่งการเรียนรู้ สรุปได้ดังนี้

1) เป็นสังคมที่มีแนวคิดว่าการเรียนรู้เป็นสิ่งจำเป็นตลอดชีวิต

2) ทุกคนมีโอกาสได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาคอย่างเท่าเทียม

3) การเรียนรู้มิได้เกิดขึ้นเฉพาะในโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษาเท่านั้น

4) ชุมชนสามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ได้

5) แหล่งเรียนรู้ควรเข้าถึงได้ง่ายและใกล้ตัว

6) ผู้ถ่ายทอดความรู้มิได้จำกัดอยู่เฉพาะครูเท่านั้น แต่ผู้ถ่ายทอดความรู้หรือแลกเปลี่ยนความรู้อาจเป็นใครก็ได้ที่มีความสามารถหรือเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

7) ทุกคนในชุมชนต้องมีส่วนร่วม

8) เป็นสังคมที่ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องมือส่งเสริมและจัดการเรียนรู้ให้เหมาะกับความต้องการของปัจเจกบุคคล องค์กร ชุมชน และสังคม

9) มีการจัดตั้งองค์กรที่พัฒนาองค์ความรู้

10) มีการเปิดโอกาสในการสร้างคุณค่าให้กับประชาชน เช่น การเปิดพื้นที่ให้มีการสนทนาแลกเปลี่ยนความรู้

3. ระดับของสังคมแห่งการเรียนรู้

(กุลธร เลิศสุริยกุล, 2548 : 1) กล่าวว่าสังคมแห่งการเรียนรู้ คือ สังคมที่ประกอบด้วยบุคคลที่ตระหนักในความจำเป็นและความสำคัญของการเรียนรู้ เพื่อดำรงชีวิตในสังคมได้ดี มีคุณภาพ และมีส่วนร่วมในการจรรโลงความผาสุก และความเจริญของสังคม ระดับของสังคมแห่งการเรียนรู้อาจแบ่งได้ 4 ระดับ ดังนี้

1) ครอบครัวแห่งการเรียนรู้

คือ ครอบครัวที่มีการส่งเสริมให้เกิดบรรยากาศการเรียนรู้ และกิจกรรมการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมของสมาชิกในครอบครัว

2) กลุ่มแห่งการเรียนรู้

คือ กลุ่มคนที่มีวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และผลประโยชน์รวมกัน อาจเป็นกลุ่มอาชีพ กลุ่มบำเพ็ญประโยชน์ กลุ่มพลังทางสังคม หรือกลุ่มกิจกรรมประเภทต่าง ๆ ตัวอย่างกลุ่มแห่งการเรียนรู้ ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มพัฒนาผ้าทอพื้นบ้าน

3) องค์กรแห่งการเรียนรู้

คือ หน่วยงานหรือองค์กรภาครัฐ องค์กรเอกชน องค์กรธุรกิจ สถาบัน สถานประกอบการ ฯลฯ ซึ่งองค์กรแห่งการเรียนรู้เป็นองค์กรที่ทำงานหรือผลิตผลงานไปพร้อม ๆ กับเกิด

การเรียนรู้ สั่งสมความรู้ และสร้างความรู้จากประสบการณ์ในการทำงาน พัฒนาวิธีทำงานและระบบงานขององค์กรไปพร้อม ๆ กัน เป็นการเรียนรู้แบบบูรณาการโดยอาศัยการทำงานเป็นฐาน ตัวอย่างองค์กรแห่งการเรียนรู้ ได้แก่ บริษัทปูนซิเมนต์ไทย จำกัด กรมส่งเสริมการเกษตร และองค์กรบริหารส่วนตำบลท่าข้าม

4) ชุมชนแห่งการเรียนรู้

คือ กลุ่มทางสังคมที่อยู่อาศัยร่วมกันในอาณาบริเวณเดียวกัน เช่น ครอบครัว ละแวกบ้าน หมู่บ้าน ตำบล หรือเรียกเป็นอย่างอื่น มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน มีการติดต่อสื่อสารและเรียนรู้ร่วมกัน มีความผูกพันเอื้ออาทรกัน ภายใต้บรรทัดฐานและวัฒนธรรมเดียวกัน ร่วมมือและพึ่งพาอาศัยกันเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกัน (วิลาวัณย์ โชติเบญจมาภรณ์, 2545) สำหรับชุมชนแห่งการเรียนรู้ เป็นชุมชนที่สนใจในการแสวงหาความรู้ มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น กลั่นกรอง ตัดสินใจ และลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง (Learning by doing) สั่งสมบทเรียนและปัญญาที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งจากฐานราก สร้างกระบวนการการพัฒนาแบบรากหญ้าและวัฒนธรรมในการแสวงหาความรู้ ตัวอย่างชุมชนแห่งการเรียนรู้ ได้แก่ ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง จังหวัดนครศรีธรรมราช เครือข่ายโรงเรียนชาวนา จังหวัดนครสวรรค์ เครือข่ายอินแปง จังหวัดสกลนคร

สรุปได้ว่า การแบ่งระดับของสังคมแห่งการเรียนรู้นั้น จะเริ่มต้นจากสังคม ครอบครัว ที่มีบรรยากาศและกิจกรรมการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมของสมาชิกในครอบครัว แล้วขยายสู่กลุ่ม องค์กร และชุมชนท้องถิ่นและสังคมในลำดับต่อไป

4. การเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้

สังคมไทยในปัจจุบันเป็นสังคมฐานความรู้ที่การเรียนรู้ ความรู้และนวัตกรรมเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนา จึงมีความจำเป็นที่จะต้องเสริมสร้างฐานความรู้ที่เข้มแข็งแก่ประเทศ เพื่อความสามารถในการปรับตัว รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง การจะเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ซึ่งเป็นสังคมแห่งภูมิปัญญา ทุกคนและทุกส่วนในสังคมต้องตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นของการเรียนรู้ การมีความใฝ่รู้และพร้อมที่จะเรียนรู้อยู่เสมอ การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นเรื่องที่ต้องเกิดขึ้นและมีความต่อเนื่องเป็นปกติวิสัยในชีวิตประจำวันของคนทุกคน ทุกวัน การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ในทุกเวลา ทุกสถานที่ของคนทุกคน ในทุกสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม การเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้เป็นกระบวนการสำคัญที่จะต้องเร่งดำเนินการเพื่อประกันโอกาสให้คนไทยทุกคนมีสิทธิและความเสมอภาคในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยการพัฒนาองค์ประกอบที่สำคัญของสังคมแห่งการเรียนรู้ ซึ่งมี 4 องค์ประกอบ (กุลธร เลิศสุริยกุล, 2548) ดังนี้

1) บุคคลแห่งการเรียนรู้ เป็นการพัฒนาทักษะ ความสามารถในการเรียนรู้ แสวงหาความรู้ เพื่อให้ประชาชนโดยรวมเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ ซึ่งบุคคลแห่งการเรียนรู้นั้นจะต้องมีลักษณะดังนี้

1.1) ตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นของการเรียนรู้

1.2) มีทักษะและกระบวนการคิด วิเคราะห์ และแก้ปัญหา สามารถใช้ความรู้ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

1.3) มีความใฝ่รู้ สามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง

1.4) สามารถที่จะเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดช่วงอายุแต่ละวัยด้วยรูปแบบที่หลากหลาย ยืดหยุ่น และมีคุณภาพตามความต้องการ ความสนใจ และความถนัด

2) แหล่งการเรียนรู้ มีการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ ด้วยเหตุผลดังนี้

2.1) เพื่อให้มีแหล่งเรียนรู้อย่างเพียงพอ หลากหลาย ทั่วถึง ครอบคลุมประชากรทุกพื้นที่ ทุกกลุ่ม

2.2) มีระบบข้อมูล สารสนเทศ แหล่งการเรียนรู้ เพื่อการใช้ประโยชน์ร่วมกัน

2.3) มีการจัดระบบเครือข่ายเชื่อมโยงแหล่งการเรียนรู้ เพื่อการใช้ประโยชน์ร่วมกัน

2.4) มีการพัฒนาทรัพยากรการเรียนรู้ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่มีศักยภาพในการให้บริการการเรียนรู้ และมีความพร้อมของปัจจัยอำนวยความสะดวกต่อการเรียนรู้

3) องค์ความรู้ เป็นการพัฒนาเนื้อหาสาระการเรียนรู้ให้เป็นองค์ความรู้ โดยวิธีการต่าง ๆ ดังนี้

3.1) มีระบบการจัดหาและรวบรวมความรู้จากแหล่งต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกเพื่อแสวงหาองค์ความรู้ที่มีประโยชน์สูงสุดต่อองค์กรหรือชุมชนท้องถิ่น

3.2) มีการพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการจัดเก็บและค้นคืนองค์ความรู้ได้อย่างสะดวกรวดเร็ว สามารถใช้ประโยชน์ได้ทันเหตุการณ์

3.3) มีการสร้างองค์ความรู้ใหม่ ๆ ที่สอดคล้องกับกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกและบริบทของสังคมไทย

3.4) มีการสร้างองค์ความรู้หรือเนื้อหาการเรียนรู้ที่สอดคล้องเหมาะสมกับศักยภาพและความต้องการการเรียนรู้ของบุคคล กลุ่มบุคคล องค์กรหรือชุมชนท้องถิ่น โดยพัฒนาความรู้จากฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่เดิม และจากฐานความรู้ด้านนวัตกรรมใหม่ ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของการพัฒนาแต่ละชุมชนท้องถิ่น

4) การจัดการความรู้ โดยมีวิธีการที่เอื้อให้การจัดการความรู้ในองค์กรหรือชุมชนท้องถิ่นหรือสังคมเป็นไปได้โดยง่ายดังนี้คือ

4.1) พัฒนารูปแบบการเรียนรู้ที่หลากหลาย มีระบบการจัดการสร้างแรงจูงใจ รณรงค์ส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

4.2) พัฒนาบุคคล องค์กร ผู้ดำเนินงานและผู้เกี่ยวข้องในการจัดส่งเสริมการเรียนรู้ของประชาชน รวมทั้งการพัฒนาทักษะความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้ประเภทต่าง ๆ

4.3) พัฒนากลไก กระบวนการถ่ายทอดความรู้ให้ประชาชน สามารถเข้าถึงองค์ความรู้ได้อย่างเสมอภาค รวมทั้งการพัฒนาระบบบริหารจัดการการใช้สื่อและเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ได้อย่างเสมอภาค

4.4) การสร้างบรรยากาศเพื่อเอื้อต่อการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในทุกหนทุกแห่ง ไม่ว่าจะเป็นครอบครัว องค์กร สถาบัน ชุมชนท้องถิ่น สังคม ให้ประชาชนมีโอกาสเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ได้ตลอดเวลา

4.5) มีการบูรณาการใช้ความรู้เป็นฐานในการแก้ปัญหาและการพัฒนาที่เหมาะสมกับสภาพของชุมชนท้องถิ่น

สรุปได้ว่า การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้นั้น จะต้องเสริมสร้างให้คนไทยทุกคนเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ที่สามารถเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตดังนี้

1) การพัฒนาบุคคลแห่งการเรียนรู้ ได้แก่ การสอนอ่านเขียนภาษาไทย การส่งเสริมการอ่านกิจกรรมเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ คิดเป็น พูดเป็น ฟังเป็นภาษาต่างประเทศเพื่อการเรียนรู้และประกอบอาชีพการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชน เวทีการเรียนรู้หรือกลุ่มการเรียนรู้เฉพาะเรื่อง กิจกรรมพัฒนาความสามารถในการแสวงหาความรู้และทักษะการเรียนรู้สำหรับประชาชน คอมพิวเตอร์สำหรับประชาชน กิจกรรมเสริมสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้แก่ประชาชนและยกย่องส่งเสริมประกาศเกียรติคุณบุคคลแห่งการเรียนรู้

2) การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ ได้แก่ การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต ห้องสมุดชุมชน ห้องสมุดโรงงาน ห้องสมุดในบ้าน ห้องสมุดเคลื่อนที่ ห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ การเชื่อมโยงเครือข่ายการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมพื้นบ้าน ศูนย์เรียนรู้เทคโนโลยีพื้นบ้าน อินเทอร์เน็ตชุมชน การท่องเที่ยวเชิงการเรียนรู้ ทำเนียบแหล่งการเรียนรู้ในท้องถิ่น ศูนย์เรียนรู้อาชีพท้องถิ่นและยกย่องประกาศเกียรติคุณแหล่งเรียนรู้ดีเด่น

3) การพัฒนาเนื้อหาสาระการเรียนรู้ให้เป็นองค์ความรู้ ได้แก่ หลักสูตรท้องถิ่น สุดยอดธุรกิจชุมชน บันทึกชุมชน ตำนานพื้นบ้าน บทเรียนความสำเร็จ ปรัชญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาชาวบ้าน ขบวนการแก้จน องค์ความรู้คู่เมือง ธนาคารความรู้ประจำเมือง เรื่องที่คนไทยต้องรู้ เรื่องยากเรียนรู้ องค์ความรู้กู้วิกฤตชุมชน

4) การพัฒนาการจัดการความรู้ ได้แก่ พัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศเพื่อการออกแบบการจัดการเรียนรู้ การศึกษา on-line และ e-learning สัปดาห์การเรียนรู้ เทศกาลการเรียนรู้

วิทยุชุมชน สื่อมวลชนเพื่อการเรียนรู้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างบุคคล กลุ่ม และชุมชน พัฒนานักจัดการความรู้ภาคประชาชน

สรุปท้ายบท

บุคคลแห่งการเรียนรู้เป็นหน่วยย่อยของสังคมแห่งการเรียนรู้ บุคคลแห่งการเรียนรู้ หมายถึง บุคคลที่นำข้อมูล ประสบการณ์ความรู้ มาพิจารณาไตร่ตรองอย่างสม่ำเสมอจนเกิดความเข้าใจและสามารถประยุกต์ความรู้ไปสู่การปฏิบัติ จนกลายเป็นวิถีชีวิตของตนและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข คุณลักษณะของบุคคลแห่งการเรียนรู้ คือการมีทักษะพื้นฐาน 6 ประการ คือ มีทักษะการฟัง ถาม อ่าน คิด และเขียน ครูที่เป็นต้นแบบของบุคคลแห่งการเรียนรู้ ต้องมีวิสัยทัศน์ รอบรู้ สร้างสรรค์ ออกแบบการเรียนรู้ และจัดการความรู้สู่ผู้เรียน ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อสร้างเครือข่ายการเรียนรู้แลกเปลี่ยนในสังคมแห่งการเรียนรู้ สังคมไทยในปัจจุบันเป็นสังคมฐานความรู้ที่การเรียนรู้ ความรู้และนวัตกรรมเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนา จึงมีความจำเป็นที่จะต้องเสริมสร้างฐานความรู้ที่เข้มแข็งแก่ประเทศเพื่อความสามารถในการปรับตัวรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง การเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ เป็นกระบวนการสำคัญที่จะต้องเร่งดำเนินการเพื่อประกันโอกาสให้คนไทยทุกคนมีสิทธิและความเสมอภาคในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ จะต้องเสริมสร้างให้คนไทยทุกคนเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ที่สามารถเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตในด้านต่าง ๆ ได้แก่ การพัฒนาบุคคลแห่งการเรียนรู้ การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ การพัฒนาเนื้อหาสาระการเรียนรู้ให้เป็นองค์ความรู้ และการพัฒนาการจัดการความรู้

คำถามทบทวน

1. ความหมายและองค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้เป็นอย่างไร
2. บุคคลแห่งการเรียนรู้ควรมีลักษณะอย่างไร
3. คุณลักษณะของบุคคลแห่งการเรียนรู้เป็นอย่างไร
4. ครูยุคใหม่ต้องเป็นตัวอย่างของบุคคลแห่งการเรียนรู้ ควรมีลักษณะอย่างไร
5. แนวทางการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ควรดำเนินการอย่างไร
6. การพัฒนาตนเองให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ทำได้อย่างไร
7. ผู้เรียนที่มีลักษณะบุคคลแห่งการเรียนรู้มีคุณลักษณะอย่างไร
8. การพัฒนาครูให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ในสถานศึกษามีแนวทางการพัฒนาอย่างไร
9. ครูมีส่วนส่งเสริมผู้เรียนให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้อย่างไร
10. บุคคลแห่งการเรียนรู้มีความสำคัญอย่างไรในสังคมแห่งการเรียนรู้

เอกสารอ้างอิง

กุลิดา ทัศนพิทักษ์. (2554). **บทความวิจัยเรื่องรูปแบบการสอนเพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตสาหรับโรงเรียนขนาดเล็ก.** นำเสนอในงาน "วันการศึกษานอกโรงเรียน ประจำปี 2554" ภายใต้หัวข้อ "การเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการพัฒนามนุษย์และสังคม" สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. วันพฤหัสบดีที่ 8 สิงหาคม 2554.

กุญธร เลิศสุริยะกุล. (2548). กรอบแนวความคิดการเสริมสร้างสังคมการเรียนรู้. **วารสารห้องสมุด.** 49(1). (มกราคม-มีนาคม).

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2543). **บทบาทของห้องสมุดต่อการพัฒนาคน : การประชุมใหญ่สามัญและประชุมวิชาการห้องสมุดแห่งประเทศไทย ประจำปี พุทธศักราช 2543 วันที่ 11-15 ธันวาคม 2543 ณ บางกอกพาเลส .** พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2546). **ภาพอนาคตและคุณลักษณะของคนไทยที่พึงประสงค์.** กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

ทิศนา แขมณี. (2545ก). **ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ.** กรุงเทพฯ : สานักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธเนศ ขำเกิด. (2541). องค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization). **วารสารวิชาการ** 1 (9). กันยายน.หน้า 28-31.

ปกรณ์ ประจัญบาน.(2554). การพัฒนาตัวชี้วัดคุณลักษณะการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ของนิสิตมหาวิทยาลัยนเรศวร. บทความวิจัย.**วารสารศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยนเรศวร**. มกราคม-เมษายน.13(1).

ยนต์ ชุ่มจิต. (2550). **ความเป็นครู** พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.

วิบูลย์ศิลป์ พิชยมงคล. (2547). **คุณลักษณะการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ของนักเรียน สถาบันการอาชีวศึกษา กรุงเทพมหานคร 2**. ปริญญานิพนธ์ครุศาสตรอุตสาหกรรมมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอนอาชีวศึกษา. สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง. สำนักหอสมุดกลาง.

วิลาวัลย์ โชติเบญจมาภรณ์. (2545). ชุมชนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้. **วารสารวิชาการ.** 5(11). พฤศจิกายน.

สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (2557). **ความหมายบุคคลแห่งการเรียนรู้**. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก **:** http://www.ipst.ac.th. [3 เมษายน2557]

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2546). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545**. กรุงเทพฯ : พริกหวานกราฟฟิค.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2551). **รายงานการวิจัยเรื่อง วิธีวิทยาการประเมินความสำเร็จของการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้**. กรุงเทพฯ.

สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน. (2557). **การยกระดับคุณภาพครูไทยในศตวรรษที่ 21.** เอกสารประกอบการประชุมวิชาการ อภิวัฒน์การเรียนรู้...สู่จุดเปลี่ยนประเทศไทย (6-8 พฤษภาคม 2557).

สิทธิพร นิยมศรีสมศักดิ์. (2555). การพัฒนาโรงเรียนให้เป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ : แนวปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม. **วารสารวิทยบริการ** 23(1). มกราคม-เมษายน.

สุพล วังสินธ์. (2541). การเรียนรู้ กลยุทธ์ของเด็กรุ่นใหม่. **วารสารวิชาการ**1(9) กันยายน : 34-36.

สุระ อ่อนแพง และคณะ (2556). รูปแบบการบริหารเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนระดับประถมศึกษาในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา. **วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร**. ปีที่ 15 ฉบับพิเศษ.

อุดมศักดิ์ พลอยบุตร. (2545). "ครูยุคใหม่...ครูยุคปฏิรูป"**. วารสารวิชาการ** 5(1) มกราคม : 19.

Griffin, C. & Brownhill, B. (2010). The learning society. In P. Jarvis (2nd ed.), **The age of learning**. London: Kogan, pp.55-68.

Holden, M. & Conelly, S. (2010). **The learning city: Urban sustainability education building toward WUF legacy**. 2nd ed. Canada: Simon Fraser University.

Holford, J. & Nicholls, G. (2001). The school in the age of learning. In P. Jarvis (ed.), **The age of learning**. London: Kogan, pp.134-146.

Jarvis, P. & Tosey, P. (2010). Corporations and professions. In P. Jarvis (3rd ed.), **The age of learning**. London: Kogan Page, pp.147-156.

Merricks, L. (2010). Implications of the learning society for education beyond school. In P. Jarvis (2nd ed.)m, **The age of learning**. London: Kogan, pp.123-133.

Senge (2000) Senge, P. (2010). **Schools that learn**. (3rd ed.) New York: Doubleday.

Thomas Lickona. (2010). **Why "do" character education**?.Eleven Principles of Effective CharacterEducation [Online]. Available from **:** http://www.character.org/wpcontent/uploads /2011/12/ElevenPrinciples_new2010.pdf. [3 April 2010]

บทที่ 7
ทักษะการเป็นผู้นำทางวิชาการ

เป้าหมายของการพัฒนาคุณภาพการศึกษา คือ การพัฒนาคน โดยมีความเชื่อว่ามนุษย์มีศักยภาพที่จะเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ตลอดชีวิต นอกจากการให้ความสำคัญในการพัฒนาศักยภาพโดยตรงแล้ว จำเป็นต้องคำนึงถึงกลไกและสภาพแวดล้อมที่จะส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาอย่างเต็มที่เพื่อเตรียมคนให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ สามารถเผชิญกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นและที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้ โดยเฉพาะในสถานศึกษาที่เป็นองค์กรเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ และถ่ายทอดองค์ความรู้ต่าง ๆ ของสังคมสู่ผู้เรียน อันเป็นเยาวชนของชาติที่จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่เพื่อสร้างความเจริญให้กับสังคมและประเทศชาติต่อไป

สถานศึกษาจึงต้องมีผู้นำที่มีความเหมาะสมเพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน และผู้นำที่เหมาะสมที่สุดในสถานศึกษาปัจจุบันคือ ผู้นำทางวิชาการ การจะก้าวสู่ความเป็นผู้นำทางวิชาการได้นั้น จำเป็นต้องเรียนรู้และปฏิบัติภารกิจในบทบาทต่าง ๆ อย่างหลากหลาย ทั้งนี้เพราะผู้นำทางวิชาการย่อมจะต้องเปี่ยมไปด้วยความรู้ ความสามารถ และความเท่าทันในองค์ความรู้ต่าง ๆ

ครูถือเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในสถานศึกษาที่ทำหน้าที่หลักโดยตรงคือ สรรค์สร้างและพัฒนาคนให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้อย่างรอบด้าน ครูจึงจำเป็นต้องมีทักษะการเป็นผู้นำทางวิชาการอย่างแท้จริง จึงจะสามารถนำพาบุคคลซึ่งเป็นผลลัพธ์ทางการศึกษาให้บรรลุความเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการเป็นผู้นำทางวิชาการ

คำว่า ผู้นำ (Leader) และภาวะผู้นำ (Leadership) เป็นคำที่มีความสัมพันธ์กัน เมื่อมีผู้นำก็ต้องมีภาวะผู้นำของคนนั้น ซึ่งเป็นคุณสมบัติของความเป็นผู้นำที่อยู่ในตนเองที่ทำให้ผู้อื่นรู้สึกสัมผัส การนำเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ ผู้นำจึงต้องเป็นผู้ที่มีทั้งศาสตร์และศิลป์อยู่ในตนเองที่สร้างความโดดเด่นในกลุ่ม ทำให้เป็นที่ยอมรับของกลุ่มที่จะให้ความไว้วางใจและเชื่อใจว่าสามารถนำพาไปสู่ความสำเร็จ ทำให้ได้รับความร่วมมือและที่นอกเหนือไปจากนั้นคือการได้รับความเคารพนับถือ ผู้นำ (leader) กับภาวะผู้นำ (leadership) มีความหมายแตกต่างกัน เพื่อให้ผู้อ่านมีพื้นฐานเกี่ยวกับผู้นำและภาวะผู้นำ จึงขอนำเสนอคำนิยามที่ควรทราบเกี่ยวกับ “ผู้นำ (Leader)” และภาวะผู้นำ (Leadership)” ดังนี้

1. ความหมายของผู้นำ ภาวะผู้นำ

สต็อกดิลล์ (1974 : 1) กล่าวว่า ความหมายของความเป็นผู้นำนี้มีมากมายเทียบเท่ากับจำนวนผู้คนที่พยายามจะสรรหาความหมายของคำนี้ และหลาย ๆ คนก็มีความคิดเห็นว่า ไม่มีความหมายใดเลยที่จะเป็นความหมายที่สมบูรณ์ในการที่จะอธิบายคำว่าภาวะผู้นำนี้ได้จึงกล่าวได้ว่าความหมายของภาวะผู้นำน่าจะขึ้นอยู่กับสถานการณ์ที่แตกต่างกัน

ฟิลด์เลอร์ และการ์เซีย (1987 : 1) กล่าวว่า ผู้นำ หมายถึง บุคคลในกลุ่มที่ได้รับมอบหมายให้กำกับและประสานงานให้กิจกรรมของกลุ่มมีความสัมพันธ์กัน ซึ่งผู้นำอาจเป็นผู้ที่ได้รับการเลือกตั้ง หรือแต่งตั้งหรือเป็นผู้ที่แสดงตัวเป็นผู้ที่มีอิทธิพลในกลุ่มเพื่อที่จะกำกับและประสานงานที่จะนำไปสู่เป้าหมายด้วยพลังของกลุ่ม

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2540 : 1) ความหมายของคำว่าผู้นำ (Leader) ผู้นำ คือ บุคคลที่มีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งใน 5 อย่างต่อไปนี้

1. มีบทบาทหรืออิทธิพลต่อคนในหน่วยงานมากกว่าผู้อื่น
2. มีบทบาทเหนือบุคคลอื่น ๆ
3. มีบทบาทสำคัญที่สุดที่ทำให้หน่วยงานบรรลุเป้าหมาย
4. ได้รับเลือกจากผู้อื่นให้เป็นผู้นำ
5. เป็นหัวหน้าของกลุ่ม

บังอร จงสมจิตต์ (2551 : 17) ผู้นำ หมายถึง บุคคลที่มีอิทธิพลต่อบุคคลอื่น ทำให้บุคคลอื่นทำตามจนทำให้องค์การบรรลุเป้าหมายได้

สรุปว่า ผู้นำ หมายถึง บุคคลที่มีอิทธิพลต่อบุคคลอื่น มีอำนาจในการตัดสินใจ มีศิลปะเพื่อให้บุคคลในกลุ่มมีความตั้งใจที่จะปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมาย ผู้นำแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะคือ

เนเธร์คอต (1998 : 1) วิจารณ์ว่า ภาวะผู้นำเพียงรูปแบบเดียวไม่สามารถนำมาใช้ได้ในทุกสถานการณ์ เมื่อสถานการณ์เปลี่ยนก็จำเป็นต้องเปลี่ยนรูปแบบของภาวะผู้นำตามไปด้วยเพื่อประสิทธิภาพตามความเหมาะสม ดังนั้น ความหมายของคำว่าภาวะผู้นำจึงมีมากมายแตกต่างกันไปตามการวิจัยของนักวิชาการที่มุ่งประเด็นไปที่องค์ประกอบที่มีความซับซ้อนที่เป็นเงื่อนไขของมนุษย์

เคลเลอร์แมน (1999 : 1) และแลมบาท (2003 : 1) กล่าวว่า ภาวะผู้นำเป็นความพยายามของผู้นำที่จะต้องอยู่ในตำแหน่งที่มีอำนาจสั่งการหรือไม่ก็ได้เพื่อที่จะกระตุ้นให้ผู้ตามที่จะเข้ามาร่วมมือกันเพื่อให้ไปสู่เป้าหมาย เป้าหมายนี้จะต้องมีนัยสำคัญไม่ใช่แค่การทำให้มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นเท่านั้น

รังสรรค์ ประเสริฐศรี (2544 : 1) กล่าวว่า ภาวะผู้นำ คือ พฤติกรรมส่วนตัวของบุคคลคนหนึ่งที่จะชักนำกิจกรรมของกลุ่มให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน (Shared Goal) หรือเป็นความสัมพันธ์ที่มีอิทธิพลระหว่างผู้นำ (Leaders) และผู้ตาม (Followers) ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายร่วมกัน (Shared Purposes) หรือเป็นความสามารถที่จะสร้างความเชื่อมั่น และให้การสนับสนุนบุคคลเพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์การ

กัลยภรณ์ ดารากร ณ อยุธยา (2554) ให้ความหมายของภาวะผู้นำ หมายถึง กระบวนการที่บุคคลหนึ่งสร้างอิทธิพลเหนือบุคคลอื่นหรือผู้ตาม เพื่อให้ปฏิบัติกิจกรรมได้เกิดผลสำเร็จตามเป้าหมาย หรือที่องค์การวางไว้ โดยที่การกระทำดังกล่าวเกิดจากการที่ผู้ตามเกิดความเชื่อมั่นศรัทธาในตัวผู้นำ และพร้อมปฏิบัติเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายเดียวกันขององค์การ และหากสถานการณ์เปลี่ยนแปลงไปการใช้อำนาจและอิทธิพล หรือรูปแบบของผู้นำก็จะเปลี่ยนตามไปด้วย

จากการศึกษาภาวะผู้นำจากทัศนะของนักการศึกษาต่างประเทศและนักการศึกษาไทย สรุปว่า ภาวะผู้นำ คือ กระบวนการที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือมากกว่าพยายามใช้อิทธิพลของตนหรือกลุ่มตน กระตุ้น ชี้นำ ผลักดันให้บุคคลอื่นหรือกลุ่มบุคคลอื่น มีความเต็มใจและกระตือรือร้นในการทำสิ่งต่าง ๆ ตามต้องการ โดยมีความสำเร็จของกลุ่มหรือองค์การเป็นเป้าหมาย

2. ความหมายของผู้นำทางวิชาการ และภาวะผู้นำทางวิชาการ

กริช นุ่มวัด (2546 : 19) ให้ความหมายของผู้นำทางวิชาการ คือ ผู้มีความสามารถในการใช้กลยุทธ์ทั้งการเป็นผู้นำและการบริหารและนำกลุ่มให้กระทำกิจกรรมทางด้านวิชาการให้บรรลุผล ซึ่งจะมีผลต่อการเรียนการสอนสำหรับนักเรียน

จิรวัฒน์ กิติพิเชฐสรรค์ (2556 : 1) การเป็นผู้นำทางวิชาการ ประกอบด้วยการเรียนรู้และปฏิบัติภารกิจในบทบาทต่างๆ อย่างหลากหลาย เพื่อให้มีความรู้ความสามารถ และความเท่าทันในองค์ความรู้ต่าง ๆ ดังนี้

1) ผู้นำทางวิชาการจะต้องเป็นผู้บริหารมืออาชีพ คือ

1.1) มีความรอบรู้ในหลักการ แนวคิดทฤษฎี และวิธีการบริหารงานตามโครงสร้างของสถานศึกษา

1.2) มีความรอบรู้ในหลักการ แนวคิดทฤษฎี และวิธีการในการประยุกต์ใช้สื่อนวัตกรรมเทคโนโลยีและสารสนเทศอย่างเหมาะสม และเกิดผลดีต่อผลการดำเนินงานการจัดการศึกษาของโรงเรียน

1.3) มีความรอบรู้ด้านวิชาการ หลักสูตรปรัชญาการศึกษา หลักจิตวิทยาด้านต่าง ๆ ตลอดจนวิทยาการใหม่ ๆ มีทักษะในการครองตน ครองคน และครองงาน

1.4) มีภาวะผู้นำ

1.5) มีองค์ประกอบของความรู้ความเข้าใจ (Knowledge) การรู้จักตัดสินใจ (decision making) รู้จักและสามารถนำเอาวิธีการและกลยุทธ์ในการแก้ไขปัญหา (problem solving) มาใช้ในการปฏิบัติงานในหน้าที่ได้

2) ผู้นำทางวิชาการจะต้องมีความสามารถในการบริหารความเปลี่ยนแปลง คือ

2.1) สร้างความรู้สึกจำเป็นเร่งด่วนในการเปลี่ยนแปลง

2.2) สร้างทีมงาน แนวร่วมที่ทรงพลัง โน้มนำการเปลี่ยนแปลง

2.3) สร้างวิสัยทัศน์ ชี้นำความพยายามในการปรับเปลี่ยนแปลง

2.4) สื่อสารสร้างความเข้าใจ ยึดมั่นในวิสัยทัศน์และกลยุทธ์ผลักดัน

2.5) เพิ่มอำนาจให้ผู้อื่นในการตัดสินใจเพื่อให้วิสัยทัศน์เป็นจริง

2.6) วางแผนอย่างเป็นระบบเพื่อมุ่งสร้างความสำเร็จในระยะเวลาอันสั้น

2.7) รวบรวมผลสำเร็จจากการปรับปรุง ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมากขึ้น

2.8) ปลูกฝังแนวทางใหม่ ๆ ของความสำเร็จเข้าสู่ระบบการทำงานขององค์กร

3) ผู้นำทางวิชาการจะต้องเป็นนักบริหารและพัฒนาหลักสูตร โดยในการบริหารและพัฒนาหลักสูตรนั้นจะต้องคำนึงถึงสิ่งต่าง ๆ ได้แก่

3.1) มีเป้าหมายหรือมาตรฐานคุณภาพผู้เรียนกำหนดไว้ชัดเจนและยืดหยุ่นในการปฏิบัติ

3.2) การพัฒนาหลักสูตรต้องทันต่อความก้าวหน้าทางด้านวิทยาการเทคโนโลยีต่าง ๆ เพื่อพัฒนาความรู้และทักษะในการใช้เทคโนโลยีแก่ผู้เรียน

3.3) สิ่งที่กำหนดในการเรียนการสอนต้องช่วยเตรียมผู้เรียนเพื่อการดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพในโลกไร้พรมแดน

3.4) หลักสูตรต้องส่งเสริมการพัฒนาผู้เรียนในองค์รวม

3.5) สิ่งทีกำหนดในหลักสูตรควรเชื่อมโยงและสอดคล้องกับชีวิตจริง

3.6) การวัดและประเมินผลการเรียนรู้เป็นเครื่องมือสำคัญในการตรวจสอบและพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้บรรลุตามเป้าหมายของหลักสูตร

จากการศึกษาความหมายผู้นำทางวิชาการ สรุปว่า ผู้นำทางวิชาการ หมายถึง ผู้ที่มีความรอบรู้ในองค์ความรู้ต่าง ๆ และนำองค์ความรู้นั้นมาสร้างเป็นกลยุทธ์ในการบริหารงานทางด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาครู ผู้เรียนไปสู่บุคคลแห่งการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและสำเร็จตามเป้าหมาย

ถาวร เส้งเอียด (2550 : 150) ให้ความหมายภาวะผู้นำทางวิชาการ หมายถึง ความสามารถของผู้บริหารโรงเรียนในการนำความรู้ แนวคิด วิธีการ ตลอดจนเทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพมาใช้ในการบริหารจัดการให้เกิดประโยชน์กับคณะครูและนักเรียน

สิร์รานี วสุภัทร (2551 : 29) ได้นิยามความหมายของภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง การแสดงบทบาทหน้าที่อย่างสร้างสรรค์ที่สามารถโน้มน้าว จูงใจ หรือชี้นำให้บุคลากรในสถานศึกษา และผู้เกี่ยวข้องเข้าใจ และตระหนักในจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา รวมพลังและประสานสัมพันธ์กันเพื่อให้งานวิชาการซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงกับคุณภาพของการจัดการเรียนการสอนและคุณภาพของผู้เรียน อันเป็นภารกิจหลักของสถานศึกษาบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

สุพชาต ชุ่มชื่น (2554 : 25) สรุปว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการ เป็นความสามารถของผู้บริหารในการนำกลุ่มให้กระทำกิจกรรมทางวิชาการให้บังเกิดผลดีต่อการสอนของครูและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน

นภาดาว เกตุสุวรรณ (2555 : 11) ให้ความเห็นว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการ คือ กระบวนการต่าง ๆ ที่ผู้บริหารสถานศึกษาใช้รูปแบบของอิทธิพลระหว่างผู้บริหารและสมาชิก หรือใช้อิทธิพลของตำแหน่งกระตุ้นครูให้ปฏิบัติ เพื่อนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายของกลุ่มตามกำหนดไว้ ประกอบด้วยการกำหนดภารกิจของโรงเรียน การจัดการเรียนการสอน การส่งเสริมบรรยากาศทางวิชาการ

สรุป ภาวะผู้นำทางวิชาการ หมายถึง กระบวนการต่าง ๆ ที่ผู้นำใช้กลยุทธ์ทางการบริหารวิชาการ โน้มน้าว จูงใจ หรือชี้นำให้ครู บุคลากรในสถานศึกษา และผู้เกี่ยวข้องทางการศึกษาเข้าใจ ตระหนักในจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา จนนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายของกลุ่มอย่างมีประสิทธิผล

3. บทบาทผู้นำทางวิชาการ

จักรพงศ์ ถาบุตร (2547 : 32-34) พบว่า บทบาทผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา คือ พฤติกรรมที่ผู้บริหารแสดงออก โดยนำเอาความรู้ ความสามารถ ความคิด เทคนิควิธีที่มีประสิทธิภาพมาใช้ในการบริหารสถานศึกษา เพื่อกระตุ้นและแนะนำครูให้ปฏิบัติกิจกรรมการเรียนการสอนจนบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนด และพัฒนาวิชาชีพครูให้เจริญก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น โดยมีพฤติกรรมบ่งชี้ดังนี้

1) การจัดทำและการนำวัตถุประสงค์ทางวิชาการไปใช้
2) การเป็นส่วนหนึ่งของทีมงาน

3) การสร้างวัฒนธรรมและบรรยากาศที่นำไปสู่การเรียนรู้

4) การสื่อสารเกี่ยวกับวิสัยทัศน์ พันธกิจ

5) การตั้งความคาดหวังต่อผลงานสูง

6) การพัฒนาความเป็นผู้นำครู

7) การมีทัศนะคติเชิงบวก

บุหงา วชิระศักดิ์มงคล (2557 : 1) กล่าวถึง บทบาทของผู้นำทางการศึกษา เป็นการแสดงออกโดยอิสระที่มีผลดีต่อผู้อื่นหรือสังคม เช่น การตัดสินใจ การจูงใจให้คนทำงาน การแสดงออกทางความคิด การพูด พฤติกรรมทางอารมณ์ การอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นในสังคม มีสาระดังนี้

1. เป็นผู้ชี้นำให้คำปรึกษาหารือในสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสมและเป็นธรรม ในสังคมแห่งความรู้มีความต้องการบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถชี้นำ หรือให้คำปรึกษาในฐานะเป็นผู้ชำนาญการหรือผู้เชี่ยวชาญ เป็นผู้นำทางปัญญาย่อมเป็นผู้รอบรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่ชัดเจน เรียกว่า ระดับมืออาชีพ (Professional) เช่น ครูมืออาชีพ ผู้บริหารมืออาชีพ นักธุรกิจมืออาชีพ คุณลักษณะมืออาชีพประกอบด้วยความรู้และประสบการณ์ รวมทั้งเจตคติที่ดี มีคุณธรรม จริยธรรมในวิชาชีพของตนเอง

2. เป็นผู้จูงใจให้ผู้อื่นปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องตามตัวแบบหรือตัวอย่างที่ดีได้ ผู้นำจึงต้องปฏิบัติตนเป็นตัวแบบที่ดี ทำให้ผู้อื่นเชื่อถือ ศรัทธา ยอมรับในบุคลิกภาพ ความคิดเห็น และยอมรับในพฤติกรรมดังกล่าว เช่น ครู อาจารย์ พระสงฆ์ โต๊ะครู โต๊ะอิหม่าม นายกรัฐมนตรี นายกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ฯลฯ การจูงใจไม่ใช่เพียงแต่การพูดเพื่อให้ผู้อื่นเชื่อและปฏิบัติตามเท่านั้น แต่ผู้นำยังต้องแสดงพฤติกรรมที่ทำให้เป็นตัวอย่างที่น่าเคารพ ศรัทธา ทำให้ผู้อื่นรับรู้และปฏิบัติตาม เกิดความเชื่อ ความชอบ และชื่นชม

3. เป็นผู้พัฒนาให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในสิ่งที่พึงประสงค์ขององค์การหรือสังคม ผู้นำจำเป็นต้องมีวิสัยทัศน์ มองไกลในอนาคต และทำประโยชน์เพื่อส่วนรวมมากกว่าส่วนตน ไม่เห็นแก่ตัวและพวกพ้องตนเอง มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมและเป็นผู้พัฒนาให้สังคมอยู่อย่างมีความสุข สร้างความสามัคคี ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น และมีความคิดเชิงบวก มองโลกในทางดี ทำตนให้เป็นประโยชน์แก่สังคม

4. บทบาทในเชิงวิชาการ ผู้นำควรต้องมีความรู้ ความสามารถด้านวิชาการที่เป็นวิชาชีพของตนอย่างลุ่มลึก จนสามารถใช้ในการให้คำแนะนา ให้ข้อเสนอแนะเพื่อใช้ความรู้ในสาขาของตน เพื่อการอธิบายเหตุการณ์ และจัดสถานการณ์เพื่อให้เกิดผลดีต่อภารกิจ/องค์กร เพื่อป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้นได้ตลอดถึงสามารถให้คำปรึกษา เพื่อแก้ปัญหาที่เผชิญอยู่ได้สำเร็จในระดับหนึ่ง รวมทั้งมีผลงานเป็นที่ยอมรับ มีการพัฒนานวัตกรรมเชิงวิชาชีพ และมีผลงานเผยแพร่

5.บทบาทในการเป็นบุคคลที่มีความรอบรู้ เฉลียวฉลาด อารมณ์มั่นคง อารมณ์ดี และมีคุณธรรมและจริยธรรมสูง มีมนุษยสัมพันธ์ สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ เป็นทีมงานที่เข้มแข็ง มีบุคลิกภาพทั้งภายนอกและภายในงดงาม

สรุป บทบาทผู้นำทางวิชาการ หมายถึง พฤติกรรมที่ผู้นำทางวิชาการแสดงออก อันเป็นผลดีต่อผู้อื่นหรือสังคม โดยนำเอาความรอบรู้ ความสามารถเชิงวิชาการ เทคนิควิธีที่มีประสิทธิภาพมาใช้ในการบริหารสถานศึกษา เพื่อกระตุ้น จูงใจ ชี้นำ พัฒนา แนะนำครูให้ปฏิบัติกิจกรรมการเรียนการสอนจนบรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ บทบาทผู้นำทางวิชาการมีดังนี้

1) บทบาทเป็นผู้กำหนดทิศทางการปฏิบัติงาน

ต้องมีความสามารถในการชี้แจง ทำความเข้าใจวัตถุประสงค์ของหน่วยงาน มีความรู้และทักษะในระบบการจัดสรรงบประมาณแบบมุ่งเน้นผล

2) บทบาทเป็นผู้กระตุ้นความเป็นผู้นำ

มีความสามารถในการจูงใจ กระตุ้น และมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ในองค์การ มีทักษะในกระบวนการกลุ่ม

3) บทบาทเป็นนักวางแผน

จะต้องเป็นผู้ที่สามารถในการคาดคะเนเหตุการณ์ในอนาคต เตรียมบุคลากรให้พร้อมในการรับมือกับสิ่งใหม่ ๆ ที่จะเกิดขึ้น

4) บทบาทเป็นผู้ตัดสินใจ

ต้องมีความรู้ความเข้าใจในทฤษฎีการตัดสินใจต่าง ๆ มีความสามารถในการตัดสินใจ

5) บทบาทเป็นผู้จัดองค์การ

ต้องออกแบบและกำหนดโครงสร้างองค์การขึ้นมาใหม่ จึงจำเป็นต้องเข้าใจพลวัตขององค์การและพฤติกรรมองค์การ

6) บทบาทเป็นผู้เปลี่ยนแปลง

ต้องนำการเปลี่ยนแปลงมาสู่สถาบันเพื่อเพิ่มพูนคุณภาพขององค์การ รู้ว่าจะเปลี่ยนอะไร อย่างไร และควรเปลี่ยนในสถานการณ์ใด

7) บทบาทเป็นผู้ประสานงาน

ต้องเข้าใจในรูปแบบการปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ เข้าใจเครือข่ายการสื่อสาร สามารถประสานกิจกรรมต่างๆได้อย่างมีประสิทธิภาพ

8) บทบาทเป็นผู้สื่อสาร

สามารถสื่อสารด้วยการพูดและการเขียน รู้จักใช้สื่อต่าง ๆ เพื่อการสื่อสาร

9) บทบาทเป็นผู้แก้ความขัดแย้ง

ต้องเข้าใจสาเหตุของความขัดแย้ง สามารถต่อรอง ไกล่เกลี่ย จัดการกับความขัดแย้งและแก้ปัญหาความขัดแย้ง

10) บทบาทเป็นผู้แก้ปัญหา

ปัญหาไม่จำเป็นต้องลงเอยด้วยความขัดแย้ง ผู้นำต้องสามารถวินิจฉัยและแก้ปัญหาได้

11) บทบาทเป็นผู้บริหารบุคคล

ผู้บริหารจะต้องมีความสามารถในเทคนิคการเป็นผู้นำ การเจรจาต่อรอง การประเมินผลงานและการปฏิบัติงาน

12) บทบาทการเป็นนักประชาสัมพันธ์

มีทักษะในการสื่อความหมาย สร้างภาพพจน์ที่ดี รู้จักพลวัตของกลุ่ม รู้จักและเข้าใจการเผยแพร่ข่าวสารด้วยสื่อต่างๆ

4. รูปแบบภาวะผู้นำทางการศึกษา

ภาวะผู้นำทางการศึกษามีรูปแบบที่แตกต่างไปจากภาวะผู้นำขององค์การอื่น ๆ เพราะการบริหารการศึกษาเป็นรูปแบบการบริหารที่เกี่ยวข้องกับความชำนาญการและทักษะในการจัดการด้านการศึกษา นอกจากนี้ ผู้นำทางการศึกษาจะต้องมีปรัชญาของการจัดการศึกษาที่ตอบสนองการพัฒนาเยาวชนเพื่อสังคมและประเทศชาติ การจะนำองค์การทางการศึกษาไปสู่ความสำเร็จได้จึงต้องขึ้นอยู่กับแนวทางในการบริหารจัดการเรียนการสอน ในวงการการศึกษาพบว่า รูปแบบภาวะผู้นำที่มีความหมายสำหรับการพัฒนาผู้เรียนและการจัดการเรียนการสอนได้แก่

4.1 รูปแบบภาวะผู้นำแบบร่วมแรงร่วมใจ (Collaborative leadership)

เทลฟอร์ด (1996 : 1) ได้ทำการศึกษาผู้นำทางการศึกษาที่สามารถพัฒนาระบบการทำงานของโรงเรียนสู่การบริหารจัดการให้แนวคิดว่า ผู้นำทางการศึกษาไม่ใช่ผู้ที่จะบริหารจัดการองค์ความรู้ได้เสมอไป ผู้ที่ทำให้หน้าที่จัดการเรียนรู้และสร้างองค์ความรู้ให้แก่ผู้เรียนคือผู้สอน การบริหารจัดการโรงเรียนจึงต้องเข้าใจบทบาทของผู้สอนและผู้เรียนบทบาทของผู้นำในฐานะผู้บริหารที่ส่งผลให้เกิดการเรียนการสอนที่บรรลุเป้าหมายคือผู้นำที่มีคุณลักษณะของนักการศึกษามากกว่านักบริหารจัดการที่ต้องยึดถือกฎระเบียบที่เคร่งครัด การศึกษาภาวะผู้นำแบบร่วมแรงร่วมใจของเทลฟอร์ด ยึดกรอบความคิดและทฤษฎีการบริหารจัดการของโบล์แมน และดีล (Bolman and Deal) ที่จัดกรอบการบริหารเป็น 4 ด้าน คือ

1) ด้านโครงสร้าง (Structural)

2) ด้านการเมือง (Political)

3) ด้านทรัพยากรมนุษย์ (Human resource)

4) ด้านสัญลักษณ์ (Symbolic)

4.2 รูปแบบภาวะผู้นำนักบริการ (Servant leadership)

กรีนลีฟ (1995 : 1-7) เป็นรูปแบบของผู้นำที่เน้นการให้การบริการผู้อื่น พนักงาน ลูกค้าและชุมชนเพื่อช่วยกันสร้างอำนาจการนำทางการศึกษา ผู้นำที่มีความเชื่อในเรื่องของการบริการนั้นต้องเกิดความรู้สึกที่เกิดขึ้นภายในอย่างเป็นธรรมชาติที่นำไปสู่การให้บริการและต้องมีความเชื่อว่าการให้บริการเป็นความสำคัญอันดับแรกการทดสอบว่าการบริการนั้นมีประสิทธิภาพคือพิจารณาว่าการให้บริการนั้นทำให้บุคคลพัฒนาขึ้นในขณะที่ได้รับการบริการบุคคลนั้นมีสุขภาพที่ดีขึ้นฉลาดขึ้น มีอิสระเพิ่มขึ้น มีการพึ่งพาตนเองได้มากขึ้น และพวกเริ่มที่จะกลายมาเป็นผู้ให้บริการมากขึ้นคุณสมบัติ 10 ประการที่นำไปสู่การเป็นผู้นำที่มีภาวะผู้นำแบบผู้ให้บริการ ได้แก่ 1) การฟัง 2) การมีความเห็นใจ 3) การเยียวยา 4) การตระหนักรู้ 5) การชักจูง 6) การมีความคิดรวบยอด 7) การมองเห็นภาพ 8) การดูแล 9) การพร้อมร่วมใจ 10) การสร้างชุมชน ภาวะผู้นำแบบให้บริการนี้เป็นสิ่งที่จำเป็นในการสนับสนุนให้งานด้านการบริหารการศึกษาเพื่อเป็นการบริหารเพื่อการเรียนการสอนจำเป็นต้องได้รับการบริการจากผู้นำและให้การสนับสนุนเพื่อให้เกิดความคิดอิสระ สร้างสรรค์รูปแบบการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพ

4.3 รูปแบบภาวะผู้นำแบบหุ้นส่วน(Shareholder leadership)

บล็อก (Block, 1993 : 1) เป็นรูปแบบการนำแบบเป็นหุ้นส่วน ก็อาจเป็นทางเลือกหนึ่งเพราะการบริหารเช่นนี้ทำให้ทุกคนมีภาวะผู้นำที่เท่าเทียมกันฐานะหุ้นส่วนระหว่างผู้นำกับกลุ่มสมาชิกด้วยความสัมพันธ์เชื่อมโยงในแนวทางที่ทำให้อำนาจระหว่างกันอยู่ในภาวะที่สมดุลในการบริหารด้านการศึกษารูปแบบของการความคิดของบล็อกในการกำหนดภาวะผู้นำในรูปแบบของการเป็นหุ้นส่วนต่อกันเป็นแนวคิดที่นำไปสู่การมอบอำนาจและการทำงานเป็นทีมในการบริหารจัดการลักษณะของการเข้ามาเป็นหุ้นส่วนมีความสำคัญในด้านการบริหารการศึกษาเนื่องจากการศึกษาเป็นงานพัฒนาผู้เรียน ดังนั้น การออกแบบการจัดการเรียนการสอนมุ่งไปสู่ผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นในตัวผู้เรียนอย่างความเป็นอิสระทางวิชาการลักษณะที่จำเป็นของภาวะผู้นำแบบเป็นหุ้นส่วนต่อกัน ได้แก่ การสร้างยุทธศาสตร์ในการสนทนาการแลกเปลี่ยนจุดมุ่งหมาย (Strategic conversation) ในการเป็นหุ้นส่วนกันนั้นสมาชิกทุกคนจะมีความรับผิดชอบในการให้ความหมายของวิสัยทัศน์และคุณค่าด้วยการสนทนากันในทุกระดับ และมีผู้นำเป็นผู้ทำหน้าที่นำทุกคนให้มาเกาะเกี่ยวกันในภาพกว้างของวิสัยทัศน์

4.3.1 การให้อิสระทางด้านความคิด (Freedom of choices) การให้ข้อคิดที่แตกต่างให้ทุกคนใช้สิทธิในการออกความคิดเห็น ในความเชื่อที่ว่าคนเราอาจมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันดังนั้นการมีความคิดเห็นที่แตกต่างเป็นเสียง เสียงหนึ่งที่ควรสนใจ

4.3.2 การสร้างความน่าเชื่อถือร่วมกัน (Accountability) ทุกคนต้องมีความรับผิดชอบต่อผลลัพธ์และสถานการณ์ที่เกิดขึ้น แต่ละคนสร้างความน่าเชื่อถือต่อความสำเร็จและความล้มเหลวร่วมกัน

4.3.3 การมีความบริสุทธิ์ใจต่อกันอย่างสมบูรณ์ (Mutual trust) ต้องพูดความจริงเมื่อมีการกระจายอำนาจออกไป ทุกคนต้องพูดความจริงเพื่อที่จะทำให้ความรู้สึกไม่มั่นคงลดน้อยลง

4.4 ภาวะผู้นำเชิงยุทธศาสตร์ (Strategic leadership)

คาล์ดเวลล์ (Caldwell, 2000 : 1)ศึกษาภาวะผู้นำที่สามารถนำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในองค์กรได้อย่างประสบความสำเร็จโดยเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวกับระบบการเรียนการสอนในภาพรวมของเกสตัลท์ที่จะสร้างให้สถาบันการศึกษาเป็นสังคมของการเรียนรู้ ความสามารถของผู้นำที่มียุทธศาสตร์เป็นสิ่งจำเป็นในยุคที่การเรียนรู้เสมือนจริงได้เกิดขึ้นในโลกของการศึกษา ผู้นำที่มีภาวะผู้นำที่สามารถนำการเปลี่ยนแปลงได้สำเร็จจึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจ จากการสัมภาษณ์ของตัวผู้นำและจากการรับรู้ของผู้บริหารและคณาจารย์ในสถาบันของตนจะสามารถทำให้เข้าใจพฤติกรรมของผู้นำภายใต้แนวคิดและการปฏิบัติของ ซึ่งได้นำเสนอยุทธศาสตร์ 5 ประการดังนี้

4.4.1 ประการที่หนึ่งคือ การมีวิสัยทัศน์ของผู้นำและการได้รับการยอมรับว่ามีวิสัยทัศน์ที่มองเห็นความสำคัญของการจัดการศึกษาเพื่อมวลชน เพื่อการพัฒนาประเทศ ผู้บริหารเป็นผู้ที่ใฝ่รู้ศึกษาแนวทางการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบใหม่ ๆ ทั้งจากต่างประเทศและในประเทศ และสามารถนำมาประยุกต์ใช้

4.4.2 ประการที่สองคือ ด้านการสื่อสารข้อมูลและแนวคิดนั้นผู้บริหารต้องเป็นผู้ที่มีทักษะในการสื่อสารให้ผู้อื่นเข้าใจได้อย่างดี ตลอดจนต้องสร้างช่องทางในการสื่อสารให้หลากหลายเพื่อแสดงวิสัยทัศน์ให้เด่นชัด ทักษะในการสื่อสาร ซึ่งได้แก่ การพูดสนทนานั้นผู้บริหารจำเป็นต้องรู้จักธรรมชาติของมนุษย์และวัฒนธรรมในการทำงาน การให้เกียรติซึ่งกันและกัน ในการสื่อสารพูดจามีความสำคัญยิ่ง จะพบว่าการพูดให้ข้อมูลที่ชัดเจนเป็นสิ่งที่ผู้นำต้องกระทำ การสื่อสารแบบถึงตัวบุคคลเป็นทางเลือกที่ผู้นำจำเป็นต้องนำมาใช้เมื่อต้องการผลลัพธ์ที่ตอบสนองได้ฉับไวโดยใช้ยุทธศาสตร์การสื่อสาร (Strategic conversation) การใช้ผู้แทนที่มีผู้ยอมรับนับถือในกลุ่มเป็นตัวแทนในการสื่อสารให้ทำหน้าที่นี้อาจเป็นทางเลือกหนึ่งในการสื่อสาร

แบบไม่เป็นทางการ การใช้วาทศิลป์เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความประนีประนอมยอมอ่อนตาม นอกจากนี้ การให้การยกย่องชมเชยให้การยอมรับและให้ความเชื่อถือก็เป็นสิ่งที่นำไปสู่การสื่อสารที่ได้ผลดี

4.4.3. ประการที่สามคือ ด้านการร่วมมือการปฏิบัติต่อกันก่อให้เกิดความร่วมมือหรือขัดแย้งได้เท่า ๆ กัน การพูดที่แสดงความเป็นกันเองมีความสำคัญยิ่งต่อการสร้างเครือข่ายของการทำงาน การแสดงความอ่อนน้อมต่อกัน ในบางวัฒนธรรมการแสดงออกแบบญาติพี่น้องเป็นวัฒนธรรมที่ยึดถือกันอยู่ จะเห็นได้จากการใช้สรรพนามในการพูดคุยกันที่จะบ่งชี้ระดับของความสนิทสนมกันซึ่งแสดงงออกด้วยการพบปะกัน การช่วยเหลือในเรื่องส่วนตัวซึ่งมักจะเข้ามาปะปนกับการทำงานอยู่เสมอ การแสดงความเอื้อเฟื้อด้วยการให้ของรางวัลเป็นการแสดงน้ำใจ การแสดงความเป็นเพื่อนที่สามารถตักเตือนหรือพูดจากันได้เป็นความภาคภูมิใจเฉพาะตัวบุคคล การมีลักษณะของความอ่อนข้อให้อภัยใจเย็นเป็นคุณลักษณะที่เป็นรูปแบบที่ต้องการ ซึ่งผู้นำอาจมีความแตกต่างกันและเหมือนกันในบางประเด็น เช่น การใช้ความเงียบนิ่งเฉยไม่โต้ตอบสยบความขัดแย้งแต่ยังคงเดินหน้าทำไปเรื่อย ๆ ซึ่งทำให้ผู้โต้แย้งเกิดความลังเล ไม่แน่ใจ และเมื่อพบว่าการโต้แย้งไม่มีผลก็จะหันกลับมาร่วมมือแม้จะไม่เต็มใจก็ตาม หรือการโต้ตอบแบบเปิดเผยโดยลงมือกระทำให้เป็นแบบอย่างซึ่งสร้างให้เกิดการต่อสู้เพื่อเอาชนะให้ได้ในเชิงวิชาการและการทำงานก็เป็นประเด็นที่เกิดขึ้นในวงการศึกษา การใช้อำนาจตัดสินเด็ดขาดลงไปและทำโทษอาจไม่ได้ผลดี แต่การทำให้ผู้ต่อต้านยอมรับน้ำใจและความรู้สึกที่ดีด้วยความยุติธรรมโดยส่วนรวมเป็นแนวทางหนึ่งในการเป็นผู้บริหารที่ดี

4.4.4 ประการที่สี่คือ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาและมีความมุ่งมั่นที่จะตอบสนองความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริงสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชนให้ชุมชนมีความเชื่อถือในคุณภาพของการจัดการศึกษาและให้สถาบันเป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนได้ความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชนจะทำให้เกิดการช่วยเหลือสนับสนุนทรัพยากรที่จำเป็นในการจัดการเรียนรู้ ในด้านศิลปวัฒนธรรมที่ต้องสืบสาน รวมทั้งภูมิปัญญาชาวบ้านซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง

4.4.5 ประการที่ห้าคือ การควบคุมดูแลและการประเมินคุณภาพการจัดการเรียนการสอนและบริการให้บริการทางการศึกษาอย่างมีคุณภาพจะต้องมีการประเมินคุณภาพของการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ที่เหมาะกับผู้เรียนด้วยระบบการประเมินแบบครบวงจร การประเมินต้องมีจุดมุ่งหมายที่ชัดเจนคือเพื่อการพัฒนาให้การจัดการเรียนการสอนมีคุณภาพและทันต่อเหตุการณ์

4.5 รูปแบบภาวะผู้นำแบบเพื่อนแท้ (KaLaYaNaMiTr; True good friend leadership)

สุภัททา ปิณฑะแพทย์ (2003 : 1) แนวคิดว่าในวงการการศึกษานั้นการทำงานเป็นการสร้างคุณค่าเพื่อการพัฒนาคน ผลกำไรคือการสร้างคนให้เป็นผู้มีความรู้ความสามารถในการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข ทุกคนที่เกี่ยวข้องจึงมีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือการพัฒนาผู้เรียนให้ก้าวทันโลก ในการทำงานรูปแบบพฤติกรรมผู้นำที่นำความสำเร็จในการบริหารงานคือรูปแบบที่เป็นเพื่อนร่วมอาชีพที่มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน ให้ความช่วยเหลือสนับสนุนและมีความจริงใจต่อกัน เอื้ออาทร มีมิตรภาพที่กลมเกลียวกัน จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยกันนำไปสู่การบริหารจัดการในยุคที่ต้องมีการปรับเปลี่ยนกระบวนการทำงานเพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงในยุคข้อมูลข่าวสาร

สรุปคุณลักษณะของภาวะผู้นำในฐานะเพื่อนแท้เมื่อนำมารวมกลุ่มพฤติกรรมเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ดังนี้

4.5.1 มีความรู้ทักษะและความสามารถ (K = Knowledge)

4.5.2 ให้ความรักใคร่และเป็นมิตรเอื้ออาทร (L= Loving care)

4.5.3 ทำให้เกิดผลตอบแทนตามผลลัพธ์ (Y = Yield)

4.5.4 ให้การสนับสนุนที่จำเป็น(N= Need)

4.5.5 ยึดถือทางสายกลาง (M= Middle way)

4.5.6 สร้างการทำงานเป็นทีม (T=Team)

4.5.7 การพัฒนาให้เกิดภาวะผู้นำ ในรูปแบบนี้จะต้องมีฐานของการพัฒนามาจากภาวะผู้นำแบบธรรมะของพระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) ซึ่งเป็นที่มาของฐานอำนาจ 4 ประการ คือ ฐานอำนาจที่เกิดจากความฉลาดรอบรู้ (Wisdom Power) ฐานอำนาจที่เกิดจากความพยายาม (Effort Power) ฐานอำนาจที่เกิดจากความเมตตา (Kindliness Power) และฐานอำนาจที่เกิดจากการไม่ประพฤติผิด (Faultiness Power)

4.6 รูปแบบภาวะผู้นำแบบประสานให้พากันไป

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต, 2540 : 9-12) กล่าวว่า เป็นรูปแบบที่ใช้ความสัมพันธ์แบบประสานตัวระหว่างผู้นำและผู้ร่วมที่ไปด้วยการประสานตัวกันมีลำดับขั้นตอนดังนี้

4.6.1 ขั้นที่ 1 เริ่มต้นด้วยการที่ตนเองต้องมีคุณงามความดี ความรู้และความสามารถเป็นองค์ประกอบพื้นฐานในการสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นในหมู่คน เพื่อให้เกิดความมั่นใจในตัวผู้นำที่เชื่อว่าผู้นำจะสามารถแก้ปัญหานำพวกเขาไปได้จนถึงจุดหมาย ซึ่งทำให้พอใจเต็มใจ และอยากเข้าร่วมไปด้วยความศรัทธาที่เกิดขึ้น ทำให้ไม่ต้องแสดงตนว่าเป็นผู้นำแต่จะเป็นผู้นำโดยเขาอยากให้นำ

4.6.2 ขั้นที่ 2 ผู้นำจะต้องเริ่มทำให้ผู้ร่วมไปด้วยเกิดความมั่นใจในตนเองว่ามีศักยภาพมีทุนแห่งความสามารถที่จะเอามาปรับจัดและพัฒนาให้สามารถทำกิจการงานได้สำเร็จ คือ สามารถเข้าร่วมไปด้วยกันได้ให้มีความมั่นใจว่าจะร่วมไปด้วยกันได้

4.6.3 ขั้นที่ 3 ช่วยให้ผู้ร่วมไปด้วยกันประสานกันเองคือชักนำให้เกิดความสามัคคีพร้อมเพรียงกันทั้งประสานมือและประสานใจซึ่งมีความสำคัญในการที่จะอยู่ร่วมกันซึ่งต้องการความกลมเกลียวมีน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ร่วมจิต ร่วมคิด ร่วมใจซึ่งเป็นหลักใหญ่ที่ต้องการหลักธรรม

4.6.4 ขั้นที่ 4 ประสานคนกับสิ่งที่จะทำ หรือประสานคนกับงาน นอกจากจะให้เขามั่นใจในตนเองแล้ว ต้องสร้างความมั่นใจในการงานหรือสิ่งที่จะทำด้วยว่าสิ่งนี้ดีแน่ งานนี้จะทำให้เกิดประโยชน์สุขตามที่มุ่งหมายอย่างแท้จริง สร้างให้เขาเกิดความมั่นใจในคุณค่าของงานจนทำให้อยากทำและรักงานที่ทำซึ่งจะนำไปสู่ความตั้งใจทำงาน

4.6.5 ขั้นที่ 5 ประสานความตั้งใจในการทำงานให้เกิดกำลังใจในการทำงาน คือ ทำให้เกิดเป็นพลังใจที่ทำให้มีการขับเคลื่อน เกิดความกระตือรือร้นและตื่นตัวอยู่เสมอ ทางพุทธศาสนาเรียกว่า มีความไม่ประมาท ไม่เฉื่อยชา แม้ว่าความรักงานจะทำให้คนมีกำลังใจในการทำงาน แต่บางทีถ้าไม่หนุนให้กำลังขึ้นไปบ้างก็อาจจะเกิดอาการเสื่อมถอยลงได้ ดังนั้นจึงต้องพยายามคงไว้ทั้งความรักงาน ตั้งใจทำงาน และกำลังใจเข้มแข็งที่จะสู้งาน บุกฝ่าไปข้างหน้า ไม่ย่อท้อ ไม่ท้อถอย และไม่ท้อแท้

4.6.6 ขั้นที่ 6 ประสานประโยชน์สุขแก่คนที่เข้าไปเกี่ยวข้องหรือคนที่ร่วมไปด้วยกัน ดังนั้นผู้นำต้องพยายามให้คนที่ร่วมงานอยู่ได้พัฒนาตนเองอยู่เสมอ ซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญมาก ไม่ใช่แต่เพียงให้เขาสละกำลังร่วมทำงานแต่จะต้องหาวิธีการส่งเสริมสนับสนุนเอื้อโอกาสให้เขาได้พัฒนาให้เกิดความเจริญแก่ตนเอง ซึ่งจะเป็นผลย้อนกลับทำให้มาสู่องค์กร เพราะเมื่อเขาเก่งขึ้นดีขึ้นก็จะทำงานได้ผลดีขึ้น มีความสุขมากขึ้น มีชีวิตที่ดีงาม บรรลุผลประโยชน์อย่างแท้จริง

รูปแบบภาวะผู้นำของพระธรรมปิฎกนี้เป็นภาวะผู้นำที่นำหลักธรรมที่เป็นธรรมชาติของมนุษย์เพื่อให้มนุษย์มีความสุขในการทำงานและสร้างสันติภาพที่ยั่งยืนให้แก่ชีวิตด้วย เป็นการให้ผู้นำสร้างความศรัทธาและความเชื่อต่อผู้นำและต่อผู้ร่วมไปด้วยกัน จึงเป็นรูปแบบที่สร้างความสมดุลต่อภาวะผู้นำและผู้ตาม

จากการศึกษาแบบภาวะผู้นำทางการศึกษา สรุปว่า รูปแบบของความเป็นผู้นำทางการศึกษาอาจต้องมีการผสมผสานกับรูปแบบภาวะผู้นำแบบต่าง ๆ เพื่อทำให้เกิดประสิทธิภาพในการนำสถาบันการศึกษาให้ประสบความสำเร็จ ก้าวหน้า และเป็นที่น่าเชื่อถือของชุมชน ผู้ปกครอง ครู และนักเรียน ผู้นำทางการศึกษาจึงต้องทำความเข้าใจและนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารงานการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิผล

คุณลักษณะและองค์ประกอบผู้นำทางวิชาการ

ผู้นำทางวิชาการเป็นผู้นำที่มีบทบาทสำคัญในสถานศึกษา การแสดงออกของผู้นำด้านบุคลิกภาพที่ดี มีความรอบรู้ ชี้แนะ จูงใจคนในองค์กรทั้งภายในและภายนอก ช่วยสร้างให้บุคคลเกิดความเชื่อมั่นและศรัทธา ปฏิบัติตามได้อย่างมีประสิทธิภาพ คุณลักษณะของผู้นำจึงเป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงในสถานศึกษา

1. คุณลักษณะผู้นำทางวิชาการตามทัศนะของนักวิชาการ

สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์ (2549 : 1) อธิบายคุณลักษณะของผู้นำทางการศึกษาดังนี้

1) การตั้งความคาดหวังกับนักเรียนและครูไว้สูง

2) การบริหารโดยยึดจุดเน้นการเรียนการสอนเป็นสำคัญ

3) การให้ความสำคัญและส่งเสริมการพัฒนาทางวิชาชีพของครูและบุคลากร

4) การใช้ข้อมูลเป็นฐานในการประเมินความก้าวหน้าของนักเรียนนอกจากใช้เกณฑ์อื่น ๆ

5) การแสดงพฤติกรรมสำคัญของผู้นำในการเอื้ออำนวยความสะดวก การร่วมปรับปรุง และการ

6) ส่งเสริมความก้าวหน้าทางวิชาการของเด็ก

ภัทรวดี อุ่นวงษ์ (2551 : 1) ศึกษาคุณลักษณะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาเอกชน ระดับประถมศึกษา พบว่า 5 ด้าน ได้แก่

1) ด้านวิสัยทัศน์ในการจัดการศึกษาให้ทันกับการเปลี่ยนแปลง

2) ด้านความเป็นผู้นำในการริเริ่มการใช้นวัตกรรมเพื่อการเรียนการสอน

3) ด้านส่งเสริมการนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมาใช้ในการปฏิรูปการเรียนรู้

4) ด้านศักยภาพในการพึ่งตนเองในการพัฒนางานวิชาการ

5) ด้านการแสวงหาความรู้ใหม่มาปรับใช้ตลอดเวลา

บุหงา วชิระศักดิ์มงคล (2557 : 1) อธิบายสรุปคุณลักษณะของผู้นำเชิงวิชาการดังนี้

1) มีความรู้ ความสามารถด้านวิชาการที่เป็นวิชาชีพของตนอย่างลุ่มลึก จนสามารถใช้ใน การให้คำแนะนำ ให้ข้อเสนอแนะเพื่อใช้ความรู้ในสาขาของตนเพื่อการอธิบายเหตุการณ์

2) จัดสถานการณ์เพื่อให้เกิดผลดีต่อภารกิจ/องค์กร เพื่อป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้นได้ตลอดสามารถให้คำปรึกษาเพื่อแก้ปัญหาที่เผชิญอยู่ได้สำเร็จในระดับหนึ่ง

3) มีผลงานเป็นที่ยอมรับ มีการพัฒนานวัตกรรมเชิงวิชาชีพและมีผลงานเผยแพร่

4) เป็นบุคคลที่มีความรอบรู้ เฉลียวฉลาด อารมณ์มั่นคง มีความฉลาด มีอารมณ์ดีและมีคุณธรรมและจริยธรรมสูง

5) มีมนุษยสัมพันธ์สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ เป็นทีมงานที่เข้มแข็ง

6) มีบุคลิกภาพทั้งภายในและภายนอกงดงาม

จากการศึกษาคุณลักษณะของผู้นำทางวิชาการจากทัศนะของบุคคลต่าง ๆ สรุปว่า ผู้นำทางวิชาการควรมีคุณลักษณะสำคัญ 12 ด้าน ดังนี้

1) บริหารโดยยึดจุดเน้นการเรียนการสอนเป็นสำคัญ

2) ให้ความสำคัญและส่งเสริมการพัฒนาทางวิชาชีพของครูและบุคลากร

3) มีวิสัยทัศน์ในการจัดการศึกษาให้ทันกับการเปลี่ยนแปลง

4) เป็นผู้นำในการริเริ่มการใช้นวัตกรรมเพื่อการเรียนการสอน

5) นำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมาใช้ในการปฏิรูปการเรียนรู้

6) พึ่งตนเองในการพัฒนางานวิชาการ

7) แสวงหาความรู้ใหม่มาปรับใช้ตลอดเวลา

8) มีความสามารถด้านวิชาการที่เป็นวิชาชีพของตนอย่างลุ่มลึก จนสามารถใช้ในการให้คำแนะนำ ให้ข้อเสนอแนะเพื่อใช้ความรู้ในสาขาของตนเพื่อการอธิบายเหตุการณ์

9) จัดสถานการณ์เพื่อให้เกิดผลดีต่อภารกิจ/องค์กร เพื่อป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้นได้ตลอดสามารถให้คำปรึกษาเพื่อแก้ปัญหาที่เผชิญอยู่ได้สำเร็จในระดับหนึ่ง

10) มีผลงานเป็นที่ยอมรับ มีการพัฒนานวัตกรรมเชิงวิชาชีพและมีผลงานเผยแพร่

11) บุคคลที่มีความรอบรู้ เฉลียวฉลาด อารมณ์มั่นคง มีความฉลาด มีอารมณ์ดีและมีคุณธรรมและจริยธรรมสูง

12) มีมนุษยสัมพันธ์สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ เป็นทีมงานที่เข้มแข็ง

13) มีบุคลิกภาพทั้งภายในและภายนอกงดงาม

2. คุณลักษณะผู้นำทางวิชาการของครู ตามเกณฑ์การประเมินสมรรถนะประจำสายงานครู ด้านภาวะผู้นำครู ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2553

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2553 : 1) กล่าวว่า ภาวะผู้นำครู (Teacher Leadership) หมายถึง คุณลักษณะและพฤติกรรมของครูที่แสดงถึงความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ส่วนบุคคล และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันทั้งภายในและภายนอกห้องเรียนโดยปราศจาก

การใช้อิทธิพลของผู้บริหารสถานศึกษา ก่อให้เกิดพลังแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้ให้มีคุณภาพ ประกอบด้วย

ตัวบ่งชี้ที่ 1. วุฒิภาวะความเป็นผู้ใหญ่ที่เหมาะสมกับความเป็นครู(Adult Development)

หมายถึง ครูควรพิจารณาทบทวน ประเมินตนเองเกี่ยวกับพฤติกรรมที่แสดงออกต่อผู้เรียน และผู้อื่นและมีความรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม เห็นคุณค่า ให้ความสำคัญในความคิดเห็นหรือผลงาน และให้เกียรติแก่ผู้อื่น กระตุ้นจูงใจ ปรับเปลี่ยนความคิดและการกระทำของผู้อื่นให้มีความผูกพันและมุ่งมั่นต่อเป้าหมายในการทำงานร่วมกัน

ตัวบ่งชี้ที่ 2. การสนทนาอย่างสร้างสรรค์ (Dialogue)

หมายถึง ครูมีปฏิสัมพันธ์ในการสนทนา มีบทบาท และมีส่วนร่วมในการสนทนาอย่างสร้างสรรค์กับผู้อื่น โดยมุ่งเน้นไปที่การเรียนรู้ของผู้เรียนและการพัฒนาวิชาชีพ มีทักษะการฟัง การพูด และการตั้งคำถาม เปิดใจกว้าง ยืดหยุ่น ยอมรับทัศนะที่หลากหลายของผู้อื่น เพื่อเป็นแนวทางใหม่ ๆ ในการปฏิบัติงาน สืบเสาะข้อมูล ความรู้ทางวิชาชีพใหม่ ๆ ที่สร้างความท้าทายในการสนทนาอย่างสร้างสรรค์กับผู้อื่น

ตัวบ่งชี้ที่ 3. การเป็นบุคคลแห่งการเปลี่ยนแปลง (Change Agency)

หมายถึง ครูให้ความสนใจต่อสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เป็นปัจจุบัน โดยมีการวางแผนอย่างมีวิสัยทัศน์ ซึ่งเชื่อมโยงกับวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และพันธกิจของโรงเรียนร่วมกับผู้อื่น ริเริ่มการปฏิบัติที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงและการพัฒนานวัตกรรม กระตุ้นผู้อื่นให้มีการเรียนรู้และความร่วมมือในวงกว้างเพื่อพัฒนาผู้เรียน สถานศึกษา และวิชาชีพ ปฏิบัติงานร่วมกับผู้อื่นภายใต้ระบบ/ขั้นตอนที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมได้

ตัวบ่งชี้ที่ 4. การปฏิบัติงานอย่างไตร่ตรอง (Reflective Practice)

หมายถึง ครูพิจารณาไตร่ตรองความสอดคล้องระหว่างการเรียนรู้ของนักเรียน และการจัดการเรียนรู้ สนับสนุนความคิดริเริ่มซึ่งเกิดจากการพิจารณาไตร่ตรองของเพื่อนร่วมงาน และมีส่วนร่วมในการพัฒนานวัตกรรมต่าง ๆ ใช้เทคนิควิธีการหลากหลายในการตรวจสอบ ประเมินการปฏิบัติงานของตนเอง และผลการดำเนินงานสถานศึกษา

ตัวบ่งชี้ที่ 5. การมุ่งพัฒนาผลสัมฤทธิ์ผู้เรียน (Concern for Improving Pupil Achievement)

หมายถึง ครูต้องกำหนดเป้าหมายและมาตรฐานการเรียนรู้ที่ท้าทายความสามารถของตนเองตามสภาพจริงและปฏิบัติให้บรรลุผลสำเร็จได้ ให้ข้อมูลและข้อคิดเห็นรอบด้านของผู้เรียนต่อผู้ปกครองและผู้เรียนอย่างเป็นระบบ ยอมรับข้อมูลป้อนกลับเกี่ยวกับความคาดหวังด้านการเรียนรู้ของผู้เรียนจากผู้ปกครอง ปรับเปลี่ยนบทบาทและการปฏิบัติงานของตนเองให้เอื้อต่อการ

พัฒนาผลสัมฤทธิ์ผู้เรียน ตรวจสอบข้อมูลการประเมินผู้เรียนอย่างรอบด้าน รวมไปถึงผลการวิจัยหรือองค์ความรู้ต่าง ๆ และนำไปใช้ในการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ผู้เรียนอย่างเป็นระบบ

สรุป คุณลักษณะผู้นำทางวิชาการของครู ตามเกณฑ์การประเมินสมรรถนะประจำสายงานครู ด้านภาวะผู้นำครู ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานมีดังนี้

1) วุฒิภาวะความเป็นผู้ใหญ่ที่เหมาะสมกับความเป็นครู
2) การสนทนาอย่างสร้างสรรค์
3) การเป็นบุคคลแห่งการเปลี่ยนแปลง
4) การปฏิบัติงานอย่างไตร่ตรอง
5) การมุ่งพัฒนาผลสัมฤทธิ์ผู้เรียน

3. องค์ประกอบผู้นำทางวิชาการ

จิรินทร์ แสกระโทก (2551 : 1) ศึกษาคุณลักษณะความเป็นมืออาชีพของผู้บริหารสถานศึกษาของโรงเรียนในโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝันในกรุงเทพมหานคร พบว่า คุณลักษณะความเป็นมืออาชีพของผู้บริหารสถานศึกษามี 6 คุณลักษณะ ดังนี้

1) การเป็นผู้นำที่มีจริยธรรมในตนเองและระหว่างบุคคล
2) การเป็นผู้นำด้านการจัดระบบ
3) การเป็นผู้นำด้านวิชาการ
4) การเป็นผู้นำด้านการบริหารจัดการ
5) การเป็นผู้นำด้านสังคมและชุมชน
6) การเป็นผู้นำการพัฒนาตนเองในเชิงบริหาร

พัชราณี ฟักทองพรรณ (2553 : 1) ศึกษาแนวโน้มคุณลักษณะผู้นำที่พึงประสงค์ของผู้บริหารโรงเรียนสตรีเอกชน พบว่า แนวโน้มคุณลักษณะผู้นำที่พึงประสงค์ของผู้บริหารโรงเรียนสตรีเอกชน ใน พ.ศ. 2554-2559 ประกอบด้วย คุณลักษณะผู้นำ 5 ด้าน คือ (1) ด้านความรู้ (2) ด้านทักษะ (3) ด้านทัศนคติ (4) ด้านคุณธรรมจริยธรรม (5) ด้านบุคลิกภาพ โดยผู้เชี่ยวชาญให้ความสำคัญกับคุณลักษณะผู้นำด้านบุคลิกภาพสูงสุด รองลงมาเป็นด้านคุณธรรมจริยธรรม

พิมพ์ฐดา วัจนวงศ์ (2555 : 1) ศึกษากลยุทธ์การพัฒนาคุณลักษณะผู้นำแบบไทยของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า องค์ประกอบคุณลักษณะผู้นำแบบไทยมี 5 ด้าน คือ (1) ด้านความรู้ (2) ด้านทักษะ (3) ด้านทัศนคติ (4) ด้านบุคลิกภาพ (5) ด้านคุณธรรมและจริยธรรม

จากการศึกษาองค์ประกอบผู้นำทางวิชาการตามงานวิจัยสรุปได้ว่า องค์ประกอบของผู้นำทางวิชาการมี (1) ด้านความรู้ (2) ด้านทักษะ (3) ด้านทัศนคติ (4) ด้านคุณธรรมจริยธรรม (5)

ด้านบุคลิกภาพ (6) ด้านการจัดระบบ (7) ด้านการบริหารจัดการ (8) ด้านสังคมและชุมชน (9) การพัฒนาตนเองในเชิงบริหาร

ภาวะผู้นำครู

ในปัจจุบันภาวะผู้นำเป็นสถานการณ์ที่จำเป็นมากสำหรับองค์กร การบริหารองค์กรใด ๆ หากขาดภาวะผู้นำเสียแล้วย่อมจะทำให้องค์กรนั้นดำเนินกิจกรรมไปด้วยความยากลำบาก องค์กรซึ่งประกอบด้วยคนจำนวนมากย่อมวุ่นวายสับสน ต่างคนต่างทำงานไม่ประสานกันและเกิดความขัดแย้งกัน การบรรลุเป้าหมายขององค์กรย่อมจะล่าช้าหรือไม่ประสบผลสำเร็จบรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ภาวะผู้นำหรือความเป็นผู้นำที่มีประสิทธิภาพจึงมีความสำคัญต่อความสำเร็จขององค์กรในการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ เนื่องมาจากความล้มเหลวขององค์กรต่าง ๆ ที่เป็นมามักสืบเนื่องมาจากการขาดบุคลากรที่มีภาวะผู้นำนั่นเอง และไม่ใช่เฉพาะผู้บริหารโรงเรียนเท่านั้นที่จะต้องมีภาวะผู้นำ จะต้องพัฒนาครูในโรงเรียนให้มีภาวะผู้นำอีกด้วย

1. ความหมายของภาวะผู้นำครู

แคทเซนเมียร์ มอลเลอร์ (2001 : 1) กล่าวว่า ภาวะผู้นำครู คือ ครูผู้ที่เป็นผู้นำโดยนำทั้งภายในห้องเรียนและภายนอกห้องเรียน เชื่อมโยงกับชุมชนและช่วยเหลือกลุ่มของครู ผู้เรียน และผู้นำ และมีอิทธิพลต่อผู้อื่นไปสู่การพัฒนาการดำเนินงานทางการศึกษา เจนนิเฟอร์ ยอคบาร์ และคาเรน ดุ๊ค (2004 : 1) เสนอแนะว่า ภาวะผู้นำครูเป็นรูปแบบที่ไม่เหมือนใครที่ได้แนวคิดอย่างหลากหลายมาจากแนวคิดภาวะผู้นำที่เน้นย้ำการมีส่วนร่วมมากกว่าการใช้อำนาจในแต่ละคน การพัฒนาภาวะผู้นำครูได้ถูกทบทวนมากขึ้นในฐานะที่เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการพัฒนาโรงเรียน การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนและการอบรมครูครั้งใหม่

แฮริส และแลมบาค (2003 : 1) กล่าวว่า ภาวะผู้นำครู คือ ลักษณะในรูปแบบของภาวะผู้นำแบบร่วมมือ ซึ่งครูพัฒนาทักษะเชี่ยวชาญจากการปฏิบัติงานต่าง ๆ ร่วมกัน

แฮริส มุชส์ (2003 : 1) ได้สรุปไว้ว่า ภาวะผู้นำครู หมายถึง การเข้าไปเกี่ยวข้องกับการแสดงความเป็นมืออาชีพแนวใหม่ ซึ่งครูจะมีความเป็นอิสระและการชี้นำตนเองมากขึ้น

สุรีรัตน์ พัฒนเธียร (2552:1) กล่าวว่า ภาวะผู้นำครู หมายถึง การแสดงออกของครูในการร่วมกันทำงานอย่างร่วมมือรวมพลังนำไปสู่การเรียนรู้ร่วมกัน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ตลอดจนการมีความสัมพันธ์ และความเกี่ยวข้องต่างๆ ระหว่างครูแต่ละบุคคลภายในสถานศึกษา รวมไปถึงความสามารถของครูในการนำทั้งการนำในห้องเรียน การนำนอกห้องเรียนและการนำครูคนอื่นๆ โดยปราศจากการใช้อิทธิพลในการกระตุ้น ชักจูงเพื่อนครูให้เกิดการ

เปลี่ยนแปลง มีความรับผิดชอบต่อความตัดสินใจ และกิจกรรมต่างๆ ของสถานศึกษา เข้าร่วมในการเรียนรู้ร่วมกัน และให้ความร่วมมือรวมพลังในการปฏิบัติงานเพื่อพัฒนาสถานศึกษาไปสู่เป้าหมายร่วมภาวะผู้นำครูที่มีประสิทธิภาพสูงสุดจะต้องให้ความสำคัญกับความเชื่อใจ การสนับสนุนและช่วยเหลือซึ่งกันและกันเป็นอันดับแรก

ภัทรจิตติ บุรีเพีย (2555 : 1) อธิบายแนวคิดของภาวะผู้นำครู จะมุ่งเน้นไปที่การร่วมกันทำงานของบุคลากรครูในสถานศึกษาอย่างร่วมมือรวมพลัง โดยมีการเรียนรู้ร่วมกัน มีความเกี่ยวข้องและความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน ก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่มีพลังและทำให้ครูมีแรงจูงใจในการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของสถานศึกษา เกิดความผูกพันในการร่วมเรียนรู้ ร่วมสร้างความรู้ และร่วมกันดำเนินงานให้สถานศึกษามีคุณภาพ มีประสิทธิภาพ และมีแนวมาตรฐานตามเป้าหมาย

สรุป ภาวะผู้นำครู หมายถึงคุณลักษณะและพฤติกรรมของครูที่แสดงถึงความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ส่วนบุคคล และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันทั้งภายในและภายนอกห้องเรียนโดยปราศจากการใช้อิทธิพลของผู้บริหารสถานศึกษา ก่อให้เกิดพลังแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้ให้มีคุณภาพ

2. บทบาทภาวะผู้นำครู

นิคส์ (1977 อ้างถึงใน สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์, 2549 ก) กล่าวว่า ครูมีบทบาทภาวะผู้นำเพื่อการเปลี่ยนแปลงนั้นมาจากความเชื่อและเหตุผลสำคัญ 4 ประการ คือ

1) ครูส่วนใหญ่มีความสนใจต่อภาระหน้าที่ซึ่งได้รับมอบหมาย กล่าวคือ จะใส่ใจว่างานที่ได้รับมอบหมายนั้นคืออะไร มีเป้าหมายอะไร และจะทำให้สำเร็จอย่างมีคุณภาพได้อย่างไร

2) ครูส่วนใหญ่จะมีความรู้สึกร่วมต่อสิ่งที่เคยปฏิบัติมาด้วยกันกับเพื่อนร่วมวิชาชีพ จึงมีความตระหนักรู้ และระมัดระวังต่อค่านิยมที่เป็นปทัสถานของกลุ่มที่เคยมีร่วมกัน

3) ครูส่วนใหญ่มักมีความรู้ความเข้าใจต่อชุมชนของตนเองเป็นอย่างดี จึงมีข้อมูลเกี่ยวกับค่านิยมและเจตติต่าง ๆ ที่ชุมชนนั้นยึดถือและปฏิบัติอย่างเพียงพอ

4) ครูส่วนใหญ่สามารถที่จะนำการเปลี่ยนแปลงสู่การปฏิบัติได้ดี มักจะรู้ว่าจะต้องทำอะไร ที่ไหน และอย่างไร จึงจะทำให้การเปลี่ยนแปลงนั้นสำเร็จ

แลมเบิร์ท (2004) กล่าวถึงบทบาทภาวะผู้นำครูไว้ 3 ด้าน ได้แก่

1) ภาวะผู้นำต่อครูคนอื่น ๆ โดยการฝึก (Coaching) การแนะนำ (Mentoring) การนำในการทำงานกลุ่ม เป็นพี่เลี้ยงของครูใหม่หรือครูที่มีประสบการณ์น้อย

2) ภาวะผู้นำด้านการปฏิบัติการ ในภาระหน้าที่ที่เป็นศูนย์กลางสู่การปรับปรุงการเรียนรู้และการสอนให้ดีขึ้น เป็นผู้นำของทีมพัฒนาสถานศึกษา

3) ภาวะผู้นำด้านวิธีการสอน โดยการพัฒนาและการออกรูปแบบการสอนที่มีประสิทธิภาพสามารถเป็นนักพัฒนาหลักสูตร นักเขียนที่อดทน และนักวิจัยเชิงปฏิบัติการที่เชื่อมโยงไปสู่ห้องเรียน

สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์ (2549 : 1) กล่าวว่า บทบาทภาวะผู้นำครูที่สำคัญ 6 ประการ ดังนี้

1) ต้องเป็นผู้มีวิสัยทัศน์
2) มีความเชื่อว่าโรงเรียนมีไว้เพื่อเป็นสถานที่เรียนรู้
3) ต้องให้คุณค่า และความสำคัญของทรัพยากรมนุษย์
4) ต้องมีทักษะที่ดีของการเป็นนักสื่อสารและนักฟังที่มีประสิทธิผล
5) ต้องกล้าที่จะเสี่ยง

สรุป บทบาทภาวะผู้นำครู หมายถึง พฤติกรรมทางบวกที่ครูแสดงออกมา จากความเชื่อ วิสัยทัศน์ และทักษะที่ดี มีอิทธิพลทางบวกต่อความสามารถในการเปลี่ยนแปลงห้องเรียน และมีผลกระทบทางบวกต่อผลการเรียนการเรียนรู้ของผู้เรียน

3. องค์ประกอบของภาวะผู้นำครู

แคทเซนเมียร์ และมอลเลอร์ (2001 : 1) ประกอบด้วย

1) ทักษะการสอนแบบมืออาชีพ
2) บุคลิกภาพที่เหมาะสมกับการเป็นครู
3) มีความมั่นคงและก้าวหน้าในอาชีพที่นำหน้าครูคนอื่น
4) มีความสนใจเกี่ยวกับการพัฒนาตนเองให้เกิดการเรียนรู้
5) ทุ่มเทเวลาและความมุ่งมั่นในการเป็นครูผู้นำ
6) การยอมรับและเชื่อถือจากเพื่อนครูจากการปฏิบัติการสอนตามปกติ

ซูรันน่า และ มอส (2002 : 1) ทำการวิจัยค้นหาภาวะผู้นำครูในการเรียนการสอนวิชาชีพครู พบว่า ครูมีภาวะผู้นำมีคุณลักษณะที่สำคัญที่ดังนี้

1) เป็นผู้สอนที่ดีในห้องเรียน
2) เป็นผู้นำทางชีวิตให้กับเพื่อนครู
3) เป็นผู้พัฒนาหลักสูตร
4) รับบทบาทเป็นตัวแทนขององค์กรทั้งในโรงเรียนหรือของสมาคมท้องถิ่น

5) ทำงานร่วมกับครูคนอื่นๆ และผู้บริหารด้วย

แลมบาค (2004 : 1) ได้เสนอว่า ภาวะผู้นำครู ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่

1) พัฒนาการในวัยผู้ใหญ่ (Adult Development) เป็นการบ่งบอกถึงลักษณะของตนเอง (Defines Self) ในความสัมพันธ์กับผู้อื่นในสถานศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์กับบุคคลที่มีอำนาจหน้าที่สูงกว่า การตระหนักความจำเป็นของการไตร่ตรองด้วยตนเอง การประเมินการสอนของตนเอง และการใคร่ครวญพิจารณาตนเองอย่างต่อเนื่องโดยเชื่อมโยงกับครูคนอื่นๆ และพฤติกรรมของนักเรียนอย่างเป็นระบบ รวมไปถึงการแสดงความเคารพ และให้ความสนใจต่อผู้อื่นอย่างสุภาพจริงใจ

2) การเสวนา (Dialogue) เป็นการเสวนาระหว่างบุคลากรครูในสถานศึกษาเพื่อสร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างกัน มุ่งเน้นการเสวนาไปที่การสอนและการเรียนรู้ เป็นการสื่อสารระหว่างเพื่อนร่วมงานโดยใช้คำถามที่กระตุ้นให้เกิดการเสวนาในประเด็นที่ดีและสร้างสรรค์แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารหรือความรู้ทางวิชาชีพเพื่อนำมาใช้ในการทำงานร่วมกัน รวมทั้งเป็นการเปิดใจกว้างยืดหยุ่น ยอมรับฟังความคิดเห็นจากผู้อื่น ซึ่งจะทำให้เกิดการปฏิบัติงานในรูปแบบใหม่

3) ความร่วมมือรวมพลัง (Collaboration) เป็นความร่วมมือรวมพลังกันตัดสินใจโดยเสนอทางเลือกที่สนองต่อความต้องการของบุคคลและกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ของสถานศึกษา มีการตระหนักถึงคุณค่าของการสร้างทีมงาน การเข้าร่วมในกิจกรรมการสร้างทีมงานที่ช่วยพัฒนาความไว้วางใจ และส่งเสริมการตัดสินใจร่วมกัน การร่วมกันจำแนกลักษณะของปัญหา วิเคราะห์สาเหตุของปัญหา ค้นหาแนวทางแก้ปัญหา และคาดการณ์สถานการณ์ที่อาจก่อให้เกิดปัญหาในสถานศึกษา ทั้งนี้ต่างก็มีความเข้าใจดีว่าการจัดการความขัดแย้งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการเปลี่ยนแปลงของบุคลากรครู และสถานศึกษา

4) การเปลี่ยนแปลงองค์กร (Organization Change) เป็นการให้ความสนใจต่อประเด็นสำคัญ หรือสถานการณ์ต่างๆ ที่โรงเรียนเผชิญอยู่ มีวิสัยทัศน์ในการเปลี่ยนแปลงสถานศึกษาเข้าร่วมในการวางแผนอย่างมีวิสัยทัศน์เพื่อพัฒนาสถานศึกษากับผู้อื่น ริเริ่มการปฏิบัติงานที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงใหม่ๆ มีการกระตุ้นเพื่อนร่วมงานให้ร่วมกันปฏิบัติงานที่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของสถานศึกษาในวงกว้างรวมทั้งมีการวางแผนติดตามผล ให้คำปรึกษา และให้การสนับสนุน มีการตระหนักถึงคุณค่าและให้ความสำคัญต่อวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน การเข้าร่วมกับผู้อื่นในการสร้างโปรแกรมหรือนโยบายที่ตอบสนองต่อวิวัฒนาการของโลกแห่งความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการพัฒนานักเรียนในทุกด้าน การพัฒนาระบบสำหรับครูหรือนักเรียนที่เข้ามาใหม่ การพัฒนาโปรแกรมความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับสถานศึกษาอื่นๆ หน่วยงานต้นสังกัด และ

สถาบันอุดมศึกษา รวมไปถึงการให้ความสนใจและเข้าร่วมในกระบวนการคัดเลือกครูบรรจุใหม่ของสถานศึกษา

ยอร์คบาร์ และดุ๊ค (2004 : 1) ได้สังเคราะห์งานวิจัยของภาวะผู้นำครู ผลการศึกษาจำแนกลักษณะภาวะผู้นำครูออกเป็น 6 ด้าน คือ

1) การประสานงานและการจัดการงานเกี่ยวกับหลักสูตรสถานศึกษาและและหลักสูตรท้องถิ่นที่ใช้ร่วมกันในเขตพื้นที่การศึกษา

2) การพัฒนาวิชาชีพครูให้กับเพื่อนร่วมงาน

3) การมีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลงเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของโรงเรียน หรือการมีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียน

4) การมีส่วนร่วมกับผู้ปกครองและชุมชน

5) การส่งเสริมวิชาชีพครู

6) การสร้างพันธกิจร่วมกับสถาบันผลิตครู

อาภารัตน์ ราชพัฒน์ (2554 : 1) สังเคราะห์องค์ประกอบภาวะครูได้ดังนี้

1) มีการพัฒนาตนเองและเพื่อนครู มีองค์ประกอบย่อยดังนี้

1.1) มีความมุ่งมั่นและการพัฒนาตนไปสู่ครูมืออาชีพอย่างต่อเนื่อง และการสนับสนุนและช่วยเหลือครูคนอื่นให้สามารถพัฒนาไปสู่ครูมืออาชีพด้วย

1.2) มีการพัฒนาตนไปสู่ครูมืออาชีพภายใต้บรรยากาศของการเรียนรู้ร่วมกันของครู

1.3) สร้างแรงบันดาลใจและกระตุ้นการใช้ปัญญา ให้ทีมสร้างแนวคิดใหม่ สร้างวิธีการใหม่ และนำไปสู่การปฏิบัติจนเห็นผลเชิงประจักษ์ได้

1.4) มีความสนใจเกี่ยวกับการพัฒนาตนเองให้เกิดการเรียนรู้

1.5) เป็นผู้นำทางชีวิตให้กับเพื่อนครู

1.6) การพัฒนาวิชาชีพครูให้กับเพื่อนร่วมงาน

1.7) เป็นพี่เลี้ยงคอยให้คำปรึกษากับครูใหม่ เป็นผู้ที่หมั่นฝึกตนเองอยู่เสมอ

1.8) การสามารถชี้แนะผู้ร่วมงานและเพื่อนครูโดยวิธีคิดแบบไตร่ตรองและค้นหาด้วยตนเอง

1.9) ส่งเสริมและสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างครูขึ้นในโรงเรียนบนรากฐานการจัดการเชิงระบบขององค์การที่ตายตัวไปสู่ระบบที่ยืดหยุ่น

2) เป็นแบบอย่างทางการสอน มีองค์ประกอบย่อยดังนี้

2.1) เป็นผู้นำทางการเรียนการสอนที่เกิดจากตนเอง

2.2) การแบบอย่างที่ดีของการสอนและการเรียนรู้

2.3) เป็นผู้นำด้านการเรียนการสอน

2.4) ครูแสดงความเชี่ยวชาญระดับสูงด้านการเรียนการสอน

2.5) ทักษะการสอนแบบมืออาชีพ

2.6) มุ่งมั่นอย่างจริงจังในการปฏิบัติการสอน การเรียนรู้ และการประเมิน

2.7) เป็นผู้สอนที่ดีในห้องเรียน

3) มีส่วนร่วมในการพัฒนา มีองค์ประกอบย่อยดังนี้

3.1) เป็นผู้สร้างเครือข่ายที่สามารถปฏิบัติงานในทีมกับเพื่อนครูในโรงเรียนของตนและสามารถปฏิบัติงานในชุมชนได้

3.2) ทำงานร่วมกับครูคนอื่นและผู้บริหาร

3.3) มีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลงเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพขอโรงเรียน

3.4) เป็นผู้นำด้านการมีส่วนร่วม

3.5) การให้ความช่วยเหลือและร่วมมือกับครูคนอื่น

3.6) เป็นแบบอย่างในการผสานความร่วมมือ

4) เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง มีองค์ประกอบย่อยดังนี้

4.1) เป็นผู้นำด้านการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลง

4.2) แปลงแนวคิด วิสัยทัศน์ไปสู่การปฏิบัติที่ทำได้จริง

4.3) มีความสามารถในการระบุลักษณะของปัญหาและข้อขัดแย้ง

4.4) เข้าใจความขัดแย้งอันมักจะเกิดขึ้นกับภารกิจของโรงเรียน

4.5) เป็นบุคคลแห่งการเปลี่ยนแปลง

4.6) เมื่อถึงคราวคับขันก็พร้อมที่จะปลุกให้ทุกคนลุกขึ้นสู้เพื่อโรงเรียนและเพื่อนักเรียน

5) เป็นผู้นำการบริหารจัดการ มีองค์ประกอบย่อยดังนี้

5.1) เป็นผู้นำด้านการบริหารจัดการ

5.2) ส่งเสริมประสิทธิภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษา

5.3) ธำรงรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรม องค์การแบบมุ่งสู่ความสำเร็จ

5.4) การประสานงานและการจัดการ

6) มุ่งความสำคัญที่นักเรียน มีองค์ประกอบย่อยดังนี้

6.1) ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน

6.2) ดูแลเอาใจใส่นักเรียนของตน

6.3) การมุ่งพัฒนาผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน

จากการศึกษา สรุปได้ว่า องค์ประกอบของภาวะผู้นำครูในทัศนะของผู้เขียนมี 4 ด้าน ดังนี้

1) ด้านบุคลิกภาพ เป็นบุคคลแห่งการเปลี่ยนแปลง บุคลิกภาพที่เหมาะสมกับการเป็นครู การแสดงความเคารพ และให้ความสนใจต่อผู้อื่นอย่างสุภาพจริงใจ การใคร่ครวญพิจารณาตนเองอย่างต่อเนื่อง และการสร้างความร่วมมือรวมพลังกันตัดสินใจ

2) ด้านอารมณ์ มีการสนทนาอย่างสร้างสรรค์ มีวุฒิภาวะความเป็นผู้ใหญ่ที่เหมาะสมกับการเป็นครู และมีการตระหนักถึงคุณค่าของการสร้างทีมงาน

3) ด้านสังคม เป็นแบบอย่างทางการสอนทักษะการสอนแบบมืออาชีพ การยอมรับและเชื่อถือจากเพื่อนครูจากการปฏิบัติการสอนตามปกติ มีการพัฒนาวิชาชีพครูให้กับเพื่อนร่วมงาน และการมีส่วนร่วมกับผู้ปกครองและชุมชน

4) ด้านสติปัญญา มีความมุ่งมั่นพัฒนาผลสัมฤทธิ์ผู้เรียน เป็นผู้พัฒนาหลักสูตรพันธะกิจร่วมกับสถาบันผลิตครู การร่วมกันจำแนกลักษณะของปัญหา วิเคราะห์สาเหตุของปัญหา ค้นหาแนวทางแก้ปัญหา และคาดการณ์สถานการณ์

ทักษะผู้นำยุคใหม่

กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงของโลกที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วทั้งทางด้านวิทยาการและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศ ทำให้แต่ละประเทศไม่สามารถปิดตัวอยู่โดยลำพังได้ ต้องร่วมมือและพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน การดำรงชีวิตของคนในแต่ละประเทศมีการติดต่อสื่อสารซึ่งกันและ กัน มีความร่วมมือในการปฏิบัติภารกิจและแก้ปัญหาต่าง ๆ ร่วมกันมากขึ้น ในขณะเดียวกันสังคมโลกในยุคปัจจุบันก็เต็มไปด้วยข้อมูลข่าวสาร ทำให้คนต้องคิดวิเคราะห์แยกแยะและมีการตัดสินใจที่รวดเร็วเพื่อให้ทันกับเหตุการณ์ในสังคมที่มีความสลับซับซ้อนมากขึ้น สิ่งเหล่านี้นำไปสู่สภาวการณ์ของการแข่งขันทางเศรษฐกิจ การค้าและอุตสาหกรรมระหว่างประเทศอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และเป็นแรงผลักดันสำคัญที่ทำให้หลายประเทศต้องปฏิรูปการศึกษา ดังนั้น คุณภาพของการจัดการศึกษาจึงเป็นตัวบ่งชี้สำคัญประการหนึ่งสำหรับศตวรรษที่ 21 และศักยภาพในการแข่งขันในเวทีโลกของแต่ละประเทศ ประเทศที่จะอยู่รอดได้หรือคงความได้เปรียบก็คือประเทศที่มีอำนาจทางความรู้และเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

จากกรอบปฏิรูปการศึกษาเพื่อการพัฒนาคุณภาพครูยุคใหม่ ครูยุคใหม่ควรเป็นบุคคลผู้เอื้ออำนวยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เป็นวิชาชีพที่มีคุณค่า มีระบบและกระบวนการผลิตและพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาที่มีคุณภาพมาตรฐานเหมาะสมกับการเป็นวิชาชีพชั้นสูง สามารถดึงดูดคนเก่ง คนดี มีใจรักในวิชาชีพครูมาเป็นครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา มีครูครบตามเกณฑ์และสามารถสอนได้อย่างมีคุณภาพ มาตรฐาน มีการพัฒนาตนเองและแสวงหา

ความรู้อย่างต่อเนื่อง มีสภาวิชาชีพที่เข้มแข็ง มีการบริหารตามหลักธรรมาภิบาล เพื่อพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความมั่นคงในอาชีพ มีขวัญกำลังใจอยู่ได้อย่างยั่งยืน (สำนักนโยบายและแผนการอุดมศึกษา, 2557)

ผู้บริหารถานศึกษาที่มีภาวะผู้นำสูงคือกุญแจสำคัญไปสู่การปฏิรูปการศึกษาที่ยั่งยืน ซึ่งนักการศึกษาทั้งหลายต่างมีความเชื่อว่าผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องมีทักษะการบริหาร เป็นผู้นำทางวิชาการ มีความรู้ความสามารถและมีความเป็นมืออาชีพจึงจะเป็นผู้นำที่มีประสิทธิภาพและบริหารงานให้เกิดประสิทธิผลต่อการพัฒนาทั่วทั้งองค์กร และสามารถสร้างบรรยากาศที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมและพัฒนาขีดความสามารถของบุคลากรให้สามารถปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงที่ดำเนินไปอย่างรวดเร็ว ทุกองค์กรจะมุ่งปฏิรูปการปฏิบัติงานให้มีคุณภาพ มีมาตรฐานเป็นที่ยอมรับและเน้นในเรื่องความรับผิดชอบในด้านต่าง ๆ ที่มีต่อผู้รับบริการ ผู้บริหารสถานศึกษาจึงต้องเป็นผู้นำยุคใหม่ที่สามารถมองภาพขององค์กรได้อย่างทะลุปรุโปร่งและชัดเจน สามารถเชื่อมโยงสภาพปัจจุบันและภาพในอนาคตที่ต้องให้ความสำคัญและต้องเปลี่ยนแปลง รวมทั้งต้องเป็นผู้นำทีมแห่งการเรียนรู้ ซึ่งจะส่งผลต่อการจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลอย่างยั่งยืน

1. ทักษะผู้นำในศตวรรษที่ 21

วิจารณ์ พานิช (2555: 16-21)ได้กล่าวถึงความท้าทายด้านการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ในการเตรียมนักเรียนให้พร้อมกับชีวิตในศตวรรษที่ 21 เป็นเรื่องสำคัญของกระแสการปรับเปลี่ยนทางสังคมที่เกิดขึ้นในศตวรรษที่ 21 ส่งผลต่อวิถีการดำรงชีพของสังคมอย่างทั่วถึง ครูจึงต้องมีความตื่นตัวและเตรียมพร้อมในการจัดการเรียนรู้เพื่อเตรียมความพร้อมให้นักเรียนมีทักษะสำหรับการออกไปดำรงชีวิตในโลกในศตวรรษที่ 21 ที่เปลี่ยนไปจากศตวรรษที่ 20 และ 19 โดยทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ที่สำคัญที่สุดคือ ทักษะการเรียนรู้ ส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงการจัดการเรียนรู้เพื่อให้เด็กในศตวรรษที่ 21 นี้มีความรู้ ความสามารถ และทักษะจำเป็น ซึ่งเป็นผลจากการปฏิรูปเปลี่ยนแปลงรูปแบบการจัดการเรียนการสอน ตลอดจนการเตรียมความพร้อมด้านต่าง ๆ และอธิบายว่า ทักษะเพื่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 ว่าสาระวิชาก็มีความสำคัญ แต่ไม่เพียงพอสำหรับการเรียนรู้เพื่อมีชีวิตในโลกยุคศตวรรษที่ 21 ปัจจุบันการเรียนรู้สาระวิชา ควรเป็นการเรียนจากการค้นคว้าเองของศิษย์ โดยครูช่วยแนะนำและช่วยออกแบบกิจกรรมที่ช่วยให้นักเรียนแต่ละคนสามารถประเมินความก้าวหน้าของการเรียนรู้ของตนเองได้

จากการศึกษาทัศนะของนักวิชาการข้างต้นสรุปได้ว่า การให้การศึกษาสำหรับศตวรรษที่ 21 ต้องเปลี่ยนแปลงทัศนะ จากกระบวนทัศน์แบบดั้งเดิมไปสู่กระบวนทัศน์ใหม่ที่ให้โลกของ

นักเรียนและโลกความเป็นจริงเป็นศูนย์กลางของกระบวนการเรียนรู้ เป็นการเรียนรู้ที่ไปไกลกว่าการได้รับความรู้แบบง่าย ๆ ไปสู่การเน้นพัฒนาทักษะและทัศนคติ ทักษะการคิด ทักษะการแก้ปัญหา ทักษะองค์การ ทัศนคติเชิงบวก ความเคารพตนเอง นวัตกรรม ความสร้างสรรค์ ทักษะการสื่อสาร ทักษะและค่านิยมทางเทคโนโลยี ความเชื่อมั่นตนเอง ความยืดหยุ่น การจูงใจตนเอง และความตระหนักในสภาพแวดล้อม และเหนืออื่นใดคือ ความสามารถใช้ความรู้อย่างสร้างสรรค์ ถือเป็นทักษะที่สำคัญจำเป็นสำหรับการเป็นนักเรียนในศตวรรษที่ 21

2. ทักษะผู้นำทศวรรษที่ 2

เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมในการสร้างผู้เรียนให้มีทักษะ ทัศนคติ ค่านิยม และบุคลิกภาพส่วนบุคคล เพื่อเผชิญกับอนาคตด้วยภาพในทางบวกที่มีทั้งความสำเร็จและมีความสุข ครูยุคใหม่จึงต้องพัฒนาทักษะผู้นำให้เท่าทันโลก ผู้นำยุคใหม่ที่สอดคล้องกับกรอบปฏิรูปการศึกษาทศวรรษที่ 2 คือผู้นำที่มีทักษะการวางแผน การสร้างทีมงาน การตั้งคำถาม การคิดสร้างสรรค์ ทักษะการประเมินตนเอง และการใช้เทคโนโลยีและการสื่อสารดังนี้

2.1 ทักษะการวางแผน

การวางแผนถือเป็นหน้าที่ทางการจัดการที่สำคัญเป็นอันดับแรก การวางแผนคือกระบวนการที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับการกำหนดวัตถุประสงค์ หรือเป้าหมายขององค์การ เพื่อที่จะกำหนดกลยุทธ์เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ รวมทั้งพัฒนาหรือกำหนด ดังนั้น การวางแผนจึงเป็นการกำหนดทางเลือกในการปฏิบัติงานไว้ล่วงหน้า เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ที่ต้องการขององค์การ การวางแผนไม่ใช่การตัดสินใจในอนาคต แต่การวางแผนการตัดสินใจในปัจจุบันที่มีผลต่ออนาคต จึงเป็นการเตรียมหรือคาดการณ์ไว้ล่วงหน้า ทำให้ผู้นำมีความพร้อมที่จะปฏิบัติงานหรือกระทำอะไรในอนาคตซึ่งการวางแผนที่มีประสิทธิภาพจะต้องสามารถตอบคำถามได้ถูกต้องชัดเจนเช่น ทำอะไรบ้าง ทำเมื่อไร ใครเป็นคนทำ ต้องการทรัพยากรอะไรฯลฯ

เทียมจันทร์ พานิชผลินไชย (2557 : 1) ได้กล่าวว่า ผู้นำต้องรู้จักการวางแผนกลยุทธ์เพื่อพัฒนาผู้เรียน โดยการกำหนดทิศทาง ภารกิจ การดำเนินงานการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนในชั้นเรียนให้ชัดเจน นำไปสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม ดังนี้

1) วิเคราะห์บทบาท หน้าที่ ความรับผิดชอบของครูผู้สอนในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

2) วิเคราะห์สภาพปัญหาและสาเหตุของการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียน เช่น การวิเคราะห์ผู้เรียนเป็นรายบุคคล การวิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน

3) กำหนดทิศทาง ภารกิจ เป้าหมาย วัตถุประสงค์ กิจกรรมการดำเนินงานตัวชี้วัด

ความสำเร็จตามสภาพปัญหาและสาเหตุของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียน

4) จัดทำแผนกลยุทธ์การจัดทำแผนกลยุทธ์การพัฒนาคุณภาพ

ประโยชน์ของการจัดทำแผนกลยุทธ์เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน คือ

1) ครูผู้สอนมีข้อมูลนักเรียนเป็นรายบุคคล

2) ครูผัสอนมีวิธีการ/เทคนิคการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนที่เป็นกระบวนการ ขั้นตอนที่ชัดเจน มีเหตุผล และมีความสอดคล้องกับสภาพปัญหาของผู้เรียนที่แท้จริง

3) ผู้บริหารมีแนวทางในการบริหารจัดการการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนที่มีประสิทธิภาพ

4) เป็นการกระตุ้นให้ผู้บริหาร ครูผู้สอนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ตระหนักถึงการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ตลอดจนได้ทราบถึงทิศทางการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ

5) ผู้เรียนได้รับการพัฒนาตามศักยภาพ

2.2 ทักษะการสร้างทีมงาน

สถานศึกษาเป็นองค์กรที่มีการปรับเปลี่ยนเรียนรู้วิธีการทำงานแบบใหม่ ๆ ที่มุ่งเน้นการตอบสนองความต้องการของสังคมฐานความรู้ การบริหารการศึกษาให้ประสบความสำเร็จคือการอาศัยทีมงานซึ่งมีความพร้อมเพรียงและประสานการทำงานเป็นอย่างดีโดยมีเป้าหมายสูงสุดร่วมกันคือ สร้างความพึงพอใจให้แก่ผู้รับบริการ สมาชิกของทีมงานจะต้องสามัคคีกลมเกลียวกัน และพร้อมที่จะร่วมมือกันทำทุกสิ่งทุกอย่างที่จะให้ผลงานออกมาดี ดังนั้น การสร้างทีมงานจึงเป็นสิ่งสำคัญ

ณัฏฐพันธ์ เขจรนันทน์ (2545 : 74-77) อธิบายว่า การพัฒนาทักษะในการเป็นผู้นำของทีม ต้องสร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดแก่ทีมงานในทิศทางที่เหมาะสม หัวหน้าทีมจะต้องมีทักษะที่สำคัญดังนี้

1) เป็นตัวของตัวเองอย่างเป็นธรรมชาติ อย่าสร้างภาพอย่างใดอย่างหนึ่งแล้วปฏิบัติอีกอย่างหนึ่ง

2) รู้จักตนเอง ผู้นำที่ดีต้องพิจารณาจุดแข็งและจุดอ่อนของตนเอง โดยยอมรับว่าไม่มีใครเก่งไปเสียทุกเรื่อง และต้องรู้จักใช้คนที่มีความรู้ความสามารถมาทำงานแทน

3) กำหนดบทบาทของตนในฐานะผู้นำเพื่อสมาชิกจะได้รับทราบว่า เรื่องใดที่หัวหน้าทีมต้องเป็นผู้ตัดสินใจ และขอบเขตการตัดสินใจของตนมีแค่ไหน

4) กำหนดแบบแผนปฏิบัติของทีมหัวหน้าทีมจะเป็นผู้กำหนดรูปแบบความสัมพันธ์ระบบงานของทีม และเป็นตัวอย่างให้กับสมาชิกของทีม

5) เป็นคนเปิดเผย จริงใจ และโปร่งใสโดยหัวหน้าทีมต้องเปิดเผยความคิดและสื่อสารแผนงานที่ต้องการจะทำให้สมาชิกทุกคนเกิดความเข้าใจร่วมกัน และสามารถนำไปปฏิบัติได้ตามที่ต้องการ

6) ให้ข้อมูลย้อนกลับในเชิงสร้างสรรค์แก่สมาชิกในทีม ผู้นำต้องทำการสื่อสารและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับลูกทีมอย่างเปิดเผยและให้เกียรติกัน

7) การประเมินผลงานและให้รางวัลอย่างเหมาะสม ซึ่งจะต้องทำด้วยความเท่าเทียมกันเสมอภาคและโปร่งใส โดยพิจารณาตามความรู้ความสามารถและผลงาน

8) ปฏิบัติตัวให้คงเส้นคงวา มีหลักการในการทำงาน มิใช่เพียงตัดสินใจตามสถานการณ์ตามกระแส หรือตามอารมณ์เพียงอย่างเดียว

สุเมธ งามกนก (2551 : 41) การสร้างทีมงานจะสำเร็จได้ต้องอาศัยทักษะของภาวะผู้นำ และกลยุทธ์การบริหารของผู้บริหารในการสร้างทีมงาน ดังนั้น หากผู้บริหารให้ความสำคัญต่อทีมงาน และสร้างทีมงานที่มีคุณภาพขึ้นมา ทีมงานนั้นจะช่วยสร้างคนที่มีประสิทธิภาพขึ้นมา ทั้งนี้เพราะการทำงานเป็นทีมจะทำให้สมาชิกเกิดการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และเห็นแบบอย่างในการทำงานของผู้นำและของเพื่อนร่วมงาน ส่งผลให้สถานศึกษามีบุคลากรที่มีคุณภาพเพิ่มขึ้น และจะช่วยพัฒนาสถานศึกษาให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นต่อไป

2.3 ทักษะการตั้งคำถาม

กัญญา วีรยวรรธน(2557)ได้กล่าวถึงการใช้คำถามเป็นเทคนิคสำคัญในการเสาะแสวงหาความรู้ที่มีประสิทธิภาพ เป็นกลวิธีการสอนที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่พัฒนาทักษะการคิด การตีความ การไตร่ตรอง การถ่ายทอดความคิด สามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงการจัดกระบวนการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดีการถามเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ช่วยให้ผู้เรียนสร้างความรู้ ความเข้าใจ และพัฒนาความคิดใหม่ ๆ กระบวนการถามจะช่วยขยายทักษะการคิด ทำความเข้าใจให้กระจ่าง ได้ข้อมูลป้อนกลับทั้งด้านการเรียนการสอน ก่อให้เกิดการทบทวน การเชื่อมโยงระหว่างความคิดต่าง ๆ ส่งเสริมความอยากรู้อยากเห็นและเกิดความท้าทาย

นภา หลิมรัตน์ (2557)ได้กล่าวถึงการตั้งคำถามในชั้นเรียนมีประโยชน์ดังนี้

1) กระตุ้นความสนใจในตัวผู้เรียน ทำให้เกิดแรงจูงใจในการเรียนมากขึ้น

2) ครูสามารถประเมินความรู้ของผู้เรียน ทั้งในส่วนความรู้พื้นฐานเดิม (Prerequisite knowledge) และความรู้ปัจจุบันที่ครูกำลังดำเนินการสอน (Present knowledge)

3) ประเมินความสามารถของผู้เรียนในการเชื่อมโยงแนวคิดหรือความรู้ต่าง ๆ

4) ทำให้เข้าใจเนื้อหาได้ดีขึ้น เนื่องจากถูกกระตุ้นให้คิดและตอบคำถาม เป็นการ

ฝึกทักษะการคิดอย่างเป็นระบบและฝึกการประยุกต์ใช้ความรู้ที่เรียนมาในการแก้ปัญหา

5) เมื่อครูประเมินสถานการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียนได้แล้ว หากพบว่ามีบางประเด็นที่ผู้เรียนเข้าใจผิดหรือไม่ชัดเจน ครูก็จะสามารถช่วยเหลือได้เดี๋ยวนั้นทันที ในกรณีนี้ก็เท่ากับเป็นการประเมินเพื่อให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ผู้เรียน (Formative evaluation) ไปในตัว

2.4 ทักษะการคิดสร้างสรรค์

ความคิดสร้างสรรค์ หรือ Creative Thinking เป็นหนึ่งในทักษะสำคัญของครูที่ได้รับการกำหนดให้เป็นทักษะที่จำเป็นจะต้องนำไปใช้ในกระบวนการพัฒนาผู้เรียนในช่วงศตวรรษที่ 21 อีกทั้งความคิดสร้างสรรค์ยังได้ถูกกำหนดให้เป็น 1ใน 5 ทักษะสำคัญที่ลูกจ้างหรือพนักงานในสถานประกอบการต่าง ๆ จำเป็นจะต้องใช้ในการทำงาน และความคิดสร้างสรรค์ก็ได้รับการพิจารณาว่าเป็นทักษะที่ท้าทายในช่วงเวลาที่ต้องเผชิญกับปัญหาในการประกอบอาชีพทุก ๆ สาขา

โดยเฉพาะในสถานศึกษาที่เป็นองค์กรที่ใช้ความรู้เป็นฐาน ผู้นำต้องมีหน้าที่สำคัญในการส่งเสริมคุณภาพของการคิด (Quality of thinking) ของทุกคนที่รวมกันเป็นชุมชนของโรงเรียน ลดเลิกการบริหารแบบควบคุมสั่งการให้น้อยลง แต่หันมาสร้างโอกาสแห่งการเรียนรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างความสามารถของครู และบุคลากรให้คนเหล่านี้กลายเป็นผู้นำที่สามารถคาดการณ์ล่วงหน้าและนำการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นได้อย่างมีผลงานที่สร้างสรรค์

เครือข่ายครูน้อย (2557)ได้กล่าวถึงการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ผู้นำทางวิชาการควรฝึกฝนได้ดังนี้

1) การระดมสมอง (Brainstorming) เป็นเทคนิคเพื่อรวบรวมทางเลือกและการแก้ปัญหา โดยให้โอกาสในการคิดอย่างอิสระที่สุดและไม่มีการวิพากษ์วิจารณ์ใดๆระหว่างการคิด เพราะการวิพากษ์วิจารณ์จะเป็นการขัดขวางความคิดสร้างสรรค์

2) การปลูกฝังความกล้าที่จะทำสิ่งสร้างสรรค์ เป็นเทคนิคที่ใช้การตั้งคำถามง่าย ๆ เพื่อให้ให้คิดโดยจัดให้อยู่ในสภาพแวดล้อมที่เป็นที่ยอมรับของผู้อื่น เมื่อฝึกฝนมากเข้าก็จะช่วยในการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ให้มีมากขึ้น

3) การสร้างความคิดใหม่ เป็นอีกเทคนิคหนึ่งโดยใช้การแจกแจงวิธีการในการแก้ปัญหาใดปัญหาหนึ่งมาให้ได้ 10 วิธีการ จากนั้นก็แบ่ง 10 วิธีการที่ได้ออกเป็นวิธีการย่อย ๆ ลงไปอีก เพื่อให้ได้ทางเลือกหรือคำตอบที่ดีที่สุด

4) การตรวจสอบความคิด เป็นเทคนิคที่ใช้การค้นหาความคิดหรือแนวทางที่ใช้ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ โดยการตรวจสอบความคิดของผู้ที่เคยทำไว้แล้ว

2.5 ทักษะการประเมินตนเอง

การประเมินตนเองได้เข้ามามีบทบาทต่อการพัฒนาตนเองและองค์กรทุกภาคส่วน การประเมินตนเองนั้น นอกจากจะช่วยให้บุคคลรับทราบข้อดีและข้อบกพร่องของตนเองแล้ว ยังจะนำไปสู่การพัฒนาตนเองอย่างถูกต้องตรงประเด็นกับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น ทำให้ผลการปฏิบัติงานเป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ และยังนำไปสู่การพัฒนาขององค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ การประเมินตนเองได้มีส่วนเกี่ยวข้องกันกับการพัฒนาคุณภาพและการประกันคุณภาพมากขึ้น โดยมักนำไปใช้ในรูปแบบหลอมรวมการประเมินตนเองเข้ากับแผนการปฏิบัติงานขององค์กรนั้น ๆ และยึดถือปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง

อวยพร เรืองตระกูล และสุนทรพจน์ ดำรงค์พานิช(2557)ได้ศึกษาเอกสารและผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประเมินตนเอง สามารถสรุปประโยชน์ของการประเมินตนเองได้ 7 ประการ ดังนี้

1) ช่วยให้ผู้ประเมินตนเองเกิดความพยายามในการทำงาน เกิดการสะท้อนความคิดของตนเองสู่ตนเอง เกิดการยกย่องนับถือตนเอง และมีความเชื่อมั่นในตนเอง

2) ทำให้ผู้ประเมินตนเองทราบข้อเด่น ข้อบกพร่อง ความชอบ และขอบเขตการพัฒนาตนเองในแต่ละบุคคล การประเมินตนเองเป็นวิธีที่ดีสุดสำหรับการให้ผู้ประเมินตนเองรับทราบถึงความก้าวหน้าของตน เกิดความภาคภูมิใจในตนเองและรู้ว่าจะสามารถดำเนินการเพื่อพัฒนางานอย่างไรในอนาคต

3) ทำให้ผู้ประเมินตนเองเกิดแรงจูงใจในการเพิ่มขีดความสามารถการพัฒนาของบุคคล เนื่องจากข้อมูลที่ได้จากการประเมินตนเองเป็นข้อมูลที่มีความหมายสำหรับบุคคลนั้น เมื่อบุคคลรับทราบถึงข้อเด่น ข้อบกพร่องในการทำงาน และได้หาวิธีการพัฒนางานตนเอง ทำให้เกิดการพัฒนางานที่เป็นสิ่งที่ท้าทายความสามารถ และเกิดการขยายขอบเขตความสามารถของผู้ประเมินตามไปด้วย

4) การประเมินตนเองทำให้บุคคลเกิดความพึงพอใจต่องานที่ทำ ผลจากการวิจัยหลายเรื่องพบว่า การประเมินตนเองช่วยให้ผู้ประเมินเกิดความเคารพนับถือตนเอง รับรู้ถึงความสามารถของตนเอง ปฏิบัติงานมุ่งสู่ความสำเร็จ และลดภาวะความเครียดในการทำงาน ซึ่งช่วยให้เกิดผลโดยตรงต่อความพึงพอใจในการทำงานและการใช้ชีวิตในที่สุด

5) การประเมินตนเองช่วยให้ผู้ประเมินเกิดการพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา เกิดทักษะและนิสัยในการค้นหาข้อบกพร่องของการทำงานที่รับผิดชอบอยู่ พยายามหาวิธีการแก้ไขอย่างต่อเนื่อง นำไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต

6) การประเมินตนเองช่วยพัฒนามาตรฐานวิชาชีพที่มีคุณภาพ การประเมินตนเอง

มีผลโดยตรงต่อคุณภาพการทำกิจกรรมของบุคคล ลดความผิดพลาดและปัญหาในการทำงาน ช่วยให้งานมีคุณภาพ จึงเป็นกลไกสำคัญที่หลายองค์กรนำไปใช้ประกันคุณภาพการทำงานของบุคลากรในองค์กร รวมทั้งองค์กรผลิตบุคลากรวิชาชีพต่าง ๆ พยายามปลูกฝังการประเมินตนเองให้เป็นคุณลักษณ์สำคัญเบื้องต้น นอกจากนี้ ยังถือเป็นความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ ในการพิจารณาผลการดำเนินงานที่มีความเป็นรูปธรรมสูงและตรงไปตรงมาอีกด้วย

7) การประเมินตนเองช่วยสร้างความใกล้ชิด ร่วมแรงร่วมใจภายในกลุ่มหรือภายในองค์กร การประเมินตนเองช่วยทำให้ปัญหาด้านการปฏิสัมพันธ์และปัญหาการทำงานที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่นคลี่คลาย เช่น การประเมินตนเองในบริบททางการศึกษาระหว่างครูและนักเรียน กระบวนการนี้จะช่วยให้ครูและนักเรียนเป็นหุ้นส่วนหรือผู้ร่วมมือกัน (partner) ในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้และต่างฝ่ายต่างให้โอกาสในการพัฒนางานตามเป้าหมายของครูและนักเรียนอย่างราบรื่น

ผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องมีความเป็นผู้นำทางวิชาการซึ่งเป็นคุณสมบัติสำคัญในการบริหารงานสถานศึกษา เนื่องจากสถานศึกษาเป็นองค์การที่มีลักษณะแตกต่างจากองค์การโดยทั่วไป เพราะองค์การโดยทั่วไปนั้นจะมีจุดมุ่งหมายและพันธกิจที่ไม่ซับซ้อนเท่ากับองค์การทางการศึกษา เนื่องจากองค์การทางการศึกษานั้นนอกจากจะมีจุดมุ่งหมายและพันธกิจเหมือนองค์กรทั่วไปแล้ว องค์การทางการศึกษาหรือสถานศึกษานั้นยังมีเป้าหมายในการจัดการศึกษาอีก ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องคำนึงถึงจุดมุ่งหมายทั้ง2ประการนี้ เพื่อนำให้องค์การบรรลุทั้งเป้าหมายของการบริหารองค์การ และบรรลุเป้าหมายของการจัดการศึกษา คือ การบรรลุถึงคุณภาพของผู้เรียนอันเป็นเป้าหมายสูงสุดของการจัดการศึกษา ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาจึงควรวิเคราะห์ความเป็นผู้นำทางวิชาการของตนเองว่ามีอยู่อย่างไรบ้าง มีจุดดี จุดด้อยอย่างไร และควรพัฒนาอย่างไร

2.6 ทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

สถานศึกษาซึ่งมีอำนาจหน้าที่และมีวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษา เพื่อความเจริญงอกงามของผู้เรียน ต้องใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในการบริหารงานวิชาการ ได้แก่ การใช้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ เพื่อการประมวลข้อมูลอันเป็นสาระทางวิชาการให้เป็นสารสนเทศ เพื่อจัดเก็บอย่างเป็นระบบ

ปราวีณยา สุวรรณณัฐโชติ (2549) ได้ให้ความเห็นไว้ว่า การบริหารและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสารในสถานศึกษา สถานศึกษาควรดำเนินการดังนี้ คือ มีการวางแผนอย่างรอบคอบ โดยได้รับความร่วมมือจากภายในสถานศึกษาและภายนอกสถานศึกษาโดยเฉพาะจากชุมชนที่สถานศึกษาตั้งอยู่ ให้มีการฝึกอบรมครูผู้สอนอย่างต่อเนื่อง มีการสนับสนุน

ทางด้านเทคนิคแก่ครู จัดหางบประมาณสนับสนุนในระยะยาวที่ครอบคลุมความต้องการจำเป็น มีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารบูรณาการร่วมไปกับหลักสูตรและการสอน และมีการประเมินผลการดำเนินงานและผลลัพธ์อย่างต่อเนื่อง

การใช้เทคโนโลยีของผู้บริหารการศึกษาระดับต่าง ๆ เพื่อใช้ในงานการศึกษาที่ต้องรับผิดชอบสำเร็จลุล่วงด้วยดี เทคโนโลยีจึงมีประโยชน์ต่อผู้บริหารดังนี้ (ครรชิต มาลัยวงศ์, 2557)

1) ช่วยในการจัดเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษาเอาไว้เป็นหมวดหมู่ในฐานข้อมูลของหน่วยงาน โดยเฉพาะข้อมูลบางอย่างอาจจัดเก็บเข้าสู่ระบบคอมพิวเตอร์ได้โดยอัตโนมัติ เมื่อจัดเก็บไว้ในฐานข้อมูลแล้วก็สามารถค้นคืนข้อมูลต่าง ๆ มาใช้ได้อย่างรวดเร็วและครบถ้วน

2) ช่วยในการประมวลผลข้อมูลที่จัดเก็บไว้เพื่อให้เป็นสารสนเทศรูปแบบต่าง ๆ เช่น จัดทำเป็นรายงาน ตาราง กราฟ และแผนภาพต่าง ๆ ได้แบบอัตโนมัติ ทำให้ผู้บริหารได้รับทราบรายงานและเข้าใจสถานการณ์ที่เกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็ว

3) ช่วยในการประเมินหรืองานประกันคุณภาพ เพื่อให้แน่ใจว่าการปฏิบัติงานจะได้ผลที่บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายจริง

4) ช่วยในการส่งข้อมูลและรายงานที่ประมวลผลได้แล้วไปให้ผู้รับที่อาจจะอยู่ห่างไกลจากหน่วยงาน ทำให้ผู้รับได้รับข้อมูลและรายงานอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะส่วนที่เป็นข้อมูลนั้นหากผู้รับต้องการนำไปใช้ประมวลผลต่อก็สามารถทำได้ทันที ไม่ต้องบันทึกข้อมูลใหม่อีกครั้ง

5) ช่วยในการนำเสนอรายงานหรือข้อเสนอต่าง ๆ ต่อผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในระหว่างการประชุมสัมมนา

6) ช่วยในการจัดเก็บความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับระหว่างการปฏิบัติงานและการดูงาน เพื่อสร้างเป็นฐานความรู้สำหรับนำมาให้ผู้บริหารระดับล่างได้ศึกษาและนำไปใช้ประกอบการปฏิบัติงาน เช่น ความรู้จากการเปิดสาขาวิชาหรือหลักสูตรใหม่ว่ากำหนดแนวทางไว้อย่างไร การดำเนินงานได้ผลอย่างไร มีปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไขปัญหาอย่างไร ผลของการแก้ปัญหาเป็นอย่างไร

7) ช่วยให้ผู้บริหารสามารถทดสอบการตัดสินใจของตนได้โดยอาศัยโปรแกรมสนับสนุนการตัดสินใจ จากนั้นก็อาจเลือกดำเนินงานโดยใช้แนวทางที่เห็นว่าดีที่สุดได้

8) ช่วยในงานบริหารโดยตรงของผู้บริหาร เช่น การบริหารงานโครงการ การบันทึกตารางนัดหมาย การบันทึกข้อมูลส่วนตัว การจัดทำเอกสารที่ยังไม่ต้องการเปิดเผย การคำนวณหรือการประมวลผลบางอย่าง

วิโรจน์ สารรัตนะ (2557 : 1) ได้กล่าวถึงว่าในปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีทำให้เกิดแนวคิดใหม่ทางการศึกษามากมาย นักเรียนต่างให้ความสนใจกับเทคโนโลยี

ดิจิทัลมากกว่าคนใกล้ชิด การเกิดขึ้นของเทคโนโลยีมีผลทั้งทางบวกและทางลบต่อนักเรียน ที่ให้ผลในทางลบที่พึงใส่ใจ เช่น ขาดความเอาใจใส่ ช่วงความสนใจสั้น ใจลอย หมกมุ่น ขาดปฏิสัมพันธ์ทางสังคม เก็บตัว ซึมเศร้า และอื่น ๆ ผลในทางบวกก็มีเช่นกัน ผู้บริหารสถานศึกษาและครูต้องยอมรับว่าการสอนในโลกปัจจุบันจะต้องแตกต่างไปจากศตวรรษที่ผ่านมา ดังนั้น ครูในศตวรรษที่ 21 ควรมีทักษะดิจิทัล (digital skills) ดังนี้

1) ทักษะการใช้โปรแกรม “digital voice editor” เช่น บันทึกข้อความใน IC recorder ลงฮาร์ดดิสก์ของคอมพิวเตอร์ หรือการบันทึกไฟล์เสียงจากคอมพิวเตอร์ลง IC recorder เล่นและตัดต่อข้อความลงคอมพิวเตอร์ หรือการส่งข้อความที่เป็นอีเมล์เสียงโดยใช้ซอฟต์แวร์ MAPI อีเมล

2) ทักษะการจัดเก็บ URL / รายชื่อเว็บที่สนใจไว้เป็นหมวดหมู่และแลกเปลี่ยนกับผู้เรียน

3) ทักษะการใช้ “blog” และ “wiki” เพื่อสร้างระบบออนไลน์สำหรับนักเรียน

4) ทักษะการจับภาพจากสิ่งแวดล้อมหรือทำสำเนาภาพจากเอกสารให้อยู่ในรูปแบบของอิเล็กทรอนิกส์ เช่น รูปถ่าย เอกสารที่เขียนด้วยมือ หรือเอกสารพิมพ์ เป็นต้น เพื่อนำมาใช้ในห้องเรียน

5) ทักษะการสร้างเนื้อหาวิดีโอกระตุ้นความสนใจของนักเรียน

6) ทักษะเกี่ยวกับ “infographics” คือ การเอาข้อมูลที่เข้าใจยากหรือข้อมูลจำนวนมากมานำเสนอในรูปแบบต่าง ๆ อย่างสร้างสรรค์

7) ทักษะการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์เพื่อการสื่อสารและพัฒนาวิชาชีพ

8) ทักษะการสร้างรูปแบบการฝึกอบรมหรือการเรียนรู้ที่ผู้สอนและผู้เรียนไม่จำเป็นต้องพบกันตามเวลาในตารางที่กำหนดไว้แต่สามารถติดต่อกันได้ตลอดเวลา โดยใช้เครื่องมือสื่อสารต่าง ๆ ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่ไม่มีข้อจำกัดในเรื่องของเวลาและสถานที่ ผู้เรียนสามารถเรียนที่ไหนเวลาใดก็ได้

9) ทักษะในการสร้างและเผยแพร่แฟ้มสะสมงาน (portfolio) ในระบบออนไลน์ผ่านทางอินเทอร์เน็ต สำหรับบุคคลและองค์กรต่าง ๆ ที่ต้องการสะสมผลงาน เพื่อเก็บไว้เป็นข้อมูลสำหรับการนำเสนอ ตรวจสอบการเรียนรู้หรือการทำงานว่าประสบผลสำเร็จระดับใด

ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาและครูในฐานะของผู้นำต้องมีวิสัยทัศน์ มีทัศนะกว้างไกล มีความสามารถที่จะทำให้ผู้ร่วมงาน ผู้เรียนยอมรับความคิดในการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อการศึกษาในการบริหารงานวิชาการ และยินดีร่วมปฏิบัติงาน และทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาตนเองให้มีประสิทธิภาพ

แนวทางการพัฒนาครูสู่การเป็นผู้นำทางวิชาการ

การปฏิรูปเพื่อพัฒนาคุณภาพครูยุคใหม่นั้น ได้มีข้อเสนอแนะในเชิงยุทธศาสตร์ของการปฏิรูปครูและบุคลากรทางการศึกษาหลากหลายแนวทาง ตามข้อเสนอของคณะกรรมการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการที่ได้เสนอแนะไว้ ทั้งนี้เพื่อสร้างให้ครูยุคใหม่มีบทบาทในการเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดการ เรียนรู้ เป็นวิชาชีพที่มีคุณค่า มีระบบ กระบวนการผลิตและพัฒนาครูคณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาที่มีคุณภาพมาตรฐานเหมาะสมกับการเป็นวิชาชีพชั้นสูง สามารถดึงดูดคนเก่ง คนดี มีใจรักในวิชาชีพครูมาเป็นครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาอย่างเพียงพอตามเกณฑ์ และสามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีคุณภาพ มาตรฐาน และในขณะขณะเดียวกันสามารถพัฒนาตนเองและแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นคุณสมบัติสำคัญของบุคคลแห่งการเรียนรู้และผู้นำทางวิชาการ สมรรถนะหรือทักษะผู้นำทางวิชาการอาจถูกกำหนดด้วยยุทธศาสตร์การพัฒนาผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา โดยยึดระบบการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษาสามารถจะเลือกใช้ยุทธวิธีหรือแนวดำเนินการให้บรรลุผลสำเร็จที่เหมาะสมตามแนวคิดกระบวนทัศน์ใหม่ ตามรายงานการวิจัยจากผู้เชี่ยวชาญทางการศึกษา เพื่อการพัฒนาทักษะครู ตามพื้นฐานสภาพทั่วไปของสถานศึกษา ตามความพร้อมและความต้องการจำเป็นของครู ดังนี้

1. การประเมินสมรรถนะครู

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2553 : 1) กล่าวว่า การพัฒนาทักษะวิชาชีพของครูภายใต้สังคมแห่งยุคโลกาภิวัตน์นั้นได้มีการศึกษาวิจัยจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพครูในหลายหน่วยงาน จากบทสรุปการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ได้พัฒนาสมรรถนะและตัวบ่งชี้ของครูไทย โดยแบ่งออกเป็นสมรรถนะหลัก (Core Competency) ประกอบด้วย 5 สมรรถนะ และสมรรถนะประจำสายงาน (Functional Competency) ประกอบด้วย 6 สมรรถนะ ดังนี้

สมรรถนะหลัก (Core Competency) ได้แก่

1) การมุ่งผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงาน
2) การบริการที่ดี
3) การพัฒนาตนเอง
4) การทางานเป็นทีม
5) จริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพครู

และสมรรถนะประจำสายงาน (Functional Competency) ประกอบด้วย 6 สมรรถนะ คือ

1) การบริหารหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้

2) การพัฒนาผู้เรียน

3) การบริหารจัดการชั้นเรียน

4) การวิเคราะห์ สังเคราะห์ และการวิจัยเพื่อพัฒนาผู้เรียน

5) ภาวะผู้นำครู

6) การสร้างความสัมพันธ์และความร่วมมือกับชุมชน

นำมาสร้างเป็นแบบประเมินสมรรถนะครู สำหรับครูผู้สอนให้ครูผู้สอนทำการประเมินสมรรถนะในการปฏิบัติงานตามสภาพจริง ที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานพัฒนาขึ้นโดยใช้กรอบแนวคิดสมรรถนะครูที่ได้จากการประชุมเชิงปฏิบัติการกำหนดกรอบการพัฒนาสมรรถนะข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ศึกษาวิเคราะห์เอกสาร และผลงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อจะได้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับสมรรถนะของครูผู้สอน และนำผลการประเมินไปใช้ในการกำหนดกรอบการพัฒนาสมรรถนะครูให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลสูงสุดต่อการพัฒนาผู้เรียน สถานศึกษา และวิชาชีพ ผู้ใช้แบบประเมินสมรรถนะครูดังนี้

1) ครูผู้สอนประเมินตนเอง

2) เพื่อนครูผู้สอนในสถานศึกษาเดียวกันประเมินครูผู้สอน

3) ผู้บริหารสถานศึกษาประเมินครูผู้สอน

หลังจากครูผู้สอนทราบผลแล้วต้องรายงานผลการประเมินให้ผู้บริหารหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาสมรรถนะครูต่อไป

สรุปได้ว่า การประเมินสมรรถนะครูเป็นปัจจัยสำคัญของการนำไปกำหนดเป็นกลยุทธ์การดำเนินงานเพื่อเสริมสร้างศักยภาพวิชาชีพครูที่สอดคล้องและเหมาะสมกับบริบท และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในปัจจุบัน เป็นไปตามเป้าหมายในการพัฒนาครูยุคใหม่ภายใต้ยุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สองที่ได้กำหนดไว้เป็นวาระสำคัญในวงการศึกษาไทย

ดังนั้น ครูในฐานะผู้นำทางวิชาการจึงต้องเตรียมความพร้อมและฝึกฝนทักษะความเป็นผู้นำทางวิชาการในสมรรถนะหลักและสมรรถนะประจำสายงานตามเกณฑ์กำหนดของสำนักงานคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน

2. การสร้างวินัย 5 ประการ ในองค์กรแห่งการเรียนรู้

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 9 กำหนดให้การจัดระบบ โครงสร้าง และกระบวนการจัดการศึกษา ให้ยึดหลักการกระจาย

อำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้ระดมทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ มาใช้ในการจัดการศึกษา และให้บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ๆ มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา จึงเป็นผลให้สถานศึกษาทุกแห่งต้องดูแลรับผิดชอบการบริหารจัดการสถานศึกษาด้วยตนเองมากขึ้น มีอำนาจในการตัดสินใจเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรและแก้ปัญหาในการบริหารจัดการได้เต็มตามศักยภาพ

สถานศึกษาต้องแสดงความรับผิดชอบในผลของการปฏิบัติงานต่อสาธารณชนในเขตพื้นที่บริการของสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาในฐานะผู้นำทางวิชาการต้องมีความรู้ความสามารถ และมีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาสถานศึกษาด้วยการพัฒนาทั้งระบบ ให้เป็นองค์กรเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา ใช้ระบบบริหารสถานศึกษาแบบยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ และกระจายอำนาจให้ประชาชนทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการจัดการสถานศึกษา โดยการพัฒนาสถานศึกษาให้เป็นองค์กรเรียนรู้ ด้วยวิธีการพัฒนาครูในสถานศึกษาให้มีลักษณะ 5 ประการ คือ เป็นการพัฒนาสถานศึกษาให้มีการเจริญเติบโตอย่างยั่งยืน ครูมีความสนุกสนาน มีความสุข อยากมาทำงาน องค์กรเรียนรู้เป็นรูปแบบการบริหารที่เน้นการพัฒนาสภาวะผู้นำในองค์กร (leadership) ควบคู่ไปกับการเรียนรู้ร่วมกัน (team learning) ซึ่งจะเป็นผลให้เกิดการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ (knowledge) ประสบการณ์ (experience) และทักษะ (skill) ระหว่างกันและกัน เพื่อนำมาใช้ในการปฏิบัติงานให้ได้ผลดีเลิศเหนือองค์กรอื่น และมีระดับพัฒนาความสามารถขององค์กรที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว (วีรวุธ มาฆะศิรานนท์, 2549)

วรวรรณ วาณิชย์เจริญชัย (2557 : 1) กล่าวว่า องค์การเอื้อการเรียนรู้เป็นองค์กรที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของสมาชิกทุก ๆ คน ให้มีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง โดยที่สมาชิกแต่ละคนมีอิสระในการเรียนรู้ สามารถเรียนรู้ทั้งจากภายในและภายนอกหน่วยงาน มีการกระตุ้นให้เกิดความร่วมมือและเรียนรู้ร่วมกัน ทำให้เกิดการสร้างความรู้ใหม่ที่หลากหลาย และนำมาสู่การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงองค์กรให้มีความก้าวหน้าต่อไป ซึ่งลักษณะองค์การเอื้อการเรียนรู้ตามแนวคิด Senge เชื่อว่านวัตกรรมในพฤติกรรมคน คือ “วินัย ” (Discipline) ซึ่งไม่ใช่การบังคับให้ทำตามคำสั่ง หรือวิธีการทำโทษ แต่เป็นสิ่งใหม่ที่จะพัฒนาหาแนวทาง เพื่อให้ได้มาซึ่งทักษะหรือความสามารถที่จะนำไปสู่การเป็นองค์การเอื้อการเรียนรู้ ซึ่งประกอบไปด้วยวินัย 5 ประการ ดังนี้ (Senge, 1990)

1) Personal Mastery ศักยภาพของบุคคลเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาองค์กร บุคคลจึงต้องบังคับหรือฝึกตัวเองให้เป็นคนที่เรียนรู้ตลอดเวลา มีความชำนาญเป็นพิเศษในทุกแง่มุมของชีวิตทั้งด้านส่วนตัวและวิชาชีพ โดยอาศัยความเป็นนักพัฒนาตนเอง ที่จะมุ่งมั่นสร้างสรรค์ให้เกิดความรู้ความเชี่ยวชาญในการทำงานตลอดจนสามารถสร้างสรรค์ผลงาน และแก้ไขปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นได้

อย่างต่อเนื่อง

2) Mental Models เป็นความคิดความเข้าใจที่บุคคลมีต่อหน่วยงานและต่อองค์กร ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อพฤติกรรมของบุคคล ทำให้เกิดความกระจ่างชัดกับแบบแผนความคิด ความเชื่อที่ดี มีผลต่อการตัดสินใจและการกระทำของตนเพื่อพัฒนาความคิด ความเชื่อให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนไปของโลก ไม่ยึดติดกับความเชื่อเก่า ๆ ที่ล้าสมัย

3) Building Shared Vision เป็นการสร้างทัศนะของความร่วมมือกันของสมาชิกในองค์กรเพื่อพัฒนาภาพในอนาคต และความต้องการที่จะมุ่งไปสู่ความปรารถนาร่วมกันของสมาชิกทั้งองค์กร ภายใต้จุดมุ่งหมายเดียวกันของคนทั้งองค์กร

4) Team Learning เป็นการเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิกในองค์กรโดยแต่ละคนเรียนรู้ด้วยตนเอง แต่ละคนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และแต่ละคนเรียนรู้ด้วยกัน พัฒนาความฉลาดรอบรู้ความสามารถของทีมให้เกิดขึ้น มีการถ่ายทอดความรู้ซึ่งกันและกัน โดยการสื่อสารข้อมูลแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ซึ่งกันและกันอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ จนเกิดเป็นความคิดร่วมกันของกลุ่ม

5) Systems Thinking เป็นวิธีการคิด การอธิบาย และการทำความเข้าใจในปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นด้วยการเชื่อมโยงเรื่องราวต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ โดยอาศัยองค์ความรู้ที่เป็นสหวิทยาการ นำมาบูรณาการขึ้นเป็นองค์ความรู้ใหม่

สรุปได้ว่า การสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ในสถานศึกษา เป็นหน้าที่หลักของผู้บริหารสถานศึกษา ในฐานะผู้นำทางวิชาการต้องมีความรู้ ความสามารถ และมีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาสถานศึกษาด้วยการพัฒนาทั้งระบบ ได้แก่ ครู ผู้เรียน และบุคลากรให้เกิดวินัย 5 ประการ ซึ่งเป็นแนวทางพัฒนาครูเพื่อให้ได้มาซึ่งทักษะหรือความสามารถที่จะนำไปสู่การเป็นองค์การเอื้อการเรียนรู้แบบไม่ถูกบังคับ ฝึกให้ครูเกิดทักษะ การทำงานเป็นทีม การคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเชื่อมกันระหว่างผู้บริหาร ครู และบุคลากรภายในโรงเรียน การพัฒนาครูโดยการสร้างวินัยในสถานศึกษาเป็นการพัฒนาทักษะผู้นำทางวิชาการอย่างรอบด้าน ถือเป็นการพัฒนาภาวะผู้นำทางการวิชาการที่แท้จริง

3. การสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ชุมชนแห่งการเรียนรู้วิชาชีพ (Professional Learning Community: PLC) ซึ่งมีที่มาจากทฤษฎีพหุปัญญาของ Gardner ที่ได้กล่าวถึงประเด็นสำคัญเกี่ยวกับการเรียนรู้ว่า “How students learn in a holistic & natural way” (Gardner, 1983) ซึ่งหมายความว่า นักเรียนเรียนรู้ในวิถีทางที่เป็นองค์รวมและธรรมชาติอย่างไร นอกจากนี้แล้ว สติปัญญาของนักเรียนถูกเปิดไว้เพื่อการเรียนรู้และ

ครูต้องพัฒนาโอกาสที่หลากหลายเพื่อให้นักเรียนได้สืบเสาะและคิด การรวมตัว รวมใจ รวมพลัง ร่วมมือกันของครู ผู้บริหาร และนักการศึกษาในโรงเรียน เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญ

เซอจิโอแวน (1994 : 1) กล่าวว่า PLC เป็นสถานที่สำหรับ “ปฏิสัมพันธ์” ลด “ความโดดเดี่ยว” ของมวลสมาชิกวิชาชีพครูของโรงเรียนในการทำงาน เพื่อปรับปรุงผลการเรียนของนักเรียนหรืองานวิชาการโรงเรียน

ดาลิ่ง แฮมม่อน และแบรนฟอร์ด (2005 : 1) ได้พยายามพัฒนามาตรฐานระดับชาติของครูที่สะท้อนผลถึงสิ่งที่ครูต้องการในการสอนนักเรียนที่มีความหลากหลาย งานวิจัยของพวกเขามีจุดเน้นที่ “the better we know our students, the quicker we can intervene in their learning” นั่นคือ ถ้าครูยิ่งรู้จักนักเรียนของตนเองดีเท่าไร ก็ยิ่งสามารถช่วยนักเรียนในการเรียนรู้ได้เร็วขึ้นเท่านั้น นอกจากนี้แล้ว ในงานวิจัยยังเน้นว่า นักเรียนที่ครูต้องรู้จักมีความต้องการครูที่มีความคิดสร้างสรรค์และมีนวัตกรรม

วิจารณ์ พานิช (2556 : 1) อธิบายว่า ชุมชนแห่งการเรียนรู้ หรือ PLC (Professional Learning Community) เป็นการรวมตัวกันของครูในโรงเรียนหรือเขตพื้นที่การศึกษาเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิธีการจัดการเรียนรู้ให้ศิษย์ได้ทักษะเพื่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 โดยที่ผู้บริหารโรงเรียน คณะกรรมการโรงเรียน ผู้บริหารเขตพื้นที่การศึกษา และผู้บริหารการศึกษาระดับประเทศเข้าร่วมจัดระบบสนับสนุนให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ต่อเนื่อง มีการพัฒนาวิธีการเรียนรู้ของศิษย์อย่างต่อเนื่อง **3.1**

องค์ประกอบของ PLC

PLC มาจากทฤษฎีที่กล่าวถึง นักการศึกษาที่ชอบคิด ที่มีความต้องการแลกเปลี่ยนความเชื่อทั่วไปเกี่ยวกับการสอนและการเรียนรู้ด้วยกันที่ไม่ใช่แค่การพัฒนาวิชาชีพเท่านั้น แต่ยังต้องการให้นักเรียนประสบผลสำเร็จ สรุป องค์ประกอบของ PLC ดังนี้

1) วิสัยทัศน์ ความเชื่อ และค่านิยม (Vision, Beliefs & Values)
2) ความเป็นผู้นำ (Leadership)
3) การชี้นำ (Leading)
4) สิ่งแวดล้อมเชิงบวก (Positive Environment)
5) การปฏิบัติส่วนบุคคล (Personal Practice

3.2 กลยุทธ์ในการจัดการและใช้ PLCs อย่างยั่งยืน

1) เริ่มต้นด้วยขั้นตอนง่าย ๆ (Take a baby steps) โดยเริ่มต้นจากการกำหนดเป้าหมาย อภิปราย สะท้อนผล แลกเปลี่ยนกับคนอื่น ๆ เพื่อกำหนดว่าจะดำเนินการอย่างไร โดย

พิจารณาและสะท้อนผลในประเด็นต่อไปนี้

1.1) หลักการอะไรที่จะสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติ

1.2) เราจะเริ่มต้นความรู้ใหม่อย่างไร

1.3) การออกแบบอะไรที่พวกเราควรใช้ในการตรวจสอบหลักฐานของการเรียนรู้ที่สำคัญ

2) การวางแผนด้วยความร่วมมือ (Plan Cooperatively) สมาชิกของกลุ่มกำหนดสารสนเทศที่ต้องใช้ในการดำเนินการ

3) การกำหนดความคาดหวังในระดับสูง (Set high expectations) และวิเคราะห์การสอนสืบเสาะหาวิธีการที่จะทำให้ประสบผลสำเร็จสูงสุด

3.1) ทดสอบข้อตกลงที่เกี่ยวข้องกับการสอนหลังจากได้มีการจัดเตรียมต้นแบบที่เป็นการวางแผนระยะยาว (Long-term)

3.2) จัดให้มีช่วงเวลาของการชี้แนะ โดยเน้นการนำไปใช้ในชั้นเรียน

3.3) ให้เวลาสำหรับครูที่มีความยุ่งยากในการสังเกตการณ์ปฏิบัติในชั้นเรียนของครูที่สร้างบรรยากาศในการเรียนรู้อย่างประสบผลสำเร็จ

4) เริ่มต้นจากจุดเล็ก ๆ (Start small) เริ่มต้นจากการใช้กลุ่มเล็ก ๆ ก่อน แล้วค่อยปรับขยาย

5) ศึกษาและใช้ข้อมูล (Study and use the data) ตรวจสอบผลการนำไปใช้และการสะท้อนผลเพื่อนำมากำหนดว่า แผนไหนควรใช้ต่อไป/แผนไหนควรปรับปรุงหรือยกเลิก

6) วางแผนเพื่อความสำเร็จ (Plan for success) เรียนรู้จากอดีต ปรับปรุงหรือปฏิเสธในสิ่งที่ไม่สำเร็จ และทำต่อไป ความสำเร็จในอนาคตหรือความล้มเหลวขึ้นอยู่กับเจตคติและพฤติกรรมของครู

7) นำสู่สาธารณะ (Go public) แผนไหนที่สำเร็จก็จะมีการเชิญชวนให้คนอื่นเข้ามามีส่วนร่วม ยกย่องและแลกเปลี่ยนความสำเร็จ

8) ฝึกฝนร่างกายและหล่อเลี้ยงสมอง (Exercise the body & nourish the brain) จัดกิจกรรมที่ได้มีการเคลื่อนไหวและเตรียมครูที่ทำงานสำเร็จของแต่ละกลุ่มโดยมีการจัดอาหารเครื่องดื่มที่มีประโยชน์

3.3 ประเภทของ PLC แบ่งออกเป็น 6 ประเภท ดังนี้

1) พันธมิตรครู (Teacher partnership) เน้นการปรับปรุงยุทธศาสตร์การสอนที่เฉพาะเจาะจง

2) ทีมตามระดับชั้นเรียน (Grade-level teams) เน้นการร่วมมือในการวางแผนและการสอน

3) ทีมตามสาระการเรียนรู้ (Content-area teams) เน้นการปรับปรุงหลักสูตร

4) ทีมระหว่างหลักสูตร (Vertical teams) เน้นการจัดเตรียมความคาดหวังและประสบการณ์ของนักเรียน

5) ทีมทั้งโรงเรียน (Whole school) เน้นนวัตกรรมการสอนและการเรียนรู้

6) ทีมระหว่างเขตพื้นที่ (Cross district) เน้นประเด็นของการปฏิบัติและความเท่าเทียมกัน

3.4 การจัดตั้ง PLC (ศักดิ์ชัย ภู่เจริญ,2557:1) **มีผลดีต่อครูผู้สอน** ดังนี้

1) ลดความรู้สึกโดดเดี่ยวงานสอนของครู

2) เพิ่มความรู้สึกผูกพันต่อพันธกิจและเป้าหมายของโรงเรียนมากขึ้น

3) เพิ่มความกระตือรือร้นที่จะปฏิบัติให้บรรลุพันธกิจอย่างแข็งขัน จนเกิดความรู้สึกว่าต้องการร่วมกันเรียนรู้

4) รับผิดชอบต่อพัฒนาการโดยรวมของนักเรียน ถือเป็น “พลังการเรียนรู้” ซึ่งส่งผลให้การปฏิบัติการสอนในชั้นเรียนให้มีผลดียิ่งขึ้น

5) การค้นพบความรู้และความเชื่อที่เกี่ยวกับวิธีการสอนและตัวผู้เรียนซึ่งที่เกิดจากการคอยสังเกตอย่างสนใจ

6) ความเข้าใจในด้านเนื้อหาสาระที่ต้องจัดการเรียนรู้ได้แตกฉานยิ่งขึ้น

7) ตระหนักถึงบทบาทและพฤติกรรมการสอนที่จะช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดีที่สุด

8) การรับทราบข้อมูล สารสนเทศต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อวิชาชีพได้อย่างกว้างขวางและรวดเร็วขึ้น ส่งผลดีต่อการปรับปรุงพัฒนางานวิชาชีพได้ตลอด เวลา เป็นผลให้เกิดแรงบันดาลใจที่จะพัฒนาและอุทิศตนทางวิชาชีพเพื่อศิษย์

9) เป็นทั้งคุณค่าและขวัญกำลังใจต่อการปฏิบัติงานให้ดียิ่งขึ้น

10) มีความก้าวหน้าในการปรับเปลี่ยนวิธีการจัดการเรียนรู้ ให้สอดคล้องกับลักษณะผู้เรียนได้อย่างเด่นชัด และรวดเร็ว

11) มีความผูกพันที่จะสร้างการเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ ให้ปรากฏอย่างเด่นชัดและยั่งยืน

สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน (2557 : 1) ยกตัวอย่างการนำเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้มาใช้ในประเทศไทยปัจจุบัน เช่น

1) ชุมชนการเรียนรู้ครูสอนดี จังหวัดลำปาง

ชุมชนการเรียนรู้ครูสอนดี จังหวัดลำปาง : PBL ไม่ใช่เป็นเพียงกระบวนการเรียนรู้อีกต่อไป แต่จะกลายเป็นวิถีชีวิตของครูและศิษย์ด้วย ครูเปลี่ยนจากการสอนบอกความรู้ มาเป็นการสร้างแรงบันดาลใจให้เด็ก สร้างความสนุกในการเรียน เน้นออกแบบโครงงาน หรือสภาพการทำงานเสมือนจริง ให้เด็กแบ่งกลุ่มกันลงมือทำเพื่อเรียนรู้จากการปฏิบัติ ครูชวนศิษย์ร่วมกันทบทวนสิ่งที่ทำว่าได้เรียนรู้อะไร หรือฝึกทักษะอะไร เชื่อมโยงสิ่งที่รู้ด้วยการทำกับทฤษฎีที่มีคนสร้างไว้ เข้าถึงซึ่งความรู้จริงมิใช่แค่ท่องจำตำรา

ผลการขับเคลื่อนงานของจังหวัดลำปาง โดย ผศ. ดร.ดวงจันทร์ เดี่ยววิไล ดังนี้

1.1) เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ความรู้ปฏิบัติร่วมกัน และเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายครูสอนดีจังหวัดลำปาง

1.2) เกิดทีมแกนนำเครือข่าย 11 คน ที่มีศักยภาพ สามารถจัดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ให้ครูสอนดีในลำปางได้

1.3) ได้บันทึกบทเรียนแนวการปฏิบัติดี ๆ ของครูสอนดี

1.4) ได้ชุดความรู้ประสบการณ์สร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในพื้นที่ของแกนนำ จังหวัดลำปาง และมีการเผยแพร่กันใน Cyber space คือ PLC Lampang google group

1.5) ครูสอนดี จังหวัดลำปาง เกิดการตื่นตัว

1.6) จากการใช้สถานที่มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปางบ่อยครั้ง จึงสร้างความสนใจให้กับบุคลากรในมหาวิทยาลัยขอเข้าสังเกตการณ์ ไต่ถาม และมีการเชื่อมโยงกับวง KM

1.7) ได้หลักสูตรพัฒนาครูสู่การเป็นวิทยากรกระบวนการ

2) ชุมชนการเรียนรู้ครูสอนดี จังหวัดกาญจนบุรี

ชุมชนการเรียนรู้ครูสอนดี จังหวัดกาญจนบุรี พัฒนาเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระดับจังหวัดให้เข้มแข็ง ยั่งยืน ครอบคลุมเต็มพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี มีรูปแบบการดำเนินงานและได้ผลลัพธ์ที่ประสบความสำเร็จสูงสุดในด้านการสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยมีวงเสวนาหลากหลาย ครอบคลุมทั้งจังหวัด เช่น โรงเรียนในสังกัด สพฐ โรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองท้องถิ่น โรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการอาชีวศึกษา โรงเรียนสังกัดกองกำกับการตรวจตระเวนชายแดนที่ 13 และโรงเรียนสังกัดการศึกษานอกโรงเรียน โดยผลลัพธ์ที่ผู้จัดการพื้นที่ คุณสถาปนา ธรรมโมรา สามารถผลักดันดังนี้

1.1) ทีมครูแกนนำกลับไปจัดวงแลกเปลี่ยนเรียนรู้ย่อย ๆ ขึ้นเอง และบางโรงเรียนสามารถทำให้นักเรียน ครู และคนในชุมชนเข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วย ซึ่งที่เป็นผลเด่นชัดคือ น.ส. ภัทรนนท์ เพิ่มพูล ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านเขานางสางหัว นำกระบวนการ

แลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ได้ไปใช้ในโรงเรียน และ สามารถทำให้มีครูจิตอาสานำขบวนการสอนแบบ PBL ไปใช้กับนักเรียน และได้ขยายไปสู่การทำกิจกรรมกับชุมชน

1.2) ผู้อำนวยการ.พื้นที่การศึกษา เขต 3 และ 4ให้การสนับสนุนงบประมาณ และจัดทำนโยบายการจัดวงแลกเปลี่ยนเรียนรู้ต่อเนื่องในจังหวัด นอกจากนี้ ทางเขตยังได้เห็นความสำคัญของการพัฒนาการเรียนแบบ Project-based Learning (PBL) จึงจัดให้มีทีมทำงานพัฒนาเรื่องนี้ขึ้น

1.3) ในเขตพื้นที่การศึกษา 3 เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันของครูในระบบการศึกษาของกระทรวงฯ และครูจากองค์กรพัฒนาเอกชน, ครู ตชด., กศน.

1.4) ครูผู้สอนหลายท่านได้นำการเรียนแบบ PBL และกระบวนการ PLC ที่ได้จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ไปใช้ในการเรียนการสอนของตัวเอง

1.5) มีการก่อตั้งชมรมเครือข่ายครูสอนดีจังหวัดกาญจนบุรีขึ้นโดยการสนับสนุนของอบจ.

1.6) เกิดเครือข่ายที่จะนำไปสู่การจัดตั้งเป็นสภาการศึกษาจังหวัดกาญจนบุรีในอนาคต

สรุปว่า การการสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ PLC เป็นการมุ่งเน้นที่การปฏิบัติการสอนและมุ่งผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน ครูสามารถนำแนวทางจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเครือข่ายไปใช้จัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ด้วยตนเองได้รู้แนวปฏิบัติที่ดีของครูในเครือข่าย ทำให้ครูไดฝึกฝน พัฒนาบทบาทตนเองให้เหมาะสมกับผู้เรียนยุคใหม่ ครูได้พัฒนาทักษะผู้นำทางวิชาการ ได้แก่ ทักษะการทำงานเป็นทีม ทักษะการคิดออกแบบจัดการความรู้ ทักษะมุ่งผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน ทักษะการพัฒนาหลักสูตร

4. การส่งเสริมให้ครูทำวิจัยในชั้นเรียน

พิมพันธ์ เดชะคุปต์ (2544 : 1) อธิบายว่า การวิจัยในชั้นเรียนครูสามารถนำ PDCA ซึ่งเป็นวงจรพัฒนาคุณภาพงาน เป็นวงจรพัฒนาพื้นฐาน หลักของการพัฒนาคุณภาพทั้งระบบ (Total Qaulity Management : TQM) ผู้ที่คิดค้นกระบวนการหรือวงจรพัฒนาคุณภาพ PDCA คือ shewhart นักวิทยาศาสตร์ชาวอเมริกัน แต่ Deming ได้นำไปเผยแพร่ที่ประเทศญี่ปุ่นจนประสบผลสำเร็จ จนผลักดันให้ญี่ปุ่นเป็นประเทศมหาอำนาจของโลก คนทั่วไปจึงรู้จักวงจร PDCA จากการเผยแพร่ของ Deming จึงเรียกว่า "วงจร Deming" วงจร PDCA ประกอบด้วยขั้นตอนดังต่อไปนี้

1) วางแผน (Plan-P) คือ การทำงานใด ๆ ต้องมีขั้นการวางแผน เพราะทำให้มีความมั่นใจว่าทำงานได้สำเร็จ เช่น วางแผนการสอน วางแผนวิจัย หัวข้อที่ใช้ในการวางแผนคือ วางแผนในหัวข้อต่อไปนี้ 1) ทำทำไม 2) ทำอะไร 3) ใครทำ ทำกับกลุ่มเป้าหมายใด 4) ทำเวลาใด 5) ทำที่ไหน 6) ทำอย่างไร 7) ใช้งบประมาณเท่าไร การวางแผนวิจัยในชั้นเรียนเป็นการวางแผนตามคำถามต่อไปนี้ why, what และ how

2) การปฏิบัติ (Do - D) เป็นขั้นของการลงมือปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ การปฏิบัติวิจัยในชั้นเรียนตามแผนวิจัย คือการลงมือเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อตอบปัญหาการวิจัยที่ตั้งไว้ในแผน

3) ตรวจสอบ (Check - C) เป็นขั้นของการประเมินการทำงานว่าเป็นไปตามแผนที่วางไว้หรือไม่ มีเรื่องอะไรปฏิบัติได้ตามแผน มีเรื่องอะไรไม่สามารถปฏิบัติได้ตามแผน หรือปฏิบัติแล้วไม่ได้ผล การตรวจสอบนี้จะได้สิ่งที่สำเร็จตามแผน และสิ่งที่เป็นข้อบกพร่องที่ต้องแก้ไข

4) การปรับปรุงแก้ไข (Action - A) เป็นขั้นของการนำข้อบกพร่องมาวางแผนเพื่อการปฏิบัติการแก้ไขข้อบกพร่องแล้วลงมือแก้ไข ซึ่งในขั้นนี้อาจพบว่าประสบความสำเร็จหรืออาจพบว่ามีข้อบกพร่องอีก ผู้วิจัยหรือผู้ทำงานก็ต้องตรวจสอบเนื้อหาเพื่อแก้ไข แล้วนำไปแก้ไขอีกต่อไป งานของการวิจัยในชั้นเรียนจึงเป็นการทำไปเรื่อย ๆ ไม่มีการหยุด การทำวิจัยไปเรื่อย ๆ เป็นการพัฒนาให้ดีขึ้นเรื่อย ๆ เป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืน

การศึกษานอกโรงเรียนอำเภอบ้านแพ้ว (2555 : 1) กล่าวว่า การวิจัยในชั้นเรียน คือ กระบวนการแสวงหาความรู้อันเป็นความจริงที่เชื่อถือได้ในเนื้อหาเกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการเรียนการสอน เพื่อการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนในบริบทของชั้นเรียน ผู้บริหารสถานศึกษา ถือว่ามีบทบาทสำคัญยิ่งในการส่งเสริมการทำวิจัยในชั้นเรียน โดยต้องกระตุ้นให้ครูได้ใช้งานวิจัยเป็นข้อมูลในการพัฒนาผู้เรียน นอกจากนี้ ผู้บริหารจะมีบทบาทในการส่งเสริมการทำวิจัยในชั้นเรียนดังนี้

1) ผู้บริหารต้องกำหนดเป็นคุณลักษณะของครูในแต่ละภาคเรียนว่าจะต้องมีวิจัยในชั้นเรียน ซึ่งควรเป็นเรื่องที่เป็นการแก้ปัญหาการเรียนการสอน

2) ผู้บริหารควรจัดให้มีการอบรมให้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการของการทำวิจัยในชั้นเรียนให้กับครูผู้สอน

3) ผู้บริหารควรมีการสร้างกำลังใจกับครูผู้สอนว่า ถ้าครูผู้สอนคนใดพบปัญหาการเรียนการสอนอย่าหนี อย่าท้อ แต่ต้องหาวิธีแก้ปัญหาให้ผ่านพ้นไปได้ได้ โดยใช้กระบวนการวิจัยในชั้นเรียน

4) ผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทในการกระตุ้นให้ครูได้หาแนวทางการวิจัยในชั้นเรียนเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาการเรียนการสอน โดยจัดให้มีการประกวด การดำเนินการนิเทศ การยกย่องชมเชย การมอบเกียรติบัตร เป็นต้น

5) ผู้บริหารสถานศึกษาควรให้ขวัญกำลังใจ เช่น การมอบเกียรติบัตร โล่รางวัล

6) ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมให้ครูผู้สอนได้ปรับปรุงการเรียนการสอนโดยใช้งานวิจัยในชั้นเรียนที่แต่ละคนได้ศึกษามาใช้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนการสอนด้วย โดยให้ครูได้เผยแพร่ให้เพื่อนครูทราบเพื่อนำเอาผลงานวิจัยนั้น ๆ เป็นแนวทางในการแก้ไขพัฒนาการเรียนการสอนให้ดียิ่งขึ้น

7) ผู้บริหารสถานศึกษาควรนำผลงานวิจัยของครูมาเผยแพร่ให้ครูทุกคนได้ทราบและนำไปประยุกต์ใช้ในการสอนของตนเอง ที่สำคัญผู้บริหารต้องให้กำลังใจแก่ครูว่างานวิจัยในชั้นเรียนไม่ใช่เรื่องยาก

กาญจนา วัธนสุนทร(2557:1)ได้กล่าวว่า การวิจัยในชั้นเรียนถือเป็นแนวทางหนึ่งในการพัฒนาความเป็นผู้นำของครูได้ ในกระบวนการทำการวิจัยครูจะเกิดทักษะต่าง ๆ ที่สำคัญระหว่างปฏิบัติงานวิจัยในชั้นเรียนโดยทักษะแรกที่ครูพึงได้คือ ทักษะการคิด วิเคราะห์ ค้นคว้าหาความรู้ทฤษฎีต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้เป็นวรรณกรรมในการอภิปราย สรุปข้อเท็จจริง และค้นพบความรู้ได้ด้วยตนเอง การวิจัยในชั้นเรียนช่วยพัฒนาทักษะผู้นำทางวิชาการครูดังนี้

1) พัฒนาทักษะการคิดที่เป็นระบบ

การวิจัยในชั้นเรียนเป็นการศึกษาอย่างเป็นระบบ อธิบายถึงปรากฏการณ์ทุกอย่างในกระบวนการเรียนการสอนของครูเพื่อทำความเข้าใจ เพื่อการพัฒนา และเพื่อการปรับปรุงการเรียนการสอนให้มีคุณภาพมากขึ้น ในหลักการแล้วการวิจัยในชั้นเรียนต้องเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการที่ก่อให้เกิดสิ่งที่ห้องเรียนต้องการให้เกิด คือความเปลี่ยนแปลงที่พึงปรารถนาในตัวเด็กเช่นเดียวกับวัตถุประสงค์ของชั้นเรียนทั่ว ๆ ไป และเป็นการเสาะแสวงหาความจริงที่ดำเนินงานในเชิงสะสมของครู ภายในบริบทของการเรียนการสอนในชั้นเรียนของตน โดยได้ผลที่เป็นประโยชน์ทั้งต่อครูและนักเรียน โดยการร่วมมือกันในการเรียนการสอนที่เกิดขึ้นทุกชั่วโมงที่มีการเรียนการสอน

2) พัฒนาทักษะการค้นคว้า สืบค้นข้อมูล แสวงหาความรู้

การวิจัยในชั้นเรียนไม่ใช่เพียงการศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนจากการตอบแบบสอบถามหลังจากสิ้นภาคการศึกษาหรือสิ้นปีการศึกษา และไม่ใช่การดำเนินงานตามระเบียบวิธีวิจัยที่ปฏิบัติกันในการศึกษาระดับปริญญาโทหรือเอก แต่เป็นการใช้ทักษะของครูผู้สอนอย่างเป็นระบบ ในการศึกษาหาข้อเท็จจริงในสภาพแวดล้อมของการเรียนการสอน เพื่อจะบันทึกเป็น

หลักฐานว่า นักเรียนได้เรียนรู้อะไรและอย่างไร เมื่อเทียบกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในการเรียนวิชานั้น ๆ ผู้ทำการวิจัยในชั้นเรียนจึงเป็นผู้ควบคุมวิธีการที่จะใช้โดยมีความสนใจอยู่ที่การก่อให้เกิดความรู้ที่ก่อนจะจบการเรียนการสอนแต่ละภาคการศึกษา

3) พัฒนาทักษะการปฏิบัติงาน ทำงานเป็นทีม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์

การวิจัยในชั้นเรียนจะช่วยให้ครูและนักเรียนเรียนรู้ร่วมกัน และเรียนรู้ซึ่งกันและกัน นำมาสู่การค้นพบว่าอะไรเป็นสิ่งที่แต่ละฝ่ายต้องการ โดยไม่ต้องอาศัยการเดาผิดเดาถูกหรือการเดาใจกัน การตอบไม่ถูกใจครูก็จะไม่มีอีกต่อไป แนวคิดในการวิจัยของครูต้องมีสาเหตุอันเนื่องมาจากความประสงค์ในการที่จะปรับปรุง พัฒนาการปฏิบัติงานของตนในปัญหาเฉพาะอย่างกับกลุ่มนักเรียนเฉพาะกลุ่ม เป็นการเปลี่ยนการใช้ความรู้และประสบการณ์จากแหล่งความรู้ภายนอก มาใช้แหล่งประสบการณ์ภายในห้องเรียนเพื่อการปรับปรุงห้องเรียนในด้านการเรียนการสอนและใช้องค์ความรู้ในพื้นฐานประสบการณ์ของตนเอง

สรุปได้ว่า การวิจัยในชั้นเรียน เป็นกระบวนการในการแก้ปัญหาหรือพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนที่ครูรับผิดชอบอย่างเป็นระบบ เพื่อสืบค้นให้ได้สาเหตุของปัญหา แล้วหาวิธีแก้ไขหรือพัฒนาที่เชื่อถือได้ เช่น การสังเกต จดบันทึก และวิเคราะห์หรือสังเคราะห์เพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาหรือพัฒนากระบวนการจัดการเรียนการสอนของครู และพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนให้มีคุณภาพตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ เพื่อส่งเสริมผู้เรียนให้ได้รับการพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ ดังนั้น ด้วยบทบาทของครูในภาระหน้าที่ของการออกแบบการเรียนการสอน การจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และการอำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ จึงทำให้ครูต้องเปลี่ยนบทบาทจากผู้สอนมาเป็นผู้วิจัยเพื่อพัฒนาการจัดการเรียนการสอน และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนเพื่อพัฒนาและแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการจัดการเรียนการสอน การวิจัยในชั้นเรียน จึงเป็นปัจจัยที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการพัฒนาการจัดการศึกษาและวิชาชีพครู

5. การเสริมสร้างให้ครูประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและสร้างนวัตกรรมการศึกษา

วสันต์ อติศัพท์ (2547 : 1) เสนอแนวทางการจัดการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับนักศึกษาครูที่จะมีทักษะการบูรณาการเทคโนโลยีในการประกอบวิชาชีพ ที่แบ่งออกได้เป็น 4 ระดับ คือ

1) ขั้นเทคโนโลยีพื้นฐานที่เน้นการสร้างทักษะเป็นรายบุคคลและให้มีประสบการณ์ตรงในการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

2) ขั้นสร้างความเชี่ยวชาญในวิชาเนื้อหา ในขั้นนี้การเรียนการสอนจะเน้นเทคนิคเฉพาะในการบูรณาการเทคโนโลยีจากขั้นแรกในเนื้อหาวิชาการที่สอน

3) ขั้นก้าวหน้าที่จะส่งเสริมให้มีทักษะที่สูงขึ้นในการนำเทคโนโลยีไปใช้ในการสอนจริง

4) ขั้นการสนับสนุนและให้บริการทางเทคโนโลยีหลังจากสำเร็จการศึกษาและประกอบวิชาชีพในสถานศึกษา

สุจินต์ ภิญญานิล (2552) ได้กล่าวถึงการใช้เทคโนโลยีเพื่อการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา ควรกำหนดเป็นแผนยุทธศาสตร์การพัฒนา ICT เพื่อให้ผู้บริหารสถานศึกษาสนับสนุนและดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ให้ครูผู้สอนต้องได้รับการพัฒนาด้วยการฝึกอบรมความรู้ในการประยุกต์ใช้ ICT ในการสอน และเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้แก่ผู้เรียนเพิ่มขึ้น เป็นการมุ่งเน้นที่การเรียนรู้ด้วยเทคโนโลยี ประโยชน์ของเทคโนโลยีต่อการพัฒนาครูมีดังนี้

1) เทคโนโลยีเป็นแหล่งในการสร้างความคิดรวบยอด วางระบบ สำรวจปัญหาและทักษะพื้นฐาน

2) เทคโนโลยีช่วยให้เกิดการทำงานเป็นกลุ่มและการสร้างความร่วมมือในการสืบค้นนำไปสู่การเรียนรู้ในรูปแบบที่หลากหลายของนักเรียนและความต้องการพิเศษต่าง ๆ

3) เทคโนโลยี อำนวยความสะดวกในการทำงานของผู้เรียนรายบุคคล ปรับการสอนตามความต้องการเป็นรายบุคคล เปลี่ยนบทบาทใหม่ แนะแนวทางมากกว่าการบอก ลดการบรรยายเพิ่มกิจกรรมที่ผู้เรียนเป็นสำคัญในชั้นเรียน

4) เทคโนโลยีช่วยงานประจำวันของครู ได้แก่ การเตรียมแผนการสอน การปฏิบัติงานระเบียนนักเรียน การติดต่อสื่อสารกับผู้ปกครอง ผู้บริหาร และนักเรียน

5) เทคโนโลยีช่วยพัฒนาสมรรถนะครู ได้แก่ การใช้ในการฝึกอบรมและสนับสนุน เช่น การใช้ระบบดาวเทียม วีดิทัศน์ เคเบิล คอมพิวเตอร์ ครูต้นแบบ

6) เทคโนโลยีช่วยในการพัฒนาหลักสูตรทั่วไปและระดับสูง เช่น การใช้ระบบการศึกษาทางไกลผ่านเทคโนโลยี

7) เทคโนโลยีช่วยพัฒนาระบบการศึกษาอื่น ๆ ที่เหมาะสม เช่น การติดต่อกับครูหรือผู้เชี่ยวชาญโดยการออนไลน์

เฉลิมชัย วรรณสาร (2556 : 14) ศึกษาแนวทางการพัฒนาครูโดยใช้กระบวนการจัดการความรู้ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 1 พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนควรให้การสนับสนุน และส่งเสริมการแลกเปลี่ยนความรู้ การใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอนให้ครูมีการนำการจัดการความรู้ไปพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ในการปฏิบัติงาน

กระจ่าง หลักคำ (2556 : 2) ศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางพัฒนาการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาตามแนวทางหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ของโรงเรียนต้นแบบ

และโรงเรียนพร้อมใช้ ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 36 พบว่า ต้องส่งเสริมให้ครูได้รับการพัฒนาด้วยวิธีการที่หลากหลายและดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เช่น การประชุมสัมมนา การอบรมเชิงปฏิบัติการการศึกษาดูงาน การติดตามข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อเทคโนโลยีต่าง ๆ และสนับสนุนงบประมาณ ทรัพยากรให้เพียงพอเหมาะสม นอกจากนี้ ยังต้องมีการส่งเสริมการดำเนินงานแบบสร้างเครือข่ายและการมีส่วนร่วมในระดับต่าง ๆ ทั้งในสถานศึกษาและนอกสถานศึกษาอย่างจริงจัง ตลอดจนส่งเสริมบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ทั้งการจัดการแหล่งเรียนรู้และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

วุทธิศักดิ์ โภชนุกูล (2557)ได้กล่าวถึงการก้าวเข้าสู่ยุคสังคมสารสนเทศได้สร้างความเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ วัฒนธรรม รวมทั้งเทคโนโลยีสารสนเทศได้เข้ามามีบทบาทอย่างสูงในสังคมยุคใหม่ เพื่อเตรียมคนรุ่นใหม่ที่จะต้องรู้เท่าทันเทคโนโลยีและนำเทคโนโลยีเหล่านั้นไปใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ จึงจำเป็นต้องสร้างเยาวชนของชาติเพื่อเข้าสู่สังคมยุคใหม่โดยการจัดสภาพแวดล้อมใหม่ทางการศึกษาทั้งในด้านเนื้อหา สื่อ และกระบวนการจัดการเรียนรู้ ดังนั้การบูรณาการนวัตกรรมเทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอนจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งในการปฏิรูปการศึกษาเพื่อตอบสนองต่อพระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. 2542 ที่มีการบัญญัติไว้ในหมวด 9 ว่าด้วยเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา โดยมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมการใช้นวัตกรรมเทคโนโลยีในการเรียนการสอนอย่างกว้างขวาง ซึ่งมุ่งเน้นให้เกิด “การสอนด้วยเทคโนโลยี” มากกว่า “การสอนเกี่ยวกับเทคโนโลยี”

สรุปจะเห็นได้ว่า การส่งเสริมให้ครูนำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนเป็นสิ่งจำเป็นในสังคมแห่งการเรียนรู้ของครู และในกระบวนการผลิตครู ผู้บริหารสถานศึกษาจึงมีส่วนสนับสนุนด้านการฝึกอบรมให้ครูผู้สอนมีทักษะการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีทั้งภายในและนอกสถานศึกษา และสอดคล้องกับผู้เรียนปัจจุบัน ถือเป็นแนวทางในการพัฒนาทักษะความเป็นผู้นำด้านเทคโนโลยีของครูด้านหนึ่งของสังคมฐานความรู้ในประเทศไทย ครูมีการนำเทคโนโลยีมาสร้างเป็นนวัตกรรมใหม่ เช่นการทำอีบุ๊ก (e-book) เพื่อสื่อสารความรู้ทางการศึกษาผ่านระบบการศึกษาทางไกลและนวัตกรรมใหม่ทางเทคโนโลยีต่าง ๆ เกิดทักษะการค้นคว้าแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางด้านการศึกษา เอื้ออำนวยความสะดวกในการเรียนรู้แก่ผู้เรียน และครูสามารถศึกษาเพื่อทำผลงานทางวิชาการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ความรู้และนวัตกรรมที่ตนเองสร้างขึ้นบนโลกออนไลน์ที่เข้าถึงได้ง่าย เป็นการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ คิด ประดิษฐ์งานวิชาการที่สร้างสรรค์ของครู รวมทั้งการพัฒนาหลักสูตร และจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ครูที่มีความรู้และเชี่ยวชาญด้านการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีจะเกิดทักษะผู้นำด้านการใช้เทคโนโลยีสู่ผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ

6. การจัดโครงการยกย่องเชิดชูเกียรติครู

ปฐมพงศ์ ศุภเลิศ (2549 : 1)ได้กล่าวถึง คุรุสภาได้พยายามอย่างต่อเนื่องตั้งแต่เริ่มแรกของการตั้งคุรุสภามา ในการยกย่องเกียรติคุณวิชาชีพครูประกอบกับนับตั้งแต่ได้มีพระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2546 คุรุสภามีความประสงค์จะพัฒนา ยกย่อง ส่งเสริมผู้ประกอบวิชาชีพให้มีศักยภาพในการประกอบวิชาชีพ และมีความภาคภูมิใจในวิชาชีพ เพื่อยกระดับมาตรฐานวิชาชีพและพัฒนาวิชาชีพทางการศึกษาให้เป็นที่ยอมรับในระดับชาติและระดับสากล กิจกรรมการยกย่องเชิดชูเกียรติผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาของคุรุสภาปัจจุบันมีดังนี้

6.1 การจัดงานวันครู

เพื่อเป็นการยกย่องวิชาชีพทางการศึกษาให้สังคมเห็นความสำคัญของวิชาชีพครู ที่ทำคุณประโยชน์ให้แก่เยาวชนและประเทศชาติ และระลึกถึงพระคุณครูผู้อบรมส่งเสริมถ่ายทอดความรู้แก่เยาวชนให้เป็นพลเมืองดีของชาติ วันครูได้จัดให้มีขึ้นเป็นครั้งแรกใน พ.ศ. 2500 หลังจากพระราชบัญญัติครู พ.ศ. 2488 ประกาศใช้ 12 ปี สถานที่จัดงานวันครูครั้งแรกของจังหวัดพระนครและธนบุรี คือ กรีฑาสถานแห่งชาติ คณะกรรมการคุรุสภาในคราวประชุม เมื่อวันที่ 10 ตุลาคม พ.ศ. 2499 ได้มีมติรับข้อเสนอของคณะอนุกรรมการและให้กระทรวงศึกษาธิการนำเสนอรัฐบาลเพื่อกำหนดให้วันที่ 16 มกราคม เป็นวันครู ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน พ.ศ. 2499 ให้วันที่ 16 มกราคมของทุกปีเป็นวันครู ทั้งนี้คุรุสภาจะเป็นแกนนำในการจัดงานวันครูพร้อมกันทั่วประเทศทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค โดยส่วนกลางจัด ณ หอประชุมคุรุสภา ส่วนภูมิภาคมีสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเป็นแกนนำในการจัดงานวันครู

6.2 การประกาศเกียรติคุณผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษารับเครื่องหมายเชิดชูเกียรติ "คุรุสดุดี"

มีวัตถุประสงค์เพื่อยกย่องผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาที่ปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณของวิชาชีพ จนสามารถเป็นแบบอย่างและเป็นที่เคารพยกย่องอย่างสูงของศิษย์และบุคคลทั่วไป สมเป็นปูชนียบุคคลและมีความเสียสละ อุทิศตนเพื่อประโยชน์แก่วิชาชีพตลอดระยะเวลาปฏิบัติงาน ได้รับเครื่องหมายเชิดชูเกียรติ "คุรุสดุดี" ในวันที่ 5 ตุลาคมของทุกปี ซึ่งสำนักงานเลขาธิการคุรุสภาจะมอบให้เขตพื้นที่การศึกษาหรือหน่วยงานที่ไม่ได้สังกัดเขตพื้นที่การศึกษาดำเนินการคัดเลือกผู้สมควรได้รับเครื่องหมายเชิดชูเกียรติ "คุรุสดุดี" เสนอสำนักงานเลขาธิการคุรุสภา เพื่อเสนอคณะกรรมการคุรุสภาอนุมัติ

6.3 การประกาศเกียรติคุณครูภาษาไทยดีเด่น

เพื่อเป็นการยกย่องครูภาษาไทยดีเด่นซึ่งเป็นครูผู้ปฏิบัติการสอนครบ 8 กลุ่มสาระในสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ทั้งของรัฐและเอกชนที่มีความสามารถสูงในการประกอบอาชีพและปฏิบัติงานดีมีผลงานดีเด่นและสามารถจัดการเรียนการสอนภาษาไทยอย่างมีประสิทธิภาพ คุรุสภาจึงดำเนินการประกาศเกียรติคุณโดยการมอบเข็มพระนามาภิไธยย่อ สธ. ซึ่งได้รับพระบรมราชานุญาตจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พร้อมโล่เกียรติคุณ ในวันที่ 14 พฤศจิกายน ของทุกปี

6.4 การคัดสรรผลงานการวิจัยในชั้นเรียน

สำนักงานเลขาธิการคุรุสภาเริ่มดำเนินการคัดสรรผลงานการวิจัยในชั้นเรียนตั้งแต่ พ.ศ. 2547 มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ ในการทำวิจัยในชั้นเรียนแก่ครู เป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการสร้างและเผยแพร่ผลงานวิจัยที่มีคุณภาพและเสริมสร้างขวัญกำลังใจแก่ครูให้มั่นใจ และสามารถพัฒนางานวิจัย นอกจากนี้ ยังเป็นการส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาเครือข่ายครูนักวิจัยโดยสำนักงานจะจัดเวทีให้ผู้ได้รับการคัดเลือกนำเสนอผลงานในการประชุมวิชาการเป็นประจำทุกปี

ปัจจุบันนี้มีโครงการการเชิดชูเกียรติครูมากมายนอกเหนือจากคุรุสภาจัดขึ้นที่ครูไทยรู้จักดีคือ โครงการครูสอนดี ซึ่งคณะรัฐมนตรีสมัยนั้นมีมติเมื่อวันที่ 11 มกราคม 2554 ให้ความเห็นชอบจัดตั้งสำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน ขึ้นพร้อมอนุมัติงบประมาณให้ดำเนินงานตามโครงการสังคมไทยร่วมกันคืนครูดีให้ศิษย์ เชิดชู ยกย่องครูสอนดี เพื่อร่วมกันเชิดชูและมอบรางวัลให้แก่ครูสอนดีเพื่อเป็นต้นแบบให้แก่ครูทั้งประเทศและเป็นกำลังใจให้ผู้ที่กำลังทำหน้าที่ครู ทั้งครูในเครื่องแบบและครูนอกเครื่องแบบ ภายใต้แนวคิด สอนเป็น เห็นผล คนยกย่อง

6.5 ครูสอนดี

คุณสมบัติของครูสอนดี 3 ประการ

1) ไม่เป็นผู้ประกอบอาชีพครูสอนพิเศษเป็นอาชีพหลัก

2) เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่อย่างใดอย่างหนึ่ง ดังนี้

2.1) เป็นครู ครูอัตราจ้าง หรือลูกจ้างชั่วคราว ซึ่งปฏิบัติงานสอนในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา หรือระดับประโยควิชาชีพในสถานศึกษาของรัฐ เอกชน หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

2.2) เป็นผู้ที่ทำหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุนการสอนในสถานศึกษา และปฏิบัติงานสอนในแต่ละระดับการศึกษายกเว้นผู้บริหารสถานศึกษา

2.3) เป็นครูสอนเด็กด้อยโอกาส

2.4) เป็นครูที่สอนในรูปแบบการศึกษาทางเลือก

3) เป็นผู้จัดกระบวนการเรียนรู้ได้ดี มีผลการสอนที่ทำให้ลูกศิษย์ประสบความสำเร็จ ความก้าวหน้าทางการศึกษา หน้าที่การงาน การดำเนินชีวิต และเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นที่ยกย่อง ของลูกศิษย์ เพื่อนครูและชุมชน

4) การสรรหาครูสอนดี ผู้ทำหน้าที่สรรหามี 2 ชุด ชุดที่ 1 สถานศึกษาของรัฐเอกชน หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นผู้สรรหา ชุดที่ 2 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเทศบาล/องค์การบริหารส่วนตำบลเป็นผู้สรรหา

5) การสรรหาโดยสถานศึกษา ประกอบด้วยภาคี 4 ฝ่าย ผู้บริหารสถานศึกษา ครูนักเรียนและผู้ปกครอง กรรมการระดับท้องถิ่น ประกอบด้วยนายกเทศมนตรีหรือองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นผู้สรรหา เป็นประธาน ผู้แทนเด็กและเยาวชน ผู้แทนองค์กรสาธารณประโยชน์ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม ฯลฯ ซึ่งอยู่นอกราชการ แต่งตั้งโดยผู้ว่าราชการจังหวัดหรือนายอำเภอ

สรุป การจัดโครงการยกย่องเชิดชูเกียรติครูเป็นแนวทางหนึ่งซึ่งช่วยให้ครูเกิดแรงบันดาลใจในการฝึกฝนทักษะผู้นำทางวิชาการในวิชาชีพของตน และมีความภาคภูมิใจในวิชาชีพเพื่อยกระดับมาตรฐานวิชาชีพและพัฒนาวิชาชีพทางการศึกษาให้เป็นที่ยอมรับในระดับชาติและระดับสากล และในแต่ละโครงการมีเกณฑ์คัดเลือกครูให้มีความเหมาะสมกับรางวัลที่ได้รับ ทั้งในด้านการปฏิบัติงาน การปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพ ดังนั้น แนวทางในการพัฒนาครูที่แต่ละภาคส่วนมีส่วนร่วมกันจัดทำขึ้นล้วนมีส่วนพัฒนาทักษะผู้นำทางวิชาการของครูทั้งสิ้นโดยเฉพาะผู้นำทางด้านคุณธรรมจริยธรรมคู่ความรู้รอบ

สรุปท้ายบท

ภาวะผู้นำหรือความเป็นผู้นำที่มีประสิทธิภาพ มีความสำคัญต่อความสำเร็จขององค์กรในการดำเนินงานตามที่กำหนดไว้ ภาวะผู้นำทางวิชาการ เป็นกระบวนการต่าง ๆ ที่ผู้นำใช้กลยุทธ์ทางการบริหารวิชาการ โน้มน้าว จูงใจ หรือชี้นำให้ครู บุคลากรในสถานศึกษา และผู้เกี่ยวข้องทางการศึกษาเข้าใจ ตระหนักในจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา จนนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายของกลุ่มอย่างมีประสิทธิผล ภาวะผู้นำครู หมายถึง คุณลักษณะและพฤติกรรมของครูที่แสดงถึงความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ส่วนบุคคล และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน โดยปราศจากการใช้อิทธิพลของผู้บริหารสถานศึกษา ก่อให้เกิดพลังแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้ให้มีคุณภาพ ได้แก่ วุฒิภาวะความเป็นผู้ใหญ่ที่เหมาะสมกับความเป็นครู

การสนทนาอย่างสร้างสรรค์ การเป็นบุคคลแห่งการเปลี่ยนแปลง การปฏิบัติงานอย่างไตร่ตรอง การมุ่งพัฒนาผลสัมฤทธิ์ผู้เรียน ทักษะผู้นำทางวิชาการในศตวรรษที่ 21 ได้แก่ ทักษะการวางแผน การสร้างทีมงาน การตั้งคำถาม การคิดสร้างสรรค์ ทักษะการประเมินตนเอง และการใช้เทคโนโลยีและการสื่อสาร แนวทางการพัฒนาครูสู่การเป็นผู้นำทางวิชาการ เช่น การประเมินสมรรถนะครูการสร้าง วินัย 5 ประการในองค์กรแห่งการเรียนรู้ การสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การส่งเสริมให้ครูทำวิจัยในชั้นเรียน การเสริมสร้างให้ครูประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในและสร้างนวัตกรรมการศึกษา และการจัดโครงการยกย่องเชิดชูเกียรติครู

คำถามทบทวน

1. ความหมายของผู้นำ ภาวะผู้นำ ผู้นำทางวิชาการ และภาวะผู้นำทางวิชาการเป็นอย่างไร
2. ภาวะผู้นำเชิงยุทธศาสตร์มีลักษณะอย่างไร
3. คุณลักษณะของผู้นำทางวิชาการเป็นอย่างไร
4. ผู้นำการสร้างทีมงานในสถานศึกษามีลักษณะภาวะผู้นำอย่างไร
5. ภาวะผู้นำครูมีองค์ประกอบใดบ้าง
6. ทักษะผู้นำในศตวรรษที่ 21 ตามความเข้าใจของนักศึกษาควรมีลักษณะอย่างไร
7. ทักษะด้านเทคโนโลยีและการสื่อสารมีความสำคัญอย่างไรต่อผู้นำทางวิชาการ
8. หากนักศึกษาเป็นครูที่มีบทบาทเป็นผู้นำวิชาการ นักศึกษาต้องพัฒนาภาวะผู้นำอย่างไร
9. ผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทภาวะผู้นำอย่างไรในสถานศึกษา
10. การสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ช่วยให้ครูพัฒนาการเรียนการสอนอย่างไร

เอกสารอ้างอิง

กระจ่าง หลักคำ. (2556). **การบริหารหลักสูตรสถานศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ของโรงเรียนต้นแบบและโรงเรียนพร้อมใช้ ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 36**. เอกสารการประชุมวิชาการและการนำเสนอผลงานวิจัย ระดับชาติ การบริหารการศึกษาสัมพันธ์แห่งประเทศไทย ครั้งที่ 35 "การบริหารการศึกษา ในศตวรรษที่ 21"19–20 เมษายน 2556 จัดโดยภาควิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ร่วมกับสมาคมพัฒนาวิชาชีพการบริหารการศึกษาแห่งประเทศไทย

กัญญา วีรยวรรธน. (2557). **เทคนิคการตั้งคำถาม** [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://www1.nsdv.go.th/innovation/questioning.htm. [30 สิงหาคม 2557]

กัลยภรณ์ ดารากร ณ อยุธยา. (2554). **ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบภาวะผู้นำ วัฒนธรรมองค์การกับความคิดสร้างสรรค์ของบุคคล ศึกษาธนาคารพาณิชย์ในเขตจังหวัดนครปฐม**. ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร.

กาญจนา วัธนสุนทร. (2557). **การวิจัยในชั้นเรียนและคุณภาพการเรียนการสอน**[ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://www.mp.kus.ku.ac.th/Research_Project/Article/quality_learn.pdf. [15 เมษายน 2557]

การศึกษานอกโรงเรียนอำเภอบ้านแพ้ว. (2557). **บทบาทของผู้บริหารการศึกษาในการส่งเสริมการทำวิจัยในชั้นเรียน** [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : https://www.gotoknow.org/posts/511313.[3 ตุลาคม 2557]

กริช นุ่มวัด (2546). **พฤติกรรมความเป็นผู้นำทางวิชาการของครูใหญ่โรงเรียนเอกชนที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของครูตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครูของคุรุสภา พ.ศ. 2537**. ปริญญานิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ครรชิต มาลัยวงศ์. (2557). เทคโนโลยีการบริหารการศึกษา. **สาระไอทีเพื่อชีวาภิวัฒน์** [ออนไลน์]. สืบค้นจาก **:** http://www.drkanchit.com/general_articles/articles/general_24.html. [15 เมษายน2557].

เครือข่ายครูน้อย**.** (2557). **ความคิดสร้างสรรค์กับการเรียนรู้** [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : https://sites.google.com/site/krunoinetwork/khwam-khid-srangsrrkh-kab-kar-reiyn-ru. [3 สิงหาคม 2557]

จักรพงศ์ ถาบุตร. (2547). **ความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษากับการปรับพฤติกรรมครูตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสกลนคร เขต 3**. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

จิรวัฒน์ กิติพิเชฐสรรค์. (2556). **เอกสารประกอบการสอนวิชา 1065212 ผู้นำทางวิชาการและการพัฒนาหลักสูตร** พิมพ์ครั้งที่ 1. สำนักพัฒนาตำราและหนังสือทางวิชาการ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี

จิรินทร์ แสกระโทก. (2551). **การศึกษาคุณลักษณะความเป็นมืออาชีพของผู้บริหารสถานศึกษาของโรงเรียนในโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน ในกรุงเทพมหานคร**. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เฉลิมชัย วรรณสาร. (2556). **การพัฒนาครูโดยใช้กระบวนการจัดการความรู้ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 1.** เอกสารการประชุมวิชาการและการนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ การบริหารการศึกษาสัมพันธ์แห่งประเทศไทย ครั้งที่ 35 “ การบริหารการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ” 19–20 เมษายน 2556 จัดโดยภาควิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ร่วมกับสมาคมพัฒนาวิชาชีพการบริหารการศึกษาแห่งประเทศไทย

ณัฏฐพันธ์ เขจรนันทน์ และคณะ. (2545). การสร้างทีมงานที่มีประสิทธิภาพ. กรุงเทพฯ : เอ็กซเปอร์เน็ท.

ถาวร เส้งเอียด. (2550). **ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนประถมศึกษา ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน.** ปริญญานิพนธ์

ครุศาสตรมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

เทียมจันทร์ พานิชผลินไชย. (2557). **กลยุทธ์การวางแผนพัฒนาคุณภาพผู้เรียน.**[ออนไลน์]. สืบค้น จาก : http://office.nu.ac.th/edu_teach/ASS/Download/n.pdf. [23 ตุลาคม 2557]

นภา หลิมรัตน์. (2557). เทคนิคการตั้งคำถาม.**โต๊ะข่าวแพทยศึกษา**[ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://kmmed.kku.ac.th/journal/study/journal_study_001.pdf.[23 ตุลาคม 2557].

นภาดาว เกตุสุวรรณ. (2555). **ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาพอเพียงกับการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 .**วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญญบุรี

บังอร จงสมจิตต์. (2551). **คุณลักษณะผู้นำของผู้บริหารที่สัมพันธ์กับการจัดการความรู้ของสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรีเขต 2**. ปริญญานิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร.

บุหงา วชิระศักดิ์มงคล. (2557). **ภาวะผู้นำทางวิชาการ**[ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://office.nu.ac.th /edu_teach/ASS/Download/vchk pdf. [3 ตุลาคม 2557]

ประยุทธ ปยุตโต. (2540). ภาวะผู้นำ. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา.

ปฐมพงศ์ ศุภเลิศ. (2557). **การยกย่องเชิดชูเกียรติผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา**[ออนไลน์]. สืบค้น จาก : https://www.gotoknow.org/posts/57930. [3 ตุลาคม 2557]

ปราวีณยา สุวรรณณัฐโชติ.(2549). **"การบริหารและการใช้ ICT เพื่อการเรียนรู้ในโรงเรียน: ประสบการณ์จาก Best Practices ของไทย"**.ใน อลิศรา ชูชาติ, อมรา รอดดารา และสร้อยสน สกลรัตน์ (บรรณาธิการ), นวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวปฏิรูปการศึกษา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พัชราณี ฟักทองพรรณ. (2553). **แนวโน้มคุณลักษณะผู้นำที่พึงประสงค์ของผู้บริหารโรงเรียนสตรีเอกชน**. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พิมพ์ฐดา วัจนวงศ์. (2555). **ศึกษากลยุทธ์การพัฒนาคุณลักษณะผู้นำแบบไทยของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน**. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พิมพันธ์ เดชะคุปต์. (2544). วิจัยในชั้นเรียน : ทักษะวิชาครูยุคปฏิรูปการศึกษา (ตอนที่ 1). **สานปฏิรูป** 4 (41). สิงหาคม. สถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ.

ภัทรจิตติ บุรีเพีย. (2555). **ภาวะผู้นำครู :Teacher Leadership** [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://kajubkajib.blogspot.com/2012/04/teacher-leadership.html. [3 ตุลาคม 2557]

ภัทรวดี อุ่นวงษ์. (2555). **คุณลักษณะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาเอกชน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปทุมธานี เขต 1**. ปริญญานิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีปทุม.

รังสรรค์ ประเสริฐศรี. (2544). ภาวะผู้นำ. กรุงเทพฯ : ธนธัชการพิมพ์.

วสันต์ อติศัพท์. (2547). **"WebQuest: การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางบน World Wide Web,".** วิทยบริการ. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.4(2).

วิจารณ์ พานิช. (2555). **วิถีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ ในศตวรรษที่ 21**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.

วิจารณ์ พานิช. (2557). ทักษะการเรียนรู้แห่งศตวรรษที่ 2 [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://www.vcharkarn.com/varticle/60454. [3 ตุลาคม 2557]

วิโรจน์ สารรัตนะ. (2557). **ทักษะดิจิตอลสำหรับครูศตวรรษที่ 21** [ออนไลน์].สืบค้น จาก:http : //wirot.edublogs.org/2013/03/11/111/**.** [3 ตุลาคม 2557]

วีรวุธ มาฆะศิรานนท์. (2549). **องค์การเรียนรู้ สู่องค์การอัจฉริยะ.** พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : เอ็กซ-เปอร์เน็ท.

วุทธิศักดิ์ โภชนุกูล. (2557). **ภาวะผู้นำและนวัตกรรมทางการศึกษา**[ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://www.pochanukul.com/.[3 ตุลาคม 2557].

วรวรรณ วาณิชย์เจริญชัย. (2557). **การจัดการความรู้**[ออนไลน์]. สืบค้นจาก:http : //www.ns.mahidol.ac.th/english/km/article004.htm. [14 กันยายน2557]

ศักดิ์ชัย ภู่เจริญ. (2557). **ภาวะผู้นำ บริหารการศึกษาProfessional Learning Community (PLC).**ครูอินเตอร์.คอม [ออนไลน์] สืบค้นจาก : http://www.kruinter.com/show.php ?id _quiz =3311& p=1. [3 ตุลาคม 2557]

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2553). **คู่มือการประเมินสมรรถนะครู สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2553**. กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ.

สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน. (2556). **เวทีปฏิรูปสู่การศึกษาเพื่อคนทั้งมวล ครั้งที่ 17 : ชุมชนแห่งการเรียนรู้ของครู ที่เปลี่ยนห้องสอนเป็นห้องเรียนรู้แก่เด็ก.** [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://www.qlf.or.th/Home/Contents/638.[3 ตุลาคม 2557].

สำนักนโยบายและแผนการอุดมศึกษา. (2557). **กรอบแนวทางการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. ๒๕๕๒-๒๕๖๑)** [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://www.tw-tutor.com/downloads /Education%20%20(2552-2561).pdf. [3 ตุลาคม 2557]

สุจินต์ ภิญญานิล. (2552). **เทคโนโลยีกับการพัฒนาครู**[ออนไลน์]. สืบค้นจาก:http : //www.sahavicha.com/?name=article&file=readarticle&id=94. [3 ตุลาคม 2557]

สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์. (2549ก). **ภาวะผู้นำแบบสร้างสรรค์ The Formative Leadership** [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://suthep.ricr.ac.th**.** [30 สิงหาคม 2557].

สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์. (2549). คุณลักษณะภาวะผู้นาเปลี่ยนแปลงในสถานศึกษา (ออนไลน์). สืบค้นจาก : http://suthep.ricr.ac.th [30 สิงหาคม 2552]

สุพชาต ชุ่มชื่น. (2554). **ความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนนวมินทราชินูทิศสวนกุหลาบวิทยาลัย ปทุมธานี.** การศึกษาแบบอิสระ ปริญญามหาบัณฑิตมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

สุเมธ งามกนก. (2551). การสร้างทีมงาน(Team Building). **วารสารศึกษาศาสตร์** 19 (1).

เดือนตุลาคม 2550-มกราคม สุภัททา ปิณฑะแพทย์. (2557). **ภาวะผู้นำของนักบริหารการศึกษามืออาชีพ**[ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://www.supatta.haysamy.com/leader_pro.html. [3 ตุลาคม 2557].

สุรีรัตน์ พัฒนเธียร. (2552). **ตัวแบบความสามารถทางภาวะผู้นำครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน**. วิทยานิพนธ์ กศ.ม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพฯ

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์. (2540). **ทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหารการศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ 3. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

อาภารัตน์ ราชพัฒน์. (2554). **การพัฒนาตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน** วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น

อวยพร เรืองตระกูล และสุนทรพจน์ ดำรงค์พานิช. (2557). **การประเมินตนเอง (Self-evaluation)** [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://ednet.kku.ac.th/~edad/OLD/research_article/selfEvaluation.doc. [15เมษายน2557]

Bransford, J., Darling-Hammond, L., & LePage, P. (2005). **Introduction. In J.Bransford & L. Darling-Hammond (eds.), Preparing teachers for a changing world**. San Francisco: Jossey- Bass Block, P. (1993). **Stewardship; Choosing Service over Self-Interest**. San Francisco: Berrett-Koehler.

Caldwell, B. (2000). **A Blueprint of Successful Leadership in an Era of Globalisation in Learning**. Paper Presented in a Regional Seminar of Leaders in Rajabhat Institutes, Rajabhat Institute Chombung, 10 November 2000. Ratchaburi : Rajabhat Institute

Darling-Hammond, L., Pacheco, A., Michelli, N., & LePage, P. (2005). **Implementing curriculum renewal in teacher education: Managing organizational and policy change.** In J. Bransford & L. Darling-Hammond (eds.), Preparing teachers for a changing world. San Francisco: Jossey-Bass.

Fiedler, F and Garcia, J. (1987). **New Approaches to Effective Leadership: Cognitive Resources and Organizational Performance**. New York: Wiley.

Greenleaf, R. (1995). **Reflections on Leadership**. New York: John Wiley & Sons.

Katzenmeyer, M., and Moller, G. (2001). **Awakening the sleeping giant : Helping teachers develop as leaders 2 nd ed.** Thousand Oaks, CA: Corwin Press.

Lambert, L. (2003). Shifting Conceptions of Leadership: Toward a Redefinition on leadership for the Twenty-First Century. In B. Davies and J. West-Burnham (eds.), **Handbook of Educational Leadership and Management.** London: Longman. Chapter 1.

Lambert, V. A., Lambert, C. E. & Ito, M. (2004). Workplace stressors,ways of coping and demographic characteristics as predictors of physical and mental health of Japanese hospital nurses. **International Journal of Nursing Studies** 41(4), 85 - 97.

Muijs, D. and Harris, A. (2003). **"Teacher Leadership- improvement through empowerment? An overview of the literature"**, Educational Management and Administration 31 (4):. 437-448.

Nethercote, R. (1998). **Leadership in Australian University. Colleges and Halls of Residence: A Model for the Future.** Unpublished Doctor of Education Thesis, The University of Melbourne, Parkville.

Stogdill, R.M. (1974). **Handbook of Leadership: a Survey of the Literature.** New York: Free press.

Senge, P.M. 1990. **The Fifth Discipline: The Art and Practice of the Learning Organization** . New York: Currency Doubleday.

Sergiovanni, T. (1994). **Building community in schools.San Francisco**, CA: Jossey Bass

Suranna, K. J., & Moss, D. M. (2002). **Exploring teacher leadership in the context of teacher preparation.** Paper presented at the annual meeting of the Educational Research Association, New Orleans. LA. (ERIC Document Reproduction Service No. ED465751)

Telfotd, H. (1996). **Transforming Schools through Collaborative Leadership**. London: Falmer Press.

York-Barr, J., and Duke. (2004). **What Do We Know About Teacher Leadership? Findings From Two Decades of Scholarship**. Review of Educational Research.

บทที่ 8
คุณธรรม จริยธรรมของครู

ในสังคมโลกที่อุดมไปด้วยการแข่งขัน ทำให้บางครั้งผู้คนเกิดความเห็นแก่ตัว เห็นแก่ได้ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน จนขาดความยับยั้งชั่งใจ กระทำในสิ่งที่ผิด ไม่คำนึงถึงคุณธรรมจริยธรรม นำไปสู่หายนะของประเทศชาติ การศึกษา การอบรมและปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมจึงมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเยาวชนซึ่งเป็นอนาคตของชาติให้เป็นคนดี มีความสมบูรณ์พร้อม ช่วยให้สังคมประเทศชาติสงบร่มเย็น ครูจึงต้องเป็นต้นแบบบุคคลคุณธรรมที่มีหน้าที่สอน ชี้นำในสิ่งที่ถูกต้อง อบรมปลูกฝัง และขัดเกลาจิตใจ ให้เยาวชนสามารถพัฒนาด้านคุณธรรมจริยธรรมได้ด้วยตนเอง จากการติดตามข่าวสารปัจจุบันพบว่า ภาพพจน์ของครูในสายตาของผู้คนในสังคม มองครูว่าเป็นบุคคลขาดจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมเพราะครูบางคนประพฤติตนไม่เหมาะสม เช่น ครูดื่มเหล้า ครูติดการพนัน ครูประพฤติผิดวินัย ครูสอนไม่เต็มที่ ไม่สนใจการเรียนการสอน กลายเป็นคนที่อ่อนด้อยในเรื่องคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งถือเป็นคุณลักษณะสำคัญของความเป็นครู การปฏิรูปการศึกษารอบ2จึงวางกรอบแนวทางปฏิรูปครูยุคใหม่ ว่าครูต้องพัฒนาตนให้เป็นบุคคลที่ดีพร้อมทั้งความรู้และคุณธรรม ความประพฤติดีควบคู่ไปด้วย

ความหมาย และความสำคัญของคุณธรรม

1. ความหมายของคุณธรรม (morality)

พอร์ทเตอ (1980 : 233) กล่าวว่า คุณธรรมเป็นปัจจัยในการดำเนินชีวิตของบุคคลในสังคม การดำรงชีวิตอยู่ในสังคมไม่เพียงแต่ให้มีชีวิตอยู่ไปวัน ๆ เท่านั้น ต้องมีการประเมินและเลือกสรรวิถีชีวิตของแต่ละคนที่สังคมเห็นว่าดีหรือควรจะดี ปัจจัยในการเลือกนั้นเกี่ยวข้องกับระบบคุณธรรมของบุคคลในสังคม ซึ่งคุณธรรมของแต่ละบุคคลในสังคมหนึ่งอาจไม่จำเป็นต้องเหมือนกับบุคคลในอีกสังคมหนึ่ง

สตัมพ์ (1997 : 3) ได้ให้ความหมายของคุณธรรมในเชิงปรัชญาว่า คุณธรรมเป็นการประพฤติปฏิบัติเกี่ยวข้องกับสิ่งที่เรียกว่าถูกหรือผิด ดีหรือเลว พึงประสงค์หรือไม่พึงประสงค์ มีคุณค่าหรือไร้คุณค่า

กู๊ด (2014 :1) คุณธรรม คือ คุณภาพที่บุคคลได้กระทำตามความคิดและมาตรฐานของสังคมซึ่งเกี่ยวข้องกับความประพฤติและศีลธรรม และพระเทพวิสุทธิเมธี ได้อธิบายความหมายของ

คุณธรรมโดยแยกอธิบายความหมายเป็น 2 คำ คือคำว่า “คุณ” หมายถึง ค่าที่มีอยู่ในแต่ละสิ่งซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งความยึดถือ ซึ่งเป็นไปได้ทั้งทางดีและทางร้าย

พุทธทาสภิกขุ (2529 : 89-90) อธิบายคำว่า “ธรรม” มีความหมายคือ ธรรมชาติ เรามีหน้าที่ต้องเกี่ยวข้อง ต้องเรียนรู้ ต้องปฏิบัติ และต้องมีหน้าที่ต้องปฏิบัติ

คุณธรรมมาจากคำว่า “คุณ” และ “ธรรม” มารวมกันเป็นคุณธรรม จึงมีความหมายถึงธรรมที่เป็นคุณสมบัติฝ่ายดี เป็นที่ตั้งหรือเป็นประโยชน์แก่สันติสุข คุณธรรมเป็นส่วนที่ต้องอบรมหรือทำให้เกิดขึ้น

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต, 2538 : 34) และพระมหาอดิศร ถิระสีโล (2540 : 56-57) ได้ให้ความหมายของคุณธรรมว่า ธรรมที่เป็นคุณความดีงาม ถูกต้อง ซึ่งเกิดจากความเข้าใจคุณค่าอันแท้จริงด้วยปัญญา คุณธรรมเป็นคุณสมบัติทางกาย วาจา และใจ ที่เป็นคุณตรงกันข้ามกับที่เป็นโทษ ปลูกฝังอยู่ในอุปนิสัยอันดีงาม อยู่ในจิตสำนึก อยู่ในความรู้สึกผิดชอบชั่วดีอันเป็นเครื่องเหนี่ยวรั้ง ควบคุมพฤติกรรมที่แสดงออกสนองความปรารถนา

รัตนวดี โชติกพนิช (2550 : 1) ให้ความหมาย คุณธรรม คือ อุปนิสัยอันดีงามที่อยู่ในจิตใจของคน อยู่ในความรู้สึกผิดชอบชั่วดี ซึ่งเป็นสิ่งที่จะควบคุมพฤติกรรมที่แสดงออกสนองความปรารถนาคุณธรรมแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1) คุณธรรมแบบทาส (Slave Virtue) เป็นลักษณะคุณธรรมที่ยึดถือและปฏิบัติตามแบบอย่างของผู้ที่ทรงไว้ด้วยคุณงามความดี เช่น ถือแบบอย่างที่ดีจากผู้ใหญ่ ผู้บังคับบัญชา เป็นต้น

2) คุณธรรมแบบนาย (Master Virtue) เป็นลักษณะคุณธรรมที่ยึดถือและปฏิบัติตาม มโนธรรมของตนเองที่เห็นว่าถูกต้องดีงาม เช่น การให้ความยุติธรรมแก่ลูกน้อง หรือ บุคคลรอบข้าง เป็นต้น

ประภาศรี สีหอำไพ (2550 : 110) คุณธรรม หมายถึง หลักธรรมจริยาที่สร้างความรู้สึกชอบชั่วดีในทางศีลธรรม มีคุณงามความดีภายในจิตใจอยู่ในขั้นสมบูรณ์จนเต็มเปี่ยมด้วยความสุข การเป็นผู้มีคุณธรรม คือ การปฏิบัติตนอยู่ในกรอบอันดีงาม

ยนต์ ชุ่มจิต, (2550 : 157) คุณธรรมมี 3 ประการ คือ 1) เป็นคุณสมบัติที่เป็นความดีความถูกต้องซึ่งมีอยู่ภายในจิตใจของบุคคล ช่วยทำให้พร้อมที่จะกระทำพฤติกรรมต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์ต่อตนเองหรือผู้อื่น 2) เป็นหลักที่มนุษย์ถือเป็นแนวทางที่ถูกต้องในการดำเนินชีวิต 3) เป็นหลักแห่งความประพฤติปฏิบัติและความรู้ความคิดที่ดีงามและเป็นธรรมชาติของความดี ลักษณะของความดี หรือสภาพของความดีที่มีอยู่ในตัวบุคคลใดบุคคลหนึ่ง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2553 :1) คุณธรรม หมายถึง สภาพคุณงามความดี ความประพฤติที่ดี การทำให้เกิดคุณงามความดี อุปนิสัยอันดีงามซึ่งเป็นคุณสมบัติที่อยู่

ภายในจิตใจของบุคคล ได้แก่ ความเมตตากรุณา ความซื่อสัตย์สุจริต ความเสียสละ ความเอื้อเฟื้อ ความกตัญญู ความพากเพียร ความเห็นอกเห็นใจ ความละอายต่อความชั่วและความมุ่งมั่นกล้าหาญที่จะกระทำความดีทั้งกายและใจเพื่อให้เกิดความสุขแก่ตนเองและผู้ร่วมงาน

ราชบัณฑิตสถาน (2554 : 187) กล่าวถึง "คุณธรรม" ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2542 ได้ให้ความหมายว่า "สภาพคุณงามความดี"

จากความหมายของคุณธรรมตามทัศนะของบุคคลต่างๆ สรุปได้ว่า คุณธรรม หมายถึง หลักธรรมจริยาที่สร้างความรู้สึกชอบชั่วดีภายในจิตใจที่เต็มเปี่ยมด้วยความสุขทำให้ประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในกรอบอันดีงาม

2. ความสำคัญของคุณธรรมสำหรับผู้ประกอบวิชาชีพครู

คุณธรรมและจริยธรรมเป็นสิ่งสำคัญของบุคคลในสังคม กล่าวคือ ในสังคมใดมีบุคคลที่มีจิตใจที่เปี่ยมด้วยคุณความดีย่อมกระทำแต่พฤติกรรมที่ดีมีประโยชน์ ฉะนั้นคุณธรรมจริยธรรมจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อสังคมเป็นอย่างยิ่ง คุณธรรมเป็นสิ่งที่ถูกต้องดีงามที่อยู่ภายในจิตใจ ส่วนการแสดงออกของความดีงามเป็นพฤติกรรมที่ออกมาทางกายหรือทางวาจา นั้นเป็นเรื่องของจริยธรรม ด้วยเหตุที่คุณธรรมและจริยธรรมเป็นของคู่กัน

ในฐานะที่ครูเป็นผู้มีหน้าที่อบรมสั่งสอนเยาวชนให้เป็นคนดี มีคุณภาพ ครูจำเป็นต้องมีคุณธรรมและจริยธรรมเป็นอย่างยิ่ง เพราะคุณธรรมจะช่วยให้ครูเป็นผู้มีความประพฤติที่ดีงาม มีการวางตัวดีและเหมาะสมกับกาลเทศะ เป็นที่เคารพ และเป็นน่าเชื่อถือของศิษย์ ผู้ประกอบวิชาชีพครูจึงจัดว่าเป็นบุคคลที่ต้องมีคุณธรรมนำชีวิต โดยความสำคัญของคุณธรรมจริยธรรมต่อผู้ประกอบวิชาชีพครูนั้น

พระมหาอดิศร ถิรสีโล (2540 : 60-61) ได้จำแนกความสำคัญของคุณธรรม จริยธรรมสำหรับครูไว้ 4 ด้าน ดังนี้

1) ด้านตัวครู คุณธรรมจริยธรรมมีความสำคัญสำหรับตัวครูเองสรุปได้ดังนี้

1.1) ช่วยทำให้ครูเจริญก้าวหน้าและมีความมั่นคงในงานอาชีพครู

1.2) ได้รับการยกย่องสรรเสริญจากบุคคลทั่วไป เป็นที่เคารพรักใคร่ของศิษย์

1.3) มีชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข ไร้ภยันตรายใดๆ เพราะแวดล้อมด้วยความรักความนับถือจากศิษย์และประชาชนทั่วไป

1.4) ครอบครัวมีความอบอุ่นมั่นคง ฐานะทางเศรษฐกิจไม่ฝืดเคือง

2) ด้านสถาบันวิชาชีพครู คุณธรรมจริยธรรมมีความสำคัญสรุปได้ดังนี้

2.1) ทำให้ชื่อเสียงของคณะครูเป็นที่ศรัทธาเลื่อมใสของปวงชน

2.2) งานวิชาชีพครูมีความเจริญก้าวหน้า เพราะทำงานเต็มกำลังความสามารถ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งที่เป็นประโยชน์ใหม่ๆ อยู่เสมอ

2.3) สถานศึกษาได้รับการพัฒนาอย่างเต็มที่ เพราะได้รับความร่วมมือช่วยเหลือจากประชาชนอย่างเต็มกำลัง

3) ด้านสังคมและชุมชน คุณธรรมจริยธรรมมีความสำคัญสรุปได้ดังนี้

3.1) สมาชิกของสังคมเป็นคนดีมีคุณธรรมสูง รู้จักสิทธิและหน้าที่อย่างถูกต้อง

3.2) สังคมมีสันติสุข เพราะสมาชิกของสังคมได้รับการสั่งสอนจากผู้มีคุณธรรม

3.3) สังคมได้รับการพัฒนาให้เจริญก้าวหน้า เพราะสมาชิกทุกคนมีคุณธรรมจึงต่างกระทำหน้าที่ของคนอย่างเต็มความสามารถ

4) ด้านความมั่นคงของชาติ คุณธรรมจริยธรรมมีความสำคัญสรุปได้ดังนี้

4.1) สถาบัน ศาสน์ กษัตริย์ มีความมั่นคง เพราะประชาชนมีความรักความเข้าใจและเห็นความสำคัญอย่างแท้จริง

4.2) ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของชาติมีความมั่นคงถาวร เพราะครูอาจารย์ได้อบรมสั่งสอนศิษย์ให้มีความรู้ความเข้าใจและปฏิบัติได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

ศุภานัน สิทธิเลิศ (2549 : 250) ได้สรุปคุณธรรมไว้ ดังนี้

1) คุณธรรมช่วยหล่อหลอมให้เป็นคนที่มีความพอดี ไม่ขาดไม่เกินความพอดีนี้ก็คือการเดินทางสายกลาง ความพอประมาณอยู่ระหว่างการโอ้อวดกับการถ่อมตน ความมัธยัสถ์เป็นคุณธรรมที่อยู่ระหว่างความตระหนี่กับความฟุ่มเฟือย ความกล้าหาญเป็นคุณธรรมที่อยู่กลางระหว่างความขี้ขลาดกับความบ้าบิ่น

2) คุณธรรมช่วยให้เป็นคนที่รู้จักใช้เหตุผลและใช้ปัญญา คนที่มีคุณธรรมจะต้องทำทุกอย่างด้วยเหตุผล ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ปัญญาเป็นคุณธรรมของวิญญาณส่วนที่เป็นเหตุผล และปัญญาเป็นเครื่องนำทางให้ทำในสิ่งที่ถูกต้อง

3) คุณธรรมช่วยให้เป็นคนกล้าหาญ ความกล้าหาญเป็นคุณธรรมที่สำคัญมากในการดำรงชีวิตส่วนบุคคล เป็นคุณธรรมของวิญญาณในส่วนที่มีอารมณ์ คนที่มีคุณธรรมจะกล้าทำในสิ่งที่ควรทำและไม่กล้าทำในสิ่งที่ไม่สมควร ความกล้าจะช่วยให้มนุษย์ยืนหยัดที่จะทำในสิ่งที่ถูกต้องดีงามไม่ว่าจะมีอุปสรรคเพียงใด

4) คุณธรรมช่วยให้เป็นคนมีความยุติธรรม ความยุติธรรมเป็นคุณธรรมส่วนบุคคลที่มาจากลักษณะภายในจิตใจ ประกอบด้วยเหตุผล อารมณ์และความปรารถนาหรือความต้องการ

ผกา สัตยธรรม(2550 : 32-33) กล่าวว่า คุณธรรมจริยธรรมต่อผู้ประกอบอาชีพครูมีความสำคัญ ระหว่างคุณธรรมของครูเป็นสิ่งที่จำเป็นและสำคัญแก่ครูและผู้เกี่ยวข้องดังนี้

1) คุณธรรมของครู ทำให้ครูเป็นผู้เป็นคนดี เพราะมีคุณสมบัติที่ดีจากการปฏิบัติตามคุณธรรมต่าง ๆ เหล่านั้น ผู้ที่มีคุณธรรมประจำใจย่อมเป็นที่เคารพบูชาของผู้อื่น

2) ผู้เป็นครูสามารถนำเอาคุณธรรมต่าง ๆ ที่ประพฤติปฏิบัติอยู่ไปอบรมสั่งสอนและเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ศิษย์

3) คุณธรรมของครู ทำให้เกิดศรัทธาเลื่อมใสจากใจของผู้เกี่ยวข้อง ก่อให้เกิดความมั่นคงวิชาในอาชีพครู

4) เป็นที่แน่ใจว่าประชาชนของชาติจะเป็นคนดีได้ตามที่ครูได้ให้การอบรม สั่งสอน แนะแนวและแนะนำให้ปฏิบัติคุณธรรมตามความเหมาะสม

5) คุณธรรมของครูมีผลต่อสภาพความเป็นอยู่ของบุคคลในสังคม จากการเป็นพลเมืองดีมีคุณธรรม ก็จะเป็นผลให้สังคมมีความสงบสุข เพราะทุกคนมีกิจกรรมควบคู่ไปกับความรู้ ทำให้ไม่เบียดเบียน ฆ่าฟันกัน

6) ในสังคมที่มีคนดีมีคุณธรรมควบคู่กับความรู้ การพัฒนาประเทศชาติก็จะเจริญและก้าวหน้าขึ้นกว่าเดิม ไม่มีปัญหาการกอบโกย คอยหาแต่ประโยชน์ส่วนตัว แต่จะเห็นแก่ส่วนรวมเป็นส่วนใหญ่ และทำประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติอย่างแท้จริง

7) ทำให้ครูสามารถประกอบอาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะนำเอาคุณธรรมทางด้านการสอนมาใช้ ทำให้การเรียนการสอนพัฒนาขึ้นกว่าครูที่ไม่มีคุณธรรมทางด้านการสอน เพราะไม่รู้ว่าจะสอนให้ดีให้เกิดความเข้าใจได้อย่างไร สอนอย่างใดทำให้เกิดปัญญาแก่ศิษย์ ทำให้เกิดการพัฒนาในตัวเด็ก

8) การสอนให้เกิดคุณธรรมในตัวนักเรียน ย่อมก่อให้เกิดความมั่นคงในสถาบันต่าง ๆ ของชาติ และทำให้ชาติมั่นคง

9) การถ่ายทอดวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของชาติ จะเกิดขึ้นได้ เพราะครูมีคุณธรรมในการอบรมสั่งสอนให้ศิษย์ได้รับความรู้เกี่ยวกับความสำคัญของวัฒนธรรมของชาติ เพื่อให้เกิดการสืบทอดทางวัฒนธรรม

คุณธรรมเป็นคุณงามความดีของบุคคลทุกอาชีพทุกคนที่ได้กระทำด้วยสำนึกในจิตใจ โดยมีเป้าหมายว่าเป็นการทำความดีหรือเป็นพฤติกรรมที่ดีเป็นที่ยอมรับของสังคม เช่น ความมีน้ำใจ ความเสียสละ ความเกรงใจ ความยุติธรรม ความพอประมาณ ความมีเหตุผล ความรักที่มีต่อกันของเพื่อนมนุษย์ ความเห็นอกเห็นใจเพื่อนมนุษย์ ความเป็นกัลยาณมิตร หรือการมีมารยาทที่งดงาม โดยคุณธรรมก่อให้เกิดจริยธรรมที่เหมาะสม และคุณธรรมควรเป็นสิ่งที่ปลูกฝังสร้างสมให้เกิดขึ้นและดำรงไว้ให้มีอยู่ในตัวบุคคล ซึ่งมีความสำคัญและมีคุณประโยชน์ต่อบุคคลทุกคนทุกอาชีพ

คุณธรรมมีความสำคัญต่อครู คือ ครูที่มีคุณธรรมในตนเองจะเป็นหลักประกันคุณภาพของครูให้เป็นที่ยอมรับ เชื่อถือ ศรัทธาจากลูกศิษย์ ผู้ปกครองและบุคคลในชุมชนในสังคม

คุณธรรมของครู

เนื่องด้วยการเปลี่ยนแปลงภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ ส่งผลให้สังคมไทยมีความเป็นวัตถุนิยม ให้ความสำคัญกับศีลธรรมและวัฒนธรรมที่ดีงามลดลง การเปลี่ยนแปลงค่านิยมที่ดีงามเสื่อมถอยและประเพณีดั้งเดิมถูกบิดเบือน ทั้งการดำรงชีวิตประจำวัน การใช้ชีวิตและความสัมพันธ์กับผู้อื่น มุ่งหารายได้เพื่อสนองความต้องการบริโภค การช่วยเหลือเกื้อกูลกันลดลง ความมีน้ำใจไมตรีน้อยลง แก่งแย่ง เอารัดเอาเปรียบกัน ขาดความสามัคคี ไม่เคารพสิทธิผู้อื่น และขาดการยึดถือประโยชน์ส่วนรวม ล้วนมาจากสาเหตุหลักคือการขาดคุณธรรมทั้งสิ้น การเตรียมการสร้างภูมิคุ้มกันให้ประเทศอย่างยั่งยืน คือการพัฒนาครูให้มีคุณภาพทั้งความรู้และคุณธรรม เมื่อครูมีคุณธรรมผู้เรียนก็กลายเป็นคนมีคุณธรรมไปด้วย ครูยุคใหม่ต้องฝึกฝนและพัฒนาตนให้เป็นผู้มีคุณธรรมและความรู้ตามแนวคิดต่าง ๆ ดังนี้

1. คุณธรรมของครูตามพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

เรืองวิทย์ ลิ่มปนาท (2539 : 65-66) ได้ศึกษาพระราชกรณียกิจต่าง ๆของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงแสดงให้เห็นถึงความเป็นครูที่มีลักษณะพิเศษ ด้วยทรงมีพระราชหฤทัยอันเปี่ยมล้นไปด้วยทศพิธราชธรรมและธรรมะที่มีส่วนช่วยส่งเสริมความเป็นครู จากรายงานการศึกษาค้นคว้าความเป็นครูสถิตในหฤทัยราษฎร์ ได้รายงานผลการศึกษาวิจัยที่แสดงให้เห็นถึงทศพิธราชธรรมของพระองค์ เพื่อเป็นแบบอย่างแก่ประชาชนชาวไทย สรุปได้ดังนี้

1.1 ทาน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงบำเพ็ญธรรมข้อนี้อย่างสม่ำเสมอ ดังจะเห็นได้จากการที่พระราชทานสิ่งของโดยตรงด้วยพระองค์เอง ในเวลาที่ราษฎรประสบกับภัยธรรมชาติต่าง ๆ หรือทรงส่งเสริมงามพัฒนาทั้งด้านการพัฒนาที่ดิน การชลประทาน การเกษตร การแพทย์อันเป็นการส่งเสริมให้ราษฎรได้มีโอกาสอยู่ดีกินดี

1.2 ศีล ทรงศึกษาเกี่ยวกับศีลธรรมและพุทธศาสนาอยู่เสมอ รวมถึงการอบรมสั่งสอนราษฎรของพระองค์เสมอ ๆ ไม่ว่าจะเป็นการพระราชทานพระบรมราโชวาทแก่บัณฑิตเนื่องในโอกาสสำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัย พระองค์ทรงเน้นว่าการดำเนินชีวิตหรือทำการงานต่าง ๆ นั้น จะต้องยึดหลักศีลธรรมประกอบหลักวิชาการด้วย

1.3 บริจาคะ หรือการเสียสละ เป็นธรรมที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอที่สุด ทั้งนี้เพราะพระองค์ทรงเสียสละความสุขส่วนพระองค์เพื่อที่จะบำเพ็ญพระ

ราช-กรณียกิจทั้งปวง โดยมิได้ทรงย่อท้อต่อความเหนื่อยยากตรากตรำใด ๆ ทั้งสิ้น แม้จะเป็นพื้นที่เสี่ยงอันตรายก็ตาม

1.4 อาชชวะ หมายถึง ความตรง ความซื่อสัตย์ และความจริงใจในการทำงาน ธรรมข้อนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีความซื่อตรงและความจริงใจในการทำงาน ทรงวางพระองค์เป็นกลาง ทรงร่วมทุกข์ร่วมสุขกับราษฎรทุกหมู่เหล่า โดยมิเลือกเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา ดังนั้นพระองค์จึงไม่เคยที่จะแสดงให้เห็นถึงพระอคติลำเอียงใด ๆ ให้ปรากฏ

1.5 มัททวะ หมายถึง ความเป็นผู้อ่อนโยน มีสัมมาคารวะต่อผู้ใหญ่ แสดงความอ่อนโยนต่อผู้มีฐานะเสมอกันและต่ำกว่า จะพบเห็นพระองค์ทรงบำเพ็ญธรรมข้อนี้เสมอ เช่น ภาพที่ทรงประคับประคองพระภิกษุที่สูงอายุ หรือในขณะที่เสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมราษฎรก็จะไม่ถือพระองค์ทรงมีพระราชอัธยาศัยอ่อนโยนสง่าและสงบ ทรงวางพระองค์อย่างสม่ำเสมอตลอดมา จึงเป็นที่เคารพรักใคร่ของราษฎรทุกหมู่เหล่า รวมถึงชาวต่างประเทศด้วย

1.6 ตบะ หมายถึง ความมีวิริยะหรือความเพียร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงแสดงพระองค์ให้เห็นถึงธรรมข้อนี้ จะเห็นได้จากการที่ทรงมีความเพียรในการปฏิบัติพระราชกรณียกิจทั้งทางโลกและทางธรรม ในทางโลกพระองค์ทรงมีความเพียรในการทรงงานต่าง ๆ ด้วยมุ่งหวังที่จะให้ราษฎรได้อยู่ดีกินดี ในทางธรรมพระองค์ทรงมีวิริยะในการปฏิบัติธรรมไม่ว่าจะเป็นการนั่งสมาธิ ทรงถืออุโบสถศีลอย่างเคร่งครัด

1.7 อักโกธะ หมายถึง ความไม่โกรธ ธรรมข้อนี้พระองค์ทรงแสดงให้เห็นอย่างดีในการเสด็จพระราชดำเนินไปเยือนต่างประเทศเมื่อ พ.ศ. 2505 ณ ประเทศออสเตรีย ทรงถูกท้าทายจากนักศึกษากลุ่มหนึ่งที่เป็นพวกหัวรุนแรง ได้ถือป้ายมีข้อความให้ร้ายประเทศไทย พระองค์กลับไม่ได้แสดงท่าทีว่ามีอารมณ์โกรธ แต่กลับให้ความเมตตาและกล่าวคำชี้แจงให้บุคคลเหล่านั้นได้เข้าใจถึงประเทศไทยให้ดีขึ้น เป็นการยากที่จะมีผู้ใดควบคุมอารมณ์ได้เช่นพระองค์ในสถานการณ์เช่นนั้น

1.8 อวิหิงสา หมายถึง ความไม่เบียดเบียน เป็นธรรมที่จะช่วยให้คนอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข คุณธรรมที่สอดคล้องในเรื่องการไม่เบียดเบียนของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำรัสถึงบ่อยครั้งมาก ทั้งนี้เพราะธรรมดังกล่าวจะช่วยให้สังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข

1.9 ขันติหรือความอดทน ไม่ว่าจะเป็นการอดทนทางกาย จิตใจ ธรรมข้อนี้คงเป็นสิ่งที่เห็นได้ไม่ยากนัก ทั้งนี้เพราะพระราชกรณียกิจต่าง ๆ ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงบำเพ็ญนั้นล้วนแต่ต้องใช้ความอดทนทั้งทางกาย วาจา และใจทั้งสิ้น ซึ่งหมายถึงพระองค์ทรงเป็นผู้ให้เพียงอย่างเดียว

1.10 อวิโรธนะ หมายถึง การโอนอ่อนผ่อนปรน การประสมประสานให้เกิดความสามัคคี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงแสดงให้เห็นถึงพระปรีชาสามารถในธรรมข้อนี้อย่างดี ในเวลาบ้านเมืองเกิดวิกฤตการณ์ทางการเมือง

2. คุณธรรมของครูที่จำเป็นสำหรับสังคมไทย

2.1 คุณธรรม 4 ประการของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (2551 : 1) กล่าวถึง คุณธรรม 4 ประการ เป็นคุณธรรมที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันทรงนำเอาคำแปลของพระศาสนธรรมคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนา ที่เรียกว่า ฆราวาสธรรม มารวมเป็นพระบรมราโชวาท เพื่อเป็นหลักให้ประชาชนคนไทยทุกคนได้ศึกษา และนำไปปฏิบัติปลูกฝังให้เจริญงอกงามในจิตใจ จะช่วยให้ประเทศชาติเกิดความสงบสุข ร่มเย็น ประกอบด้วย

คุณธรรมประการที่ 1 คือ การรักษาความสัจความจริงใจต่อตัวเองที่ประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์และเป็นคุณธรรม

ความสัจ คือ สัจจะ ความจริงใจ เป็นคนพูดจริงทำจริงอย่างไรก็ปฏิบัติอย่างนั้นเป็นปกตินิสัย เป็นที่ยอมรับของสังคม ซึ่งตรงข้ามกับคนไม่มีสัจจะความจริงใจ เป็นคนใจคอโลเล พูดไม่จริง ทำไม่จริง เป็นคนปากกับใจไม่ตรงกัน ดังคำพังเพยที่ว่า เมื่อไม่ทำดังปากว่า และจะเอาหน้าไปไว้ที่ไหน คนที่ไม่มีสัจจะอยู่ในจิตใจเป็นบุคคลที่ไร้ค่า เป็นบุคคลที่สังคมไม่ปรารถนา

คุณธรรมประการที่ 2 คือ การรู้จักข่มใจตนเอง ให้ประพฤติและปฏิบัติอยู่ในความสัจความดีนั้น คุณธรรมข้อนี้แยกได้เป็น 2 ประการ คือ

1) รู้จักข่มใจตนเอง ให้ประพฤติและปฏิบัติอยู่ในความสัจความดีนั้นการข่มใจหมายถึงการรู้จักบังคับตนเอง ไม่ให้โลภอยากได้ในทางทุจริตผิดศีลธรรม ไม่ให้โกรธเคืองคิดอาฆาตพยาบาทจองเวร ไม่หลงงมงาย คนที่มีความข่มใจจะเป็นคนเก็บอารมณ์เก่ง ไม่แสดงอาการผิดปกติออกนอกหน้า ตามคำพังเพยที่ ว่า เก็บน้ำใจขุ่นไว้ข้างในนำน้ำใสไว้ข้างนอก

2) การฝึกใจ หมายถึง การรู้จัดฝึกฝนตนเองรู้จักฝึกตัวฝึกใจปรับปรุงแก้ไขตัวเองให้เหมาะสมกับภาวะและสถานะของตน อีกประการหนึ่งคือการหยุดใจ เป็นการรู้จักยับยั้งใจไม่ถลำลงไปสู่ความชั่ว ความผิด ความเสียหาย

คุณธรรมประการที่ 3 คือ การอดทน อดกลั้น และอดออม ที่จะไม่ประพฤติล่วงความทุจริต ไม่ว่าจะด้วยเหตุประการใด เป็นคุณธรรมที่สามารถแยกได้เป็น 6 อย่าง ได้แก่

1) การอดทนที่จะไม่ประพฤติล่วงความสัจ ไม่ว่าจะเป็นด้วยเหตุประการใด

2) การอดทนที่จะไม่ประพฤติล่วงความสัจสุจริต ไม่ว่าจะเป็นด้วยเหตุประการใด

3) การอดกลั้นที่จะไม่ประพฤติล่วงความสัจ ไม่ว่าจะเป็นเหตุประการใด

4) การอดกลั้นที่จะไม่ประพฤติล่วงความสุจริต ไม่ว่าจะเป็นด้วยเหตุประการใด

5) การอดออมที่จะไม่ประพฤติล่วงความสัจ ไม่ว่าจะเป็นด้วยเหตุประการใด

6) การอดออมที่จะไม่ประพฤติล่วงความสุจริต ไม่ว่าจะเป็นด้วยเหตุประการใด

การอดทน อดกลั้น อดออม ก็เพื่อให้พ้นจากสภาพที่เลว และให้ได้มาซึ่งสภาพที่ดี ไม่ว่าจะเป็นด้วยเหตุประการใด ๑.การอดทน ที่จะไม่ประพฤติล่วงความสัจสุจริต ไม่ว่าจะเป็นด้วยเหตุประการใด ๒. การอดกลั้น ที่จะไม่ประพฤติล่วงความสัจ ไม่ว่าจะเป็นเหตุประการใด ๓. การอดกลั้น ที่จะไม่ประพฤติล่วงความสุจริต ไม่ว่าจะเป็นด้วยเหตุประการใด ๔. การอดออม ที่จะไม่ประพฤติล่วงความสัจ ไม่ว่าจะเป็นด้วยเหตุประการใด ๕. การอดออม ที่จะไม่ประพฤติล่วงความสุจริต ไม่ว่าจะเป็นด้วยเหตุประการใด๖.การอดทน อดกลั้น อดออม ก็เพื่อให้พ้นจากสภาพที่เลว และให้ได้มาซึ่งสภาพที่ดี

คุณธรรมประการที่ 4 การรู้จักละความชั่ว ความทุจริต และรู้จักสละประโยชน์ส่วนน้อยของตน เพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง

คุณธรรมข้อนี้เป็นการสอนให้ละวาง 2 อย่าง คือ

1) ละวางความชั่ว

2) ละวางความทุจริตและสละประโยชน์ส่วนน้อยของตน เพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง การละวาง หมายถึง การละทิ้ง ไม่ใส่ใจอารมณ์ที่มารบกวนให้เรากระทำชั่ว ให้เรากระทำทุจริตซึ่งทำให้เสียความจริงใจ สละวัตถุและสละอารมณ์ การเสียสละวัตถุหรือสิ่งของธรรมดา เราอยู่ในสังคมต้องรู้จักการเสียสละในคราวที่ควรจะเสียสละ ต้องรู้จักแบ่งปันแก่คนที่สมควรจะให้การแบ่งปัน เป็นการแสดงความมีน้ำใจ การเสียสละอารมณ์เป็นการปลดเปลื้องอารมณ์ในสิ่งที่ไม่น่าปรารถนาอันจะทำให้บุคคลอื่นเกิดความขัดใจ ไม่พอใจ เพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง คือถ้าหากเราเสียสละแล้ว ไม่ว่าวัตถุก็ดี อารมณ์ก็ดี สิ่งเหล่านี้จะก่อให้เกิดความสุขสงบของบุคคล สังคม ก็ย่อมที่จะทำให้บ้านเมืองเกิดความสงบสุข ร่มเย็นด้วยแล้ว เราก็ควรที่จะปฏิบัติ

คุณธรรม 4 ประการที่ครูทุกคนควรจะศึกษาและน้อมนำมาปฏิบัติ มีอยู่4ประการ ประการแรกคือ การรักษาความสัจ ความจริงใจต่อตัวเองที่จะประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์และเป็นธรรม ประการที่สองคือ การรู้จักข่มใจตนเอง ฝึกใจตนเอง ให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในความสัจความดีนั้น ประการที่สามคือ การอดทน อดกลั้น และอดออมที่จะไม่ประพฤติล่วงความสัจสุจริต ไม่ว่าด้วยเหตุประการใด ประการที่สี่คือ การรู้จักละวางความชั่ว ความทุจริต และรู้จักสละประโยชน์ส่วนน้อยของตน เพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง คุณธรรม4ประการนี้ ถ้าครูแต่ละ

คนพยายามปลูกฝังและบำรุงให้เจริญงอกงามขึ้นโดยทั่วกันแล้ว จะช่วยให้ประเทศชาติบังเกิดความสุข ความร่มเย็น และมีโอกาสที่จะปรับปรุงพัฒนาให้มั่นคงก้าวหน้าต่อไปได้ดังประสงค์

2.2 คุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการสำหรับครู

กระทรวงศึกษาธิการ(กระทรวงศึกษาธิการ, 2550) ประกาศนโยบายเร่งรัดการปฏิรูปการศึกษา โดยยึดคุณธรรมนำความรู้ สร้างความตระหนักสำนึกในคุณค่าปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ความสมานฉันท์ สันติวิธี วิถีประชาธิปไตย พัฒนาคนโดยใช้คุณธรรมเป็นพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงความร่วมมือของสถาบันครอบครัว ชุมชน สถาบันศาสนา และสถาบันการศึกษา โดยมีจุดเน้นเพื่อพัฒนาเยาวชนให้เป็นคนดี มีความรู้และอยู่ดีมีสุข เพื่อให้การขับเคลื่อนดังกล่าวมีความชัดเจนเกิดประสิทธิภาพสูงสุด และสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเป็นธรรม ครูควรมี 8 คุณธรรมพื้นฐาน ประกอบด้วยขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ มีวินัย สุภาพ สะอาด สามัคคี มีน้ำใจ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) ขยัน คือ ความตั้งใจเพียรพยายาม ทำหน้าที่ การงานอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ อดทน ความขยันต้องปฏิบัติควบคู่กับการใช้สติปัญญาแก้ปัญหาจนเกิดผลสำเร็จ ผู้ที่มีความขยันคือ ผู้ที่ตั้งใจทำอย่างจริงจังต่อเนื่องในเรื่องที่ถูกที่ควรเป็นคนสู้งานมีความพยายามไม่ท้อถอย กล้าเผชิญอุปสรรค รักงานที่ทำ ตั้งใจทำอย่างจริงจัง

2) ประหยัด คือ การรู้จักเก็บออม ถนอมใช้ทรัพย์สินสิ่งของแต่พอควร พอประมาณให้เกิดประโยชน์คุ้มค่า ไม่ฟุ่มเฟือย ฟุ้งเฟ้อ ผู้ที่มีความประหยัดคือ ผู้ที่ดำเนินชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย รู้จักฐานะการเงินของตน คิดก่อนใช้ คิดก่อนซื้อ เก็บออม ถนอมใช้ทรัพย์สินสิ่งของอย่างคุ้มค่า รู้จักทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย รายออมของตนเองอยู่เสมอ

3) ซื่อสัตย์ คือ ประพฤติตรงไม่เอนเอียงไม่มีเล่ห์เหลี่ยม มีความจริงใจ ปลอดจากความรู้สึกลำเอียง หรืออคติ ผู้ที่มีความซื่อสัตย์คือ ผู้ที่มีความประพฤติตรงทั้งต่อหน้าที่ ต่อวิชาชีพ ตรงต่อเวลา ไม่ใช้เล่ห์กล คดโกง ทั้งทางตรงและทางอ้อม รับรู้หน้าที่ของตนเองและปฏิบัติอย่างเต็มที่ถูกต้อง

4) มีวินัย คือ การยึดมั่นในระเบียบแบบแผนข้อบังคับและข้อปฏิบัติ ซึ่งมีทั้งวินัยในตนเองและวินัยต่อสังคม ผู้มีวินัยคือ ผู้ที่ปฏิบัติตนในขอบเขต กฎ ระเบียบ ของสถานศึกษา สถาบัน/องค์กร/สังคมและประเทศ โดยที่ตนเองยินดีปฏิบัติตามอย่างเต็มใจและตั้งใจ

5) สุภาพ คือ เรียบร้อย อ่อนโยน ละมุนละม่อมมีกิริยามารยาทที่ดีงาม มีสัมมาคารวะ ผู้ที่มีความสุภาพคือ ผู้ที่อ่อนน้อมถ่อมตนตามสถานภาพ และกาลเทศะ ไม่ก้าวร้าว รุนแรง วางอำนาจข่มขู่ผู้อื่นทั้งโดยวาจาและท่าทาง แต่ในเวลาเดียวกันยังคงมีความมั่นใจในตนเอง เป็นผู้ที่มีมารยาท วางตนเหมาะสมตามวัฒนธรรมไทย

6) สะอาด คือ ปราศจากความมัวหมองทั้งกาย ใจ และสภาพแวดล้อม ความผ่องใสเป็นที่เจริญตา ทำให้เกิดความสบายใจแก่ผู้พบเห็น ผู้ที่มีความสะอาดคือ ผู้รักษาร่างกาย ที่อยู่อาศัยสิ่งแวดล้อมถูกต้องตามสุขลักษณะ ฝึกฝนจิตใจมิให้ขุ่นมัว จึงมีความแจ่มใสอยู่เสมอ

7) สามัคคี คือ ความพร้อมเพียงกัน ความกลมเกลียวกัน ความปรองดองกัน ร่วมใจกันปฏิบัติงานให้บรรลุผลตามที่ต้องการ เกิดงานการอย่างสร้างสรรค์ ปราศจากการทะเลาะวิวาท ไม่เอารัดเอาเปรียบกัน เป็นการยอมรับความมีเหตุผล ยอมรับความแตกต่างหลากหลายทางความคิด ความหลากหลายในเรื่องเชื้อชาติ ความกลมเกลียวกันในลักษณะเช่นนี้เรียกอีกอย่างว่า ความสมานฉันท์ ผู้ที่มีความสามัคคีคือ ผู้ที่เปิดใจกว้าง รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น รู้บทบาทของตน ทั้งในฐานะผู้นำและผู้ตามที่ดี มีความมุ่งมั่นต่อการรวมพลังช่วยเหลือ เกื้อกูลกัน เพื่อให้การงานสำเร็จลุล่วง แก้ปัญหาและขจัดความขัดแย้งได้ เป็นผู้มีเหตุผล ยอมรับความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม ความคิด ความเชื่อ พร้อมที่จะปรับตัวเพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติ

8) มีน้ำใจ คือ ความจริงใจที่ไม่เห็นแก่เพียงตัวเองหรือเรื่องของตัวเอง แต่เห็นอกเห็นใจเห็นคุณค่าในเพื่อนมนุษย์ มีความเอื้ออาทร เอาใจใส่ ให้ความสนใจในความต้องการ ความจำเป็น ความทุกข์สุขของผู้อื่น และพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน ผู้ที่มีน้ำใจคือผู้ให้และผู้อาสาช่วยเหลือสังคม รู้จักแบ่งปัน เสียสละความสุขส่วนตนเพื่อทำประโยชน์แก่ผู้อื่น เข้าใจ เห็นใจผู้ที่มีความเดือดร้อน อาสาช่วยเหลือสังคมด้วยแรงกาย สติปัญญา ลงมือปฏิบัติการเพื่อบรรเทาปัญหา หรือร่วมสร้างสรรค์สิ่งดีงามให้เกิดขึ้นในชุมชน

จากนโยบายเร่งรัดการปฏิรูปการศึกษา 8 คุณธรรมพื้นฐานข้างต้น สถาบันการศึกษาจึงควรเร่งรัดนำไปปลูกฝังคุณธรรม พัฒนาให้กับเยาวชนของชาติ เพื่อให้เป็นคนดี มีความรู้ และอยู่ดีมีสุข ก้าวสู่สังคมคุณธรรมนำความรู้ โดยขอความร่วมมือจากสถาบันครอบครัว ชุมชน สถาบันศาสนา และสถาบันการศึกษาอื่น ๆ เพื่อให้การดำเนินการประสบความสำเร็จ สามารถนำไปสู่การปฏิบัติยุทธศาสตร์ที่สำคัญที่จะนำไปสู่ความสำเร็จนั้น ทุกฝ่ายจะต้องมีความตั้งใจและลงมือปฏิบัติอย่างจริงจัง ผู้ใหญ่ควรเป็นตัวอย่างที่ดีแก่เยาวชน พ่อแม่ต้องดูแลเอาใจใส่ลูกอย่างใกล้ชิด ครูต้องมีจิตสำนึกและวิญญาณของความเป็นครูเพิ่มขึ้น ภาครัฐและเอกชน องค์การศาสนา และสื่อมวลชน ต้องตื่นตัว กระตือรือร้น และผนึกกำลังเพื่อการพัฒนาไปสู่ความก้าวหน้าอย่างมั่นคงอย่างน้อยที่สุดทุกคนควรทำงานให้เต็มกำลัง เต็มความสามารถ และเต็มเวลาด้วย 8 คุณธรรมพื้นฐานคือ ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ มีวินัย สุภาพ สะอาด สามัคคี และมีน้ำใจ หากเกิดขึ้นกับครอบครัว ชุมชน หน่วยงาน สถาบัน ตลอดจนประเทศใดแล้ว จะพ้นวิกฤติทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม พัฒนาชาติให้มีความเจริญก้าวหน้า เป็นสังคมคุณธรรมนำความรู้ ชีวิตของคนในชาติจะสงบสุข

3. คุณธรรมสำหรับครูตามแนวพุทธธรรม

หลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีจำนวนมากมาย ทั้งนี้เพื่อให้พุทธ-บริษัทเลือกไปปฏิบัติ และให้อดีตผู้ทำหน้าที่เป็นครูของสังคมคือ พระภิกษุสงฆ์ ซึ่งเป็นผู้มีจริยวัตรครองตนในศีลในธรรม ในทางพระพุทธศาสนาจึงยกย่องครูเป็นปูชนียบุคคล เป็นผู้กระทำหน้าที่ยกระดับวิญญาณของมนุษย์ให้สูงขึ้น ในปัจจุบันครูเป็นวิชาชีพที่มีหลักวิชาเฉพาะทาง มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ ภาระงานความรับผิดชอบที่ชัดเจน และครูยังได้รับการยอมรับให้เป็นแบบอย่างที่ดี เป็นผู้มีจิตใจสูงและเจริญด้วยธรรม หากจะกล่าวถึงคุณธรรมของครูตามแนวพระพุทธศาสนา หรือแนวพุทธธรรม สามารถจำแนกคุณธรรมของครูออกเป็นประเภทต่าง ๆ ตามลักษณะงานของครูดังต่อไปนี้

3.1 คุณธรรมสำหรับครูเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน

ในการทำงานของครู ซึ่งเป็นงานอบรมสั่งสอนศิษย์นับเป็นงานที่หนัก ฉะนั้นในการทำงานเพื่อให้มีประสิทธิภาพของงานให้มากยิ่งขึ้น ครูต้องมีคุณธรรมตามแนวพุทธธรรมที่เรียกว่า อิทธิ-บาท 4 และอินทรีย์ 5 หรือพลธรรม 5 ดังมีรายละเอียดดังนี้

1) อิทธิบาท 4

ถ้าแปลตามคำศัพท์ อิทธิ แปลว่า ฤทธิ์ หรืออำนาจหรือความสำเร็จ บาท แปลว่า การก้าวไป หรือการดำเนินไปสู่ ฉะนั้น อิทธิบาท จึงหมายถึง การดำเนินไปสู่ความสำเร็จซึ่งประกอบด้วยองค์ธรรม 4 ประการ คือ

1.1) ฉันทะ คือ ความยินดี พอใจในวิชาชีพครู มีความรักความศรัทธาที่จะเป็นครูเมื่อผู้ประกอบวิชาชีพครู เป็นครูด้วยใจรัก มีความชอบ ย่อมมีความตั้งใจในการทำหน้าที่ครู โดยมีความตั้งใจในการสอน มีการเตรียมการสอนที่เหมาะสมกับเด็กตามวัยและความแตกต่างของเด็ก มีการสอนที่น่าสนใจ สนุกสนาน ทำให้เด็กมีความรู้และคุณธรรม เพราะครูจะสั่งสอนด้วยความรัก ความเมตตา ความหวังดี

1.2) วิริยะ คือ ความเพียรพยายามในการประกอบวิชาชีพครู โดยมีความเพียรพยายามที่จะสอนเด็กให้ได้ผลทั้งทางวิชาการความรู้ และคุณธรรม โดยครูจะไม่ย่อท้อในงานที่หนัก จะใช้ความขยัน ใช้ความเพียร ใช้ความพยายาม ในการพัฒนาศิษย์ให้เป็นคนที่มีความรู้ความสามารถควบคู่กับมีคุณธรรม

1.3) จิตตะ คือ การเอาใจฝักใฝ่ในความเป็นครู คิดเสมอว่าครูเป็นอาชีพสำคัญในการพัฒนาตนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์จึงมีจิตเอาใจใส่ในการทำงานให้เกิดผลดีแก่ศิษย์ ตั้งใจในการศึกษาค้นคว้าวิชาการที่ดีที่เหมาะสมที่จะฝึกฝนให้ศิษย์มีการพัฒนาในทุกด้าน กล่าวย่อ ๆ ก็คือ มี

จิตฝักใฝ่ในการทำหน้าที่ของครูให้ดีที่สุด

1.4) วิมังสา คือ การหมั่นตริตรอง คิดพิจารณาด้วยหลักเหตุและผลในการทำหน้าที่ครูว่าทำได้ดี มีประสิทธิภาพหรือไม่ มีงานอะไรที่ต้องทำเพิ่มเติมเพื่อการพัฒนาเด็กให้เกิดประสิทธิผลที่ดีขึ้นมีสิ่งใดที่ยังไม่ค่อยดี ต้องมีการพัฒนาปรับปรุงแก้ไข ก็พยายามแสวงหาแนวทางที่เหมาะสมในการแก้ไขสิ่งนั้น เช่น ค้นหาวิธีการสอนแบบใหม่ ๆ ที่เหมาะสมกับเด็กในยุคปัจจุบันโดยการวิจัย

ผู้ประกอบวิชาชีพครู ถ้าได้ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการดำเนินชีวิตในหน้าที่การงานย่อมทำให้เป็นครูแท้จริง เป็นครูที่มีคุณภาพ มีคุณธรรมเพราะเป็นครูด้วยใจรัก ขณะเดียวกันมีความเพียรพยายาม เอาใจใส่ นึกคิดตริตรอง เพื่อการพัฒนางานในหน้าที่อยู่เสมอ ย่อมส่งผลสำเร็จให้เกิดตามที่ปรารถนา คุณธรรมอิทธิบาท 4 นี้ยังสามารถใช้ได้กับบุคคลทุกอาชีพ ทุกหน้าที่ การงาน เพื่อความสำเร็จแห่งงานนั้น ๆ

2) พละธรรม 5

พละ 5 ถ้าแปลตามคำศัพท์ แปลว่า เป็นใหญ่ในหน้าที่ หรือเป็นธรรมที่เป็นกำลัง กล่าวคือ องค์ธรรมนี้ช่วยในการทำหน้าที่ให้ประสบความสำเร็จ ประกอบด้วยองค์ธรรม 5 ประการ คือ

2.1) ศรัทธาพละ คือ ศรัทธา ความเชื่อ

2.2) วิริยะพละ คือ วิริยะหรือความเพียร

2.3) สติพละ คือสติ ความระลึกได้

2.4) สมาธิพละ คือ สมาธิหรือความตั้งใจมั่น

2.5) ปัญญาพละ คือ ปัญญา ความรอบรู้ ดังรายละเอียดดังนี้

2.5.1) ศรัทธาพละ คือ ความเชื่อที่ประกอบด้วยปัญญา โดยครูต้องมีความเชื่อในทางที่ชอบ เชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อ เช่น เชื่อว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมซึ่งเป็นความเชื่อเกี่ยวกับหลักเหตุและผล ซึ่งความเชื่อเหล่านี้เมื่อเกิดขึ้นในใจของบุคคลแล้ว จะเป็นพลังเป็นกำลังให้ทำแต่ความดี ละเว้นความชั่ว จะเป็นพลังในการต้านอกุศลกรรม ความเชื่อในหน้าที่การงานของครู ได้แก่ ความเชื่อที่ว่าเด็กนักเรียนทุกคนมีศักยภาพที่พัฒนาได้ ความรักในวิชาชีพครูจะทำให้ครูทำหน้าที่ของความเป็นครูอย่างสมบูรณ์ เป็นต้น

2.5.2) วิริยะพละ คือ ความพากเพียรพยายามในการทำอะไร ๆ ก็ตาม ถ้าทำบ่อย ๆ ทำติดต่อ บากบั่นอย่างสม่ำเสมอย่อมทำให้เกิดพลัง ถ้าครูมีความเพียรในทางที่ชอบ เช่น เพียรเลิกละความชั่ว เพียรระวังไม่ให้ความชั่วเกิดขึ้น เพียรทำความดีสม่ำเสมอ และเพียรรักษา

ความดีไว้ต่อเนื่องย่อม ทำให้ครูประสบผลสำเร็จในสิ่งที่ปรารถนา บุคคลที่ประกอบวิชาชีพครูจำเป็นต้องใช้ความเพียรพยายามอย่างมากในการอบรมสั่งสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียน

2.5.3) สติพละ คือ ความระลึกได้ กล่าวคือ ครูต้องมีความระลึกความรู้สึกตัวในการกระทำ การพูด การคิด โดยสามารถพิจารณาได้ว่าเหมาะสมหรือไม่ กับตนเอง กับบุคคลอื่น กับสถานการณ์ กับกำลังที่ตนมีอยู่ โดยความมีสติ จะเป็นกำลัง เป็นพลังในการทำการงานทั้งปวง ให้ประสบความสำเร็จ ความมีสติจะเป็นพลังในการต่อต้านความประมาท ความมีสติเป็นสิ่งจำเป็นมากสำหรับวิชาชีพครูเพราะเป็นวิชาชีพที่ต้องพบปะผู้คนเป็นจำนวนมาก ทั้งยังต้องเป็นตัวแบบแก่ผู้เรียนอีกด้วย

2.5.4) สมาธิพละ คือ ความมุ่งมั่นหรือความตั้งใจเป็นองค์ธรรมที่ทำให้จิตตั้งมั่นในอารมณ์เดียว ทำให้จิตมีพลัง มีความหนักแน่นมั่นคงในสิ่งที่เป็นกุศล พลังสมาธินี้จะเป็นกำลังในการต่อต้านความฟุ้งซ่านมิให้เกิดขึ้นภายในจิตใจตนเอง ทำให้มีความมุ่งมั่นที่จะทำงานให้สำเร็จ แม้มีอุปสรรคในงาน ความมุ่งมั่นตั้งใจของกำลังสมาธิก็จะมีส่วนช่วยให้กำจัดอุปสรรคได้ ทำให้งานสำเร็จดังที่ตั้งเป้าหมายไว้

2.5.5) ปัญญาพละ คือ ความรอบรู้ ความเข้าใจสภาพธรรม ความรอบรู้ของครู นอกจากความรอบรู้ด้านวิชาการแล้ว ก็ควรมีความรอบรู้ว่าอะไรดี อะไรชั่ว อะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ อะไรจริง อะไรเท็จ อะไรเป็นประโยชน์ อะไรไม่เป็นประโยชน์ ซึ่งความรอบรู้นี้จะเกิดจากการสั่งสม การอบรมจนเกิดปัญญา ก่อให้เกิดมีพลังขึ้นมา ทำให้เกิดความสงบและเป็นสุข

ธรรมทั้ง 5 ประการนี้ จะต้องปรับให้เสมอกันจึงมีผลในทางปฏิบัติ คือ ศรัทธากับปัญญาต้องเท่ากัน วิริยะกับสมาธิต้องเท่ากัน โดยมีสติเป็นตัวกลาง กล่าวคือ คนบางคนมีแต่ศรัทธาแต่ไม่มีปัญญา ก็เป็นเหตุให้งมงาย บางคนมีแต่ปัญญาไม่มีศรัทธา ก็จะทำให้บุคคลฟุ้งซ่านเพราะไม่ยอมเชื่ออะไรง่าย ๆ หรือการมีความเพียรมากเกินไป ก็ทำให้จิตฟุ้งซ่านหรือการทำสมาธิมากเกินไป ทำให้จิตง่วงลงสู่ภวังค์ ทำให้ได้ผลในการปฏิบัติน้อย จึงต้องปรับแต่ละคู่ให้เสมอกัน ส่วนสติเป็นธรรมตัวกลางที่ต้องใช้อยู่เสมอ ในการปฏิบัติหน้าที่ครูให้ประสบความสำเร็จได้ผลดีนั้นครูต้องศรัทธาที่จะเป็นครู โดยมีความเชื่อว่าอาชีพนี้เป็นอาชีพดีมีประโยชน์แก่สังคมและส่วนตัว ที่ได้ให้ความรู้ สร้างคนให้เป็นคนดี มีความเพียรที่จะแสวงหาความรู้และอบรมสั่งสอนศิษย์ให้มีทั้งความรู้และคุณธรรม มีสติรู้ตัวว่าทำอะไรอยู่ เหมาะสมกับการประกอบวิชาชีพนี้หรือไม่ มีสติที่จะทำงานด้วยความตั้งใจที่จะทำตัวดีเป็นตัวอย่างแก่ศิษย์ มีสมาธิคือความมุ่งมั่นตั้งใจในการสอน สอนได้ตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้ มีสติที่จะไม่ทำสิ่งไม่ดี และมีปัญญาคือความฉลาดรอบรู้ในวิชาการและวิชาชีพ รู้ว่าจะทำการสอนอย่างไรให้ได้ผลดีแก่เด็ก

3.2 คุณธรรมสำหรับครูเพื่อความสุข ความเจริญของตนและส่วนรวม

บุคคลที่จะเป็นครูนอกจากจะมีคุณธรรมเพื่อความเจริญส่วนตัวแล้ว ยังต้องสนใจที่จะประพฤติตนให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมด้วย โดยหลักธรรมต่าง ๆ ที่ครูต้องปฏิบัติเพื่อความเจริญของส่วนตัวและส่วนรวมนั้น ประกอบด้วยพรหมวิหาร 4 และสังควัตถุ 4 โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) พรหมวิหาร 4

พรหมวิหาร 4 คือ ธรรมของพรหม เป็นธรรมอันประเสริฐของผู้ที่ทำหน้าที่เป็นที่พึ่งของผู้อื่น ผู้เป็นผู้นำ ผู้เป็นผู้ใหญ่ ซึ่งบุคคลที่เป็นครูต้องมีธรรมนี้ประจำใจดังนี้

1.1) เมตตา คือ ความคิดปรารถนาดี ต้องการให้ผู้อื่นมีความสุข มีความรักผู้อื่น ปรารถนาเกื้อกูลให้ผู้อื่นพ้นจากทุกข์ ซึ่งบุคคลที่เป็นครูต้องมีคุณธรรมข้อนี้โดยครูต้องมีความรักความปรารถนาดีต่อศิษย์ ช่วยเหลือศิษย์ให้มีความสุข มีความเจริญก้าวหน้าในการดำเนินชีวิต คอยระวัง มิให้ศิษย์ตกไปสู่ความประมาทอันเป็นหนทางนำไปสู่ความเสื่อม เช่น เกียจคร้านในการเล่าเรียน เที่ยวเตร่เสเพล

1.2) กรุณา คือ ความสงสารและช่วยให้ผู้อื่นพ้นจากความทุกข์ ความเดือดร้อน โดยลงมือปฏิบัติ ช่วยเหลือในสิ่งที่ทำได้โดยผู้เป็นครูจะต้องมีความสงสารเอ็นดูศิษย์ให้ความรักความเข้าใจ ให้ความอบอุ่น และช่วยเหลือศิษย์ให้พ้นจากความทุกข์ พ้นจากอวิชชา ความไม่รู้ ให้ได้รู้ได้เห็นอย่างถูกต้อง ตามครรลองครองธรรม

1.3) มุทิตา คือ ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดีหรือมีความสุขก็มีใจแช่มชื่นเบิกบานไปด้วย และพร้อมที่จะช่วยเหลือสนับสนุนไม่กีดกันริษยาเมื่อผู้อื่นมีความสามารถมากกว่า กล่าวคือ ผู้เป็นครูต้องแสดงความชื่นชมยินดีเมื่อศิษย์หรือเพื่อนครูได้ดี ยกย่องเชิดชูเกียรติให้ปรากฏ เป็นการให้กำลังใจ ทำให้ศิษย์หรือผู้เกี่ยวข้องเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง และมีความรู้สึกที่ดีต่อครูผู้มีคุณธรรมนั้น

1.4) อุเบกขา คือ ความวางเฉย วางใจเป็นกลางไม่เอนเอียงไปเพราะความชอบ ความชัง ความเกลียด หรือความกลัว ทำใจให้มั่นคงตั้งอยู่ในความยุติธรรม เมื่อพิจารณาเห็นศิษย์หรือผู้อื่นได้รับผลดี ผลชั่วสมควรแก่เหตุที่เขากระทำมาก่อน ครูย่อมวางเฉยไม่เข้าข้าง ไม่ลำเอียง ไม่ใช่ว่าเป็นศิษย์รัก ศิษย์โปรด เวลาศิษย์ทำผิดก็เข้าข้างว่าถูกเพราะรัก ฉะนั้นการที่ครูจะมีอุเบกขาได้ ครูต้องใช้สติใช้ปัญญาในการพิจารณาด้วยหลักเหตุและผล ประกอบด้วยจึงจะวางใจเป็นกลางได้ธรรมทั้ง 4 ประการนี้

2) สังควัตถุ 4

สังควัตถุ 4 เป็นธรรมที่ยึดเหนี่ยวน้ำใจคน หรือธรรมที่ช่วยให้มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ซึ่งหากครูประพฤติปฏิบัติประจำ จะทำให้ครูมีเสน่ห์ เป็นที่รักของศิษย์ ประกอบด้วย

2.1) ทาน คือ การให้ปัน การเสียสละ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การให้นี้เป็นการให้วิชาการความรู้ ให้ความรักความห่วงใย ให้วัตถุสิ่งของที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น รวมถึงการให้อภัยแก่ผู้อื่น ซึ่งส่งผลให้สังคมอยู่กันอย่างสงบสุข

2.2) ปิยวาจา คือ การพูดจาไพเราะ พูดด้วยถ้อยคำสุภาพ พูดด้วยน้ำเสียงนุ่มนวล พูดชี้แจงในสิ่งที่เป็นประโยชน์ พูดให้กำลังใจ ซึ่งงานของครูเกี่ยวข้องกับการพูดเป็นส่วนใหญ่ ครูจึงจำเป็นต้องมีปิยวาจา เพื่อก่อให้เกิดความพึงพอใจแก่ผู้ฟัง ซึ่งอาจจะเป็นผู้ปกครอง ผู้เรียน หรือเพื่อนครูด้วยกัน

2.3) อัตถจริยา คือ การบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น เป็นการปฏิบัติสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อกัน การมีน้ำใจช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทนด้วยกำลังความคิด กำลังกาย และกำลังทรัพย์ ซึ่งผู้ประกอบวิชาชีพครูต้องมีธรรมในข้อนี้เพื่อทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ศิษย์

2.4) สมานัตตตา คือ การปฏิบัติตน เสมอต้นเสมอปลาย ทำตัวเป็นกันเองกับผู้อื่น ไม่ถือเขาถือเรา ผูกมิตรกับผู้อื่น ร่วมเผชิญและแก้ปัญหาเพื่อประโยชน์สุขแก่ส่วนรวม ซึ่งผู้เป็นครูพึงปฏิบัติเพื่อสร้างความคุ้นเคยเป็นกันเองกับศิษย์ เพื่อผู้เป็นศิษย์จะกล้าซักถามในสิ่งที่ไม่รู้

จากการศึกษาคุณธรรมของครู เพื่อความสุข ความเจริญของตนและส่วนรวมคือ อาจยึดหลักธรรม พรหมวิหาร 4 และสังคหวัตถุ 4 เป็นหลัก ในฐานะเป็นบุคคลตัวอย่างครูควรพัฒนาตัวเองให้สูงขึ้นด้วยคุณธรรม หรือมุ่งทำความดีมีการปฏิบัติธรรมเพื่ออบรมความดีให้เกิดขึ้น รักษาความดีที่มีอยู่มิให้เสื่อมสูญ คุณธรรมจึงเป็นองค์ประกอบหลักที่มีความสำคัญที่สุดสำหรับผู้ประกอบวิชาชีพครู เพราะเป็นสิ่งที่เกื้อกูลหนุนนำและส่งเสริมให้ผู้ประกอบวิชาชีพครูปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์

การปลูกฝังคุณธรรมสำหรับครู

วิชาชีพครูเป็นอาชีพที่ต้องใช้จิตวิญญาณ จิตสำนึกในการทำหน้าที่สั่งสอนฝึกฝนศิษย์ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์พร้อม กล่าวคือ มีความรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อครอบครัว และต่อสังคม มีความมุ่งมั่นที่จะประกอบกิจการงานต่าง ๆ ให้ประสบความสำเร็จ มีวินัยในตนเองและต่อบุคคลอื่น และมีจิตสำนึกสาธารณะ พร้อมที่จะทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม และดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ปัจจุบันการดำรงชีวิตของครูตกอยู่ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ ที่มีความเจริญทางด้านวัตถุนิยมสูงกว่าจิตใจ คุณธรรมในครูลดต่ำลง ครูต้องได้รับการกระตุ้น ปลูกฝังให้เกิดความตระหนัก รัก

และศรัทธาในวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง หน่วยงานที่รับผิดชอบจึงต้องร่วมมือกันแสวงหาแนวทางหรือจัดกิจกรรมเพื่อปลูกฝังคุณธรรมดังนี้

1. การปลูกฝังโดยใช้กิจกรรมการฝึกอบรม

การฝึกอบรม หมายถึง การจัดกิจกรรมเพื่อสร้างความเข้าใจ แนะนำ ชี้แจง หรือปลูกฝังแนวคิดในเรื่องที่ต้องการ จนเกิดการรับรู้ ซึมซับจนติดเป็นนิสัย นำไปประพฤติปฏิบัติงานในหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ยังช่วยสร้างความตระหนัก ขัดเกลานิสัยเพื่อให้เกิดคุณลักษณะที่ดีงามด้วย การฝึกอบรมประกอบด้วยกิจกรรมที่หลากหลาย ผสมผสานกัน เช่น การบรรยาย (Lecture), การสัมมนา (Seminar), การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Work shop), การระดมสมอง (Brain storming), การแสดงบทบาทสมมุติ (Role playing), การสาธิต (Demonstration), การอภิปรายกลุ่ม (Group discussion), การอภิปรายแบบเสวนา (Panel discussion), การศึกษากรณี (Case study) และการสัมภาษณ์ (Interview) ฯลฯ

1.1 วัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม

1) เพื่อเพิ่มพูนความรู้ความสามารถ และความชำนาญในการปฏิบัติหน้าที่ให้มีประสิทธิภาพ

2) เพื่อให้ทราบนโยบาย หน้าที่ และความรับผิดชอบของหน่วยงาน ให้เข้าใจกฎข้อบังคับ ระเบียบ วิธีการปฏิบัติงาน สายการบังคับบัญชา สิทธิและประโยชน์ที่แต่ละคนจะได้รับจากหน่วยงานนั้น ๆ

3) เพื่อสร้างขวัญกำลังใจที่ดีในการปฏิบัติงาน เกิดความเชื่อมั่นในตนเองที่จะปฏิบัติงานให้ได้ผลดีมีประสิทธิภาพและมีความกระตือรือร้นที่จะพัฒนาตนเองอยู่เสมอ

4) เพื่อให้เกิดความตระหนักและเห็นความสำคัญของอาชีพที่ปฏิบัติ และช่วยปลูกฝังจิตสำนึกที่ดีในวิชาชีพ ส่งเสริมจิตใจและศีลธรรมของผู้ปฏิบัติงานให้ดีขึ้น

1.2 ประเภทของการฝึกอบรม

สำหรับผู้ที่ประกอบอาชีพครูอาจจัดกิจกรรมฝึกอบรมเพื่อเพิ่มพูนความรู้ ทักษะและปลูกฝังทัศนคติที่ดีต่อวิชาชีพได้ในรูปแบบต่าง ๆ ดังนี้

1) การฝึกอบรมก่อนปฏิบัติงานในหน้าที่ (Pre the job training) เป็นการแนะนำชี้แจง ฝึกฝน ผู้ที่จะเข้าปฏิบัติหน้าที่ให้มีความรู้ ความชำนาญ และมีประสบการณ์มากพอสมควรเพื่อไม่ให้เสียเวลาในการฝึกสอนงานในขณะปฏิบัติงาน และทำให้ข้อผิดพลาดในการปฏิบัติงานต่าง ๆ ลดลง ช่วยลดปัญหาและข้อยุ่งยากในการปฏิบัติงาน ตลอดจนงบประมาณต่าง ๆ ได้

2) การฝึกอบรมขณะปฏิบัติงานในหน้าที่ (On the job training) เป็นวิธีสอนงานหรือเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถในการปฏิบัติงานในหน้าที่ เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานลงมือปฏิบัติงานทดลองปฏิบัติดู โดยมีหัวหน้างานหรือผู้บังคับบัญชาคอยสอดส่อง ดูแล ตรวจสอบผลการปฏิบัติงานอย่างใกล้ชิด เพื่อหาข้อบกพร่อง เสนอแนะให้ผู้รับการอบรมเข้าใจและปฏิบัติงานได้อย่างถูกต้อง

3) การฝึกอบรมนอกงานในหน้าที่ (Off the job training) ผู้เข้ารับการฝึกอบรมจะหยุดการปฏิบัติงานในหน้าที่ชั่วคราว เพื่อไปเข้ารับการฝึกอบรม (ตามที่หน่วยงานส่งไปหรือสมัครไปเองก็ได้) อย่างเต็มที่ โดยไม่ต้องเป็นกังวลเรื่องภาระงานที่ปฏิบัติอยู่ เมื่อกลับมาแล้วจึงนำความรู้นั้น ๆ มาใช้ในการปฏิบัติงาน เวลาที่ใช้ไปในการฝึกอบรม บางหน่วยงานอาจจะไม่นับเป็นวันลา แต่บางหน่วยงานอาจนับเป็นวันลาได้

1.3 กิจกรรมการฝึกอบรม

การฝึกอบรมในแต่ละโครงการจำเป็นต้องเลือกใช้กิจกรรมอย่างหลากหลายเพื่อให้เหมาะสมกับจุดมุ่งหมายของการฝึก ขอบข่ายเนื้อหาที่ต้องการเน้น จำนวนและความแตกต่างของการจัดกิจกรรมฝึกอบรมหน่วยงานหรือผู้รับผิดชอบจะต้องเขียนเป็นโครงการฝึกอบรม เพื่อเสนอขออนุมัติโครงการต่อผู้บังคับบัญชา

2. การปลูกฝังโดยใช้เพลง

การจัดกิจกรรมโดยใช้เพลง เป็นการนำเนื้อหาของเพลงที่เกี่ยวข้องกับอาชีพครูมาช่วยสร้างความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ กระตุ้นความตระหนักในวิชาชีพและจรรยาบรรณครู เพราะลักษณะของเพลงจะเป็นคำร้อยกรองที่มีจุดเด่นด้านการใช้ภาษา การใช้สัมผัส การใช้โวหารและเนื้อหาที่นำเสนอ คนไทยมีความคุ้นเคยกับความเป็นคนเจ้าบทเจ้ากลอนมานานแล้ว ดังนั้น หากนำเพลงมาเป็นกิจกรรมช่วยสร้างความตระหนักในวิชาชีพจะช่วยให้เกิดประโยชน์ คือ

1) ช่วยให้ทักษะทางภาษาดีขึ้น โดยเฉพาะทักษะการฟังและการอ่าน

2) ช่วยให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในสาระข้อคิดที่นำเสนอของบทเพลง

3) ช่วยให้เกิดความซาบซึ้งในอรรถรสของภาษาและเนื้อหาของบทเพลง

4) ช่วยให้เกิดความสนุกสนาน เพลินเพลิน ผ่อนคลายความเหนื่อย เมื่อยล้า และความเครียดในการปฏิบัติงาน

5) ช่วยเสริมสร้างจินตนาการความคิดสร้างสรรค์

3. การปลูกฝังโดยใช้คำประพันธ์

ความเป็นคนเจ้าบทเจ้ากลอนอยู่คู่กับคนไทยมาช้านาน ซึ่งพบเห็นได้ในชีวิตประจำวันของเรา เช่น ในการสนทนาพูดคุยกัน ข้อความประชาสัมพันธ์ ป้ายโฆษณา คำขวัญ วรรณกรรม ฝาผนัง และวรรณกรรมท้ายรถบรรทุก ดังนั้น การนำคำประพันธ์ประเภทต่าง ๆ ที่มีเนื้อหา ส่งเสริม ปลูกฝัง กระตุ้น ปลุกเร้าอาชีพครูให้ผู้ประกอบอาชีพครูศึกษา หรือพิจารณาจะช่วยส่งเสริมคุณธรรมและจรรยาบรรณครูได้อีกประการหนึ่ง โดยดำเนินการได้หลายลักษณะคือ

1) ใช้เป็นบทเกริ่นนำ หรือบทสรุปในกิจกรรมวันสำคัญ ๆ เช่น วันครู วันไหว้ครู วันเปิดประชุมอบรม สัมมนา วันปิดภาคเรียน

2) ใช้เป็นเนื้อหาประกอบการแสดงความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์ หาข้อสรุป แนวคิด แนวทางการปฏิบัติ การแก้ไขปัญหา

3) ใช้เป็นเพลงประกวด แข่งขัน การร้องเพลงในโอกาสต่าง ๆ

4) ใช้เป็นสื่อกระตุ้นเตือนจิตสำนึก เช่น จัดทำเป็นแผนภูมิเพลงหรือใส่กรอบติดไว้ในห้องพักครู หรือห้องประชุม

5) ใช้เป็นเพลงประกอบการแสดงจินตลีลาเนื่องในวันสำคัญต่าง ๆ เช่น วันครู วันเกษียณอายุราชการ

4. การปลูกฝังโดยการประกาศเกียรติคุณ ให้รางวัล

การยกย่องครูที่จัดการเรียนรู้ได้อย่างดีเยี่ยม หรือครูที่มีจรรยาบรรณในวิชาชีพครูดีเด่น ช่วยให้ครูเกิดขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงาน เพราะทุก ๆ คนต้องการประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน และได้รับการยอมรับ การยกย่องจากผู้ร่วมงาน หน่วยงาน และสังคม ดังนั้น ผู้บังคับบัญชาหรือหน่วยงานระดับบังคับบัญชาควรจัดให้มีการประกาศเกียรติคุณครูที่มีผลงานดีเด่นด้วย เพราะเป็นการปลูกฝังความรักและศรัทธาในวิชาชีพได้ทางหนึ่งการประกาศเกียรติคุณ หรือการให้รางวัลอาจจัดได้ในระดับสถานศึกษา ระดับเขตพื้นที่ การศึกษา ระดับกระทรวง และระดับประเทศ เช่น

1) รางวัลครูแห่งชาติ หมายถึง ครูที่มีผลการปฏิบัติงานดีเด่นในทุกด้านประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพครูในการจัดกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้ศิษย์ถึงพร้อมด้วยสุขภาพอนามัย สติปัญญา อารมณ์ สังคม บุคลิกภาพ และคุณธรรม อันเป็นพื้นฐานสำคัญในการดำเนินชีวิต โดยครูจะต้องมีความรู้ดี มีความเมตตากรุณาต่อศิษย์ มีความเป็นกัลยาณมิตร เป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ และใช้ความรู้ความสามารถเพื่อช่วยเหลือนักเรียน เพื่อนครู และชุมชน ด้วยการแสดงฝีมือให้เป็นที่ประจักษ์อย่างต่อเนื่อง

2) รางวัลครูสอนภาษาไทยดีเด่น หน่วยงานของคุรุสภา กระทรวงศึกษาธิการ จะพิจารณาคัดเลือกครูสอนภาษาไทยทั่วประเทศ เพื่อประกาศเกียรติคุณครูภาษาไทยดีเด่นและมอบเข็มจารึกอักษรย่อ พระนามาภิไธย สธ. ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และโล่เกียรติคุณ ในวันที่ 14 พฤศจิกายน ของทุกปี ซึ่งตรงกับวันที่รัฐบาลได้จัดงานฉลอง 700 ปี ลายสือไทยขึ้นเมื่อพุทธศักราช 2526 โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

2.1) เพื่อเชิดชูเกียรติครูภาษาไทย

2.2) เพื่อส่งเสริมขวัญและกำลังใจแก่ครูภาษาไทยที่ได้ปฏิบัติงานมีผลงานดีเด่นเป็นประโยชน์ต่อการศึกษา

2.3) เพื่อส่งเสริมให้ครูบำเพ็ญตนตามบทบาทและหน้าที่ของครู จนเกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม

2.4) เพื่อให้เป็นแบบอย่างแก่ครูทั่วไป เสริมสร้างศรัทธาและความเชื่อถือในวิชาชีพครูให้เป็นที่ประจักษ์แก่สังคม

3) การประกาศเกียรติคุณผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษารับเครื่องหมายเชิดชูเกียรติ “คุรุสดุดี” มีวัตถุประสงค์เพื่อยกย่องผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาที่ปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณของวิชาชีพ จนสามารถเป็นแบบอย่างและเป็นที่เคารพยกย่องอย่างสูงของศิษย์และบุคคลทั่วไป สมเป็นปูชนียบุคคล และมีความเสียสละ อุทิศตนเพื่อประโยชน์แก่วิชาชีพตลอดระยะเวลาปฏิบัติงาน ได้รับเครื่องหมายเชิดชูเกียรติ “คุรุสดุดี” ในวันที่ 5 ตุลาคมของทุกปี ซึ่งสำนักงานเลขาธิการคุรุสภาจะมอบให้เขตพื้นที่การศึกษาหรือหน่วยงานที่ไม่ได้สังกัดเขตพื้นที่การศึกษาดำเนินการคัดเลือกผู้สมควรได้รับเครื่องหมายเชิดชูเกียรติ “คุรุสดุดี” เสนอสำนักงานเลขาธิการคุรุสภา เพื่อเสนอคณะกรรมการคุรุสภาอนุมัติ

4) โครงการครูสอนดี จากสำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน ดำเนินงานตามโครงการสังคมไทยร่วมกันคืนครูดีให้ศิษย์ เชิดชู ยกย่อง ครูสอนดี เพื่อร่วมกันเชิดชูและมอบรางวัลให้แก่ครูสอนดีเพื่อเป็นต้นแบบให้แก่ครูทั้งประเทศและเป็นกำลังใจให้ผู้ที่กำลังทำหน้าที่ครู ทั้งครูในเครื่องแบบและครูนอกเครื่องแบบภายใต้แนวคิด สอนเป็น เห็นผล คนยกย่อง

คุณสมบัติของครูสอนดี 3 ประการ คือ

4.1) ไม่เป็นผู้ประกอบอาชีพครูสอนพิเศษเป็นอาชีพหลัก

4.2) เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่อย่างใดอย่างหนึ่งดังนี้

4.2.1) เป็นครู ครูอัตราจ้าง หรือลูกจ้างชั่วคราว ซึ่งปฏิบัติงานสอนในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา หรือระดับประโยควิชาชีพในสถานศึกษาของรัฐ เอกชน หรือ

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

4.2.2) เป็นผู้ที่ทำหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุนการสอนในสถานศึกษา และปฏิบัติงานสอนในระดับยกเว้นผู้บริหารสถานศึกษา

4.2.3) เป็นครูสอนเด็กด้อยโอกาสใน

4.2.4) เป็นครูที่สอนในรูปแบบการศึกษาทางเลือก

4.3) เป็นผู้จัดกระบวนการเรียนรู้ได้ดี มีผลการสอนที่ทำให้ลูกศิษย์ประสบความสำเร็จ ความก้าวหน้าทางการศึกษา หน้าที่การงาน การดำเนินชีวิต และเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นที่ยกย่อง ของลูกศิษย์ เพื่อนครู และชุมชน

4.4) การสรรหาครูสอนดี ผู้ทำหน้าที่สรรหามี 2 ชุด ชุดที่ 1 สถานศึกษาของรัฐเอกชน หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นผู้สรรหา ชุดที่ 2 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเทศบาล/องค์การบริหารส่วนตำบลเป็นผู้สรรหา

4.5) การสรรหาโดยสถานศึกษา ประกอบด้วยภาคี 4 ฝ่าย ผู้บริหารสถานศึกษา ครู นักเรียนและผู้ปกครอง กรรมการระดับท้องถิ่น ประกอบด้วยนายกเทศมนตรีหรือองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นผู้สรรหา เป็นประธาน ผู้แทนเด็กและเยาวชน ผู้แทนองค์กรสาธารณประโยชน์ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม ฯลฯ ซึ่งอยู่นอกราชการ แต่งตั้งโดยผู้ว่าราชการจังหวัดหรือนายอำเภอ

การปลูกฝังคุณธรรมในครูต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน โดยเฉพาะคุรุสภาที่มีหน้าที่โดยตรงกำหนดมาตรฐานคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับครู โดยจัดโครงการต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมคุณธรรมครู โดยมีวิธีการปลูกฝัง ได้แก่ การปลูกฝังโดยใช้กิจกรรมฝึกการอบรม การปลูกฝังโดยใช้เพลง การปลูกฝังโดยใช้คำประพันธ์ การปลูกฝังโดยการประกาศเกียรติคุณให้รางวัล

แนวคิดทฤษฎีจริยธรรม

การเรียนรู้ทางจริยธรรมและการพัฒนาจริยธรรมของมนุษย์ มีกล่าวทั้งในวิชาจิตวิทยา แนวคิดของนักการศึกษา รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แนวคิดแต่ละทฤษฎีอาจคล้ายกันบ้างแตกต่างกันบ้าง ในการศึกษาและนำมาปฏิบัติจะต้องพิจารณาจุดเด่นจุดด้อยของทฤษฎีนั้น ๆ แล้วนำมาบูรณาการกับทฤษฎีอื่น ๆ เพื่อให้การพัฒนาจริยธรรมมนุษย์มีประสิทธิภาพสูงสุดและมีข้อบกพร่องน้อยที่สุด

1. ทฤษฎีพัฒนาการการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของโคลเบิร์ก

ทฤษฎีพัฒนาการการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม เป็นแนวทางความคิดที่มีต้นกำเนิดมาจาก

เพียเจท์ (1896 : 1) และผู้ที่นำเอาแนวความคิดนี้มาพัฒนาอย่างกว้างขวางเป็นที่ยอมรับกันอย่างมาก คือ โคลเบิร์ก (คาเซ่ (1975 : 40) และไซท์โคลเบิร์ก (1985 : 1) ซึ่งได้ทำการศึกษาบุคคลต่างเชื้อชาติและวัฒนธรรมทั้งในทวีปยุโรป เอเชียและอเมริกา ผลการศึกษามนุษยชาติทำให้สามารถแบ่งระดับการพัฒนาการทางจิตใจและใช้เหตุผลออกเป็น 3 ระดับ และแต่ละระดับแบ่งออกเป็น 2 ขั้น

1) ระดับก่อนกฎเกณฑ์ (Reconvention)

เป็นระดับที่บุคคลยึดตัวเองเป็นศูนย์กลางในการตัดสินการกระทำ การจะทำสิ่งใดมักคำนึงถึงผลประโยชน์ที่ตนจะได้รับเป็นใหญ่ โดยมิได้คำนึงถึงว่าการกระทำนั้นจะส่งผลต่อผู้อื่นอย่างไร ระดับนี้แบ่งออกได้เป็น 2 ขั้น

ขั้นที่ 1 หลักการเชื่อฟังคำสั่งและหลบหลีกการถูกลงโทษ

บุคคลที่มีการตัดสินใจอยู่ในขั้นนี้ จะตัดสินการกระทำว่าดี-เลว ถูก-ไม่ถูก โดยพิจารณาที่ผลการกระทำว่าจะส่งผลต่อตนเองอย่างไร หลบหลีกการถูกลงโทษทางกายเพราะกลัวได้รับความเจ็บปวด ยอมทำตามคำสั่งผู้มีอำนาจทางกายเหนือตน ผู้ที่ใช้หลักการตัดสินใจขั้นนี้มักเป็นเด็กอายุ 2-7 ปี

ขั้นที่ 2 หลักการแสวงหารางวัล

บุคคลที่มีการตัดสินใจอยู่ในขั้นนี้ เป็นผู้ที่ถือว่าการกระทำที่ถูกต้องคือ การกระทำที่สนองความต้องการของตนและทำให้คนเกิดความพอใจ การสัมพันธ์กับผู้อื่นเป็นไปในลักษณะแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน การกระทำแบบดีมาดีตอบ ร้ายมาร้ายตอบ เข้าทำนอง “ตาต่อตาฟันต่อฟัน” ผู้ใช้หลักการตัดสินใจขั้นนี้มักเป็นเด็กอายุ 7-10 ปี ผู้ใหญ่ที่มีเหตุผลเชิงจริยธรรมชะงักขั้นนี้จะมีเหตุผลในการทำหรือไม่ ทำอะไร เช่น ทำแล้วไม่คุ้ม ทำหน้าที่ก็ต้องขอสิ่งตอบแทนมิฉะนั้นจะไม่ทำ

2) ระดับตามกฎเกณฑ์ (Convention*)*

เป็นระดับที่บุคคลเรียนรู้ที่จะกระทำตามกฎเกณฑ์ของกลุ่มย่อยของตน กระทำตามกฎหมายหรือกฎเกณฑ์ของศาสนา รู้จักที่จะเอาใจเขามาใส่ใจเรา มีความสามารถที่จะแสดงบทบาทของตนได้อย่างเหมาะสมเมื่ออยู่ในสังคม ระดับนี้แบ่งออกได้เป็น 2 ขั้น

ขั้นที่ 3 หลักการทำตามที่ผู้อื่นเห็นชอบ

พฤติกรรมที่ดีตามทัศนะของผู้ใช้หลักการตัดสินขั้นนี้ก็คือ การทำให้ผู้อื่นพอใจและยอมรับ ลักษณะที่เด่นก็คือ การคล้อยตามและส่วนผู้ใหญ่ที่จริยธรรมหยุดชะงักในขั้นนี้จะเป็นผู้กระทำการใด ๆ โดยเห็นแก่พวกพ้อง เครือญาติ และเพื่อนฝูงมากกว่าจะตัดสินใจกระทำสิ่งใดเพื่อส่วนรวม พยายามทำตนให้ผู้อื่นรักหรือมองเห็นว่าน่ารัก ผู้ใช้หลักขั้นนี้มักเป็นเด็กอายุประมาณ 10-13 ปี

ขั้นที่ 4 หลักการทำตามหน้าที่ทางสังคม ตามกฎหมาย กฎเกณฑ์ของสังคม

บุคคลจะเริ่มมองเห็นความสำคัญของกฎเกณฑ์ระเบียบต่าง ๆ เห็นความสำคัญของการทำตามหน้าที่ตน แสดงการยอมรับ เคารพในอำนาจและมุ่งรักษาไว้ซึ่งกฎเกณฑ์ทางสังคม ผู้มีหลักการ ตัดสินใจขั้นนี้มักเป็นเด็กช่วงอายุ 13-16 ปี และผู้ใหญ่โดยทั่วไป หากจริยธรรมหยุดชะงักในขั้นนี้ บุคคลจะกระทำการใด ๆ โดยอ้างกฎระเบียบเป็นสำคัญ โดยไม่สนใจประโยชน์ส่วนรวม

3) ระดับเหนือกฎเกณฑ์ (Post Convention)

ในระดับนี้ การตัดสินพฤติกรรมใด ๆ เป็นไปตามความคิดและเหตุผลของตนเอง แล้วตัดสินใจไปตามที่ตนคิดว่าเหมาะสม ระดับนี้แบ่งออกเป็น 2 ขั้นเช่นกัน

ขั้นที่ 5 หลักการทำตามคำมั่นสัญญา ขั้นนี้ยึดประโยชน์และความถูกต้องเพื่อประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก เป็นการกระทำที่เป็นไปตามข้อตกลงและยอมรับกันของผู้ที่มีจิตใจสูง โดยจะต้องนำเอากฎเกณฑ์ของสังคม กฎหมาย ศาสนา และความคิดเห็นของบุคคลรอบด้านมาร่วมในการพิจารณาความเหมาะสมด้วยใจเป็นกลาง เข้าใจในสิทธิของตนและเคารพในสิทธิของผู้อื่น สามารถควบคุมตนเองได้มีความภาคภูมิใจเมื่อทำดีและละอายใจตนเองเมื่อทำชั่ว ผู้มีการตัดสินใจโดยใช้หลักนี้มักเป็นผู้ที่มีอายุมากกว่า 16 ปีขึ้นไป

ขั้นที่ 6 หลักการยึดอุดมคติสากล

มีลักษณะแสดงถึงความเป็นสากลนอกเหนือจากกฎเกณฑ์ในสังคมของตน มีความยืดหยุ่นทางจริยธรรมเพื่อจุดมุ่งหมายบั้นปลายอันเป็นอุดมคติที่ยิ่งใหญ่ มีหลักธรรมประจำใจของตนเอง มีความเกลียดกลัวความชั่ว เลื่อมใสศรัทธาในความดีงาม ยึดประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก ผู้มีหลักการตัดสินใจขั้นนี้ส่วนมากเป็นวัยผู้ใหญ่ตอนกลาง

หลักการตัดสินใจทั้ง 6 ขั้นนี้ ครอบคลุมพัฒนาการของมนุษย์ตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งพัฒนาการถึงขีดสูงสุด และมีลักษณะเป็นสากล คือบุคคลไม่ว่าจะอยู่ในประเทศใด เชื้อชาติใด วัฒนธรรมใดก็มีแนวโน้มว่าเจริญโดยผ่านกระบวนการเหล่านี้ตามลำดับขั้น จากขั้นต่ำไปหาขั้นสูง โดยไม่ข้ามขั้นตอนใดเว้นแต่บุคคลอาจพัฒนาในอัตราที่เร็ว-ช้าแตกต่างกัน

สรุปว่า สติปัญญาของบุคคลนั้นมีความสัมพันธ์กับพัฒนาการทางจริยธรรมอย่างมากเป็นส่วนสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อพัฒนาการทางจริยธรรม แต่ความคิดตามทฤษฎีนี้แท้จริงสติปัญญาเพียงอย่างเดียวไม่เพียงที่จะทำให้จริยธรรมของบุคคลพัฒนาไปได้ด้วยดีจะต้องมีสิ่งกระตุ้นหรือสภาวะจากภายนอกร่วมด้วย ซึ่งทั้งเพียเจท์ (Piaget, 1932) และโคลเบิร์ก (Kohlberg, 1964) ต่างก็มองพัฒนาการทางจริยธรรมว่าเป็นผลิตผลของอิทธิพลร่วมระหว่างพัฒนาการของสติปัญญา (Cognitive development) กับประสบการณ์ทางสังคม (Social experience) จึงกล่าวได้ว่า

ความคิดและหลักของทฤษฎีนี้ ทั้งเพียเจท์และโคลเบิร์กได้เน้นความสำคัญขององค์ประกอบ2 ประการ คือ พัฒนาการทางสติปัญญา และปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นหรือประสบการณ์ทางสังคม

2. ทฤษฎีความเฉลียวฉลาดเชิงจริยธรรม (Moral Intelligence: MI)

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, (2557) ได้อธิบายว่า เนื่องจาก100กว่าปีที่ผ่าน มีการศึกษามากมายที่ทำให้สรุปได้ว่า มนุษย์ในโลกนี้รู้ว่าสิ่งใดถูกสิ่งใดผิด แต่ยังมีการกระทำที่ไม่ถูกต้องของมนุษย์โดยเฉพาะ ผู้นำทำให้เกิดวิกฤตของโลกหลายครั้งหลายคราว ซึ่งสาเหตุมาจากการขาดจริยธรรมของผู้นำ โดยเฉพาะคุณลักษณะด้านคุณธรรม ความกล้ายืนหยัดในสิ่งที่ถูกต้องแม้มนุษย์จะมีค่านิยมที่ตนยึดถือนำทางชีวิต ค่านิยมเป็นเครื่องสะท้อนให้มนุษย์รับรู้และตีความหมายสิ่งต่าง ๆ และเหตุการณ์รอบตัวของเรา แต่จากงานวิจัยต่าง ๆ ในหลายทศวรรษที่ผ่านมาพบว่า ค่านิยมมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมของมนุษย์ที่แสดงออกภายนอกในระดับน้อย ปรัชญาทั้ง 3 สาขา คือ สาขาประจักษ์นิยม (pragmatic) สาขาปัญญานิยม (intellectual) และสาขามนุษยนิยม (humanistic) ได้อธิบายการกระทำ การคิด ความรู้สึกของมนุษย์ในวิถีทางที่แตกต่างกัน ในขณะที่ปรัชญาสาขาประจักษ์นิยมเชื่อในเรื่องอัตถประโยชน์ ค่านิยม และความเชื่อของมนุษย์ว่า ขึ้นกับความรับผิดชอบของบุคคลต่อเหตุการณ์ที่เข้ามาในชีวิต เป็นเรื่องการจัดการตนเอง (self-management) และปรัชญาสาขามนุษยนิยม เน้นสัมพันธภาพระหว่างบุคคล ให้ความสำคัญกับค่านิยม สัมพันธภาพระหว่างคนใกล้ชิด เช่น ครอบครัว เพื่อนสนิทมากกว่าสัมพันธภาพอื่น ๆ ส่วนในสภาพการทำงาน ค่านิยมความจงรักภักดีต่อหน่วยงานจะมีคุณค่ามาก ในการทำงานสมรรถนะทางมนุษยสัมพันธ์จะสำคัญที่สุด

เลนนิคและ เฟรดเคียล ได้ทำการวิเคราะห์ Moral Intelligence (MI) ที่บุคคลโดยเฉพาะผู้นำต้องมี เพื่อนำพาองค์กรและสังคมไปสู่ความสำเร็จและเป็นสุข ซึ่ง MI นี้จะเปรียบเสมือนเป็นเข็มทิศที่จะนำพาบุคคลให้กระทำตามอุดมการณ์ ค่านิยม และความเชื่อของตนเอง โดยข้อค้นพบของเขาได้จากการศึกษาผู้นำองค์กรของธุรกิจชั้นนำของโลกที่ประสบความสำเร็จว่าจะต้องมีและยึดมั่นในหลักการ อุดมการณ์ ซึ่งเป็นสากลทั่วโลกไม่ว่าจะเป็นชนชาติใด ซึ่งได้แก่

1) ความกล้ายืนหยัดในสิ่งที่ถูกต้อง ยึดมั่นในคุณธรรมชั้นสูง
2) ความรับผิดชอบ
3) ความเอื้ออาทร
4) การให้อภัย

ทั้ง 2 คนได้คิดกรอบแนวคิดเกี่ยวกับเส้นทางจริยธรรมของมนุษย์ ซึ่งจะทำให้ผู้ที่ทำงานด้านจริยธรรมของหน่วยงานเข้าใจได้ชัดเจนว่า หลักจริยธรรมข้าราชการมีที่มาอย่างไร เกี่ยวข้องกับ

พฤติกรรมจริยธรรมอย่างไร ซึ่งหลักการหรืออุดมคติ หรือคุณธรรมซึ่งเป็นสากลนี้ นักมนุษยวิทยา คือ Donald E. Brown พบว่ามีอยู่ทุกสังคมและวัฒนธรรม เป็นสมรรถนะที่ทำให้มนุษย์สามารถแบ่งแยกความถูกต้องออกจากความผิด ความตระหนักในความรับผิดชอบ American Humanist Association และสหประชาชาติได้อธิบายเกี่ยวกับความถูกต้องที่มวลมนุษย์ต้องกระทำ ได้แก่

1) การรักษาพันธะสัญญาที่มีต่อส่วนรวมมากกว่าตนเอง
2) การเคารพตนเองอย่างมีมนุษยธรรม มีวินัยในตนเองและพร้อมรับผิดชอบต่อตนเอง
3) เคารพและห่วงใยบุคคลอื่น (ซึ่งเป็น " Golden Rule ")
4) ห่วงใย ปกป้องรักษาสิ่งมีชีวิตอื่นและสิ่งแวดล้อม

3. ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม

ในประเทศไทย ศ. ดร.ดวงเดือน พันธุมนาวิน (ดวงเดือน พันธุมนาวิน,2538) ได้เสนอทฤษฎีที่อธิบายความเกี่ยวข้องระหว่างลักษณะทางจิตกับพฤติกรรมของบุคคลได้เป็นอย่างดี ทฤษฎีดังกล่าวเหมาะสมอย่างยิ่งที่จะใช้กับคนไทยในสังคมไทย เพราะผู้สร้างทฤษฎีได้ใช้ความรู้ประสบการณ์ผลงานวิจัยที่เป็นของตนเองและนักวิจัยอื่น ที่ทำกับคนไทยในสังคมไทยอย่างกว้างขวางเป็นระยะเวลากว่า 20 ปี โดยเสนอในชื่อทฤษฎี "ต้นไม้จริยธรรม" ทฤษฎีดังกล่าวได้นำเสนอเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2526 และได้มีการพัฒนามาเป็นลำดับจนปัจจุบันเชื่อว่าเป็นทฤษฎีของไทยที่นำไปสู่การค้นคว้าวิจัยและการประยุกต์เพื่อพัฒนาบุคคลและสังคมได้เป็นอย่างดี ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมเป็นทฤษฎีที่เสนอจิตลักษณะ 8 ประการ ที่อาจเป็นสาเหตุของพฤติกรรมของคนดีเก่ง และมีสุขของคนไทย ทฤษฎีนี้มีพื้นฐานจากผลการวิจัย 12 เรื่อง และทฤษฎีนี้ได้รับการตรวจสอบและมีผลการวิจัยที่สนับสนุนมาตลอดจนกระทั่งปัจจุบัน ทฤษฎีนี้ถูกนำเสนออยู่ในรูปของต้นไม้ ที่ประกอบด้วย 3 ส่วนได้แก่ ส่วนที่เป็นราก ส่วนที่เป็นลำต้น และส่วนที่เป็นดอกและผลของผลไม้

3.1) ส่วนแรกคือ ราก

ประกอบด้วยรากหลัก 3 ราก ซึ่งแทนจิตลักษณะพื้นฐานสำคัญ 3 ประการ ได้แก่

1) สุขภาพจิต หมายถึง ความวิตกกังวล ตื่นเต้น ไม่สบายใจของบุคคลอย่างเหมาะสมกับเหตุการณ์

2) ความเฉลียวฉลาด หรือสติปัญญา หมายถึง การรู้การคิดในขั้นรูปธรรมหลายด้าน และการคิดในขั้นนามธรรม ซึ่งมีพื้นฐานมาจากทฤษฎีพัฒนาการทางการรู้การคิดของ เพียเจท์ (1966)

3) ประสบการณ์ทางสังคม หมายถึง การรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา ความเอื้ออาทร เห็นอกเห็นใจ และสามารถคาดหรือทำนายความรู้สึกของบุคคลอื่น

จิตลักษณะทั้ง 3 ประการนี้จะเป็นจิตลักษณะพื้นฐานของจิตลักษณะ 4 ตัวบนลำต้น และเป็นจิตลักษณะพื้นฐานของพฤติกรรมของบุคคลในส่วนที่เป็นดอกและผลด้วย ดังนั้น บุคคลจะต้องมีจิตลักษณะทั้ง 3 ประการนี้ ในปริมาณสูงเหมะสมตามวัย จึงจะทำให้จิตลักษณะอีก 5 ตัวบนลำต้นพัฒนาได้อย่างดี และมีพฤติกรรมที่น่าปรารถนามากด้วย

3.2 ส่วนที่สองคือ ส่วนที่เป็นลำต้น

อันเป็นผลจากจิตลักษณะพื้นฐานที่ราก 3ประการประกอบด้วยจิตลักษณะ 5 ประการ ได้แก่

1) ทัศนคติ ค่านิยม และคุณธรรม ทัศนคติ หมายถึง การเห็นประโยชน์ โทษของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ความพอใจ ไม่พอใจต่อสิ่งนั้น และความพร้อมที่จะมีพฤติกรรมต่อสิ่งนั้นซึ่งสอดคล้องกับทัศนคติในทฤษฎีของ Ajzen และ Fishbein (1980) ส่วนคุณธรรม หมายถึง สิ่งที่ส่วนรวมเห็นว่าดีงาม ส่วนใหญ่แล้วมักเกี่ยวข้องกับหลักทางศาสนา เช่น ความกตัญญู ความเสียสละ ความซื่อสัตย์ และค่านิยม หมายถึง สิ่งที่คนส่วนใหญ่เห็นว่าสำคัญ เช่น ค่านิยมที่จะศึกษาต่อในระดับสูง ค่านิยมในการใช้สินค้าไทย ค่านิยมในด้านการรักษาสุขภาพ

2) เหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง เจตนาของการกระทำที่ทำเพื่อส่วนรวมมากกว่าส่วนตัวหรือพวกพ้อง ซึ่งมีพื้นฐานมาจากทฤษฎีพัฒนาการทางเหตุผลเชิงจริยธรรมของ Kohlberg

3) ลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตน หมายถึง ความสามารถในการคาดการณ์ไกลว่าสิ่งที่กระทำลงไปในปัจจุบันจะส่งผลอย่างไร ในปริมาณเท่าใด ต่อใคร ตลอดจนความสามารถในการอดได้ สามารถอดเปรี้ยวไว้กินหวานได้

4) ความเชื่ออำนาจในตน หมายถึง ความเชื่อว่าผลที่ตนกำลังได้รับอยู่เกิดจากการกระทำของตนเอง มิใช่เกิดจากโชค เคราะห์ ความบังเอิญ หรือการควบคุมของคนอื่นเป็นความรู้สึกในการทำนายได้ ควบคุมได้ของบุคคล ซึ่งมีพื้นฐานมากจากทฤษฎี Locus of Control ของ Rotter (1966)

5) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ หมายถึง ความมานะพยายามฝ่าฟันอุปสรรคในการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยไม่ย่อท้อ ซึ่งมีพื้นฐานมาจากทฤษฎีแรงจูงใจของ Mc Clelland (1963)

จิตลักษณะทั้ง 5 ประการนี้ เป็นสาเหตุของพฤติกรรมที่น่าปรารถนาที่เปรียบเสมือนดอกและผลบนต้นไม้ นอกจากนี้ ศ. ดร.ดวงเดือน พันธุมนาวิน ยังเสนอว่า ควรใช้จิตลักษณะทั้ง 5 ประการบนลำต้นร่วมกับจิตลักษณะพื้นฐานที่ราก 3 ประการ ในการอธิบาย ทำนาย

และพัฒนาพฤติกรรมของบุคคล ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า จะต้องใช้จิตลักษณะเพียงตัวเดียวหรือน้อยตัว จะไม่ช่วยให้นักวิจัยและนักพัฒนาเข้าใจการกระทำของบุคคลได้อย่างน่ามั่นใจ

2.3 ส่วนที่สามคือ ส่วนของดอกและผล

เป็นส่วนของพฤติกรรมของคนดีและคนเก่ง ซึ่งแสดงพฤติกรรมการทำความดี ละเว้นความชั่ว ซึ่งเป็นพฤติกรรมของคนดี และพฤติกรรมการทำงานอย่างขยันขันเข็งเพื่อส่วนรวมอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นพฤติกรรมของคนเก่ง พฤติกรรมของคนดีและเก่งสามารถแบ่งเป็น 2 ส่วนด้วยกัน คือ

ข้อหนึ่ง พฤติกรรมของคนดี ประกอบด้วย 2 พฤติกรรมหลัก ได้แก่

1) พฤติกรรมไม่เบียดเบียนตนเอง เป็นพฤติกรรมของบุคคลที่ไม่เป็นการทำร้ายหรือทำลายตนเอง เช่น พฤติกรรมการดูแลสุขภาพของตนเอง พฤติกรรมการบริโภคสิ่งที่มีประโยชน์ ไม่ดื่มเหล้า ไม่สูบบุหรี่ ไม่ติดยาเสพติด พฤติกรรมไม่เล่นการพนัน

2) พฤติกรรมไม่เบียดเบียนผู้อื่น เป็นพฤติกรรมของบุคคลที่ไม่ทำร้าย ทำลาย หรือทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน เช่น พฤติกรรมสุภาพบุรุษ ไม่ก้าวร้าว พฤติกรรมการขับขี่อย่างมีมารยาท พฤติกรรมซื่อสัตย์

ข้อสอง พฤติกรรมของคนดีและเก่ง

ประกอบด้วย 2 พฤติกรรมหลัก ได้แก่

1) พฤติกรรมรับผิดชอบ เช่น พฤติกรรมการเรียนการทำงาน พฤติกรรมอบรมเลี้ยงดูเด็กพฤติกรรมการปกครองของหัวหน้า พฤติกรรมรับผิดชอบต่อหน้าที่ และพฤติกรรมเคารพกฎหมาย

2) พฤติกรรมพัฒนา เช่น

2.1) พฤติกรรมพัฒนาตนเอง เช่น พฤติกรรมใฝ่รู้ พฤติกรรมรักการอ่าน เป็นต้น

2.2) พฤติกรรมพัฒนาผู้อื่น เช่น พฤติกรรมการสนับสนุนให้ผู้อื่นปลอดภัยในการทำงานพฤติกรรมการเป็นกัลยาณมิตร พฤติกรรมเพื่อนช่วยเพื่อนป้องกันโรคเอดส์

2.3) พฤติกรรมพัฒนาสังคม เช่น พฤติกรรมอาสา

จากทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม สามารถนำมาประยุกต์ในการพัฒนาและส่งเสริมการปฏิบัติตามมาตรฐานจริยธรรมครูได้ คือ การพัฒนาไปสู่บุคคลที่มีลักษณะยึดมั่นในความถูกต้อง ชอบธรรม เหมาะสมกับการงานได้

จริยธรรมของครู

เพียร์เจท์ (1932 : 1)และโคลเบิร์ก (1976 : 1) อธิบายคำว่า “จริยธรรม” (Morality) เป็นระบบของการทำความดีละเว้นความชั่ว มีทั้งปัจจัยนำเข้า (Input) ซึ่งเป็นปัจจัยเชิงเหตุทั้งทางด้านจิตใจและสถานการณ์ของจริยธรรมและพฤติกรรมจริยธรรม รวมทั้งมีปัจจัยส่งออก ซึ่งเป็นผลของการมีจริยธรรมหรือมีพฤติกรรมจริยธรรม ซึ่งผลนี้อาจอยู่ในรูปแบบทั้งจิตลักษณะและพฤติกรรมของบุคคลผู้กระทำ และผลต่อบุคคลอื่น ต่อกลุ่ม ต่อสิ่งแวดล้อม และต่อโลก

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (2557 : 1) อธิบายว่า จริยธรรมจะเกิดขึ้นเมื่อค่านิยมหรือคุณธรรม ตั้งแต่ 2 ตัวขัดแย้งกัน ทำให้บุคคลต้องตกอยู่ในสภาพที่ต้องตัดสินใจหรือแก้ปัญหาในการเลือกที่จะปฏิบัติตามคุณธรรมหรือค่านิยมตัวใดตัวหนึ่ง เช่น ความกตัญญูต่อบุคคลขัดแย้งกับความรับผิดชอบต่อหน้าที่ บุคคลที่ตัดสินใจเลือกคุณธรรมหรือค่านิยม ตัวที่มีประโยชน์แก่ส่วนรวมมากกว่าที่เป็นประโยชน์แก่เฉพาะตนหรือพวกพ้องในกลุ่มเล็ก ๆ จึงมักเป็นบุคคลที่มีจริยธรรมสูง ดังนั้น จริยธรรมจึงมีความหมายครอบคลุมทั้งสาเหตุ กระบวนการ และผลของการกระทำความดีละเว้นความชั่ว

1. ความหมายของจริยธรรม (Ethics)

คำว่า “จริย” คือ กิริยาประพฤติปฏิบัติ หมายถึง ความประพฤติหรือกิริยาที่ควรประพฤติ ส่วนคำว่า “ธรรม” มีความหมายหลายอย่าง เช่น คุณความดี หรือคำสอนของศาสนา หลักปฏิบัติ เมื่อนำคำ2คำมารวมกันเป็น “จริยธรรม” จึงหมายความว่า หลักแห่งความประพฤติหรือแนวทางการประพฤติหรือการประพฤติดีประพฤติชอบ

คอร์ลิน (2014 : 1) ได้อธิบายความหมายของจริยธรรมไว้เป็น 2 นัย คือ

1) โดยนัยที่เป็นภาวะทางจิตใจ จริยธรรม แปลว่า ความคิดที่ว่าบางพฤติกรรมเป็นสิ่งที่ถูกต้องควรทำและเป็นที่ยอมรับ และบางพฤติกรรมเป็นสิ่งที่ผิดหรือเลว ทั้งนี้เป็นไปโดยความคิดเห็นของแต่ละบุคคล และโดยความคิดเห็นของสังคม นอกจากนี้ จริยธรรมยังเน้นคุณภาพหรือสถานะในการดำเนินชีวิตความเป็นอยู่อย่างถูกต้อง ควรทำและยอมรับได้

2) จริยธรรมเป็นระบบของลักษณะและคุณค่าที่เกี่ยวพันกับพฤติกรรมของคนส่วนใหญ่โดยทั่วไปแล้วเป็นที่ยอมรับกันในสังคมหรือเฉพาะในกลุ่มคน

พระมหาอดิศร ถิรสีโล (2540 : 571) จริยธรรมเป็นความประพฤติ การกระทำตลอดจนความรู้สึกนึกคิดอันถูกต้องดีงามที่ควรประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองแก่ตนและบุคคลโดยทั่วไป

พระราชวรมณี ประยูร ธม.มจิตโต (2541 : 11) จริยธรรมเป็นเรื่องของการประพฤติตามหลัก ตามระเบียบที่วัดได้ ประเมินได้ในทางพฤติกรรมที่แสดงออกมาทางกายกับทางวาจา และเป็นหลักทั่ว ๆ ไปของทุกคนจากหลายแหล่งไม่ว่าศาสนา กฎหมาย วัฒนธรรม ประเพณีอะไรที่ควรทำเป็นจริยธรรมทั้งสิ้น

พระธรรมปิฎก ป.อ. ปยุตฺโต (2541 : 1-31) จริยธรรมเป็นหลักความประพฤติความดีงามเป็นกลางไม่อิงศาสนาใด เป็นหลักความประพฤติกลาง ๆ แสดงถึงความดีที่ทุกสังคมยอมรับ

ไสว มาลาทอง (2542 : 5) จริยธรรมเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติของมนุษย์

สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2542 : 1) เห็นว่า จริยธรรม หมายถึง ความถูกต้องดีงาม สังคมทุกสังคมจะกำหนดกฎเกณฑ์กติกา บรรทัดฐานของตนเองว่า อะไรเป็นสิ่งที่ดีงาม และอะไรคือความถูกต้อง โดยทั่วไปมิได้มีการเขียนเป็นกฎข้อบังคับให้สมาชิกทุกคนต้องยึดถือปฏิบัติตาม ซึ่งหากมีการละเมิดจะถูกลงโทษโดยสังคมในขณะเดียวกัน

ธีรศักดิ์ อัครบวร (2543 : 110) จริยธรรม เป็นข้อประพฤติปฏิบัติหรือกฎที่ควรปฏิบัติในทางที่ดีควรกระทำเพื่อให้เกิดสิ่งที่ดีหรือมีสันติสุขในสังคม

ยนต์ ชุ่มจิต (2550 : 159) จริยธรรมมีคุณค่าควรแก่การนำไปดำเนินชีวิต หรือหลักในการดำเนินชีวิตอย่างประเสริฐ

แสง จันทร์งาม (2550 : 1) เห็นว่า จริยธรรมกับค่านิยมมีความหมายแตกต่างกันเฉพาะในทางทฤษฎี แต่ในทางปฏิบัติยากที่จะชี้ให้เห็นความแตกต่างกันอย่างชัดเจน กล่าวคือ จริยธรรม หมายถึง คุณสมบัติทางความประพฤติที่สังคมมุ่งหวังให้คนในสังคมนั้นประพฤติ มีความถูกต้องในความประพฤติ มีเสรีภาพภายในขอบเขตของมโนธรรม (Conscience) เป็นหน้าที่ที่สมาชิกในสังคมพึงประพฤติปฏิบัติต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อสังคม ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองขึ้นในสังคม การที่จะปฏิบัติให้เป็นไปเช่นนั้นได้ ผู้ปฏิบัติจะต้องรู้ว่าสิ่งใดถูกสิ่งใดผิด

ราชบัณฑิตยสถาน (2554 : 291) ได้ให้คำนิยามว่า “จริยธรรม คือ ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรม กฎศีลธรรม”

จากการศึกษาความหมายของจริยธรรมตามทัศนะของบุคคลต่าง ๆ ได้ข้อค้นพบว่า จริยธรรม หมายถึง หลักแห่งความประพฤติปฏิบัติที่ดีงามซึ่งเป็นที่ยอมรับของสังคมทุกสังคม หากมีการละเมิดจะถูกลงโทษโดยสังคม

2. จรรยาบรรรณ จริยธรรมสำหรับครู

คุรุสภา(สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, 2554 :1) ได้ประกาศใช้ระเบียบคุรุสภาว่าด้วยจรรยาบรรณครู พ.ศ. 2539 แทนระเบียบคุรุสภาว่าด้วยจรรยามารยาทและวินัยตามระเบียบประเพณี

ครู พ.ศ. 2526 อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 6(20) และมาตรา 28 แห่งพระราชบัญญัติครู พ.ศ. 2488 คณะกรรมการอำนวยการคุรุสภา จึงได้วางระเบียบไว้เป็นจรรยาบรรณครู เพื่อเป็นหลักปฏิบัติในการประกอบวิชาชีพครู จรรยาบรรณที่กำหนดให้ครูปฏิบัติมาจนถึงปัจจุบันนี้มีทั้งหมด 9 ข้อ ดังต่อไปนี้

1) ครูต้องรักและเมตตาศิษย์ โดยให้ความเอาใจใส่ช่วยเหลือ ส่งเสริมให้กำลังใจในการศึกษาเล่าเรียนแก่ศิษย์โดยเสมอหน้า หมายถึง การตอบสนองต่อความต้องการ ความถนัด ความสนใจของศิษย์อย่างจริงใจ สอดคล้องกับการเคารพ การยอมรับ การเห็นอกเห็นใจ ต่อสิทธิพื้นฐานของศิษย์เป็นที่ไว้วางใจเชื่อถือ และชื่นชมได้ เป็นผลไปสู่การพัฒนารอบด้านอย่างเท่าเทียมกัน พฤติกรรมที่ครูแสดงออก

2) ครูต้องอบรมสั่งสอนฝึกฝนสร้างเสริมความรู้ทักษะและนิสัยที่ถูกต้องดีงามให้เกิดแก่ศิษย์อย่างเต็มความสามารถด้วยความบริสุทธิ์ใจ หมายถึง การดำเนินงานตั้งแต่การเลือกกำหนดกิจกรรมการเรียนที่มุ่งผลต่อการพัฒนาในตัวศิษย์อย่างแท้จริง การจัดให้ศิษย์มีความรับผิดชอบ และเป็นเจ้าของการเรียนรู้ตลอดจนการประเมินร่วมกับศิษย์ในผลการเรียนและการเพิ่มพูนการเรียนรู้ภายหลังบทเรียนต่าง ๆ ด้วยความปรารถนาที่จะให้ศิษย์แต่ละคนและทุกคนพัฒนาได้อย่างเต็มศักยภาพและตลอดไป พฤติกรรมที่ครูแสดงออก

3) ครูต้องประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์ทั้งทางกาย วาจา และจิตใจ หมายถึง การประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี การแสดงออกอย่างสม่ำเสมอของครูที่ศิษย์สามารถสังเกตรับรู้ได้เอง และเป็นการแสดงที่เป็นไปตามมาตรฐานแห่งพฤติกรรมระดับสูงตามค่านิยม คุณธรรม และวัฒนธรรมอันดีงาม พฤติกรรมที่ครูแสดงออก

4) ครูต้องไม่กระทำตนเป็นปฏิปักษ์ต่อความเจริญทางกาย สติปัญญา จิตใจ และสังคมของศิษย์ หมายถึง การไม่กระทำตนเป็นปฏิปักษ์ต่อความเจริญทางกาย สติปัญญา จิตใจ อารมณ์ และสังคมของศิษย์ หมายถึง การตอบสนองต่อศิษย์ ในการลงโทษหรือให้รางวัลหรือการกระทำอื่นใดที่นำไปสู่การลดพฤติกรรมที่พึงปรารถนา และการเพิ่มพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนา พฤติกรรมที่ครูแสดงออก

5) ครูต้องไม่แสวงหาประโยชน์อันเป็นอามิสสินจ้างจากศิษย์ในการปฏิบัติหน้าที่ตามปกติ และไม่ใช้ศิษย์กระทำการใด ๆ อันเป็นการหาประโยชน์ให้แก่ตนโดยมิชอบ หมายถึง การไม่กระทำการใดที่จะได้มาซึ่งผลตอบแทนเกินสิทธิที่พึงได้จากการปฏิบัติหน้าที่ในความรับผิดชอบตามปกติ พฤติกรรมที่ครูแสดงออก

6) ครูย่อมพัฒนาตนเองทั้งในด้านวิชาชีพ ด้านบุคลิกภาพและวิสัยทัศน์ ให้ทันต่อการพัฒนาทางวิชาการ เศรษฐกิจ สังคม และการเมืองอยู่เสมอ หมายถึง การพัฒนาตนเองทั้งในด้าน

วิชาชีพ ด้านบุคลิกภาพ และวิสัยทัศน์ให้ทันต่อการพัฒนาทางวิทยาการ เศรษฐกิจ สังคม และการเมืองอยู่เสมอ หมายถึง การใฝ่รู้ ศึกษาค้นคว้า ริเริ่มสร้างสรรค์ความรู้ใหม่ให้ทันสมัย ทันเหตุการณ์ และทันต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และเทคโนโลยี สามารถพัฒนาบุคลิกภาพและวิสัยทัศน์ พฤติกรรมที่ครูแสดงออก

7) ครูย่อมรักและศรัทธาในวิชาชีพครู และเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กรวิชาชีพครู หมายถึง การแสดงออกด้วยความชื่นชมและเชื่อมั่นในอาชีพครูด้วยตระหนักว่าอาชีพนี้เป็นอาชีพที่มีเกียรติ มีความสำคัญและจำเป็นต่อสังคม ครูพึงปฏิบัติงานด้วยความเต็มใจและภูมิใจ รวมทั้งปกป้องเกรียติภูมิของอาชีพครู เข้าร่วมกิจกรรมและสนับสนุนองค์กรวิชาชีพครู พฤติกรรมที่ครูแสดงออก

8) ครูพึงช่วยเหลือเกื้อกูลครูและชุมชนในทางสร้างสรรค์ การช่วยเหลือเกื้อกูลครูและชุมชนในทางสร้างสรรค์ หมายถึง การให้ความร่วมมือ แนะนำปรึกษาช่วยเหลือแก่เพื่อนครูทั้งเรื่องส่วนตัว ครอบครัว และการงานตามโอกาสอย่างเหมาะสม รวมทั้งเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน โดยการให้คำปรึกษาแนะนำแนวทางวิธีการปฏิบัติตน ปฏิบัติงาน เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน พฤติกรรมที่ครูแสดงออก

9) ครูพึงประพฤติปฏิบัติตนเป็นผู้นำในการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ไทยการเป็นผู้นำในการอนุรักษ์ และพัฒนาภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทย หมายถึง การริเริ่มดำเนินกิจกรรม สนับสนุนส่งเสริมภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทย โดยรวบรวมข้อมูล ศึกษาวิเคราะห์เลือกสรร ปฏิบัติตนและเผยแพร่ศิลปะ ประเพณี ดนตรี กีฬา การละเล่น อาหาร เครื่องแต่งกาย เพื่อใช้ในการเรียนการสอน การดำรงชีวิตตนและสังคม พฤติกรรมที่ครูแสดงออก

ครูที่มีจรรยาบรรณคือ ครูที่มีจริยธรรมต่อศิษย์ ต่อเพื่อนครู ต่อโรงเรียน ในด้านบทบาทหน้าที่ และความรับผิดชอบที่พึงมีต่อศิษย์เป็นสำคัญ จรรยาบรรณครูถูกนำไปใช้ในทุกสถานศึกษาเพราะมุ่งเน้นความเป็นครู ไม่ใช่กฎหมาย ไม่มีบทลงโทษ ครูที่ประพฤติผิดจรรยาบรรณคือครูที่ไม่มีจริยธรรมจะถูกสังคมลงโทษ

แนวทางเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม สำหรับครูในศตวรรษที่ 21

ครูในศตวรรษที่ 21 ควรเป็นครูที่ดี ครูเพื่อศิษย์ ครูสอนดี โดยเริ่มจากการเป็นครูที่มีความรักความเมตตาศิษย์ ซึ่งจะช่วยสร้างบรรยากาศที่ดีในการเรียน เพราะความรักเป็นรากฐานของการเรียนรู้ ความรักทำให้เด็กรู้สึกปลอดภัยในโรงเรียน ทำให้เด็กไม่รังแกกัน ไม่ถากถางกัน ความรักจะนำไปสู่การเรียนรู้หลาย ๆ อย่าง โดยเฉพาะการเรียนรู้ถึงความเป็นมนุษย์ที่มีพื้นฐานมาจากการเป็นครูที่ดีเป็นครูเพื่อลูกศิษย์ (สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน, 2557)

การเสริมสร้างพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดขึ้นกับครูซึ่งมีบทบาทสำคัญในการเป็นต้นแบบและทำหน้าที่พัฒนานักเรียน ในลำดับแรกต้องพัฒนา ให้ครูตระหนักในความสำคัญของคุณธรรมและจริยธรรมในด้านต่าง ๆ พร้อมทั้งมีการให้ความรู้ แนวทางการปฏิบัติตน และให้ฝึกปฏิบัติจริงเพื่อเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยการเสริมสร้างพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้แก่ครูสามารถทำได้หลายแนวทาง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับคุณลักษณะของคุณธรรมที่ต้องการปลูกฝังหรือเสริมสร้างพัฒนา ผลที่คาดหวังจากการปลูกฝัง หน่วยงานที่รับผิดชอบตลอดจนตัวบุคคลที่รับการเสริมสร้างพัฒนา แนวทางการเสริมสร้างพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมปัจจุบันดังนี้

1. การเสริมสร้างพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมแก่ครูโดยสถาบันการศึกษาที่ผลิตครู

สถาบันการศึกษาที่ผลิตครูเป็นสถานบันแรกที่ปลูกฝังนักศึกษาครูผู้ที่จะมาประกอบวิชาชีพครูในอนาคต ไม่ว่าจะเป็นมหาวิทยาลัยภาครัฐหรือเอกชน จัดเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังเสริมสร้างพัฒนาคุณธรรมให้แก่บุคคลที่จะไปประกอบวิชาชีพครู โดยต้องมีการจัดหลักสูตร เนื้อหากิจกรรมการอบรมสั่งสอน และฝึกปฏิบัติตนอย่างเหมาะสม ที่เน้นความเป็นผู้มีคุณธรรม มีความเป็นครูที่ดี แก่นักศึกษาที่เลือกเรียนวิชาชีพครู และในขณะเดียวกันคณาจารย์ที่สอนในสถาบันผลิตครูจะต้องประพฤติปฏิบัติตนเป็นแม่พิมพ์หรือเป็นแบบอย่างที่ดี เพื่อให้ศิษย์ได้จดจำรูปแบบของความเป็นครูที่ดีไว้ตลอดไป ขณะเดียวกันสถาบันผลิตครูต้องจัดสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ทั้งทางกายภาพและสภาพแวดล้อมทางสังคมที่เอื้ออำนวยต่อการปลูกฝังเสริมสร้างพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดขึ้นแก่นักศึกษาวิชาชีพครู เช่น ความมีระเบียบวินัยในการเข้าชั้นเรียน ความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ ความมีน้ำใจช่วยเหลือกิจกรรม การมีจิตอาสา มีจิตสาธารณะ เสียสละ การมีความเข้าใจผู้อื่น เข้าใจโลก โดยรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา และการเป็นแบบอย่างที่ดีด้านคุณธรรมจริยธรรม การออกแบบเนื้อหาหลักสูตรที่สอดคล้องกับเกณฑ์มาตรฐาน เช่น กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ มาตรฐานวิชาชีพครูของ โดยสถาบันผลิตครูในปัจจุบันส่วนใหญ่ได้มีการดำเนินงานด้านการปลูกฝัง การเสริมสร้างพัฒนาคุณธรรมให้แก่นักศึกษาวิชาชีพครู

และการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมแก่นักศึกษาครูในสถาบันผลิตครูต่าง ๆ ตระหนักในความสำคัญของการปลูกฝังเสริมสร้าง พัฒนาคุณธรรมจริยธรรมแก่นักศึกษาครูให้ได้รับความรู้และการฝึกปฏิบัติจริงอันเป็นการส่งเสริมพัฒนาด้านคุณธรรมจริยธรรมทั้งภายในห้องเรียนและนอกห้องเรียน การสร้างสรรค์คุณธรรมให้เกิดขึ้นภายในตัวนักศึกษาครูอย่างต่อเนื่องโดยการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมและความเป็นไทยผ่านกระบวนการต่าง ๆ ก่อให้เกิดการเรียนรู้ในการพัฒนาบัณฑิตครูที่มีคุณธรรมจริยธรรมภายใต้ความเป็นไทยที่พร้อมที่จะอยู่ในสังคมแห่งการเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบัน

2. การเสริมสร้างพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมแก่ครูโดยสถานศึกษา

สถานศึกษา เช่น โรงเรียนต่าง ๆ ทั้งของรัฐและเอกชน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก หน่วยงานที่เกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิต การศึกษาพิเศษต่าง ๆ หน่วยงานต่าง ๆ เหล่านั้นถ้าได้ครูที่มีความรู้ความสามารถ และมีคุณธรรมจริยธรรมสูงย่อมส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนในทุกระดับ หน่วยงานที่ใช้ครูต่าง ๆ เหล่านั้นจึงควรมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อการเสริมสร้างพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในตัวครูด้วย โดยผู้บริหารของหน่วยงานต้องบริหารหน่วยงานด้วยหลักธรรมาภิบาล มีความโปร่งใสตรวจสอบได้ บริหารด้วยหลักการมีส่วนร่วม โดยให้ครูและสมาชิกทุกคนในองค์กรตระหนักในความสำคัญของตนในแต่ละบทบาทหน้าที่ เพื่อทำการหน้าที่ในความรับผิดชอบให้เกิดผลดีต่อส่วนร่วม นอกจากนี้ หน่วยงานที่รับการบริการจากครูต้องสร้างบรรยากาศในสถานที่ทำงานที่เอื้อต่อการทำความดี เช่น มีการมอบหมายงานอย่างยุติธรรมและตรงกับความรู้ความสามารถ พิจารณาความดี ความชอบด้วยหลักคุณธรรม และมีความยุติธรรม ใช้กฎระเบียบต่าง ๆ สมเหตุสมผล และมีความเท่าเทียมกันทุกคน มีการสร้างขวัญและกำลังใจแก่ครูประจำการอย่างทั่วถึงและสม่ำเสมอ หน่วยงานที่ใช้ครูยังต้องมีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมเพิ่มในตัวครู เช่น จัดโครงการให้ครูได้มีโอกาสประพฤติปฏิบัติธรรมตามหลักศาสนาที่ตนนับถือในสถานที่ต่าง ๆ จัดกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา จัดกิจกรรมการฝึกจิตภาวนา 3 -7 วัน ทั้งนี้เพื่อเติมเต็มความรู้และการประพฤติปฏิบัติตนตามหลักธรรมทางศาสนาอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ เพื่อให้ครูสามารถคงรักษาคุณงามความดีของคุณธรรมที่มีอยู่ในตน และประพฤติปฏิบัติตนในหลักคุณงามความดีนั้น ๆ

3. การเสริมสร้างพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมโดยองค์กรวิชาชีพครู

องค์กรวิชาชีพครู เช่น คุรุสภา ซึ่งมีหน้าที่ควบคุมดูแลความประพฤติและพิทักษ์สิทธิประโยชน์ต่าง ๆ ของสมาชิกในองค์กร ซึ่งเป็นผู้ประกอบวิชาชีพครูนั้นควรมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้เพิ่มขึ้นในตัวครู โดยวิธีการต่าง ๆ อาทิ

3.1 การจัดกิจกรรมเสริมความรู้เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมอย่างสม่ำเสมอตลอดปีการศึกษา และทั่วถึงทุกจังหวัดทุกภาค เช่น การให้ความรู้ด้านธรรมะแก่ครู โดยผ่านสื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ

3.2 การให้รางวัลหรือประกาศเกียรติคุณยกย่องแก่ครูผู้ทำความดี ผู้มีคุณธรรมจริยธรรมดีเด่นในด้านต่าง ๆ โดยมีกลุ่มบุคคลเป็นผู้คัดเลือกอย่างโปร่งใส ยุติธรรมและตรงตามความเป็นจริง

เช่น โครงการหนึ่งแสนครูดี จัดโดยคุรุสภา และโครงการครูสอนดี จัดโดยสำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน

3.3 การจัดอบรมสัมมนาเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมของครูอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ครูได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และเป็นการเสริมแรงในการทำความดีซึ่งกันและกัน

3.4 มีการจัดกิจกรรมอบรมการฝึกจิตภาวนาแก่ครูเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม และสามารถนำหลักปฏิบัติธรรมไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน ขณะเดียวกันควรจัดตั้งกลุ่มหรือชมรมผู้ปฏิบัติธรรมของครูผู้ผ่านการฝึกจิตภาวนา เพื่อให้สามารถคงพฤติกรรมที่ดีงามภายหลังการฝึกจิตได้

3.5 ส่งเสริมให้ทุนการวิจัยเพื่อการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดขึ้นและคงไว้อย่างต่อเนื่อง ทั้งในตัวครูและนักเรียน ตลอดจนบุคลากรสนับสนุนทางการศึกษาต่าง ๆ และงานวิจัยได้ผลในการศึกษา ควรสนับสนุนให้มีการเผยแพร่ผลงานเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ได้ในวงกว้างต่อไป

3.6 ควรจัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์กระตุ้นเตือนให้ครูได้มีความรู้ความเข้าใจ ในจรรยาบรรณครูที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน และคู่มือครู หน้า ข้อปฏิบัติตนตามวินัยและจริยธรรมครูของสำนักงานข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา เพื่อให้ครูได้ประพฤติปฏิบัติตนในคุณงามความดีนั้นจนเป็นกิจวัตรประจำวัน

จากการศึกษาองค์กรวิชาชีพครูในปัจจุบันพบว่า องค์กรวิชาชีพครูมีบทบาทส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่ครูในสังคมอย่างยั่งยืน ครูร่วมแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนประสบการณ์ เกี่ยวกับกระบวนการฝึกอบรมการปลูกฝังและบ่มเพาะคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดขึ้นในครูอย่างแท้จริง

4. การเสริมสร้างพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมโดยสถาบันต่าง ๆ

สถาบันทางสังคมที่ควรมีบทบาทในการช่วยเสริมสร้างพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในตัวครูนั้นได้แก่ สถาบันทางศาสนา สถาบันทางการเมืองการปกครองและสถาบันสื่อสารมวลชน โดยสถาบันต่าง ๆ เหล่านั้นสามารถทำหน้าที่ได้ดังนี้

4.1 สถาบันทางศาสนา ซึ่งได้แก่ วัด โบสถ์ สุเหร่า ควรทำหน้าที่จัดกิจกรรมอบรมสั่งสอนบุคคลที่ประกอบวิชาชีพครู โดยผู้มีความรู้ความสามารถในสถาบันทางศาสนานั้น ๆ การจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในตัวครูนั้นสามารถทำได้หลากหลายวิธี เช่น การบรรยายธรรมะ การอภิปรายปัญหาทางสังคมที่ต้องแก้ไขด้วยการมีคุณธรรมจริยธรรมของครู และ

บุคคลต่าง ๆ การจัดกิจกรรมฝึกจิตภาวนา กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ต่าง ๆ เพื่อฝึกแบ่งปันให้สังคม การใช้ละครหรือการแสดงเพื่อสอนหลักธรรมทางศาสนาทางอ้อม

4.2 สถาบันทางการเมืองการปกครอง สามารถช่วยเสริมสร้างพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้เพิ่มในตัวครูได้ โดยการวางนโยบายของรัฐในการสรรหาผู้มีความรู้ ความสามารถและมีคุณธรรมมาเรียนเพื่อเป็นครู ให้งบประมาณสนับสนุนการผลิตครูอย่างเต็มที่ โดยผ่านการฝึกฝนอย่างเคร่งครัด ขณะที่เป็นนักศึกษาวิชาชีพครูให้ค่าตอบแทนการมีวิชาชีพครูสูงกว่าวิชาชีพทั่วไป ตั้งกฎเกณฑ์ในการให้ครูได้พัฒนาตนด้านคุณธรรมจริยธรรมอย่างต่อเนื่อง และผู้บริหารของสถาบันการเมืองการปกครองต้องเป็นตัวแบบที่ดีของความมีคุณธรรมจริยธรรม

4.3 สถาบันสื่อสารมวลชน ซึ่งมีหน้าที่เป็นตัวกลางในการสื่อสารกับมวลชน แม้จะไม่มีหน้าที่โดยตรงต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในตัวครู แต่มีส่วนในการส่งเสริมสนับสนุน หรือทำลายคุณธรรมจริยธรรมของครู กล่าวคือ ถ้าสื่อมวลชนเสนอข่าวสารไม่ถูกต้องเที่ยงธรรม ย่อมเป็นการทำลายคุณความดีของครู และทำร้ายจิตใจของผู้ประกอบวิชาชีพครูด้วย การเสนอข่าวของสื่อมวลชนควรเสนอข่าวสารที่เป็นทางบวก เพื่อให้บุคคลในสังคมได้เห็นตัวแบบที่ดีได้มีกำลังใจในการทำคุณงามความดีต่อไป การเสนอข่าวของสื่อมวลชนในทางลบ และเสนอข่าวเกินความเป็นจริง ทำให้เกิดการทำลายภาพลักษณ์ที่ดีของผู้ประกอบวิชาชีพครู ทำลายขวัญกำลังใจของผู้ที่จะทำความดีหรือบางครั้งการเสนอข่าวของสื่อมวลชนไม่ให้โอกาสแก่ผู้เสียหายได้โต้ตอบโดยสื่อมวลชนตัดสินเรื่องต่าง ๆ ไปเรียบร้อยแล้ว ซึ่งเป็นการทำลายมากกว่าสร้างสรรค์ ฉะนั้นสถาบันสื่อมวลชนควรตระหนักในความสำคัญของบทบาทหน้าที่ของตน และกระทำหน้าที่ให้ถูกต้องตามหลักคุณธรรมจริยธรรมเช่นกัน

และจากการศึกษาในปัจจุบันพบว่า การสื่อสารสารสนเทศได้เกิดขึ้นอย่างกว้างขวางทั้งสื่อโทรทัศน์ เคเบิลทีวี และอินเทอร์เน็ต ทำให้ครูมีโอกาสเข้าถึงสารสนเทศได้มากที่สุด มีการสร้างรายการโทรทัศน์เชิงสารคดีอย่างมีคุณภาพที่ถ่ายทอดชีวิตจริงหรือวิธีการ หรือกระบวนการที่ชัดเจนของการจัดการเรียนการสอน การบริหารการศึกษา การแก้ปัญหาการศึกษาด้านต่าง ๆ และมีการนำเสนอต่อสาธารณชน ดังรายการโทรทัศน์ครูที่มีอยู่ในสถานีโทรทัศน์ในปัจจุบัน ซึ่งออกอากาศเพื่อพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาทั้งทางด้านวิชาการ วิชาชีพ ตลอดจนด้านคุณธรรมจริยธรรมและศีลธรรมเพื่อช่วยแก้ปัญหาคุณภาพของประชากรไทยที่ตกต่ำลงในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรมด้วยความหลงในวัตถุนิยม การใช้รายการโทรทัศน์ครูเพื่อเสริมสร้างพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้เพิ่มในตัวครูเป็นเรื่องที่ดีมากในวงการศึกษาในปัจจุบันในการใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการพัฒนาได้ในวงกว้างและได้ปริมาณที่มาก

5. การเสริมสร้างพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของครูด้วยตนเอง

การเสริมสร้างพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในตนเองของครูด้วยตนเองนั้น เป็นการเสริมสร้างโดยใช้แรงเสริมจากภายในตน กล่าวคือ มีความตั้งใจแน่วแน่ที่จะพัฒนาตนเป็นคุณความดีที่เกิดขึ้นภายในตนเอง โดยไม่ต้องอาศัยสิ่งภายนอกมาบังคับหรือควบคุม วิธีการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมด้วยตนเองนั้นสามารถทำได้ หลายวิธีจากการรวบรวมความรู้จากตำราและเอกสารผู้เขียนขอเนอแนวทางการพัฒนาครูด้วยตนเอง

5.1 การศึกษาเรียนรู้

1) การศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเอง ด้วยการหาความรู้จากการอ่านหนังสือเกี่ยวกับปรัชญาศาสนา วรรณคดีที่มีคุณค่า หนังสือเกี่ยวกับจริยธรรมทั่วไปและจริยธรรมวิชาชีพ และการศึกษาค้นคว้าประวัติบุคคล สำคัญที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นคนดีมีคุณธรรมจริยธรรมสูง โดยการอ่านคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์และเมื่อเกิดความประทับใจในคุณความดีที่ท่านได้ทำประโยชน์ไว้ย่อมเกิดความปรารถนาที่จะปฏิบัติตาม หรือได้แนวทางในการปฏิบัติคุณงามความดีตามแบบอย่างนั้น ๆ

2) การเข้าร่วมประชุมสัมมนา เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเห็นและประสบการณ์เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม และการคบหาบัณฑิตผู้ใส่ใจด้านจริยธรรม

3) การเรียนรู้จากประสบการณ์ชีวิตและจากประสบการณ์ในสถานที่ปฏิบัติงานประสบการณ์จริงเป็นโอกาสอันประเสริฐในการเรียนรู้จริยธรรมแห่งชีวิต ที่ช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้อย่างลึกซึ้งทั้งด้านเจตคติและทักษะการแก้ปัญหาเชิงจริยธรรม อย่างไรก็ตาม ขึ้นอยู่กับความพร้อมของบุคคล ผู้มีความพร้อมน้อยอาจจะไม่ได้ประโยชน์จากการเรียนรู้อันมีค่านี้เลย

5.2 การวิเคราะห์ตนเอง

บุคคลผู้มีความพร้อมจะพัฒนามีความตั้งใจและเห็นความสำคัญของการวิเคราะห์ตนเองเพื่อทำความรู้จักในตัวตนเอง ด้วยการพิจารณาเกี่ยวกับความรู้สึกนึกคิดและพฤติกรรมการแสดงออกของตนเอง จะช่วยให้บุคคลตระหนักรู้คุณลักษณะของตนเอง รู้จุดดีจุดด้อยของตน รู้ว่าควรคงลักษณะใดไว้ การวิเคราะห์ตนเอง กระทาได้ด้วยหลักการต่อไปนี้

1) การรับฟังความคิดเห็นเชิงวิพากษ์จากคำพูดและอากัปกิริยาจากบุคคลรอบข้าง เช่น จากผู้บังคับบัญชา จากเพื่อนร่วมงาน จากผู้ใกล้ชิดหรือบุคคลในครอบครัว

2) วิเคราะห์ตนเองเกี่ยวกับความคิด ความต้องการเจตคติการกระทำ และผลการกระทำ ทั้งในอดีตและปัจจุบัน การหมั่นสำรวจตรวจสอบตนเองว่ามีข้อบกพร่องอย่างไรบ้าง มีคุณงามความดีอะไรบ้าง มีสิ่งผิดพลาดบกพร่องที่ควรแก้ไขอะไรบ้าง และมีความเพียรพยายามที่จะแก้ไข ขณะเดียวกันหากสำรวจพบว่าตนมีคุณงามความดีใด ๆ ก็พยายามรักษาความดีนั้นไว้ และใช้สติสัมปชัญญะในการทำงานต่าง ๆ

3) ค้นหาความรู้จากแหล่งความรู้ต่าง ๆ เช่น จากตำรา บทความ รายงานการวิจัย ด้านพฤติกรรมศาสตร์หรือศาสตร์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์และพัฒนาตน อย่างถ่องแท้

4) เข้ารับการอบรมเพื่อพัฒนาจิตใจ จิตใจและพฤติกรรมมนุษย์เป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงและพัฒนาได้เช่นเดียวกับสรรพสิ่งทั้งหลายในโลก ทำให้จิตใจได้เกิดการเปลี่ยนแปลง เกิดปัญญารับรู้ตนเองอย่างลึกซึ้งและแท้จริง

5.3 การฝึกตน

เป็นวิธีการพัฒนาด้านคุณธรรมจริยธรรมด้วยตนเองขั้นสูงสุด เพราะเป็นการพัฒนาความสามารถของบุคคล ในการควบคุมการประพฤติปฏิบัติของตนให้อยู่ในกรอบของพฤติกรรมที่พึงปรารถนาของสังคม ทั้งในสภาพการณ์ปกติและเมื่อเผชิญปัญหาหรือขัดแย้ง การฝึกตน เป็นวิธีการพัฒนาด้านคุณธรรมจริยธรรมด้วยตนเองขั้นสูงสุด เพราะเป็นการพัฒนาความสามารถของบุคคล ในการควบคุมการประพฤติปฏิบัติของตนให้อยู่ในกรอบของพฤติกรรมที่พึงปรารถนาของสังคม ทั้งในสภาพการณ์ปกติและเมื่อเผชิญปัญหาหรือขัดแย้ง

1) การฝึกวินัยขั้นพื้นฐาน เช่น ความขยันหมั่นเพียร การพึ่งตนเอง ความตรงต่อเวลา ความรับผิดชอบ การรู้จักประหยัดและออม ความซื่อสัตย์ ความมี สัมมาคารวะ ความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

2) การรักษาศีลตามความเชื่อในศาสนาของตน ศีลเป็นตัวกำหนดที่จะทำให้งดเว้นในการที่จะกระทำชั่วร้ายใด ๆ อยู่ในจิตใจ ส่งผลให้บุคคลมีพลังจิตที่เข้มแข็งรู้เท่าทันความคิด สามารถควบคุมตนได้ การเป็นผู้ใฝ่เรียนรู้ด้านหลักธรรม โดยการไปฟังธรรมตามโอกาสที่มีไป สนทนาธรรมกับผู้ประพฤติที่ดีทางกาย วาจาใจ ซึ่งอาจจะเป็นสมณะหรือผู้ทรงศีล หรือผู้ทรงธรรมต่าง ๆ เพื่อได้ข้อคิดได้เห็นตัวอย่างผู้ปฏิบัติธรรมที่ดี ได้รับคำแนะนำ คำสั่งสอน ข้อคิดที่ดี ๆ เพื่อนำมาประพฤติปฏิบัติตามได้

3) การทำสมาธิ เป็นการฝึกให้เกิดการตั้งมั่นของจิตใจทำให้เกิดภาวะมีอารมณ์หนึ่งเดียวของกุศลจิต เป็นจิตใจที่สงบผ่องใสบริสุทธิ์เป็นจิตที่เข้มแข็ง มั่นคง แน่วแน่ ทำให้เกิดปัญญาสามารถพิจารณาเห็นทุกอย่างตรงสภาพความเป็นจริง การฝึกจิตของตนให้เข้มแข็ง การฝึกจิตสามารถทำได้โดยการทำสมาธิภาวนา ซึ่งเป็นการมุ่งมั่นอยู่ในอารมณ์เดียว เช่น การเฝ้าตามดูลมหายใจ เจ้าลมหายใจออกที่ปลายจมูก ที่เรียกว่า อาณาปาณสติกรรมฐาน หรือการใช้วิธีการอื่น ๆ เช่น การพิจารณาเรื่องราวต่าง ๆ ที่เข้ามาในชีวิต ด้วยหลักเหตุ และหลักผล ที่เรียกว่า โยนิโส-มนสิการ คือ การทำใจขอเราให้คิดอย่างถูกต้อง ทำให้จิตเป็นกุศล จิตปลอดโปร่งเยือกเย็น เพราะมีความเข้าใจความเป็นจริงแห่งชีวิตอย่างแท้จริง ก่อให้เกิดการคิดถูก พูดถูก ทำสิ่งที่ถูกต้องดีงาม

สามารถวินิจฉัยตนเองได้ว่าสิ่งที่ควรทำหรือไม่ควรทำ คืออะไร เพราะเหตุใด ทำให้เป็นผู้มีสติสัมปชัญญะที่บริบูรณ์ ซึ่งเป็นคุณประโยชน์แก่ผู้ประกอบวิชาชีพครูเป็นอย่างยิ่ง เพราะคุณธรรม "สติสัมปชัญญะ" นั้นเป็นหลักสำคัญที่ก่อให้เกิดคุณธรรมอื่น ๆ ตามมา

4) ฝึกการเป็นผู้ให้ เช่น การรู้จัก ให้อภัย รู้จักแบ่งปันความรู้ ความดีความชอบ บริจาคเพื่อสาธารณประโยชน์ อุทิศแรงกายแรงใจช่วยงานสาธารณประโยชน์โดยไม่หวังผลตอบแทนใด ๆ

สรุปได้ว่า การพัฒนาจริยธรรมด้วยวิธีพัฒนาตนเองตามขั้นตอนดังกล่าว เป็นธรรมภาระที่บุคคลสามารถปฏิบัติได้ควบคู่กับการดำเนินชีวิตประจาวัน แต่มิใช่เป็นการกระทำในลักษณะเสร็จสิ้น ต้องกระทำอย่างต่อเนื่องจนเป็นนิสัย เพราะจิตใจของมนุษย์เปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา เฉกเช่น กระแสสังคมที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

5.4 การคบบัณฑิต

การคบคนดี ย่อมทำให้ผู้คบเป็นคนดีไปด้วย ลักษณะของคนดี หรือบัณฑิตที่มีการกล่าวถึงในมงคลชีวิตข้อที่ 2 มีคุณลักษณะ 3 ประการ คือ เป็นบุคคลที่มี

1) ความเห็นชอบ คิดดี ไม่อิจฉาริษยาผู้อื่น ไม่พยาบาทปองร้ายผู้อื่น ไม่โลภอยากได้ของผู้อื่น

2) เป็นคนพูดดี คือเป็นคนที่พูดจาไพเราะ เว้นจากการพูดที่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนหรือพูดหลอกลวง

3) เป็นคนทำดี คือทำแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น ไม่ผิดศีล ฉะนั้นเมื่อเราคบบัณฑิตหรือคนดี ผู้ปฏิบัติตนอยู่ในหลักธรรมคุณความดีต่าง ๆ ย่อมทำให้ทำตามในสิ่งที่เป็นคุณงามความดีไปด้วย

สรุปท้ายบท

คุณธรรม หมายถึง หลักธรรมจริยาที่สร้างความรู้สึกชอบชั่วดีภายในจิตใจที่เต็มเปี่ยมด้วยความสุข ทำให้ประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในกรอบอันดีงาม คุณธรรมมีความสำคัญต่อครู คือ ครูที่มีคุณธรรมในตนเองจะเป็นหลักประกันคุณภาพของครูให้เป็นที่ยอมรับ เชื่อถือ ศรัทธาจากลูกศิษย์ ผู้ปกครองและบุคคลในชุมชน ส่วน จริยธรรม หมายถึง หลักแห่งความประพฤติปฏิบัติที่ดีงามซึ่งเป็นที่ยอมรับของสังคมทุกสังคม หากมีการละเมิดจะถูกลงโทษโดยสังคม แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับครูได้แก่ การศึกษาคุณธรรมตามแนวคิดทฤษฎีของแต่ละบุคคลที่เชื่อว่าดีและควรปฏิบัติตามแนวคิด และการมีจรรยาบรรณในครู เพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมครูมีทั้งวิธีการปลูกฝังและแนวทางการพัฒนา ได้แก่ การปลูกฝังโดยใช้กิจกรรมฝึกการอบรม การ

ปลูกฝังโดยใช้เพลง การปลูกฝังโดยใช้คำประพันธ์ การปลูกฝังโดยการประกาศเกียรติคุณให้รางวัล และครูในศตวรรษที่ 21 เป็นครูที่ต้องการการพัฒนาแบบองค์กรโดยอาศัยความร่วมของหน่วยงาน เพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมโดยตรง ได้แก่ สถาบันการศึกษาที่ผลิตครู องค์กรวิชาชีพทางการศึกษา สถานศึกษา ได้แก่ โรงเรียน มหาวิทยาลัย วิทยาลัย และสถาบันต่าง ๆ ผ่านแนวทางการพัฒนาที่หลากหลายให้เป็นครูยุคใหม่ที่รอบรู้อย่างมีคุณธรรมและจริยธรรม

คำถามทบทวน

1. ความหมายของคำว่า คุณธรรม และจริยธรรมเป็นอย่างไร
2. ผู้ประกอบวิชาชีพครูควรมีคุณธรรมจริยธรรมเป็นอย่างไร
3. คุณธรรมและจริยธรรมมีความสำคัญต่อการปฏิบัติงานในวิชาชีพครูอย่างไร
4. การที่ครูมีคุณธรรมและจริยธรรมที่ดีงาม มีผลกระทบต่อตัวครู ผู้เรียน เพื่อนร่วมงาน และผู้บริหารสถานศึกษาอย่างไร
5. ทศพิธราชธรรมตามแนวพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สามารถนำมาใช้เป็นหลักปฏิบัติงานครูอย่างไร
6. ครูในศตวรรษที่ 21 ควรมีคุณธรรมและจริยธรรมด้านใดเพื่อเป็นแนวทางในการประกอบอาชีพในสังคมโลกที่เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว
7. คุณธรรมพื้นฐานที่ครูสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานมีอะไรบ้าง
8. ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมเป็นแนวคิดช่วยให้ครูพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมอย่างไร
9. องค์กรวิชาชีพครูมีบทบาทอย่างไรในการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมให้แก่ผู้ประกอบวิชาชีพครู
10. การปลูกฝังคุณธรรมสำหรับครูทำได้อย่างไร อธิบาย พร้อมยกตัวอย่างประกอบ

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2550). **๘ คุณธรรมพื้นฐาน.** (โปสเตอร์).

ดวงเดือน พันธุมนาวิน. (2538). **ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม : การวิจัยและการพัฒนาบุคคล.** พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : โครงการส่งเสริมเอกสารวิชาการสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

ธีรศักดิ์ อัครบวร. (2540). **ความเป็นครู.** พิมพ์ครั้งที่ 3. ภูเก็ต : คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏภูเก็ต.

ประภาศรี สีหอำไพ. (2550). **พื้นฐานการศึกษาทั้งศาสนาและจริยธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ผกา สัตยธรรม. (2550). **คุณธรรมของครู.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พลอยเพลท.

พระเทพเวที. (2531). **ธรรมนูญชีวิต/พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม.** พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาบรรณสาร.

พระธรรมปิฎก. (2538). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระราชวรมุนี, (ประยูร ธมฺมจิตโต). (2541). **"จรรยาบรรณนักวิจัยกับสังคมไทย" รายงานการสัมมนาจรรยาบรรรณนักวิจัยกับสังคมไทย.** กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

พุทธทาสภิกขุ. (2529). **การศึกษาของโลกปัจจุบัน.** กรุงเทพฯ : ธนประดิษฐ์การพิมพ์.

พจนานุกรม ราชบัณฑิตยสถาน 2542. (2554). **สภาพคุณงามความดี** [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http//rirs3.royin.go.th/new-search/word-search-all-x.asp. [1 สิงหาคม 2557]

ยนต์ ชุ่มจิต. (2550). **ความเป็นครู** .พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

ราชบัณฑิตยสถาน 2542. (2554). **จริยธรรม** [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http//rirs3.royin.go.th/new-search/word-search-all-x.asp. [15 สิงหาคม 2557].

รัตนวดี โชติกพนิช. (2550). **จริยธรรมและจรรยาบรรณในวิชาชีพครู.** ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง. โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

เรืองวิทย์ ลิ่มปนาท. (2539). **ความเป็นครูสถิตในหทัยราช.** กรุงเทพฯ : รุ่งศิลป์การพิมพ์ จำกัด.

ศุภานัน สิทธิเลิศ. (2549). **เอกสารคำสอนรายวิชาความเป็นครู.** กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

ไสว มาลาทอง. (2542). **คู่มือการศึกษาจริยธรรม.** กลุ่มวิชาการพระพุทธศาสนาและจริยศึกษา. กรุงเทพฯ : กองศาสนาศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2553). **คู่มือเส้นทางครูมืออาชีพสำหรับครูผู้ช่วย.**

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2557). **แนวคิด ทฤษฎีด้านจริยธรรม.** คู่มือ : การพัฒนาและส่งเสริมการปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมข้าราชการพลเรือนสำหรับคณะกรรมการจริยธรรม [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://www.ocsc.go.th/ocsc/th/ uploads/file/ethic/f6.pdf. [15 สิงหาคม 2557].

สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. (2554). **แบบแผนพฤติกรรมตามจรรยาบรรณครู พ.ศ. 2539** [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://www.edu.chula.ac.th/knowledge/rule/rule2539.htm. [3 กันยายน 2557]

สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน. (2557). **การยกระดับคุณภาพครูไทยในศตวรรษที่ 21.** เอกสารประกอบการประชุมวิชาการ อภิวัฒน์การเรียนรู้...สู่จุดเปลี่ยนประเทศไทย (6-8 พฤษภาคม 2557)

สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2542). **จริยธรรมทางวิชาการ.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เฟื่องฟ้า.

แสง จันทร์งาม. (2550). **80 ปี เชียงใหม่. กรุงเทพฯ** : หจก. ธนุชพริ้นติ้ง.

อดิศร ถิรสีโล, พระมหา. (2540). **คุณธรรมสำหรับครู**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : โอ.เอส.พริ้นติ้งเฮ้าส์.

Good, CarterV. (2014) **Moral.** [Online]. Availablefrom : http//onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/sce 37303 00256/abstract. [3 April 2014]

Collins. (2014). **Ethics.** [Online]. Availablefrom : http//www.collinslanguage.com/ results.aspx. [3 April 2014]

Porter, Burton F. (1980). **The good life alternatives in ethics.** Macmillan Publishing Co. p. 233.

Stumpf, Samuel E. (1997). **Philosophy history and problems.** New York: PrenticeHall p. 3.

บทที่ 9
เกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครู

ครูเป็นวิชาชีพที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาการศึกษาของชาติ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีมาตรฐานวิชาชีพครู เพื่อควบคุม ดูแล การประกอบวิชาชีพครูให้ดำรงไว้ซึ่งความถูกต้อง มีเกียรติและศักดิ์ศรีของวิชาชีพ เป็นผู้สามารถนำพาคนในชาติไปสู่การพัฒนาตามกระแสโลกาภิวัตน์ได้อย่างยั่งยืน มั่นคง และปลอดภัย และสร้างความตระหนัก รับผิดชอบในหน้าที่ของครู ปัจจุบันประเทศไทยใช้เกณฑ์ข้อบังคับคุรุสภา ว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพ พ.ศ. 2556 ซึ่งได้กำหนด มาตรฐานวิชาชีพทางการศึกษาสำหรับเป็นแนวทางให้ครู มีคุณลักษณะ และคุณภาพที่พึงประสงค์ในการประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ซึ่งครูต้องประพฤติปฏิบัติตาม ประกอบด้วยมาตรฐานความรู้และประสบการณ์วิชาชีพ มาตรฐานการปฏิบัติงาน และมาตรฐานการปฏิบัติตน ตามข้อบังคับคุรุสภาว่าด้วยจรรยาบรรณของวิชาชีพ ซึ่งการกำหนดหลักเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครูมีความเชื่อมโยงกับการพัฒนาครูทั้งระบบ เช่น การกำหนดคุณลักษณะครูที่จะได้ใบประกอบวิชาชีพ การต่ออายุ การประเมินวิทยฐานะ การพัฒนาสมรรถนะของครู ดังนั้น ครูยุคใหม่ต้องมีการพัฒนาตนเองให้ได้มาตรฐานตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพกำหนดไว้

วิชาชีพควบคุมทางการศึกษา

1. ลักษณะของวิชาชีพควบคุม

วิชาชีพ เป็นกิจกรรมให้บริการแก่สาธารณชนที่ต้องอาศัยความรู้ ความชำนาญเป็นการเฉพาะ และมีมาตรฐานในการประกอบวิชาชีพ โดยผ่านการฝึกฝน อบรม ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติอย่างเพียงพอก่อนที่จะประกอบวิชาชีพ ซึ่งต่างจากเป็นอาชีพให้บริการแก่สาธารณชนที่ต้องอาศัยความรู้ ความชำนาญเป็นการเฉพาะ ไม่ซ้ำซ้อนกับวิชาชีพอื่น และมีมาตรฐานในการประกอบวิชาชีพ โดยผู้ประกอบวิชาชีพต้องฝึกอบรมทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติอย่างเพียงพอก่อนที่จะประกอบวิชาชีพ ต่างกับอาชีพซึ่งเป็นกิจกรรมที่ต้องทำให้สำเร็จโดยมุ่งหวังค่าตอบแทนเพื่อการดำรงชีพเท่านั้น วิชาชีพซึ่งได้รับยกย่องให้เป็นวิชาชีพชั้นสูงผู้ประกอบวิชาชีพย่อมต้องมีความรับผิดชอบอย่างสูงตามมา เพราะมีผลกระทบต่อผู้รับบริการและสาธารณชน จึงต้องมีการควบคุมการประกอบวิชาชีพเป็นพิเศษ เพื่อให้เกิดความมั่นใจต่อผู้รับบริการและสาธารณชน โดยผู้ประกอบวิชาชีพต้องประกอบวิชาชีพด้วยวิธีการแห่งปัญญา

ได้รับการศึกษาอบรมมาอย่างเพียงพอ มีอิสระในการใช้วิชาชีพตามมาตรฐานวิชาชีพ และมีจรรยาบรรณของวิชาชีพ รวมทั้งต้องมีสถาบันวิชาชีพหรือองค์กรวิชาชีพเป็นแหล่งกลางในการสร้างสรรค์จรรโลงวิชาชีพ

2. การกำหนดให้วิชาชีพทางการศึกษาเป็นวิชาชีพควบคุม

วิชาชีพทางการศึกษา นอกจากจะเป็นวิชาชีพชั้นสูงประเภทหนึ่งเช่นเดียวกับวิชาชีพชั้นสูงอื่น เช่น แพทย์ วิศวกร สถาปนิก ทนายความ พยาบาล สัตวแพทย์ ฯลฯ ซึ่งจะต้องประกอบวิชาชีพเพื่อบริการต่อสาธารณชนตามบริบทของวิชาชีพนั้น ๆ แล้วยังมีบทบาทสำคัญต่อสังคมและความเจริญก้าวหน้าของประเทศ กล่าวคือ

1) สร้างพลเมืองดีของประเทศ โดยการให้การศึกษาขั้นพื้นฐานที่จะทำให้ประชาชนเป็นพลเมืองดีตามที่ประเทศชาติต้องการ

2) พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อสนองตอบการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

3) สืบทอดวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของชาติ จากคนรุ่นหนึ่งไปอีกรุ่นหนึ่ง ให้มีการรักษาความเป็นชาติไว้อย่างมั่นคงยาวนาน

จากบทบาทและความสำคัญดังกล่าวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2546 : 2) จึงกำหนดแนวทางในการดำเนินงานกำกับดูแลรักษาและพัฒนาวิชาชีพทางการศึกษา โดยกำหนดให้มีองค์กรวิชาชีพครู ผู้บริหารสถานศึกษา และผู้บริหารการศึกษาให้มีอำนาจหน้าที่กำหนดมาตรฐานวิชาชีพออกและเพิกถอนใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ กำกับดูแลให้มีการปฏิบัติตามมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณของวิชาชีพ การกำหนดให้วิชาชีพทางการศึกษาเป็นวิชาชีพควบคุมจะเป็นหลักประกันและคุ้มครองให้ผู้รับบริการทางการศึกษาได้รับการศึกษาอย่างมีคุณภาพ รวมทั้งจะเป็นการพัฒนาและยกระดับมาตรฐานวิชาชีพให้สูงขึ้น รวมทั้งพระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2546 ซึ่งเป็นกฎหมายเกี่ยวกับวิชาชีพทางการศึกษา กำหนดให้วิชาชีพทางการศึกษาเป็นวิชาชีพควบคุม ประกอบด้วย

1) วิชาชีพครู

2) วิชาชีพผู้บริหารสถานศึกษา

3) วิชาชีพผู้บริหารการศึกษา

4) วิชาชีพควบคุมอื่นที่กำหนดในกฎกระทรวง

3. การประกอบวิชาชีพควบคุม

ครู ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษา และบุคลากรทางการศึกษาอื่น ที่กฎกระทรวงกำหนดให้เป็นวิชาชีพควบคุม ต้องประกอบวิชาชีพภายใต้บังคับแห่งข้อจำกัดและเงื่อนไขของคุรุสภา ดังนี้

1) ต้องได้รับใบอนุญาตให้ประกอบวิชาชีพ โดยยื่นขอรับใบอนุญาตประกอบวิชาชีพตามที่คุรุสภากำหนดผู้ไม่ได้รับอนุญาต หรือสถานศึกษาที่รับผู้ไม่ได้รับใบอนุญาตเข้าประกอบวิชาชีพควบคุมในสถานศึกษาจะได้รับโทษตามกฎหมาย

2) ต้องประพฤติตนตามมาตรฐานและจรรยาบรรณของวิชาชีพ รวมทั้งต้องพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง เพื่อดำรงไว้ซึ่งความรู้ความสามารถ และความชำนาญการตามระดับคุณภาพของมาตรฐานในการประกอบวิชาชีพ

3) บุคคลผู้ได้รับความเสียหายจากการประพฤติผิดจรรยาบรรณของวิชาชีพ มีสิทธิกล่าวหา หรือกรรมการคุรุสภา กรรมการมาตรฐานวิชาชีพ และบุคคลอื่นมีสิทธิกล่าวโทษผู้ประกอบวิชาชีพที่ประพฤติผิดจรรยาบรรณได้

4) เมื่อมีการกล่าวหาหรือกล่าวโทษ คณะกรรมการมาตรฐานวิชาชีพอาจวินิจฉัยชี้ขาดให้ยกข้อกล่าวหา/กล่าวโทษ ตักเตือน ภาคทัณฑ์ พักใช้ใบอนุญาต หรือเพิกถอนใบอนุญาตประกอบวิชาชีพได้ และผู้ถูกพักใช้หรือเพิกถอนใบอนุญาตไม่สามารถประกอบวิชาชีพต่อไปได้

การกำหนดให้วิชาชีพทางการศึกษาเป็นวิชาชีพควบคุม นับเป็นความก้าวหน้าของวิชาชีพทางการศึกษา และเป็นการยกระดับมาตรฐานวิชาชีพให้สูงขึ้น อันจะเป็นผลดีต่อผู้รับบริการทางการศึกษาที่จะได้รับการศึกษาอย่างมีคุณภาพและมีมาตรฐานที่สูงขึ้นด้วยซึ่งจะทำให้วิชาชีพและผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาได้รับความเชื่อถือ ศรัทธา มีเกียรติและศักดิ์ศรีในสังคม

4. มาตรฐานวิชาชีพทางการศึกษา

มาตรฐานวิชาชีพทางการศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2546 : 16) คือ ข้อกำหนดเกี่ยวกับคุณลักษณะและคุณภาพที่พึงประสงค์ในการประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ซึ่งผู้ประกอบวิชาชีพต้องประพฤติปฏิบัติตาม เพื่อให้เกิดคุณภาพในการประกอบวิชาชีพ พระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2546 มาตรา 49 กำหนดให้มีมาตรฐานวิชาชีพ 3 ด้าน ดังนี้

1) ความรู้และประสบการณ์วิชาชีพ หมายถึง ข้อกำหนดสำหรับผู้จะเข้ามาประกอบวิชาชีพ จะต้องมีความรู้และมีประสบการณ์วิชาชีพเพียงพอที่จะประกอบวิชาชีพ โดยมีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ

2) การปฏิบัติงาน หมายถึง ข้อกำหนดเกี่ยวกับการปฏิบัติงานในวิชาชีพให้เกิดผลเป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนด พร้อมกับมีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดความชำนาญในการประกอบวิชาชีพ ทั้งความชำนาญเฉพาะด้านและความชำนาญตามระดับคุณภาพของมาตรฐานการปฏิบัติงาน ทั้งนี้เพื่อการต่อใบอนุญาตประกอบวิชาชีพตามที่กำหนด

3) การปฏิบัติตน หมายถึง ข้อกำหนดเกี่ยวกับการประพฤติของผู้ประกอบวิชาชีพโดยมีจรรยาบรรณของวิชาชีพและแบบแผนพฤติกรรมตามจรรยาบรรณของวิชาชีพเพื่อดำรงไว้ซึ่งชื่อเสียง ฐานะ เกียรติและศักดิ์ศรีแห่งวิชาชีพ หากผู้ประกอบวิชาชีพผู้ใดประพฤติผิดจรรยาบรรณของวิชาชีพ ทำให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่น ผู้นั้นอาจถูกวินิจฉัยโดยคณะกรรมการมาตรฐานวิชาชีพอย่างใดอย่างหนึ่ง

มาตรฐานความรู้และประสบการณ์วิชาชีพ

มาตรฐานความรู้และประสบการณ์วิชาชีพ คือ ข้อกำหนดเกี่ยวกับความรู้และประสบการณ์ในการจัดการเรียนรู้ หรือการจัดการศึกษา ซึ่งผู้ต้องการประกอบวิชาชีพทางการศึกษาต้องมีเพียงพอที่สามารถนำไปใช้ในการประกอบวิชาชีพได้ (คุรุสภา, 2556) จากข้อบังคับคุรุสภา ว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพ พ.ศ. 2556 ของผู้ประกอบวิชาชีพครู ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษา และศึกษานิเทศก์ ต้องเป็นผู้มีมาตรฐานความรู้และประสบการณ์วิชาชีพ ดังนี้

1. ผู้ประกอบวิชาชีพครู

ผู้ประกอบวิชาชีพครูต้องมีคุณวุฒิไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีทางการศึกษา หรือเทียบเท่าหรือคุณวุฒิอื่นที่คุรุสภารับรอง โดยมีมาตรฐานความรู้ ประกอบด้วย 1) ความเป็นครู 2) ปรัชญาการศึกษา 3) ภาษาและวัฒนธรรม 4) จิตวิทยาสำหรับครู 5) หลักสูตร 6) การจัดการเรียนรู้และการจัดการชั้นเรียน 7) การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ 8) นวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศทางการศึกษา 9) การวัดและการประเมินผลการเรียนรู้ 10) การประกันคุณภาพการศึกษา และ 11) คุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณ ส่วนมาตรฐานประสบการณ์วิชาชีพ ผ่านการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาตามหลักสูตรปริญญาทางการศึกษา เป็นเวลาไม่น้อยกว่า 1 ปี และผ่านเกณฑ์การประเมินปฏิบัติการสอนตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่คณะกรรมการคุรุสภากำหนด

จากประกาศคณะกรรมการคุรุสภา (ราชกิจจานุเบกษา, 2556 : 43-44) เรื่อง สาระความรู้สมรรถนะและประสบการณ์วิชาชีพของผู้ประกอบวิชาชีพครู ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหาร

การศึกษา และศึกษานิเทศก์ ตามข้อบังคับคุรุสภา ว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพ พ.ศ. 2556 ผู้ประกอบวิชาชีพครู ต้องมีสาระความรู้ และสมรรถนะดังนี้

1) ความเป็นครู

สาระความรู้ ประกอบด้วย (1) สภาพงานครู คุณลักษณะ และมาตรฐานวิชาชีพครู (2) การปลูกฝังจิตวิญญาณความเป็นครู (3) กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับครูและวิชาชีพครู (4) การจัดการความรู้เกี่ยวกับวิชาชีพครู (5) การสร้างความก้าวหน้าและพัฒนาวิชาชีพครูอย่างต่อเนื่อง

สมรรถนะ ประกอบด้วย (1) รอบรู้ในเนื้อหาวิชาที่สอนและกลยุทธ์การสอน เพื่อให้ผู้เรียนคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ สร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ได้ (2) แสวงหาและเลือกใช้ข้อมูลข่าวสารความรู้เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง (3) ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้เรียนที่ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพผู้เรียน (4) มีจิตวิญญาณความเป็นครู

2) ปรัชญาการศึกษา

สาระความรู้ ประกอบด้วย (1) ปรัชญา แนวคิด และทฤษฎีทางการศึกษา ศาสนา เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม (2) แนวคิด และกลวิธีการจัดการศึกษา เพื่อเสริมสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืน

สมรรถนะ ประกอบด้วย (1) ประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาสถานศึกษา (2) วิเคราะห์เกี่ยวกับการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

3) ภาษาและวัฒนธรรม

สาระความรู้ ประกอบด้วย (1) ภาษาและวัฒนธรรมไทยเพื่อการเป็นครู (2) ภาษาต่างประเทศเพื่อพัฒนาวิชาชีพครู

สมรรถนะ ประกอบด้วย (1) สามารถใช้ทักษะการฟัง การพูด การอ่าน การเขียนภาษาไทย และภาษาต่างประเทศ เพื่อการสื่อความหมายอย่างถูกต้อง (2) ใช้ภาษาและวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

4) จิตวิทยาสำหรับครู

สาระความรู้ ประกอบด้วย (1) จิตวิทยาพื้นฐานและจิตวิทยาพัฒนาการของมนุษย์ (2) จิตวิทยาการเรียนรู้และจิตวิทยาการศึกษา (3) จิตวิทยาการแนะแนวและการให้คำปรึกษา

สมรรถนะ ประกอบด้วย (1) สามารถให้คำแนะนำช่วยเหลือผู้เรียนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น (2) ใช้จิตวิทยาเพื่อความเข้าใจและสนับสนุนการเรียนรู้ของผู้เรียนให้เต็มศักยภาพ

5) หลักสูตร

สาระความรู้ ประกอบด้วย (1) หลักการ แนวคิดในการจัดทำหลักสูตร (2) การนำหลักสูตรไปใช้ (3) การพัฒนาหลักสูตร

สมรรถนะ ประกอบด้วย (1) วิเคราะห์หลักสูตรและสามารถจัดทำหลักสูตรได้ (2) ปฏิบัติการประเมินหลักสูตร (3) นำผลการประเมินไปใช้ในการพัฒนาหลักสูตร

6) การจัดการเรียนรู้และการจัดการชั้นเรียน

สาระความรู้ ประกอบด้วย (1) หลักการ แนวคิด แนวปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดทำแผนการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้และสิ่งแวดล้อมเพื่อการเรียนรู้ (2) ทฤษฎีและรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักคิดวิเคราะห์ คิดสร้างสรรค์และแก้ปัญหาได้ (3) การบูรณาการการเรียนรู้แบบเรียนรวม (4) การจัดการชั้นเรียน (5) การพัฒนาศูนย์การเรียนในสถานศึกษา

สมรรถนะ ประกอบด้วย (1) สามารถจัดทำแผนการเรียนรู้และนำไปสู่การปฏิบัติให้เกิดผลจริง (2) สามารถสร้างบรรยากาศการจัดการชั้นเรียนให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

7) การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้

สาระความรู้ ประกอบด้วย (1) หลักการ แนวคิด แนวปฏิบัติในการวิจัย (2) การใช้และผลิตงานวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้

สมรรถนะ ประกอบด้วย (1) สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน (2) สามารถทำวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนและพัฒนาผู้เรียน

8) นวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศทางการศึกษา

สาระความรู้ ประกอบด้วย (1) หลักการ แนวคิด การออกแบบ การประยุกต์ใช้และการประเมินสื่อ นวัตกรรมเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเรียนรู้ (2) เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสื่อสาร

สมรรถนะ ประกอบด้วย (1) ประยุกต์ใช้ และประเมินสื่อ นวัตกรรม เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเรียนรู้ (2) สามารถใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสื่อสาร

9) การวัดและการประเมินผลการเรียนรู้

สาระความรู้ ประกอบด้วย (1) หลักการ แนวคิด และแนวปฏิบัติในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน (2) ปฏิบัติการวัดและการประเมินผล

สมรรถนะ ประกอบด้วย (1) สามารถวัดและประเมินผลได้ (2) สามารถนำผลการประเมินไปใช้ในการพัฒนาผู้เรียน

10) การประกันคุณภาพการศึกษา

สาระความรู้ ประกอบด้วย (1) หลักการ แนวคิด แนวปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดการคุณภาพการศึกษา (2) การประกันคุณภาพการศึกษา

สมรรถนะ ประกอบด้วย ประกอบด้วย (1) สามารถจัดการคุณภาพการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง (2) สามารถดำเนินการจัดกิจกรรมประเมินคุณภาพการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้

11) คุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณ

สาระความรู้ ประกอบด้วย (1) หลักธรรมาภิบาลและความซื่อสัตย์สุจริต (2) คุณธรรมและจริยธรรมของวิชาชีพครู (3) จรรยาบรรณของวิชาชีพที่คุรุสภากำหนด

สมรรถนะ ประกอบด้วย (1) ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี มีจิตสำนึกสาธารณะ และเสียสละให้สังคม (2) ปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณของวิชาชีพ สาระการฝึกทักษะและสมรรถนะของผู้ประกอบวิชาชีพครูตามมาตรฐานประสบการณ์วิชาชีพ

12) การฝึกปฏิบัติวิชาชีพระหว่างเรียน

สาระการฝึกทักษะ ประกอบด้วย (1) การสังเกตการจัดการเรียนรู้ (2) การจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนสร้างความรู้ด้วยตนเอง (3) การทดลองสอนในสถานการณ์จำลองและสถานการณ์จริง (4) การออกแบบทดสอบ ข้อสอบหรือเครื่องมือวัดผล (5) การตรวจข้อสอบการให้คะแนน และการตัดสินผลการเรียน (6) การสอบภาคปฏิบัติและการให้คะแนน (7) การวิจัยแก้ปัญหาผู้เรียน (8) การพัฒนาความเป็นครูมืออาชีพ

สมรรถนะ ประกอบด้วย (1) สามารถจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ เพื่อจุดประสงค์การสอนที่หลากหลาย (2) สามารถปฏิบัติการสอน ออกแบบทดสอบ วัดและประเมินผลผู้เรียน

13) การปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาในสาขาวิชาเฉพาะ

สาระการฝึกทักษะ ประกอบด้วย (1) การปฏิบัติการสอนวิชาเอก (2) การวัดและประเมินผล และนำผลไปใช้ในการพัฒนาผู้เรียน (3) การวิจัยเพื่อพัฒนาผู้เรียน (4) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ หรือแบ่งปันความรู้ในการสัมมนาการศึกษา

สมรรถนะ ประกอบด้วย (1) สามารถจัดการเรียนรู้ในสาขาวิชาเอก (2) สามารถประเมิน ปรับปรุง และศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาผู้เรียน (3) ปฏิบัติงานอื่นที่ได้รับมอบหมาย

2. ผู้ประกอบวิชาชีพผู้บริหารสถานศึกษา

ผู้ประกอบวิชาชีพผู้บริหารสถานศึกษา ต้องมีคุณวุฒิไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีทางการบริหารการศึกษา หรือเทียบเท่า หรือมีคุณวุฒิอื่นที่คุรุสภารับรอง โดยมีมาตรฐานความรู้ประกอบด้วย 1) การพัฒนาวิชาชีพ 2) ความเป็นผู้นำทางวิชาการ 3) การบริหารสถานศึกษา 4) หลักสูตร การสอน การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ 5) กิจการและกิจกรรมนักเรียน 6) การประกันคุณภาพการศึกษา 7) คุณธรรม จริยธรรมและจรรยาบรรณ ส่วนมาตรฐาน

ประสบการณ์วิชาชีพ มีประสบการณ์ด้านปฏิบัติการสอนมาแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปี หรือมีประสบการณ์ด้านปฏิบัติการสอนและต้องมีประสบการณ์ในตำแหน่งหัวหน้าหมวดหรือหัวหน้าสาย หรือหัวหน้างาน หรือตำแหน่งบริหารอื่น ๆ ในสถานศึกษามาแล้วไม่น้อยกว่า 2 ปี

ราชกิจจานุเบกษา (2556 : 47-49) กำหนดข้อบังคับคุรุสภาว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพ พ.ศ. 2556 ของผู้บริหารสถานศึกษา ต้องมีสาระความรู้และสมรรถนะดังนี้

1) การพัฒนาวิชาชีพ

สาระความรู้ ประกอบด้วย (1) จิตวิญญาณ อุดมการณ์ของผู้บริหาร (2) การจัดการความรู้เกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษา (3) ความเป็นผู้บริหารมืออาชีพ (4) การวิจัยเพื่อพัฒนาวิชาชีพ

สมรรถนะ ประกอบด้วย (1) มีอุดมการณ์ของผู้บริหารและแนวทางการพัฒนาเป็นผู้บริหารมืออาชีพ (2) สามารถศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาวิชาชีพ

2) ความเป็นผู้นำทางวิชาการ

สาระความรู้ ประกอบด้วย (1) การเปลี่ยนแปลงของโลกและสังคม ผู้นำการเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมผู้นำ ภาวะผู้นำ (2) การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา (3) การนิเทศเพื่อพัฒนาครูให้จัดการการเรียนรู้ของผู้เรียนให้เติบโตเต็มตามศักยภาพ (4) การบริหารความเสี่ยงและความขัดแย้ง (5) ปฏิสัมพันธ์และการพัฒนาเพื่อนร่วมงาน (6) ความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชนและท้องถิ่น

สมรรถนะ ประกอบด้วย (1) สามารถระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา (2) สามารถบริหารการศึกษาและสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนและท้องถิ่นได้

3) การบริหารสถานศึกษา

สาระความรู้ ประกอบด้วย (1) ทฤษฎี หลักการ กระบวนการ และหน้าที่ในการบริหาร (2) การบริหารงานวิชาการเพื่อคุณภาพและความเป็นเลิศ (3) การบริหารแหล่งเรียนรู้และสิ่งแวดล้อมเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ (4) นวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารและการเรียนรู้ (5) การบริหารงานบุคคล (6) การบริหารงานธุรการ การเงิน พัสดุ และอาคารสถานที่ (7) กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา และผู้บริหารสถานศึกษา (8) การวางแผนเพิ่มประสิทธิภาพ และประสิทธิผลการบริหารสถานศึกษา

สมรรถนะ ประกอบด้วย (1) สามารถกำหนดนโยบาย แผน กลยุทธ์ และนำไปสู่การปฏิบัติให้สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา (2) เลือกใช้ทฤษฎี หลักการ และกระบวนการบริหารให้สอดคล้องกับบริบทมหภาคและภูมิสังคม (3) สามารถบริหารงานวิชาการ บริหารแหล่งเรียนรู้และสิ่งแวดล้อมเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้

4) หลักสูตร การสอน การวัดและประเมินผลการเรียนรู้

สาระความรู้ ประกอบด้วย (1) พัฒนาหลักสูตรและหลักสูตรสถานศึกษา (2) การจัดการเรียนการสอนและการสอนเสริม (3) การวัดและประเมินผลการเรียน

สมรรถนะ ประกอบด้วย (1) สามารถพัฒนาหลักสูตรและบริหารการจัดการเรียนการสอนในแนวทางใหม่ได้ (2) ปฏิบัติการประเมินและปรับปรุงการบริหารหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้

5) กิจการและกิจกรรมนักเรียน

สาระความรู้ ประกอบด้วย (1) บริหารกิจกรรมเสริมหลักสูตรและกิจกรรมนักเรียนเพื่อพัฒนาศักยภาพผู้เรียนให้รู้จักการจัดการและคิดเป็น (2) บริหารจัดการให้เกิดการพัฒนาทักษะชีวิตของผู้เรียน (3) บริหารจัดการให้เกิดการดูแลช่วยเหลือผู้เรียน

สมรรถนะ ประกอบด้วย (1) สามารถบริหารจัดการให้เกิดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนการดูแลช่วยเหลือผู้เรียน (2) สามารถส่งเสริมวินัย คุณธรรม จริยธรรม และความสามัคคีในหมู่คณะ

6) การประกันคุณภาพการศึกษา

สาระความรู้ ประกอบด้วย (1) หลักการและกระบวนการในการประกันคุณภาพการศึกษา (2) การประกันคุณภาพภายในและภายนอก

สมรรถนะ ประกอบด้วย (1) สามารถจัดทำรายงานผลการประเมินตนเองของสถานศึกษาเพื่อรองรับการประเมินภายนอก (2) นำผลการประกันคุณภาพการศึกษาไปใช้เพื่อพัฒนาสถานศึกษา

7) คุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณ

สาระความรู้ ประกอบด้วย (1) หลักธรรมาภิบาลและความซื่อสัตย์สุจริต (2) คุณธรรมและจริยธรรมของวิชาชีพผู้บริหารสถานศึกษา (3) จรรยาบรรณของวิชาชีพที่คุรุสภากำหนด

สมรรถนะ ประกอบด้วย (1) ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี มีจิตสำนึกสาธารณะและเสียสละให้สังคม (2) ปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณของวิชาชีพ

3 ผู้ประกอบวิชาชีพผู้บริหารการศึกษา

ผู้ประกอบวิชาชีพผู้บริหารการศึกษา ต้องมีคุณวุฒิไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีทางการบริหารการศึกษา หรือเทียบเท่า หรือมีคุณวุฒิอื่นที่คุรุสภารับรอง โดยมีมาตรฐานความรู้ ประกอบด้วย 1) การพัฒนาวิชาชีพ 2) ความเป็นผู้นำทางวิชาการ 3) การบริหารการศึกษา 4) การส่งเสริมคุณภาพการศึกษา 5) การประกันคุณภาพการศึกษา 6) คุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณ ส่วนมาตรฐาน

ประสบการณ์วิชาชีพ มีประสบการณ์ด้านปฏิบัติการสอนมาแล้วไม่น้อยกว่า 8 ปี หรือมีประสบการณ์ในตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษามาแล้วไม่น้อยกว่า 3 ปี หรือมีประสบการณ์ในตำแหน่งบุคลากรทางการศึกษาอื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวงมาแล้วไม่น้อยกว่า 3 ปี หรือมีประสบการณ์ในตำแหน่งบุคลากรทางการศึกษาอื่นที่มีประสบการณ์การบริหารไม่ต่ำกว่าหัวหน้ากลุ่ม หรือผู้อำนวยการกลุ่ม หรือเทียบเท่า มาแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปี หรือมีประสบการณ์ด้านปฏิบัติการสอน และมีประสบการณ์ในตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษา หรือบุคลากรทางการศึกษาอื่น ตามที่กำหนดในกฎกระทรวง หรือบุคลากรทางการศึกษาอื่นที่มีประสบการณ์การบริหารไม่ต่ำกว่าหัวหน้ากลุ่ม หรือผู้อำนวยการกลุ่ม หรือเทียบเท่า รวมกันมาแล้วไม่น้อยกว่า 8 ปี

ผู้บริหารการศึกษา ตามข้อบังคับคุรุสภา ว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพ พ.ศ. 2556 ต้องมีสาระสาระความรู้และสมรรถนะดังนี้ ราชกิจจานุเบกษา (2556 : 49-51)

1) การพัฒนาวิชาชีพ

สาระความรู้ ประกอบด้วย (1) จิตวิญญาณ อุดมการณ์ของผู้บริหาร (2) การจัดการความรู้เกี่ยวกับการบริหารการศึกษา (3) ความเป็นผู้บริหารมืออาชีพ (4) การวิจัยเพื่อพัฒนาวิชาชีพ

สมรรถนะ ประกอบด้วย (1) มีอุดมการณ์ของผู้บริหารและแนวทางการพัฒนาเป็นผู้บริหารมืออาชีพ (2) สามารถศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาวิชาชีพ

2) ความเป็นผู้นำทางวิชาการ

สาระความรู้ ประกอบด้วย (1) ผู้นำการเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมผู้นำ ภาวะผู้นำ (2) การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา (3) การบริหารงานระบบเครือข่าย (4) การบริหารความเสี่ยงและความขัดแย้ง (5) ปฏิสัมพันธ์และการพัฒนาเพื่อนร่วมงาน (6) การนิเทศการศึกษา

สมรรถนะ ประกอบด้วย (1) สามารถบริหารงานระบบเครือข่าย (2) สามารถบริหารการศึกษา และกำกับ ติดตาม ส่งเสริม และประเมินสถานศึกษา

3) การบริหารการศึกษา

สาระความรู้ ประกอบด้วย (1) ทฤษฎี หลักการ กระบวนการ และหน้าที่ในการบริหาร (2) การบริหารองค์การ สำนักงาน และองค์คณะบุคคล (3) การบริหารงานบุคคล (4) กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา และผู้บริหารการศึกษา (5) นวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารและการเรียนรู้ (6) การวางแผนเพิ่มประสิทธิภาพ และประสิทธิผลการบริหารการศึกษา

สมรรถนะ ประกอบด้วย (1) กำหนดนโยบาย แผน กลยุทธ์ และนำไปสู่การปฏิบัติให้สอดคล้องกับบริบทของหน่วยงานทางการศึกษา (2) เลือกใช้ทฤษฎี หลักการ และกระบวนการ

บริหารให้สอดคล้องกับบริบทมหภาคและภูมิสังคม 3) สามารถบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารและการเรียนรู้

4) การส่งเสริมคุณภาพการศึกษา

สาระความรู้ ประกอบด้วย (1) การพัฒนาศักยภาพผู้เรียน (2) การบริหารแหล่งเรียนรู้และสิ่งแวดล้อมเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ (3) การพัฒนาหลักสูตรและหลักสูตรสถานศึกษา (4) การประเมินหลักสูตร

สมรรถนะ ประกอบด้วย (1) สามารถพัฒนาหลักสูตร ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพผู้เรียน (2) ติดตาม ประเมินผล รายงาน และนำผลการประเมินมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

5) การประกันคุณภาพการศึกษา

สาระความรู้ ประกอบด้วย (1) ระบบการประกันคุณภาพการศึกษาทั้งภายในและภายนอก (2) การกำกับติดตามการประกันคุณภาพการศึกษา

สมรรถนะ ประกอบด้วย (1) สามารถกำกับติดตามการประกันคุณภาพการศึกษา (2) นำผลการประกันคุณภาพการศึกษาไปใช้เพื่อพัฒนาการศึกษา

6) คุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณ

สาระความรู้ ประกอบด้วย (1) หลักธรรมาภิบาลและความซื่อสัตย์สุจริต (2) คุณธรรม และจริยธรรมของวิชาชีพผู้บริหารการศึกษา (3) จรรยาบรรณของวิชาชีพที่คุรุสภากำหนด

สมรรถนะ ประกอบด้วย (1) ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี มีจิตสำนึกสาธารณะและเสียสละให้สังคม (2) ปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณของวิชาชีพ

4. ผู้ประกอบวิชาชีพศึกษานิเทศก์

ผู้ประกอบวิชาชีพศึกษานิเทศก์ ต้องมีคุณวุฒิไม่ต่ำกว่าปริญญาโททางการศึกษาหรือเทียบเท่า หรือมีคุณวุฒิอื่นที่คุรุสภารับรอง โดยมีมาตรฐานความรู้ประกอบด้วย 1) การพัฒนาวิชาชีพ 2) การนิเทศการศึกษา 3) แผนและกิจกรรมการนิเทศ 4) การพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ 5) การวิจัยทางการศึกษา 6) นวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศทางการศึกษา 7) การประกันคุณภาพการศึกษา 8) คุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณ ส่วนมาตรฐานประสบการณ์วิชาชีพ มีประสบการณ์ด้านปฏิบัติการสอนมาแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปี หรือมีประสบการณ์ด้านปฏิบัติการสอนและมีประสบการณ์ในตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษา หรือผู้บริหารการศึกษารวมกันมาแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปี มีผลงานทางวิชาการที่มีคุณภาพและมีการเผยแพร่

ศึกษานิเทศก์ ตามข้อบังคับคุรุสภา ว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพ พ.ศ. 2556 ของศึกษานิเทศก์ ต้องมีสาระสาระความรู้ และสมรรถนะดังนี้ ราชกิจจานุเบกษา (2556 : 52-54)

1) การพัฒนาวิชาชีพ

สาระความรู้ ประกอบด้วย (1) สภาพงาน คุณลักษณะ และมาตรฐานวิชาชีพศึกษานิเทศก์ (2) ทักษะในการแสวงหาความรู้ในบริบทของการเปลี่ยนแปลง (3) การจัดการความรู้เกี่ยวกับการนิเทศการศึกษา (4) กฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา และศึกษานิเทศก์

สมรรถนะ ประกอบด้วย (1) สร้างศรัทธาผู้รับการนิเทศเพื่อให้ตระหนักและมองเห็นประโยชน์ของการนิเทศ (2) สร้างความก้าวหน้าและพัฒนาวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง

2) การนิเทศการศึกษา

สาระความรู้ ประกอบด้วย (1) หลักการ แนวคิด แนวปฏิบัติเกี่ยวกับการนิเทศ (2) ผู้นำ ภาวะผู้นำ และภาวะผู้นำทางวิชาการ (3) จิตวิทยาการนิเทศและการสื่อสาร (4) กลวิธีการถ่ายทอดความรู้ แนวคิด ทฤษฎี และผลงานทางวิชาการ (5) การเสริมแรง การสร้างพลังอำนาจและการพัฒนาศักยภาพครู

สมรรถนะ ประกอบด้วย (1) ใช้เทคนิคการนิเทศอย่างหลากหลายด้วยความเป็นกัลยาณมิตร (2) สร้างวัฒนธรรมในการพัฒนางานวิชาการ และนำสู่การเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

3) แผนและกิจกรรมการนิเทศ

สาระความรู้ ประกอบด้วย (1) นโยบายการศึกษาและการเชื่อมโยงระบบการศึกษากับระบบอื่นในสังคม (2) การวางแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา (3) การพัฒนาแผนการนิเทศตามบริบทมหภาคและภูมิสังคม (4) การจัดทำแผนปฏิบัติการนิเทศ โครงการ และการนำสู่การปฏิบัติ

สมรรถนะ ประกอบด้วย (1) สามารถวางแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา และพัฒนาแผนการนิเทศที่นำสู่การปฏิบัติได้จริง (2) ประเมินและปรับปรุงแผนการนิเทศ

4) การพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้

สาระความรู้ ประกอบด้วย (1) หลักการ แนวคิด ในการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักคิดวิเคราะห์ และสร้างสรรค์งานได้ (2) การวัดและการประเมินผลการเรียนรู้

สมรรถนะ ประกอบด้วย (1) สร้าง ใช้ ประเมิน และปรับปรุงหลักสูตร (2) นิเทศเพื่อพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ และการวัดประเมินผล

5) การวิจัยทางการศึกษา

สาระความรู้ ประกอบด้วย (1) หลักการ แนวคิด แนวปฏิบัติในการวิจัย (2) การใช้และผลิตงานวิจัยเพื่อพัฒนานวัตกรรมการนิเทศ

สมรรถนะ ประกอบด้วย (1) สามารถดำเนินการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา (2) สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

6) นวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศทางการศึกษา

สาระความรู้ ประกอบด้วย (1) หลักการ แนวคิด การออกแบบสื่อ นวัตกรรมเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเรียนรู้ (2) เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสื่อสาร

สมรรถนะ ประกอบด้วย (1) ประยุกต์ใช้ และการประเมินสื่อ นวัตกรรมเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเรียนรู้ (2) สามารถใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสื่อสาร

7 การประกันคุณภาพการศึกษา

สาระความรู้ ประกอบด้วย (1) การบริหารจัดการการศึกษา (2) ระบบการประกันคุณภาพการศึกษาทั้งภายในและภายนอก

สมรรถนะ ประกอบด้วย (1) สามารถบริหารจัดการการศึกษา (2) นำผลการประกันคุณภาพการศึกษาไปใช้เพื่อพัฒนาสถานศึกษา

8) คุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณ

สาระความรู้ ประกอบด้วย (1) หลักธรรมาภิบาลและความซื่อสัตย์สุจริต (2) คุณธรรมและจริยธรรมของวิชาชีพศึกษานิเทศก์ (3) จรรยาบรรณของวิชาชีพที่คุรุสภากำหนด

สมรรถนะ ประกอบด้วย (1) ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี มีจิตสำนึกสาธารณะและเสียสละให้สังคม (2) ปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณของวิชาชีพ

มาตรฐานการปฏิบัติงาน

มาตรฐานการปฏิบัติงาน (คุรุสภา, 2556) คือ ข้อกำหนดเกี่ยวกับคุณลักษณะหรือการแสดงพฤติกรรมการปฏิบัติงานและการพัฒนางาน ซึ่งผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาต้องปฏิบัติตามเพื่อให้เกิดผลตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายการเรียนรู้ หรือการจัดการศึกษา รวมทั้งต้องฝึกฝนให้มีทักษะหรือความชำนาญสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องดังนี้

1. ผู้ประกอบวิชาชีพครู

ผู้ประกอบวิชาชีพครู ต้องมีมาตรฐานการปฏิบัติงาน ประกอบด้วย 1) ปฏิบัติกิจกรรมทางวิชาการเพื่อพัฒนาวิชาชีพครูให้ก้าวหน้าอยู่เสมอ 2) ตัดสินใจปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ โดยคำนึงถึงผลที่จะเกิดแก่ผู้เรียน 3) มุ่งมั่นพัฒนาผู้เรียนให้เติบโตเต็มตามศักยภาพ 4) พัฒนาแผนการสอนให้สามารถปฏิบัติได้จริงในชั้นเรียน 5) พัฒนาสื่อการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพอยู่เสมอ 6) จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ผู้เรียนรู้จักคิดวิเคราะห์ คิดสร้างสรรค์โดยเน้นผลถาวรที่เกิดแก่

ผู้เรียน 7) รายงานผลการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนได้อย่างมีระบบ 8) ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียน9) ร่วมมือกับผู้อื่นในสถานศึกษาอย่างสร้างสรรค์ 10) ร่วมมือกับผู้อื่นในชุมชนอย่างสร้างสรรค์ 11) แสวงหาและใช้ข้อมูลข่าวสารในการพัฒนา 12) สร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในทุกสถานการณ์

2. ผู้ประกอบวิชาชีพผู้บริหารสถานศึกษา และผู้บริหารการศึกษา

ต้องมีมาตรฐานการปฏิบัติงาน ประกอบด้วย 1) ปฏิบัติกิจกรรมทางวิชาการเพื่อพัฒนาวิชาชีพการบริหารการศึกษาให้ก้าวหน้าอยู่เสมอ 2) ตัดสินใจปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ โดยคำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นกับการพัฒนาของผู้เรียน บุคลากร และชุมชน 3) มุ่งมั่นพัฒนาผู้ร่วมงานให้สามารถปฏิบัติงานได้เต็มศักยภาพ 4) พัฒนาแผนงานขององค์การให้มีคุณภาพสูง สามารถปฏิบัติให้เกิดผลได้จริง 5) พัฒนาและใช้นวัตกรรมการบริหารจนเกิดผลงานที่มีคุณภาพสูงขึ้นเป็นลำดับ 6) ปฏิบัติงานขององค์การโดยเน้นผลถาวร 7) ดำเนินการและรายงานผลการพัฒนาคุณภาพการศึกษาได้อย่างเป็นระบบ 8) ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี 9) ร่วมมือกับชุมชนและหน่วยงานอื่นอย่างสร้างสรรค์ 10) แสวงหาและใช้ข้อมูลข่าวสารในการพัฒนา 11) เป็นผู้นำและสร้างผู้นำทางวิชาการในหน่วยงานของตนได้ 12) สร้างโอกาสในการพัฒนาได้ทุกสถานการณ์

3. ผู้ประกอบวิชาชีพศึกษานิเทศก์

ผู้ประกอบวิชาชีพศึกษานิเทศก์ ต้องมีมาตรฐานการปฏิบัติงาน ประกอบด้วย 1)ปฏิบัติกิจกรรมทางวิชาการเพื่อพัฒนาการนิเทศการศึกษา เพื่อให้เกิดการพัฒนาวิชาชีพทางการศึกษาอย่างสม่ำเสมอ 2) ตัดสินใจปฏิบัติกิจกรรมการนิเทศการศึกษา โดยคำนึงถึงผลที่จะเกิดแก่ผู้รับการนิเทศ 3) มุ่งมั่นพัฒนาผู้รับการนิเทศให้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมจนเกิดผลต่อการพัฒนาอย่างมีคุณภาพ เต็มศักยภาพ 4) พัฒนาแผนการนิเทศให้มีคุณภาพสูง สามารถปฏิบัติให้เกิดผลได้จริง 5) พัฒนาและใช้นวัตกรรมการนิเทศการศึกษาจนเกิดผลงานที่มีคุณภาพสูงขึ้นเป็นลำดับ 6) จัดกิจกรรมการนิเทศการศึกษาโดยเน้นผลถาวรที่เกิดแก่ผู้รับการนิเทศ 7) ดำเนินการและรายงานผลการนิเทศการศึกษาให้มีคุณภาพสูงได้อย่างเป็นระบบ 8) ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี 9) ร่วมพัฒนางานกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์ 10) แสวงหาและใช้ข้อมูลข่าวสารในการพัฒนา 11) เป็นผู้นำและสร้างผู้นำทางวิชาการ 12) สร้างโอกาสในการพัฒนางานได้ทุกสถานการณ์

มาตรฐานการปฏิบัติตน

มาตรฐานการปฏิบัติตน หมายความว่า จรรยาบรรณของวิชาชีพที่กำหนดขึ้นเป็นแบบแผนในการประพฤติตน ซึ่งผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาต้องปฏิบัติตาม เพื่อรักษาและส่งเสริมเกียรติคุณ ชื่อเสียง และฐานะของผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาให้เป็นที่เชื่อถือศรัทธาแก่ผู้รับบริการและสังคม อันจะนำมาซึ่งเกียรติและศักดิ์ศรีแห่งวิชาชีพ (คุรุสภา, 2556)

ส่วนจรรยาบรรณของวิชาชีพ (ราชกิจจานุเบกษา, 2556) หมายความว่า มาตรฐานการปฏิบัติตนที่กำหนดขึ้นเป็นแบบแผนในการประพฤติตน ซึ่งผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาต้องปฏิบัติตาม เพื่อรักษาและส่งเสริมเกียรติคุณ ชื่อเสียง และฐานะของผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาให้เป็นที่เชื่อถือศรัทธาแก่ผู้รับบริการและสังคม อันจะนำมาซึ่งเกียรติและศักดิ์ศรีแห่งวิชาชีพ

ปัจจุบันผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องมีมาตรฐานการปฏิบัติตนตามข้อบังคับคุรุสภา ว่าด้วยจรรยาบรรณของวิชาชีพ คุรุสภาได้ออกข้อบังคับคุรุสภา ว่าด้วยจรรยาบรรณวิชาชีพ พ.ศ. 2556 อาศัยอำนาจตามมาตรา 9 วรรคหนึ่ง (1) (11) (จ) และมาตรา 50 แห่ง พ.ร.บ. สภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2546 ประกอบกับมติคณะกรรมการคุรุสภา โดยความเห็นชอบของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการขณะนั้น โดยมีสาระสำคัญคือการกำหนดจรรยาบรรณวิชาชีพของผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ทั้งต่อตนเอง ผู้รับบริการ ผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ และสังคม ซึ่งมีผลบังคับใช้ภายหลังประกาศลงในราชกิจจานุเบกษาแล้ว โดยข้อบังคับดังกล่าวได้ให้นิยาม "ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา" ว่าหมายถึง ครู ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษา และบุคลากรทางการศึกษาอื่น ซึ่งได้รับใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบวิชาชีพตาม พระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2546 ข้อบังคับคุรุสภา ว่าด้วยจรรยาบรรณของวิชาชีพ พ.ศ. 2556 มีสาระสำคัญ 5 หมวด ดังนี้

1. จรรยาบรรณต่อตนเอง

หมวด 1 ข้อ 7 บัญญัติว่า **"ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องมีวินัยในตนเอง พัฒนาตนเองด้านวิชาชีพบุคลิกภาพ และวิสัยทัศน์ ให้ทันต่อการพัฒนาทางวิทยาการ เศรษฐกิจ สังคม และการเมืองอยู่เสมอ"** มีแบบแผนพฤติกรรมตามจรรยาบรรณครูดังนี้

1) พฤติกรรมที่พึงประสงค์ ได้แก่ ประพฤติตนเหมาะสมกับสถานภาพและเป็นแบบอย่างที่ดี ปฏิบัติงานตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จอย่างมีคุณภาพตามเป้าหมาย ศึกษาหาความรู้ วางแผนพัฒนาตนเอง พัฒนางาน และสะสมผลงานอย่างสม่ำเสมอ

2) พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ได้แก่ เกี่ยวข้องกับอบายมุขหรือสิ่งเสพติดจนขาดสติ หรือแสดงกิริยาไม่สุภาพเป็นที่น่ารังเกียจในสังคม ประพฤติผิดทางชู้สาวหรือมีพฤติกรรมล่วง

ละเมิดทางเพศ ขาดความรับผิดชอบ ความกระตือรือร้น ความเอาใจใส่ จนเกิดความเสียหายในการปฏิบัติงานตามหน้าที่ และขัดขวางการพัฒนาองค์กร

2. จรรยาบรรณต่อวิชาชีพ

หมวด 2 ข้อ 8 บัญญัติว่า **"ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องรัก ศรัทธา ซื่อสัตย์สุจริต รับผิดชอบต่อวิชาชีพ และเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กรวิชาชีพ"** มีแบบแผนพฤติกรรมตามจรรยาบรรณครูดังนี้

1) พฤติกรรมที่พึงประสงค์ ได้แก่ แสดงความชื่นชมและศรัทธาในคุณค่าของวิชาชีพ. รักษาชื่อเสียงและปกป้องศักดิ์ศรีแห่งวิชาชีพ ยกย่องและเชิดชูเกียรติผู้มีผลงานในวิชาชีพให้สาธารณชนรับรู้ อุทิศตนเพื่อความก้าวหน้าของวิชาชีพ และเข้าร่วมกิจกรรมของวิชาชีพหรือองค์กรวิชาชีพอย่างสร้างสรรค์

2) พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ เช่น ไม่แสดงความภาคภูมิใจในการประกอบวิชาชีพ ดูหมิ่น เหยียดหยาม ให้ร้ายผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ ศาสตร์ในวิชาชีพ หรือองค์กรวิชาชีพ ประกอบการงานอื่นที่ไม่เหมาะสมกับการเป็นผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา และคัดลอกหรือนำผลงานของผู้อื่นมาเป็นของตน

3. จรรยาบรรณต่อผู้รับบริการ

หมวด 3 บัญญัติว่า

ข้อ 9 "ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องรัก เมตตา เอาใจใส่ ช่วยเหลือ ส่งเสริมให้กำลังใจแก่ศิษย์ และผู้รับบริการ ตามบทบาทหน้าที่โดยเสมอหน้า"

ข้อ 10 "ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ ทักษะ และนิสัยที่ถูกต้องดีงามแก่ศิษย์ ผู้รับบริการ ตามบทบาทหน้าที่อย่างเต็มความสามารถ ด้วยความบริสุทธิ์ใจ"

ข้อ 11 "ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ทั้งทางกาย วาจา และจิตใจ"

ข้อ 12 "ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องไม่กระทำตนเป็นปฏิปักษ์ต่อความเจริญทางกายสติปัญญา จิตใจ อารมณ์ และสังคมของศิษย์ และผู้รับบริการ"

ข้อ 13 "ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องให้บริการด้วยความจริงใจและเสมอภาค โดยไม่เรียกรับหรือยอมรับผลประโยชน์จากการใช้ตำแหน่งหน้าที่โดยมิชอบ" มีแบบแผนพฤติกรรมตามจรรยาบรรณครูดังนี้

1) พฤติกรรมที่พึงประสงค์ ได้แก่ ให้คำปรึกษาหรือช่วยเหลือศิษย์และผู้รับบริการด้วยความเมตตา กรุณาอย่างเต็มกำลังความสามารถและเสมอภาค สนับสนุนการดำเนินงานเพื่อ

ปกป้องสิทธิเด็ก เยาวชน และผู้ด้อยโอกาส ตั้งใจ เสียสละ และอุทิศตนในการปฏิบัติหน้าที่ เพื่อให้ศิษย์และผู้รับบริการได้รับการพัฒนาตามความสามารถ ความถนัด และความสนใจของแต่ละบุคคล

2) พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ได้แก่ ลงโทษศิษย์อย่างไม่เหมาะสม ไม่ใส่ใจหรือไม่รับรู้ปัญหาของศิษย์หรือผู้รับบริการจนเกิดผลเสียหายต่อศิษย์หรือผู้รับบริการ ดูหมิ่นเหยียดหยามศิษย์หรือผู้รับบริการ เปิดเผยความลับของศิษย์หรือผู้รับบริการเป็นผลให้ได้รับความอับอาย หรือเสื่อมเสียชื่อเสียง จูงใจ โน้มน้าว ยุยงส่งเสริมให้ศิษย์หรือผู้รับบริการปฏิบัติขัดต่อศีลธรรมหรือกฎระเบียบ

4. จรรยาบรรณต่อผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ

หมวด 4 ข้อ 14 บัญญัติว่า **"ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา พึงช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันอย่างสร้างสรรค์โดยยึดมั่นในระบบคุณธรรม สร้างความสามัคคีในหมู่คณะ"** มีแบบแผนพฤติกรรมตามจรรยาบรรณครูดังนี้

1) พฤติกรรมที่พึงประสงค์ ได้แก่ เสียสละ เอื้ออาทร และให้ความช่วยเหลือผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ มีความรัก ความสามัคคี และร่วมใจกันผนึกกำลังในการพัฒนาการศึกษา

2) พฤติกรรมที่พึงประสงค์ ได้แก่ ปิดบังข้อมูลข่าวสารในการปฏิบัติงานจนทำให้เกิดความเสียหายต่องานหรือผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ ปฏิเสธความรับผิดชอบ โดยตำหนิ ให้ร้ายผู้อื่นในความบกพร่องที่เกิดขึ้น สร้างกลุ่มอิทธิพลภายในองค์กรหรือกลั่นแกล้งผู้ร่วมประกอบวิชาชีพให้เกิดความเสียหาย เจตนาให้ข้อมูลเท็จทำให้เกิดความเข้าใจผิดหรือเกิดความเสียหายต่อผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ

5. จรรยาบรรณต่อสังคม

หมวด 5 ข้อ 15 บัญญัติว่า **"ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา พึงประพฤติปฏิบัติตนเป็นผู้นำในการอนุรักษ์และพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญา สิ่งแวดล้อม รักษาผลประโยชน์ของส่วนรวม และยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข"** มีแบบแผนพฤติกรรมตามจรรยาบรรณครูดังนี้

1) พฤติกรรมที่พึงประสงค์ ได้แก่ ยึดมั่น สนับสนุน และส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข นำภูมิปัญญาท้องถิ่นและศิลปวัฒนธรรมมาเป็นปัจจัยในการจัดการศึกษาให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม จัดกิจกรรมส่งเสริมให้ศิษย์เกิดการเรียนรู้ และสามารถดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

2) พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ได้แก่ ไม่ให้ความร่วมมือหรือสนับสนุนกิจกรรมของชุมชนที่จัดเพื่อประโยชน์ต่อการศึกษาทั้งทางตรงหรือทางอ้อม ไม่แสดงความเป็นผู้นำในการอนุรักษ์หรือพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาหรือสิ่งแวดล้อม ไม่ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในการอนุรักษ์หรือพัฒนาสิ่งแวดล้อม

ใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครู

พระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2546 มาตรา 43 (ราชกิจจานุเบกษา, 2546 : 14-15)บัญญัติว่า **"ให้วิชาชีพครู ผู้บริหารสถานศึกษา และผู้บริหารการศึกษาเป็นวิชาชีพควบคุมตามพระราชบัญญัตินี้ การกำหนดวิชาชีพควบคุมอื่นให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง ห้ามมิให้ผู้ใดประกอบวิชาชีพควบคุม โดยไม่ได้รับใบอนุญาตตามพระราชบัญญัตินี้"**

ใบอนุญาต (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2547 :1) หมายความว่า ใบอนุญาตประกอบวิชาชีพซึ่งออกให้ผู้ปฏิบัติงานในตำแหน่งครู ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษา และบุคลากรทางการศึกษาอื่นตาม พระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2546

ใบอนุญาตประกอบวิชาชีพทางการศึกษา (วิกิพีเดียพจนานุกรมเสรี, 2557) เป็นหลักฐานการอนุญาตให้ผู้ประกอบวิชาชีพควบคุมตามมาตรา 43 แห่งพระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2546 เป็นผู้มีสิทธิ์ในการประกอบวิชาชีพ ซึ่งได้แก่ ครู ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษา และบุคลากรทางการศึกษาอื่น ซึ่งหน่วยงานที่มีหน้าที่ในการออกใบอนุญาต คือ คุรุสภา

ใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครู (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, 2556) หมายถึง ใบอนุญาตที่ออกให้แก่ครูซึ่งประกอบวิชาชีพหลักทางด้านการเรียนการสอนและส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยวิธีการต่าง ๆ ในสถานศึกษาปฐมวัย ขั้นพื้นฐาน และอุดมศึกษาที่ต่ำกว่าปริญญาทั้งของรัฐและเอกชน ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นผู้ดำรงตำแหน่งครูอยู่ก่อนแล้วตามพระราชบัญญัติครู พุทธศักราช 2488 ผู้ที่เป็นครู หรือผู้ที่จะประกอบวิชาชีพครูตามพระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พุทธศักราช 2546

1. ประเภทของใบอนุญาตประกอบวิชาชีพทางการศึกษา

ใบอนุญาตประกอบวิชาชีพทางการศึกษา มี 4 ประเภท (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, 2556) ดังนี้

1) ใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครู

หมายถึง ใบอนุญาตที่ออกให้แก่ครูซึ่งประกอบวิชาชีพหลักทางด้านการเรียนการสอนและส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยวิธีการต่าง ๆ ในสถานศึกษาปฐมวัย ขั้นพื้นฐาน และอุดมศึกษาที่ต่ำกว่าปริญญาทั้งของรัฐและเอกชน ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นผู้ดำรงตำแหน่งครูอยู่ก่อนแล้วตามพระราชบัญญัติครู พุทธศักราช 2488 ผู้ที่เป็นครู หรือผู้ที่จะประกอบวิชาชีพครูตามพระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พุทธศักราช 2546

2) ใบอนุญาตประกอบวิชาชีพผู้บริหารสถานศึกษา

หมายถึง ใบอนุญาตที่ออกให้แก่ผู้บริหารสถานศึกษาซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติงานในตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษาอื่นที่จัดการศึกษาปฐมวัยขั้นพื้นฐาน และอุดมศึกษาที่ต่ำกว่าปริญญาทั้งของรัฐและเอกชน

3) ใบอนุญาตประกอบวิชาชีพผู้บริหารการศึกษา

หมายถึง ใบอนุญาตที่ออกให้แก่ผู้บริหารการศึกษาซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติงานในตำแหน่งผู้บริหารนอกสถานศึกษาในระดับเขตพื้นที่การศึกษา เช่น ผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษา รองผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษา และตำแหน่งที่เรียกชื่ออย่างอื่น ซึ่งปฏิบัติงานในตำแหน่งเทียบเท่าผู้บริหารนอกสถานศึกษาระดับเขตพื้นที่การศึกษา

4) ใบอนุญาตประกอบวิชาชีพบุคลากรทางการศึกษาอื่น (ศึกษานิเทศก์)

หมายถึง ใบอนุญาตที่ออกให้แก่บุคลากรทางการศึกษาอื่น ซึ่งเป็นผู้ทำหน้าที่สนับสนุนการศึกษา ให้บริการหรือปฏิบัติงานเกี่ยวเนื่องกับการจัดกระบวนการเรียนการสอน การนิเทศ และการบริหารการศึกษา ในหน่วยงานการศึกษาต่าง ๆ ซึ่งหน่วยงานการศึกษากำหนดตำแหน่งให้ต้องมีคุณวุฒิทางการศึกษา ตามที่กำหนดในกฎกระทรวงปัจจุบัน ได้แก่ ศึกษานิเทศก์

2. คุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของผู้ขอรับใบอนุญาต

ผู้ขอรับใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครู (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2547 : 1-2) ต้องมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามดังต่อไปนี้

1) คุณสมบัติ

(1) มีอายุไม่ต่ำกว่า 20 ปีบริบูรณ์

(2) มีวุฒิปริญญาทางการศึกษา หรือเทียบเท่า หรือมีคุณวุฒิอื่นที่คุรุสภารับรอง

(3) ผ่านการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาตามหลักสูตรปริญญาทางการศึกษาเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 1 ปี และผ่านเกณฑ์การประเมินปฏิบัติการสอนตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่คณะกรรมการกำหนด

2) ลักษณะต้องห้าม

(1) เป็นผู้มีความประพฤติเสื่อมเสียหรือบกพร่องในศีลธรรมอันดี

(2) เป็นคนไร้ความสามารถหรือคนเสมือนไร้ความสามารถ

(3) เคยต้องโทษจำคุกในคดีที่คุรุสภาเห็นว่าอาจนำมาซึ่งความเสื่อมเสียเกียรติศักดิ์แห่งวิชาชีพนอกจากมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามวรรคหนึ่งแล้ว

3. อายุใบอนุญาต

ตามมาตรา 45 แห่งพระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2546 กำหนดให้การต่ออายุใบอนุญาตประกอบวิชาชีพให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในข้อบังคับของคุรุสภา ซึ่งข้อบังคับคุรุสภา ว่าด้วยใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ พ.ศ. 2547 กำหนดให้ใบอนุญาตมีอายุใช้ได้เป็นเวลา 5 ปีนับแต่วันออกใบอนุญาต และผู้ได้รับใบอนุญาตที่ประสงค์ขอต่ออายุใบอนุญาตประกอบวิชาชีพต้องมีคุณสมบัติตามที่คณะกรรมการคุรุสภากำหนด โดยให้ยื่นแบบคำขอพร้อมเอกสารหลักฐานต่อเลขาธิการคุรุสภาก่อนวันที่ใบอนุญาตหมดอายุไม่น้อยกว่า 180 วัน

3.1 ผู้ประกอบวิชาชีพครู

1) ผู้ประสงค์ขอต่ออายุใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครู ต้องมีวุฒิการศึกษา หรือคุณวุฒิและประสบการณ์วิชาชีพ อย่างใดอย่างหนึ่งดังนี้

(1) มีวุฒิปริญญาตรีทางการศึกษา หรือเทียบเท่า หรือคุณวุฒิอื่นที่คุรุสภารับรอง

(2) มีวุฒิปริญญาตรีอื่น และมีวุฒิประกาศนียบัตรบัณฑิตวิชาชีพครู (ป.บัณฑิต) ที่คุรุสภารับรอง

(3) มีวุฒิปริญญาตรีอื่น และอยู่ในระหว่างศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิตวิชาชีพครูที่คุรุสภารับรอง

(4) มีวุฒิปริญญาตรีอื่น และมีวุฒิประกาศนียบัตรวิชาชีพครู (ปว.ค.) ที่สำเร็จการศึกษาก่อนวันที่ 9 เมษายน พ.ศ. 2552

(5) มีวุฒิปริญญาตรีอื่น และผ่านการรับรองความรู้ตามมาตรฐานความรู้วิชาชีพครูของคุรุสภาครบ 9 มาตรฐาน

(6) มีวุฒิปริญญาตรีอื่น และอยู่ระหว่างการเสนอรับรองความรู้ตามมาตรฐานความรู้วิชาชีพครูของคุรุสภา ได้ศึกษาความรู้วิชาครูจำนวนไม่น้อยกว่า 15 หน่วยกิต

(7) มีวุฒิปริญญาตรีอื่น และได้ศึกษาความรู้วิชาครู จำนวนไม่น้อยกว่า 15 หน่วยกิต

(8) มีวุฒิปริญญาตรีอื่น และมีประสบการณ์ในการสอนมาแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปี

(9) มีวุฒิต่ำกว่าปริญญาตรี และมีประสบการณ์ในการสอนมาแล้วไม่น้อยกว่า 10 ปี

(10) มีวุฒิต่ำกว่าปริญญาตรี และอยู่ในระหว่างศึกษาให้มีวุฒิไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีทางการศึกษาที่คุรุสภารับรอง

2) มีผลการปฏิบัติงานตามมาตรฐานการปฏิบัติงาน

ผู้ประสงค์ขอต่ออายุใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครู ต้องมีผลการปฏิบัติงานตามมาตรฐานการปฏิบัติงานโดยมีการพัฒนาตนเอง หรือมีกิจกรรมการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอน การจัดการเรียนรู้ การบริหารจัดการสถานศึกษา การบริหารจัดการหน่วยงาน รวมทั้งกิจกรรมที่ก่อประโยชน์ต่อการศึกษาโดยรวม ไม่น้อยกว่า 3 กิจกรรม ภายในเวลา 5 ปี โดยเป็นกิจกรรมที่ปฏิบัติตั้งแต่วันที่ออกใบอนุญาตประกอบวิชาชีพทางการศึกษาจนถึงปัจจุบัน และกิจกรรมจะต้องไม่ซ้ำกันทั้ง 3 กิจกรรม ดังรายการกิจกรรมการพัฒนาต่อไปนี้

(1) การเข้ารับการศึกษาให้มีวุฒิเพิ่มขึ้นในสาขาที่เกี่ยวข้องกับการประกอบวิชาชีพทางการศึกษา

(2) การเข้ารับการอบรมและได้รับวุฒิบัตรแสดงความชำนาญการในการประกอบวิชาชีพจากคุรุสภา

(3) การผ่านการอบรมตามหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานในหน้าที่

(4) การผ่านการประเมินหรืออยู่ระหว่างการพิจารณาประเมินเพื่อให้มีหรือเลื่อนวิทยฐานะที่สูงขึ้น

(5) การเป็นวิทยากรในเรื่องที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนรู้หรือจัดการศึกษา

(6) การเขียนตำรา หรือบทความ หรือผลงานทางวิชาการในเรื่องที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนรู้หรือการจัดการศึกษา

(7) การสร้างนวัตกรรมที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้ หรือที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษา

(8) การทำวิจัยในเรื่องที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนรู้และการจัดการศึกษา

(9) การได้รับคัดเลือกให้ได้รับรางวัลของคุรุสภา หรือของหน่วยงานทางการศึกษาอื่น

(10) การเข้าฟังการบรรยาย อภิปราย ประชุมปฏิบัติการ ประชุมสัมมนา หรืออื่น ๆ โดยมีการลงทะเบียนและมีหลักฐานแสดงการเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าว

(11) การศึกษาดูงานที่เกี่ยวข้องกับการประกอบวิชาชีพทางการศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศ

(12) การจัดทำผลงานหรือกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนรู้หรือการจัดการศึกษา

3.2 ผู้ประกอบวิชาชีพผู้บริหารสถานศึกษา และผู้บริหารการศึกษา

1) ผู้ประสงค์ขอต่ออายุใบอนุญาตประกอบวิชาชีพผู้บริหารสถานศึกษา หรือผู้บริหารการศึกษา ต้องมีวุฒิการศึกษา หรือคุณวุฒิและประสบการณ์วิชาชีพ อย่างใดอย่างหนึ่งดังนี้

(1) มีวุฒิไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีทางการบริหารการศึกษาหรือเทียบเท่า หรือวุฒิอื่นที่คุรุสภารับรอง

(2) มีวุฒิไม่ต่ำกว่าปริญญาตรี และมีวุฒิประกาศนียบัตรบัณฑิตทางการบริหารการศึกษาที่คุรุสภารับรอง (ป.บัณฑิต การบริหารการศึกษา) ที่คุรุสภารับรอง

(3) มีวุฒิไม่ต่ำปริญญาตรี และอยู่ในระหว่างศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรทางการบริหารการศึกษาที่คุรุสภารับรอง (ป.บัณฑิต การบริหารการศึกษา) ที่คุรุสภารับรอง

(4) มีวุฒิไม่ต่ำกว่าปริญญาตรี และผ่านการรับรองความรู้ตามมาตรฐานความรู้วิชาชีพผู้บริหารสถานศึกษาของคุรุสภา ครบ 10 มาตรฐาน

(5) มีวุฒิไม่ต่ำกว่าปริญญาตรี และอยู่ระหว่างการเสนอรับรองความรู้ตามมาตรฐานความรู้วิชาชีพผู้บริหารสถานศึกษาของคุรุสภา

(6) มีวุฒิไม่ต่ำกว่าปริญญาตรี และอยู่ในระหว่างการศึกษาให้มีวุฒิ ไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีทางการบริหารการศึกษา

(7) มีวุฒิไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีและมีประสบการณ์ในการบริหารสถานศึกษามาแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปี

(8) มีวุฒิต่ำกว่าปริญญาตรีและมีประสบการณ์ในการบริหารสถานศึกษามาแล้วไม่น้อยกว่า 10 ปี

2) มีผลการปฏิบัติงานตามมาตรฐานการปฏิบัติงานผู้ประสงค์ขอต่ออายุใบอนุญาตประกอบวิชาชีพผู้บริหารสถานศึกษา หรือผู้บริหารการศึกษา ต้องมีผลการปฏิบัติงานตามมาตรฐานการปฏิบัติงาน โดยมีการพัฒนาตนเอง หรือมีกิจกรรมการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอน การจัดการเรียนรู้ การบริหารจัดการสถานศึกษา การบริหารจัดการหน่วยงาน รวมทั้ง กิจกรรมที่ก่อประโยชน์ต่อการศึกษาโดยรวม ไม่น้อยกว่า 3 กิจกรรม ภายในเวลา 5ปี โดยเป็นกิจกรรมที่ปฏิบัติตั้งแต่วันที่ออกใบอนุญาตประกอบวิชาชีพทางการศึกษาจนถึงปัจจุบัน และกิจกรรมจะต้องไม่ซ้ำกันทั้ง 3 กิจกรรม ดังรายการกิจกรรมการพัฒนาต่อไปนี้

(1) การเข้ารับการศึกษาให้มีวุฒิเพิ่มขึ้นในสาขาที่เกี่ยวข้องกับการประกอบวิชาชีพทางการศึกษา

(2) การเข้ารับการอบรมและได้รับวุฒิบัตรแสดงความชำนาญการในการประกอบวิชาชีพจากคุรุสภา

(3) การผ่านการอบรมตามหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานในหน้าที่

(4) การผ่านการประเมินหรืออยู่ระหว่างการพิจารณาประเมินเพื่อให้มีหรือเลื่อนวิทยฐานะที่สูงขึ้น

(5) การเป็นวิทยากรในเรื่องที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนรู้หรือจัดการศึกษา

(6) การเขียนตำรา หรือบทความ หรือผลงานทางวิชาการในเรื่องที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนรู้หรือการจัดการศึกษา

(7) การสร้างนวัตกรรมที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้ หรือที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษา

(8) การทำวิจัยในเรื่องที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนรู้และการจัดการศึกษา

(9) การได้รับคัดเลือกให้ได้รับรางวัลของคุรุสภา หรือของหน่วยงานทางการศึกษาอื่น

(10) การเข้าฟังการบรรยาย อภิปราย ประชุมปฏิบัติการ ประชุมสัมมนา หรืออื่น ๆ โดยมีการลงทะเบียนและมีหลักฐานแสดงการเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าว

(11) การศึกษาดูงานที่เกี่ยวข้องกับการประกอบวิชาชีพทางการศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศ

(12) การจัดทำผลงานหรือกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนรู้หรือการจัดการศึกษา

3.3 ผู้ประกอบวิชาชีพศึกษานิเทศก์

1) ผู้ประสงค์ขอต่ออายุใบอนุญาตประกอบวิชาชีพศึกษานิเทศก์ ต้องมีวุฒิการศึกษา หรือคุณวุฒิและประสบการณ์วิชาชีพ อย่างใดอย่างหนึ่งดังนี้

(1) มีวุฒิไม่ต่ำกว่าปริญญาโททางการศึกษาหรือเทียบเท่า หรือวุฒิอื่นที่คุรุสภารับรอง

(2) มีวุฒิไม่ต่ำกว่าปริญญาโท และผ่านการรับรองความรู้ตามมาตรฐานความรู้วิชาชีพศึกษานิเทศก์ของคุรุสภา ครบ 9 มาตรฐาน

(3) มีวุฒิไม่ต่ำปริญญาโท และอยู่ระหว่างการเสนอขอรับรองความรู้ตามมาตรฐานความรู้วิชาชีพศึกษานิเทศก์ของคุรุสภา

(4) มีวุฒิไม่ต่ำกว่าปริญญาโท และอยู่ระหว่างการศึกษาให้มีคุณวุฒิไม่ต่ำกว่าปริญญาโททางการศึกษา

(5) มีวุฒิไม่ต่ำกว่าปริญญาโท และมีประสบการณ์ในการนิเทศการศึกษามาแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปี

(6) มีวุฒิต่ำกว่าปริญญาโท และมีประสบการณ์ในการนิเทศการศึกษามาแล้วไม่น้อยกว่า 10 ปี

2) มีผลการปฏิบัติงานตามมาตรฐานการปฏิบัติงาน

ผู้ประสงค์ขอต่ออายุใบอนุญาตประกอบวิชาชีพศึกษานิเทศก์ ต้องมีผลการปฏิบัติงานตามมาตรฐานการปฏิบัติงาน โดยมีการพัฒนาตนเอง หรือมีกิจกรรมการพัฒนาในด้านต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอน การจัดการเรียนรู้ การบริหารจัดการสถานศึกษา การบริหารจัดการหน่วยงาน รวมทั้งกิจกรรมที่ก่อประโยชน์ต่อการศึกษาโดยรวม ไม่น้อยกว่า 3 กิจกรรม ภายในเวลา 5 ปี โดยเป็นกิจกรรมที่ปฏิบัติตั้งแต่วันที่ออกใบอนุญาตประกอบวิชาชีพทางการศึกษาจนถึงปัจจุบัน และกิจกรรมจะต้องไม่ซ้ำกันทั้ง 3 กิจกรรม ดังรายการกิจกรรมการพัฒนาต่อไปนี้

(1) การเข้ารับการศึกษาให้มีวุฒิเพิ่มขึ้นในสาขาที่เกี่ยวข้องกับการประกอบวิชาชีพทางการศึกษา

(2) การเข้ารับการอบรมและได้รับวุฒิบัตรแสดงความชำนาญการในการประกอบวิชาชีพจากคุรุสภา

(3) การผ่านการอบรมตามหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานในหน้าที่

(4) การผ่านการประเมินหรืออยู่ระหว่างการพิจารณาประเมินเพื่อให้มีหรือเลื่อนวิทยฐานะที่สูงขึ้น

(5) การเป็นวิทยากรในเรื่องที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนรู้หรือจัดการศึกษา

(6) การเขียนตำรา หรือบทความ หรือผลงานทางวิชาการในเรื่องที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนรู้หรือการจัดการศึกษา

(7) การสร้างนวัตกรรมที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้ หรือที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษา

(8) การทำวิจัยในเรื่องที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนรู้และการจัดการศึกษา

(9) การได้รับคัดเลือกให้ได้รับรางวัลของคุรุสภา หรือของหน่วยงานทางการศึกษาอื่น

(10) การเข้าฟังการบรรยาย อภิปราย ประชุมปฏิบัติการ ประชุมสัมมนา หรืออื่น ๆ โดยมีการลงทะเบียนและมีหลักฐานแสดงการเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าว

(11) การศึกษาดูงานที่เกี่ยวข้องกับการประกอบวิชาชีพทางการศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศ

(12) การจัดทำผลงาน หรือกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนรู้หรือการจัดการศึกษา

3.4 การต่ออายุใบอนุญาตของผู้ที่ยังมิได้ประกอบวิชาชีพ

ผู้ได้รับใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครู ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษา หรือศึกษานิเทศก์แล้วแต่ยังมิได้ประกอบวิชาชีพ ประสงค์ขอต่ออายุใบอนุญาตประกอบวิชาชีพทางการศึกษาดังกล่าว ต้องมีคุณสมบัติดังนี้

1) มีวุฒิการศึกษาหรือคุณวุฒิและประสบการณ์วิชาชีพตามกรณีของผู้ประกอบวิชาชีพครู ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษา หรือศึกษานิเทศก์

2) ต้องผ่านการอบรมหรือทดสอบความรู้มาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณของวิชาชีพที่คณะกรรมการคุรุสภากำหนดดังนี้

(1) ผ่านการอบรมความรู้มาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณของวิชาชีพที่คณะกรรมการคุรุสภากำหนด

(2) ผ่านการทดสอบความรู้มาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณของวิชาชีพที่คณะกรรมการคุรุสภากำหนด

(3) รอเข้ารับการอบรมหรือทดสอบความรู้ตามมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณของวิชาชีพที่คณะกรรมการคุรุสภากำหนด (ให้แล้วเสร็จภายใน 6 เดือน)

แนวทางการพัฒนาและส่งเสริมวิชาชีพครู

ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา คือกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนกระบวนการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ ดังนั้น ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาจึงเป็นผู้ที่มีความสำคัญ และจำเป็นอย่างยิ่งที่ทุกภาคส่วนของสังคมที่มีความคาดหวังต่อผลของการจัดการศึกษา ต้องร่วมกันกำหนดมาตรการวางเงื่อนไข สร้างแรงจูงใจ กระตุ้นให้ครูและผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาเกิดแรงบันดาลใจในการยกระดับวิธีการทำงานของตนเองเพื่อผลเลิศในการจัดการศึกษา โดยผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาต้องวิเคราะห์ตนเอง ประเมินตนเอง กำหนดเป้าหมายและทิศทางในการพัฒนาตนเอง โดยยกระดับจิตวิญญาณให้มีพลังในการสร้างคุณภาพให้เกิดกับเด็ก ซึ่งเป็นทรัพยากรที่ทรงคุณค่ายิ่งในการพัฒนาและขับเคลื่อนประเทศ ให้มีความเจริญก้าวหน้าเป็นที่พึงพอใจของทุกฝ่ายตลอดไป (วิรุณชัย เอี่ยมสอาด, 2556)

และนโยบายการจัดการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ในปีงบประมาณ 2558 มีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐานของประเทศไทยให้มีคุณภาพระดับมาตรฐานสากลบนพื้นฐานของความเป็นไทย โดยกำหนดจุดเน้นหลักไว้ 3 ด้าน คือ ด้านผู้เรียน ด้านครูและบุคลากรทางการศึกษา และด้านการบริหารจัดการ มีสาระ ดังนี้ (ฟาฏินา วงศ์เลขา, 2557 : 1)

1. จุดเน้นด้านผู้เรียน มุ่งพัฒนานักเรียนมีสมรรถนะสำคัญสู่มาตรฐานสากล มีคุณธรรม จริยธรรม รักสามัคคี ปรองดอง สมานฉันท์ รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ภูมิใจในความเป็นไทย ห่างไกลยาเสพติด มีคุณลักษณะ และทักษะทางสังคมที่เหมาะสม รวมถึงนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษได้รับการส่งเสริมและพัฒนาเต็มตามศักยภาพเป็นรายบุคคล

2. จุดเน้นด้านครูและบุคลากรทางการศึกษา มุ่งให้ครูได้รับการพัฒนาความรู้และสมรรถนะผ่านการปฏิบัติจริง และความช่วยเหลืออย่างต่อเนื่อง พัฒนาผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มที่มีความจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาเร่งด่วน ครูและบุคลากรทางการศึกษาที่เป็นมืออาชีพมีผลงานเชิงประจักษ์ ได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติอย่างเหมาะสม ตลอดจนองค์กรและคณะบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการจัดเตรียมและการจัดสรรครู ตระหนักและดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้อง ให้ครูและผู้บริหารสถานศึกษาบรรจุใหม่/ย้ายไปบรรจุ มีความสามารถสอดคล้องกับความต้องการของโรงเรียน ชุมชนและสังคม

3. จุดเน้นด้านการบริหารจัดการนั้น มุ่งให้สถานศึกษาและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาบริหารจัดการโดยมุ่งผลสัมฤทธิ์ เน้นการกระจายอำนาจ การมีส่วนร่วมและการรับผิดชอบต่อการดำเนินงาน (Participation and Accountability) รวมถึงสถานศึกษาและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพตามมาตรฐาน

สุรวาท ทองบุ (2556 : 1) กล่าวว่า การผลิตครูให้สอดคล้องกับความต้องการเพื่อให้เป็นไปตามปฏิรูประบบการผลิตครูและพัฒนาครูดังนี้

1. ให้มีการจัดหาข้อมูลการผลิตและความต้องการใช้ครู

1) ขอให้สำนักงานเลขาธิการคุรุสภาจัดทำข้อมูลผู้ได้รับใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครูจำแนกตามปีเกิด สาขาวิชา วุฒิการศึกษาที่นำมาขอรับ สถาบันที่สำเร็จ พร้อมทั้งจำแนกตามการขอรับใบอนุญาตโดยการรับรองหลักสูตร 4 ปี 5 ปี ป.บัณฑิต เทียบโอน ทดสอบหรืออบรมและสถาบันฝ่ายผลิต

2) แจ้งให้สถาบันฝ่ายผลิตรายงานจำนวนผู้เรียนครู 5 ปี ตั้งแต่ชั้นปีที่ 1-5 และแผนการรับเข้าเรียน ระยะ 5 ปี (ปีการศึกษา 2557-2561)

3) ขอให้สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) จัดทำข้อมูลผู้เรียนตามหลักสูตรครู 5 ปี จากทุกสถาบันฝ่ายผลิตจากข้อมูล ขอจัดตั้งงบประมาณประจำปี

4) ขอให้สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาแห่งชาติจัดเสนอข้อมูลจำนวนนักเรียนทั้งหมด จำแนกตามระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 หรือ ปวช. และข้อมูลเด็กต่างด้าวที่เข้าเรียนในโรงเรียนของไทย

5) ขอให้สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาแห่งชาติขอข้อมูลอัตราการเกิดของเด็กไทย จากสำนักงานสถิติแห่งชาติ ตั้งแต่ พ.ศ. 2551–2556

6) ขอให้ประสานขอข้อมูลความต้องการใช้ครูในระยะ 5 ปี ประกอบด้วย

(1) จำนวนครูที่จะเกษียณอายุราชการของข้าราชการครู จำแนกตามสาขาวิชา และปีงบประมาณสังกัด จากสำนักงานเลขาธิการ ก.ค.ศ.

(2) จำนวนความต้องการใช้ครูจำแนกตามสาขาวิชา และปีงบประมาณ จากทุกหน่วยงาน เช่น สพฐ. สอศ. สช. อปท. กศน.

2) รวบรวมข้อมูลแล้วจะจัดทำกรอบความต้องการใช้ครู

เสนอให้คุรุสภายกเลิกการรับรองจำนวนการผลิตที่ระบุไว้ในเอกสารหลักสูตรที่คุรุสภารับรองไว้ และให้สถาบันฝ่ายผลิตเสนอแผนการรับผู้เรียนมาให้สอดคล้องกับกรอบความต้องการใช้ครูที่กำหนดขึ้น เพื่อให้คุรุสภารับรองอีกครั้งหนึ่ง ทั้งนี้ ตั้งแต่ปีการศึกษา 2558 เป็นต้นไป

3) การจัดประชุมสัมมนาโดยเชิญหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการผลิตครู และหน่วยงานผู้ใช้ครูทั้งหมดเข้าร่วมการสัมมนา

สำนักงานเลขาธิการคุรุสภาเป็นเจ้าภาพ ในการประชุมครั้งต่อไป จะจัดขึ้นประมาณกลางเดือนกันยายน 2556 เพื่อพิจารณากรอบความต้องการครู และพิจารณาขับเคลื่อนการปฏิรูประบบการผลิตครู ซึ่งประกอบด้วยระบบการคัดเลือกเพื่อจูงใจคนดี คนเก่งเข้ามาเรียนครู ระบบการเรียนการสอน ระบบการประเมินผล ระบบการพัฒนาคุณลักษณะของความเป็นครู ระบบการฝึกและปฏิบัติการสอน ระบบการบริหารจัดการ ระบบการประกันคุณภาพ และยุทศาสตร์การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับสถาบันฝ่ายผลิต

เสริมศักดิ์ พงษ์พานิช (2556 : 1) อดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการสมัยนั้น กล่าวถึงนโยบาย 6 นโยบาย ในการดำเนินงานของคุรุสภามีดังนี้

1. เร่งพัฒนามาตรฐานวิชาชีพทางการศึกษาของประเทศไทยให้สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาประเทศและสอดรับมาตรฐานวิชาชีพทางการศึกษาในประชาคมอาเซียน การพัฒนามาตรฐานวิชาชีพทางการศึกษาเป็นมาตรการหนึ่งที่คุรุสภาจะต้องดำเนินการเพื่อยกระดับมาตรฐานวิชาชีพครู วิชาชีพผู้บริหารสถานศึกษา วิชาชีพผู้บริหารการศึกษา และวิชาชีพศึกษานิเทศก์ให้มีความเป็นมืออาชีพ รวมถึงรองรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนใน พ.ศ. 2558 คุรุสภาจึงควรประสานความร่วมมือกับสถาบัน ที่จะต้องเข้มงวดให้เป็นไปตามมาตรฐานวิชาชีพ และเกณฑ์การรับรองปริญญาในระดับต่าง ๆ ซึ่งต้องครอบคลุมผู้จะเข้าประกอบวิชาชีพทั้ง 4 กลุ่มวิชาชีพ และประสานหน่วยงานผู้ใช้ (ต้นสังกัด) ให้ผู้ประกอบวิชาชีพ

ทางการศึกษาปฏิบัติตามมาตรฐานวิชาชีพ และจรรณยาบรรณของวิชาชีพ เพื่อให้เป็นผู้นำทางการศึกษาที่จะพัฒนาเยาวชนไทยให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ ส่งผลต่อการพัฒนาชาติให้เป็นที่ยอมรับในระดับอาเซียน

2. เร่งดำเนินการจัดทำระบบการพัฒนาวิชาชีพทางการศึกษาอย่างต่อเนื่องให้สอดรับกับการพัฒนาครู โดยเน้นการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และผลักดันให้ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาทุกสังกัดมีสิทธิได้รับเงินค่าวิชาชีพอย่างเป็นธรรม ซึ่งการพัฒนาวิชาชีพทางการศึกษาและการกำหนดระดับคุณภาพของผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา เป็นเรื่องสำคัญที่ต้องเร่งดำเนินการสร้างระบบพัฒนาวิชาชีพ โดยกำหนดรูปแบบและกิจกรรมการพัฒนาในลักษณะหลายหลาย เพื่อให้ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาพัฒนาตนเองให้มีความรู้ ความสามารถ ในการประกอบวิชาชีพให้มีประสิทธิภาพ และพัฒนาตนเองเพื่อการสะสมคะแนนการพัฒนาสำหรับการต่ออายุใบอนุญาตประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ทั้งนี้ต้องนำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศมาเป็นเครื่องมือในการดำเนินงาน ในขณะเดียวกันต้องเร่งผลักดันให้ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาทั้งของรัฐและเอกชนได้รับค่าตอบแทนวิชาชีพอย่างเท่าเทียมกันทุกสังกัด

3. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคสังคม ในการตรวจสอบการประพฤติปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณของผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา และเสริมสร้างให้ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาประพฤติปฏิบัติตนตามมาตรฐานและจรรยาบรรณของวิชาชีพด้วยวิธีการที่หลากหลาย เป็นเรื่องที่จะต้องดำเนินการอย่างจริงจัง มีความยุติธรรม และโปร่งใส เพื่อเป็นหลักประกันแก่สังคมว่าผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาต้องเป็นคนดีมีคุณธรรม และจรรยาบรรณของวิชาชีพ และส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนของสังคม ป้องกันมิให้เกิดการประพฤติผิดจรรยาบรรณของวิชาชีพ ซึ่งเป็นหน้าที่สำคัญของคุรุสภาที่จะต้องดำเนินการในเชิงป้องกันหรือพัฒนา เพื่อให้ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาดำรงรักษาจรรยาบรรณและศักดิ์ศรีของวิชาชีพชั้นสูง

4. เร่งพิจารณาแนวทางให้ผู้มีความรู้ความสามารถในสาขาวิชาเฉพาะหรือสาขาขาดแคลนสามารถเข้าสู่วิชาชีพครูได้โดยกำหนดหลักเกณฑ์ให้สามารถเทียบได้กับมาตรฐานวิชาชีพของคุรุ-สภา เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้มีความรู้ความสามารถในสาขาวิชาเฉพาะ หรือสาขาขาดแคลนเข้าสู่วิชาชีพครู เป็นเรื่องที่คุรุสภาควรจะต้องดำเนินการ โดยรับรองความรู้ คุณวุฒิและประสบการณ์ตามอำนาจหน้าที่ของคุรุสภา รวมทั้งหาวิธีการส่งเสริมและพัฒนาความรู้และคุณวุฒิ เพื่อการประกอบวิชาชีพของผู้มีความรู้ความสามารถในสาขาวิชาเฉพาะหรือสาขาขาดแคลน

5. เร่งแก้ไขกรณีปัญหาเกี่ยวกับการขอรับใบอนุญาตประกอบวิชาชีพโดยปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องให้เป็นไปตามหลักการของวิชาชีพชั้นสูงซึ่งจะต้องมีหลักปฏิบัติและเงื่อนไขในการดำเนินการอย่างชัดเจน เป็นไปตามมาตรฐานวิชาชีพ และมีการพัฒนาหลักเกณฑ์ และวิธีการ

ออกและต่ออายุใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ รวมทั้งการปรับปรุงกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับ เพื่อให้สามารถเอื้อประโยชน์ต่อผู้ต้องการประกอบวิชาชีพที่มาขอรับใบอนุญาต

6. สนับสนุนและเปิดโอกาสให้ครูต่างประเทศได้มีโอกาสเข้ามาประกอบวิชาชีพครู เพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน เพื่อเปิดโอกาสให้ชาวต่างประเทศที่มีความรู้ ความสามารถ มีใจรักในวิชาชีพ สามารถประกอบวิชาชีพได้ เพื่อเป็นเป็นการเอื้อต่อนโยบายของรัฐบาล ในการสนับสนุนการเรียนภาษาอังกฤษ หรือภาษาต่างประเทศอื่นในสถานศึกษาเป็นไปอย่างมีคุณภาพในการเตรียมพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ใน พ.ศ. 2558 และไม่ขัดต่อกฎหมายคุรุสภา จึงควรกำหนดหลักเกณฑ์ในการพิจารณาอนุญาตให้ชาวต่างประเทศประกอบวิชาชีพครู โดยให้มีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ ซึ่งเป็นการขออนุญาตผ่อนผันมาตรฐานความรู้ และ หรือประสบการณ์วิชาชีพเพื่อให้ประกอบวิชาชีพได้ไปพลางก่อน ทั้งนี้ระหว่างการอนุญาตให้ประกอบวิชาชีพ สถานศึกษาจะต้องดำเนินการให้ครูชาวต่างประเทศพัฒนาตนเองให้มีคุณสมบัติครบตามที่คุรุสภากำหนดภายในระยะเวลา 2 ปี นับตั้งแต่วันที่ได้รับอนุญาต

จากสถานการณ์การพัฒนาวิชาชีพดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่า รัฐบาลได้ดำเนินการหลายอย่างเพื่อการแก้ปัญหาวิชาชีพครู ที่ปรากฏเห็นเด่นชัดอาจดูได้จากกฎหมายเกี่ยวกับวิชาชีพครู นโยบายรัฐบาลเกี่ยวกับวิชาชีพครู การปรับปรุงโครงสร้างบทบาทองค์กรวิชาชีพครู และแผนพัฒนาการศึกษาในส่วนที่เกี่ยวกับการพัฒนาวิชาชีพครู

1. การพัฒนาวิชาชีพครูตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

สำนักงานราชกฤษฎีกา (2546 : 15-16) กล่าวถึงบทบัญญัติตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวด 7 เกี่ยวข้องกับครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา มีดังนี้

1) ให้กระทรวงส่งเสริมให้มีระบบ กระบวนการผลิต การพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐานที่เหมาะสมกับการเป็นวิชาชีพชั้นสูง โดยการกำกับและประสานให้สถาบันที่ทำหน้าที่ผลิตและพัฒนาครูคณาจารย์ รวมทั้งบุคลากรทางการศึกษาให้มีความพร้อมและมีความเข้มแข็งในการเตรียมบุคลากรใหม่และการพัฒนาบุคลากรประจำการอย่างต่อเนื่อง รัฐพึงจัดสรรงบประมาณและจัดตั้งกองทุนพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา

2) ให้มีองค์กรวิชาชีพครู ผู้บริหารสถานศึกษา และผู้บริหารการศึกษา มีฐานะเป็นองค์กรอิสระภายใต้การบริหารของสภาวิชาชีพ ในกำกับของกระทรวง มีอำนาจหน้าที่กำหนดมาตรฐานวิชาชีพ ออกและเพิกถอนใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ กำกับดูแลการปฏิบัติตามมาตรฐานและจรรยาบรรณให้ครู ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษา และบุคลากรทางการศึกษาอื่น ทั้ง

ของรัฐและเอกชนต้องมีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพตามที่กฎหมายกำหนด การจัดให้มีองค์กรวิชาชีพครูผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษา และบุคลากรทางการศึกษาอื่น คุณสมบัติ หลักเกณฑ์และวิธีการในการออกและเพิกถอนใบอนุญาตประกอบวิชาชีพให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด

3) ให้มีองค์กรกลางบริหารงานบุคคลของข้าราชการครู โดยให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาทั้งของหน่วยงานทางการศึกษาในระดับสถานศึกษาของรัฐ และระดับเขตพื้นที่การศึกษาเป็นข้าราชการในสังกัดองค์กรกลางบริหารงานบุคคลของข้าราชการครู โดยยึดหลักการกระจายอำนาจการบริหารงานบุคคลสู่เขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษา ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด

4) ให้มีกฎหมายว่าด้วยเงินเดือน ค่าตอบแทน สวัสดิการ และสิทธิประโยชน์เกื้อกูลอื่นสำหรับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาเพื่อให้มีรายได้ที่เพียงพอและเหมาะสมกับฐานะทางสังคมและวิชาชีพ

5) ให้มีกองทุนส่งเสริมครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา เพื่อจัดสรรเป็นเงินอุดหนุนงานริเริ่มสร้างสรรค์ ผลงานดีเด่น และเป็นรางวัลเชิดชูเกียรติครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

6) การผลิตและพัฒนาคณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา การพัฒนา มาตรฐาน และจรรยาบรรณของวิชาชีพ และการบริหารงานบุคคลของข้าราชการหรือพนักงานของรัฐในสถานศึกษาระดับปริญญาที่เป็นนิติบุคคล ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งสถานศึกษาแต่ละแห่งและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

7) ให้หน่วยงานทางการศึกษาระดมทรัพยากรบุคคลในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยนำประสบการณ์ ความรอบรู้ ความชำนาญ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคลดังกล่าวมาใช้ เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษา และยกย่องเชิดชูผู้ที่ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา

2. การพัฒนาวิชาชีพครูตามแผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ

สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (2557 : 1) กล่าวถึงแผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555–2559กระทรวงศึกษาธิการ มุ่งเน้นพัฒนาคุณภาพการศึกษา และสร้างโอกาสทางการศึกษาให้คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อให้คนไทยทุกกลุ่มทุกวัยมีคุณภาพ มีความพร้อมทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา มีจิตสำนึกของความเป็นไทย มีความเป็นพลเมืองที่ดี ตระหนักและรู้คุณค่าของขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะ วัฒนธรรมที่ดีงาม มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง และตอบสนองต่อทิศทางการพัฒนาประเทศ จึงได้จัดทำแผนพัฒนา

การศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555–2559 ขึ้น เพื่อใช้เป็นกรอบแนวทางการดำเนินงาน มีกำหนดยุทธศาสตร์การดำเนินงาน ยกระดับคุณภาพและมาตรฐานผู้เรียน ครู คณาจารย์ บุคลากรทางการศึกษาและสถานศึกษาดังนี้

1) ปรับระบบการผลิตครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ โดยการสรรหา คัดกรองคนมีจิตวิญญาณความเป็นครู คนดี คนเก่งมาเป็นครู

2) ส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาสถาบันผลิตครูให้มีความเข้มแข็ง มีประสิทธิภาพ มีศักยภาพทั้งในการผลิตและพัฒนาครู รวมทั้งวิจัยและพัฒนาต่อยอดเกี่ยวกับการพัฒนาวิชาชีพครู

3) วางแผนการผลิต และพัฒนาครูอย่างเป็นระบบให้สอดคล้องกับความต้องการในการจัดการศึกษาทุกระดับ/ประเภทการศึกษา รวมทั้งส่งเสริมให้ผู้สำเร็จการศึกษาสาขาอื่น หรือภูมิปัญญา ปราชญ์ชาวบ้าน มาเป็นผู้สอนเพิ่มเติม

4) เร่งรัดการผลิตครูพันธุ์ใหม่ และครูสาขาขาดแคลนให้เพียงพอตามความต้องการใช้ครู

5) เร่งรัดพัฒนาครูประจำการ และครูที่สอนไม่ตรงวุฒิให้มีความรู้ความสามารถในวิชาที่สอน โดยใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเป็นเครื่องมือในการพัฒนา

6) สร้างความร่วมมือ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวิชาการ โดยจัดหาทุนให้ครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาได้ไปศึกษา ฝึกอบรม ดูงานเพื่อเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ทั้งในและต่างประเทศ

7) แก้ไขปัญหาการขาดแคลนครู และลดภาระงานอื่นที่ไม่จำเป็นของครู และจัดให้มีบุคลากรสายสนับสนุนอย่างเพียงพอ

8) สร้างขวัญกำลังใจ สร้างแรงจูงใจ โดยปรับระบบเงินเดือนและค่าตอบแทน ระบบการประเมินวิทยฐานะ สวัสดิการ สิทธิประโยชน์เกื้อกูล ความก้าวหน้าและความมั่นคงในวิชาชีพครู รวมทั้งเร่งรัดการแก้ไขปัญหาหนี้สินของครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา

9) ฟื้นฟูศรัทธาวิชาชีพครู ยกย่อง เชิดชูเกียรติครูดี ครูต้นแบบอย่างต่อเนื่อง

10) พัฒนาระบบบริหารงานบุคคลของครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ

11) พัฒนาเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครู และระบบการประกันและรับรองคุณภาพมาตรฐานวิชาชีพครู

3. การพัฒนาวิชาชีพครูตามของนโยบายรัฐบาล

ณรงค์ พิพัฒนาศัย (2557 : 1) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการปัจจุบัน ได้กำหนดนโยบายรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการประจำปีงบประมาณ 2558 "5 นโยบายทั่วไป 7 นโยบายเฉพาะ และ 10 นโยบายเร่งด่วน" ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาวิชาชีพครู สรุปสาระได้ดังนี้

3.1 นโยบายทั่วไป

การพัฒนาระบบการจัดการศึกษาและการพัฒนาหลักสูตรทางการศึกษา จะต้องให้ความสำคัญกับการยกระดับความรู้ให้มีคุณภาพและได้มาตรฐานสากล ควบคู่ไปกับการส่งเสริมการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และปลูกฝังคุณธรรม การสร้างวินัย ปลูกฝังอุดมการณ์ความยึดมั่นในสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ การมีจิตสาธารณะ ความตระหนักถึงผลประโยชน์ของส่วนรวมมากกว่าส่วนตน และเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในหลักการประชาธิปไตย เคารพความคิดเห็นของผู้อื่น ยอมรับความแตกต่างหลากหลายทางความคิด อุดมการณ์ และความเชื่อ รวมทั้งรู้คุณค่าและสืบสานวัฒนธรรมและขนบประเพณีอันดีงามของไทย

3.2 นโยบายเฉพาะ

3.2.1 สามารถพัฒนาระบบการให้ค่าตอบแทน สิ่งจูงใจและสวัสดิการ สำหรับบุคลากรทางการศึกษาในพื้นที่เสี่ยงภัยได้อย่าง

3.2.2 มีมาตรการด้านความปลอดภัยที่ชัดเจนสำหรับนักเรียน นักศึกษา ครูอาจารย์ และสถานศึกษาโดยการบูรณาการแผนและการปฏิบัติร่วมกับหน่วยงานความมั่นคงในพื้นที่การเตรียมความพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียนใน พ.ศ. 2558 และการดำรงความต่อเนื่องภายหลังการก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียน โดยมีเป้าหมายในการดำเนินนโยบาย

1) โครงสร้างพื้นฐานทางการศึกษาของภาครัฐและเอกชน นักเรียน นักศึกษา ครูอาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา มีความพร้อมในการก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียนใน พ.ศ. 2558

2) มีกิจกรรมการเรียนรู้ ขยายความสัมพันธ์และพัฒนาความร่วมมือทางการศึกษา และการแลกเปลี่ยนทางการศึกษากับประเทศสมาชิกอาเซียนอย่างต่อเนื่อง

3) สามารถพัฒนาและเสริมทักษะด้านภาษาอังกฤษและภาษาประเทศสมาชิกอาเซียน สร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียน การยอมรับในความแตกต่างหลากหลายในลักษณะพหุสังคมวัฒนธรรม และให้ความเคารพในอุดมการณ์ความเชื่อบนพื้นฐานของหลักสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ให้กับนักเรียน นักศึกษา ครูอาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาทุกระดับ ให้เห็นผลอย่างเป็นรูปธรรม

3.3.3 การมุ่งเน้นการผลิตและพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพ โดยเป้าหมายในการดำเนินนโยบายดังนี้

1) มีแนวทางการพัฒนาระบบการผลิตครูให้เพียงพอต่อความต้องการและเหมาะสมกับอัตรากำลังข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา และปรับระบบการรับรอง

มาตรฐานวิชาชีพครูให้เอื้อต่อการเพิ่มโอกาสให้มีบุคลากรที่มีความรู้และประสบการณ์ที่เหมาะสมเข้ามาในระบบการศึกษา

2) ระบบการบริหารงานบุคคล การย้ายบรรจุ และการประเมินวิทยฐานะของครูและบุคลากรทางการศึกษา มีมาตรฐานระดับสากล สามารถเพิ่มศักยภาพในการให้การศึกษาและลดภาระงานที่ไม่จำเป็น รวมทั้งไม่ส่งผลกระทบต่อการปฏิบัติงานตามภารกิจ

3) ครูและบุคลากรทางการศึกษามีจิตวิญญาณของความเป็นครู การเป็นครูมืออาชีพ และยึดมั่นในจรรยาบรรณของ

4) สามารถกำหนดแนวทางการพัฒนาตามเส้นทางวิชาชีพและความก้าวหน้าในหน้าที่การงานได้อย่างเป็นระบบ มีระบบสนับสนุนการพัฒนาตนเองและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยเทคโนโลยีสารสนเทศสมัยใหม่เข้ามาประยุกต์ใช้ในการระบบคลังความรู้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการประเมินผลอย่างเป็น

5) มีแผนงานและโครงการเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตครู อาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา โดยการพัฒนาระบบสวัสดิการที่มุ่งการแก้ไขปัญหาและให้การช่วยเหลือที่ยั่งยืน และให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาหนี้สินอย่างเป็นระบบ

3.3.4 การดำเนินการตามแผนการศึกษาแห่งชาติและการปฏิรูปการศึกษาโดยมีเป้าหมายในการดำเนินนโยบายดังนี้

1) มีความก้าวหน้าในการดำเนินการตามแผนการศึกษาแห่งชาติฉบับปรับปรุง ครั้งที่ 2 และเป็นไปตามเป้าหมายเมื่อสิ้นสุดแผน พ.ศ. 2559 และสามารถดำเนินการจัดทำร่างแผนการศึกษาแห่งชาติในห้วงระยะเวลาต่อไป

2) มีแผนงานและโครงการในการจัดและส่งเสริมการศึกษา โดยเฉพาะการดำเนินการต่อเนื่องของการปฏิรูปการเรียนรู้ทั้งระบบให้เชื่อมโยงกันทั้งการปฏิรูปหลักสูตรและการปฏิรูปการเรียนการสอนกับการเรียนรู้ยุคใหม่ ปฏิรูประบบการผลิตและพัฒนาครู การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารสำหรับการปฏิรูปการเรียนรู้ การยกระดับคุณภาพการศึกษาสู่มาตรฐานสากล และการส่งเสริมให้เอกชนมีส่วนร่วมในการจัดและสนับสนุนการศึกษา

3) สามารถติดตามรายละเอียดแนวทางการปฏิรูปการศึกษาของสภาปฏิรูปแห่งชาติ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ และแนวนโยบายของคณะรัฐมนตรีได้อย่างต่อเนื่อง และสามารถรายงานสรุปความก้าวหน้าเป็นรายไตรมาส รวมทั้งสามารถวางแนวทางรองรับการเปลี่ยนแปลงทั้งในเชิงโครงสร้าง ระบบงาน กฎหมาย ระบบการบริหารจัดการ และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องได้อย่างเป็นระบบ

3. นโยบายเร่งด่วน

1) เร่งสำรวจและให้ความช่วยเหลือเยียวยา รวมทั้งฟื้นฟูโรงเรียน สถานศึกษา นักเรียน นักศึกษา ครูอาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา ที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์อุทกภัยโดยเร็ว มีเป้าหมายในการดำเนินนโยบาย คือ โรงเรียน สถานศึกษา นักเรียน นักศึกษา ครูอาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา ได้รับการช่วยเหลือเยียวยาและฟื้นฟู ให้สามารถทำการเรียนการสอนได้ตามปกติอย่างรวดเร็ว

2) เร่งปรับระบบการบรรจุครูและการรับรองมาตรฐานวิชาชีพครูให้เอื้อต่อการเพิ่มโอกาสให้มีบุคลากรที่มีความรู้และประสบการณ์ที่เหมาะสมเข้ามาในระบบการศึกษาเพิ่มมากขึ้น เพื่อสนับสนุนการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนครูและบุคลากรอาชีวศึกษา และครูสาขาขาดแคลนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีเป้าหมายในการดำเนินนโยบายดังนี้

(1) มีกระบวนการพิจารณาอย่างรอบคอบและสามารถเสนอขออนุมัติ/เห็นชอบได้ตามขั้นตอนตามกฎหมายและกฎระเบียบที่กำหนด รวมถึงปรับแก้กฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพ

(2) สามารถปรับระบบการบรรจุครูและการรับรองมาตรฐานวิชาชีพครูให้เอื้อต่อการเพิ่มโอกาสให้มีบุคลากรที่มีความรู้และประสบการณ์เข้ามาในระบบการศึกษาเพิ่มมากขึ้น

4. การพัฒนาวิชาชีพครูตามโครงการของคุรุสภา

คุรุสภามีหน้าที่ดำเนินการจัดทำระบบการพัฒนาวิชาชีพทางการศึกษาอย่างต่อเนื่องให้สอดรับกับการพัฒนาครู โดยเน้นการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และผลักดันให้ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาทุกสังกัดมีสิทธิได้รับเงินค่าวิชาชีพอย่างเป็นธรรม ซึ่งการพัฒนาวิชาชีพทางการศึกษาและการกำหนดระดับคุณภาพของผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา เป็นเรื่องสำคัญที่ต้องเร่งดำเนินการสร้างระบบพัฒนาวิชาชีพ โดยกำหนดรูปแบบและกิจกรรมการพัฒนาในลักษณะหลายหลาย เพื่อให้ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาพัฒนาตนเองให้มีความรู้ ความสามารถ ในการประกอบวิชาชีพให้มีประสิทธิภาพ และพัฒนาตนเองเพื่อการสะสมคะแนน การพัฒนาสำหรับการต่ออายุใบอนุญาตประกอบวิชาชีพทางการศึกษา รวมทั้งการพัฒนาให้ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษามีความตระหนักและมีคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณของวิชาชีพ จึงเป็นสิ่งที่ต้องพัฒนาอย่างต่อเนื่อง จากการศึกษาวิธีการส่งเสริมและพัฒนาผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาซึ่งประกอบด้วย ครู ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษา และศึกษานิเทศก์ที่ปฏิบัติกันอยู่ในปัจจุบันพบว่า มีรูปแบบหลากหลาย แตกต่างกันในแต่ละสังกัด ในการดำเนินการพัฒนาผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาให้มีคุณธรรม นำความรู้ตามนโยบายของรัฐบาลเป็นเรื่องใหญ่ที่

จะต้องประสานความร่วมมือจากทุกฝ่าย ทั้งวัด โรงเรียน และหน่วยงานต้นสังกัด และปัจจุบันมีโครงการที่พัฒนาวิชาชีพครูต่าง ๆ ดังนี้

4.1 โครงการเสริมสร้างศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณของผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา

"คุรุสภา" ซึ่งเป็นสภาครูและบุคคลากรทางการศึกษาที่มีสมาชิกคุรุสภารับใบอนุญาตประกอบวิชาชีพมากกว่า 800,000 คน กระจายอยู่ทุกภูมิภาคของประเทศ มีบทบาทและอำนาจหน้าที่ในการกำหนดมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณของวิชาชีพ ซึ่งประกอบด้วยมาตรฐานความรู้และประสบการณ์ มาตรฐานการปฏิบัติงาน และมาตรฐานการปฏิบัติตน หรือจรรยาบรรณของวิชาชีพ เพื่อเป็นข้อกำหนดให้ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษามีคุณภาพที่พึงประสงค์ ตั้งแต่การเข้าสู่วิชาชีพ และการดำรงอยู่ในวิชาชีพอย่างมีเกียรติและศักดิ์ศรี เพื่อให้เหมาะสมกับการเป็นวิชาชีพชั้นสูงที่ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาจะต้องมีความรู้ทางวิชาการ ชำนาญในวิชาชีพ มีความเป็นมืออาชีพ มีคุณธรรม จริยธรรม และประพฤติปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณของวิชาชีพเป็นที่ยอมรับของสังคม คุรุสภาได้ตระหนักถึงความสำคัญ

ในภารกิจของคุรุสภาที่จะต้องดำเนินการส่งเสริมและพัฒนาผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาดังกล่าว จึงได้เริ่มดำเนินงานโครงการเสริมสร้างศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณของผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, 2557) เพื่อพัฒนาผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาในด้านศีลธรรม สมาธิ ปัญญา และเสริมสร้างจรรยาบรรณของวิชาชีพ

วัตถุประสงค์โครงการ

1) เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว "พระผู้ทรงเป็นครูแห่งแผ่นดิน" เนื่องในโอกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 84 พรรษา ในปีพุทธศักราช 2555

2) เพื่อพัฒนาผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาให้ประพฤติปฏิบัติตนด้านคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณของวิชาชีพ

3) ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาได้รับการพัฒนาตามหลักสูตรเชิงปฏิบัติการเพื่อเสริมสร้างศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณของผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา

4) รณรงค์ ส่งเสริม และเผยแพร่คุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณของวิชาชีพให้แก่ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา หน่วยงานทางการศึกษา สื่อมวลชน และผู้ปกครอง

5) ยกย่องผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาที่มีคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณดีเด่น ได้รับเข็มเชิดชูเกียรติ "คุรุคุณธรรม" เข็มทองและเข็มเงิน

6) ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาได้รับการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม สามารถประพฤติปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณของวิชาชีพอย่างยั่งยืน

4.2 โครงการ "หนึ่งโรงเรียน หนึ่งนวัตกรรม"

การคัดสรรผลงาน "หนึ่งโรงเรียน หนึ่งนวัตกรรม" ของคุรุสภา เป็นกิจกรรมหนึ่งที่ส่งเสริมและกระตุ้นการพัฒนาวิชาชีพที่มุ่งให้สถานศึกษาที่มีการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน และอุดมศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรีของรัฐและเอกชนได้ให้ความสำคัญ และตื่นตัวในการคิดสร้างสรรค์นวัตกรรมทางการศึกษาที่เหมาะสมกับบริบท เป้าหมายการพัฒนา และสอดคล้องกับความต้องการของสถานศึกษาอย่างแท้จริง โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างผู้เรียน ครู ผู้บริหารสถานศึกษา และทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในการพัฒนา สำนักงานเลขาธิการคุรุสภาได้ดำเนินการคัดสรรผลงานนวัตกรรมทางการศึกษาเป็นประจำทุกปี ทั้งนี้ เพื่อให้ได้นวัตกรรมต้นแบบที่เป็นผลงานคุณภาพ มีคุณค่าทางวิชาการและเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพ

วัตถุประสงค์

สภาครูและบุคลากรทางการศึกษา (2557 : 1) กล่าวถึงการคัดสรรผลงาน "หนึ่งโรงเรียน หนึ่งนวัตกรรม" มีวัตถุประสงค์ดังนี้

1) เพื่อสนับสนุนให้สถานศึกษาได้สร้างสรรค์นวัตกรรมและกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา และเป้าหมายการพัฒนา เกิดการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องในสถานศึกษา

2) เพื่อเผยแพร่ผลงานนวัตกรรมต้นแบบที่มีคุณภาพ มีคุณค่าทางวิชาการและเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการศึกษา และการพัฒนาวิชาชีพ

3) เพื่อยกย่องสถานศึกษาและผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาที่ได้รับรางวัล "หนึ่งโรงเรียนหนึ่งนวัตกรรม"

4) เพื่อส่งเสริมให้ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาได้นำเสนอผลงานในเวทีทางวิชาการในระดับอาเซียน

ประเภทผลงาน หนึ่งโรงเรียน หนึ่งนวัตกรรม

สถานศึกษาทุกสังกัดสามารถส่งผลงาน "หนึ่งโรงเรียน หนึ่งนวัตกรรม" เพียงด้านใดด้านหนึ่งในจำนวน 7 ด้าน ดังนี้

1) ด้านหลักสูตร การจัดทำหลักสูตรพัฒนาผู้เรียนที่สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลาง เชื่อมโยงกับการอนุรักษ์และพัฒนาสภาพแวดล้อม วัฒนธรรม ความรู้ใหม่ ตลอดจนคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามบริบทของสถานศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถ คุณธรรมจริยธรรม ส่งเสริมให้ผู้เรียนแต่ละบุคคลพัฒนาเต็มศักยภาพของตน โดยแสดง

องค์ประกอบของหลักสูตรที่นำเสนอการจัดประสบการณ์ที่ผู้เรียนนำความรู้ไปสู่การปฏิบัติได้ประสบความสำเร็จและมีความสุข

2) ด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ที่ให้โอกาสผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติ แก้ปัญหา หรือศึกษาค้นคว้า สามารถสร้างองค์ความรู้ที่มีความหมายแก่ตนเองตามสิ่งที่ชอบและสนใจ เกิดการค้นพบความรู้ด้วยตนเอง เป็นการจัดการเรียนรู้ที่คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล เคารพในสิทธิและหน้าที่ของผู้เรียน มีการวางแผนและออกแบบกิจกรรม ตลอดจนจัดประสบการณ์อย่างมีความหมายและเป็นระบบ มุ่งประโยชน์สูงสุดให้เกิดแก่ผู้เรียนเพื่อให้สามารถเรียนรู้ และพัฒนาการเรียนรู้ได้จากประสบการณ์จริง คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็นอย่างเต็มตามศักยภาพ

3) ด้านแหล่งเรียนรู้ กระบวนการใช้แหล่งข้อมูลข่าวสาร สารสนเทศ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่สนับสนุนให้ผู้เรียนสนใจใฝ่เรียนรู้ แสวงหาความรู้และเรียนรู้ได้อย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง เป็นสื่อในการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้ เห็นคุณค่าของแหล่งเรียนรู้ ร่วมคิดร่วมพัฒนาเพื่อคงคุณค่าในการเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ยั่งยืน

4) ด้านสิ่งประดิษฐ์ สื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษา เป็นชิ้นงานที่เกิดจากความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีร่องรอย หลักฐานการนำไปทดลองหรือใช้ในกระบวนการจัดการเรียนรู้ให้เกิดการเรียนรู้ที่เป็นประโยชน์จริงกับผู้เรียน “สิ่งประดิษฐ์” ได้แก่ เครื่องมือ เครื่องจักร อุปกรณ์เครื่องใช้หรืออื่น ๆ ที่มีลักษณะเป็นผลงานที่เกิดจากการคิดค้นขึ้นจากผู้ประดิษฐ์ “สื่อสิ่งพิมพ์” ได้แก่ สิ่งประดิษฐ์ หนังสือ ตำรา นิตยสาร หนังสือพิมพ์ รายงาน จดหมายเหตุ บันทึก วิทยานิพนธ์ เอกสารสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ “สื่อเทคโนโลยี” เป็นสื่อวัสดุ (Software) ที่ผลิตใช้ควบคู่กับอุปกรณ์ (Hardware) ได้แก่ วีดิทัศน์ แถบบันทึกเสียง คอมพิวเตอร์ช่วยสอน บทเรียนสำเร็จรูป ชุดการสอน ชุดฝึกบทเรียนทางไกล มัลติมีเดียประเภทต่าง ๆ และ “สื่ออื่น ๆ” ที่เป็นสื่อเดี่ยวหรือสื่อเสริม เช่น สื่อบุคคล สื่อจากแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ (Resource Center) สื่อการเรียนรู้ (Learning Resource) สื่อกิจกรรม เกม ที่เห็นถึงกระบวนการเรียนรู้ สื่อโสตทัศนูปกรณ์ต่าง ๆ (สิ่งประดิษฐ์ หมายถึงผลงานการประดิษฐ์คิดค้นที่เกิดขึ้นจากการใช้ความรู้ ทักษะประสบการณ์และความคิดสร้างสรรค์ในการพัฒนา)

5) ด้านการวัดและประเมินผล กระบวนการวัดและประเมินผลอย่างเป็นระบบ เป็นการประเมินคุณภาพด้านต่าง ๆ ของผู้เรียนด้วยวิธีการและเครื่องมืออย่างหลากหลาย โดยมุ่งประเมินตามสภาพจริง (Authentic Assessment) และผลการประเมินสะท้อนการเรียนรู้ พฤติกรรม และการ

ปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน (Real World) ของผู้เรียนอย่างรอบด้าน เป็นข้อมูลพื้นฐานที่พร้อมใช้ในการพัฒนาผู้เรียนต่อไป

6) ด้านการบริหารและการจัดการสถานศึกษา รูปแบบการบริหารและการจัดการสถานศึกษาที่เป็นระบบ กระจายอำนาจให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีส่วนร่วมทั้งการตัดสินใจและบริหารจัดการร่วมกับคณะผู้บริหารของสถานศึกษาในด้านการพัฒนาระบบงบประมาณ บุคลากร งานวิชาการ (โดยเฉพาะการจัดการเรียนรู้) และแผนการพัฒนาตามความต้องการของผู้เรียน ผู้ปกครองและชุมชน มีการมอบหมายงานในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ การปรับปรุงสถานศึกษา และจัดทำระบบข้อมูลสารสนเทศ

7) ด้านจิตวิทยา การนำความรู้ทางด้านจิตวิทยา การแนะแนวการศึกษา มาใช้ในกระบวนการแก้ปัญหาหรือพัฒนาผู้เรียนในสถานศึกษาให้สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุขและเรียนรู้ได้ดี เช่น การดูแลช่วยเหลือผู้เรียน การศึกษาผู้เรียนเป็นรายกรณี รายกลุ่ม การพัฒนาผู้เรียนกลุ่มพิเศษ และการจัดการชั้นเรียน

และปัจจุบันคุรุสภาได้พัฒนาระบบการพัฒนาวิชาชีพครูโดยการนำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศมาเป็นเครื่องมือในการดำเนินงานเกี่ยวกับใบประกอบวิชาชีพครู คือการพัฒนาโปรแกรมการขอขึ้นทะเบียนรับใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ

4.3 การพัฒนาโปรแกรมการขอขึ้นทะเบียนรับใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ (KSP BUNDIT)

เมื่อ พ.ศ. 2554 ที่ผ่านมา สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา ,2557)ได้พัฒนาระบบสารสนเทศผู้สำเร็จการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาและประกาศนียบัตรทางการศึกษาที่คุรุสภารับรอง (KSP BUNDIT) เพื่อพัฒนาการให้บริการออกใบอนุญาตประกอบวิชาชีพทางการศึกษาแก่ผู้สำเร็จการศึกษา ตามหลักสูตรปริญญาและประกาศนียบัตรทางการศึกษาที่คุรุสภาให้การรับรอง โดยจะเริ่มใช้กับผู้สำเร็จการศึกษาตั้งแต่ปีการศึกษา 2553 เป็นต้นมา ทั้งนี้เพื่อให้ผู้สำเร็จการศึกษาจากสถาบันผลิตครูได้รับความสะดวก รวดเร็ว ไม่ต้องเดินทางไปที่คุรุสภาส่วนกลาง โดยสามารถขอรับใบอนุญาตประกอบวิชาชีพผ่านทางสถาบันการศึกษา รวมทั้งเพื่อให้สำนักงานเลขาธิการคุรุสภาสามารถตรวจสอบข้อมูลการขอขึ้นทะเบียนรับใบอนุญาตประกอบวิชาชีพของผู้สำเร็จการศึกษาจากสถาบันผลิตครูได้อย่างถูกต้อง

ระบบ KSP BUNDIT ที่คุรุสภาพัฒนาขึ้นนี้ เป็นการประสานความร่วมมือ และจัดทำ MOU ร่วมกัน ระหว่างคุรุสภาและสถาบันผลิตครูที่ได้รับการรับรองปริญญาและประกาศนียบัตรทางการศึกษาจากคุรุสภา โดยให้สถาบันผลิตครูใช้บันทึกข้อมูลผู้สำเร็จการศึกษา

และจัดส่งแฟ้มข้อมูลดังกล่าวให้คุรุสภาด้วยการนำระบบอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในกระบวนการขอขึ้นทะเบียนรับใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครูดังนี้

1) จัดระบบการส่งผ่านข้อมูลรายชื่อผู้สำเร็จการศึกษาด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์

2) จัดส่งข้อมูลการขอขึ้นทะเบียนรับใบอนุญาตประกอบวิชาชีพผ่านทางสถาบันการศึกษา

3) จัดระบบฐานข้อมูลผู้สำเร็จการศึกษา เพื่อการสืบค้นรายชื่อผู้สำเร็จการศึกษาประกอบการพิจารณาออกใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ

4) จัดระบบให้บริการออกใบอนุญาตประกอบวิชาชีพทางการศึกษาของผู้สำเร็จการศึกษาโดยระบบอิเล็กทรอนิกส์

ขณะนี้มีสถาบันผลิตครูให้ความร่วมมือในการบันทึกข้อมูลผู้สำเร็จการศึกษาทั้งระดับปริญญาตรีทางการศึกษา และระดับประกาศนียบัตรบัณฑิตทางการศึกษา จำนวนทั้งสิ้น 94 สถาบัน โดยสำนักงานเลขาธิการคุรุสภาได้จัดพิธีลงนามความร่วมมือการใช้โปรแกรม KSP BUNDIT ระหว่างคุรุสภา โดยเลขาธิการคุรุสภากับมหาวิทยาลัย โดยอธิการบดี หรือคณบดีคณะศึกษาศาสตร์/ครุศาสตร์ ที่ได้รับมอบหมาย เมื่อวันอังคารที่ 22 กุมภาพันธ์ 2554 ที่ผ่านมา สำหรับขั้นตอนการดำเนินการในการขอขึ้นทะเบียนระบบใบอนุญาต ผ่านโปรแกรม KSP BUNDIT ของสถาบันผลิตครูมีดังนี้

1) บันทึกข้อมูลในปรแกรม KSP BUNDIT

2) อัฟโหลดข้อมูลผ่านโปรแกรม KSP BUNDIT หรือ http://upload.ksp.or.th/kspbundit/

3) พิมพ์บัญชีรายชื่อ พิมพ์หนังสือนำส่ง และพิมพ์แบบคำขอ จากโปรแกรม KSP BUNDIT

4) รวบรวมจัดส่งเอกสารแบบคำขอพร้อมแนบเอกสารหลักฐานตามแบบคำขอและหลักฐานการชำระเงินค่าธรรมเนียมใบอนุญาต ให้คุรุสภา โดยยื่นด้วยตนเอง และจัดส่งทางไปรษณีย์

5) การชำระเงินค่าธรรมเนียมใบอนุญาต ผ่านเคาน์เตอร์ใบอนุญาต ไปรษณีย์ Pay at Post และธนาคารกรุงไทย

6) ตรวจสอบสถานะการขึ้นทะเบียนรับใบอนุญาต จากเว็บไซต์คุรุสภา www.ksp.or.th จากนี้ไปผู้สำเร็จปริญญาทางการศึกษาจาก 94 สถาบันผลิตครูที่ได้ร่วมทำ MOU การใช้โปรแกรม KSP BUNDIT ที่คุรุสภาพัฒนาขึ้น สามารถขอขึ้นทะเบียนรับใบอนุญาตประกอบวิชาชีพทางการศึกษาได้อย่างสะดวก รวดเร็วมากขึ้นกว่าเดิม ไม่ต้องเดินทางมายื่นด้วยตนเองที่คุรุสภา แต่สามารถยื่นและรอรับใบอนุญาตได้ที่สถาบันผลิตครูที่สำเร็จการศึกษา

นับเป็นการบริการด้านใบอนุญาตประกอบวิชาชีพที่คุรุสภาพัฒนาขึ้น เพื่อให้ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาสามารถเข้าถึงการให้บริการของคุรุสภาด้วยความสะดวก รวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ สามารถตรวจสอบรายชื่อสถาบันผลิตครูจำนวน 94 สถาบัน ที่ได้ร่วมทำ MOU การใช้โปรแกรม KSP BUNDIT ได้ที่เว็บไซต์ของคุรุสภา www.ksp.or.th

สรุปท้ายบท

มาตรฐานวิชาชีพครูมีความสำคัญต่อผู้ประกอบวิชาชีพครูในหลายด้านได้แก่ ช่วยควบคุมมาตรฐานคุณภาพของครูทั้งด้านการประพฤติปฏิบัติตนและจริยธรรมของครู ช่วยพิทักษ์สิทธิในการประกอบวิชาชีพครู ควบคุมมาตรฐานในการประกอบวิชาชีพ ช่วยเน้นภาพลักษณ์ของครูที่มีคุณธรรมจริยธรรมให้เห็นเด่นชัดยิ่งขึ้น เช่น ความรักความเมตตา ความเสียสละ อุทิศตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ความรับผิดชอบในหน้าที่การงานและอาชีพ ความโอบอ้อมอารี ช่วยให้ครูได้ตระหนักรู้ในความสำคัญของบทบาทหน้าที่ และภาระงานของตนต่อสังคม ช่วยปลูกฝังคุณลักษณะที่พึงประสงค์และการประพฤติปฏิบัติตนของครูให้ถูกต้องตามครรลองครองธรรม การปฏิบัติตามมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณของวิชาชีพ ทำให้ผู้ประกอบวิชาชีพเกิดความมั่นใจในวิชาชีพและปฏิบัติงานอาชีพมีคุณภาพสูงสุด

คำถามทบทวน

1. วิชาชีพควบคุมทางการศึกษามีลักษณะอย่างไร
2. มาตรฐานวิชาชีพทางการศึกษามีความสำคัญต่อผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาอย่างไร
3. มาตรฐานความรู้และประสบการณ์วิชาชีพของผู้ประกอบวิชาชีพครูและผู้บริหารสถานศึกษาเป็นอย่างไร
4. มาตรฐานความรู้ ความเป็นครู ประกอบด้วยสาระความรู้และสมรรถนะอย่างไร
5. ผู้ประกอบวิชาชีพผู้บริหารสถานศึกษา และผู้บริหารการศึกษา มีมาตรฐานการปฏิบัติงานอย่างไร
6. ข้อบังคับคุรุสภา ว่าด้วยจรรยาบรรณวิชาชีพ พ.ศ. 2556 มีสาระเกี่ยวข้องกับมาตรฐานการปฏิบัติตนของผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาอย่างไร
7. พฤติกรรมที่พึงประสงค์ของผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาที่มีจรรยาบรรณต่อผู้รับบริการเป็นอย่างไร
8. ใบอนุญาตประกอบวิชาชีพทางการศึกษามีความสำคัญต่อผู้ประกอบวิชาชีพครูอย่างไร
9. การต่ออายุใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครูมีวิธีการทำอย่างไร
10. แนวทางการพัฒนาและส่งเสริมวิชาชีพครูในปัจจุบันทำอย่างไร

เอกสารอ้างอิง

คุรุสภา. (2556). **ข้อบังคับคุรุสภาว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพ พ.ศ. 2556**. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก http://www.ksp.or.th/ksp2013/content/view.php?mid=94&did=416.[16 ตุลาคม 2557].

ณรงค์ พิพัฒนาศัย. (2557). นโยบายรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการประจำปีงบประมาณ. 2558. **ข่าวกระทรวงศึกษาธิการ**. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก: http://www.moe.go.th/moe/th/news/detail.php?NewsID=38495&Key=news20. [30 กันยายน 2557].

ฟาฏินา วงศ์เลขา. (2557). ทิศทางการศึกษาไทย...จะไปทางไหน. **Kruthai** . [ออนไลน์].สืบค้นจาก http://www.kruthai.info/view.php?article_id=8821. [16 ตุลาคม 2557].

ราชกิจจานุเบกษา. (2556). **ข้อบังคับคุรุสภา ว่าด้วยจรรยาบรรณของวิชาชีพ พ.ศ. 2556**. เล่ม 130 ตอนพิเศษ130ง ราชกิจจานุเบกษา 4 ตุลาคม 2556.

ราชกิจจานุเบกษา. (2556). **ประกาศคณะกรรมการคุรุสภาเรื่องสาระความรู้สมรรถนะและประสบการณ์วิชาชีพของผู้ประกอบวิชาชีพครู ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษา และ ศึกษานิเทศก์ตามข้อบังคับคุรุสภา ว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพ พ.ศ. 2556.** เล่ม130 ตอนพิเศษ 156ง ราชกิจจานุเบกษา 12 พฤศจิกายน 2556. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก: http://www.mbuisc. ac.th/wi/2.pdf. [16 ตุลาคม 2557]

วิกิพีเดีย พจนานุกรมเสรี. (2557). **ความหมายของใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครู** [ออนไลน์]. สืบค้นจาก: http://th.wikipedia.org/wiki/. [16 ตุลาคม 2557]

วิรุณชัย เอี่ยมสอาด. (2556). การพัฒนาและขับเคลื่อนครูทั้งระบบเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษา**. สารคณะอนุกรรมการประชาสัมพันธ์งานคุรุสภา**. คอลัมน์เรื่องเล่าจากครู. ฉบับที่ 4 กันยายน 2556.

สภาครูและบุคลากรทางการศึกษา. (2557**). "หนึ่งโรงเรียน หนึ่งนวัตกรรม"**. คุรุสภา. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://site.ksp.or.th/about.php?site=osoi&SiteMenuID=557. [16 ตุลาคม 2557]

สุรวาท ทองบุ. (2556). ระบบการผลิตครูและพัฒนาครูให้สอดคล้องกับความต้องการเพื่อให้เป็นไปตามปฏิรูป. **สารคณะอนุกรรมการประชาสัมพันธ์งานคุรุสภา**. คอลัมน์เรื่องเล่าจากครู. ฉบับที่ 4 กันยายน 2556.

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2546). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542.** [ออนไลน์]. สืบค้นจาก :http://www.moe.go.th/edtechfund/fund/images/stories /laws/prb_ study (final).pdf. [30 กันยายน 2557].

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2546). **พระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2546** [ออนไลน์].สืบค้นจาก: http://education.dusit.ac.th/QA/articles/doc02.pdf. [16 ตุลาคม 2557]

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2547). **พระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2546** [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://education.dusit.ac.th/QA/articles/doc02.pdf. [16 ตุลาคม 2557].

สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ.(2557). **แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555–2559.** [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://www. thailibrary.in.th /2014/02/13/ thai-edu-master-plan-11/. [16 ตุลาคม 2557].

สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. (2556). **คู่มือปฏิบัติงาน "การต่ออายุใบอนุญาตประกอบวิชาชีพทางการศึกษา**.สำนักทะเบียน คุรุสภา.

สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. (2557). **โปรแกรมการขอขึ้นทะเบียนรับใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครู KSP BUNDIT**. คุรุสภา. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : http://site.ksp.or.th/about.php?site= license&SiteMenuID=212

เสริมศักดิ์ พงษ์พานิช. (2556). นโยบาย 6 นโยบาย. **สารคณะอนุกรรมการประชาสัมพันธ์งานคุรุ-สภา.** ฉบับที่ 4 กันยายน 2556.

บทที่ 10
โครงงานวิชาชีพและโครงการฝึกอาชีพ

การจัดการความรู้สำหรับผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 นับเป็นเรื่องท้าทายความสามารถของครูยุคใหม่ ที่ต้องปรับเปลี่ยนตนเองให้ทันต่อโลก และสังคมฐานความรู้ ที่ผู้เรียนยุคใหม่มีความสามารถแสวงหาความรู้ด้วยตนเองได้ทุกที่ ครูจากผู้ถ่ายทอดต้องเปลี่ยนบทบาทเป็นผู้ออกแบบการเรียนรู้และจัดบรรยากาศให้เหมาะสมกับความต้องการของผู้เรียนยุคใหม่ เพื่อนำไปสู่การเป็นผู้บริหารจัดการในห้องเรียนแบบมืออาชีพ ตามมาตรฐานความรู้และประสบการณ์วิชาชีพ กำหนดไว้ว่า ครูต้องมีความรู้ในการบริหารจัดการในห้องเรียน ได้แก่ การจัดทำโครงงานทางวิชาการ และโครงการฝึกอาชีพ ดังนั้นจึงครูต้องปรับกระบวนทัศน์ในการสอน โดยการพัฒนารูปแบบการสอนต่างๆที่ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในสังคมแห่งการเรียนรู้ จัดการเรียนการสอนที่มุ่งส่งเสริมความรู้ความสามารถของผู้เรียนทุกด้าน ให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง ได้ศึกษาค้นคว้าลงมือปฏิบัติกิจกรรมตามความสนใจ ตามความถนัดและความสามารถของตนเองในรูปแบบโครงการ กล่าวคือ การเรียนรู้แบบโครงการเป็นเทคนิคการสอนหนึ่งที่ช่วยพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองที่มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ความรู้ได้ด้วยตนเอง โดยมีพื้นฐานแนวคิดที่ว่ามนุษย์จะสร้างความรู้ใหม่ขึ้นจากการกระทำและการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ซึ่งครูมีหน้าที่เพียงผู้ให้คำปรึกษาและเอื้ออำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ในห้องเรียน ส่วนองค์ความรู้เกิดจากผู้เรียนค้นพบด้วยตนเองผ่านกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงการ

แนวคิดเกี่ยวกับโครงการ และโครงงาน

1. ความหมายของโครงการ

ยุทธ ไกยวรรณ์ (2549 : 8) โครงการ (Project) หมายถึง กิจกรรมที่เน้นกระบวนการโดยผู้เรียนเป็น ผู้คิดค้น วางแผน และลงมือปฏิบัติตามแผนที่วางไว้โดยอาศัย เงินลงทุนเครื่องมือเครื่องจักร และวัสดุอุปกรณ์ในการปฏิบัติงาน เพื่อให้โครงการสำเร็จภายใต้การกระตุ้นให้คิดกระตุ้นให้ทำ จากครูผู้สอนหรือผู้เชี่ยวชาญ ครูผู้ดูแล จะอำนวยความสะดวกในการทำโครงการตลอดทั้งติดตาม วัดผลและประเมินผลโครงการ

สมคิด พรมจุ้ย (2550 : 9) โครงการ (Project) หมายถึง แนวทางการดำเนินงาน หรือการจัดกิจกรรม ที่มีความเชื่อมโยงกันมีความเป็นเอกลักษณ์ ความซับซ้อนและกำหนดเป้าหมาย

หรือวัตถุประสงค์ชัดเจน นอกจากนี้ยังต้องแสดงรายละเอียดของการดำเนินการให้สมบูรณ์ ภายใต้เงื่อนไขของเวลา งบประมาณและขอบเขตที่กำหนดไว้

ราชบัณฑิตยสถาน (2557:1) ให้ความหมาย “โครงการ” หมายถึง แผนหรือเค้าโครงตามที่กำหนดไว้

จากการศึกษาความหมายของโครงการ ในทัศนะของผู้เขียน โครงการ หมายถึง แผนการดำเนินงานที่กำหนดไว้อย่างเป็นไปตามลำดับ มีวัตถุประสงค์ในการดำเนินงาน มีผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบต่อโครงการ มีหน้าที่ทำการบริหารงาน กิจกรรมต่างๆ ให้เป็นไปตามแผนงาน การกำหนดงบประมาณที่จำกัด มีระยะเวลาเริ่มต้นและสิ้นสุดการดำเนินงาน

2. ความหมายของโครงงาน

จิต นวนแก้ว (2543:1) โครงงาน คือ งานที่มอบหมายให้ผู้เรียนหรือกลุ่มผู้เรียนทำตามรายวิชาต่าง ๆ ในหลักสูตร มีลักษณะงานเหมือนที่เกิดขึ้นในชีวิตจริง และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้า และลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ภายใต้การดูแลและให้คำปรึกษาของครู ตั้งแต่การคิดสร้างโครงการ การวางแผนการดำเนินการ การออกแบบลงมือปฏิบัติรวมทั้งร่วมกำหนดแนวทางในการวัดผลและประเมิน

ลัดดา ภู่เกียรติ (2552 : 22) ให้ความหมายของโครงงาน คือวิธีการเรียนรู้ที่เกิดจากความสนใจใคร่รู้ของผู้เรียนที่อยากจะศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือหลาย ๆ สิ่งที่สงสัยหรืออยากรู้คำตอบให้ลึกซึ้งชัดเจนหรือต้องการเรียนรู้ในเรื่องนั้น ๆ ให้มากขึ้นกว่าเดิม โดยใช้ทักษะกระบวนการและปัญญาหลาย ๆ ด้าน มีวิธีศึกษาอย่างเป็นระบบและมีขั้นตอนอย่างต่อเนื่อง มีการวางแผนในการศึกษาอย่างละเอียด และลงมือปฏิบัติตามที่วางแผนไว้จนได้ข้อสรุปหรือผลการศึกษาหรือคาตอบเกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ

โครงงาน หมายถึง โครงการที่เกี่ยวกับกระบวนการศึกษาค้นคว้า หรือเป็นการเรียนรู้รูปแบบหนึ่งที่ทำให้ผู้เรียน เรียนรู้ด้วยตนเอง โดยใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์อย่างเป็นขั้นตอนและใช้ความรู้ที่ตนเองได้มาบูรณาการ ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ภายใต้การดูแลและให้คำปรึกษาของครู ตั้งแต่การคิดสร้างโครงการ การวางแผนการดำเนินการ การออกแบบลงมือปฏิบัติรวมทั้งร่วมกำหนดแนวทางในการวัดผลและประเมิน

3. การสอนแบบโครงการ

การสอนแบบโครงการ เป็นการสอนรูปแบบหนึ่งที่ให้โอกาสผู้เรียนได้เรียนรู้โดยการสืบค้นข้อมูลอย่างลึกในเรื่องที่ตนเองสนใจ เป็นวิธีการสอนที่มีโครงสร้างที่ซับซ้อน แต่มีความยืดหยุ่น ครูที่ใช้การสอนแบบนี้ได้อย่างเหมาะสม จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดแรงจูงใจ และมีส่วนร่วมในการเรียนรู้อย่างกระตือรือร้น

สุชาติ วงศ์สุวรรณ (2542) กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้แบบโครงการสามารถนำไปจัดได้กับทุกกลุ่มประสบการณ์และทุกรายวิชา โดยสามารถจัดเป็นโครงการที่บูรณาการในกลุ่มประสบการณ์ หรือรายวิชา หรือเป็นโครงการที่บูรณาการข้ามกลุ่มประสบการณ์ หรือรายวิชา แนวทางในการวิเคราะห์เพื่อนำไปสู่การออกแบบโครงการ ดังนี้

1. โครงการที่เป็นการบูรณาการภายในกลุ่มประสบการณ์ หรือรายวิชาเพื่อตอบคำถามหรือแก้ปัญหาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาสาระของกลุ่มประสบการณ์หรือรายวิชาใดวิชาหนึ่ง โดยเฉพาะการปฏิบัติโครงการที่มีลักษณะเป็นการบูรณาการภายในกลุ่มประสบการณ์หรือภายในรายวิชา ซึ่งผู้สอนต้องร่วมมือกับผู้เรียนวิเคราะห์ขั้นตอนการดำเนินงานโครงการตามที่ระบุไว้ว่ามีขั้นตอนอะไรบ้าง และในการปฏิบัติงานตามขั้นตอนนั้น ผู้เรียนสามารถเรียนรู้อะไร ทำให้ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันกำหนดเวลาสำหรับการปฏิบัติโครงการภายในภาคเรียน

2. โครงการที่เป็นการบูรณาการข้ามกลุ่มประสบการณ์หรือข้ามรายวิชาโครงการ ต้องอาศัยความรู้ ทักษะ จากหลายๆกลุ่มประสบการณ์ หรือหลายๆวิชามาดำเนินโครงการ มีขั้นตอนในการดำเนินงานดังนี้

1) ผู้สอนแต่ละกลุ่มประสบการณ์หรือแต่ละรายวิชาต้องมาร่วมกันกับผู้เรียนวิเคราะห์ว่าในการดำเนินงานแต่ละขั้นตอนของโครงการนั้น ผู้เรียนสามารถจะเรียนรู้เนื้อหากลุ่มประสบการณ์ใดหรือรายวิชาใด และในจุดประสงค์การเรียนรู้ใดบ้าง

2) ขณะที่ผู้เรียนปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ตามที่วางไว้ ในขั้นตอนโครงการนั้นสามารถจะเรียนรู้ตามจุดประสงค์การเรียนรู้ของกลุ่มประสบการณ์หรือวิชาอื่นๆด้วย

3) กลุ่มประสบการณ์ หรือวิชา ต้องจัดสรรเวลาเรียนของกลุ่ม หรือวิชา จำนวนที่วิเคราะห์จากขั้นตอนการดำเนินงานแล้วนำเอาเวลาดังกล่าวมารวมกันเพื่อจัดเป็นเวลาสำหรับการปฏิบัติโครงการ

3. จำนวนผู้ปฏิบัติโครงการแต่ละโครงการควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ร่วมกันตามความถนัด ความสนใจ และความสมัครใจกลุ่มละ 3-5 คน ในการปฏิบัติโครงงาน แต่ละโครงการ

และสถานศึกษาต้องจัดให้มีครู อาจารย์ที่มีความรู้ ความสามารถ ความถนัด หรือมีความสนใจ ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาโครงการคอยให้คำแนะนำ ปรึกษาช่วยเหลือ การปฏิบัติงานของผู้เรียน รวมทั้งทำหน้าที่ประเมินผลการปฏิบัติงานโครงการของผู้เรียนด้วย

4. ระยะเวลาการปฏิบัติงานโครงการสามารถพิจารณาได้ตามเหมาะสม แต่ควรสิ้นสุดภายใน 1 ภาคเรียนหรือ 1 ปีการศึกษา ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับการวัดผล ประเมินผลการปฏิบัติงานโครงการ อาจแบ่งเป็น 3 ระยะ คือ

1) ระยะวางแผน เป็นระยะเวลาสำหรับการดำเนินงาน ตามขั้นตอนในขั้นตอนที่ 1-3

2) ระยะการปฏิบัติงาน เป็นระยะเวลา สำหรับการดำเนินงานในขั้นตอนที่ 4

3) ระยะการสรุปประเมิน เป็นระยะเวลาสำหรับการดำเนินงานในขั้นตอนที่ 5-6

การกำหนดเวลาสำหรับการปฏิบัติโครงการทั้ง 3 ระยะ สามารถกำหนดได้ตามความเหมาะสมกับลักษณะของโครงการ และสอดคล้องกับเวลาเรียนที่มีอยู่ ซึ่งในบางครั้งอาจใช้นอกเวลาเรียนได้ตามความจำเป็น

วัฒนา มัคคสมัน (2551 : 24) ให้ความเห็นว่า รูปแบบการสอนแบบโครงการว่าเป็นการจัดประสบการณ์ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ศึกษาเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างลุ่มลึกโดยเรื่องที่เรียนและประเด็นปัญหาที่ศึกษามาจากความสนใจของตัวเขาเอง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมุ่งให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ตรงกับเรื่องที่ศึกษานั้น โดยการเปิดโอกาสให้เขาได้สังเกตอย่างใกล้ชิด จากแหล่งความรู้เบื้องต้น อาจใช้ระยะเวลาที่ยาวนานอย่างเพียงพอตามความสนใจของเขา เพื่อที่จะได้ค้นพบคาตอบและคลี่คลายความสงสัยใคร่รู้ ในการจัดกิจกรรมนั้นอาจประสบกับทั้งความสำเร็จ

วราภรณ์ ตระกูลสฤษดิ์ (2551:1) กล่าวว่า การเรียนรู้แบบโครงการช่วยให้ผู้เรียนสามารถจะนำความรู้ที่ได้มาจากการเรียนรู้ทั้งในและนอกห้องเรียน มาปรับใช้ในการทำโครงการทำให้ผู้เรียนได้มีโอกาสในการเรียนรู้ และพัฒนาหลายด้านดังนี้

1. ผู้เรียนต้องนำความรู้ที่ได้จากแหล่งการเรียนรู้ บูรณาการเข้ากับกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนได้ลงมือทำเพื่อนำไปสู่ความรู้ใหม่ๆ ด้วยการศึกษาค้นคว้า หาความหมาย การแก้ปัญหา และเรียนรู้จากการค้นพบด้วยตนเอง

2. ผู้เรียนต้องสร้าง กำหนดความรู้จากความคิดหรือแนวคิดที่มีอยู่แล้วกับความคิด หรือ

3. แนวคิดที่เกิดขึ้นใหม่ ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนความรู้ให้เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้สิ่งใหม่การที่ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านโครงการ ทำให้มองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างความคิดกับข้อเท็จจริงซึ่งจะถูกเชื่อมโยงเข้าเป็นเรื่องเดียวกัน ในลักษณะของความสัมพันธ์ และการเชื่อมโยงอันจะสามารถนำไปใช้ในสถานการณ์อื่นได้

4. การเรียนรู้จากโครงการ ถือได้ว่าเป็นการเรียนรู้ร่วมกันภายในกลุ่ม เพราะทุกคนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษา ค้นคว้า หาคำตอบ ความหมาย ตลอดจนแนวทางแก้ไขปัญหา มีการร่วมคิด ร่วมทำงานส่งผลให้เกิดกระบวนการค้นพบกระบวนการเรียนรู้สิ่งต่างๆ ได้ด้วยตนเอง สามารถนำความรู้ที่ได้มาแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และแลกเปลี่ยนพื้นฐานความรู้ระหว่างผู้เรียนด้วยกันเป็นลักษณะของการเรียนรู้ร่วมกัน

5. ความรู้และความสามารถด้านต่างๆ ที่มีอยู่ในตัวของผู้เรียนจะถูกกระตุ้นให้ได้แสดงออกมาอย่างเต็มที่ ขณะที่ปฏิบัติกิจกรรม เช่นเดียวกับ ทักษะต่างๆที่จำเป็นสำหรับชีวิต เช่นทักษะการทำงาน ทักษะการอยู่ร่วมกัน ทักษะการจัดการ ทักษะเหล่านี้ถูกนำเอามาใช้อย่างเต็มตามศักยภาพ ในขณะที่ร่วมกันแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการทำโครงการ

6. การเรียนรู้แบบโครงการช่วยส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมทั้งหลายก็จะถูกปลูกฝัง และสั่งสมในตัวผู้เรียน ได้แก่ การปลูกฝังความเป็นประชาธิปไตย การรู้จักรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ความอดทน เสียสละ รู้จักให้อภัยในความผิดพลาดของผู้อื่น

7. การจัดการเรียนรู้แบบโครงการจึงต้องเน้นและให้ความสำคัญที่ตัวผู้เรียน ดังนี้

(1) มุ่งให้ผู้เรียนได้พัฒนาขีดความสามารถของตนเองอย่างเต็มตามศักยภาพ

(2) มีความสมดุลทั้งด้านจิตใจ ร่างกาย ปัญญา และสังคม

(3) เป็นผู้รู้จักคิดวิเคราะห์

(4) รู้สึกรักการเรียนรู้ มีความสุขในการเรียน เพราะได้เรียน และทำในสิ่งที่ตนเองชอบหรือพอใจ

(5) เรียนรู้ได้ด้วยตนเอง สามารถพึ่งตนเองได้

(6) มีวินัย มีความรับผิดชอบ

(7) มีทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิต และทักษะทางอาชีพ

(8) รู้จักการทำงานร่วมกับผู้อื่น

(9) ฝึกการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า

บุบผา เรืองรอง (2556 : 1) ให้ความเห็นว่า การสอนแบบโครงการ หมายถึง การจัดการเรียนการสอนรูปแบบหนึ่งซึ่งให้ความสำคัญกับผู้เรียน ส่งเสริมให้ผู้เรียนแสวงหาคำตอบจากการเรียนเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างลุ่มลึกเพื่อสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง โดยที่ผู้เรียนหรือครูร่วมกันกำหนดเรื่องที่ต้องการเรียนรู้ แล้วดำเนินการแสวงหาความรู้ด้วยกระบวนการแก้ปัญหา โดยครูเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงและจากแหล่งเรียนรู้

สำหรับการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษา(สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตสุราษฎร์ธานี, 2555) การจัดการเรียนรู้แบบโครงการ มีความสำคัญต่อการพัฒนาความสามารถของผู้เรียนในด้านต่างๆ เช่น การสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหาการใช้ทักษะชีวิต และการใช้เทคโนโลยี รวมทั้งการพัฒนาทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 โดยขณะทำโครงการผู้เรียนจะเกิดการพัฒนาทักษะที่จำเป็นของศตวรรษที่ 21 ซึ่งหลายทักษะ ได้แก่ ความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น การตัดสินใจได้อย่างรอบคอบ มีความคิดริเริ่ม แก้ไขปัญหาที่ซับซ้อนได้ จัดการกับตนเองได้ และการสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สรุป การสอนแบบโครงการ หมายถึง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ให้ผู้เรียนศึกษาในเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างลุ่มลึก ศึกษาลงไปในรายละเอียดของเรื่องนั้นๆ จนพบคำตอบที่ต้องการ เรื่องที่ผู้เรียนศึกษานั้น เป็นเรื่องที่ผู้เรียนเป็นผู้ตัดสินใจเลือกเองตามความสนใจของตน ประเด็นที่ศึกษาก็เป็นประเด็นที่ผู้เรียนตั้งคำถามขึ้นมาเอง การศึกษาจะเป็นการศึกษาในลักษณะของการให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์ตรงกับเรื่องที่ศึกษานั้น ในการศึกษาจะใช้ระยะเวลาที่ยาวนานอย่างเพียงพอที่จะให้ผู้เรียนได้ค้นพบคำตอบ และคลี่คลายความสงสัยใคร่รู้ เมื่อผู้เรียนค้นพบคำตอบที่เป็นความรู้ที่ต้องการแล้วจะนำความรู้นั้นมานำเสนอในรูปของงานที่ผู้เรียนเลือกเอง อาจจะเป็นงานเขียน งานวาดภาพระบายสี การสร้างแบบจำลอง การเล่นสมมุติ ละคร การทำหนังสือ หรือรูปแบบอื่นๆเพื่อนำเสนอต่อเพื่อนๆและคนอื่นๆ อันจะแสดงให้เห็นถึงความสำเร็จของกระบวนการศึกษาของตน

จะเห็นว่าการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงการที่กล่าวมาข้างต้นเป็นรูปแบบหนึ่งของการสร้างบรรยากาศให้เกิดการเรียนรู้ในห้องเรียนมีครูผู้สอนเป็นผู้นำทางการศึกษา ฝึกให้ผู้เรียนคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ สนับสนุนให้ผู้เรียนเกิดการทำงานเป็นทีม การเรียนรู้เกิดจากการติดต่อสื่อสารภายในองค์กร อย่างมีมนุษยสัมพันธ์ สร้างให้ผู้เรียนเกิดองค์ความรู้ ผ่านกิจกรรมการจัดทำโครงการนับเป็นการบริหารจัดการห้องเรียนของครูที่มีประสิทธิภาพ และปัจจุบันการจัดทำโครงการในสถานศึกษาเป็นแนวทางที่เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอนมุ่งให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม และเน้นความสำคัญของการร่วมมือกัน ในหมู่ผู้เรียนซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญด้านแรงจูงใจสำหรับผู้เรียน และเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และพัฒนาการของแต่ละบุคคล ไปพร้อมกัน ยิ่งผู้เรียนฝึกปฏิบัติมาก ผู้เรียนก็จะยิ่งมองงานได้ตลอดจนจบและได้ประโยชน์จากงานนั้น ๆ จะเกิด

แรงจูงใจภายในไม่ใช่มาจากภายนอกที่จะสร้าง หรือพัฒนางาน ผู้เรียนเป็นผู้คิดและตัดสินใจสิ่งที่จะทำ วิธีการทำ โดยปรึกษาอาจารย์ และโครงการจะไม่คำนึงถึงเนื้อหาเฉพาะของโครงการแต่ต้องมีข้อกำหนดเรื่องการนำความรู้ ทักษะและประสบการณ์ในรายวิชาต่าง ๆมาบูรณาการสร้างงานและสามารถปฏิบัติงานได้

โครงงานทางวิชาชีพ

จากประกาศคณะกรรมการคุรุสภาเรื่อง สาระความรู้และสมรรถนะของผู้ประกอบวิชาชีพครู ผู้บริหารสถานศึกษาและผู้บริหารการศึกษาตามมาตรฐานความรู้และประสบการณ์วิชาชีพตามมาตรฐานความรู้และประสบการณ์วิชาชีพ ที่คุรุสภากำหนดไว้ว่า ผู้ประกอบวิชาชีพครูตามมาตรฐานความรู้ด้านการบริหารจัดการในห้องเรียน ซึ่งประกอบด้วย การจัดทำโครงงานทางวิชาการ การจัดโครงการฝึกอาชีพ และการจัดโครงการและกิจกรรมเพื่อพัฒนา

ราชกิจจานุเบกษา (2549:1) กล่าวได้ว่าการจัดโครงการวิชาชีพเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญในทุกระดับการศึกษา และการสอนแบบโครงงานเป็นการจัดการเรียนการสอนแบบหนึ่งที่สอดคล้องกับแนวทางการจัดการศึกษาตามมาตรา 22 และ มาตรา 23 และใช้พัฒนาวิธีการเรียนรู้ทางปัญญา เพื่อเอื้อหนุนผู้เรียนให้เข้าถึงตัวความรู้ และความชำนาญทางด้านทักษะในสิ่งที่เรียน กล่าวคือเป็นการสอนที่มุ่งให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง สามารถคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล มีกระบวนการทางานและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้โดยมีครูเป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนา และกระตุ้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เต็มศักยภาพ

1. ความหมายของโครงงานทางวิชาชีพ

วีรวุธ มาฆะศิรานนท์ (2542 : 26-27) กล่าวว่า โครงการวิชาชีพ หมายถึง แผนงานที่จัดทำขึ้นอย่างเป็นระบบ ประกอบด้วยกิจกรรมย่อยๆ หลายกิจกรรม ที่ต้องใช้ทรัพยากรในการดำเนินงานโดยคาดหวังผลงานที่คุ้มค่า มีประโยชน์ แสดงถึงความสามารถทางความคิดริเริ่ม และสร้างสรรค์ในศาสตร์ของตน มีขั้นตอนในการดำเนินงาน หรือจุดมุ่งหมายในการดำเนินงานอย่างชัดเจน และสามารถนำเสนอผลงานต่อชุมชนได้อย่างมีระบบมีหลักสำคัญ ดังนี้

1) งานที่เปิดโอกาสให้สมาชิกในทีมงานทุกคน ได้ร่วมกันศึกษาค้นคว้า และลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง โดยอาศัยความรู้ ความสามารถที่ได้ศึกษามาเป็นองค์ประกอบในการดำเนินงานภายในระยะเวลาที่กำหนด

2) งานที่ต้องใช้ความสามารถ และภูมิปัญญา รวมถึงทักษะ จากหลายๆ คน มารวมกัน เพื่อให้เกิดการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น รวมถึงสถานการณ์ที่ไม่ได้คาดคิดไว้ก่อน

3) งานที่มีความซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับบุคคลหลายๆ ฝ่าย ประกอบด้วยกิจกรรมหลายๆ กิจกรรมมาประสานกัน

4) งานที่มีวัตถุประสงค์และขอบเขตของงานอย่างชัดเจน ทั้งนี้ต้องมีกำหนดวันที่เริ่มต้นและวันที่สิ้นสุด

5) งานหรือกิจกรรมที่ทำขึ้น เพื่อหวังผลประโยชน์ตอบแทนทั้งทางตรงและทางอ้อม

นฤมล พินเนียม และคณะ (2545 : 8) โครงการวิชาชีพ หมายถึง การประดิษฐ์คิดค้น การสร้างผลงาน การจัดการหรือการบริการทางวิชาชีพ ซึ่งผู้เรียนเป็นผู้ตัดสินใจที่จะทำ วิธีการทำ โดยนำเทคโนโลยี ความรู้และประสบการณ์มาบูรณาการในการปฏิบัติงานด้วยตนเองหรือหมู่คณะ โดยมีกระบวนการที่เป็นระบบ ชัดเจน และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ในชีวิตจริง

ในทัศนะของผู้เขียน โครงงานทางวิชาชีพ หมายถึง การสร้างผลงานทางวิชาชีพ ซึ่งผู้เรียนเป็นผู้ตัดสินใจ คิดริเริ่มทำ และสร้างสรรค์ในศาสตร์ของตน ออกแบบวิธีการทำ โดยนำความรู้และประสบการณ์มาบูรณาการในการปฏิบัติงานด้วยตนเองหรือหมู่คณะ มีกระบวนการที่เป็นระบบ ชัดเจน และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ในชีวิตจริง ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง มีขั้นตอนในการดำเนินงาน จุดมุ่งหมายในการดำเนินงานอย่างชัดเจน และสามารถนำเสนอผลงานต่อชุมชนได้อย่างมีระบบ การปฏิบัติงานอาชีพ ผู้เรียนต้องเป็นผู้ปฏิบัติเองทั้งหมด ตั้งเริ่มต้นจนสิ้นสุดการปฏิบัติงาน โดยมีครู อาจารย์ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา

2. ความสำคัญของโครงงานทางวิชาชีพ

สำนักมาตรฐานการอาชีวศึกษาและวิชาชีพ (2546) กล่าวว่า การจัดทำโครงการวิชาชีพ เพื่อส่งเสริมผู้เรียนให้บูรณาการความรู้ความสามารถ ทักษะ และประสบการณ์ สามารถสร้างงานประดิษฐ์คิดค้น บริหารจัดการหรือให้บริการและปฏิบัติงานจริงได้ เกิดการทำงานเป็นทีม อย่างมีระบบ สามารถตรวจสอบได้ และผู้เรียน มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สามารถแก้ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นได้ อันจะเป็นการสร้างความเชื่อมั่นในการประกอบอาชีพเมื่อสำเร็จการศึกษา

สมร ประชาสน (2553 : 1) กล่าวว่า โครงงานอาชีพ เป็นการจัดการเรียนรู้งานอาชีพที่ให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงอย่างครบวงจร ตั้งแต่ การวิเคราะห์ การวางแผน การปฏิบัติงาน การจัดการกับผลผลิต การจำหน่าย การบริการ รวมทั้งรายได้จากการจำหน่ายผลผลิตหรือบริการ โดยเน้นการผลิต การบริการ การบริหารจัดการ การตลาด และการใช้เทคโนโลยีในการปฏิบัติงาน ลักษณะของงานอาชีพตามโครงงานที่ปฏิบัติต้องเป็นงานอาชีพสุจริตที่มีอยู่ในท้องถิ่น หรืองานอาชีพที่เป็นความต้องการของผู้เรียน เป็นงานอาชีพที่มีลักษณะเป็นงานผลิตและหรืองานบริการ การปฏิบัติงานอาชีพ ผู้เรียน ต้องเป็นผู้ปฏิบัติเองทั้งหมด ตั้งเริ่มต้นจนสิ้นสุดการปฏิบัติงาน โดยมีครู อาจารย์ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาและการปฏิบัติโครงงานอาชีพให้ปฏิบัติรวมกันเป็นกลุ่ม 3-5 คน โดยใช้ บ้าน สถานประกอบการ สถานประกอบอาชีพ รวมทั้งสถานศึกษา เป็นสถานที่ปฏิบัติงานและในการจัดทำโครงงานอาชีพของผู้เรียน ควรมีผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้ประสบความสำเร็จในสาขาอาชีพที่มีอยู่ในท้องถิ่นร่วมวางแผนและให้คำปรึกษาในการปฏิบัติงานอาชีพของผู้เรียนด้วย

เฉลิม ฟักอ่อน (2556 : 1) ให้ความเห็นว่า โครงงานอาชีพ หมายถึง กิจกรรมที่จะส่งเสริมให้นักเรียนดำเนินการ อาจจะจัดเป็นรายวิชาเพิ่มเติมของหลักสูตรฯ ซึ่งต้องมีผลการเรียนรู้ (จุดประสงค์ของวิชา) และมีคำอธิบายรายวิชา อาจจะเป็นรายวิชาอาชีพ วิชาเดียว (ของแต่ละระดับชั้น ถ้าเป็นระดับประถม จะเป็น 1 รายวิชาต่อปี ส่วนระดับมัธยมศึกษา เป็น 1 รายวิชาต่อภาคเรียน) ที่นักเรียนทุกคนต้องเรียน และใน 1 รายวิชานี้ นักเรียนแต่ละกลุ่มจะประกอบอาชีพหลากหลายต่างกัน ตามความถนัด และความสนใจ นักเรียนจะได้รับผลการเรียนเหมือนรายวิชาอื่น ๆ และใน 1 รายวิชา จะมีอาจารย์ที่ปรึกษาหลายคน ตามกลุ่มอาชีพที่นักเรียนสนใจปฏิบัติ สำหรับเรื่องที่ควรจะให้นักเรียนได้เรียนรู้ เช่น อาชีพต่าง ๆ ที่มีในปัจจุบัน คุณธรรม จริยธรรมของผู้ประกอบอาชีพ การเลือกอาชีพที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภค และความถนัดของตนเอง กระบวนการดำเนินงานของอาชีพที่สนใจเลือก การจัดการกิจการธุรกิจอาชีพให้ประสบความสำเร็จ การทำงานกลุ่ม/การทำงานร่วมกัน/การบริหารบุคคลเทคนิคการเพิ่มประสิทธิภาพของการประกอบอาชีพ การจัดการผลผลิต เทคนิคการสื่อสาร(พูด ฯลฯ) กับผู้บริโภค (ลูกค้า) การคิดต้นทุน การกำหนดราคาจำหน่าย/ค่าบริการ ระบบบัญชีอย่างง่ายสำหรับกิจการขนาดเล็ก เทคนิคการ

โฆษณา ประชาสัมพันธ์อาชีพของตนสู่ผู้บริโภค การนำผลผลิตสู่ผู้บริโภค และการบริการหลังขาย โดยมีหลักการประกอบอาชีพอิสระดังนี้

1) เป็นการจัดการศึกษาเพื่อชีวิต ชุมชน และสังคม

2) ส่งเสริมการพึ่งตนเอง และความมีอิสระแก่ตนเอง

3) ส่งเสริมให้มีความสามารถในการจัดการ การนำความรู้ และประสบการณ์มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

4) ส่งเสริมให้มีการเรียนรู้จากสภาพปัญหา สิ่งแวดล้อม และการปฏิบัติจริง

5) ส่งเสริมให้มีการตัดสินใจในการเลือกอาชีพที่สอดคล้องความสภาพท้องถิ่น ความสนใจ ความถนัด และความสามารถของตนเอง

6) การส่งเสริมให้นักเรียนได้สัมผัสกับอาชีพด้วยการทำโครงงานอาชีพ จะพัฒนานักเรียนให้เจริญ เติบโตเป็นพลเมืองดี มีคุณภาพ สามารถปรับตัวให้ดำรงชีวิตอยู่อย่างมีความสุข ในภาวะที่สังคมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว

ปราบ เนื้อแก้ว (2557 : 1) ให้ความเห็นว่า ความสำคัญของโครงงานอาชีพ ในส่วนของการจัดการเรียนการสอนและการจัดกิจกรรม ดังนี้ คือ

1) ด้านผู้เรียน ก่อให้เกิดคุณค่าต่างๆ ได้แก่ ช่วยสร้างความหวังใหม่ในการริเริ่มงาน สร้างเสริมประสบการณ์จากการปฏิบัติจริง ได้มีโอกาสทดสอบความถนัดของตนเอง ก่อให้เกิดความรักความเข้าใจและความสัมพันธ์อันดีภายในกลุ่ม พร้อมทั้งเกิดความรู้ทางวิชาการที่กว้างขวางขึ้นและเกิดความภาคภูมิใจในความ สำเร็จของงาน

2) ด้านสถาบันและครูอาจารย์ที่ปรึกษากลุ่ม ก่อให้เกิดคุณค่าทางการประสานงาน โดยเกิดความเข้าใจที่ตรงกันว่าการเรียนการสอนในปัจจุบันขึ้นอยู่กับการ ปฏิบัติจริงในโครงงานของผู้เรียนมากกว่าที่จะเรียนอยู่ในห้องเรียน

3) ด้านชุมชน / ท้องถิ่น ก่อให้เกิดคุณค่าทางการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ชุมชน อีกทั้งชุมชนได้มีส่วนร่วมในการขยายผลทางความรู้ความสามารถที่มีอยู่ ให้แก่ผู้เรียนรุ่นต่อไป โดยสร้างนิสัยรักการทำงานเกิดงานอาชีพที่หลากหลายและมีการพัฒนาอาชีพในชุมชนด้วย

สรุปโครงงานทางวิชาชีพมีความสำคัญต่อผู้เรียนโดยตรง คือ การฝึกให้ผู้ทำโครงงานทางวิชาชีพได้ปฏิบัติจริง ก่อให้เกิดความชำนาญการ ความถนัด ก่อนเข้าสู่งานอาชีพของตนใน

อนาคต และมีความสำคัญต่อชุมชนคือการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติโครงการวิชาชีพ จะเกิดการสร้างงานในชุมชนและการพัฒนาอาชีพที่หลากหลาย

3. ประเภทของโครงงานทางวิชาชีพ

สำนักมาตรฐานการอาชีวศึกษาและวิชาชีพ (2546 : 1) กล่าวถึงประเภทของโครงการในสถานศึกษา การจัดทำโครงการของผู้เรียน แบ่งเป็น 3 ประเภทหลัก ได้แก่ โครงการสิ่งประดิษฐ์ โครงการจัดทำธุรกิจหรือบริการ และโครงการทดลองและวิจัย มีลักษณะดังนี้

1) โครงการสิ่งประดิษฐ์ /ผลผลิต

(1) โครงการจะต้องเกิดจากความถนัดและความสนใจของแต่ละบุคคลหรือกลุ่ม โดยผ่านกระบวนการตัดสินใจและเห็นชอบของอาจารย์ที่ปรึกษากลุ่ม

(2) ลักษณะของโครงการจะต้องเป็นการทำสิ่งประดิษฐ์ที่เกิดจากการบูรณาการความรู้ประสบการณ์และทักษะที่เกิดจากการปฏิบัติงานในสาขางาน/ สาขาวิชา

(3) ลักษณะของผลงานจะต้องเกิดจากออกแบบขึ้นใหม่ โดยคำนึงถึงรูปแบบ ความเหมาะสม ความสวยงาม และประโยชน์ในการใช้งานได้จริง

(4) ลักษณะของโครงการจะต้องเป็นงานที่สร้างสรรค์และพัฒนาความรู้ให้เกิดประโยชน์ในการนำไปประกอบอาชีพในสาขางาน/ สาขาวิชา

(5) โครงการสามารถทำเป็นกลุ่ม กลุ่มละ 2 – 4 คน หรือตามความเหมาะสม

(6) โครงการต้องผ่านความเห็นชอบของอาจารย์ที่ปรึกษาโครงการ อาจารย์ผู้สอนในรายวิชาและกรรมการประเมินโครงการ

2) โครงการจัดทำธุรกิจหรือบริการ

(1) โครงการจะต้องเกิดจากความถนัดและความสนใจของแต่ละบุคคลหรือกลุ่ม โดยผ่านกระบวนการตัดสินใจและเห็นชอบของอาจารย์ที่ปรึกษากลุ่ม

(2) ลักษณะของโครงการจะต้องเป็นการจัดทำกิจการในเชิงธุรกิจหรือบริการโดยใช้ความรู้ ทักษะประสบการณ์ในงานอาชีพ โดยนำมาบูรณาการเป็นรูปธุรกิจหรือบริการ ที่ทำให้เกิดรายได้ขึ้นจริง

(3) ลักษณะของโครงการจะต้องมีการนำเสนอข้อมูล ลักษณะหรือประเภทของกิจการ รูปแบบการดำเนินการทางธุรกิจหรือบริการชุมชน

(4) การนำเสนอขออนุมัติจัดทำโครงการจัดทำธุรกิจหรือบริการ จะต้องจัดทำแผนทางธุรกิจเงินลงทุนจุดคุ้มทุน และกำไรที่คาดว่าจะได้ โดยมีข้อมูลที่น่าเชื่อถือ

(5) ลักษณะของโครงการจะต้องเป็นงานที่สร้างสรรค์และพัฒนาความรู้ให้เกิดประโยชน์ในการนำไปประกอบอาชีพในสาขางาน

(6) โครงการสามารถทำได้เป็นรายบุคคลหรือเป็นกลุ่ม กลุ่มละ 2 – 4 คน หรือตามความเหมาะสม

(7) โครงการต้องผ่านความเห็นชอบของอาจารย์ที่ปรึกษาโครงการ อาจารย์ผู้สอนในรายวิชาและกรรมการประเมินโครงการ

3) โครงการทดลองและวิจัย

(1) โครงการจะต้องเกิดจากความถนัดและความสนใจของแต่ละบุคคลหรือกลุ่ม โดยผ่านกระบวนการตัดสินใจและเห็นชอบของอาจารย์ที่ปรึกษากลุ่ม

(2) ลักษณะของโครงการจะต้องเกิดจากการสร้างสมมุติฐานและการคาดหมายผลที่จะเกิดขึ้น ตามหลักวิชา ทักษะ และประสบการณ์ในสาขางานที่น่าเป็นไปได้

(3) ลักษณะของโครงการจะต้องมีแผนการทดลองและวิจัย ประกอบด้วยสมมุติฐาน ขั้นตอนการทดลองและวิจัย ระยะเวลาที่ใช้ งบประมาณ และผลที่คาดว่าจะได้จากการทดลองและวิจัย

(4) โครงการจะต้องเป็นงานที่สร้างสรรค์และพัฒนาความรู้ให้เกิดประโยชน์ในการนำไปใช้ในชีวิตประจำวันหรือการประกอบอาชีพ

(5) โครงการสามารถทำได้เป็นรายบุคคลหรือเป็นกลุ่ม กลุ่มละ 2 – 4 คน หรือตามความเหมาะสม

(6) โครงการต้องผ่านความเห็นชอบของอาจารย์ที่ปรึกษาโครงการ อาจารย์ผู้สอนในรายวิชาและกรรมการประเมินโครงการ

รสสุคนธ์ ชูสอน (2552:1) กล่าวว่า การทำโครงการสามารถทำได้ทุกระดับการศึกษา ซึ่งอาจทำเป็นรายบุคคลหรือเป็นกลุ่มก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะของโครงการ อาจเป็นโครงการเล็กๆ ที่ไม่ยุ่งยากซับซ้อนหรือเป็นโครงการใหญ่ที่มีความยากและซับซ้อนขึ้นก็ได้ และจำแนกโครงการตามลักษณะของกิจกรรมได้ 4 ประเภท ดังนี้

1. โครงการประเภทสำรวจ

โครงการประเภทสำรวจ เป็นโครงการประเภทเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อหาสาเหตุของปัญหาหรือสำรวจความคิดเห็น ข้อมูลที่รวบรวมได้บางอย่างอาจเป็นปัญหาที่นำไปสู่การทดลองหรือค้นพบสาเหตุของปัญหาที่ต้องหาวิธีแก้ไขปรับปรุงร่วมกัน เช่น โครงการการสำรวจคำที่มักเขียนผิด โครงการสำรวจการใช้คำคะนองในหนังสือพิมพ์ เป็นต้น

2) โครงการประเภทการทดลอง

โครงการประเภทการทดลอง เป็นโครงการที่ต้องออกแบบทดลอง เพื่อการศึกษาผลการทดลองว่าเป็นไปตามที่ตั้งสมมติฐานไว้หรือไม่ โครงการประเภทนี้ต้องสรุปความรู้หรือผลการทดลองเป็นหลักการหรือแนวทางการปฏิบัติไว้ เช่น โครงการการทดลองยากันยุงจากพืชสมุนไพร โครงการการทดลองปลูกพืชสวนครัวโดยใช้ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ เป็นต้น

3) โครงการประเภทสิ่งประดิษฐ์

โครงการประเภทสิ่งประดิษฐ์ เป็นโครงการที่ประยุกต์หลักการทางวิทยาศาสตร์เข้าสู่กระบวนการปฏิบัติ โดยอาศัยเครื่องมือ วัสดุ อุปกรณ์ เพื่อประดิษฐ์ชิ้นงานใหม่ อาจเป็นของใช้เครื่องประดับจากวัสดุเหลือใช้ หรือนำวัสดุท้องถิ่นที่มีมากมายมาใช้ให้เกิดประโยชน์ เช่น โครงการการประดิษฐ์เครื่องจักสานจากผักตบชวา โครงการการประดิษฐ์เครื่องช่วยสอนวิชาภาษาอังกฤษ เป็นต้น

4) โครงการประเภททฤษฎี

โครงการประเภททฤษฎี เป็นโครงการที่มีลักษณะเป็นการหาความรู้ใหม่ โดยการรวบรวมข้อมูลและนำมาวิเคราะห์จากสถิติแล้วอภิปราย หรือเป็นโครงการที่ศึกษาค้นคว้าข้อมูลที่เกิดจากข้อสงสัย อาจเป็นการนำบทเรียนมาขยายเพื่อศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมให้ได้ความรู้ในแง่มุมที่กว้างและลึกกว่าเดิม เช่น โครงการการศึกษาคำซ้อนในวรรณคดีร้อยแก้ว โครงการการศึกษาข้อคิดจากเรื่องพระมโหสถชาดก เป็นต้น

สุชาติ วงศ์สุวรรณ (2542:1) แบ่งประเภทตามลักษณะของการปฏิบัติงานได้ ดังนี้

1. โครงการที่เป็นการสำรวจ รวบรวมข้อมูล

1) วัตถุประสงค์ เพื่อสำรวจและรวบรมข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง แล้วนำข้อมูล

ที่ได้มาจำแนกเป็นหมวดหมู่ และนำเสนอในรูปแบบต่างๆอย่างมีระบบ เพื่อให้เห็นถึงลักษณะหรือความสัมพันธ์ของเรื่องดังกล่าวได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

2) ขั้นตอนการดำเนินงาน

(1) ผู้เรียนจะต้องไปศึกษา รวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการต่างๆ เช่นสอบถาม สัมภาษณ์ สำรวจ โดยใช้เครื่องมือ เช่น แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบบันทึก เป็นต้น

(2) การรวบรวมข้อมูลที่ต้องศึกษา ตัวอย่างโครงการที่เป็นการสำรวจรวบรวมข้อมูล เช่น การสำรวจประชากร พืชสัตว์ หินแร่ ในชุมชน การสำรวจพื้นที่เพาะปลูกในชุมชน การสำรวจความต้องการเกี่ยวกับอาชีพของชุมชน

2. โครงการที่เป็นการค้นคว้า ทดลอง

1) วัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาเรื่องหนึ่งเรื่องใดโดยเฉพาะ โดยการออกแบบโครงการในรูปของการทดลองเพื่อศึกษาว่า ตัวแปรหนึ่งจะมีผลต่อตัวแปรที่ต้องการศึกษาอย่างไรบ้าง ด้วยการควบคุมตัวแปรอื่นๆซึ่งอาจมีผลต่อตัวแปรที่ต้องการศึกษาไว้

2) ขั้นตอนการดำเนินงาน

(1) การกำหนดปัญหา

(2) การตั้งวัตถุประสงค์ หรือสมมุติฐาน

(3) การออกแบบการทดลอง

(4) การรวบรวมข้อมูล

(5) การดำเนินการทดลอง

(6) การแปรผล

(7) สรุปผลการทดลอง

3) ตัวอย่างโครงการที่เป็นการค้นคว้า ทดลอง เช่น วิธีการประหยัดน้ำประปาภายในบ้าน การปลูกพืชสวนครัวโดยไม่ใช้ดิน

3. โครงการที่เป็นการศึกษาความรู้ ทฤษฎี หลักการ หรือแนวคิดใหม่

1) วัตถุประสงค์ เพื่อเสนอความรู้ ทฤษฎี หลักการแนวคิดใหม่ๆเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่ยังไม่มีใครคิดมาก่อน หรือขัดแย้ง หรือขยายจากเดิมที่มีอยู่ซึ่งความรู้ ทฤษฎี หลักการหรือแนวคิดที่เสนอ

2) ขั้นตอนการดำเนินงาน

(1) การพิสูจน์ความรู้ ทฤษฎี อย่างมีหลักการหรือวิธีการที่น่าเชื่อถือตามกติกาและข้อตกลงที่กำหนดขึ้นมาเอง หรืออาจใช้กติกา ข้อตกลงเดิมมาอธิบายความรู้ ทฤษฎี หลักการ แนวคิดใหม่

(2) โครงการที่เป็นการศึกษา ความรู้ หลักการ หรือแนวคิดนี้ ผู้ทำโครงการต้องเป็นผู้ที่มีความรู้พื้นฐานในเรื่องนั้นๆเป็นอย่างดี หรือต้องมีการศึกษา ค้นคว้า ข้อมูลมาประกอบอย่างลึกซึ้ง

(3) ตัวอย่างโครงการที่เป็นการศึกษาความรู้ ทฤษฎี หลักการ หรือแนวคิดใหม่ เช่น เทคนิคการแก้โจทย์ปัญหา เทคนิคการใช้พลังงานแสงอาทิตย์เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

4. โครงการที่เป็นการประดิษฐ์ คิดค้น

1) วัตถุประสงค์ การนำเอาความรู้ ทฤษฎีหลักการ หรือแนวคิดมาประยุกต์ใช้ โดยการประดิษฐ์เป็นเครื่องมือ เครื่องใช้ต่างๆ เพื่อประโยชน์ในการเรียน การทำงาน หรือการใช้สอยอื่นๆ การประดิษฐ์คิดค้นตามโครงการนี้ อาจเป็นการประดิษฐ์ขึ้นมาใหม่ โดยที่ยังไม่มีใครทำ หรือเป็นการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง หรือดัดแปลงของเดิมที่มีอยู่แล้ว ให้มีประสิทธิภาพสูงกว่าที่มีอยู่ รวมทั้งการสร้างแบบจำลองต่างๆ เพื่อประกอบการอธิบายแนวคิดในเรื่องต่างๆ โครงการที่เป็นการประดิษฐ์คิดค้นนี้จะครอบคลุมเรื่องต่างๆ ทั้งวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ภาษา สังคม อาชีพ สิ่งแวดล้อม

2) ตัวอย่างโครงการที่เป็นการประดิษฐ์คิดค้น เช่นเครื่องกรองดักไขมัน การผลิตถังหรือโอโซน เครื่องสีข้างกล้อง

จากการศึกษาประเภทของโครงงานในสถานศึกษาแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ โครงงานตามสาระการเรียนรู้ เป็นการใช้บูรณาการร่วมกับการเรียนรู้ ทักษะและเป็นพื้นฐานในการกำหนดโครงงานและปฏิบัติ และโครงงานตามความสนใจ เป็นโครงงานที่ผู้เรียนกำหนดขั้นตอนความถนัด ความสนใจ ความต้องการ โดยใช้ทักษะความรู้ จากกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆมาบูรณาการเป็นโครงงานและปฏิบัติ สามารถแบ่งได้ 4 รูปแบบ ตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1) โครงงานที่เป็นการสำรวจ รวบรวมข้อมูล โครงงานประเภทนี้ เป็นโครงงานที่มีวัตถุประสงค์ในการรวบรวมข้อมูล เรื่องใดเรื่องหนึ่ง แล้วนำข้อมูลนั้นมาจำแนกเป็นหมวดหมู่ ในรูปแบบที่เหมาะสม เช่น แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบบันทึก เป็นต้น

2. โครงงานที่เป็นการค้นคว้า ทดลอง เป็นโครงงานที่มีวัตถุประสงค์ เพื่อการศึกษาเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ โดยออกแบบในรูปผลการทดลอง เพื่อศึกษาตัวแปรหนึ่ง จะมีผลต่อตัวแปรที่ต้องการศึกษาอย่างไร ด้วยการควบคุมตัวแปร

3. โครงงานที่เป็นการศึกษาทฤษฎี หลักการ หรือแนวคิดใหม่ๆ เป็นโครงงานที่มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอความรู้ หรือหลักการใหม่ๆ เกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่ยังไม่มีใครเคยคิดหรือขัดแย้ง หรือขยายจากของเดิมที่มีอยู่ ซึ่งต้องผ่านการพิสูจน์อย่างมีหลักการก่อน

4. โครงงานที่เป็นการประดิษฐ์ คิดค้น เป็นโครงงานที่มีวัตถุประสงค์ คือ การนำความรู้ทฤษฎี หลักการ มาประยุกต์ใช้ โดยประดิษฐ์เป็นเครื่องมือ เครื่องใช้ต่างๆ เพื่อประโยชน์ต่างๆ หรืออาจเป็นการประดิษฐ์ขึ้นมาใหม่ หรือปรับปรุงของเดิมให้ดีขึ้นก็ได้

การดำเนินงานโครงงานวิชาชีพ

การทำโครงการจะมีขอบเขตกว้างขวางมาก(สำนักมาตรฐานการอาชีวศึกษาและวิชาชีพ, 2546) คือ มีตั้งแต่โครงการง่ายๆ ใช้เวลาไม่มาก จนถึงโครงการที่ยุ่งยากสลับซับซ้อนต้องใช้เวลาทำเป็นภาคเรียนหรือมากกว่านั้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสนใจของผู้เรียนว่าต้องการทำงานที่ใช้ความรู้ความสามารถลึกซึ้งเพียงใด เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่ต้องการ ในบางโครงการอาจเสียค่าใช้จ่ายไม่กี่ร้อยบาท แต่บางโครงการจำเป็นต้องใช้เงินเป็นพัน เป็นหมื่นบาท ดังนั้น ผู้เรียนควรเลือกทำโครงการให้เหมาะสมกับตัวเอง ทั้งระดับสติปัญญา ความรู้ความสามารถ ความสนใจ ความรักและอดทนในการทำงาน ตลอดจนถึงเวลาและเงินทุนที่ต้องใช้ด้วย โครงการที่ผู้เรียนจัดทำโดยทั่วไปจะมี 3 ระยะ คือ เริ่มต้นในชั้นเรียนเคลื่อนไปสู่โลกจริงภายนอกและกลับเข้าสู่ชั้นเรียน โดยอาจารย์ผู้สอนจะทำหน้าที่ให้คำปรึกษาในลักษณะไม่ชี้นำหรือจัดการผู้เรียนพยายามพัฒนาผู้เรียนให้สามาถนำโครงการที่ตนคิด/พัฒนาออกไปทำจริงนอกชั้นเรียนได้ กิจกรรมจูงใจต่าง ๆที่อาจารย์จัดจะช่วยเตรียมให้ผู้เรียนสามารถเตรียมโครงการของตน เพื่อขยายไปนอกชั้นเรียนได้เต็มรูปแบบ ซึ่งมีการดำเนินงาน 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. การวางแผนในชั้นเรียน

ผู้เรียนร่วมกับอาจารย์ผู้สอน อภิปราย เนื้อหาและขอบเขตของโครงการที่ผู้เรียนพัฒนาขึ้นและพิจารณาสาระสำคัญที่จำเป็นเฉพาะในรายวิชาต่าง ๆ ที่จะนำมาบูรณาการในการจัดทำโครงการ อภิปรายแนวทางต่าง ๆ เช่น การไปสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญในงานที่ตนสนใจ การไปเยี่ยมชมสถานที่ที่เกี่ยวข้อง วิธีการรวบรวมสาระสำคัญที่จำเป็นจากเอกสารต่าง ๆ หรือวิธีการทำชิ้นงานที่ตนสนใจและนำมาอภิปรายร่วมกัน เพื่อวางแผนโครงการให้เหมาะสม

2. ดำเนินการตามโครงการจนสำเร็จ

ผู้เรียนและอาจารย์จะออกจากชั้นเรียนไปปฏิบัติงานตามโครงการที่วางแผนไว้ เช่น ทำการสัมภาษณ์ ทำการจดบันทึก การรวบรวมสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโสตทัศน์หรือปฏิบัติชิ้นงานที่กำหนด อาจเป็นงานรายบุคคลหรืองานกลุ่ม ซึ่งขั้นตอนนี้ผู้เรียนจะใช้ทักษะทั้งหมดในเชิงบูรณาการที่เป็นธรรมชาติ

3. การตรวจสอบและกำกับงาน

ขั้นตอนนี้จัดให้มีการอภิปรายและให้ข้อมูลป้อนกลับ ทั้งในขณะทำโครงการและเมื่อโครงการสิ้นสุดลง โดยอาจารย์จะให้คำแนะนำ คำวิพากษ์ กลุ่มช่วยกันวิเคราะห์งาน และผู้ร่วมโครงการทุกคนได้กำกับดูแลตนเอง ผู้เรียนมีความแตกต่างกันไม่เพียงความถนัด ความสนใจ แต่ยังต่างกันที่พื้นความรู้ ทักษะในแต่ละเรื่อง กิจกรรมโครงการอย่างเดียวอาจไม่ตอบสนองความต้องการทั้งหมดของผู้เรียนเสมอไป ผู้เรียนจึงควรจะได้ร่วมกิจกรรมอื่นด้วย แต่ที่สำคัญที่สุด คือต้องได้นำความรู้ ทักษะและประสบการณ์ในการเรียนวิชาชีพไปปฏิบัตินอกชั้นเรียนในสถานการณ์จริง เป็นกิจกรรมเชื่อมโยง หรือจูงใจ อาจารย์ผู้สอนจึงต้องจัดการเรียนการสอนให้มีการฝึกปฏิบัติหรือทำงานโดยอาจารย์ควบคุมแล้วจัดกิจกรรมเชื่อมโยง หรืออาจารย์ควบคุมน้อยลง และท้ายที่สุดให้ปฏิบัติงานอิสระ โดยให้จัดทำโครงการเต็มรูปแบบ

สรุปรายละเอียดการดำเนินงานโครงการ สามารถแบ่งเป็น 3 ระยะ คือ ระยะเริ่มต้นโครงการ ระยะดำเนินงานโครงการ และระยะสิ้นสุดโครงการ

3.1 ระยะเริ่มต้นโครงการ (IN PUT)

มีขั้นตอนการดำเนินงาน 4 ขั้นตอน ดังนี้

3.1.1 การสำรวจความสนใจและความพร้อมของตน

3.1.1.1 ต้องทำการศึกษา ค้นคว้า แสวงหาข้อมูล คิดและเลือกหัวข้อเรื่องที่จะทำโครงการด้วยตนเอง ตามความสนใจอยากรู้อยากลองของผู้เรียนเอง ทั้งนี้อาจขึ้นอยู่กับประสบการณ์ที่ได้จากการศึกษาและการฝึกปฏิบัติงานทั้งในและนอกห้องเรียน หรือจากการศึกษาเอกสารตำรา วารสารทางวิชาชีพ รายงานของโครงการที่ได้ทำกันมาแล้ว รวมถึงงานวิจัยต่างๆ ตามความเหมาะสม

3.1.1.2 เมื่อผู้เรียนคิดว่าได้เรื่องที่ตรงกับความสนใจแล้วจึงค่อยตั้งชื่อเรื่อง ชื่อเรื่องของโครงการควรเฉพาะเจาะจงและชัดเจนว่าจะศึกษาหรือทำสิ่งใด ควรเป็นเรื่องแปลกใหม่

หรือมีแนวทางที่แปลกใหม่ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความคิดริเริ่มและเหมาะสมกับระดับความรู้ความสามารถของผู้เรียน และต้องมีความเป็นไปได้ที่จะทำโครงการนั้นได้สำเร็จ นอกจากนี้ควรคำนึงถึงการใช้ประโยชน์จากโครงการด้วย จึงจะทำให้โครงการนั้นมีคุณค่ามากยิ่งขึ้น

3.1.1.3 การตัดสินใจเลือกโครงการเป็นขั้นตอนที่ยากและสำคัญขั้นตอนหนึ่งในการเรียนรายวิชาโครงการ เพราะหากผู้เรียนเลือกโครงการได้ถูกต้องเหมาะสมกับสภาพความพร้อม ความถนัด ความรักและความต้องการที่แท้จริงของตนเองก็จะส่งผลให้ผู้เรียนปฏิบัติงานโครงการอย่างมีความสุขและประสบผลสำเร็จในการทำโครงการ ทำให้ได้ชิ้นงานที่ตนพอใจ ดังนั้นเมื่อผู้เรียนศึกษาข้อมูล โครงการที่ตนสนใจในด้านต่างๆ เช่น ลักษณะและประโยชน์ของชิ้นงาน เครื่องมือ วัสดุอุปกรณ์ที่ต้องใช้ แหล่งจัดซื้อจัดหา เทคนิคและขั้นตอนการปฏิบัติงาน ระยะเวลาที่ต้องใช้ ตลอดจนคุณธรรมและจริยธรรม ที่ผู้ปฏิบัติงานควรมีขณะปฏิบัติงานแล้ว ผู้เรียนต้องศึกษาและวิเคราะห์องค์ประกอบอื่นๆ ประกอบการตัดสินใจเลือกโครงการด้วย โดยมีองค์ประกอบที่ใช้ในการตัดสินใจเลือกโครงการ ได้แก่

1) ข้อมูลประกอบการตัดสินใจ

ข้อมูลเกี่ยวกับตนเอง คือข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับความพร้อมของตนเองในด้านความรู้ ทักษะในโครงการเรื่องนั้น วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ เงินค่าใช้จ่าย เวลาแรงงาน ตลอดจนสิ่งอื่นๆ ที่จำเป็นต่อการทำโครงการที่ตนกำลังจะตัดสินใจเลือกทำ ข้อมูลเกี่ยวกับสังคมแวดล้อม ซึ่งเป็นข้อมูลต่างๆ ที่อยู่รอบตัวเราหรือจะต้องเข้ามาเกี่ยวข้อง อันจะส่งผลดี – ผลเสีย ต่อการทำโครงการของเรา ในด้านความเห็นชอบของคนในครอบครัว ครู–อาจารย์ที่ปรึกษา แหล่งความรู้ แหล่งจัดหาวัสดุ – อุปกรณ์ ตลอดจนถึงสถานที่ที่จะใช้ปฏิบัติงานโครงการ ข้อมูลเกี่ยวกับความรู้พื้นฐานทางวิชาการของโครงการ คือ ข้อมูลความรู้และเทคนิคต่างๆ สำหรับทำโครงการเรื่องนั้น ๆ

2) ความสนใจและความถนัดของแต่ละบุคคล

การที่จะทำโครงการให้ได้ผลดี จะต้องพิจารณาความสนใจและความถนัดของตนเองด้วย เพราะความสนใจและความถนัดจะช่วยให้ทำโครงการได้สะดวก รวดเร็ว คล่องแคล่วและมองเห็นช่องทางที่จะพัฒนาปรับปรุงโครงการให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

3) ความรักและความต้องการที่แท้จริง

เป็นองค์ประกอบที่เกิดขึ้นจากความรู้สึกภายในของแต่ละคน ความรู้สึกนั้นจะเป็นแรงผลักดันให้เกิดความมานะ อดทน ขยัน และละเอียดรอบคอบในการทำโครงการ จึงถือเป็นองค์ประกอบในการตัดสอนใจที่สำคัญข้อหนึ่ง หากการพิจารณาตัดสินใจมิได้คำนึงถึงสิ่งนี้แล้ว การจะทำโครงการอย่างเด็ดเดี่ยวมั่นคงจะลดน้อยลงได้ง่าย อาจจะส่งผลให้การทำโครงการไม่ประสบผลสำเร็จ

4) ข้อแนะนำสำหรับการเลือกทำโครงการ เพื่อความสำเร็จในการทำโครงการของผู้เรียน

ได้แก่ เรื่องที่ทำมีความยากง่ายเหมาะกับระดับความรู้และประสบการณ์ของผู้เรียน มีแหล่งความรู้เพียงพอที่จะค้นคว้าหรือขอคำปรึกษา เป็นเรื่องแปลกใหม่น่าสนใจ มีประโยชน์วัสดุ อุปกรณ์ที่จะเป็นสามารถจัดหาหรือจัดทำขึ้นมาได้ มีเวลาเพียงพอที่จะทำคางการในเรื่องนั้นๆ มีความปลอดภัย มีงบประมาณเพียงพอ

3.1.2 การศึกษาเอกสาร ข้อมูล และผลงานที่เกี่ยวข้อง

เมื่อผู้เรียนตัดสินใจเลือกเรื่องที่จะทำโครงการแล้ว จะต้องศึกษาเอกสาร ข้อมูลและผลงานที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะทำโครงการ รวมถึงการปรึกษากับอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญในเรื่องที่จะทำด้วยทั้งนี้ อาจารย์ที่ปรึกษาอาจแนะนำแหล่งข้อมูลที่สามารถหาความรู้เพิ่มเติมได้ หรืออาจช่วยอธิบายในสิ่งที่ผู้เรียนไม่เข้าใจ การศึกษาเอกสาร ข้อมูลและผลงานที่เกี่ยวข้องนี้จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดแนวคิดที่จะกำหนดของข่ายของเรื่องที่จะทำโครงการให้เฉพาะเจาะจงยิ่งขึ้น และได้ความเข้าใจในเรื่องที่จะทำเพิ่มมากขึ้นจนสามารถออกแบบ และวางแผนการดำเนินงานทำโครงการนั้นได้อย่างเหมาะสม

3.1.3 การวางแผนและการประมาณการโครงการ

3.1.3.1 การวางแผนการปฏิบัติงาน

โดยการจัดทำเค้าโครงของโครงการอย่างรัดกุมและให้สามารถปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันประกอบด้วยหัวข้อต่อไปนี้

1) ชื่อโครงการ ควรเป็นข้อความที่กะทัดรัด ชัดเจน สื่อความหมายตรงกัน

2) ผู้จัดทำโครงการ รายชื่อผู้เรียนหรือกลุ่มผู้เรียนที่ทำโครงการนี้ร่วมกัน และชื่อครูที่ปรึกษา

3) หลักการและเหตุผล แสดงถึงความจำเป็นหรือเหตุผลที่เลือกทำโครงการนี้ โดยควรจะกล่าวถึงประเด็น ต่อไปนี้

(1) สภาพที่เป็นจริง ปัญหา เหตุการณ์

(2) สิ่งที่ควรจะเป็น สภาพที่ต้องการ ความมุ่งหวัง

(3) สาเหตุที่ทำให้ไม่เป็นไปตามความมุ่งหวัง

(4) ถ้าเป็นปัญหา ปัญหานี้มีความรุนแรงเพียงใด ถ้าปล่อยไว้จะเกิดผลเสียอย่างใด

(5) มีวิธีแก้ไขอะไร ควรจะมีหลายๆ วิธีทำไมจึงเลือกวิธีนี้ถ้าแก้ไข หรือดำเนินการแล้ว จะส่งผลดีอย่างไร

(6) ประโยชน์ที่ได้จะคุ้มค่าเพียงใด ฯลฯ

4) วัตถุประสงค์ ควรเป็นจุดมุ่งหมายที่สามารถวัดได้อย่างเป็นรูปธรรม หรือกล่าวถึงสิ่งที่ต้องการให้เกิดขึ้นหลังจากทำโครงการนี้แล้ว โดยไม่จำกัดวิธีทำ

5) เป้าหมาย ควรระบุเป้าหมายให้ชัดเจนว่าจะเกิดอะไรขึ้น กับใคร จำนวนเท่าไรและคุณภาพของสิ่งนั้นจะเป็นอย่างไร

6) แนวความคิดในการออกแบบโครงการ เขียนในลักษณะแผนภาพประกอบคำบรรยายหรือบอกหลักการ/ ทฤษฎีที่ใช้ในการทำโครงการ หรือที่เกี่ยวข้องโดยย่อ ควรมีเอกสารอ้างอิง

7) แหล่งความรู้ อาจจะเป็นเอกสาร ตำรา บุคคล หรือสถานที่ที่ผู้เรียนจะสามารถศึกษาหาความรู้เพื่อให้การปฏิบัติโครงการนั้นบรรลุจุดมุ่งหมาย

8) งบประมาณและทรัพยากร ควรระบุรายชื่อวัสดุอุปกรณ์ที่สำคัญ แหล่งที่จะหาได้ ราคาจำหน่ายในปัจจุบัน และ รวมงบประมาณค่าใช้จ่ายทั้งหมดให้ดูด้วย

9) วิธีดำเนินงาน ควรจะมีลำดับขั้นตอนที่ถูกต้อง เหมาะสม สมเหตุสมผล เป็นไปตามกระบวนการของการทำงานนั้นๆ กิจกรรมตามวิธีดำเนินการจะต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ และแต่ละขั้นตอนของการดำเนินงานให้ระบุ วัน เดือน ปี ที่จะทำงานในแต่ละขั้นตอนด้วย

10) การติดตามและประเมินผล ให้ผู้เรียนเขียนว่าจะประเมินผลอย่างไร ที่จะให้ครูที่ปรึกษาทราบความก้าวหน้าของงาน เพื่อการปรับปรุงแก้ไข

11) ระยะเวลาและสถานที่ดำเนินการ

12) ผลที่คาดว่าจะได้รับ ให้ระบุผลที่จะเกิดขึ้นเมื่อเสร็จสิ้นโครงการ เป็นทั้งผลที่ได้รับโดยตรงและผลพลอยได้ หรือผลกระทบจากโครงการที่เป็นผลในด้านดี ผลที่คาดว่าจะได้รับนี้จะต้องสอดคล้องกับจุดประสงค์และเป้าหมาย

3.1.3.2 การประมาณการโครงการ (Project Estimating)

เป็นการกำหนดรายละเอียดสำคัญสำหรับการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับการวางแผนดำเนินงานของโครงการ เช่น ประมาณการด้านกำลังคน ด้านระยะเวลา ด้านเครื่องมือ วัสดุ – อุปกรณ์ และเงินงบประมาณตลอดโครงการ การประมาณการโครงการ สามารถใช้เป็นข้อมูลสำหรับการเตรียมหาเงินทุนในการดำเนินการโครงการได้ ซึ่งแหล่งเงินทุนของการทำโครงการโดยทั่วไปได้มาจาก 2 แหล่ง คือ แหล่งเงินทุนภายใน เช่น จากกลุ่มผู้ทำโครงการ และ จากสถานศึกษา กับ แหล่งเงินทุนภายนอก เช่น สถานประกอบการ และบุคคลที่สนใจ หรือได้ประโยชน์จากการทำโครงการนั้น โดยผู้วางแผนโครงการควรต้องคำนึงถึงหลักสำคัญ 4 ประการ ได้แก่

1) ความประหยัด (Economy)

การเสนองบประมาณโครงการจะต้องเป็นไปโดยมีความประหยัด กล่าวคือ ใช้ทุนหรือทรัพยากรทุกชนิดตามสมควร แต่ผลของการดำเนินโครงการเป็นไปด้วยดี และมีคุณภาพ

2) ความมีประสิทธิภาพ (Efficiency)

โครงการทุกโครงการจะต้องมีคุณค่าเป็นที่ยอมรับและทุกคนมีความพึงพอใจในผลงานที่เกิดขึ้น

3) ความมีประสิทธิผล (Effectiveness)

โครงการทุกโครงการจะต้องดำเนินงานเป็นไปตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้

4) ความยุติธรรม (Equity)

การจัดสรรทรัพยากรทุกชนิด หรือการใช้จ่ายทรัพยากรจะต้องเป็นไปตามเกณฑ์ที่ได้กำหนดไว้ทั้งนี้เพื่อให้ทุกฝ่ายปฏิบัติงานได้อย่างต่อเนื่อง คล่องตัว และมีประสิทธิภาพสูงสุด

3.1.4 เสนอโครงการเพื่อขออนุมัติ

เมื่อวางแผนและเขียนเค้าโครงของโครงการ ซึ่งแสดงถึงความพร้อมในการดำเนินโครงการแล้ว ผู้เรียนต้องร่วมกันนำข้อมูลหรือรายละเอียดที่ได้ศึกษามา พร้อมแผนการ

ดำเนินงานนำเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา/คณะกรรมการโครงการ เพื่อพิจารณาขออนุมัติดำเนินงานโครงการ

1) วิธีการนำเสนอโครงการ

ควรนำเสนออย่างเป็นขั้นเป็นตอน เป็นลำดับไม่วกวนควรเริ่มต้นโดยกล่าวสรุปภาพรวมของทั้งโครงการ ว่าเกี่ยวกับเรื่องอะไร ใช้งบประมาณและเวลาอย่างไร และที่สำคัญประโยชน์ที่จะได้รับจากโครงการนั้นมีอะไรบ้างสื่อประกอบในการนำเสนอจะต้องชัดเจนและชวนให้ติดตามในระหว่างการนำเสนอ ควรใช้คำพูดที่ผู้ฟังสามารถจะเข้าใจได้ง่ายๆ พูดชัดถ้อยชัดคำ กิริยาท่าทางประกอบที่เหมาะสมควรสรุปในตอนท้ายการนำเสนออีกครั้งว่าโครงการนี้มีทางเลือกดำเนินการแบบใด ความคุ้มค่าอยู่ที่ไหน ทรัพยากรต่างๆ ที่จำเป็นต้องใช้จะมีอะไรและประโยชน์ที่จะได้รับเป็นอย่างไร

2) ลักษณะของโครงการที่ดี

มีรายละเอียด วัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่ชัดเจน สามารถดำเนินงานได้หรือมีความเป็นไปได้ รายละเอียดของโครงการต้องเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กัน กล่าวคือ วัตถุประสงค์ต้องสอดคล้องกับปัญหาหรือหลักการ และ เหตุผล วิธีการดำเนินงานต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ เป็นต้น รายละเอียดของโครงการย่อมต้องสามารถเข้าใจได้ง่าย และสามารถดำเนินตามโครงการได้โครงการต้องกำหนดขึ้นจากข้อมูลที่มีความเป็นจริง และ เป็นข้อมูลที่ได้รับการวิเคราะห์อย่างรอบคอบแล้วมีระยะเวลาในการดำเนินงาน กล่าวคือ จะต้องระบุถึงวันเวลาที่เริ่มต้น และ วันเวลาที่แล้วเสร็จที่แน่ชัด

3.2 ระยะดำเนินงานโครงการ (PROCESS)

มี 3 ขั้นตอนที่สำคัญ คือ

3.2.1 การปฏิบัติงานตามแผนงานและรายงานความก้าวหน้า

เมื่อโครงการของโครงการได้รับความเห็นชอบจากอาจารย์ที่ปรึกษา และได้รับการอนุมัติจากคณะกรรมการพิจารณาโครงการแล้ว ผู้เรียนจึงดำเนินงานโครงการตาม แผนที่วางไว้ได้โดยให้คำนึงถึงเรื่องต่อไปนี้

1) ทบทวนลำดับขั้นตอนการปฏิบัติงานตามโครงการให้เข้าใจตรงกัน

2) จัดเตรียมสถานที่ ทุน เครื่องมือ วัสดุ อุปกรณ์ ให้พร้อม

3) ปฏิบัติงานด้วยความละเอียดรอบคอบ และบันทึกข้อมูลอย่างเป็นระเบียบถูกต้องครบถ้วน

4) ควรคำนึงถึงความปลอดภัยและความประหยัดในการปฏิบัติงาน

5) ควรมีสมุดบันทึกการปฏิบัติงานในแต่ละครั้งว่าได้ทำอะไร มีผลอย่างไร ปัญหาหรืออุปสรรคที่พบในขณะปฏิบัติงาน และแนวทางแก้ไข

6) พยายามปฏิบัติงานตามแผนงานที่วางไว้ อาจเปลี่ยนแปลงหรือเพิ่มเติมได้บ้าง ถ้าจะทำให้ได้ผลงานที่ดีขึ้น

7) ควรแบ่งงานเป็นส่วนย่อยๆ และทำส่วนที่เป็นหลักสำคัญก่อน จึงทำส่วนประกอบหรือส่วนเสริมทีหลัง

8) โครงการสิ่งประดิษฐ์ควรคำนึงถึงโครงสร้างที่สะดวกแก่การปรับแต่งขนาดที่เหมาะสม ความคงทนแข็งแรง และ ความสวยงาม

9) ควรทดสอบโครงการหลายๆ ครั้ง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น

10) รายงานความก้าวหน้าในการทำโครงการให้อาจารย์ที่ปรึกษาทราบอย่างสม่ำเสมอ อย่างน้อยสัปดาห์ละครั้ง

3.2.2 ปรับปรุงแก้ไขและประเมินตนเอง

ในการดำเนินงานโครงการ จำเป็นต้องมีการติดตาม ควบคุมและประเมินผล เพื่อจะได้ทราบว่าโครงการที่ปฏิบัติไปแล้วนั้นถูกต้อง เหมาะสม มีคุณภาพและบรรลุตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่วางไว้หรือไม่อย่างไร และจะต้องกระทำอย่างต่อเนื่องตลอดระยะเวลาของโครงการ จุดมุ่งหมายการประเมิน เพื่อตรวจสอบความก้าวหน้าหรือความบกพร่องในการดำเนินโครงการ และได้ข้อมูลที่จะนำไปสู่การตัดสินใจปรับปรุงแก้ไขและการดำเนินโครงการที่ถูกต้องเหมาะสมและมีประสิทธิภาพตามที่ต้องการ วิธีการประเมินตนเอง ผู้เรียนควรที่จะมีการบันทึกรายละเอียดการปฏิบัติงานโครงการอย่างสม่ำเสมอตลอดระยะเวลาที่ปฏิบัติงานตามแผน และนำเสนอผลของการประเมินมาเป็นข้อมูลในการปรับปรุงการทำงานให้สามารถดำเนินการและบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยผู้เรียนควรประเมินกระบวนการทำงานของทีมและจัดทำรายงานความก้าวหน้าตามแบบที่กำหนด และนำเสนอให้อาจารย์ที่ปรึกษาโครงการได้รับทราบ

3.2.3 การเขียนรายงาน

เมื่อดำเนินงานโครงการแล้วเสร็จ ผู้เรียนจึงทำการวิเคราะห์และอภิปรายผลตามด้วยการสรุปผลของโครงการปัญหาและข้อเสนอแนะในการแก้ไขหรือพัฒนาต่อไป จากนั้นจึงเขียนรายงานเพื่ออธิบายให้ผู้อื่นได้ทราบแนวคิด วิธีการดำเนินงาน ผลลัพธ์ที่ได้ ตลอดจนประโยชน์และข้อเสนอแนะต่างๆ ที่ได้จากการทำโครงการ

1) ส่วนประกอบตอนต้น

(1) ปกนอก โดยปกติจะมีข้อความดังนี้ ชื่อโครงการ ชื่อผู้จัดทำโครงการ ชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา ชื่อโรงเรียน ภาคเรียนและปีการศึกษาที่ทำโครงการ

(2) บทคัดย่ออธิบายความสำคัญของโครงการ วัตถุประสงค์ วิธีดำเนินการ ผลที่ได้รับ ตลอดจนข้อสรุปอย่างย่อ

(3) ประกาศคุณูปการ เป็นการกล่าวขอบคุณผู้ที่ให้ความช่วยเหลือในการทำโครงการจนประสบผลสำเร็จ เพื่อให้ผู้เขียนได้แสดงออกถึงความกตัญญูรู้จักบุญคุณ ยังยืนยันถึงความสนใจตั้งใจในการทำโครงการอีกด้วย

(4) สารบัญ ช่วยให้ผู้อ่านเห็นเค้าโครงของโครงการและค้นหาแต่ละหัวข้อได้สะดวกเร็วขึ้น โดยทั่วไปจะแบ่งออกเป็นบทๆ เรียงตามลำดับเนื้อหา อาจแบ่งออกเป็นหัวข้อย่อยๆ พร้อมทั้งระบุเลขหน้ากำกับไว้ด้วย

(5) สารบัญตารางและสารบัญภาพประกอบ กรณีโครงการที่ผู้เรียนทำนั้นมีตารางหรือภาพเพื่อเสนอข้อมูลก็ควรจะมีการเสนอสารบัญตาราง/ภาพด้วย เพื่อให้สะดวกในการค้นหาข้อมูล ในการเขียนสารบัญตาราง/ภาพก็มีลักษณะคล้ายๆ กับสารบัญเนื้อหา คือ มีเลขที่ตาราง/ภาพ ชื่อตาราง/ภาพ และ เลขหน้าตาราง/ภาพ

2) ส่วนเนื้อเรื่องของรายงาน

ตั้งแต่เริ่มต้นทำหรือศึกษาโครงการ ค้นคว้า เก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล โดยแยกออกเป็นบทๆ ดังนี้

(1) บทที่ 1 บทนำ

เป็นการกล่าวนำถึงสาเหตุของการสนใจทำโครงการนี้ และ ทำแล้วจะได้อะไร มีประโยชน์อย่างไร โดยแยกประเด็น คือสภาพปัญหาหรือความเป็นมาและความสำคัญของโครงการ วัตถุประสงค์ของการทำโครงการ ขอบเขตของการทำโครงการ วิธีดำเนินงานโครงการโดยย่อ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

(2) บทที่ 2 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

กล่าวถึงความรู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการที่จะทำ โดยอาจศึกษาจากเอกสาร ตำรา ผลงาน และ งานเขียนอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องและนำมาใช้ เทคนิคการประยุกต์ใช้งานของทฤษฎีดังกล่าว หรือสมมติฐานที่เกี่ยวข้องกับโครงการ

(3) บทที่ 3 ขั้นตอนและวิธีดำเนินการ

ควรประกอบด้วยเนื้อหาที่เกี่ยวกับการออกแบบและการสร้างโครงการนั้นๆ ด้วยการอธิบายรายละเอียดของการดำเนินงานในแต่ละขั้นตอนไปตามลำดับของเนื้อหา โดยเริ่มตั้งแต่ขั้นตอนแรกจนถึงขั้นตอนสุดท้าย ด้วยการแบ่งออกเป็นหัวข้อย่อยเช่นเดียวกับบทต้นๆ ตามความเหมาะสม

(4) บทที่ 4 ผลของการดำเนินงาน

เป็นเนื้อหาที่กล่าวถึงผลของการทดลอง หรือทดสอบโครงการนั้น ๆ ทั้งในแง่เศรษฐกิจ การศึกษา ประสบการณ์ โดยกล่าวถึงวิธีการทดลองในแต่ละส่วนเป็นอย่างไร มีผล และ มีประสิทธิภาพเช่นไร ด้วยการอธิบายประกอบกับตารางบันทึกข้อมูลการทดลอง หรือกราฟแสดงผลที่ได้

(5) บทที่ 5 บทสรุป อภิปรายและข้อเสนอแนะ

เป็นการสรุปผลของการทดลอง หรือทดสอบโครงการทั้งหมด โดยระบุให้ชัดเจนว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์ หรือสอดคล้องกับขอบเขตของโครงการหรือไม่ ถ้าไม่เป็นเพราะสาเหตุใดให้อภิปรายผลที่ได้ ข้อบกพร่องของโครงการ ปัญหาและอุปสรรค พร้อมข้อเสนอแนะหรือแนวทางในการแก้ปัญหา และคำแนะนำในการพัฒนาโครงการนั้นให้ดียิ่งขึ้นในครั้งต่อไป

3) ส่วนประกอบตอนท้าย ประกอบด้วย

(1) บรรณานุกรม

บรรณานุกรมหรือเอกสารอ้างอิง จะต้องมีปรากฏในส่วนท้ายของรายงานโครงการ ซึ่งได้แก่ รายชื่อ บทความจากวารสาร หรือรายงานการประชุมทางวิชาการ ชื่อหนังสือหรือสิ่งพิมพ์อื่นๆ ที่ใช้ในการค้นคว้าประกอบการเขียนรายงานหรือสารนิพนธ์

(2) ภาคผนวก

เป็นส่วนประกอบเพิ่มเติมเพื่อให้เข้าใจเนื้อหาของรายงานโครงการได้ดีขึ้น แต่ไม่เหมาะที่จะรวบรวมไว้ในส่วนเนื้อความเพราะทำให้ยืดเยื้อ เช่น ตารางผลการทดลองโดยละเอียด การพิสูจน์สมการหรือการแก้สมการที่ยุ่งยากโดยละเอียด มีความยาวหลายหน้า แบบของเครื่องมือที่สร้างขึ้น โปรแกรมคอมพิวเตอร์ ฯลฯ เป็นต้น ส่วนประกอบดังกล่าวอาจหาได้ยาก จึงเป็นประโยชน์ต่อการตรวจประเมินผลงาน หรือศึกษาค้นคว้าอ้างอิงต่อไป ภาคผนวกอาจมีมากกว่า 1 ภาค ถ้ามีให้เรียงตามลำดับอักษรไทย โดยเริ่มที่ภาคผนวก ก พิมพ์อยู่กลางหน้ากระดาษ ตามด้วยชื่อของภาคผนวกในบรรทัดที่ 2 เป็นเช่นนี้เมื่อขึ้นภาคผนวกใหม่ทุกครั้ง

(3) ประวัติผู้จัดทำโครงการ

ในกรณีที่ผู้จัดทำโครงการมีมากกว่า 1 คน ให้เขียนประวัติแยกเป็นรายบุคคล ต่อ 1 หน้ากระดาษ และอาจติดภาพถ่ายหรือไม่ก็ได้ การเขียนประวัติให้เขียนตามหัวข้อดังนี้

- ชื่อ – นามสกุล (ให้ใส่คำนำหน้า นาย นาง นางสาว หรือ ยศ)
- วัน เดือน ปี เกิด สถานที่เกิด
- สถานที่อยู่ปัจจุบัน (ระบุที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้)
- ประวัติการศึกษา (ตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษา จนถึงระดับสูงสุด โดยระบุปีที่จบการศึกษา และวุฒิที่ได้รับ)
- ประสบการณ์หรือผลงานที่ได้รับ (ประสบการณ์ในการทำงานที่เกี่ยวกับวิชาชีพ ตำแหน่งงานและระยะเวลาที่ทำ หรือ วุฒิบัตร เกียรติบัตร ตลอดจนรางวัลต่างๆ ที่เคยได้)
- ความสามารถพิเศษ (ถ้ามี)

3. ระยะสิ้นสุดโครงการ (Out put)

3.3.1 ขั้นการสอบโครงการ มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1) การเตรียมความพร้อม ได้แก่ รูปเล่มรายงานโครงการ ผลงานสิ่งประดิษฐ์ตามโครงการ สื่อ อุปกรณ์ การนำเสนอผลงาน

2) รายละเอียดในการนำเสนอ ได้แก่ วัตถุประสงค์ และเป้าหมายของโครงการ ขอบเขตการทำโครงการ วิธีดำเนินงานโครงการโดยย่อ ออกแบบชิ้นงานสิ่งประดิษฐ์ สร้างและประกอบชิ้นงานสิ่งประดิษฐ์ ทดลองใช้และหาประสิทธิภาพของสิ่งประดิษฐ์ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับที่คาดว่าจะได้รับ

3) วิธีการนำเสนอ ได้แก่ การนำเสนอผลงาน มีหลักการพิจารณา ดังนี้

(1) ความเหมาะสมในการใช้อุปกรณ์ ชิ้นส่วน วัสดุ หรือส่วนประกอบอื่นๆ ประกอบการนำเสนอ

(2) ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ความแปลกใหม่ของการออกแบบการนำเสนอข้อมูลและการใช้วัสดุในแผงแสดงโครงการ

(3) ความสามารถในการจัดแสดงและสาธิตผลการทดลอง มีการแสดงแนวคิดโดยการจัดรูปแบบของโครงการที่กระชับและดึงดูดความ

(4) ความประณีต สวยงาม ทั้งการจัดวางแผงโครงการ การเขียนโปสเตอร์ สีตัวหนังสือ

4) การอธิบายปากเปล่า มีวิธีการนำเสนอ ดังนี้

(1) ควรนำเสนออย่างเป็นขั้นเป็นตอน เป็นลำดับไม่วกวน

(2) ควรเริ่มต้นโดยกล่าวสรุปภาพรวมของทั้งโครงการ ว่าเกี่ยวกับเรื่องอะไร ใช้งบประมาณและเวลาอย่างไร และ ที่สำคัญประโยชน์ที่จะได้รับจากโครงการนั้นมีอะไรบ้าง

(3) สื่อประกอบในการนำเสนอจะต้องชัดเจนและชวนให้

(4) ในระหว่างการสาธิตการทำงานของสิ่งประดิษฐ์ ควรใช้คำพูดที่ผู้ฟังสามารถจะเข้าใจได้ง่ายๆ พูดชัดถ้อยชัดคำ กิริยาท่าทางประกอบที่เหมาะสม

(5) ควรสรุปในตอนท้ายการนำเสนออีกครั้งถึงความคุ้มค่าและประโยชน์ที่จะได้รับ

(6) การตอบปัญหา สามารถอธิบาย และ ตอบข้อซักถาม โดยการแสดงให้เห็นถึงความรู้ ความเข้าใจ

3.3.2 การแสดงผลงาน

เป็นการเสนอผลงานที่ได้ทำโครงการสำเร็จแล้วให้ผู้อื่นได้รับรู้และเข้าใจเป็นงานขั้นสุดท้ายของการทำโครงการ ซึ่งการแสดงผลงานของโครงการดังกล่าวจะเป็นการเสริมสร้างความภาคภูมิใจในความสามารถของตน พร้อมช่วยกระตุ้นให้เพื่อน และรุ่นน้องอื่นๆ สนใจทำโครงการที่ตนสนใจและสอดคล้องกับสาขาวิชาชีพของตนได้เป็นอย่างดี รูปแบบการแสดงผลงานอาจทำได้ในรูปแบบต่างๆ ดังนี้

1) การแสดงผลงานต่อเพื่อนในชั้นเรียนด้วยกัน โดยการรายงานปากเปล่าประกอบการสาธิต

2) การแสดงนิทรรศการ ทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา

3) การจัดแสดงไว้ในห้องหรือตู้โชว์ผลงานของสถานศึกษา

4) การส่งโครงการเข้าประกวด ทั้งภายใน และ ภายนอกสถานศึกษา สิ่งสำคัญในการแสดงผลงาน ก็คือ พยายามให้การแสดงผลงานนั้นดึงดูดความสนใจของผู้ชม เห็นประโยชน์ของโครงการ มีความสนใจ เข้าใจง่าย และมีความถูกต้องในเนื้อหา

ความเป็นมาและความสำคัญของโครงการฝึกอาชีพ

โครงการฝึกอาชีพ เป็นโครงการที่โปรดเกล้าฯ ให้ดำเนินการใน พ.ศ. 2531โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อฝึกอาชีพให้กับศิษย์เก่าโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนที่ไม่อาจศึกษาในระดับสูงต่อไปได้ และเน้นให้มีการฝึกอาชีพที่เหมาะสมสำหรับท้องถิ่นนั้นๆ ในระยะเริ่มแรกให้จัดทำในโรงเรียนทดลองก่อนภาคละหนึ่งโรง โดยมีกรมอาชีวศึกษาขณะนั้นรับไปสนองพระราชดำริฯ เพื่อให้นักเรียนในโรงเรียนมีทักษะพื้นฐานในการประกอบอาชีพ ให้เยาวชนที่จบการศึกษาจากโรงเรียนมีวิชาชีพติดตัวและสามารถนำไปประกอบอาชีพได้ ผ่านกิจกรรมฝึกทักษะและความรู้ด้านวิชาชีพให้แก่เด็กนักเรียนในโรงเรียน ส่งเสริมอาชีพให้แก่เยาวชนในท้องถิ่น ส่งเสริมความร่วมมือจากภาคเอกชน และดำเนินงานฝึกอาชีพในศูนย์ฝึกอาชีพนักเรียนเก่าโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน (โครงการพัฒนาตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี, 2557) และมาตรฐานคุณวุฒิอาชีวศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงพ.ศ. 2556 กำหนดให้

สถานศึกษาต้องจัดให้ผู้เรียนจัดทำโครงการพัฒนาทักษะวิชาชีพที่สอดคล้องกับสาขาวิชาที่เรียน นำสู่การปฏิบัติในอาชีพตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตร (ราชกิจจานุเบกษา, 2556)

1. ความหมายของโครงการฝึกอาชีพ

โครงการฝึกอาชีพ เป็นกิจกรรมทางการศึกษา ที่นำเนื้อหาสาระทางวิชาการงานและอาชีพรวม ทั้งวิชาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ทั้งทางด้านทฤษฎีและปฏิบัติมาจัดเป็นระบบ เพื่อให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติงานในลักษณะโครงการ การจัดทำโครงการฝึกอาชีพ มีการดำเนินงานที่ต้องตัดสินใจทำโครงงานให้บรรลุตามจุดประสงค์ตามที่กำหนดไว้ องค์ประกอบสำคัญของโครงการมี ดังนี้

1) ชื่อโครงการ (ทำอะไร)
2) ชื่อผู้ดำเนินโครงการ (ใครเป็นผู้ทำ)
3) อาจารที่ปรึกษาโครงการ (ใครเป็นผู้คอยช่วยเหลือให้คำปรึกษา)
4) หลักการและเหตุผล (ทำไมจึงเลือกประกอบงานอาชีพนี้)
5) วัตถุประสงค์ (ทำแล้วจะได้อะไร หรือเกิดประโยชน์อย่างไร)
6) เป้าหมาย (ทำแล้วมีผลงานอะไร มากน้อยเพียงใด)
7) ระยะเวลาดำเนินโครงการ (ทำเมื่อใด)
8) สถานที่ประกอบการ (ทำที่ไหน)
9) งบประมาณ (ใช้ทรัพยากรอะไรบ้าง จำนวนเท่าใด)
10) ขั้นตอนดำเนินงาน (ทำอย่างไร มีขั้นตอนในการทำอย่างไร)
11) ปัญหาและแนวทางแก้ไข (คาดว่าจะมีปัญหาอะไรบ้าง จะแก้ปัญหาอย่างไร)
12) ผลที่คาดว่าจะได้รับ (เมื่อทำโครงการแล้วจะเกิดประโยชน์อย่างไร)

โครงการฝึกอาชีพ หมายถึง กิจกรรมศึกษาวิชาการงานที่ส่งเสริมสนับสนุน ให้ผู้เรียนได้เลือกศึกษาค้นคว้า ริเริ่มสร้างสรรค์ผลงาน ตามที่ตนเองมีความถนัด มีความพร้อม และสนใจแล้วลงมือ ปฏิบัติให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ในรูปแบบโครงการ

2. ความสำคัญของโครงการฝึกอาชีพ

การจัดการเรียนการสอนและการจัดกิจกรรมตามหลักสูตรขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ดังนี้

1) ด้านผู้เรียน ก่อให้เกิดคุณค่าต่างๆได้แก่ ช่วยสร้างความหวังใหม่ในการริเริ่มงาน สร้างเสริมประสบการณ์จากการปฏิบัติจริง ได้มีโอกาสทดสอบความถนัดของตนเอง ก่อให้เกิด

ความรักความเข้าใจ และความสัมพันธ์อันดีภายในกลุ่ม พร้อมทั้งเกิดความรู้ทางวิชาการที่กว้างขวางขึ้นและเกิดความภาคภูมิใจในความสำเร็จของงาน

2) ด้านสถาบันและครูอาจารย์ที่ปรึกษากลุ่ม ก่อให้เกิดคุณค่าทางการประสานงาน โดยเกิดความเข้าใจที่ตรงกันว่าการเรียนการสอนในปัจจุบันขึ้นอยู่กับ การปฏิบัติจริงในโครงการของผู้เรียนมากกว่า ที่จะเรียนอยู่ในห้องเรียนเท่านั้น

3) ด้านชุมชน/ท้องถิ่น ก่อให้เกิดคุณค่าทางการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ ชุมชน อีกทั้งชุมชนได้มีส่วนร่วมในการขยาย ผลทางความรู้ความสามารถที่มีอยู่ ให้แก่ผู้เรียนรุ่นต่อไปโดยสร้างนิสัยรักการทำงานเกิดงานอาชีพ ที่หลากหลาย และมีการพัฒนาอาชีพในชุมชนด้วย

3. ประเภทโครงการฝึกอาชีพในสถานศึกษา

แบ่งได้ 4 ประเภท ดังนี้

3.1 โครงการประเภทพัฒนาผลงาน

เป็นโครงการที่เกิดจากการได้ศึกษาเนื้อหาวิชาการงานและอาชีพ หรือวิชาสามัญต่าง ๆ แล้วนำมา ปรับปรุงและพัฒนาให้สอดคล้องกับแนวทาง ทฤษฎีหรือหลักวิชาดังกล่าว เช่น เมื่อได้ศึกษา เรื่องสมุนไพรก็อาจทำโครงการ การใช้ยาปราบ ศัตรูพืชด้วยสมุนไพร กำจัดเพลี้ยหนอน

3.2 โครงการประเภทศึกษาค้นคว้าทดลอง

จุดประสงค์สำคัญของโครงการนี้เพื่อทดลองค้น คว้าเพื่อยืนยันทฤษฎีหรือหลักการที่ได้ศึกษามา แล้ว หรือต้องการทราบแนวทางเพิ่มคุณค่าและ การใช้ประโยชน์มากขึ้น ก็อาจทำโครงการต่าง ๆ เช่น การศึกษาสูตรอาหารไก่ตอน การทดลอง ปลูกพืชในน้ำยา หรือโดยไม่ใช้ดิน

3.3 โครงการประเภทสิ่งประดิษฐ์

เป็นโครงการที่เกิดขึ้นหลังจากได้ศึกษาทฤษฎี หรือพบเห็นผลงานของผู้อื่นมาแล้วเกิดความ คิดสร้างสรรค์ที่จะพัฒนาต่อไปจึงประดิษฐ์คิดค้น ให้สามารถใช้ประโยชน์ได้ดียิ่งขึ้นหรือเพื่อประหยัด ค่าใช้จ่าย เช่น โครงการที่เกี่ยวกับการประดิษฐ์ หัวฉีดพ่นน้ำในแปลงปลูกผัก การประดิษฐ์ของ ชำร่วย การประดิษฐ์เครื่องรับวิทยุ การออก แบบเสื้อผ้าชายหญิง

3.4 โครงการประเภทสำรวจข้อมูล

จุดประสงค์ที่สำคัญคือเพื่อนำข้อมูลมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาปรับปรุงหรือส่งเสริมให้ผลผลิต หรือผลงานมีคุณภาพหรือคุณค่ามากยิ่งขึ้น หรือเพื่อให้ทันต่อเหตุการณ์ยิ่งขึ้น เช่นโครงการ ที่เกี่ยวกับการสำรวจราคาผลผลิตทางการเกษตร ในท้องถิ่น การสำรวจแหล่งวิชาการและสถานประกอบการในท้องถิ่น การสำรวจความต้องการ ของผู้บริโภค การสำรวจงานบริการในท้องถิ่น

การดำเนินโครงการฝึกอาชีพในสถานศึกษา

การจัดโครงการฝึกอาชีพ เป็นการจัดการ เรียนรู้ งานอาชีพ ที่ให้ผู้เรียนได้ ลงมือปฏิบัติจริงอย่างครบวงจร ตั้งแต่ การวิเคราะห์ การวางแผน การปฏิบัติงาน การจัดการกับผลผลิต การจำหน่ายการบริการ รวมทั้งมีรายได้จากการจำหน่ายผลผลิตหรือบริการ

1. บทบาทหน้าที่ของครูที่ปรึกษา

1.1. ให้คำปรึกษา แนะนำ ชี้แจง ในเรื่องต่าง ๆ เช่น

1) ให้ข้อมูล หรือชี้แนะสถานประกอบการ แหล่งวิทยาการที่นักเรียนจะไปศึกษาค้นคว้าหาความรู้ หรือดูงานเกี่ยวกับงานอาชีพในท้องถิ่น หรืองานอาชีพทั่ว ๆ ไป เพื่อเป็นแนวทางให้กับผู้เรียนในการตัดสินใจเลือกอาชีพตามความสนใจ และความสามารถ

2) ให้คำแนะนำ และหรือร่วมกับนักเรียนวิเคราะห์ความเหมาะสม และความเป็นไปได้ของงานอาชีพที่ผู้เรียนเลือกตัดสินใจที่จะดำเนินการ และวางแผนการดำเนินงาน

3) ให้คำแนะนำวิธีการรวมกลุ่มของผู้เรียน ในการเลือกรูปแบบการดำเนินกิจการให้สอดคล้องกับขนาดของอาชีพ จำนวนเงินที่ใช้ลงทุน และการแบ่งกำไร ขาดทุน

4) ให้คำแนะนำการเขียนโครงการประกอบอาชีพ

5) ให้คำแนะนำการจัดการด้านการผลิตหรือการบริการ

6) ชี้แนะช่องทางการจัดจำหน่ายผลผลิตหรือการบริการ วิธีการจัดจำหน่าย การกำหนดราคาเทคนิคการจำหน่าย ฯลฯ

7) ให้คำแนะนำการจัดทำบัญชีที่เหมาะสมกับขนาดของงานอาชีพ

8) ให้ความรู้ คำแนะนำ และหรือเชิญวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้มีประสบการณ์ใน

งานอาชีพมาให้ความรู้ และหรือทักษะเพิ่มเติมความสามารถในการดำเนินโครงงานอาชีพของผู้เรียน

1.2 ตรวจสอบการทำโครงงานอาชีพของผู้เรียน เช่น

1) ตรวจสอบการเขียนโครงการอาชีพของผู้เรียนให้ถูกต้องตามรูปแบบที่กำหนด

2) ตรวจสอบวิธีการทำบัญชีของนักเรียน ซึ่งการบันทึกบัญชีต้องเป็นปัจจุบัน และจัดทำแฟ้มจัดเก็บเอกสารต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ

1.3 นิเทศ ส่งเสริม สนับสนุน และให้ขวัญกำลังใจแก่นักเรียน เช่น

1) เข้าร่วมประชุมกลุ่มของผู้เรียน เพื่อรับทราบความก้าวหน้า ปัญหา อุปสรรค และเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหา และอุปสรรค

2) เสริมแรงการทำงานอาชีพของผู้เรียน เช่น การประกาศเกียรติคุณ จัดแข่งขันทักษะ จัดตลาดนัด ฯลฯ

1.4 ประเมินผลการทำโครงงานอาชีพของผู้เรียน ได้แก่

1) ส่งเสริมให้ผู้เรียนประเมินโครงการอาชีพของผู้เรียน เพื่อค้นหาข้อดีที่ควรปฏิบัติและค้นหาจุดอ่อนเพื่อหาทางป้องกัน ซึ่ง ควรประเมินก่อนดำเนินโครงการ

2) ส่งเสริมให้ผู้เรียนประเมินผลการปฏิบัติงานโครงการของผู้เรียนเมื่อสิ้นสุดโครงการ เพื่อสรุปผลการปฏิบัติงาน ปัญหา อุปสรรค วิธีการแก้ไข และข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์สำหรับทำโครงการอาชีพครั้งต่อไป

3) ให้ผู้เรียนจัดทำรายงานสรุปผลการปฏิบัติโครงการอาชีพ

2. ขั้นตอนการปฏิบัติของผู้เรียน

รายละเอียดขั้นตอนการปฏิบัติของผู้เรียน

2.1 การรวมกลุ่มเพื่อทำโครงการอาชีพ อาจจะประกอบด้วย

1) เป็นการรวมกลุ่มของเพื่อนผู้เรียนที่มีความสนใจงานอาชีพลักษณะเดียวกันตามจำนวนที่โรงเรียนกำหนด

2) เป็นการรวมความรู้ความสามารถและประสบการณ์ที่จะช่วยกันทำงาน

3) เป็นการรวมกลุ่มผู้เรียนที่มีความตั้งใจในการหาประสบการณ์การทำงานร่วมกับผู้อื่น

2.2 การศึกษาข้อมูลรายละเอียดงานอาชีพที่สนใจ ดังนี้

1) ขั้นตอนและเทคนิคการผลิต/บริการงานอาชีพที่เลือก
2) จำนวนเงินที่ต้องใช้ในการลงทุนดำเนินกิจการทั้งหมด
3) ชนิด และขนาดของเครื่องมือ เครื่อง และอุปกรณ์ ที่ใช้ในการผลิต/บริการ
4) แหล่งวัตถุดิบ ปริมาณที่ต้องใช้ และความสะดวกในการขนส่ง
5) สถานที่ผลิต/บริการ
6) จำนวนของผู้ต้องการใช้สินค้า/บริการ
7) ปริมาณที่จะผลิตแต่ละครั้ง
8) วิธีการกำหนดราคาจำหน่าย/ให้บริการ
9) สถานที่จำหน่าย และวิธีการจำหน่าย

2.3 ปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษา และผู้มีประสบการณ์ในอาชีพที่สนใจ เพื่อให้มีความกระจ่างจัดเจนในการดำเนินโครงการแต่ละขั้นตอน เพื่อให้ประสบความสำเร็จในการทำโครงการอาชีพ

2.4 เขียนโครงการอาชีพ

โดยให้มีหัวข้ออย่างน้อย ได้แก่ ชื่อโครงการ หลักการและเหตุผล (เชิงธุรกิจ) วัตถุประสงค์(เชิงธุรกิจ) เป้าหมาย (ประมาณที่จะผลิต/บริการ) รูปแบบการรวมกลุ่ม (ถ้ามี) วิธีการระดมทุน และแห่งเงินทุน ระยะเวลาเริ่มดำเนินการ และเมื่อสิ้นสุดโครงการ สถานที่ดำเนินการผลิต/บริการ (ที่ไหน มีเงื่อนไขอย่างไร) กลุ่มผู้ซื้อ/ผู้รับบริการ (เป็นใคร สถานที่จำหน่าย วิธีการจำหน่าย ราคาจำหน่าย) ประมาณการรายรับ รายจ่าย ผลที่คาดว่าจะได้รับ (กำไรที่คาดว่าจะได้รับ) ชื่อครูที่ปรึกษาโครงการ

3. การดำเนินงานตามโครงการอาชีพ

มีกิจกรรมที่ต้องดำเนินการ ดังนี้

1) ขั้นเตรียมการ

(1) ศึกษาดูการปฏิบัติงานอาชีพจากสถานประกอบการในท้องถิ่น หรือแหล่งวิทยาการ(หรือจาก VCD)

(2) ประชุมวางแผนการดำเนินงาน

(3) จัดเตรีมสถานที่ทำการผลิต

(4) จัดเตรียมเครื่องมือ อุปกรณ์ วัตถุดิบ สำหรับการผลิตแต่ละครั้ง

(5) กำหนดสถานที่ และวิธีการจำหน่ายผลผลิต

2) ขั้นดำเนินการ

(1) ดำเนินการผลิต/บริการตามที่กำหนดไว้(เท่าที่ลูกค้าต้องการ)

(2) กำหนดราคาจำหน่าย

(3) ดำเนินการจัดจำหน่าย

(4) จัดทำบัญชีรายรับ รายจ่าย

(5) จดบันทึกการปฏิบัติงาน (ความก้าวหน้า ปัญหา อุปสรรค) มีหัวข้อ ดังนี้

- วัน เดือน ปีที่ปฏิบัติงาน
- บันทึกการปฏิบัติงาน
- ปัญหา/อุปสรรค
- สิ่งที่ปฏิบัติ/แก้ไขแล้ว/ข้อเสนอแนะ
- ผู้ตรวจบันทึก/ผู้นิเทศบันทึกการประชุมทุกครั้ง

3. ขั้นประเมินผล

(1) รายงานการเงินของโครงการ และสรุปผลการดำเนินโครงการ อย่างน้อยมีหัวข้อ ต่อไปนี้

- แสดงสถานการณ์เงิน
- งบกำไร ขาดทุน เมื่อสิ้นสุดโครงการ
- งบดุลแสดงยอดจำนวนเงินสด ทรัพย์สินอื่น ๆ เจ้าหนี้ และทุน
- ส่วนแบ่งกำไร/ขาดทุน ให้ผู้ร่วมลงทุน(ถ้ามี)

(2) ปัญหา/อุปสรรค และแนวทางแก้ไข

(3) ข้อเสนอแนะสำหรับการดำเนินโครงการครั้งต่อไป หรือสำหรับผู้สนใจ ทำโครงการอาชีพชนิดเดียวกัน หรือใกล้เคียงกัน

4. การพิจารณาโครงการอาชีพของนักเรียน

ครูที่ปรึกษาควรพิจารณาในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

1) มีการรวมกลุ่มของนักเรียนเพื่อทำอาชีพ

2) เป็นอาชีพที่สุจริต และเป็นอาชีพอิสระหรืออาชีพบริการ

3) เหมาะสมกับเวลาเรียน กำลังของนักเรียน อายุ และความสามารถของนักเรียน

4) ไม่ทำให้เสียวผลการเรียน และไม่เป็นกิจกรรมใหญ่โตเกินไป หรือลงทุนมากจนก่อให้เกิดความกังวลใจของนักเรียน

5) มีตลาด หรือลูกค้ารองรับ

6) สามารถหาแหล่งวิชาการสนับสนุนได้

7) ถ้ามีการยืมเงิน จะยืมได้ไม่เกินกลุ่มละ.....บาท (โรงเรียนตกลงกำหนดให้ชัดเจน)

8) ถ้ามีการร่วมลงทุนจากหลายฝ่าย แต่ละฝ่าย (เช่น ครู ผู้ปกครอง ฯลฯ)ควรมีสัดส่วนที่เป็นของคนอื่นที่ไม่ใช่นักเรียน แต่ละฝ่ายไม่เกินร้อยละ 10-20 (โรงเรียนตกลงกำหนดให้ชัดเจน)

9) ไม่เป็นกิจการของโรงเรียน หรือกิจการของผู้ใดผู้หนึ่งที่จัดให้นักเรียนทำแล้วแบ่งรายได้ให้นักเรียน หรือให้นักเรียนเป็นลูกจ้าง

10) มีกิจกรรมที่แสดงให้เห็นว่า นักเรียนได้ทำงานร่วมกัน และแบ่งงานกันทำตามความรู้ ความสามารถของแต่ละคนอย่างเป็นระบบ

11) มีครูที่ปรึกษา คอยแนะนำ ดูแลการประชุมกลุ่ม ดูแลการทำงานร่วมกัน และระบบบัญชี

12) เป็นงานอาชีพที่น่าสนใจ ส่งเสริมความสามารถในการจัดการ ส่งเสริมการทำงานร่วมกัน ได้เรียนรู้จักประสบการณ์ชีวิตจริง และส่งเสริมการคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาได้

สรุปท้ายบท

การเรียนรู้แบบโครงการ ได้แก่ โครงงานวิชาชีพ โครงการฝึกอาชีพ เป็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุด มีความสำคัญต่อผู้เรียนโดยตรง คือ การฝึกให้ผู้เรียนปฏิบัติจริง ก่อให้เกิดความชำนาญการ ความถนัด ก่อนเข้าสู่งานอาชีพของตนในอนาคต และมีความสำคัญต่อชุมชนคือ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติโครงการ เกิดการสร้างงานในชุมชนและการพัฒนาอาชีพที่หลากหลาย โครงงานทางวิชาชีพ หมายถึง การสร้างผลงานทางวิชาชีพ ซึ่งผู้เรียนเป็นผู้ตัดสินใจ คิดริเริ่มทำ และสร้างสรรค์ในศาสตร์ของตน ออกแบบวิธีการทำ โดยนำความรู้และประสบการณ์มาบูรณาการในการปฏิบัติงานด้วยตนเองหรือหมู่คณะ มีกระบวนการที่เป็นระบบ และโครงการฝึกอาชีพ เป็นกิจกรรมทางการศึกษา ที่นำเนื้อหาสาระทางวิชาการงานและอาชีพรวม ทั้งวิชาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ทั้งทางด้านทฤษฎีและปฏิบัติมาจัดเป็นระบบ เพื่อให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติงานในลักษณะโครงการ มีการดำเนินงานที่ต้องตัดสินใจทำโครงงานให้บรรลุตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ในรูปแบบโครงการ การจัดทำโครงงานวิชาชีพและโครงการฝึกอาชีพ ผู้เรียนต้องดำเนินการเองตั้งแต่เริ่มจนสิ้นสุดโครงการโดยมีครูและอาจารย์ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา

คำถามทบทวน

1. ความหมายของโครงการ และโครงงานเป็นอย่างไร
2. การสอนแบบโครงการ มีรูปแบบการสอนอย่างไร
3. โครงงานทางวิชาชีพมีความสำคัญต่อผู้เรียน ครู และสถาบันอย่างไร
4. ประเภทของโครงงานทางวิชาชีพในสถานศึกษามีอะไรบ้าง
5. โครงงานที่เป็นการค้นคว้า ทดลอง เป็นโครงงานที่มีวัตถุประสงค์อย่างไร
6. ขั้นตอนการดำเนินงานโครงงานวิชาชีพเป็นอย่างไร
7. ปัจจัยใดบ้างที่เป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจในการเลือกทำโครงงานวิชาชีพ
8. ครูและอาจารย์มีบทบาทต่อผู้เรียนในการทำโครงการฝึกอาชีพอย่างไร
9. แนวทางการเลือกหัวข้อการเขียนโครงการฝึกอาชีพมาเป็นอย่างไร
10. การดำเนินงานตามโครงการฝึกอาชีพมีองค์ประกอบอะไรบ้าง

เอกสารอ้างอิง

โครงการพัฒนาตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี.(2557). **โครงการฝึกอาชีพ.**[ออนไลน์].สืบค้นจาก:http://kanchanapisek.or.th/kp14/projects/child/caree r_development.html.[1 ตุลาคม 2557].

จิต นวนแก้ว. (2543). **การพัฒนาความสามารถในการคิดขั_นสูงในวิชาวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปี ที 1**. ปริญญานิพนธ์ กศ.ม., มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, กรุงเทพมหานคร.

เฉลิม ฟักอ่อน.(2556). **เอกสารนิเทศทางไกล โครงการ 1 โรงเรียน 1 โครงงานอาชีพ**. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต1. ฉบับที่ 2. วันที่ 9 กันยายน 2556.

นฤมล พินเนียม และคณะ. (2545). **การวิเคราะห์ระบบงาน : การฝึกประสบการณ์วิชาชีพการจัดการทั่วไป.**กรุงเทพฯ : เอส.แอนด์.จี.กราฟฟิค.

บุบผา เรืองรอง. (2556). **บทความถามครูพ่อแม่พร้อมลูกพร้อม**.[ออนไลน์].สืบค้นจาก:http://taamkru.com/th/%E0%B9%82%E0%B8%84%E0%B8%A3%E0%B8%87%E0%B8%87%E0% B8%B2%E0%B8%99/#article102) **.**[10 ตุลาคม 2557].

ปราบ เนื้อแก้ว. (2557).**โครงงานอาชีพ**. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก:https://sites.google.com/site/objec01/home/project-02/s-01.[16 สิงหาคม 2557].

ยุทธ ไกยวรรณ์. (2549). **การวางแผนและการควบคุมการผลิต กรุงเทพฯ** : ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพฯ.

ราชกิจจานุเบกษา. (2549). **ประกาศคณะกรรมการคุรุสภาเรื่อง สาระความรู้และสมรรถนะของผู้ประกอบวิชาชีพครู ผู้บริหารสถานศึกษาและผู้บริหารการศึกษาตามมาตรฐานความรู้และประสบ การณ์วิชาชีพ.**เล่ม123ตอนที่56งราชกิจจานุเบกษา 8 มิถุนายน2549.

ราชกิจจานุเบกษา.(2556).**ประกาศกระทรวงศึกษาธิการเรื่อง มาตรฐานคุณวุฒิอาชีวศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงพ.ศ.2556.** เล่ม 130 ตอนพิเศษ 31 ง ราชกิจจานุเบกษา 8 มีนาคม 2556.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2557). **ความหมายโครงการ**.[ออนไลน์].สืบค้นจาก:http://rirs3.royin.go.th/new-search/word-search-all-x.asp**.**[23 กันยายน 2557].

รสสุคนธ์ ชูสอน. (2552) **โครงงานหมายถึง.**[ออนไลน์].สืบค้นจาก:Thaigoodview. http://www.tha ig oodview. com/node /42043) **.**[1 ตุลาคม 2557].

ลัดดา ภู่เกียรติ. (2552).**การสอนแบบโครงงานและการสอนแบบใช้วิจัยเป็นฐานที่ครูประถมทำได้.** กรุงเทพฯ:สาฮะแอนด์ซันพริ้นติ้ง.

วราภรณ์ ตระกูลสฤษดิ์.(2551). **แนวทางการจัดการเรียนรู้แบบโครงงาน.** กรุงเทพฯ : เอ็ม ไอ ที พริ้นติ้ง.

วัฒนา มัคคสมัน. (2551). **การสอนแบบโครงงาน.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิกิพีเดียสารานุกรมเสรี.(2557). **ความหมายโครงการ**.[ออนไลน์].สืบค้นจาก: http://th.Wiki pedia. org/wiki/%E0%B9%82%E0%B8%84%E0%B8%A3%E0%B8%87%E0% B8%81%E0 % B8% B2%E0%B8%A3**.**[6 เมษายน 2557].

วีรวุธ มาฆะศิรานนท์. (2542). **คัมภีร์บริหารองค์การเรียนรู้สู่ TQM.** พิมพ์ครั้งที่2. กรุงเทพฯ : เอ็กซเปอร์เน็ท.

สมร ประชาสน.(2553).**โครงงานอาชีพ**.[ออนไลน์].สืบค้นจาก:http://www.thaigoodview.com/nod e/48023.[6 ตุลาคม 2557].

สำนักงานอธิการบดี .(2555). **เอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ทางออกสาหรับการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษา**. 17-18 พฤศจิกายน 2555 ณ ห้องประชุม 1 สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตสุราษฎร์ธานี [ออนไลน์].สืบค้นจาก:http://sac.surat.psu.ac.th/UserFiles/File/joy/detail.pdf.[16 ตุลาคม 2557].

สำนักมาตรฐานการอาชีวศึกษาและวิชาชีพ.(2546).**วัตถุประสงค์ของโครงการอาชีพ**.[ออนไลน์]. สืบค้นจาก:http://bsq2.vec.go.th/crouse_manage/project45and46.pdf.[16 ตุลาคม 2557].

สุชาติ วงศ์สุวรรณ.(2542). **การเรียนรู้สาหรับศตวรรษที่ 21 การเรียนรู้ที่นักเรียนเป็นผู้สร้างความรู้ด้วยตนเอง "โครงงาน"**.กรุงเทพมหานคร ศูนย์พัฒนาหลักสูตร กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ

สมคิด พรมจุ้ย. (2550). **เทคนิคการประเมินโครงการ.**พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : จตุพรดีไซน์.